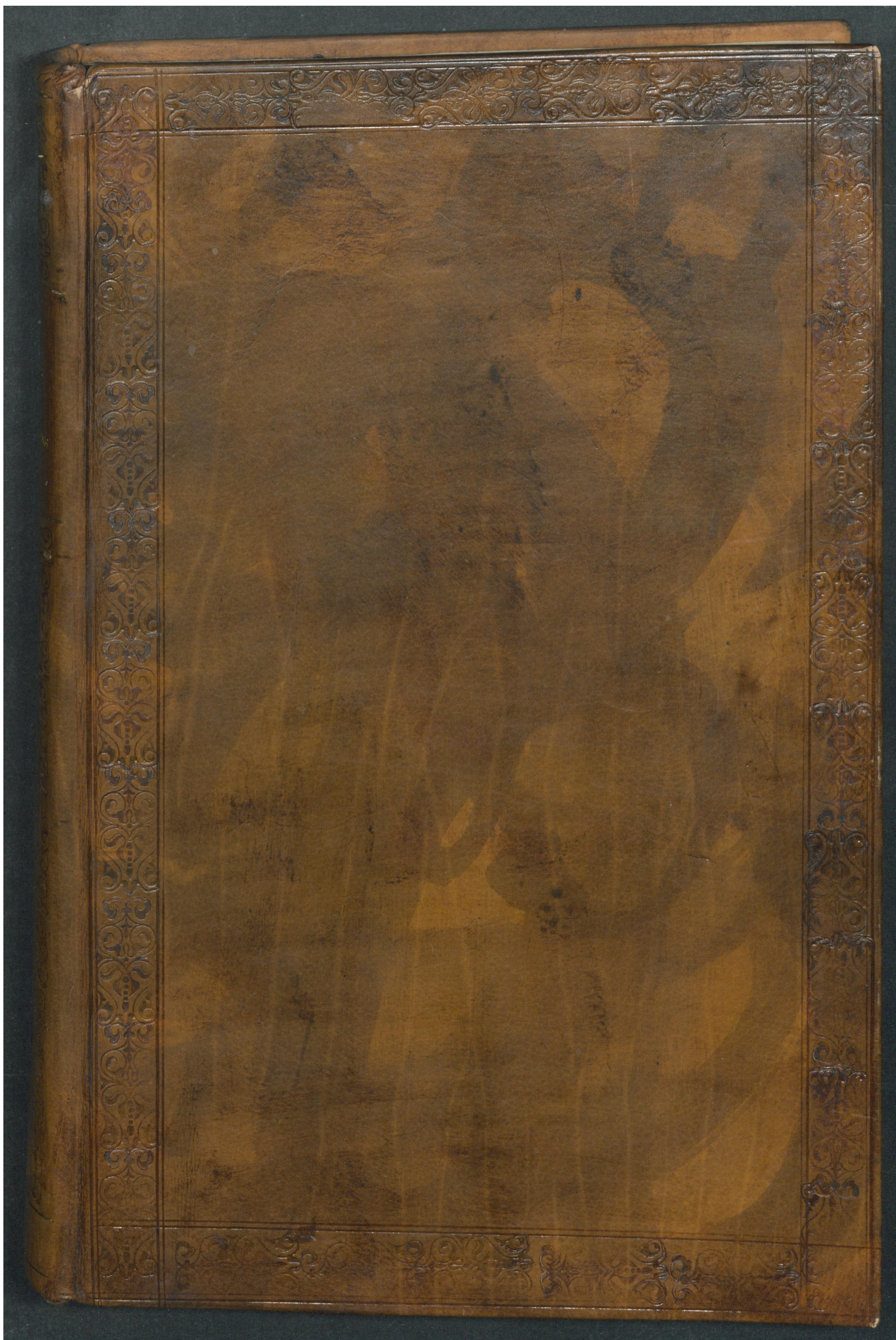

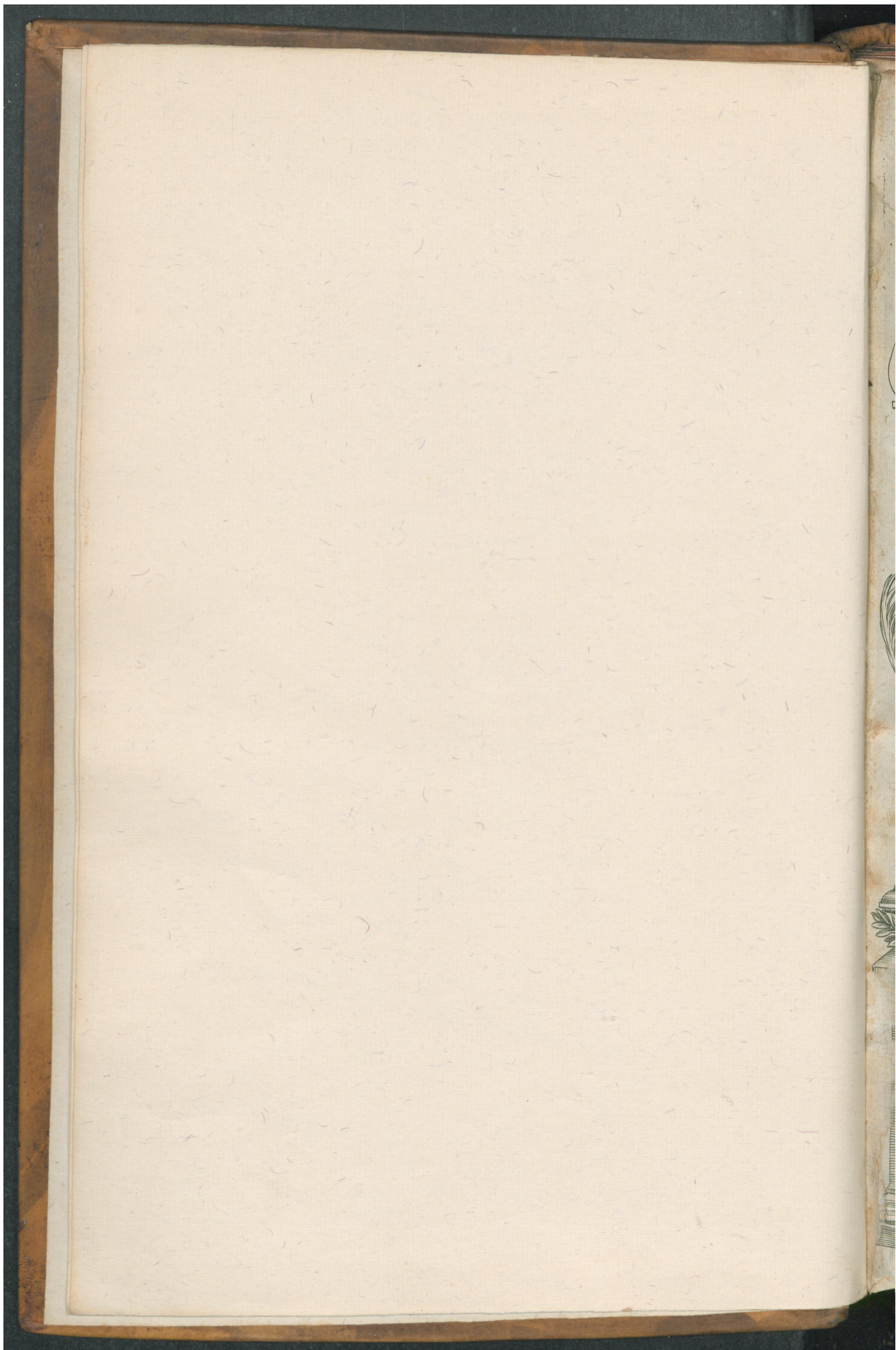

BOISSARD
TRACTATUS
DE
DIVINATIONE
1605

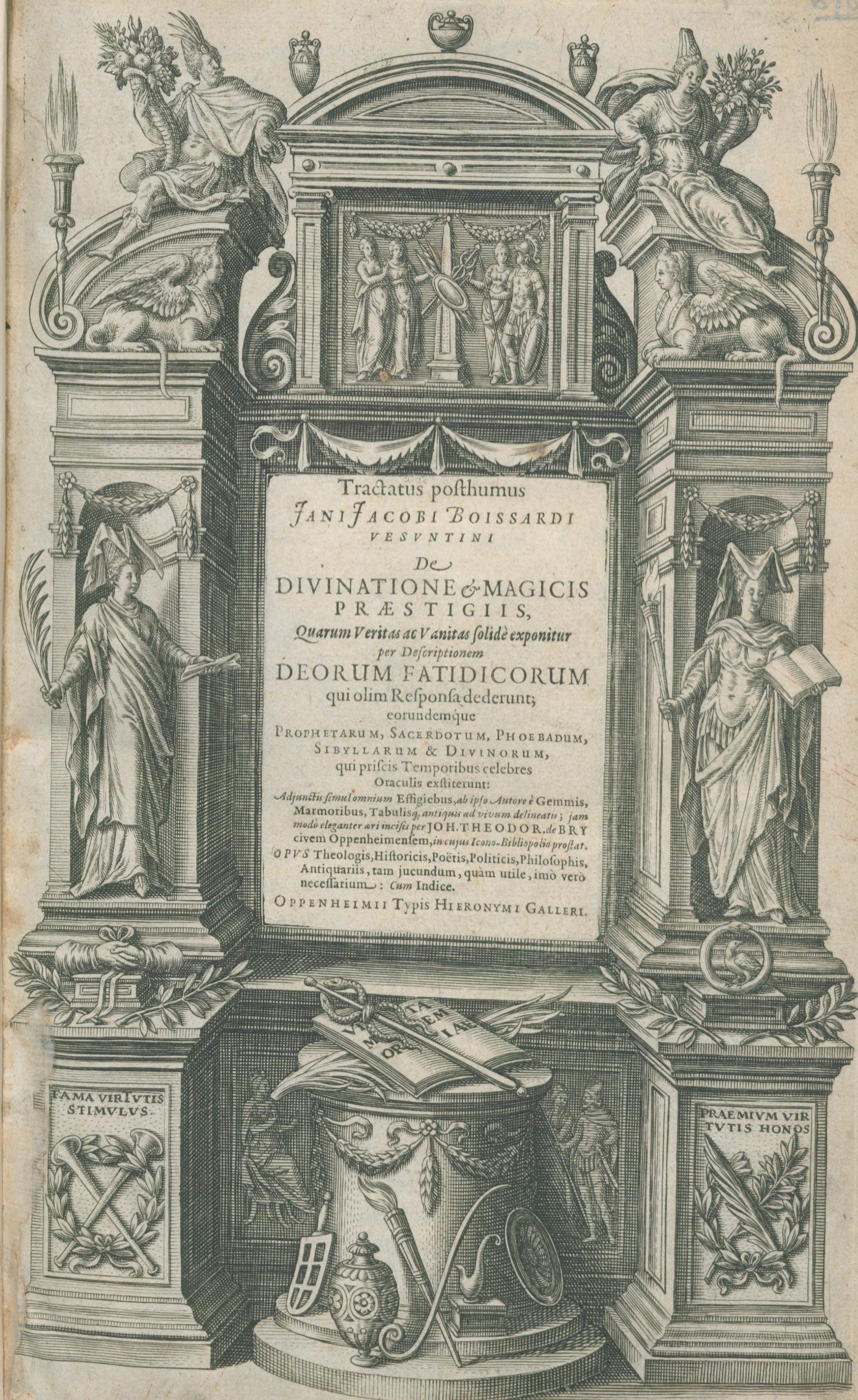

Tractatus posthumus
JANI JACOBI BOISSARDI
VESVNTINI
De
DIVINATIONE & MAGICIS
PRÆSTIGIIS,
Quarum Veritas ac Vanitas solidè exponitur
per Descriptionem
DEORUM FATIDICORUM
qui olim Responsa dederunt;
eorundemque
PROPHETARUM, SACERDOTUM, PHOEBADUM,
SIBYLLARUM & DIVINORUM,
qui priscis Temporibus celebres
Oraculis exstiterunt:
Adjunctis simul omnium Effigiebus, ab ipso Autore è Gemmis,
Marmoribus, Tabulisq; antiquis ad vivum delineatis; jam
modò eleganter æri incisis per JOH. THEODOR. de BRY
civem Oppenheimensem, in cujus Icono-Bibliopolio prostat.
OPVS Theologis, Historicis, Poëtis, Politicis, Philosophis,
Antiquariis, tam jucundum, quàm utile, imò verò
necessarium: Cum Indice.
OPPENHEIMII Typis HIERONYMI GALLERI.
FAMA VIRTVTIS
STIMVLVS.
PRAEMIVM VIR
TVTIS HONOS

ILLVSTRISSIMIS PRINCIPIBVS

JOHANNI, FRIDERICO CASIMIRO & JOHANNI CASIMIRO:

COMITIBVS PALATINIS AD RHENVM, DUCIBUS BOIARIÆ, COMITIBUS IN VELDENS ET SPONHEIM.

Janus Jacobus Boissardus Vesuntinus.

NIHIL est in hac vita tam sanctum, tam integrum, tam perfectum, quod successu temporis non contaminetur & corrumpatur, depravatis hominum sensibus & judicio. Et hoc maximè contingit in iis, quæ ad religionem, & cultum divinum pertinent, in quo cœcutiunt, & caligant omnes ferè homines, nisi peculiari beneficio cœlitùs regantur, & instituantur à Deo Patre luminum. Nulla res est, ad quam se magis attentum reddat Satan, quàm ut verbum Dei (ad quod omnis religio referri debet) à propria significatione per transversas & erroneas interpretationes detorqueat, ut à vera via, superstitionum abusibus & devotionum nefariis ritibus homines abducat à Deo, & Servatore Christo, sibiq; addicat, & ad sui adorationem pelliciat. Doctrinam de nostra salute, traditam à Prophetis, confirmarunt Apostoli, Spiritu sancto afflati, Doctorésque, & sancti Martyres, tam prædicatione Euangelii, quàm miraculis, eamq; signarunt effusione sui sanguinis: nihil omittentes intentatum, quò salutaris illa institutio per manus tradita stabiliretur inter Electos, rejectis illis superstitiosis ritibus, quibus universus terrarum orbis usque ad insaniam dementabatur; procurante id malo Dæmone, qui statim à principio primum hominem mendacio decepit, & à Dei obedientia avertit; ejusdemq; posteros miraculorum præstigiis ad se allexit, relicto vero & uno Deo rerum omnium conditore & conservatore. Hæc depravatio cœpit in ipso CAINO, progressumq; & incrementum maximum adepta est in ejus posteris, qui paulatim

latim per omnes abusus, corruptelas, & contemptum Dei altissimi involuti sunt. Huic malo adhæserunt NEPOTES SETHI (qui filii Dei vocati sunt.) Nam & hi doctrinam salutarē de cultu divino ab Adamo traditam aliquandiu retinuerunt integram, & incontaminatam, donec contracta societate cum posteris Caini, impietatis eorum facti sunt consortes & participes: cognitionémque illam astrorum, & corporum cœlestium à Deo datam, converterunt in Magicas profanationes, in evocationes Dæmonum, & abominandas cum animabus mortuorum communicationes: quas non solùm speciosis titulis, & nominibus publicaverunt, sed etiam eorum auctorem Deum effinxerunt. Utq; fides impiæ doctrinæ accederet, portentosis miraculis à Dæmonibus editis confirmarunt. Scelerata hæc progenies diluvio generali obruta desiit, sed non extincta est simul Satanæ versipellis astutia & malitia: CHAMUM Noæ filium sibi reservavit tanquam restauratorem, & suscitatorem istius impietatis, in qua ante inundationem nimis exactè fuerat instructus. Et hanc propagato genere humano post diluvium iterùm publicavit in Asia, Ægypto, & Italia: potissimùm inter Bactrianos, quibus Rex suffectus est. Hinc diversæ Philosophorum sectæ ortæ sunt: multifariæ de omnibus scientiis opiniones seminatæ in animis mortalium. Qui singuli ut ab aliis differrent, peculiaria divulgarunt axiomata, sibi ipsis ab invicem contrariantia. Quóque solertiùs ratiocinando probabilibus argumentis suas opiniones visi sunt probè stabilivisse, eò longiùs à vero scopo aberraverunt: & in eundem errorem reliquos homines pertraxerunt. Cúmque unum Deum fateri cogerentur totius mundi conditorem & conservatorem; ejus tamen Majestatem altiorem esse persuaserunt, quàm ut se demitteret usque ad hæc inferiora corruptibilia; quorum gubernationem arbitrio Fortunæ relinqueret cœcæ, levis & inconstantis. Alii, qui saniùs se docere crediderunt, dixére summam illam Divinitatem æternam, omnipotentem, & cœlestem sese communicare cum hominibus intercessione Dæmonum, & Angelorum: per quos beneficia suæ providentiæ toti orbi terrarum, & omni creaturæ conferebantur. Ipsos Genios preces mortalium ad Deum deferre, & illis dona divina distribuere, prout jubebantur. Hinc divinus cultus Dæmonibus tributus est, tanquam procuratoribus salutis hominum, & promotoribus omnium bonorum, quæ necessaria sunt ad conservationem hujus vitæ. Hunc honorem eò lubentiùs sibi conferri passi sunt impostores hi spiritus, quòd socii, assessores, & amici summæ Divinitatis existimarentur: & tantum adimeretur de honore debito summo Numini, quantum in illos conferretur.

Ex Philosophis, qui varii fuerunt, alii mundum æternum esse censuerunt: Deum, qui essentia est spiritualis, infinita & æterna, esse mundi animam per omnes ejus partes diffusam: ideò sua virtute omnia vegetare

getare & conservare: Mundum visibilem esse Dei corpus. Quidam animas, quę principium habent, incrementum & senectam patiuntur, perire cum corpore voluerunt. Alii quidem immortales esse, sed post mortem ad Inferos deduci: ut illic pro ratione virtutum, vel peccatorum commissorum in vita, pœnas luant, vel beatæ quieti adjudicentur, in Campis Elisiis. Quidam animas defunctorum in aliena corpora migrare docuerunt, non tantùm humana, verùm etiam brutorum, aut etiam in plantas. Neq; defuerunt, qui animas post obitum in malos Genios, & Dæmonas converti crederent: si ex hac vita obrutæ & inquinatæ vitiis & criminibus emigrassent: reddiq; *Lemures*, *Lamias*, *Empusas*, *Larvas*, & ejusmodi *terriculamenta nocturna*, quæ misero hominum generi infesta sunt. Quæ autem benè piéque vixissent, HEROAS reddi, *Lares*, *Genios bonos*, *& Indigetes*, pro meritorum magnitudine: & eos bonis Dęmonibus junctos hominibus esse propitios, beneficos, bonorum promotores & fautores.

De summo bono diversæ fuerunt inter hos Sapientes sententiæ: Quidam in Virtute sola id constituerunt: alii in Virtute quidem, sed quam Fortunæ bona comitarentur: alii in Apathia, alii in Voluptate summum illud bonum situm affirmarunt. Diversi diversa pro conceptu, & imaginatione sui intellectûs commenti sunt, & effutiverunt.

De fruitione Vitæ æternæ, de cognitione salutis adeptæ per Christum, nemo eorum cogitavit: nam hoc captum humanæ mentis superat. Nihilo tamen minùs SAPIENTES existimati sunt inter homines, & vocati sunt: licèt cœci cœcorum duces essent. de quibus Apostolus *Palàm*, inquit, *est ira Dei de cœlo adversus omnem impietatem, injustitiam hominum; ut qui veritatem injustè detineant. Quoniam id quod de Deo cognosci potest, manifestum est in ipsis. Deus enim eis manifestum fecit. Ipsius enim invisibilia, dum ex rebus conditis intelliguntur, ex creatione mundi perspiciuntur: externa videlicet ejus tum potentia, tum Divinitas; ad hoc ut sint inexcusabiles. Propterea quòd cùm Deum cognoverunt, ut Deum non glorificaverunt, neq; gratias ei egerunt: sed vani facti sunt in ratiocinationibus suis: & obtenebratum est insipiens cor eorum. Cùm se profiterentur esse Sapientes, stulti facti sunt. Mutaverunt enim gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptibilium. Quamobrem etiam tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipsorum, ad impuritatem, ut fœdarent corpora sua inter se. ut qui Dei veritatem mutaverunt in mendacium; & coluerunt, ac servіverunt rebus creatis prætеrito Creatore, qui est benedictus in sæcula.* Rom. 1.

Sectæ omnes istæ Dæmonum instinctu excogitatæ, & promotæ circa Magicas artes, Astrologiam, divinationem, & rerum Naturalium cognitionem animum mirificè addixerunt. Ex quarum perfecta scientia, & longa experientia, facultates Virtutesq; occultas rerum omnium postquam didicissent, & uniuscujusq; sympathiam, & antipathiam per-

ſpexiſſent, ex earum temperatione, & conjunctione congruente miros effectus elicientes, habiti ſunt inter homines tanquam Dei altiſſimi familiares, & amici. Cúmque ex aſtrorum poſitione, & influxibus animadverterent plurimum affici hæc inferiora corpora, prædixerunt hominibus rerum ignaris ea, quæ futura notabant: nempe ſerenitatem cœli, pluvias, grandines, tempeſtates, inundationes, terræmotus, morbos, & alia ejuſmodi: in quibus avertendis omnes homines, qui ſibi bene eſſe cupiunt, ſemper & ubique attentiſſimi fuerunt.

Malus Dæmon quàm induſtrius & potens ſit. Adjuvit horum Philoſophorum conatus, & induſtriam malus Dæmon: qui, ut opera naturæ callet exactiſſimè, & per multa ſæcula perfectè notavit contingentes caſus ex cœleſtium corporum influxibus, aſſeclas ſuos docuit, quæ eventura videbat: imò & quæ ipſe procuraturus erat, ut mirè potens eſt aëris, in quo maximè viget ejus principatus: nubila excitat, fulmina procurat, ventos ciet, terram concutit, inundationes promovet, & pavendas portentorum figuras effingit, ad movendas mortalium mentes. *Lib. 30. c. 1.* *Principium hujus Magicæ cognitionis*, ut inquit Plinius, *à Medicina ſumptum eſt*: quæ ſalutari ſpecie irrepſit, veluti altior & ſanctior medicinâ. Ita blandiſſimis, deſideratiſſimíſque promiſſis addidit vires religionis, ad quas maximè caligat hominum genus. Atque & huic miſcuit artes Mathematicas: ut omnes crederent hanc cognitionem à cœlo peti, & à Diis ſuggeri. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo in tantum faſtigii adolevit, ut cum ſummo applauſu ab omnibus populis excepta ſit, & culta. maximè in Oriente, unde ortum duxit: ſucceſsúque temporum per omnes orbis terrarum provincias ita dilatata eſt, & pervulgata, ut tantum auctoritati Magorum tribueretur, quantum ſemideis, & eis, qui Superorum voluntatem cognoviſſent, mortalibúſque eam impertirentur. Atque utinam pernicioſa hæc ſcientia non perveniſſet uſque ad noſtra tempora: quam non ſolùm profani homines palàm & occultè exercent hodie, ſed etiam plurimi literati, & egregiè docti, quíque de Religione Chriſtiana bene mereri volunt videri: ídque à pleriſque defenditur, aut excuſatur tanquam res ſecreta, quæ non niſi viris magnis, & peculiari beneficio de cœlo inſtructis communicatur.

Argumentum libri. Hæc me cauſa movit, Sereniſſimi Principes, ut quæ ex diverſa auctorum lectione mihi de hac re comperta ſunt tractatum hunc, brevem quidem pro materia locuplete, conſcriberem, DE DIVINATIONE, ET MAGICIS PRÆSTIGIIS. Cui viſum eſt adjungere effigies Deorum fatidicorum, qui priſcis illis ſæculis reſponſa dederunt, & oracula de caſibus, & eventis futura ſumma hominum admiratione pronunciave-

nunciaverunt vel immediatè per se, vel per suos Prophetas, Sacerdotes Phœbades, & Divinos: qui enthusiasmo, & furore divino correpti, multa ediderunt tum voce, tum scriptis, quæ non sine causa mirari possumus. At hic tractatus non tantùm curiositati ociosorum hominum satisfaciet, & delectationi, sed etiam non mediocrem utilitatem adferet piis lectoribus: dum cognoscent ipsos Dæmonas nunquam tanta rabie sæviisse in procuranda generis humani perditione & interitu, quin coacti sint fateri unum, & solum Deum rerum omnium Conditorem, & conservatorem adorandum esse. Quódque nos magis movere debet, videbimus Spiritum Sanctum nonnunquam fuisse locutum per Phœbadas & Sibyllas: ut apertissimè nomen Jesu Christi exprimerent, tēpus ejus adventûs, locū nativitatis, vitā, miracula, passionē, resurrectionem, ascensionem in cœlos, & postremum ejus adventum ad judicandum vivos & mortuos. Non est quòd harum scriptis quidam fidem derogent, existimentq; indignum esse profanas mulierculas, Dæmonum inspiratione afflatas, & idolis servientes tam clarè fuisse locutas de Deo vero, ejúsque filio Mundi Servatore: cùm hæc doctrina fuerit *scandalum Judæis, & stultitia omnibus gentibus.* Multi enim, ut huic credulitati fidem abrogent, dicunt, si tam manifestè de Christo venturo prædixissent, multò clariùs, & dilucidiùs de salute proposita in Jesu Christo pronunciassent, quàm ipsi Prophetæ. Verum id quidem esse fateor: nihilo tamen minùs credendum est illas scripsisse, & effatas esse ea quæ legimus: cùm & libri illarum extent; & eorum auctoritatem confirment antiquorum Philosophorum testimonia, Patrumq; primitivæ Ecclesiæ, quibus etiam eadem obiiciebantur ab Ethnicis, quæ hodie à plerisque Christianis: qui existimant ea falsò attribui Sibyllæ, quæ verisimile est excogitata & efficta ab aliquibus Christianæ religionis sectatoribus, ad confirmationem novæ doctrinæ, quæ incrementa non mediocria capere poterat, ex testimonio Prophetissarum harum fœminarum; oracula quarum sacrosancta ab omnibus populis summa religione servabantur, potissimùm à Romanis. Sed hanc opinionem refutat Eusebius in suis scriptis; in quibus Poëma illud Erythrææ Phœbadis cum acrostichide proponit: in qua continetur expressè Christi Jesu nomen. Et hoc à Cicerone, ante Christi adventum secundùm carnem visum constat, & latinè redditum: quod in historia Erythrææ Sibyllæ adnotavimus. Sed & Vergilii Eclogam Pollionis quis leget sine admiratione? in qua tam dilucidè continetur adventum Filii Dei instare, qui ex virgine natus aureum sæculum reducturus esset: felicitatémque ejus temporis per partes explicat: quarum pars ex Prophetis desumpta videtur: & hæc omnia ex Sibyllæ Cumææ versibus excerpta testatur Poëta Christianæ doctrinæ ignarus, cùm

Usus.

In vita Constantini.

nondum Christus Filius Dei secundùm carnem mundo innotuisset. At qui tam perspicua Phœbadum oracula non admittunt, quod minimè induci possunt, ut credant spiritum malignum, mendacem, & impostorem, hominúmque salutis atrocissimum hostem, voluisse Christum salutarem hominibus proponere: cùm hanc doctrinam, quantum in eo est, obscuret, depravet, & divertat. Quid dicent easdem Phœbadas alicubi deplorare miseriam suæ conditionis, quòd servitio Dæmonum à parentibus superstitiosis destinatæ, & devotæ sint: quæ mendacem Phœbum pronuntiant: quæ unum verum & solum Deum adorandum docent: quæ in idololatras tam audacter, tam acerbè invehuntur? Quid si Phœbum ipsum audiant fateri, unum Deum altissimum esse colendum? sed cùm id profari cogatur, sui non immemor statim subjungit, se quoq; illius Divinitatis æternæ, cum cæteris cœlestibus Geniis, esse portiunculam.

Μικρὰ δὲ Θεοῦ μερὶς Ἄγγελοι ἡμεῖς: quod infra in Apollinis Pythii oraculis citabimus. Et alio in oraculo cùm idem Deus vates, (alii ad Serapin id referunt) interrogaretur, quisnam Deus verus esset? respondit:

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον: οἱ δ' ἄρ' Ἑβραῖοι
Αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς.

Nonne clarè testantur illam cœlestem, & omnipotentem divinitatem esse adorandam? cùm ii, qui eam colunt, soli veram Sapientiam attigerint? Sed ut coguntur etiam inviti verum dicere, necessitatem hanc illis injungente summo Numine; ita quoque, ut malus est Satan, veritatem hanc mendaciis, pro suo more, involvit, offuscat, & tegit, compositis cum Deo vero Dæmonibus: per quorum mysterium Dæmon vult persuadere, Deum hominibus sua beneficia conferre: ideò tanquam dispensatoribus cœlestium munerum illis deberi gratitudinem, & cultum divinum. Sed nonne & in sacris literis legimus, Ethnicorum Prophetas de Deo vero apertè sæpiùs fuisse locutos: imò & eorum aliquos Numine Spiritus sancti afflatos fuisse? BALAAM Propheta à Balaco Moabitarum Rege conductus, ut Israëlitis ex Ægypto profugis, & in deserto vagabundis execrationibus malediceret, & ad interitum compelleret; contra propositum, animiq; voluntatem illis benedixit: irascentiq; Balaco, quod non staret promissis, respondit: *Nec si domum tuam mihi donares auro & argento plenam, mandatum Domini transgredi possem, ut bene vel malè facerem, secundùm cor meum: Quod Deus dixerit, ego dicam.* (*Num. 22. 23. & 24.*)

Hæc & alia plurima, dum sæpè cum amicis viris literatis conferrem, existimaverunt non fore inutile, si brevi aliqua narratione ostenderem, quàm superstitiosè circa hanc Philosophiam vanam versati sint Antiqui: quàm graviter peccarint, dum tam curiosè de rebus mundanis perquisiverunt: in iis verò, quæ ad animæ salutem pertinebant, aut nihil, aut segniter, oscitantérque cogitaverunt. Deum unum

dum agnoſcerent, Divinitatis ejus participes & ſocios fecerunt Dæmones, ac mortuos homines: quibus templa, altaria, ſacrificiaq; præſcripſerunt. Eóque progreſſa eſt hæc impietas, ut ſuppreſſo Numinis cultu, ad Genios tantùm cœleſtes, Dæmonas, & defunctos Heroas mentis aciem, oculosq; converterint; oracula ab eis popoſcerint. Et per omnes divinationis, Magicarúmque impoſturarum præſtigias inſaniâ deteſtandâ ruentes, nihil de ſalute animarum, & beatitudine æterna meditati ſint. Tantùm tribuentes Magis, & Incantatoribus, ut eorum plurimos pro Diis tutelaribus, & beneficis habuerint: Illos ſummi Reges ſibi conſiliarios adſciverint: nihil in gubernatione Politica, nihil in religione, & ſacris Deorum auſi ſint aggredi, ſine eorum conſilio & auctoritate: exiſtimantes illos Dæmonum, & Geniorum cœleſtium conſortio & familiaritate frui: cum iis communicare, iis doctoribus & conſultoribus omnia diſcere, quæ ad vitam humanam conſervandam, & fovendam eſſent neceſſaria.

Neque ſolùm in hoc tractatu adnoto, quæ abominandas illas artes declarant, ut venena mortifera, quæ ſub prætextu pietatis & ſanctitatis ſub illis deliteſcunt, fugiant pii: ſed etiam aliquot ex Dæmonibus illis Fatidicis, Phœbadibus, & Divinis, quos priſca illa antiquitas venerata eſt, ſelegi, quorum imagines & hiſtoriam, quantum à me fieri potuit, ſuccinctè & ordinatè contexui, & expreſſi, ut Vobis Illuſtriſſimi Principes, cum utilitate aliquid delectationis adferant: Non quòd mihi perſuadeam poſſe quicquam à me præſtari, quod Veſtra Celſitudine dignum ſit, ſed quia ſperem Veſtram benignitatem grato animo excepturam hos qualeſcunque meorum ſtudiorum fructus; ad imitationem Sereniſſimi Principis Patris Veſtri, qui, ut eſt omni doctrinæ genere præter cæteros Germaniæ Principes excultiſſimus, ita quoque voluit Vos bonis diſciplinis exactiſſimè inſtitui, ut ſimul cum ſplendore nobilitatis & opum poſſeſſione, Paternæ virtutis heredes ſitis; ſufficiatisq; moderationi & gubernationi tam amplorum Dominatuum, quibus Divina bonitas Veſtram familiam locupletavit, & in integrum ſervavit tot ſæculorum anteactorum conſtanti ſerie: ex qua ortum duxerunt Illuſtriſſimi Bojorum Duces, & Palatini Principes, ſacri Romani Imperii Septemviri Electores, inter omnes Germaniæ Regulos ſemper primario habiti loco: Sed præter hos cognationi Veſtræ communes titulos, hoc Vobis accidit peculiari laude dignum, quod nulla in re Majorum gloriæ cedentes, doctiſſimo Parente geniti ſitis: qui, ut ſui ſimiles haberet liberos, Muſis Vos ſtatim à pueritia commiſit: ut adulti aliquando ſerias occupationes alternis horis lectione variorum Scriptorum condiatis, & conſilia Veſtra fulciatis operâ & auctoritate Virorum doctorum, quorum ſemper in aula ejus frequens eſt numerus. Nullus certè Princeps egregius fieri poteſt, qui non ſit liberalibus arti-

bus, & bonis disciplinis eruditus. *Studia enim* (inquit Tullius) *virtutis sunt rudimenta, & incunabula: quibus animi ad gloriæ cupiditatem accenduntur, & aluntur.* Præclarum videtur adeptus is, qui qua re homines bestiis præstant, ea in re hominibus antecellat. Opes, forma, robur, celeritas, & alia ejusmodi, quæ ad corpus pertinent, communia sunt plebejis, & plerisque hominibus à virtute alienis. Cultus autem animi, qui scientia, & cognitione rerum laudabiliũ constat, solis nobilibus, Principibus, & regibus jure competit: ut eo mores erudiant, prudentiam in rebus gerendis sibi comparent, & populos subjectos vitæ politioris exemplo in officio retineant. Quod enim fit ad Principis imitationem, id statim ab omnibus probatur, & cum plausu excipitur. ut in populorum rectores hoc dictum quadret: *Felicissimum esse regnum, ubi Philosophus rex est, aut ubi Rex philosophatur.* Sunt enim literæ ad omnia utiles, nec cuiquam possunt esse graves. *Ex quibus* (inquit idem Cicero pro Archia) *si delectatio tantùm peteretur, tamen hanc animadversionem humanissimam, & liberalissimam judicaremus. Nam cætera neque temporum sunt, neq; ætatum omnium, neque locorum. Studia autem adolescentiam agunt, senectutem oblectant; secundas res ornant, adversis perfugium & solatium præbent: delectant domi, non impediunt foris: pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Quod si ipsi neque attingere, neque sensu nostro gustare possimus, tamen ea mirari debemus, cùm in aliis videamus.* Hæc, certè, probè intellexit Serenissimus Princeps Parens Vester: qui tantâ curâ & solicitudine Vos voluit educari à doctissimis Præceptoribus, non ignarus amplissimas illas dignitates, (quibus Dei opt. max. beneficio liberalissimè cumulamini) non mediocre ornamentũ recipere posse ex acquisita bonis studiis eruditione & doctrina. Cui rei ut diligentiùs provideret ejus Celsitudo, luculentis stipendiis accitos Professores bonarum literarum præfecit Scholæ illi Hornbacensi, in qua Juventus patria, & peregrina tam diligenter, tam exactè excolitur. Neve quid desit laudabilibus illius conatibus, Bibliothecã instructissimam erexit Biponti: quam quotidie locupletiorem & auctiorem reddit, conquisitis undique antiquorum & recentiorum libris. Quin & Typographiam in sua Urbe deduxit, cujus prælis excudenda tradit ea, quæ nondum extant, aut præteritorum temporum injuria exciderunt. Ratus enim est prudens & circumspectus Princeps ad suas laudes plurimùm conferre, si posteris posterorumq; nepotibus non opes solùm, urbesq; populorum frequentia, & industria cultas, arcesq; propugnaculis armamentariis, & omni commeatus genere munitas relinquat: sed testimonium futuris proponat sæculis, nihil unquam ejus Celsitudinem charius, aut optabilius habuisse, quàm ut communi omnium utilitati, & commodo consuleret: viros literatos adjuvando, conatus eorum liberalitate sustentando, & benevolẽntiâ fovendo. Hæc beneficentia Principes antiquos illustres reddidit,

dit,eorum memoriam per tot ſæcula ad noſtra uſque tempora propagavit,imò & in cœlum retulit. Primus honos meritò debetur pio, bonóque Principi,qui ad Dei imitationem (cujus vices gerit, ΕΙΚΩΝ ΓΑΡ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΕΣΤΙΝ ΕΜΨΥΧΟΣ ΘΕΟΥ,) beneficus erga homines, & clemens judicatur. Deus altiſſimus Veſtram Celſitudinem ſoſpitem conſervet & incolumem.

V. Celſitud.

devotiſſimus

JANUS JACOBUS BOISSARDUS.

AD

AD LECTOREM
BOISSARDVS.

PROPOSITUS scopus est mortalibus omnibus unus,
Ut sese salvos, incolumesque velint.
Corporis ut constet robur, viresque valentes
Membrorum sano conveniant animo.
Summa suos inter firmata potentia cives
Ut sit: & ut liceant omnia quæ libeant,
Ut placeat cunctis laudatæ gratia formæ:
Ut scateant rutilis scrinia divitiis.
Quod tamen est homini cœlo adversante negatum:
Nulli vita unquam est absque dolore data.
Noxæ, damna, labos, ærumnæ, tristis egestas
Nos quatiunt variis solicitudinibus.
Blanda favens Samio fuerat Fortuna tyranno,
Quem non prævisæ fixit acerba cruci.
Felicem ante omnes laudabat Lydia Crœsum:
Devotum est igni nil minùs hocce caput.
Innumeris Xerxes stravit mare navibus: illum
Eripuit celeri vix scapha parva fuga.
Sub cœlo nihil est ex omni parte beatum:
Vita volubilibus truditur ista trochis.
Vita hæc umbra levis, pluviæque similima bullæ,
Quæ venti modico flamine tacta perit.
Novimus hæc; cæcosque rapit nos impetus, omnis
Consilii expertes, implicitosque malis.
Sed cui plus mentis superest, ad sidera vultus
Tollit, divina ut sustineatur ope.
Decretoque Dei se ultrò submittit: & omni
In casu expectat cœlitùs auxilium.
At cui vesano pectus stimulatur ab œstro,
Neglecto aggreditur sacra profana Deo.
Exquirit sortes, Magicas conversus ad artes:
Consultisque malis fata petit Geniis.
Pallentes animas furvo deducit ab Orco:
Quarum de incertis edoceatur ope.
Ille Satan, qui mille modos, qui mille nocendi
Nomina habet, mirè callidus, atque vigil.

Cui parta est longis olim sapientia sæclis:
Inque hominum semper qui excubat exitium:
Promptus adest: fallit responsis, auguriisque,
Perstringit oculos, monstraque dira ciet:
Aëra suffundit nebulis, ventoque minaci
Consternit sylvas, robora dura quatit.
Tellurem Typhone movens sola concutit: amnes
Aversis variâ fraude moratur aquis.
Fulmina nimbosis è nubibus elicit, ignes
In terram diro sæpè fragore rotans,
Aëris ille potens: in quo simulachra, figuras,
Crimitos ignes, spectraque tetra movet.
Quinetiam ex forma speculorum, ex pelvibus, exque
Cristallo, & motis vaticinatur aquis.
Prædicit futura herbis, numerisque, notisque.
Fatidicæ claves, fatidicusque cinis.
Cribrum, asinique caput, gallus, sal, dura securis,
Annulus, atque unguis, cera, farina, manus,
Flamma, avium voces, fulgetræ, corque, jecurque
Divorum mentem, consiliumque docent.
Scilicet hæc Superis cura est, ut stercore fœdo,
Et pecudum fibris seria sensa locent!
Ludificant mentes Morpheusq;, & Phantasus, & qui
Terribili in somnis ore Phobetor hiat.
Utitur omnibus his Cacodæmon, fallat ut illos,
Ultrò fræna sui qui subiere jugi.
Insidias cujus caveas ut, candide Lector,
Propositum à nobis hoc tibi prodit opus.
In quo tu cernes technarum Dæmonis astus:
Et mille errorum somnia, mille dolos.
Quæ vitare piæ mentes ut tetra monentur
Toxica, & infernis lecta aconita plagis.
Æternum venerare Deum: occursante periclo
Hunc fusis precibus conciliare memor.
Nunquam aberit: forti dextra te proteget: atque
Eripiet Stygiis te bonus è tenebris
Nec, si Tartareas Phlegethon, te mergat in undas,
Cocyti rapidis immoriere vadis.
Nostri tutelam suscepit Maximus ille
Orbis terrarum Conditor, atque poli.
Imperat is cœlo, & Geniis cœlestibus: ille
Imperat & terris, imperat atque mari.

Ille manu forti metuendum Acheronta coërcet,
Parcarum abrumpens stamina fusa colo.
Est etenim Omnipotens, æternus, in æthere degens:
Cujus formidant cuncta creata minas.
Quòd si vel mundi rumpantur funditùs axes,
Subversique cadat machina fracta poli;
Frustra terrebunt vasti tua corda fragores:
Non oberit capiti tanta ruina tuo.
Causa est in promptu: Protector namque suorum
Est Deus; hoc nobis vindice nemo oberit.
Jure quidem metuat vecors, qui errore profano
Consultis credit se & sua Dæmonibus.
Sidera qui observat; Geniorum oracula poscit:
Quique umbras furvis evocat è tumulis.
Quæ si vera illæ dicant, pavor ante periclum
Vexabit tristes, incutiétque metus.
Sed si mendaci responsa effutiat ore
Vates, proh misero quis cruciatus erit!
Ante oculos mortis semper volitabit imago:
Et tanquam dubius ne moriatur erit.
O miseros homines deliráque pectora! nonne
Sors mala vos variis torquet imaginibus?
In dextra Domini sumus omnes. Quid mihi tecum,
Delie? Quid Pythio virgo animata Deo?
Quid Dodonæi sonitus vocalis aheni?
Quid templis Hammon fata canens Libycis?
Decantet patrios tellus Libybæa Paliscos:
Rideo Dellorum littora vana Lacûs.
Bœoto recitet mihi fata Trophonius antro:
Lebadii, dicam, non mihi cura soli.
Somnia si captem Dircæi ad limina templi,
Contemnam nugas, Amphiaraë, tuas.
Nec mihi Tiresias, nec erit mihi verus Asylas:
Ad Mopsum Calchas ille docendus eat:
Stulta Paretonium veneretur turba Serapin:
Niliaci aversor turpia festa Bovis.
Et Branchi sortes: & Iapygis omina: quæque
Tyrrheno quondam protulit ore Tages.
Et quotquot vates Satanæ ludibria pandunt,
Cum cultis omnes dispereant Geniis.
Si scruppum videas apicati Flaminis, aut quod
Insertum titulum sustinet altus apex:

Si Salii occurrant, totumque redamptruet agmen
Quod Præsul saliens amptruat; atque manu
Tusa repercussa ad numeros ancylia sica
Increpet: argutis excutiatque sonis;
Vel si Pontificis librata secespita dextra
Mactandæ jugulis injiciatur ovis;
Dum sacra ab intonso præfertur acerra Camillo,
Plenaque in Enclabri cymbia lacte locat:
Si lituo cœli regiones denotet Augur
Visasque è tesquis lumine signet aves:
Et quæ simpuvio diffundit vina Sacerdos,
Lectaque cum salsa thura cremanda mola:
Si crepitent flammæ, fumusque obliquus agatur:
Si fugiat nudos victima tacta Popas:
Sive hymni Divis, sive axamenta canantur
Semideis; resonet tibia, sive chelys:
Denique si humanæ spectes deliria mentis,
Et quæ constituit vana superstitio;
Nonne tibi excutiet sublatum sanna cachinnum?
Et dices, ô quàm desipit omnis homo!
Qui propriis cœleste inventis Numen adorat:
Quique his allectum credit adesse sacris.
Pagina monstrabit sanctos mihi sacra Prophetas,
Quos Dii instinctus Flaminis instituit.
Quorum arcana viam certæ documenta salutis
Ostendunt: illis est adhibenda fides.
Nec mihi fatidicæ sint illaudata Sibyllæ
Carmina, Veridicis consona carminibus.
Delphica non quando hanc operit cortina, Clarique:
Vel dum Cumæis fata canit specubus.
Sed dum unum æternum proponit Numen: & illud
Omnipotens, sapiens, maximum, & ingenitum.
Dum Verbum illius sumpsisse in Virginis alvo
Corpus testatur, verum hominem, atque Deum.
Qui miracula per diversa innotuit orbi:
Cujus morte homini est tuta parata salus.
Qui mundum judex postremo fine futurus,
Astra bonis pandet, Tartara nigra malis.
Hæc quoties adytis Phœbas proclamat apertis,
Dicetur veri verba referre Dei.
In reliquis vanus si sæpè impingit Apollo,
Miraris? mendax estque fuitque Satan.

PAULUS MELISSUS FRANCUS

COMES PALATINUS, EQVES AURATUS, ET CIVIS ROMANUS

In tractatum de Diis fatidicis, Phœbadibus, & Divinis
JANI JACOBI BOISSARDI.

PHOEBADES antra sua, & loca sacra habuere Sibyllæ,
Fatidicique Dei, Vaticinæque Deæ.
Desita jam pridem per eos oracula ferri:
In sua quisque adeò fata abiere simul.
En postliminio jam Numina cuncta renata:
Et præscita Deûm rite novata vigent:
Eccujus meritis? diæ, Boissarde, Minervæ:
Qua viget ingenium, quæ movet artis opus.
Vertice nempe tuo reddunt oracula sortes:
Et responsa tuo de tripode hausta sonant.
O quantum est, omnes ita ab unius ore profari!
Fatidicosque Deos, Vaticinasque Deas!

AUCTORES QVI IN HOC LIBRO CITANTUR.

A.

ABDIAS *Historicus.*
Abrahamus Ortelius.
Agathias.
Ælianus Phlægon.
Ælianus.
Æschilus.
Acilius Piso.
Albertus Magnus.
Alphonsus de Castro.
Antisthenes.
Anastasius Theopolis Episcopus.
Alexander de Alexandro.
D. Ambrosius.
Antonius Bonfinius.
Antonius Torquemada.
Ammianus Marcellinus.
Apollodorus Erythræus.
Apollonides.
Apulejus.
Aratus.
Arnobius.
Aristochius.
Aristoteles.
Aristoxenus.
Athenæus.
Augustinus.
Artemidorus.
Aventinus.
Aulus Gellius.
Aulus Prudentius.

B.

D. Basilius.
Bartholomeus Platina.
Bernardus Navagerius.
Boëthus.
Bocchus.
Bonaventura Seraphicus.
Bodinus.
D. Brigittha.
Biblia sacra.

C.

Canones sacri.
Calixtus.
Cæcilius.
Capnion.
Carneades.
Capitolinus.
Cassiodorus.
Caspar Peucerus.
Censorius.
Chrysippus.
Cœlius Calcagninus.
Cœlius Rhodiginus.
Claudianus.
Clemens Alexandrinus.
Cicero.
Cornelius Tacitus.
Costa Ben Luca.
CrantZius.
Crates Pergamenus.
Curtius.
Cuspinianus.
D. Cyprianus.
Cycus Æsculanus.

D.

Dicæarchus.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laërtius.
Dion Nicæus.
Dionysius Halicarnassæus.
Dioscorides.
Dionysius Areopagita.

E.

Ennius.
Empedocles.

Erato-

Eratosthenes Cyrenæus.
Ephorus.
Eunapius.
Eusebius.
Eustathius.
Eutropius.

F.

Favorinus.
Fenestella.
Froissardus.
Franciscus Georgius.
Franciscus Sansovinus.
Fulgosius.

G.

Galenus.
Gaudentius Merula.
Georgius Cedrenus.
Glycas.
Gregorius Pont. Max.
Gulielmus Tyri Episcopus.

H.

Heliodorus.
Hellanicus.
Hermippus.
Heraclides Ponticus.
Herodotus.
Hesiodus.
Herodianus.
Hieron Alexandrinus.
Hierocles.
D. Hieronymus.
Horatius.
Homerus.
Hieronymus Cardanus.
Hugo S. Victoris.
Hyginus.

I.

Iamblichus.
Ioan Auratus.
Ioan. Botterus.
Ioan. Baptista Porta.
Ioan. Damascenus.
Ioan. Chemensis Episcopus.
Ioan. de Torre Cremata.
Ioan. Curoplatis interpres.
Ioan. Stobæus.
Ioan. Trithemius.
Ioan. Zetzes.
Iosephus Historicus.
D. Irenæus.
Isidorus.
Isigonus.
Iulius Cæsar.
Iulius Camillus.
Iulius Pollux.
Iustinus Martyr.

L.

Lactantius Firmianus.
Lælius Cleopassus.
Lanouvius.
Lucanus.
Lucius Piso.
Lycophron.
Lysis.

M.

Macrobius.
Magister Sententiarum.
Marcus Terentius Varro.
Marcianus Capella.
Marullus.
Memphodorus.
Minutius Felix.
Mirandula.
Myrtilus.

N.

Nævius.
Natalis Comes.
Nicanor.
Nicetas Choniates.
Nicephorus.
Nicolaus de Lyra.

O.

Oenomaus.
Olaus Magnus.
Origenes.
Orosius.
Orpheus.
Ovidius.

P.

Palæphatus.
Palladius.
Panætius.
Papinius.
Paulus Æmilius.
Paulus Diaconus.
Paulus Damianus.
Paulus Girlandus.

Paulus Jovius.
Paulus Venetus.
Pausanias.
Petrus Ramus.
Pherecides.
Philostratus.
Philo Judæus.
Philippus Beroaldus.
Petrus de Palude.
Plato.
Petrus Loyerus.
Plutarchus.
Plinius.
Pindarus.
Polybius.
Polydorus.
Porphyrius.
Possidonius.
Proclus.
Propertius.
Psellus.
Ptolomæus.
Pythagoras.

R.

Raphaël Volaterranus.
Rogerius Bacconius.
Ruffinus Aquilejensis.
Rutilius Claudius Numantianus.

S.

Sabellicus.
Saxo Grammaticus.
Scotus Placentinus.
Serapio.
Serenus Abbas.
Scoliastes Apollonii Rhodii.
Seneca.
Scoliastes Aristophanis.
Servius.
Sextus Græcus scriptor.
Sigonius.
Solinus.
Socrates Historicus.
Sozomenus.
Sophocles.
Simon Hieræus.
Simplicius.
Statius.
Strabo.
Sprangerus.
Stephanus.
Stesichorus.
Stratonicus Episcopus Cumanus.
Suetonius.
Suidas.
Synæsius.

T.

Tatianus Assyrius.
Tertullianus.
Timon.
Theocritus.
Theodorus Balsamon.
Theodorus Spanduginus.
Theodoretus.
Theophilus.
Themistius.
Tibullus.
Titus Livius.
Tomas Cajetanus.
Tomas de Aquino.
Tomas Brabantinus.
Tomas Garzonus.
Trogus Pompejus.

V.

Ubertinus de Casali.
Valerius Maximus.
Vejerus.
Verrius Flaccus.
Viginarius.
Vincentii Speculum.
Vulcatius.

X.

Xanthus Lydius.
Xenophon.

Z.

Zieglerus.
Zonaras.
Zwingerus.
Zosimus.

DE

DE DIVINATIONE

Et ejus

PARTIBUS.

Caput I.

MAGNA fuit apud antiquos DIVINATIONIS commendatio: in quam propensus semper & ubique fuit hominis animus. Post lapsum enim primorum Parentum, vis illa naturæ, & lux cœlestis, quam Deus conditor in iis accenderat, post peccatum adeò debilitata est, ut illis vix exiles scintillæ, & radii obscuriores relicti sint. Nihilo tamen minùs, summâ curâ, & ardenti desiderio mens humana fertur avertendi à se mala, & cognoscendi casus, qui impendent, ac incertos rerum eventus. Nam eo omnes sumus animo, ut cupiamus salvi & incolumes vitam hanc tranquillam traducere: & quæcunque hanc quietem interturbare possunt, citò & procul à nobis depellere. Non potest tamen nostra ratio, prudentia & solicitudo tantum præstare, quin in nostra capita quotidie ingruant mille noxæ, infinita pericula nos implicent, & rapido miseriarum turbine involvant, obruantque fluctuantes, ægerrimè spem inter ac metum anxios. Quibus à Deo optimo maximo tantum lucis datum est, ut sciant, *capillum non excidere è capite nostro sine voluntate patris cœlestis*, (cujus providentiâ gubernantur & subsistunt omnia) iis optimè consultũ est: cùm sint persuasi nos à tutela Dei non posse distrahi: *quia fidelis est; neque permittit nos ultra tentari, quàm ferre possumus:* Tum securiùs multò vivimus; & in cœlum attollentes oculos robur poscimus, & tolerantiam in rebus adversis: quoties in eas impingimus, neque à malis circumdantibus nos possumus extricare. Qui verò minùs quàm par est meditantur consilia Dei, qui sese propter pervicaciam, cœcitatem, caliginem mentis, & ignorantiam non submittunt voluntati Divinæ, sed rapi se patiuntur huc & illuc stolidâ ratiocinatione, & nimiâ suarum virium præsumptione superbè efferuntur, pro arbitrio gerentes omnia, donec incautos, & nihil tale cogitantes abripiant damna, & miserando naufragio obruant fluctus humani pelagi, à quibus suâ providentiâ, & prudentiâ nemo se potest eximere. Tum suam impotentiam seriò sentientes, desperatione acti, & animo dejecti consternantur, suaque mala propellere, vel minuere & mitigare student precibus, ceremoniis vanis, ac ritibus superstitiosis; quibus magis ac magis irritatur Deus, & in furorem accenditur. Satan interim, qui Dei, piorumque hostis est atrocissimus, quique mendax est, & homicida, hinc occasionem cepit miseros hominum animos usque

Matth. 10. *vers.* 30.

1. *Cor.* 10. *vers.* 13.

adeò obcœcare, & extinguere quicquid notitiæ Dei in illis relictum erat, ut planè eam à mentibus hominum excusserit; vel ex transverso raptam rationem à recta via deflexerit. Ideò *se transformat in Angelum lucis*, quò faciliùs *Electos, si fieri posset, decipiat*, omniaque molitur & aggreditur, quæ faciunt ad effundendas tenebras animis, ne videant aut intelligant homines, quæ ad eorum salutem faciant. Ac cùm omnes norint, tum ex patrum traditionibus, tum ex lectione sacrorum voluminum Deum præcepisse ut sibi sacrificaretur; Diabolus, qui Dei operum maliciosus est imitator, sibi quoque sacrificia fieri instituit: quibus adjunxit infinitas præstigias, miracula, incantationes, & portenta, ut homines in admirationem raptos detineret captivos: ne in sacrificiis (quæ Deo vero fiebant, & quæ umbræ erant sacrificii illius propitiatorii, quo Agnus Dei suâ morte & sanguinis emissione genus humanum debebat redimere, & Deo patri reconciliare) veritatem quærerent, sed superstitiosis ritibus detinerentur; considerantes tantùm ignium flammas, fumum, victimarum mugitum, calcitrationem, motum corporis, profluvium cruoris è jugulo; rimarentur interna viscera, & intestina scrutarentur; observarent tonitrua, fulgura, ventos; considerarent aves, & earum volatus, cantusque, & tripudia pullorum; reliquaque externa, quibus adhæserunt pertinacissimè, obligantes se, & devoventes infinitis ritibus, & superstitionibus, quibus studuerunt Deum placare, & illis placere. Hæc omnia Satan confirmavit innumeris miraculis, ostentis, & oraculis redditis, quibus humanum genus penitus abduxit à cognitione voluntatis Divinæ; & ab illâ obedientiâ, quam Deus sibi soli tribui jussit.

2. Corin. 11. v. 14. Matth. 24. v. 24.

Huic malo accessit aliud perniciosius: Cùm antiquitùs vixerint homines virtute excellentes, Reges, Principes, & Philosophi, qui multa beneficia contulerunt in genus humanum, tam in protectione infirmorum contra violentiam, tyrannidem, & proterviam malorum, quàm in institutione pietatis, bonarum artium, inventione frugum, fructuumque & aliarum rerum, quæ ad usus necessarios, & delectationem hujus vitæ faciunt: hos, dum superstites essent, coluerunt beneficos, & liberatores; post mortem autem desiderio eorum tacti laudibus publicis honorarunt, existimaruntque in cœlum reversos unde originem duxisse excellentes eorum virtutes fidem faciebant; beatosque illos animos crediderunt summæ Divinitati conditrici & conservatrici totius mundi assessores redditos, & desuper in terras respicere, miseriarum humanarum misereri, communicatâque potentiâ cum summo Deo opitulari afflictis, & in angustiis illis assistere, eorúmque mala relevare. Hic Satan seriò sese ingessit huic crudelitati: effecitque ut primò laudibus publicis honorarentur, & colerentur, demum adorarentur pro Diis: quòd summum illud Numen plenam illis potentiam tribueret adjuvandi, & servandi quos vellent. Quam opinionem ut magis ac magis augeret & promoveret, multa edidit miracula ad eorum sepulchra, aras, statuas, & templa, quæ jam passim magnis illis viris posita erant: certisque in locis arte & naturâ ad horrorem & superstitiosum metum accommodatis, specubus obscuris, antris, & terræ hiatibus profundis versutus Dæmon se insinuavit, & sub nomine defunctorum, & in numerum Deorum relatorum oracula reddidit, quibus homines de futuris edocerentur, & sibi ab imminentibus malis caverent: atqui his prædictionibus ut plurimùm eventus respondebant: & si contraria evenissent, responsa usque adeò ambigua & intricata reddebantur, ut sese homines suâ culpâ delusos, putarent, ex ignorantia magis, quàm imposturis Dæmonum. Hinc innata inter homines communis & ubique recepta opinio de pluralitate Deorum: quæ ab exiguis principibus originem ducens, brevi temporis intervallo longè latéque irrepsit, & sese expandit per totum orbem terrarum: ita ut nulla extiterit natio, quæ ad imitationem Chaldæorum & Assy-

Homines mortui pro Diis habiti.

Oracula data à mortuis.

Pluralitatis Deorum principii.

Assyriorum (qui primi suis principibus sacra instituerunt) non commenti sint nova Numina, & tutelares Deos, quibus templa dicari, & sacras ceremonias tribui voluerint. M. Terent. Varro scribit se ex variâ auctorum lectione *comperisse, inveniri ad triginta millia Deorum.* Spiritus nempe illi immundi, & fallaces adorari se sub nominibus mortuorum poposcerunt: utque flagitata obtinerent faciliùs, ad idola novorum istorum Numinum se insinuarunt, & in eorum templis voces horrendas, prodigia, ostenta, & terriculamenta varia ediderunt: quibus obstupefacti & attoniti spectantes, non dubitarunt divinitatem aliquam locis illis inesse, & vim potestatemque magnam illis Deis tributam adjuvandi vel nocendi quibus vellent. Hinc Titia Vestalis è Tyberi aquam cribro haustam in templum suæ Deæ detulit. Actius Navius Augur novaculâ cotem scidit, præsente & admirante Tarquinio rege. Claudia Vestalis navim gestantem simulachrum Matris Idææ, (quæ vado Tyberis adhæserat, & quam multitudo hominum movere non poterat,) Zonæ adligatam nullo negotio eductam abstraxit. Juno Vejensis ad verba juvenis compellantis respondit; & cum moveri loco non posset, ad juvenis preces asportari se passa est, & Romam deferri. Qui Feroniæ numine afflati erant, & ejus sacris initiati, nudis plantis ardentes prunas illæsi conculcabant. Æsculapius in Serpentem versus, Legatos Romanorum missos Epidaurum, ut remedium pestis quæ in urbe grassabatur poscerent, sinuoso volumine ex adyto templi prorumpens eos secutus est, & cum iis navigio Romam vectus: cumque navis medio Tyberi adhæsisset, ibi sibi templum erigi petivit. *Miracula.*

Ejusmodi miraculis plenæ sunt historiæ; quibus facilè perspicimus quanto furore Diabolus stimularit mortale genus; & quàm deplorandâ amentiâ illorum mentes fascinaverit. Qui in eo semper institit, ut pro Deo coleretur, & sibi honorem summæ Divinitati debitum attribueret. Cacodæmones à principio creationis mundi facti erant Angeli Dei, in excellenti conditione, & præeminentia constituti; sed ab eâ degenerantes, se ipsos perdiderunt, & facti sunt instrumenta perditionis cæterarum creaturarum. Propterea justo Dei judicio cum malorum Geniorum Legionibus (qui eâdem rebellione sese implicuerunt) condemnationi æternæ gehennæ adjudicati sunt. Judas Apostolus Epist. ℣. 6. & Petrus 2. Ep. 2. ℣. 4. Christus Johan. cap. 8. ℣. 44. dicit *Satanam, dum mendacium loquitur, ex propriis loqui; quia non stetit in veritate: Peccavit enim ab initio*, 1. Johan. 3. vers. 8. Dicitur itaque per totam scripturam sacram *Dei adversarius & noster. Is est qui Evam seduxit*; Et Deum tanquam mendacii arguens; illum suo honore spoliavit. Matthæus 13. vers. 25. illum dicit *spargere Zizania in agro, dum Paterfamilias dormit.* Atqui hæc patrat facinora, ut hominum mentes implicet erroribus, Dei regnum evertat, & homines in æternum interitum secum præcipitet: ut est omnis malitiæ auctor, Dux, & Architectus. Insinuat enim se cordibus mortalium oraculis, & responsis dubiis, illosque decipit, dum putatur victorias, opes, imperia, & eventus rerum prosperos suis cultoribus largiri. Dæmonum namque inventa sunt quæcunque in sacris Ethnicorum tantam admirationem, & superstitionem pariunt: ut Aruspicina, consideratio viscerum in victimis immolatis, Auguratio per contemplationem regionum cœli, volatus & voces avium, Astrologicæ prædictiones, omnis ars Magica, Mantica, & Necromantica, reliquaque omnia, quibus impii sese exercent tam palàm, quam occultè. Maximè oracula Phœbadum huc referri possunt, & Phytonissarum mulierum; inter quas à multis numerantur Sibyllæ; licet quædam prædixerint de adventu Messiæ, & aliis rebus, ad vitam politicam, & æternam pertinentibus.

Cacodæmones quales à principio creationis.

Satan mendax à principio.

2. Cor. 11. 3. Gen. 3. 4. 5.

Dæmonum artes.

CAPUT II.

QUo tempore Deus inter Israëlitas oracula reddebat per suos sanctos Prophetas, Satan operum Dei æmulus & imitator responsa quoque dabat hominibus, in templis & idolis, quæ jam sibi erigi ubique curaverat; illudebatque miseris mortalibus, eorum mentes miraculis fascinans, ut eos ad suum cultum alliceret. Tunc quoque celeberrimum fuit per totum orbem terrarum Sibyllarum nomen: non solùm quamdiu in hac vita superstites fuerunt, dum œstro dæmonum percitæ, & insano furore, ac Enthusiasmo extra se raptæ plurima eventura pronunciabant; sed etiam post obitum scripta quædam reliquerunt, quibus populi adhæserunt, & pro sacris testimoniis voluntatis Divinæ habuerunt. Erant enim diversis in locis præfectæ templis Divûm; maximè Apollinis, qui Clari, Delphis, Colophone, in Delo & alibi colebatur. Atque hæ Phœbades, sive Pythiæ à principio ex virginibus tantùm eligi erant solitæ; donec una illarum ab Echerate violata est: Post hunc incestum, sancitum est edicto populorum, ne in posterum ulla Pythia oraculis præficeretur, nisi ætate jam provecta: *ut testatur Palæphatus lib.* 1. Hæ igitur medium quasi locum sortitæ sunt inter veros Dei Prophetas, & falsa dæmonum oracula. Nam cum Ethnicæ essent mulieres, & idolis servirent, earum tamen aliquæ communicaverant cum Hebræis, tam in Ægypto, quàm in Palęstina: & ex lectione sacrarum literarum, familiaribusque colloquiis cum Israëlitis toto orbe dispersis, multa didicerant, quæ ad Vaticinia pertinebant: & fatidico spiritu correptæ (ut Dæmon longa experientia, & tempore plurima cognosse & conjectari potest,) multa pronunciabant de pœnitentia, de correctione vitæ, de venturo Messia; cujus sanguine, & obedientia contracta lues à primis parentibus (qua totum genus humanum morti erat obnoxium) elueretur. Præterea de carnis resurrectione, de extremo judicio, de vita & morte æterna disseruerunt, & suis scriptis mandaverunt. Hisque rebus prędictiones quasdam admiscuerunt de regnorum, & monarchiarum mutationibus, de terræ motibus, inundationibus, fato illustrium virorum, incendiis regionum, peste, fame, & bellis. Quæ quia hominum sensus maximè videbantur movere, in iis perquirendis homines idololatræ majorem adhibuerunt curam, quàm in iis quæ ad animæ salutem pertinebant.

Sibyllæ & Phœbades. *Quales eligi solitæ.* *Quo loco habitæ.*

De hoc Enthusiasmo ita tradiderunt aliqui; ut Proclus ad Porphyrium: *Sibylla, quæ Delphis est, Deum in se admittit duobus modis: vel subtilissimo vapore calido & sicco igneæ naturæ, qui exhalat ex hiatu speluncæ: vel sedens in sanctuario in aheneo tripode sacro Apollini: utroque modo exponit sese inspirationi Divinæ, quâ illustratur, & occupatur radio ignis divini. Fitque interdum, ut flamma ingens subitò evolans è specu Phœbadem involvat, & repleat splendore divino: Aliquando sedens in tripode sacro, in quo se Deo venienti accommodat, Vaticinationi firmæ se componit: Et sive hoc, sive præcedenti modo, Pythia Deo tota repletur: qui tamen separatus est à vapore, ab igne, à tripode, & ab omni apparatu loci, sive naturali, sive artificiali.* Unde Ammianus Marcellinus à principio libri 21. ait: *Sibyllæ crebrò se dicunt ardere, torrente eas vi magna flammarum.* At quòd earum versus plurimi manci, & mutilati inveniantur, id plerumque contigit inscitiâ eorum, qui ab ore pronunciantis Phœbadis insanæ, & extra se raptæ verba velocia, & præcipitata excipiebant, neque poterant pernicitate calami dicta loquentis assequi, quę furore percita indistinctè proferebat. Adde quòd scriptores utplurimùm indocti & illiterati, Grammaticam ignorantes, majorem dictorum partem non satis exactè intelligebant. Et fatidicarum istarum mulierum inspiratione evanescente, non meminerant eorum, quæ paulò antè protulerant: sive quòd ita Deo visum esset, ut obscurè omnia proderentur, ne ejusmodi oracula ab unoquoque percipi possent, nisi à dignis: sive quòd interventu multorum sæculorum (ut constat evenisse in aliis bonorum auctorum scriptis,) non pauca depravata sunt, & mendosè exara-

Phœbas Delphica.

ta,

ta, negligentiâ & oscitantiâ librariorum, qui sensum, & structuram carminum confuderunt.

De *Sibyllarum* appellatione ita tradunt Historiographi, dictas esse ἀπὸ τῦ σιὸς βυλῆ, quasi *Jovis consilium*. Lacones enim σιὸς genitivum pronunciant à nominativo ζεὺς: Et Æoles Deum vocant nomine σιὸς. Suidas Sibyllam appellat ἑρμηνευομένην προφῆτιν. Plurimas fuisse Sibyllas probati auctores memoriȩ prodiderunt: ut apud Græcos Aristochius, & Apollodorus Erythræus: Apud Latinos verò M. Varro, & L. Fenestella. Inter eas præcipuum locum tribuunt *Erythrææ*. De numero discrepant nonnulli. Martianus Capella duas tantùm recitat, *Erophilen* Trojanam filiam Marpessi; quam credit eandem fuisse cum *Phrygia* & *Cumæa*. Aliam vocat *Symmachiam* filiam Hippotensis, natam Erythris urbe inferioris Asiæ: & ea quoque Cumis reddidit oracula. Plinius lib. 34. cap. 5. trium Sibyllarum statuas Romæ pro Rostris suo tempore locatas fuisse tradit; primam à Pacuvio Tauro Ædili Plebis; reliquas duas erectas ait à Messalâ. Et has Solinus cap. 8. nominat *Cumanam*, *Delphicam*, & *Erythræam*. Ælianus lib. 2. diversarum lectionum quatuor recenset, *Erythræam*, *Samiam*, *Aegyptiam*, & *Sardiensem*, quibus alii addunt *Cumæam*, & *Judæam*. M. Terentius Varro libro rerum divinarum (quem Julio Cæsari Pontifici Maximo dedicavit) decem numero describit; quæ diverso tempore & loco oracula redideruut: earum hæc sunt nomina *Persica*, *Libyssa*, *Delphica*, *Cumæa*, *Erythræa*, *Samia*, *Cumana*, *Hellespontiaca*, *Phrygia*, & *Tiburtina*.

Sibyllæ unde dictæ.

Sibyllarum numerus.

Harum libri confusi leguntur, & sine nomine. Solius *Erythrææ* scripta ab aliis secernuntur; propterea quòd illa suum nomen operi adjecit, & se *Babylone* natam profitetur. *Cumææ* libri à solis Quindecimviris tractantur, & leguntur, asservati in Capitolio; & his Romanæ urbis fata contineri traditum est. De his Aulus Gellius lib. 1. cap. 19. ita scribit. *Anus quædam peregrina incognita convenit Tarquinium Superbum ferens secum novem volumina; quæ asseverabat continere divina oracula; eaq́ue venalia Regi obtulit. Quanti illa vænirent roganti Regi proposuit maximum precium. (Solinus ait eam poposcisse trecentos Philippicos aureos; quorum singuli æstimantur duplici ducato.) Id Rex cum risu excepit, existimans mulierem non satis esse sanam: Anus ex his libris tres præsente rege in ignem conjecit, & cremavit: Reversaq́ ad eum pro sex reliquis idem, quod priùs, pretium petivit. Rex ingenti cachinno stoliditatem vetulæ rursus excepit. At illa tres alios ex sex flammis dedit: & ex tribus superstitibus idem quod priùs sibi precium solvi poposcit. Tum Rex mulieris perseverantiam admiratus, attentiorem se ad hoc negotium præstitit: ac de eâ re, ut tempus permisit, cum suis consilium inijt: visumq́ omnibus consultum id solvere, quod postulaverat. Acceptâ igitur pecuniâ abijt; neque postea inter vivos comparuit. Hi tres libri positi sunt in templo Capitolino servandi inter res sacras; traditiq́ custodiæ duorum Patriciorum: quibus adjecti sunt ministri duo viri eruditi & literati; qui jubente Senatu eos relegerent, & interpretarentur, quoties Dij consulēdi essent de rebus magnis, & ad Rempublicam pertinentibus.* Eandem historiam tractat Plinius lib. 13. cap. 13. & Dionysius Halicarnassæus lib. 4. Sed tres tantùm libros fuisse scribit Solinus; quorum duo cremati sunt, tertius à Rege Tarquinio precio redemptus est. Lactantius ex Varrone tradit hos libros non fuisse unius Sibyllæ, sed diversarum: sive illius quæ Delphis reddebat oracula, quæ nomine Sibyllæ cognominabatur; eorumque Custodes vocatos esse Duumviros sacrorum faciundorum: quibus tamen non licebat eos libros inspicere, neque aliis communicare, nisi Senatûs auctoritate id præciperetur. Testatur Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. & Dionysius Halicarnassæus lib. 4. Tarquinium, (qui primus hoc sacerdotium instituit) jussisse M. Attilium alterum ex custodibus sacrorum voluminum coleo insutum in mare submergi, quòd sacra carmina Petronio Sabino Scribæ transcribenda permisisset. Quæ pœna postea ad parricidas transiit; justissimè, inquit: *Quia pari vindictâ Parentum & Deorum violatio expianda est.* De his T. Livius multis in locis mentionem facit: ut l. 3. *Libri per Duumviros Sacrorum aditi.* Et l. 4. *Multa Duumviri ex Libris placandæ Deûm iræ,*

Libri Cumææ Sibyllæ.

Pœna M. Attilii II. viri.

iræ, avertendæq; à populo pestis causâ fecêre. Et lib. 5. *Libri Sibyllini ex S.C. aditi sunt. Duumviri sacris faciundis Lectisternio tunc primùm in urbe Romanâ facto per dies octo Apollinem Latonamq;, & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum tribus, quàm amplissimè tunc apparari lectis poterat, placavêre.*

Decemviri & XV. viri. Duumvirorum Sacrosancta fuit auctoritas, & reverentia: Liberi & immunes erant ab omni militiæ onere, & functionibus publicis. Eorumque numerus, qui ex solis Patriciis à Tarquinio Prisco sive Superbo (nam in hoc scriptores haudquaquam conveniunt) electus erat, duravit usque ad annum urbis 384. quando factionibus Tribunorum Plebis Sexti & Licinii (ut scribit Livius sub finem libri sexti) facti sunt decem; quorum quinque deligebantur ex ordine Patricio, & quinque ex Plebe: tunc vocati sunt Decemviri, creabanturque à Pontificibus, & eorum collegio. Sylla Dictator postea addidit alios quinque; & dicti sunt Quindecim viri; electique sunt suffragiis populi. Post Syllam numerus eorum accrevit usque ad Sexaginta: nomen tamen Quindecim virorum retinuerunt.

Libri Sibyllini cremati. Libri hi Sibyllini plusquam 450. annis singulari superstitione servati sunt, à tempore Tarquinii usque ad bellum Marsicum arcâ lapideâ clausi, in subterraneis fornicibus templi Capitolini. Anno ab urbe condita 670. Scipione & Norbano Coss. totum Capitolium igne fortuito, vel datâ operâ immisso consumptum est, cum omnibus sacris, & donariis preciosissimis quæ in templo Jovis reposita erant: cum thesauris, statuis Deorum aureis & argenteis, vasibusque diversi generis, materiæ, & precii: cum quibus Sibyllinæ Prophetiæ tantâ religione, tot seculis custoditæ perierunt. Ut autem sacrorum voluminum hæc jactura aliquo modo resarciri posset, anno urbis 677. C. Curio & Octavius consules ad Senatum retulerunt, Legatos in Asiam ad Erythras esse mittendos, ut Sibyllina carmina, quæ illic asservabantur, exciperent, & transcripta Romam reportarent; ut in locum amissorum reponerentur. Itaque Senatus auctoritate delecti sunt P. Gabinius, & M. Octacilius, cum L. Valerio, qui viri erant clarissimi, & prudentiâ celebres. Hi in Asiam navigantes venerunt ad Attalum Regem Pergami; à quo Senatûs nomine petiverunt, ut permitteret Sibyllinas Prophetias, quæ tam in Phrygiâ, quàm in Asiâ reperirentur, transcribi. Quo annuente Erythras urbem Joniæ contenderunt, solicitâque indagatione factâ aliquot versuum millia exceperunt; tam ex libris Erythrææ Phœbadis, quàm aliunde ex diversis Asiæ civitatibus, & hominibus privatis, qui ejusmodi vaticinia penès se habebant: Reversi Romam ea retulerunt, quæ accuratâ diligentiâ undique exquisita simul coacervaverant. Neque his contenti Romani, viros solertes miserunt, qui per totam Italiam sedulò expiscarentur, nuncubi ejusmodi Prophetiæ inveniri possent: quod factũ est summâ celeritate. Sed ex his quę multis in locis excepta erant, plurima judicata sunt cõmentitia, falsa, & frivola. Quod testatur Cicero lib. 2. de Divinatione. Constat enim in gratiam Principum multa fuisse depravata. Suetonius in vitâ Cæsaris ait: *Proximo Senatu percrebuit fama L. Cottam XV. virum sententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos non nisi à Rege posse vinci, Cæsar Rex appellaretur:* Et in Augusti vitâ: *Quicquid fatidicorum librorum Græci Latiniq; generis, nullis, vel parùm idoneis auctoritatibus vulgò ferebatur, supra duo millia contracta undique cremavit, ac solos retinuit Sibyllinos: hos quoq; delectu habito, conditos duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis Basi.* Corn. Tacitus scribit *Augustum, cum videret multa frivola, & inepta manibus hominum circumferri sub nomine Sibyllæ, præcepisse ut Sami, Erythris, Trojæ, in Africâ, & per omnes Italiæ Colonias colligerentur in unum omnes versus Sibyllini, qui usquam inveniri possent; statutoq; die adferrentur ad præfectum* Urbi, *qui ex auctoritate XV. virûm delectum haberet eorum, quæ vera judicarentur. Injunctumq; est omnibus ne in posterum quis retineret alia, quàm quæ decreto Sacerdotum selecta essent.* Lactantius lib. 1. cap. 6. ait, *Ex omnibus Sibyllinis carmina reperiri inter Romanos, & legi ab unoquoq;, præterquam Cumææ, quibus fata Romanæ urbis continentur: ideò ejus scripta servari arcana: neq; cuiquam permitti ut legan-*

Legati in Asiam missi librorum Sibyllinorum transcribendorum causâ.

Sibyllæ carmina selecta.

gantur, nisi solis XV. viris, idq; jussu & auctoritate Senatûs. Reliqua confusa esse, & sine auctore conscripta sub nomine Sibyllæ; præterquam Erythrææ, quæ suum nomen operi adscripsit. Martianus Capella vult, *illam Erythris oriundam, & Cumis oracula reddidisse, fuisseq; nominatam Symmachiam.* Harum omnium libros, qui superfuerunt, Stilico, (dum pararet defectionem contra Honorium & Arcadium,) ne ampliùs legerentur à quoquam, igni absumpsit. Et Theodosius Imperator Collegium XV. virûm cum reliquis Ethnicorum superstitionibus abolevit, anno salutis humanæ 390. Unde colligimus, & ex scriptis Suetonii, Prophetias istas diu permansisse integras cum scriptis vatum Martianorum, & Nymphæ Bagoës.

Libri Sibyllini & XV. viri aboliti à Theodosio.

Ferè omnes Phœbades unum Deum prędicarunt æternum, incorruptibilem, qui in cœlis habitet, qui bonis præmia incompręhensibilia proponat, malis verò pœnas æternas: qui propter hominum depravationem diluvio generali totum orbem terrarum inundavit, & genus mortalium submersione absumpsit; qui propter eorundem peccata post aliquot sæcula conflagratione universali mundum totum consumet. Item multa in medium proposuerunt de resurrectione corporum, contra multorum Philosophorum sententiam: quorum aliqui non solùm corpus, verùm etiam animam morte terminari crediderunt: Prophetizarunt etiam Sibyllæ nonnulla de extremo judicio, quo omnibus reddetur secundum sua opera: ut sunt hæc;

Quæ Sibyllæ prædicarunt.

καὶ τότε ἀναστήσω νεκροὺς μοῖραν ἀναλύσας.

Et alibi Sibylla hoc scriptum reliquit de hoc postremo judicio:

Αὐτὸς ὁ Παντοκράτωρ ὅταν ἔλθῃ βήματι κρῖναι
Ζώντων καὶ νεκύων ψυχὰς, καὶ κόσμον ἅπαντα.

Item de Christi adventu, sub quo reducentur aurea sæcula.

Οἱ δὲ λύκοι σὺν ἄρνεσ' ἐν οὔρεσιν ἀμιγῶσιν τε.

Et hic versus depromptus est ex libro Sibyllæ Erythrææ. Eusebius in oratione regia citat viginti sex versus cujusdam Sibyllæ, qui continent secundum Christi adventum: quos Augustinus lib. 18. de Civitate Dei traductos cum acrostichis adducit: ea simul collecta efficiunt, Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ. Sed acrosticha hęc suspecta se habere testatur Cicero lib. 2. de natura Deorum: *quia non videntur sentire spiritum extra se raptum, & furore Pythio correptum* (quales fuerunt omnes Phœbades,) *sed elaboratum artificium, & diligentiam nimis affectatam.* De hoc Ennius: *Atque in Sibyllinis ex primo versu cujusq; sententiæ, dum primis literis illius sententiæ carmen omne pertexitur, hoc scriptoris est non furentis, sed adhibentis diligentiam, non insani.*

Ex his oraculis duo præcipua citantur, in quibus aliqui ex copulatione literarum & numerorum conantur exprimere nomen Christi Servatoris. Primum hoc est Erythrææ Phœbadis lib. 1.

Ænigma de Christo primum.

Δὴ τότε καὶ μεγάλοιο Θεοῦ παῖς, ἀνθρώποισι
Ἥξει σαρκοφόρος θνητοῖς ὁμοιούμενος ἐν γῇ
Τέσσαρα φωνήεντα φέρων, τὰ δ' ἄφωνα δ' αὐτῷ.
Δισσῶν ἀγγέλων. Ἀριθμὸν δ' ὅλον ἐξονομήσω.
Ὀκτὼ καὶ μονάδας, τόσσους δεκάδας ἐπὶ τούτοις:
Ἠδ' ἑκατοντάδας ὀκτώ: ἀπιστοκόροις ἀνθρώποις
Οὔνομα δηλώσω. Σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νόησον.
Ἀθανάτοιο Θεοῦ χριστὸν παῖδ' ὑψίστοιο.

Tunc Magni Dei filius carne vestitus & reliquis mortalibus
Qui sunt in terra similis factus veniet, Quatuor vocales ferens
Et duas consonantes duorum Angelorum: numerum totum declarabo.
Octo unitates, & super his totidem decades, & octo centenarii
Incredulis hominibus nomen ostendent. Tu autem mente comprehende.
Eum esse Christum immortalis & altissimi Dei filium.

Nu-

Numeri hi simul collecti efficiunt octingenta octoginta octo, qui numerus continetur in nomine Ἰησοῦς, in quo sunt quatuor vocales, & duæ consonantes. ι. decem significat. η. octo. σ. ducenta. ο. septuaginta. υ. quadraginta. Et σ. ducenta. Quæ si simul conjunxeris, invenies 888. In Apocalypsi nomen bestiæ abominabilis continet sexenta sexaginta sex.

Alia prædictio Sibyllæ talis est, lib. 1. Erythrææ.

Ænigma de Christo secundum.

Ἐννέα γράμματ' ἔχω· τετρασύλλαβός εἰμι· νόει με.
Αἱ τρεῖς αἱ πρῶται δύο γράμματ' ἔχουσιν ἑκάστη.
Αἱ λοιπαὶ δὲ τὰ λοιπά, καὶ εἰσὶν ἄφωνα τὰ πέντε.
Τοῦ παντὸς δ' ἀριθμοῦ ἑκατοντάδες εἰσὶ δὶς ὀκτὼ.
Καὶ τρεῖς τρισδεκάδες σὺν γ' ἑπτά. Γνοὺς δὲ τίς εἰμι.
Οὐκ ἄμυητος ἔσῃ θείης παρ' ἐμοίγε σοφίης.

Contineo literas novem: sum quatuor syllabarum. Nosce me.
Tres primæ duas literas habent unaquæque:
Et reliquæ reliquas. Et sunt consonantes quinque.
Omnis numerus est bis octo centenariorum,
Et trium tresdecadum. Nosce quis ego sim,
Et non eris ignarus Divinæ Sapientiæ.

Viginarius scribit Joannem Auratum doctissimè fuisse interpretatum hanc Prophetiam: quæ continet. Θεὸς σωτήρ. In quibus dictionibus quatuor sunt vocales, & quinque consonantes: quæ efficiunt syllabas quatuor: quarum duæ primæ, & tertia duas singulæ literas continent, & quarta tres. Sed de numero 1597. desunt duo. Quod inducit Auratum, ut existimet legendum σὺν δίσσα, pro σὺν γ' ἑπτά.

Alię plurimæ Sibyllis tribuuntur Prophetiæ de Deo vero: quem αὐτογένητον, καὶ ἀγένητον, καὶ ἀποίητον nominant: asseruntq; eos, qui ex patre mortali nati esse probantur, nomen Dei falsò usurpare. Quod Erythræa his verbis satis apertè testatur.

οὐ δυνατ' ἀνδρὸς
Ἐκ μηρῶν μήτρας τε Θεὸς τετυπωμένος εἶναι.

Nam Dii, qui à gentibus coluntur, cum mortales ex mortalibus parentibus geniti sint, Dii verè nuncupari non debent, nec possunt. De his alia Sibylla tale reliquit testimonium.

Δαίμονες ἀψύχους νεκύων εἴδωλα καμόντων,
Ὧν Κρήτη καύχημα τάφους ἡ δύσμορος ἴσχει.

Ubi Jovem Cretensem Saturni filium, & in Creta sepultum esse asserit: qui propter beneficia in genus humanum collata, propter potentiam, & excellentes virtutes (sicut & alii reges antiqui) consecratus est, & Dei titulis ab hominibus insignitus.

Phœbas alia testatur homines opus esse Dei summi: & ideò Deorum appellationem non mereri, cùm non sint æterni: quod proprium est summi illius Numinis, à quo condita sunt omnia;

Ὃς μόνος ἐστὶ Θεὸς κτίστης ἀκράτητος ὑπάρχων.
Αὐτὸς δ' ἐστήριξε τύπον μορφῆς μερόπων τε
Αὐτὸς ἔμιξε φύσιν πάντων γενετῆς βιότοιο.

Prædixit item tempus aliquando venturum, quo fatidicorum omnium Dæmonum oracula aboleantur; nempe in adventu Christi filii Dei: & Urbes potentes, & Monarchiæ in nihilum redigantur.

Ῥώμη μὲν ῥύμη ἔσεται; καὶ Δῆλος ἄδηλος.

Ubi Romam in vicum redactum iri, licet ejus potentia sit maxima, & Delos incognita. Quia abolito Apollinis oraculo, ejus nomen obscurabitur, & ignorabitur

bitur ab hominibus, qui eam colunt & venerantur tanquam Dei natale solum, & ejusdem gratum habitaculum, sacrumq; domicilium, propter vaticinia & responsa de futuris in eo reddita.

Hæc & similia plurima inveniuntur in historiis, quibus manifestè probatur Dæmonem versutum, omnisque malitiæ & imposturæ plenum multa per has Phœbadas sacerdotes, & divinos prædixisse mortalibus tam vera, quàm speciem pietatis habentia, ut eos efficaciùs deciperet, & ad sui cultum pelliceret. Nemo unquam fuit tam stupidus, tam barbarus, & mentis inops, qui non existimaverit Numen aliquod esse ab æterno, quod universam mundi machinam à se creatam regat, & moderetur; quodque coli velit, & honorari à suis creaturis. Sed cùm ex ignorantia sacrarum literarum, nesciant homines qualis hic cultus esse debeat, ex captu & judicio rationis humanæ, ritus sacrorum, templorum varia ornamenta, & diversi generis sacrificia commenti sunt, quibus Deum venerarentur; & beatas illustrium virorum animas (quas propter excellentes virtutes in cœlum post mortem redivisse, & assidere Divinitati, quæ illis suam potentiam communicat; ut possint prodesse vel nocere cùm opus est, tanquam Dei ministri, assessores, & socii) honoribus dignis afficerent. Et quia ipsum Deum credunt justum, & bonorum fautorem, malorumque ultorem severissimum; Dæmon per infinitas superstitiones, & idololatriam se furtim insinuat in animos mortalium, illis inculcans devotiones rituum variorum, & opinionem de pluralitate Deorum: quorum singuli peculiares sacrorum ordines poscerent: in quibus sibi proponi vel certas oblationes, vel proprias victimas voluerunt. Ut Jovi Flamines bove candido litabant. *Quæ Diis victimæ offerantur.* Jovi prodigiali thure & molâ salsa. Cybele matri Deorum Porca. Neptuno, Apollini, & Marti tauro, verre, & ariete. Cereri lacte, vino, favis, & aliquando sue. Dianæ tauro, & cervâ, Veneri columbâ vel passeribus: Minervæ capra. Libero Patri melle, vino, vel capro. Æsculapio capris & gallinis. Soli & Marti equo. Junoni agnâ, vel juvencâ. Pani capellâ. Sylvano Porco. Fauno agno, vel hoëdo. Laribus gallo. Heroibus tauro, capro, & ariete: Genio bono agno candido, Genio malo hoëdo nigro: Mercurio gallo, & hoëdo. Nymphis floribus & thure. Neque eodem numero, vel colore: nam Superis victimæ immolabantur albæ & impares. Inferis nigræ & pares. Imò singulis Diis peculiares arbores, propria animalia quibus eorum currus vectarentur. Saturno tribuerunt cedrum, Cybele pinum. Jovi quercum vel æsculum. Junoni Libanotim, Neptuno Lentiscum. *Deorum arbores sacræ.* Plutoni malum Punicam, Palladi oleâ, Apollini laurum. Dianæ fagum. Marti palmam, Herculi populum albam. Baccho vitem vel hederam. Veneri rosam. Cereri Platanum. Cupidini myrtum. Pani abietem. Sylvano corylum. Najadibus salices. *Animalia Deorum currus trahentia.* Doridi algam. Libitinę cupressum. Proserpinæ taxum. Mercurio Lotum. Ita quoque Saturni currus trahitur draconibus: Cybeles leone. Jovis equis. Junonis pavonibus. Apollinis equis albis & lucidis, Plutonis equis nigris. Neptuni cetis. Tethios delphinis, Bacchi tigribus & pantheris. Mercurii ibidibus. Veneris columbis. Martis lupis. Et ita de aliis. Nam Satan architectus mille superstitionum, infinitas inventiones suggessit hominibus, quibus suos commētitios Deos colerent: pietatis & virtutis nomen astutè retinens, ut sub his titulis per omne genus impietatis, & nequitiæ illos involveret & pollueret: debitumque Deo honorem ad se derivaret: Nam omnes hæ ceremoniæ, sacrificia, & ritus diversi Dæmonibus tributa sunt, dum sub nomine Dei & beatarum animarum adorabantur: imò tandem & se Dæmonas & Deos professi sunt. Hę superstitiones à Chaldęis primam sumpserunt *Unde ceremoniæ ortæ.* originem, postea ab Ægyptiis & Hetruscis, demum ab omnibus mundi populis tantâ contentione & æmulatione usurpatæ sunt, ut in ejusmodi rebus ad religionem pertinentibus nulla natio alteri cedere visa sit. Quas ut aleret & augeret Satan, oracula sua adjecit, prædictiones futurorum, & vatum Divinationes: quas homines instar Divinæ alicujus Sapientiæ habuerunt, & admirati sunt: existima-

Oraculorũ auctoritas.

verúntque vates, Pythias, & Divinos commercium aliquod habere cum Diis; & ex eorum suggestione consilioque futura prænoscere, & hominibus explicare, quæ ad eorum salutem & conservationem promovendam facerent. Ideò penès illos auctoritas fuit instituendi populum, sacrificia procurandi, quę ad avertendam Deûm iram conducerent, & concilianda Cœlestium Numina.

CAPUT III.

Divinandi scientia quotuplex.

HÆc Divinandi scientia multiplex fuit. Vel ex revelatione Dæmonum, vel ex causis Physicis, vel ex vulgari observatione. Quibus accesserunt infinita miracula, & præstigiæ Diaboli: apta ad fascinandum, & offuscandum judicium hominis: ut cùm stuperent attoniti ad hæc oblata portenta & prodigia, traherentúrque in admirationem aspectu rerum, quæ contra naturalem ordinem gererentur, fidem haberent imposturis, & à vero Dei cultu diverterentur ad adorationem idolorum, & eorum qui Dei non erant. Ut cùm viderent Feroniæ Numine afflatos illæsis plantis ambulare per ardentes prunas.[x] In sacrificio Seleuci ligna aræ imposita sua sponte ignem concepisse. Et in Apulia in altari Nymphæ Egnatiæ ligna sacrificii nullo igne admoto subitis flammis exarserunt. In Sicilia in colle Vulcanio juxta stagnum Petrensium fasces sarmentorum subito igne exsurgente consumpti sunt: & quæ superiùs recitavimus de Actio Augure, de Vestalibus Titiâ & Claudiâ; aliisque infinitis miraculis, quæ passim in Historiographorum monimentis cognoscuntur promota & procurata Dæmonum astu, ut hominum mentes à Deo aversas, ad impias superstitiones inducerent. Ad hunc enim finem Dęmon sua facit miracula, ut honorem Deo debitum ad se derivet, & homines ignorantia, cæcitate, & perditione horrenda involvat, pertrahatque in interitum, & mortem æternam.

p: 3.

x Reg: 1. c: 18. v 24. & 38.

Ad quid miracula Dæmonum.

Ex quibus Divinatio sumitur.

Prisca illa Divinandi ratio ex majori parte fuit artificiosa: quia in ea exercenda vates rerum creatarum naturam examinantes, & sedulò considerantes, ex earum cognitione, & secundarum causarum connexu, judicabant de effectis futuris. Ex Medicina, Meteoris & Physiognomia multæ prædictiones elici possunt, quæ neutiquam fallunt. Sed Divinatio illa, quæ ex Dæmonum revelatione capitur, cùm nullas in natura causas habeat, sed superstitione nefaria, erroréque mentis, & usu tantùm temporum probata colligatur, prorsus est rejicienda. Talia sunt oracula, quæ per Enthusiasmum redduntur, vel per furorem eorum, qui extra se rapti ore proferunt, quæ non intelligunt, sed quæ spiritu Dæmonis concepto proloqui coguntur. Et ut plurimùm talia responsa ambigua, obscura, & incerta fuerunt: unde Apollo λοξίας vocatus est. Licet Dæmones perspicacissimæ sint naturæ, astutiæ & calliditatis incredibilis, sapientiæque tantæ, ut reliquas omnes creaturas scientiâ rerum longè superent, & excellant; causas namque rerum perfectissimè callent: & ex Prophetarum sanctorum prædictionibus multa colligunt, & prænoscunt: gaudent tamen amphibologicis ænigmatibus, ut hominibus illudant, & eos decipiant. Horum conatus licet ad certos limites redegerit Deus, quos excedere non illis permittitur: tamen propter hominum ingratitudinem, multa illis indulget, ut efficaciùs fallantur, qui Dei verbo fidem & reverentiam præstare recusant.

Ejusmodi oracula multa reperiuntur in historiis: inter quæ hoc citatur de Delphica Phœbade, quæ hos versus respondisse fertur quærentibus Dei consilium in quadam re dubia:

Oracula data per Phœbadas.

Μὴ πρότερον λήξει νεῖκος μερόπων καὶ Ἰώνων,
Πρὶν τρίποδα χρύσειον ὃν Ἥφαιστος βάλε πόντῳ
Ἐκ πόλιος πέμψητε, καὶ ἐς δόμον ἀνδρὸς ἵκηται.
Ὃς δεδάηκε τά τ' ὄντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Non priùs hæc Meropum lis & desistet Ionum,

Quàm tripodem, quem Vulcanus projecit in æquor
Aureum, ab urbe viri mittatis in illius ædes,
Qui novit quæ sunt, venturaq́, quæque fuerunt.

Extat aliud oraculum datum Juliano Imperatori profecturo in expeditionem Persicam. Is enim fertur post Apostasim suasu quorundam Philosophorum Pythium Dæmonem consuluisse de suarum rerum successu: cui Dæmon mendacio illusit, ut idololatriam Gentium penè jam ubique abolitam restauraret:

Νῦν πάντες ὁρμήθημεν Θεοὶ, νίκης τρόπαια κομίσσασθαι
Παρὰ Θηρὶ ποταμῷ: τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω πολεμόκλονος Ἄρης.

Nunc omnes Dei ad Theran fluvium appulimus relaturi trophæa
Victoriæ: horum ego dux ero acer belli turbo Mars.

Et alio responso Dæmon Juliano adulatus est, falsò illi promittens victoriam contra Persas, ubi tamen interiit sagittâ transfossus:

Ἀλλ' ὁπόταν σκήπτροισι τεοῖς Περσήϊον αἷμα
Ἄχρι Σελευκείης κλονέων ξιφέεσσι δαμάσσῃς,
Δὴ τότε σε πρὸς Ὄλυμπον ἄγει πυριλάμπες ὄχημα
Ἀμφὶ θυελλείῃσι κυκλώμενον ἐν στροφάλιγξι
Ῥύψαντα βροτέων ἐτέων πολύτλητον ἀνίην.
Ἥξεις δ' αἰθερίου φάεος πατρώϊον αὐλήν,
Ἔνθεν ἀποπλαγχθεὶς μεροπήϊον δέμας ἦλθες.

Jamq́, ubi Persigenam gladio victore domabis,
Usque Seleuceæ sternens ad mœnia gentem;
Tunc te flammivomi rapient ad sidera currus,
Ætherios inter ventoso turbine gyros
Mortali humanis posito cum corpore curis.
Atq́, ita cœlesti patriam splendore revises,
Unde es mortales quondam delapsus in artus.

Præter oraculorum responsa Dæmones multa comminiscuntur miracula in rerum natura, ut sunt miri artifices in imitandis Dei operibus; quorum simulachra ita objiciunt oculis hominum, ut vera esse putentur. Hinc olim, ac nostro tempore, visi sunt in cœlo diversi soles, conflictus armatorum hominum, sonitus tubarum, formæ monstrosorum animalium, igneæ figuræ, turbines violenti, tempestates, fulmina horrenda, fragores tonitruum, terræmotus, inundationes, portentáque infinita, quæ tam in aëre (cujus maximè tenet imperium) quàm in terra, & mari fiunt; non sine gravi metu & formidine spectantium, quo miseri homines usque adeò percelluntur, ut sæpissimè parùm absit, quin subitò exanimati concidant, & moriantur. *Spectra in aëre.*

Ad hanc Divinationum classem quę à Dęmone nascuntur, referri debent ea, quæ à sacrificulis superstitiosè observantur in aruspicina, auguriis, & iis quæ notantur in consideratione viscerum, & intestinorum mactatarum victimarum: de quibus postea in Auguribus loquemur. *Aurusbicina & extispicina.*

Genus est aliud Divinationis populare & plebejum: quod fit non ex consideratione signorum consentientium cum rebus significatis, sed quæ ex longâ observatione sæpiùs evenire animadversum est, & has Divinationes Galli dicunt exceptas è Kalendario Pastorum, & rusticorum: qui attentè notant & observant quæcunque singulis anni partibus & diebus evenire solent. Ut est istud; *Divinatio popularis.*

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni. *Dies Pauli.*
Si fuerint venti, designant prælia genti:
Si fuerint nebulæ, pereunt animalia quæque;
Si nix, si pluvia est, prædicunt tempora cara.

Vincentii. In die S. Vincentii 23. Januarii (quo tempore vinitores dicunt vini ſuccum aſcendere in ſarmentum) ſi ſol ſerenus luceat ante meridiem, vindemiam ſubſequentem promittit futuram vini abundantem : ideò Monachis illius ordinis datur portio potus (quam præbendam nominant) duplex. Et vinitores eo die potu largiore indulgent Genio.

Urbani. De ubertate vindemiæ idem judicium faciunt die S. Urbani, qui recurrit die 24. Maji. Si tunc cœli temperies amœna ſit & ſerena; vidi aliquibus in locis in Sueviâ ſtatuam illius Sancti humeris ruſticorum cum fauſtis acclamationibus circumferri coronatam floribus, & ſuperiore parte menſæ in caupona erigi, vinitoribus opiparè convivantibus, multoque vino diſtentis. Quòd ſi dies ſit obſcura & pluvioſa, contumeliis affectum ſimulachrum & luto aſperſum projiciunt.

Purificationis. Si die Purificationis 2. Februarii ſol clarus ſplendeat, urſi dicuntur ſe iterum ſuis occulere ſpecubus, ſerenitate illius diei denunciante frigora intenſiora ſubſecutura ad quadraginta dies.

Medardi & Paſcha. Alii de meſſis futuræ abundantiâ judicium ſumunt ex ſerenitate diei Sancti Medardi in Majo : & Paſcha pluvioſum deſignat meſſem frumentoſam.

Tonitrua in Martio. Tonitrua in Martio calamitates ingentes ruſticis præſagiunt, unde rythmi hi Gallici proverbio villicorum feruntur.

Jamais le villageois n' a Matiere de dire Helas,
S' il ne voit ſa maiſon arſe, ou ſ' il n' oit tonner en Mars.

Diuturnitatem frigorum unde judicent Ruſtici. De frigorum diuturnitate judicant ex oſſe thoracis caponum, anatum, vel anſerum, ſi rubeant : ſi verò clara ſint, dilucida & alba, gelua levia & tolerabilia pronunciant.

A feſto Natalis Chriſti, uſque ad diē Epiphaniæ, qui ſunt dies 12. colligunt de ſtatu & temperie 12. menſiū anni; prout ſingulis horis ſingulorū dierū cœli ſit mutatio.

Memini, dum Patavii eſſem anno 1575. vermiculos quoſdam erucis ſimiles conſpectos fuiſſe in ædibus civium adhærentes parietibus : pro quorum multitudine ſenes metu conſternati prædixerunt peſtem horrendâ lue brevi graſſaturam: quæ etiam eadem æſtate ferè totam urbem exauſit, ſicut & Venetorum ditionem tantâ ſtrage afflixit, ut ab aliquot ſæculis major non eſſet audita.

Upupæ nocturno volatu, & voce conſciſsâ ſtrepentes incendia, & cædes brevi futuras denunciant.

Vituli ſub autumni finem convulſione crebrâ pedes excutientes, frigora & gelu inſtare ſignificant.

Feles ſi aures pede fricent, & pes excedat caput, pluvias proximas præſagiunt : ſicut & gallinæ pulliq́ue gallinacei, ſi roſtro alas vellicent.

Longum eſſet omnia recitare, ex quibus plebecula ſua confirmat vaticinia, & futurorum prædictiones : quæ etiam ſi ab ignaris rerum literarumq́ue imperitis vulgò uſurpentur, quia tamen illa emanant ex cauſis naturalibus, & conſenſu motuum cœleſtium, poſſunt utcunque tolerari : quia nullam ſecum ſuperſtitionem attrahunt, neque manifeſtam impietatem, & ut plurimùm evenire perhibentur.

CAPUT IV.

Oracula impia, ubi & quomodo. DE oraculis diverſa eſt ratio : quæ cùm ex Dæmonis inſtinctu proveniant, prorſus ſunt rejicienda. Ea Græci diverſis nuncuparunt nominibus. χρησμὸς enim, vel μαντεύματα, vel θεοπρόπια ea vocaverunt. Dabantur locis obſcuris, & obſeſſis à malignis ſpiritibus, voce, ſomniis, geſtu, nutúve ſtatuarum, ſonitu, tinnitu, vel aliis ſignis. Edebanturq́ue vel ab ipſo Dæmone, vel à Phœbadibus, ſacerdotibúsve ſpiritu fatidico afflatis : qui è ſpecubus furvis, obſcuris & profundis horribili ſono, & ſtrepitu irruebat in Enthuſiaſtas ſpecie ignis, quo circumquaque involvebantur; & in furorem acti cum palpitatione omnium artuum, inverſis ocu-

lis,

lis, & ore distorto effabantur ea, quæ Dæmon illis suggerebat: neque erant mentis corporisve compotes, dum obsidebantur illo Enthusiasmo.

Oracula primò reddi cœperunt in Chaonia parte Epiri, in templo Jovis Dodonæi: de quibus in sequentibus fusiùs scribemus: Postea in Libyæ arenis in templo Jovis Hammonis: & hæc duo fuerunt omnium antiquissima: ad quæ ex omni parte mundi commeabant homines sciscitaturi rerum eventus futuros. Postea cùm res benè succederet, & ultrò se rapi ejusmodi illusionibus paterentur mortales, Dæmon diversis in locis sibi sacraria suscitavit, unde responsa daret; ut Delphis per Apollinem Pythium, sicut per eundem in Claro, in Delo, Colophone, Ancyræ, Cumis, Erythris. Thebis per Trophonium, & in Lebadia Bœotiæ in rupium specu. In Milesia fuit Branchidarum oraculum. Sabæum in Phocide. Amphiarai in Attica. Latonæ in Ægypto in urbe Buthi, quod Sebenniticum oraculum vocabatur. In eadem Ægypto Dii quoque Fatidici fuerunt Hercules, Apollo, Minerva, Diana, Mars, & Juppiter. Antiochiæ Juppiter Philius. In Apamea Syriæ Juppiter Belus: In Delo sortes certissimæ dabantur ab Apolline, ad aram quam habebat artificiosè compactam & concinnatam ex diversis animalium mactatorum cornibus. Apollo quoque Spodius in cineribus mactatarum victimarum Thebis sortes dedit: & Pataræ urbe Lyciæ sex continuis anni mensibus sortes quoque poscentibus reddidit: Sicut ad Canopicum oppidum Ægypti Serapis per somnia. In fano Pasitheæ & Æsculapii apud Pergamenos: In Narbata apud Hyrcanos. Ad aram Ardali apud Trœzenios, ubi Musis & Somno sacra fiebant; quique somniis responsa petebant & vaticinia captabant, totum diem à cibo, & triduum à vino & Venere abstinere oportebat. Apud Tralles in antro Charonio. Apud Ægyptios in fano Isidis & Melopidæ Semideæ ægroti somnio discebant remedia recuperandæ salutis. Pharis Achaiæ simulachrum lapideum nutu responsa dabat. Apud Thraces Liberi Patris Sacerdotes qui Bessi vocabantur multo priùs mero obruti. Apud Nysos, Thraces, & Teneros Mars. In Ægypto Sacerdotes ex Api bove captabant responsa. Sicut Colophone, & in Claro qui sacris Apollinis præerant haustâ ex vicino lacu affatim aquâ, cui vis inerat fatidica, vaticinabantur. Memphi ex vacca. Heliopoli ex bove: Arsinoę ex Crocodilis, oracula reddebantur: Arsinoë enim postea dicta est ab Arsinoë Ptolomæi Philadelphi sorore, cum priùs Crocodilon vocaretur. *Ubi prima oracula.*

Exempla oraculorum multa proponi possunt: ut est hoc quod Crœso regi Lydiæ datum est.

Σ' αὐτὸν γιγνόσκων εὐδαίμων Κροῖσε, περάσεις.

Crœse, beatus eris, si te cognoveris ipsum.

Item aliud eidem regi redditum est tale:

Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

Crœsus Halin superans magnam pervertet opum vim.

Tiberio Romæ Imperante hæc Prophetia vulgata est apud omnes:

Τελὲς δ' τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν

Ρωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις.

Tercentum post ter revolutos cursibus annos
Romanos perdit civica seditio.

Sibyllina carmina hæc prædixerunt de Philippo Macedone Alexandri Magni patre, antequam nasceretur:

Ὑμῖν κοιρανέων ἀγαθὸν, καὶ πῆμα Φίλιππος.

Commoda nunc pariet regnans, nunc damna Philippis.

Messeniis sciscitantibus de suæ urbis conservatione responsum est:

Καὶ τότε δὴ Σπάρτης μὲν ἀπ' ἀγλαὸν ἄνθος ὀλεῖται;
Μεσσήνη δ' αὖθις οἰκήσεται ἤματα πάντα.

Amittet florem imperii tunc Sparta nitentem;
Atque omni rursus Messene habitabitur ævo.

Ex oraculo veteri recitato, Scipio prædixit eversionem Carthaginis, & potentiæ Pœnorum in Africa:

Ἔσσεται ἦμαρ, ὅταν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ
καὶ Πρίαμος, καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμοιο.

Jamque dies aderit, quo concidet Ilion ingens,
Et Priamus, Priamique cadet plebs armipotentis.

Annibal invidia suorum laborans, & in Asiam fugiturus, hæc verba ab oraculo consulto accepit:

Λιβύσσα κρύψει βῶλος, Ἀννίβαλ δέμας.

Libyssa corpus, Annibal, teget tuum.

Batto Cyrenes conditori de deducenda in Libyam colonia interroganti Deus ex adytis templi in hæc verba respondit:

Οἷά τ' ἀνὴρ ῥέξῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Qualia quis patrat, talis manet exitus ipsum.

Messenios reprehendit oraculum, quòd de minimè necessariis plus justo essent soliciti, & quæ ad eos pertinerent socordes negligerent:

Ἔρδ' ὅπῃ τὸ χρεών, ἄτη δ' ἄλλοισι πρὸς ἄλλων.

Tu fatis pareto: malum hunc, jam nunc manet illum.

Plenæ sunt Historiæ his responsis, quibus Dæmon ita detinuit animos hominum, ut prorsus dependerint ex iis: & quæcunque aggrederentur Reges, Principes, & populi, omnia in fausta sibi promittebant, nisi prius consuluissent Deos de rebus gerendis: ut efficaces sunt Diaboli præstigię in hominibus contumacibus & impiis; is prævisis naturalibus causis, multa secutura pronunciat; & ex positu siderum, natalia effingit, & prædicit eventus: qui postquam successerint, nemo est, qui non aliquid Divinitatis inesse credat ejusmodi vaticiniis.

Dæmon efficax in præstigiis.

Plato ait μανικὴν esse κοινωνίαν περὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους, καὶ Δημιουργὸν τῶν θεῶν καὶ ἀνθρώπων φιλίας: Deinde subjungit, *vates omnes* χρησμῳδοὺς, θεομάντεις, καὶ ποιητὰς θείους εἶναι, καὶ ἐνθουσιάζειν ἐπίπνους ὄντας, καὶ κατεχομένους ἐκ τοῦ θεοῦ: id est, *Divinationem esse consociationem Deorum & hominum, & conciliatricem amicitiæ inter ipsos. Item fatidicos, vates & poëtas divinos esse, numine divino afflatos, & correptos à Deo.*

Quid Divinatio secundùm Platonem.

Ejus Divinationis quatuor ponuntur genera: Primam vocant ἐπίνοιαν μανικὴν *inspirationis divinationem*; quæ ad Apollinem auctorem refertur. Alteram τελεστικὴν; *quæ habet vim & efficaciam mysteriorum*, ad Dionysium. Tertiam ποιητικὴν, in Musas: qualis fuit Orphei, Musæi, Lini, & aliorum. Quartam ἐρωτικὴν *amatorium furorem*, in Venerem & Cupidinem referendam.

Divinationis quatuor genera.

ἐπίνοια igitur μανικὴ, quæ θεομαντεία dicitur, ea est, quæ vaticinia profert per obsessos à spiritibus; qui extra se rapti, verba fundunt non intellecta, qualia illis suggeruntur inspiratione Dæmonum: ut fuerunt Sibyllæ, Peliadis regis Chaoniæ filiæ, Orpheus, Musęus, Tyresias, & alii. Orphei prophetia de sex mundi ætatibus citatur à Platone:

Ἕκτῃ ἐν γενεῇ καταπαύσεται κόσμος ἀοιδῆς.

Ætate in sexta cessabit machina mundi.

Quod proculdubio exceptum videtur ex ea prophetia, quæ familiæ Heliæ tribuitur: *Duo millia inane: Duo millia Lex: Duo millia Messias.* Nempe à mundo con-

condito uſque ad Moſem, à Moſe ad Chriſtum, & à Chriſto ad finem mundi ſemper interceſſiſſe duo millia annorum. Quæ tamen completa non ſunt ſuis terminis, propter piorum preces, qui Chriſti adventum exoptabant. *Et propter electos Chriſtus promittit ultimos dies ſæculi abbreviatum iri.* Hujus Orphei vaticinia alia in ſequentibus proponemus. *Matth. 24. verſ. 24.*

Muſæo Attico Orphei & Antiophemi diſcipulo hæc Prophetia adſcribitur ad ſuos Athenienſes:

Καὶ γὰρ Ἀθηναίοισιν ἐπέρχεται ἄγριος ὄμβρος
Ἡγεμόνων κακότητι περιφραδέη δέ τις ἔσται.
Ἡ γ' ἄλις ἡμύσουσι πόλιν, τίσουσι δὲ ποινήν.

Et fera tempeſtas urgebit Cecrope natos
Fraude Ducum: ſed certa aderunt ſolatia victis:
Namq; urbem hoſtilem evertent, pœnasq; repoſcent.

Peliadibus Nymphis hic verſus tribuitur:

Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστὶν, Ζεὺς ἔσσεται, ὦ μεγάλε Ζεῦ.

Juppiter eſt, fuit, atq; erit: ô bone Juppiter alme.

Ad Divinationem pertinet Magia: quam Chaldæi olim vocaverunt invocationem ἀγαθοδαίμονον, ad boni alicujus effectionem. Ea eſt vel Divinatrix, vel in actione poſita. Magi ferè omnes virtute familiarium Dæmonum, quos παρέδρους aſſeſſores & conſiliarios vocabant, omnia operabantur: hoſque thecis incluſos geſtare erant ſoliti, vel exorciſmis evocare, ſi quando eſſet opus. Magorum titulus apud Perſas & Chaldęos honorificus ſemper fuit; penès quos fuit ſacrorum voluminum cura, & monumentorum literariorum conſervatio. *Magia.*

CAPUT V.

MAgiæ ſpecies diverſæ numerantur. Λεκανομαντεία: γαστρομαντεία: κατοπτρομαντεία: κρυσταλλομαντεία: δακτυλιομαντεία: ὀνυχομαντεία: ὑδρομαντεία: πυρομαντεία: & ἀερομαντεία. *Divinatio per pelvim, per lebetem, per ſpeculum, per criſtallum, per annulum, per unguem, per aquam, per ignem, & per aërem.* *Magiæ ſpecies.*

Lecanomantia fit in pelvi vel lebete aqua pleno; cui imponuntur laminæ aureę & argenteæ, cum gemmis, quibus inſculpti ſunt magici caracteres. Tunc invocatur Dæmon, à quo petitur quod ex uſu eſt: & vox tenuiſſima inſtar ſibili aquâ leviviter motâ emittitur è lebete, quæ exprimit quod rogatur: hæc divinandi ratio fuit olim familiaris Chaldæis, Aſſyriis, & Ægyptiis. *Lecanomãtia.*

Gaſtromantia fit per pectus vel ventrem alicujus poſſeſſi à Dęmone: qui nutu & ſignis oſtendit quod petitur. Fit & hæc gaſtromantia in vaſe aliquo vitreo rotundo aqua limpida pleno, circa quod accenduntur cerei ſacri, evocatoque ſummiſſo murmure Genio, adhibetur puer impollutus, vel mulier prægnans, qui reſponſa petunt à Dæmone. *Gaſtromãtia.*

Catoptromantia quæ fit per ſpeculum; ad quod admovetur puella pura ab omni Venere, quæ in ſpeculum fixis oculis intuens videt eorum formas, de quibus eſt quæſtio. *Catoptromantia.*

Hic referam hiſtoriam horrendam, quæ cuidam amico meo accidit: cujus tamen nõ ex primam nomen, propter viri autoritatem & reverentiã. Cùm ille ob cædem patratam exularet à patria, eſſetque nobilis, & literatus egregiè, contulit ſe ad Academias peregrinas & remotas, ut illic triſtitiam exilii familiaritate, & colloquiis eruditorum leniret. Uxorem enim duxerat eodem anno formoſam, juvenem, nobilem, & optimè dotatam, cujus gratia paulò poſt nuptias, corrivalem ortâ rixâ gladio transfoderat. Abſens igitur per aliquot menſes à domo ſua, cùm uxoris novæ deſiderio & amore non parùm torqueretur, Magum celebrem

in

in sua arte consulere statuit, curiositate magis ociosa, quàm quòd illius imposturis fidem adhiberet: à quo rogavit an posset in speculo videre, quid uxor rerum gereret: promittit Magus se id effecturum: præscribitur dies, conveniunt viri boni, qui hunc comitarentur, & viderent quid succederet: Accersitur puellula octo annorum nata, cui solvuntur comæ, & aqua lustrali cum invocatione & susurratis exorcismis tinguntur: circulo incantato, & magicis characteribus circumcirca insignito, media statuitur, & ut attentè contemplaretur in speculum jubetur. Tunc ter interrogata à Mago quid videret, post diutinas totius corporis contorsiones, vultu perturbato, oculisque furibundis & micantibus, voce tremebunda & interrupta respondit, video, video, video: Quid? inquit Magus: video hypocaustum amplum, ornatum picturis diversis, & fornace excellentis artificii; video in abaco vasa argentea deaurata, candelabrum è laqueari dependens, scamna stromatibus & pulvinis strata, super mensa pallium cum galero & gladio. Interrogata iterum quid videret amplius? quis esset in hypocausto? Neminem, inquit, intueor præter canem album dormientem prope fornacem. Tunc exclamans ecce, ait, mulier formosa, pileo tecta holoserico, circa quod plocæ capillorum involutæ in nodum contrahuntur: veste amicta est viridi laciniata, quam ambiunt lymbi punicei. Quid agit, inquit magus? Nescio, respondit: Illa nescio quid nigricans in vola manus sinistræ continet, quod pollice dextro saliva tincto explanat & lenit ridens. At at, conspicio juvenem flava cæsarie cincinnatum, qui ponè fornacem stat femoralibus in genua demissis. His auditis vir bonus statim obmutuit. Et ex hac descriptione facilè animadvertit suæ domus esse hypocaustum, suamq; uxorem cum habitu domestico graphicè depingi, licet plusquam centum milliarium intercapedine sejuncta abesset: sed juvenis ille demissis femoralibus illum ita redidit anxium, ut uxorem læsæ pudicitię suspectam, cogitaverit de medio tollere. Itaque Mago relicto equum celerem conduxit, quo diebus decem in patriam properavit. At quia ob cædem patratam non satis tutum fuit agnosci, Urbem non ausus est ingredi; sed in vicum proximum secedens rusticam mulierem incognitam convenit: è qua post longum colloquium sciscitatus est, num cognosceret eam nobilem mulierem, quæ non procul à foro splendidas habitaret ædes nomine N. Novi, inquit rustica, novi certè honestam illam matronam; ad quam nudius tertius ova, & fructus agelli mei venales detuli. Quid, subjecit vir, quid agebat: quis cum ea conversabatur? Heu, mi homo, ait: quid inquiris de ea? quid ageret misera abstracta ab absente marito: relicta domi post tertium à nuptiis mensem. Ea licet opibus & nobilitate excellat, quid hæc omnia prosunt, dum viri præsentiâ destituitur? quem nescit an vivat, vel è vita decesserit; quâ regione vagetur; an indigeat, vel ægrotus inter peregrinos detineatur. Misella perpetuis se conficit lachrymis: nunquam in publicum prodit, consolationes amicorum non admittit; mortem centies quotidiè implorans, quâ solâ se ab his angustiis eripi posse queritur. Tum vir, gratificare mihi obsecro, inquit: & ad illam hoc Epistoliolum deportato; jubetoque ut te sola comitante huc veniat: Ego maritum ejus salvum & incolumem vidi ante bimestre: postquam me conveniet, à me plura audiet, quæ illius mœrorem vel tollent, vel ex majori parte levabunt. Rustica literis acceptis, quibus inclusus erat annulus aureus, quem discedens è digito uxoris abstulerat, futurum signum sui adventus. Hunc posteaquam agnovisset, lætitia ingenti percita statim cum rustica sola se ex urbe proripuit, & rus se contulit: ubi primo mariti aspectu in basium ruens illum amanter salutavit. Maritus qua potuit dissimulatione vultum componens, habeo, inquit, quod tibi communicem: ingressi itaque sylvam vicinum eo animo ut illam jugularet, & conscenso equo se rursus daret in viam. Tunc illa; ô anime mi, beasti me tuo adventu; jam me mihi restituisti: nunc amissam vitam, & quicquid post unum Deum carissimum habeo recuperavi. Tum vir uxoris juvenculæ forma elegante, blandiciisque emollitus in umbra simul considens,
soli-

solicito tamen vultu, de variis rebus illam cœpit interrogare: ac inter colloquium: Dic mihi verum, inquit: quid eo die (certum diem designabat) rerum gessisti? nonne crocotta tua prassini coloris eras amicta? nonne comarum tricas circa pileum redimiveras? illa verum esse testata est: Sed quid in vola liniebas saliva madidum? quis fornaci adstabat juvenis femoralibus in genua demissis? ô Deus bone! exclamat mulier consternata, vita mea, quid hoc monstri est quod audio? quam indignationem in tuo vultu conspicio? Fridericus frater tuus ulcere malo super coxendice laborat, cui emplastrum parabam, quod volæ impositum pollice liniebam: atqui ille mihi rei testis futurus est. Hoc audito vir tanto metu tactus est & fractus, ut vix compos mentis esset: dissimultatoque, quod conceperat, odio in uxorem, illam mutato colloquio interrogavit de rerum domesticarum statu, de Principis irâ, (quam amici placare studebant precibus & muneribus) propter cædem admissam. Cumque illum intellexisset nondum reconciliatum, ne mora nimia illum in vitæ discrimen traheret, cum gratiâ uxore dimissâ celeri regressu ad nos revolavit: centies & millies detestatus, & execratus artes Magicas, & Diaboli illusiones, quæ penè illum induxerant ad parricidium in uxorem castissimam. Hunc sibi scopum proponit Cacodæmon generis humani atrocissimus hostis, ut suis obsequiis homines ad impietatem, superstitiones, idololatriam, vel atrocia pertrahat facinora.

Legimus Didium Julianum in bello contra Claudium Albinum & Pescennium Nigrum consuluisse Magum, qui puerum adhibuit speculo, ex quo belli eventum cognovit. *Capitolinus, Spartianus, & Volaterranus lib. 23. Anthrop.*

Cristallomantia, fit in cristallo puro & terso, in quo Dæmon latet: & ex quo diversas rerum figuras proponit & exprimit invocatus. *Cristallomantia.*

Dactylomantia, fit ex annulo à malo spiritu possesso, & conflato ad certos cœli positus, consecratóque Magicis verbis. *Dactylomantia.*

Onychomantia, fit ex oleo & fuligine illitâ ungui pueri impolluti, & soli obversi: ex his Dæmon per verba, & adjurationes advocatus, effigies rerum petitarum format & ostendit. *Onychomantia.*

Hydromantia efficitur in aquâ cyatho impositâ; cui annulus filo suspensus ex digito libratur ad perpendiculum in aquam: tum verbis conceptis rogatur Dæmon. Si res quæ poscitur vera est, annulus suâ sponte cyathum ferit, sin minùs, pendet immotus. Vel is qui interrogatur mappâ caput obvolvit, super quam cyathus aquâ plenus statuitur. Tum Genio evocato obmurmurat quæ cupit scire: Quod si verbis exprimit suspectum criminis de quo quæritur, aqua effervescens confirmat cogitatum. Hujus Hydromantiæ auctorem Nereum fuisse asserit *Natalis Comes lib. 7. Mythiolog. cap. 6.* *Hydromãtia.*

Numam verò Romanorum regem II. eâ usum frequenter, & evocatos in aquam Deos consuluisse ferunt. Ad Hydromantiam referri possunt signa, & responsa petita ex aquis: ut juramenta ad *Palicorum lacum* in Sicilia. Cui injiciebantur tabulæ, in quibus conscripta erant ea, quæ Jurejurando affirmare vellent. Si vera jurassent, tabulæ non mergebantur, sed super aquâ fluctuabant: Si falsa continerent, tabulæ in profundum raptæ subsidebant; & flamma emergens perjurum invadebat, & conficiebat. *Palicorum Lacus.*

Ad hunc quoque modum responsa petebantur ex *Palude Junonis*, quæ erat non procul ab Epidamno Laconum oppido: in quam placentæ frumentaceæ demersæ ostendebant aliquibus signis rerum futurarum eventum. Nam si palus placentas retineret, omen prosperum præsagiebat, sin minùs, triste & lugubre. *Palus Junonis.*

Fons fuit *Apollinis Thyrxei* prope Cyanas ad Lycum amnem, vicinus templo Dei, ad hunc præfatis precibus qui sciscitabundi venissent, in aquis videbant quæcunque rogaverant. *Fons Thyrxeus.*

Stephanus quidam Philosophus, & Astrologus Hydromanta Heraclio Impera- *Heraclius Imp. Hydrope moritur.*

peratori prædixit mortem illi aquâ terminatum iri: cumque cisternas omnes, & puteos regiæ vicinos obturare jussisset, & à fluviis caveret, tandem Hydrope mortuus est.

Varro annotavit, puerum admotum aquæ incantatæ vidisse effigiem cujusdam, qui versibus quinquaginta expresserit omnem Mithridatici belli successum.

Atqui hæc Hydromantica Divinatio fiebat ex aquarum fluxibus & refluxibus, coloribus & imaginibus, quæ in aquis apparebant: ex tempestatibus, motibus, & diminutionibus, impressionibusque aqueis, quæ omnia peritus artis explicabat, & interpretabatur.

Fons Cereris. Pausanias mentionem facit cujusdam *fontis* ad Patras in Achaja prope *Cereris* templum. Ad quem, qui morbo tenebantur, mittere solebant, ut signa convalescentiæ cognoscerent. Speculum enim immittebant in fontem tenui alligatum funiculo, & se in eo contemplabantur. Si formam pallidam, confectam, & mortui speciem vidissent, signum mortis futuræ; si contra viventis & validi, convalescentiæ judicabant.

Coscinomantia. Ad hæc aliæ quoque Divinationum species adjiciuntur, ut *Coscinomantia*, qua utuntur ad pervestigandos scelerum auctores, & quę res alias obscuras explorandi modum docet. Cribrum enim forcipi imponunt: forceps autem binis tantùm digitis apprehenditur, & sublevatur: præfatisque verbis incantationis, & expressis suspectorum nominibus, si cribrum nutet, tremat, vel per se convertatur, arguit suspectum reum criminis.

Axinomantia. *Axinomantia* eadem perficit ex securi suspensâ funiculo, quæ ad interrogata movetur & in gyrum vertitur.

Cephalomantia. *Cephalomantia* fit capite asini super prunas assato, & verbis subobscurè pronunciatis: si ad inquisita mandibulę moveantur, & dentes inter se collisi crepitent, suspectum notant ejus maleficii, de quo fit quæstio.

Alectryomantia. *Alectryomantia* perficitur scriptis literis in chartulis super quas grana frumenti imponuntur: his gallum gallinaceum Magicis verbis incantatum admovent: qui grana chartis imposita rostro excipit, & quæ intacta remanent, nomen illius, de quo fit quæstio, designant. Quod evenisse in historia Valentis Imperatoris legimus, Jamblicho, Libanio, & aliis quibusdam Philosophis per Alectryomantiam sciscitantibus, quisnam Valenti in Imperio succederet. Quæ res inquisitoribus perniciem attulit, ut in vita Jamblichi postea legetur. Animadversum est omni ferè tempore Magorum istorum exitus tragicos existere: Nam cùm illi cum Diabolo fœdus contrahant, aut deditione sui, aut alio aliquo promisso, Dæmon quoque sese vicissim certis sponsionibus, suamque operam Magis obstringit: Sed ut plurimùm ante constitutum, & promissum tempus violato societatis jure, misera illa mancipia judicibus produnt, & necandos tradunt, animásque æternis suppliciis cruciandas abripiunt. Quod in Zoroastre, & aliis accidisse legimus. Et nostro tempore in multis, quorum corporibus per totum orbem Christianum meritò flammæ judiciorum politicorum pascuntur. Sed ante omnes memorabilis est illa historia cujusdam *Fausti* Germani Theologiæ Doctoris: qui cùm opera Diaboli multa in aulis principum, & præcipuis Germaniæ urbibus admiranda facinora perfecisset, tandem frustillatim à Dæmone discerptus per media fulmina, ventorum violentiam, cœli fragores, & horrendas tempestates abreptus est.

Magorum exitus plerumque tragici.

D. Faust.

Geomãtia. *Geomantia* consideratur ex punctis, & sedecim figuris, quæ his disponuntur, quæque ad duodecim signa Zodiaci, & septem planetas aptatæ sunt. Geomantæ sibi persuadent in has figuras, dum formantur ab artifice, illabi, & influere vim aliquam cœlestem, & ad prædictionem futurorum magnam ener-

energiam tribuere. Figurarum nomina sunt hæc. *Acquisitio, Amissio, Lætitia, Tristitia, Fortuna major, Fortuna minor, Conjunctio, Carcer, Albus, Rubus, Puella, Puer, Populus, Via, Caput, & Cauda.* Ex his mirifica struunt, varia machinantur, & stabiliunt.

Aëromantia fit in aëre; in quo Dæmon invocatus varias spectrorum figuras efformat, quæ requisita denunciant. *Aëromantia.*

Onomatomantia, & *Arithmomantia* versantur circa nomina & numeros. Accõmodant enim certos numeros certis astris, & ex iis vaticinia eliciunt: ut unitatem Leoni, binarium Aquario, ternarium Capricorno, quaternarium Sagittario, quinarium Cancro, senarium Tauro, septenarium Arieti, octonarium Libræ, novenarium Scorpio, denarium Virgini, undenarium Piscibus, duodenarium Geminis. Accommodant item unitatem Soli, Binarium & Quaternionem Mercurio. Senionem Veneri, Octonarium Saturno, & novenarium Marti. Et hæc Divinatio Arithmetica ex doctrina Pythagoreorum emanavit. Hi enim numeris vim Divinam, & præsagam inesse censuerunt: sicut Dei nomen esse numerum infinitum, inscrutabilem, & inenarrabilem, constantem ex Sacrosancto quaternione: cujus principium est 1.2.3.4. qui efficiunt 10. Rursus denarius iste per quaternionem multiplicatus 10.20.30.40. efficiunt 100. atque iterùm 100.200.300.400. efficiunt 1000. rursùm 1000. 2000. 3000. 4000. faciunt 10000. & 10000. 20000. 30000. 40000. complent millionem: ita quoque in infinitum multiplicatus iste quaternarius, quod mens hominis capere & judicare non potest ineffabile summi Dei nomen continet. In nominum Divinatione alia est ratio, si quærant de futuris nuptiis, de liberorum numero, vel sexu, maris & fœminæ nomen conjungunt, vocales simul adaptant, & cum vocalibus consonantes numerales segregant, & inde vaticinium colligunt. Quod fit etiam per anagrammatismum. Tantùm in his insudant, tantùm machinantur, & sese macerant ingeniosi hi Divini, ut cùm omnia texuerint, & ratiocinati sint, ex mera vanitate nihil nisi nudum mendacium extricent. *Onomatomantia & Arithmomantia. Nomen Dei numerale secundùm Pythagoreos.*

Tephranomantia fit in cineribus sub dio & aperto cœlo dispositis: in quibus radio, vel virgâ describitur res, de quâ Divinandum est. Et quæ literæ admisso vento integræ & non dissipatæ, vel deletæ remanent, quæsitæ rei eventum significant. *Tephranomantia.*

Botanomantia sive *Sycomantia* est quando sub aperto cœlo folia Salviæ, vel ficus ordine disponuntur; in quibus nomina eorum descripta sunt, de quibus fit quæstio. Vento flante discutiuntur & invertuntur folia, vel alio loco substituuntur; quæ remanent post verba Magica pronunciata (nam in omnibus his Divinationibus aliqua sunt pronuncianda, alioqui Divinatio non succederet,) Divinationis occasionem, & certitudinem præbent. *Botonomantia.*

Cromnyomantia potest ad superiorem referri, fit per cepas altari impositas, dum sacra nocturna fiunt in vigilia Natalis CHRISTI. His enim nomina eorum inscribuntur, de quibus inquirendum est: Et quæ cepa prima germinat, prodit eum, cujus nomen scriptum continet. Puellæ ut plurimùm hac Mantia utuntur, ut per eam cognoscant, quem ex amatoribus procis habituræ sint maritum. *Cromnyomantia.*

Cleromantia redditur per sortes sive Homericas, sive Vergilianas, quæ olim magno in usu fuerunt non solùm inter Ethnicos, verùm etiam inter primitivæ Ecclesiæ Christianos: quorum superstitionem necesse fuit refrænare excommunicatione. Et hæc censura in hodiernum usque diem perdurat in omnibus Ecclesiis. *Cleromantia.*

Neque hic decipiantur ii, qui *Sacrilegos* dicant esse Veneficos, quos Galli vocant *Sorciers* & *Sorcieres*: crimen ipsum Sortilegium satis per se testatur referri debere ad eos qui Sortes legunt: Neque refert si eventus sæpè veri sunt: Diabolus qui hujus curiositatis auctor est, permittente Deo, in effectum

perducit Divinationem, ut decipiat, & perdat etiam nihil tale cogitantes. Vidi ego virum nobilem, qui dolo cujusdam Matronæ inimicitias concitaverat alterius, à quo ferè interemptus est: dum auctorem simultatis per sortes inquireret, invenit:

Caussa mali tanti conjux iterum hospita.

Erant enim Basileæ, quò se receperant tempore bellorum civilium, quibus Gallia tot annis flagravit.

Per easdem sortes Matrona illustris & pia inquirens quid duobus filiis accideret in profectione quam suscipiebant; Seniori natu versu novenario ad dextram hoc evenit.

Pars tibi pacis erit dextram tetigisse Tyranni.

Et revera paulò post Regi oblatus juvenis, non multum placuit, quod in caussâ fuit cur ab aulâ se subduxerit.

Fratri ejus juniori sors cecidit ad lævam versu septimo, hoc modo:

Ostendent terris hunc tantùm fata, nec ultra
Esse sinent.

Hæc eadem sors data est *Adriano Imperatori* adoptaturo L. Verum successorem Imperii, qui biennio post datam sortem Altini mortuus est, relicto L. Verissimo adhuc infante. Possem recitare plurimas sortes, quæ rerum quæsitarum certissimos eventus prædixerunt, magnâ cum omnium audientium admiratione: & quia in iis nihil incantationis, nulla verba magica inserenda sunt, ideò à viris magnis, piis, & eruditis in usu sunt: sed quia *omnis sors à Deo petenda est*, præstat meo judicio, missas facere Homericas & Virgilianas, quæ à Patribus prohibitæ sunt.

Clidomantia. *Clidomantia* exercetur per clavem; quæ imposita primæ paginæ Euangelii S. Joannis arctissimè vinculo compressa, ita tamen ut pars postrema promineat, cui inseruntur digiti eorum, qui de aliquâ re inquirunt. Tum pronunciatis quibusdam verbis, & expresso nomine ejus, de quo fit quæstio, si nomen efferatur innocentis suspecti, clavis immota manet. Si nocens sit, clavis violenter per se invertitur resoluto loro, quo liber vinctus est.

Sideromantia. *Sideromantia* fit ex ferro candente, cui paleæ impari numero injiciuntur: dumque cremantur, judicium sumitur de motu palearum, ex inflexione, figuris igneis, scintillatione flammarum, vel fumi gyris.

Molybdomantia. Ex plumbo quoque liquefacto vaticinia sumuntur, per formas & motũ plumbi, per glogulos guttatim supernatantes pari vel impari numero; per subsidentiam guttarum, & ex fibris quæ inde emanant.

Ex punctis in tabulâ signatis, vel in lapide converso ad lunam. Habent & mulieres Venetæ usum nescio quem jaciendi fabas: ex quarum lapsu agnoscunt, quos in suum pellicere possint amorem.

Ceromantia. *Ceromantia* ex cerâ liquefactâ vaticinia captat: cùm ejus guttæ excipiuntur Lebete aquâ pleno. Pronunciatis quibusdam verbis arcanis guttæ in fibras, filamenta, & quasi radices diversi generis porriguntur & extenduntur in superficie aquæ, vel junctim vel separatim, ex quarum positu, formâ, & numero conjecturæ de futuris sumuntur.

Oniromantia. *Oniromantia*, ex somniis elicitur: quando phantasmata inter dormiendum, vel visiones oculis, & imaginationi obversantur, ex quorum interpretatione de futuris judicatur. Extant hodie libri innumeri de somniis, sicut olim de iisdem scripsit Artemidorus, & alii. Sed quid certi ex iis desumi possit non video: cùm ex temperamentis seu affectionibus corporis totius, aut certarum partium, potissimùm cerebri eveniant: (Somniorũ diversorum caussa.) Nam de iis somniis quæ à Deo immittuntur, non loquor: Sed ejusmodi somnia vel nullis, vel paucis nostro tempore revelantur: nam ut plurimùm ea nobis in somnis occurrunt, quæ interdiu cogitavimus, aut egimus: ut apud Claudianum:

Omnia

Omnia quæ sensu volvuntur vota diurno,
Pectore sopito reddit amica quies.
Venator defessa toro cùm membra reponit,
Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit:
Judicibus lites, aurigæ somnia currus:
Vanaq́ue nocturnis meta cavetur equis.

Idem quoque de se asserit Piscator ad Theocritum:

Πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, ἰχθυα κ᾽ ἠγών.

Somnia sunt canibus panes: mihi somnia pisces.

Alia nascuntur ab intrinseco principio: ut, qui *flava bile* redundant, somniant de volatu, de incendiis, de contentionibus & cædibus.

Sanguinei temperamenti versantur in somnis inter convivia, ludos, amores, choreas, & hujusmodi exercitationes lætas & jucundas. *Melancholici* tenebras, vagationes per loca solitaria, apparitiones mortuorum, nocturna spectra & metûs plena. *Phlegmatici* de aquis, inundationibus, præcipitiis, balneis, navigationibus, de oneribus gravantibus corpus, aut impedientibus incessum: famelici cibos semper vident & appetunt; sitientes affatim bibunt. Pueri nugas, adolescentes ludos & exercitia, viri literati libros, Mercatores merces tractant, pecuniam numerant: & ita de reliquis.

Nulla est ætas, nullus sexus, nulla vitæ conditio, sive domi sive foris, pacis aut militiæ tempore, quæ sua non habeat somnia peculiaria inter dormiendum correspondentia actionibus, quibus interdiu vacaverit.

De his egregiè Plato disserit, Politicorum nono: quæ Cicero ita interpretatur. *Videtis,* inquit, *quid Socrates in Platonis Politia loquatur. Dicit enim: Cùm dormientibus ea pars animi, quæ mentis, & rationis particeps sit, sopita langueat: Illa autem in quâ feritas quædam sit, atq; agrestis immanitas, cùm sit immoderato obstupefacta potu, atque pastu, exultare eam in somno, immoderateq́; jactari. Itaque hinc omnia visa objiciuntur à mente, & ratione vacua, ut aut cum matre corpus miscere videamur, aut cum quovis alio homine, vel Deo, sæpè beluâ: atque etiam trucidare aliquem, & impiè cruentari; multaq́; facere impurè, atq; tetrè, cum temeritate atq; impudentiâ. At qui moderato cultu atque victu quieti se tradiderit, eâ parte animi, quæ mentis & consilii est, agitatâ atque erectâ, saturataq́; bonarum cogitationum epulis; eâque parte animi, quæ voluptate alitur, nec inopiâ enectâ, nec satietate affluente, quorum utrumq; præstringere aciem mentis solet, sive deest naturæ quippiam, sive abundat atq; affluit: illâ etiam tertiâ parte animi, in quâ irarum existit ardor, sedatâ atque restinctâ; tum eveniet, duabus animi temerariis partibus compressis, ut illa tertia pars rationis & mentis eluceat, & se vegetam ad somniandum, acremq́; præbeat: tum & visa quietis occurrunt tranquilla, atq; veracia.* *Plato de somnio.*

Sunt certè somnia quædam divinitùs immissa, quæ non de levibus rebus & nugacibus indicia præbent, sed de rebus magnis, & scitu necessariis: ut Jacob vidit in somnis scalam, per quam descendebant & ascendebant angeli è cœlo. *Pincerna* & *Pistor Pharaonis* in vincula conjecti somniant de corvis rapientibus panes, & de expressione uvarum. Quod Josephus interpretatus est: sicut & paulò post somnium Regis de vaccis macilentis, quæ obesas devoraverant. Et Nabuchodonosoris visionem in somniis explicavit Daniel. *Gen. 28. 12. Gen. 40. 5. &c. Gen 41. 16. Dan. 4. 19.*

Fuerunt & quædam somnia inter Ethnicos, quæ prædixerunt futura. Ut filia Polycratis Samii illius felicis dormiens vidit patrem sublimem evectum in aëre, quem Juppiter abluebat, & Sol inungebat: Accidit postea ut Orontes præfectus Sardibus, (quo tempore Magi tenebant Imperium) eum dolo interceptum cruci affixerit: cujus corpus ardore solis tostum adipe liquefactâ diffluxerit, & pluviæ id abluerint. *Strabo lib.* 14.

Astyages filiam Mandanem somniavit minxisse tam diffusè, ut ejus urina inunda-

undarit totam Asiam: & ex ejus muliebribus enatam vitem, quæ Asiam inumbrarit: Nimirum annuebat hoc somnium ex Mandane nasciturum Cyrum, qui Medorum regno Persicum & totius Asiæ conjungeret. *Xenophon.*

Crœsus Lydorum Rex Atyn filium primogenitum, quem regni successorem destinaverat, somniavit sibi ferro ereptum: cui rei dum omni diligentiâ providet, in venatu apri devastantis Olympi culta ab Adrasto lanceâ ictus, dum in feram eam vibraret, periit: *Herodotus lib.* 1. *& Val. Max. lib.* 1. *cap.* 7.

Ephorus unus Lacedæmoniorum in fano Pasiphaës dormiens somniavit, quatuor sellas Ephororum, ubi jus dicebant, sublatas, & unam substitutam. Quod significabat Ephoris interfectis, Cleomenem Leonidæ filium rempublicam ad æqualitatem reducturum. *Plutarchus in Cleomene.*

C. Julius Cæsar paulò antequam à Cassio, & conspiratis trucidaretur, visus est sibi supra nubes deferri, & cum Jove dextram jungere. Et Calpurnia ejus uxor dormiens visa est sibi, maritum gremio fovere transfossum. *Plutarchus in Cæsare.*

Antoninus Caracalla, dum quiesceret in lectulo, vidit Severum patrem suum exerto gladio mortem minitari: neque ita multò post à Martiale Tribuno transfossus est. *Dion. in ejus vita.*

His similia exempla nobis proponunt infinita historiæ, quæ ex auctoribus petere satius est: Ea brevitatis gratia omittemus.

Alphitomantia. *Alphitomantia* conjecturas & vaticinia sumit ex farina farris vel hordei: hujus exemplum mihi narravit vir clarissimus Petrus Lepidus Procurator regius. Puella nobilis anxia quem ex Procis esset habitura maritum, consuluit anum Divinam, quæ illi tale dedit consilium, ut mendicaret ab aliquo solidum unum, quo farinam emeret hordeaceam, & ex eâ pinseret panem, ex cujus subactione efformaret scalam septem graduum: quã efformatam & verbis magicis consecratam sub pulvinari lectuli ubi dormiebat reposuit: atque obdormiens somniavit se videre procum, cujus conjugium maximè appetebat, scalam conscendere, & è tertio gradu lapsum sibi cervicem frangere; subsecutum alium, quem non amabat, & septimum gradum superasse, & ad eius cubile pervenisse. Atqui contigit non multò post, ut is quem unice amabat ad eam petendam celeribus equis contendens, in via lapsus sibi collum fregerit: alter verò jussu parentum illi invitæ matrimonio fuerit junctus; quod infaustum & infelix fuit.

Physiognomia. *Physiognomia* ex lineamentis faciei & signis oculorum docet inclinationes animæ ad diversas passiones; ex quibus Physicus colligit futuros eventus. Nam ut oculi dicuntur animi fenestræ, passiones internas facilè produnt. Ad Physiognomiam referri debet *Metopomantia* vel *Metoposcopia*, quæ ex lineamentis frontis vaticinatur.

Chiromantia. *Chiromantia* ex manuum compositione suas elicit conjecturas. In hac arte considerantur montes digitorum pollicis, indicis & aliorum, cum eorum planetis & lineis: quarum præcipuæ sunt Vitalis, Naturalis, Hepatica, & Mensalis: aliæ minores sunt perfectæ vel imperfectæ, crassæ aut subtiles, apparentes aut confusæ, continuæ, interruptæ, integræ, interscissæ, rectæ, tortuosæ, profundæ, superficiales, divisæ, bifurcatæ, ramosæ, punctuatæ, circulares, semicirculares, stellatæ, decussatæ, coniunctæ, parallelæ. Est & angulus dexter, & lævus, triangulus, & quadrangulus: Tres nodi linearum Saturninæ, tres lacteæ, tres solaris, & totidem Mercurialis, cum cingulo Veneris, in hac & aliis ejusmodi observationibus.

Chiromantæ celebriores. In hac arte Chiromantica magni viri sese exercuerunt: *Hermes Trismegistus*, *Pythagoras*, *Zopyrus*, *Helenus*, *Archindus*, *Pharaotes*, *Zaala*, *Alsarabius*, *Maternus*, *Philemon*, Julianus, *Constantinus*, & alii plurimi *Philosophi* & *Astronimi* antiqui. Inter recentiores *Petrus Aponitanus*, *Albertus Magnus*, *Michaël Scotus*, *Bartolo-*

tolomæus Cocles, *Antonius Cermison*, *Petrus dell' Arca*, *Andreas Corvus*, *Tircassus Mantuanus*, *Joannes de Indagine* & alii. Nunc vulgò contemptui habetur, tanquam res nugis plena, & imposturis referta, cujus studium proprium, & peculiare relinquitur mulierçulis; & illis erronibus Cingaris, qui vagabundi totum orbem terrarum transcurrunt, cùm nullas habeant certas sedes ubi morentur, aut domicilia figant. Licèt Raphaël Mapheus Volaterranus scribat illos originem ducere à *Chus*, filio Camesis, filii Noæ: cujus posteritas loca tenuit, inter Ægyptum & Æthiopiam. Qui tamen Ægyptum hodie frequentant, asserunt illos non minùs esse peregrinos in Ægypto, quàm in reliquis Europæ partibus. *Errones Cingari.*

Sternomantia his addi potest & *Gastromantia*: quæ Diabolica est Divinatio: quando Spiritus & Dæmones inclusi pectore vel ventre alicujus, maximè Pythiarum, tenui voce non per os, & labra possessorum, sed per seipsos loquuntur voce distinctâ, prædicuntque futura. *De his Vierus lib.2.cap.1.* *Sternomātia.*

Orneomantia ex avibus sumebatur, quæ sunt vel *præpetes*, vel *oscines*. Hæ cantu, illæ volatu vaticinia præbebant, aliæ gestu futura significabant: nempe ex tripudio solistimo: quando offa vel cibus pullis exhibitus certo modo caderet in solum: Et cùm ex Augurum decreto omnis avis tripudium facere posset, inter eas tamen primum locum obtinuerunt *pulli Melici* & *Chalcidici*: quibus si offa porrigeretur, eamque voraciter depascerent, ita ut illis vescentibus frusta ab ore deciderent, & terram pavirent, id est ferirent, quod tripudium faceret solistimum, quia in solum caderet aliquid post tripudium, quod solipavium vel terripavium dicebatur, fortunatum præsagiebat eventum. *Alexander de Alexandro lib.1.cap.23. & 29.* de hoc postea fusiùs. *Orneomātia.*

Hæc ars *Mantica* non solùm ex iis, quæ supradicta sunt, olim sumebatur, & hodie usurpatur, sed ex aliis diversis rebus: Neque ulla est natio, aut populus, qui non habeat peculiare aliquid, unde futurorum prædictiones eliciat. Notum est omnibus id, quod plurimi agunt 24. Junii, qui incidit in Vigiliâ S. Joannis, dum jejunio novendiali quidam præstigiis Satanæ fascinati, se præparant ad eam noctem, ut semen *filicis* legant. Cùm hæc herba una sit earum, quæ neque flores, neque semen habeat, sed propagetur ex sua radice; miseris tamen hominibus ita illudit Diabolus, ut mediâ nocte motis fulminibus, & horrendis tempestatibus, ipse plerumque appareat, figuram assumens monstrosam, ut magis terreat fascinatos, qui se exorcismis diris, circulis, characteribusque circa se in terrâ designatis tutari credunt, & ab ipso Dæmonis impetu defendi. Strato interim novo mantili ex cannabe texto sub filice (quam dicunt una horâ florere & semen maturum dare) hoc excipiunt certis precibus & verbis ordine pronunciatis, involutumque serico puniceo, vel membranâ Virgine accuratè custodiunt ad Divinationes per somnia nocturna. Usque adeò Diabolus mendax, & omnis imposturæ artifex malitiosus sua mancipia cum efficaciâ deludit! Et hoc semen suppositititium non tantùm ad vaticinia conducere creditur, sed etiam fabulam impietati adjungunt: asseruntque si crumenæ (cui inclusum hoc semen filicis servant) nummos aureos vel argenteos sub noctem immiseris, posterâ die numerum eorum duplicatum invenies. Quod si eventus te fefellerit, respondebunt impostores magi, te fidei defectu laborare, vel aliquo crimine pollutum, & à Deo alienatum: usque adeò imponi nobis permittimus! *De filice.*

Idem quoque fabulantur de radice *Mandragoræ*: quam mulierculæ, & imperitum Gallorum vulgus *Mandagloire* vocitat; & hæc quoque ad multiplicandos nummos conducit, Divinationique, conciliandis amoribus, dandis, ut ajunt, malis noctibus, & aliis ejusmodi impiis, & abominandis usibus, quibus hostis atrox humani generis præsidet. Nam non est dubiũ Diabolum (qui, à Dei conditoris gratiâ, suâ culpâ exciderit) vim mirã & efficacem non amisisse, sed multa præstare mirãda, *Mandragora.*

&

& se in Angelum lucis nonnunquam transformare, ut homines decipiat. Ideò vim quandam & virtutem isti radici præstare, quâ homines obtinent plurima, & efficiunt bonam partem eorum, quæ conantur. Utque hæc radix has proprietates habeat, oportet eam certis ceremoniis erui: neque radicem esse fatentur, sed puerum viventem, extractum è profundo telluris sub patibulis. Hoc modo: Præparant se per aliquot dies jejuniis, aspersione lustralis aquæ, & obmurmuratis certo numero precibus: postea consecratas secundo die Februarii, die Purificationis cereos accendunt, & ad patibula suspensorum die Sabbathi sub noctem se conferunt: scrobem profundam effodiunt ligone, donec tantum profunditatis ferè attigerint, quantum intervallum judicatur esse à superficie terræ, usque ad caput patibulo suspensi, vel rotæ impositi: cumque fossor existimat se proximè venisse ad locum, ubi res quæsita latere dicitur, adhibet canem priùs edoctum terram fodere, quem immittit in scrobem aspersam sanguine proprio, decocto murum & vespertilionum, aliarumque herbarum ad hoc opus conducentium: ut canis eo odore magis incitetur ad scalpendam humum: oportet interim eum, qui talia procurat, obturatis favo recenti, vel cerâ sacrâ auribus procul aufugere. Quia sub terrâ existimant latere monstrum vivens formâ infantuli vivi & nigri, qui ad aspectum lucis vocem emittit acutam: hanc quicunque audit, aut subitò exanimatur, aut rabie malâ corripitur. Hujus argutæ vocis indicium facit canis latratus lethifer, & circumvolutio per multos gyros donec expirârit: quo perspecto fossor sine periculo ad scrobem accedit, monstrum hoc vivens extollit, multis priùs recitatis precibus, & crebrò signo crucis admoto fronti & pectori. His ceremoniis erutum portentum, (quod Diabolus persuadet generatum ex sacro Chrismate, quod is qui est supplicio affectus accepit in baptismate) domum deferunt involutum lineo strophio mundo, illum vestibus amiciunt, cibis & potu fovent: non secus ac si infans esset sive mas sive fœmina: Quia impostores isti Magi ad pecuniam emungendam ita præparant Mandragoræ radicem in formam infantuli semicubitalis, ut alterutrum sexum designent. Et effodiendo scrobem in eam conjiciunt hoc effictum simulachrum (quod quia sine vitâ & sensu invenitur; non potest animal vivum ex radice fieri) non desinunt religiosè id tollere, & quod à vivo non potuerunt, id à mortuo extorquere. Quòd si mandragoræ radix desit, statuam hanc effingunt ex radice Brioniæ: id quod ego vidi Patavii apud quendam Pharmacopolam: & utriusque radicis eædem sunt vires & efficacia, Diabolo omnia perficiente, & procurante omnia, quæ ad miserorum hominum ruinam & perditionem faciunt: Nam certum est persæpe in ejusmodi rebus accidere mirandos effectus, & omnem fidem superantes.

DE

DE MAGIA

& MAGICIS PRÆSTIGIIS & IMPOSTURIS.

CAPUT I.

MAGI secundùm Porphyrium & Apulejum, vel *Magusci* secundùm Suidam, idem significant quod Sacerdotes, Sapientes, vel Philosophi: Ii namque à Græcis Sophistæ, ab Italis Sapientes, ab Æthiopibus Gymnosophistæ, ab Indis Brachmanæ, ab Ægyptiis Sacerdotes, à Cabalistis Prophetæ, à Gallis Bardi & Druydæ, & Semnothei, ab Assyriis Chaldæi vocati sunt.

Magi primi apud Indos originem traxisse crediti sunt à posteris Abrahami, qui illi ex concubinis nati erant. Hi acceptis à parente donis ad Indos secesserunt, ubi in hodiernum usque diem vivere posteritas eorum creditur in Provinciâ Maabas, margaritarum capturâ celebri. Et ii cetos maximos incantationibus effascinant, ne cui nocere possint. Noctu verò eos relaxant, ne furibus & pyratis latrocinandi detur occasio. Lege de iis *M. Paulum Venetum lib.* 3. *rerum Orientalium cap.* 23.

Ex horum numero fuerunt tres illi *Magi*, quos ex oriente venisse Bethlehemum ad adorandum Christum natum, produnt Sacræ literæ. Cujus adventum ex Prophetiis præsciverant, ideò per stellam ducti sunt in Palæstinam. Constat eos olim vixisse summâ in simplicitate, & integritate vitæ, abstinentiaque mirabili: utpote qui nihil præter farinam, & olera agrestia comedebant: *ut refert Cœlius Rhodiginus lib.* 13. *lectionum antiquarum, cap.* 25. Vitam hanc hominis quendam vivum esse conceptum dicebant, mortem verò nativitatem ad veram & felicem vitam, iis qui rectè Philosophati essent: idcirco multa exercitatione usi sunt, ut se ad mortem præpararent, *teste Strabone lib.* 15. contemnentes omnem luxum, & superfluos bonorum terrestrium usus: contenti iis, quæ à naturâ præbentur ad hanc vitam conservandam: dantes assiduam operam Philosophiæ, & studio Astrologiæ, cognitionique creaturarum Dei.

Magiæ species prima, est summa, perfecta, & consummata cognitio Philosophiæ naturalis, in suis operibus miraculosis adjuta à notitiâ intrinseca, & occulta rerum notitia: quæ adplicata subjecto convenienti, parturit miracula in rerum natura. Unde Magi tanquam diligentissimi Naturæ exploratores, cognoscentes ea quæ à natura præparata sunt, & tempestivè activa cum passivis convenienter adplicantes, sæpius ante statutum tempus, & à Natura ordinatum, producunt effe-

ctus, qui vulgo miracula judicantur, cùm sint opera Naturæ; neque interveniat aliud aliquid, quàm anticipatio temporis. Ut si quis rosas florere faciat mense Decembri, frondere arbores Januario, maturescere uvas Majo, movere pluvias in aëre, vel tonitrua, proponere videnda animalia diversi generis: *ut docet Joan. Baptista Porta Neapolitanus libro secundo de Magia naturali*, ubi infinita traduntur miraculosa in Naturâ. Idem quoque facit *Rogerius Bacconius*. *Julius Camillus* homo fide dignus asserit ab amico suo per allembicum formatum fuisse infantem, cui vitam aliquot horarum tribuit. Res mira, si vera sit. Sed quæ isti tradunt, referta sunt multâ vanitate, & mendaciis: & fortasse profana, & impia censeri debent, atque à Christianâ traditione aliena: cùm præstigiis plena sint, & illusionibus Diabolicis: quibus adplicantur vapores, perfumigia, luminaria, cerei, ligamenta, suspensiones annulorum, imagines, specula, medicamenta, & similia instrumenta Magica; de quibus *Jamblichus* ait: *Res quæ à præstigiatis videntur, non habent essentiam in actione, sed tantùm imaginationem.* Quia finis hujus Magiæ non est, ut simpliciter res fiat, sed similitudinem rerum oculis proponat. Quod fecerunt olim *Numa Pompilius, Pythagoras, Hermes, Belenus, Nymphodorus tantùm à Duri commendatus, & Diophytis Locrus à Phanedemo, Scymmus Tarentius, Philistides Syracusanus; Heraclius Mitylenæus*, præstigiatores excellentes. Neque absimiles judicari debent *Zamolxis Thrax, Zoroastres Oromasi* filius apud Persas & Bactrianos, *Budas* apud Babylonios, *Hyarchas Brachmana* apud Indos, *Thespion* Gymnosophista apud Æthiopas; *Cratisthenes*, & alii, ut *Bocus, Zenotenus, Almadel, Thetel, Archindus, Ptolemæus, Geber, Zaël, Nazabatub, Thebith, Berich, Osias Chaldæus, Astophanes, Hipparchus, Alcmæon, Eudoxus, Plotinus, Edesius, Sopater, Eustathius, Proclus, Jamblichus*, quorum omnia ferè opera interierunt. Inter recentiores ab aliquibus recitantur *Albertus Magnus, Raimondus Lullius, Roggerius Bacconus, Arnoldus de Villa nova, Petrus de Albano, Antonius de Fantis, Lucas Thronus Venetus, & Scotus Placentinus, Bartholomæus Cocles, Antiochus Tibertus, Gerebertus Rhemensis*, & alii.

Infans vivus arte Magicâ factus.

Præstigiatores excellentes.

Architas, olim fabricasse columbam dicitur, quæ suâ sponte volabat: cujus mentionem facit *Favorinus Philosophus in A. Gellio*. Statua Mercurii articulatâ voce locuta perhibetur. *Franciscus Georgius lib. de Harmoniâ mundi testatur* Albertum Magnum conflasse caput aheneum, quod vocem distinctis & intelligibilibus verbis protulerit.

Magiam hanc *Naturalem* multi admittunt, tanquam scientiam secretorum Naturæ: quæ non nisi viris piis, bonis, & eruditis à Deo conceditur. Sed hi viderint quibus rationibus suam assertionem tueantur. Curiosa sunt hæc, & non necessaria: quæque sectatorem paulatim, & per gradus inducunt ad pejora: in quę si quis sese vel modicè intruserit, cùm volet, illi inde pedem referre non licebit. Videtur tamen hæc non improbare *Origenes*, *tractatu* 5. *super Matth.* ubi ait: *Ars Magica non mihi videtur alicujus rei subsistentis vocabulum: Sed & si sit, non est operis mali, nec quod haberi possit contemptui.* Cujus opinionem amarissimè reprehendit *Theophilus Alexandrinus libro secundo Paschal.* qui Origenis fuit inimicus acerbissimus. Idem *Origenes* 23. *Homiliâ super Numer.* de Magia Naturali loquitur, eam distinguens à Dæmoniacâ, fallaci, & impiâ, quam damnat & improbat: quâ usus fuisse dicitur *Apollonius Tyaneus*: licèt alii Naturalis tantùm Magiæ scientiam exercuisse asserant: *de quâ Philo Hebræus lib. de legibus* ita scribit: *Veram Magiam, hoc est perspectivam scientiam, per quam opera Naturæ clariùs cernuntur, ut honestam expetendamq; non plebeji tantùm, sed etiam Reges Regum maximi, præsertim Persici tam curiosi harum sunt artium, ut regnare non liceat, nisi familiariter versato cum Magis.*

Magia Naturalis.

Magia inventum est Chaldæorum, Persarum, & Ægyptiorum. Cujus auctorem primū fuisse dicunt *Zoroastrem* Bactrianorum regem, Oromasi filium, secundū *Plinium lib.* 30. *cap.* 1. Et is Nini Assyriorum regis tempore vixisse perhibetur, ante bellum Trojanum quadringentis & ultrà annis. *Suidas* scribit: illum reliquisse libros

A quibus inventa sit Magia.

bros quatuor *de rerum Naturâ, de lapidibus preciosis librum unum*, & alium *de Astrologiâ*. *Plinius lib.* 7. *cap.* 16. narrat, *eum eodem quo natus est die risisse; cùm reliqui omnes homines risum differant ad sexagesimum secundum diem.* Neque desunt qui *Zoroastrem* asserant fuisse *Camesem* Noæ Ogygis prisci filium, qui artem Magicam ante diluvium didicerat: ideò patri ebrio illusisse, viriliaque ejus contractando incantatione detestandâ reddidisse sterilem, ne postea gignere posset: propter quam causam à patre Noâ expulsus ad Ægyptios fugit, ubi homines impiis traditionibus corrupit: atque inde extorris in Italiam trajecit, Aborigenumque animos ita pervertit, ut nihil intentatum, aut inausum relinquerent: postremò se ad Bactrianos recepit, quibus imperavit.

De hac Naturali Magiâ mira tractantur in libro qui *Arbatel* inscribitur. Is continet tomos novem *Aphorismorum* septies septenorum: Primus dicitur *Isagoge*, seu liber institutionum Magiæ.

Secundus vocatur *Microcosmica Magia*, quæ operatur per Spiritus, sive Genios à nativitate homini attributos. *Arbatel tractatus Magicus.*

Tertius dicitur *Olympica Magia*: quæ docet, quomodo per Spiritus Olympi agat & patiatur homo.

Quartus est *Magia Hesiodica & Homerica*, quæ operatur per eos Spiritus, qui *Cacodæmones* nominantur.

Quintus est *Romana*, sive *Sibyllina Magia*; quæ agit per Spiritus tutelares, & dominos, quibus distributus est terrarum orbis:

Sextus est *Pythagorica doctrina*; quæ tantùm agit cum Spiritibus, qui docent *Physicam, Mathematicam*, & *Alchimiam*.

Septimus est *Apollonii*; quæ continet *Microcosmicam* & *Romanam Magiam*: peculiare tamen habet, quòd potestatem nacta sit super Spiritus humano generi adversantes.

Octavus est *Hermetica* sive *Ægyptia*; quæ non multùm differt à Divinâ Magiâ. Ea producit in medium Deos omnis generis, qui in templis habitant.

Nona est omnium excellentissima dicta *Prophetica Sapientia*; quæ ex solo verbo Dei dependet.

Monstrosa sunt planè quæ in hoc libro continentur: & mirum est inveniri hodie homines doctos, & qui pietatem sequi se profitentur, qui harum nugarum, vel ut meliùs dicam, impietatis sectatores sint: quique se trahi & agitari patiantur à Satanâ, qui tam cautè *se in Angelum lucis transformat*, ut homines seducat & in perditionem attrahat. Tam bellè, tam artificiosè suas imposturas tradit, ut videantur Dei summi mandato contineri: easque non nisi piis, castis, & religiosis hominibus committi. Quòd si in ejusmodi traditionibus non semper arti respondeat eventus, statim objicit Diabolus, Magum aliquo peccato irretitum, & alienatum à Spiritibus illis cœlestibus, qui non nisi sanctificatis se communicant, doctis, & intelligentibus secreta Naturæ. Ideò *Joan. Baptista Porta lib.* 1. *cap.* 2. ait: *Jure quidem primùm, qui tantâ debet majestate pollere, exactum & consummatum in Philosophiâ, rerumq́; Naturæ disertissimum optarem. Causas enim, principia, & rerum elementa rimatur, mirificas earum dotes depromit, mutuum elementorum nexum, combinationem, unde mixtorum scaturigo & interitus, meteoriam, maris æstus, cæcos motus terram concutientes, animantium quadrupedum videlicet, aërivagorum, aquatilium, & omnium vitâ fruentium, & metallorum naturas, loca, & nomina: in quibus oportet multùm versatum esse: Neque enim id artifici inconvenientiùs, quàm instrumenta ignorare, quibus operatur. Medicinæ quoque non ignarum esse decet: & mathematicas disciplinas novisse: & Opticam facultatem illum tenere necesse est: ut oculos subinde fallat, visiones in aquis, procul, in speculis, in orbem conglobatis, concavis, extensis, diverseq́; efformatis: & qui hæc ignorarit penitus hinc secludendus est: nec Magum quempiam existimandum nisi disciplinis his insigniatur. Nam si inscius fallitur, arti non vitio vertat, sed suam culpet inscitiam.* Lege plura a- *Qualem esse oporteat Magiæ studiosum.*

 pud

pud eundem ubi docet, qualem oporteat esse Magiæ studiosum. Quàm speciosa tractatio & institutio, quàm egregio palliata prætextu! Sed audi quid addat liber Arbatel.

In septenario tertio, Aphorismo 15. tradit: Spiritus Olympi eos esse, qui in Firmamento, & Astris habitant. Quorum officium est fata decernere, & fatales casus administrare. Hoc eorum quislibet agit & docet, quod ejus astrum, cui addictus est, portenderit. Quia solus Deus illis dat posse & efficere.

Septem Gubernatores Olympi.

Ejusdem septenarii Aphorismo 16. ait: septem *esse* Gubernatores, *seu officiorum differentias* Olympi: *per quos Deus voluit omnem mundi machinam administrari. Horum astra visibilia his nominibus nuncupantur* Arathron, Bethor, Phaleg, Och, Hagith, Ophiel & Phul. *Et horum quislibet habet sub se militiam firmamenti multiplicem.*

Arathron *præest provinciis visibilibus quadraginta novem.* Bethor *triginta duabus.* Phaleg *triginta quinque.* Och *viginti octo.* Hagith *viginti uni:* Ophiel *quatuordecim.* Phul *septem. Hoc modo in universum, provinciæ Olympi erunt centum octoginta sex: quæ gubernantur ab his septem Principibus sive Gubernatoribus: qui ad colloquia accersuntur certis diebus & horis.* Arathron *in Sabbatho horâ primâ diei: & dat responsa de suis provinciis & provincialibus. Quilibet enim præest annis quadringentis & nonaginta. Principium anomaliæ simplicis Anno 60. ante Christum natum est principium administrationis* Bethor: *& duravit ad annum Christi 430. Cui successit* Phaleg *usque ad annum 920. Deinde* Og *ad annum 1410. Secutus est* Hagith, *cujus potestas hodie viget usque ad annum salutis 1900.*

Septem hæ potestates sive Principes Magicè evocantur simpliciter eo tempore, die, & horis, quibus præsunt visibiliter, aut invisibiliter. Per sua nomina & officia, quæ Deus illis dedit, proposito ejus charactere, quem vel confirmarint, vel ipsi dederint.

Arathron.

Arathron *habet in sua potestate ea quæ in Astronomiâ Gratiæ Saturninis viribus adscribuntur. Quæ verò voluntate liberâ facit, sunt hæc:* Primò: *Quævis potest in lapidem convertere, etiam momento, veluti animal aut plantam retinentem eadem objecta visus.*

Secundò *convertit thesauros in carbones, & contra carbones in thesauros.*

Tertiò, *dat familiares Spiritus cum definita potestate.*

Quartò, *docet Alchimiam, Physicam, & Magiam.*

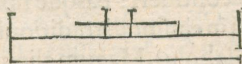
Quintò, *conciliat homini Pygmæos, homines pilosos.*

Sextò, *facit invisibilem.*

Septimò, *infœcundum reddit fœcundum, & donat longævitatem.*

Character est ejusmodi.

NB. Ordo horum Characterum incuriâ Sculptoris à sinistro ad dextram est inversus.

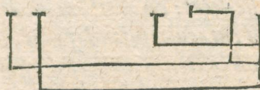

Habet sub se quadraginta novem reges, quadraginta duos Principes, triginta quinque Satrapas, viginti octo Duces, viginti unum ministros coram se stantes, quatuordecim familiares, septem nuncios. Imperat legionibus triginta sex millibus. Legio est numerus 490.

Bethor.

Bethor *Jovi adscribitur. Vocatus citò advenit. Quem suo charactere dignatur, ad maximas dignitates evehit: objicit thesauros, conciliat Spiritus aërios, qui vera dant responsa: de loco ad locum transportat quasvis res, lapides preciosos, ac medicinas miraculosas docet cum suis effectibus. Dat etiam familiares Spiritus Firmamenti: & potest vitam hominis producere ad annos septingentos, si Deus volet.*

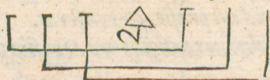
Ejus character.

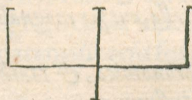
Habet sub se quadraginta duos reges; triginta quinque Principes, viginti octo Duces:

vigintiunum consiliarios. Quatuordecim Ministros; & septem Nuncios. Imperat 29000 legionibus spirituum cœli.

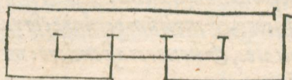
Phaleg *præest Marti: Pacis est Princeps. Cui tribuit suum characterem, hunc evehit ad summas dignitates in re bellicâ. Characteris ejus hæc est figura.* Phaleg.

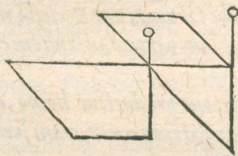
Och *Solaribus præest: dat 600. annos cum firmâ valetudine. Largitur sapientiam: dat Spiritus præstantissimos: docet perfectam Medicinam: convertit omnia in aurum præstantissimum & purissimum, & lapides preciosos generat. Concedit aurum, & crumenam auro pullulantem. Habet sub se Legiones 36536. Solus administrat omnia. Illiq; inserviunt Spiritus per centurias. Quem suo charactere dignum duxerit, eum facit tanquam aliquod numen cœleste, coli à regibus, & principibus mundi. Characteris ejus hæc est figura.* Och.

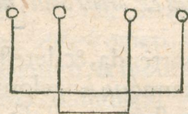
Hagith *gubernat Venerea. Quem suo dignatur charactere, eum reddit formosissimum, gratiis & præcipuo decore ornatum: Cuprum momento convertit in aurum; & contra aurum in cuprum. Dat spiritus, qui fideliter inserviunt iis, quibus addicuntur. Habet sub se Legiones* 4000. *Spirituum obsequentissimorum. Singulisq; millenis præficit Reges statutis temporibus. Ejus character talis est.* Hagith.

Ophiel *est Gubernator Mercurialium: dat eloquentiam, & verba composita ad persuasionem: subtilem reddit animum, & promptum ad diversa fingenda: argentum vivum momento convertit in Lapidem Philosophicum. Spiritus ei subjecti accedunt ad Legionum centum millia: concedit facilimè Spiritus familiares aptos ad omne figmentum, & præstigias: Ejus character est ejusmodi.* Ophiel.

Phul *omnia metalla convertit in argentum dicto & facto. Gubernat lunaria: sanat hydropem: dat aqueos Spiritus, qui inserviunt homini, corporali, & visibili formâ. Producit vitam ad annos trecentos: Et hoc gaudet charactere.* Phul.

Secreta Magiæ *diversa sunt: inter quæ* præcipua *sunt hæc.* Primum *est curatio omnium morborum septem dierum spatio, vel per characteres, vel per naturalia, vel per superiores Spiritus.* Secundum *est posse producere vitam in longum tempus: & hoc primi Patres habuerunt ante & post diluvium.* Secreta Magiæ magna 7.

Tertium est habere obedientiam creaturarum in Elementis, quæ sunt in formâ Spirituum personalium. Item Pygmæorum, Saganarum, Nympharum, Dryadum, & sylvaticorum hominum.

Quartum, posse colloqui cum intelligentiis omnium rerum visibilium & invisibilium; ac de quâvis re audire, & scire quid cui præsit, & conferat.

Quintum, seipsum posse gubernare ad finem à Deo sibi præfixum, & ad eum se præparare.

Sextum, nosse Deum, & Christum, ejusq; Spiritum Sanctum: illi Triadi Sacrosanctæ inservire, modo & ritu ab eâ ordinato: & hæc est perfectio Microcosmi.

Septimum est regenerari, & sanctificari perfectissimè: ut sit Henoch rex inferioris mundi.

Secreta septem mediocria.

Alia sunt Magiæ secreta septem, quæ mediocria dicuntur.

Primum est metallorum transmutatio, quæ vulgo Alchimia vocatur. Et hoc arcanum paucis peculiari gratiâ conceditur.

2. Est curatio morborum per metalla, aut per magnalia lapidum preciosorum, aut lapidis Philosophici.

3. Est posse præstare miracula Astronomica, & Mathematica, ut sunt machinæ Hydraulicæ: & administrare negotia pro cœli influxu.

4. Exhibere naturalia Magiæ opera.

5. Scire omnes Physicas propositiones & prævisiones.

6. Cognoscere ex fundamento omnes artes, quæ manibus exercentur, & corporis muniis.

7. Cognoscere omnes artes, quæ per Angelicam hominis naturam exerceri possunt.

Secreta septem minora.

Secreta minora etiam septem numerantur.

Primum, rem graviter facere, & multum pecuniæ corradere.

2. De humili statu ad dignitates, & honores ascendere: novamq; familiam fundare, quæ sit illustris, & res magnas gerat.

3. In re militari excellere: res magnas feliciter & animosè perficere: esse capitis caput Regum, & Principum.

4. Esse bonum patrem familiâs, tam ruri, quàm in urbe.

5. Esse Philosophum, Mathematicum, Medicum.

6. Esse Theologum præstantem.

7. Esse Mercatorem fortunatum in negotiatione.

Spiritus aut sunt ministri verbi Divini, aut Ecclesiæ membrorumq; ejus: aut sunt inservientes creaturæ in rebus corporalibus, partim ad salutem corporis & animi, partim ad interitum.

Ex utero matris ad Magiam aptus producitur homo, qui verus Magus esse debet. Alii qui se ad hoc officium suâ sponte non vocati ingerunt, vani sunt, & infelices.

Omnis character à Spiritu datus, quâcunq; ratione suam habet efficaciam in eo negocio ad quod datus est in tempore præfinito. Est enim eo utendum horâ & die Planetariâ, qua datus est.

Qui expetit familiariter conversari cum Spiritibus, sese custodiat oportet ab omnibus enormibus peccatis, & diligenter assidueq; oret pro custodiâ altissimi. Et cùm Spiritus Olympici evocandi sunt, observandus est ortus Solis, de cujus natura Spiritum Magus desiderat.

Judicium Autoris.

Nonne hæc sunt mysteria horrenda, & detestanda? quæ tantæ impietati Sacrosanctum Dei Nomen, cœlestiumque Angelorum munia immiscent, & profanant. Cumque Magum hæc præstare necesse sit (si ad perfectionem tantæ artis velit pertingere) quàm doctus, quàm Sapiens, qui hæc omnia ignorat, abominatur, & fugit! cùm horum ignorantia summa sit scientia. Qui plura scire expetit, perlegat librum illum Arbatel, ex cujus copiosis blasphemiis pauca hæc excerpsimus in gratiam pii lectoris, qui ex his cognoscere potest, quantis imposturis & dolis

lis Cacodæmon transmutatus in Angelum lucis decipiat miserum & obcœcatum Magorum genus, ut eos in perditionem pertrahat æternam.

CAPUT II.

COElestes Genios, intelligentias, & Spiritus *Porphyrius*, *Proclus*, Jamblichus & alii *Theurgici* dividunt in duos ordines. Alii dicuntur in cœlo habitare, ut *Dii*, *Archangeli*, & *Angeli*. Alii sunt inferiores, ut *Dæmones boni & mali*, *Heroës*, *Principatus*, *Principes*, *Animæ puræ & impuræ*. *Ordines Spirituum.*

Dæmones boni, *Heroës*, *Principatus*, & *animæ puræ* habitant in aëre. *Dæmones mali*, *Principes*, & *animæ impuræ* locum habitationis sortitæ sunt in superficie terræ, desertis, sylvis, speluncis, & in barathro subter terram.

Cælestes Spiritus apparent in igne cœlesti splendentes ut *Sol*.

Aërii se præbent videndos sicut *luna & astra*.

Terrestres in igne terrestri nigro, sicut *luna quæ patitur Eclipsin*.

Cœlestes spiritus evocati apparent diversis formis: & animæ siderum movent eorum aspectum certis modis.

Dii apparent uniformes, & simpliciter.

Archangeli, uniformes quidem, sed minùs quàm simpliciter.

Angeli autem minùs quàm Archangeli.

Porphyrius tradit formam corpoream Angelorum mutabilem in suâ apparitione non posse dici corpus: non magis quàm corpus naturale mutabile in omnes figuras. Quia qualitates corporis alterari non possunt sine corruptione & privatione subjecti. Homo autem semper consideratur lineamentis & habitu membrorum humanorum: quæ si tollantur, homo ampliùs dici non potest, sed alterius speciei.

Dii inferiores Angelis sunt *Dæmones*, qui diversificantur magis quàm Angeli.

Principatus magis sunt varii quàm Dæmones ordine variationis admirabilis.

Heroës non multo absimiles sunt Principatibus, magis tamen variæ sunt eorum formæ, & inordinatæ.

Animæ capaces sunt omnis figuræ.

Dii, dum apparent evocati salutares sunt. *Archangeli* sunt horrendi simul & mites. *Angeli* Archangelis leniores. *Dæmones* sunt semper metuendi. *Heroës* paulò minùs. *Principatus* admirabiles. *Principes* noxii & malefici. *Animæ* similes sunt Heroïbus, licèt inferiores ordine.

Deorum imagines apparent immutabiles magnitudine, formâ, figurâ & actione. *Archangelorum* & *Angelorum* mutabiliores sunt: sed tamen proximè accedunt ad immutabilitatem Deorum. *Dæmonum* imagines magnitudine ac formâ mutabiliores sunt: discerni tamen possunt ex eorum mutatione. *Principatuum* immobiles sunt. *Heroum* ferè similes Dæmonum imaginibus. *Animæ* Dæmonibus mutabiliores.

Dii apparent quiete & ordine stabili. *Archangeli* proximè hos sequuntur, sed efficaciam majorem adjiciunt. *Angeli* quieti, & ordini Deorum sese accommodant, sed addunt motum ordinatum, & moderatum. *Dæmones* turbant suum ordinem & quietem. *Principatus* constantes, & stabiles in seipsis deprehenduntur. *Heroës* se leviter movent, & magnâ celeritate. *Principes* moventur non difficili modo neque dissimili ab Heroïbus, sed id fit cum tumultu, & strepitu vario. *Animæ* procedunt ferè sicut Heroës, sed multò minore cum stabilitate.

Deorum

Deorum pulchritudo inæstimabilis, incomparabilis & admiranda ſeſe oculis repræſentat, & mirificè oblectat. *Archangelorum* & *Angelorum* forma proximè ad Deos accedit: ſed in ſuo gradu, qui aliquam recipit mutabilitatem. *Dæmonum* & *Heroum* ſecundùm ſuas ſpecies determinata apparet pulchritudo. *Heroum* quidem ſpecies ſecundùm ſuas actiones ſunt pulchriores. *Principatuum* forma excellens, & læta. *Principum* falſa, fucata, ficta & elaborata. *Animarum* pulchritudo conſiſtit ratione terminatâ, & magis diviſâ, quàm Heroum, quæ tamen comprehenditur iiſdem fere formis.

Deorum actiones magis ſunt ſubitæ, & promptiores, quàm intelligentiâ comprehendi poteſt: per ſe tamen ſtabiles ſunt. *Archangelorum* celeritas miſcetur actionibus cum omni efficaciâ; *Angeli* motum habent proprium cum ſuâ celeritate: differunt tamen ab Archangelis, & Diis, cùm perficere non poſſint quicquam verbo. *Dæmonum* actiones videntur celeriores, quàm effectu eſſe poſſint. *Heroës* procedunt audacter quidem, & promptè in ſuâ actione, ſed perficiunt tardiùs, quàm Dæmones. *Principatus* procedunt auctoritate ſingulari, & majeſtate, imperioque ordinato ad effectum veniunt. *Principes* oſtendunt quidem aliquam majeſtatem extrinſecam, dum rem aliquam aggrediuntur, ſed effectus plerumque non ſubſequitur. *Animarum* actiones magis moventur, quam Heroum, ſed ſunt debiliores.

Deorum magnitudo, dum apparent, totum cœlum videtur occupare, & dum incedunt, non videntur poſſe ferri ab univerſa terra. *Archangeli*, dum ſe manifeſtant, pars quædam mundi ſimul videtur moveri, & lux in ſe diviſa apparet: & pro magnitudine dominationis, lumen & formam oſtendunt excellentiorem. *Angelorum* lumen mirum eſt. *Dæmonum* lux & magnitudo debilior eſt quam Angelorum. *Heroum* virtus eſt imbecillior ſuperioribus: aſpectu tamen ſunt magnanimi & illuſtres. *Principatus* vaſti & excellentes. *Principes* inflati, ſuperbi, & inſolentes. *Animarum* effigies inæquales ſunt & minores, quàm Heroum. Et unusquisque pro latitudine ſui Imperii, & amplitudine ſuæ poteſtatis forma auguſtiore apparet, & plus luminis ſecum trahit.

Deorum aſpectus clarum ſe præbet hominibus, & excellentia luminis perfectiore, & admirabiliore. *Archangeli* videntur in luce perfectiſſima, & indeſinente. *Angelorum* lux non eſt abſimilis: ſed in eo deficere videtur, quòd in ſua plenitudine diſcerni & cognoſci nequit. *Dæmonum* aſpectus minùs patet, eſtq; magis caducus. *Heroum* eſt imperfectior. *Principatuum* apertior, & diaphanus. *Principum* obſcurior, licèt imperioſior. *Animarum* tenebris denſioribus, & umbris obſcurior.

Deorum imagines ſunt perlucidæ & ſplendidiſſimæ. *Archangelorum* lucidæ quoque ſunt: ſed *Angeli* ſplendore iis ſunt paulò inferiores. *Dæmonum* lumen eſt tanquam ignis perturbatus. *Heroum* tanquam lumen eſt mixtum multis luminibus. *Principatuum* imagines tanquam in lumine puro videntur. *Principum* tanquam in lumine confuſo, & multis diſſimilibus luminibus, & contrariis invicem mixto. *Animarum* verò imagines videntur in igne diviſo, & diverſi generis luminum.

Dii ſe præbent in igne non diviſo, neque diſſipato, ſed admirabili, & qui videtur complere mundum univerſum. *Archangelorum* ignis non quidem ſegregatus, aut diſſipatus eſt, ſed ſecum ante ſe, & poſt ſe comprehendit ingens ſplendoris & luminis ſpatium. *Angelorum* diviſus eſt quidem, ſed ejus ideæ ſunt perfectæ, & omnibus modis abſolutæ. *Dæmonum* ignis eſt magis circumſcriptus & diviſus: ideò faciliùs concipitur viſu eorum, qui contemplati ſunt ea, quæ ſunt ſublimiora & altiora. *Heroum* ferè ſimilis eſt: inæqualitatem tamen quandam in ſe complectitur. *Principatuum* ignis admodum clarus eſt, & fulgidus. *Principum* continet neſcio quid obſcuritatis, & umbræ ingratæ. *Animarum* maximè diviſus eſt, diverſiformis, & mixtus naturæ univerſi magis diverſę.

Deorum ignis radios promittit ſtabiles & permanentes. *Archangelorum* particeps

ticeps est hujus stabilitatis: & *Angelorum* ignis movetur stabiliter. *Dæmonum* magis est instabilis. *Heroum* subitus & festinus. *Principatuum* provenit sensim, & quietè. *Principum* tumultuarius est: *Animarum* transmutatur facilè, & in diversos motus figuratur.

Dii purgant animas perfectè. *Archangeli* rapiunt animas in sublime. *Angeli* liberant vinculis corporis. *Heroës* deducunt animas, & præcipitant in curas rerum sensibilium. *Principatus* eas rebus mundanis præsidere faciunt. *Principes* explicant earum studia rebus materialibus. *Animæ* ad desideria generationis pelliciunt.

Sed quia visus humani acumen ferre non potest horum Spirituum aspectum, *Sapientes* hi utebantur unctionibus bdelii, gommi certarum arborum, thuris, & Tarri: vel utebantur certis trociscis medicatis, ad recipiendum lumen divinum, quod alioqui non communicabatur oculis corporalibus, nisi priùs purificatum esset corpus, & unctum adcuratis ceremoniis, adjectis quibusdam characteribus ad hunc usum accommodatis. Strabo scribit apud Persas moris fuisse, dum divinandum esset & evocandi essent Spiritus, ut carnes sacrificiorum imponerent virgultis lauri & myrthi, quas simul comburebant addito oleo cum melle & lacte. Dumque hæc fiebant, fasciculos maricæ colligatos manu tenentes, preces fundebant. Etiisdem ferè ceremoniis utebantur *Magi*, quotiescunque divinandum erat per *Sideritem* lapidem. Id fiebat noctu ad lucernam, sed oportebat eum, qui lapidem hunc tractaturus erat, purificari exquisitè ab omni corporis immunditiâ, ut esset vultu velato: & fusis ad diversos motus precibus, characteribusque certo ordine dispositis, sentiebat lapidem *Sideritem* per se moveri, & gracili tenuique murmure responsa dare.

Præparatio Magica.

Divinatio per Sideritem.

Non est mirum profanos illos Philosophos multa ratiocinatos fuisse de ordinibus, functionibus, & dominatibus Angelorum & Spirituum, cùm à Christianâ religione alieni non potuerint veritatem rerum à falsitate discernere. Et cùm egregias de hac Hierarchiâ distinctiones & distributiones excogitaverint, nihil præter meros Dæmones cognoverunt, qui ut rebelles à principio fuerunt Spiritus, semper inviderunt felicitati Electorum Dei, qui Malorum Angelorum sedilia in cœlis complere debent: ideò conantur quacunque possunt ratione eos ab electione deturbare, & eos maledictioni involvere, ut socios habeant æternarum pœnarum, quibus adjudicati sunt cum Leviathan, & omnibus malis.

Judicium Autoris.

Proclus tres Angelorum Triadas constituit. *Primæ* Triadis Angelos vocat νοητοὺς qui dicuntur *Intelligentiæ*. Triadis *secundæ* Angeli sunt νοητοὶ καὶ νοεροὶ *Intelligentes* & *Intellectuales*. *Tertiæ* Triadis sunt νοεροὶ μόνον *Intellectuales tantùm*. *Primæ* Triadis Spiritus Christiani vocant *Cherubinos* & *Seraphinos*. *Dionysius Areopagita*, qui Hierarchiam, & ordines cœlestes conscripsisse creditur, *Novem* Angelorum facit ordines, qui conferuntur cum novem gemmis, de quibus loquitur *Ezechiel cap.* 28. harum gemmarum nomina sunt. *Pyropus, Topasius, Jaspis, Chrysolithus, Onix, Smaragdus, Beryllus, Carbunculus, & Saphyrus.* Angelorum nomina sunt *Seraphin, Cherubin, Dominationes, Throni, Potestates, Principatus, Virtutes, Archangeli & Angeli.* Ex his quidam ordinati sunt, ut perpetuò assistant præsentiæ Dei: alii ut agitent, & moveant orbes, & sphæras cœlestes, gubernentque universam mundi machinam: Alii ut præsideant toti piorum Ecclesiæ: alii uni regioni, custodiæ adhibiti sunt, alii uni civitati, & alii singulis hominibus. Ex omnibus his ordinibus consensus Theologorum tradit, aliquot myriades defecisse à summo Deo, statim à principio creationis, dejectosque in tenebras abyssi cum defectionis duce *Behemot* sive *Leviathan*. Et dejectorum loca iterum implenda esse numero electorum: quod ubi factum fuerit, mundus finem accipiet. Sed de hac Theologi judicent boni, & sapientes, quibus datum est plus Sapientiæ. Reliqui puri Angeli, (qui in sua perfectione perseveraverunt) remanserunt in cœlo, suosque servarunt

Tres Angelorum Triades.

Novem ordines Angelorum secundùm Dionysium.

ordines, *teſte Dionyſio libro cœleſtis Hierarchiæ cap.* 20. Alii altiore loco conſtituti proximi Divinæ eſſentiæ: Et hi Angelicas eſſentias inferiores corroborant luce divinitatis, cùm magis illuſtrati ſint, quàm inferiores intelligentiæ. De hac Hierarchiâ *curioſus Lector* perlegere poteſt integrum *Dionyſii Areopagitæ* tractatum.

Plato de Angelis.

Plato in Timæo introducit ſupremum illum & æternum DEUM loquentem cum cœleſtibus ſuis *Angelis*, quos omni perfectione creatos ſibi aſſiſtere voluit: ideò illos Plato vocat Deos creatos: & quia creati ſunt, ſecundùm opinionem Philoſophi immortales & indiſſolubiles eſſe non poſſunt: nunquam tamen Fatum mortis ſenſuros ſecundùm Dei ſummi ordinationem aſſerit: cùm ab ipſa creatione vinclis, & nodis indiſſolubilibus à Deo generati ſint: qui tamen voluit omne creatum aliquando interire. Ideò illos creationis univerſorum animalium mortalium ſocios eſſe ſibi voluit: Quæ ſi principium ſuæ eſſentiæ ſumpſiſſent à ſummo & immortali Deo, non poſſent morti ſubjici. Propterea voluit Deus omne animalium genus ab Angelis creari, ad imitationem virtutis divinæ. Hinc Dei ſecundi vocantur à ſummo Deo creati: & Elohim quoque in Scripturis ſacris dicuntur.

Opinio Orphei de Dæmonibus.

Orpheus ad Muſæum ſex genera Dæmonum conſtituit. Alii *Cœleſtes* ſunt, alii *Aërii*, alii *terreſtres*, *Ignei*, *Aquatici*, & *ſubterranei*.

Δαίμονας οὐρανίους, καὶ ἀερίους, καὶ ἐνύδρους,
Καὶ χθονίους, καὶ ὑποχθονίους πυριφοίτους.

Cœleſtes genii ſive *Angeli* ſunt ii, qui habitant in ſupremâ parte cœli, Dei aſſeſſores. *Ignei* ſunt in parte ſuperiore igneâ, quæ dicitur *Æther*. *Aërii*, teſte Platone, ſunt in Aëre præſides Divinationis, miraculorum, & Magiæ Chaldaicæ. *Terreſtres* & *ſubterranei* vocantur canes, vel hirci: quia formâ horrendâ apparent hominibus, moventque libidinoſos affectus, & ad omnia mala mortale genus impellunt.

Simplicius ex opinione Jamblichi dicit *Dæmonas eſſe animalia inviſibilia.* Ἀλλὰ ὁ μέγας Ἰάμβλιχος πολλὰ τὰ ἀφανῆ ἡμῖν οἴεται εἶναι ζῶα δαιμόνιά τε καὶ τὰ κρείττω: Sed univerſus Chriſtianorum conſenſus aſſerit omnes Angelos, tam bonos quàm malos, ſubſtantias eſſe ſegregatas à corporibus. Quamvis *Auguſtinus lib.* 2. *ſuper Geneſim ad literam* dicat, *Dæmonas eſſe animalia Aëria, quia corporum Aëriorum indigeant, ut nobis appareant.* Et *Philo Judæus* eos vocat *Spiritus volantes.* οὓς ἄλλοι φιλόσοφοι Δαίμονας, Μωσῆς εἴωθεν ὀνομάζειν Ἀγγέλους. Εἰσὶν δὲ ψυχαὶ κατὰ τὸν ἀέρα πετόμεναι. Et *Diogenes Laërtius* eos de vitâ Philoſophorum lib. 1. ait, *eſſe idola & umbras, quæ influunt oculis, veluti fumus, & ſubtilis quædam evaporatio.*

Plutarchus quoque libro de oraculorum defectu, teſtatur, ſe agnoſcere Angelos eſſe tam bonos quàm malos: Cùm dicat *ſe invocare idola pura, & ab omni contagione abſtracta:* Hinc arguit ſe credere alia eſſe impura & inquinata.

Ariſtoteles lib. 4. metaph. ita ſcribit de iis. Οὐσία λέγεται τά τε ἁπλᾶ σώματα, οἷον γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα: καὶ τὰ ἐκ τούτων συνεστῶτα ζῶά τε καὶ δαιμόνια. Ubi *corporeos Dæmones* vocat, cùm à corporibus abſtractos conſtet. Licèt *Origenes*, & alii plurimi illis aëria attribuant corpora. Sed *Dæmones* vocat Ariſtoteles tam bonos quàm malos Angelos. Chriſtiani tamen Dæmonum nomine non intelligunt niſi malos Angelos, malorum omnium & calamitatum, quæ in hac vitâ eveniunt, auctores: Quod *Porphyrius* non ignoravit, licèt impius, & idolis ſerviens. Ait enim libro de abſtinentia animalium: Αὐτοὶ αἴτιοι γίγνονται τῶν περὶ τῆς γῆς παθημάτων: οἷον ἀνέμων, λιμῶν, λοιμῶν, σεισμῶν, αὐχμῶν, καὶ τῶν ὁμοίων. Et *Arnobius* lib. 8. contra Gentes dicit *Dæmones ſpiritus eſſe immundos, vagos, & gravatos fœditatibus, cupiditatibusque terreſtribus, neque quidquam retinentes de vigore cœleſti.*

Dæmones omnium malorum auctores.

Per Dæmonem intelligitur ille *Ophioneus ſerpens* antiquus, qui inſurrexit

in

in *Saturnum magnum*, hoc est in *Adamum* primum hominem, qui serpentis dolo peccavit, & mandato Dei creatoris non obedivit, ideò à priore gratiâ dejectus, morti adjudicatus est. Hęc est illa Athe Dea nocumentorum, quam Juppiter à cœlo exulare perpetuò jussit, ut testatur *Homerus Iliados* τ. *Athe pulsa cœlo.*

Χωόμενος φρεσὶν ᾗσι, καὶ ὤμοσε καρτερὸν ὅρκον
Μήποτ' ἐς Οὔλυμπόν τε, καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντα
Αὖτις ἐλεύσεσθαι Ἄθλω ἣ πάντας ἀᾶται.

Dæmones puniuntur in hoc mundo.

Et *Apollo* ipse non inficiatur Dæmonas cœli aditu exclusos, & contrarios omnibus elementis repelli, & rejici:

Δαίμονες οἱ φοιτῶσι περὶ χθόνα, καὶ περὶ πόντον
Ἀκάματοι δάμνανται ὑπαὶ μάστιξι Θεοῖο.

Et de his Dæmonibus hoc modo loquitur *Empedocles*:

Αἰθέριον καὶ γὰρ σφε μένος πόντονδε διώκει,
Πόντος δ' ἐς χθονὸς οὖδας ἀπέπτυσε: γαῖα δ' ἐς αὐγὰς
Ἠελίου ἀκάμαντος. ὁ δ' Αἰθέρος ἔμβαλε δειναῖς
Ἄλλος δ' ἐξ ἄλλου δέχεται: στυγέουσι δὲ πάντες.

Angeli boni, quos Deus creavit, & ordinavit ut hominibus inserviant ad Dei gloriam, & eorum salutem, ii aliquando mortalibus apparent assumpto corpore, quotiescunque volunt, aliquando etiam præsentes adsunt invisibiles, & mortales, qui eorum tutelæ commissi sunt, protegunt & defendunt instruuntque & docent internis quibusdam instinctibus de iis quæ gerenda sunt, excitant pietatis ardorem in animis fidelium, corroborant patientiâ admirabili in afflictionibus, & firmam spem vitæ æternæ illis tribuunt. Horum exempla nobis dant plurima literæ sacræ. Tres Angeli apparuerunt Abrahæ, ante destructionem Sodomęorum. Angeli duo ex Sodomis eduxerunt Lothum cum familiâ. Genes.19. Angelus visus est Esaiæ. Helisæus, & ejus servus viderunt innumerum exercitum Angelorum in monte. Helias ab Angelo pane nutritur in monte Oreb, & ab eo jubetur redire ad Achabum, & illum suæ impietatis monere. Tobias junior deducitur ad Raguelem, ut Saram ejus filiam uxorem ducat, idque Raphaëlis comitatu, qui Asmodeum expellit in deserta Ægypti. Exercitus Sennacheribi funditur ab Angelo: Abacuc Propheta portatur ab Angelo ex Judæâ in Babylonem ad specum Leonum, ubi dejectus erat Daniel. Judæ Machabæo ab hostibus oppresso quinque Angeli equites auxilium tulerunt: ab eodem Judâ iterum visus est eques aureis armis ornatus, qui illi suppetias tulit. Heliodorum à Seleuco missum Hierosolymam, ut thesauros Sanctuarii auferret, eques horrendo aspectu humi prostratum attrivit: Duo Angeli eundem Heliodorum virgis ferè usque ad mortem ceciderunt. Ante destructionem Hierosolymæ Angelorum voces auditæ sunt *exeamus hinc*: nempè cùm scirent Deum curam Sanctuarii reliquisse, propter impietatem Judæorum. Antipater cùm se adorari pateretur ab Angelo percussus periit: Angelus in templo visus est à Zacharia patre Joannis: Gabriel Archangelus annunciavit Mariæ virgini conceptum Christi Servatoris. Angeli à pastoribus auditi sunt noctu annunciantes nativitatem Jesu Christi: Magi, qui ad adorandum Christum venerant in Judæam, moniti sunt ab Angelo, ne ad Herodem redirent. Josephus monetur ab Angelo, ut cum Maria uxore, & puero Jesu fugeret in Ægyptum; & eodem jubente post Herodis mortem rediverunt in Judæam. Christus in deserto post tentationem habuit Angelos, qui illi inservierunt. Et in monte Oliveti angelus illum consolatus est, antequam pateretur. Post resurrectionem apparuerunt Angeli mulieribus ad monumentum, *Boni Angeli à piis sæpè videntur.*

 qui

qui dixerunt Christum resurrexisse. Dum assumptus esset in cœlum: Angeli visi sunt ab Apostolis, qui asseveraverunt illum in cœlum conscendisse. Apostoli in vincula conjecti ab Angelo liberati sunt: Petrus è carcere Herodis ab Angelo est eductus. Philippus ab Angelo transportatus est in eum locum, ubi Eunuchus Candaces reginæ Æthiopiæ carpento vehebatur, illum baptizavit, & iterùm reportatus est. Cornelius Centurio jubetur ab Angelo, ut ad Apostolum Petrum veniat, & ab eo instruatur.

De his apparitionibus, qui admiranda cognoscere cupit, legat *D. Hieronymum* in vitâ Pauli Heremitæ, *Basilium* Sermon. 40. *Abdiam, Socratem, Sosomenum, Nicephorum, Theodoretum, Calixtum, Eusebium*, & reliquos qui Ecclesiasticam historiam tractaverunt: ubi tam boni quàm mali Spiritus apparuerunt Sanctis illis Patribus, qui Heremos incoluerunt, dediti vitæ monasticæ, propter persecutiones Imperatorum, & Principum Ethnicorum, qui œstro Diaboli perciti Christianam doctrinam delere conabantur.

Panis Magni mors.

Ad hunc locum non incommodè referri poterit historia memorabilis, quam *Plutarchus* refert libro de Oraculorum defectu: *Epitherses Grammaticus*, inquit, *pater Æmilii Rhetoris ex Græciâ trajecturus in Italiam, ingressus est navim onustam mercibus, & multis hominibus, qui eandem navigationem susceperant. Ii dum prope Echinadas insulas pervenissent, venti subitò subsederunt, navisq; per æquor delata cum magnâ difficultate pervenit ad Paxos. Quò cùm appulisset, dormirentq; aliqui, alii vigilarent occupati rebus suis, intempestâ nocte, profundoq; silentio vox audita, quæ diceret* Tamous Tamous: *(erat enim Tamous nomen Gubernatoris navis, Ægyptii natione) Is cùm non statim responderet, secundò ac tertiò vox illa nomen illius ingeminavit. Respondens Tamous, quid sibi vellet ea vox incognita: Jussus est postquam ad Palodes venisset, annunciare clarâ voce:* Pana Magnum mortuum esse. *Ad hanc vocem omnes qui ea navi ferebantur terrore ingenti ac metu consternati sunt, dubii an deberent obtemperare mandatis, nec ne. Tandem Tamous statuit, postquam ad Promontorium Palodarum appulissent, si secundi flarent venti, iter cœptum taciti persequerentur, sin minùs, ipse annunciaret, quod vox illa Genii incogniti præceperat. Cùm igitur ad Promontorium adpropinquassent, subitò subsedit ventus, & navis quasi immobilis mediis undis adhæsit. Tunc Tamous è prorâ quantâ potuit voce exclamavit,* Pana Magnum mortuum esse. *Vix ultimam pronunciarat syllabam, cùm ex continente auditi sunt clamores, & ejulatus quasi innumeræ multitudinis. Subitoq; vento secundo navis delata pervenit in Italiam. Rumor ejus rei, quæ omnes mirificè terruerat, illico per totam Italiam divulgatus, Romam usque perlatus est, Imperante Tiberio Cæsare. Is ut certior de re tota redderetur, Ægyptium navis gubernatorem jussit ad se venire, & ab eo ordine didicit, quæcunque in eâ navigatione contigerant. At postquam à viris literatis, & Philosophis diligenter perquisivisset, quisnam esset Pan ille Magnus, illi dictum est Pana Mercurii & Penelopes filium fuisse.*

Quidam existimant vocem illam locutam fuisse de CHRISTI Servatoris morte: cùm audita sit anno decimo nono Imperii Cæsaris, quo Christus crucifixus est. Et hunc credimus universæ Naturæ & totius mundi Dominum & formatorem, verum verbum Dei, per quod Deus omnia creavit. Et ipsi Arcades *Pana* vocarunt τὸν τῆς ὕλης κύριον: non solùm sylvarum Dominum, sed universæ substantiæ materialis Dominatorem, (ut scribit *Macrobius:*) cujus materiæ vis universorum corporum, seu illa Divina sint sive terrestria, componit essentiam. Ideò Pan dictus est Deus universi.

Neque malè suspicantur multi vocem illam, (sive fuerit Angeli boni, sive Dæmonis alicujus) per Pana magnum intellexisse JESUM CHRISTUM, qui sub Tiberio passus est. Nam & Dæmones sæpius vera solent proloqui, verbis tamen ambiguis, ut homines magis ac magis in errores inducant.

Cùm igitur de Angelis bonis & spiritibus loquuti simus, quos Deus præfecit Regnorum tutelæ, Regionum, urbium, vel etiam singulorum hominum, juvabit intel-

intelligere quid Cabalistæ de iis sentiant: *Capnion* lib. 1. partis Cabalist. ex commentariis lib. Jethzira asserit cum Cabalistis, Priscos illos Patres habuisse peculiares Genios custodes, à quibus servabantur, & secreto instinctu docebantur in pietate, & rerum cognitione. Angelus Adami vocabatur *Raziel.* Semi *Jophiel.* Abrahami *Zadkiel*, qui prohibuit, ne filium Isaacum sacrificaret. Isaacus habuit *Raphaëlem*, Jacobus *Pelielem.* Et hic corroborasse creditur Jacobum in pugnâ contra Angelum fratris sui Esau ad torrentem Jaboc. Mosi datus est Angelus *Mitathron*; qui illum deduxit ante faciem Dei altissimi. Helias habuit *Malthielem*, qui illum cum omni fiduciâ objecit Achabo, ut illius idololatriam cum omni audaciâ reprehenderet.

Gubernatio septem Angelorũ. Joannes Trithemius Abbas libro de potestate septem Spirituum, multa comminiscitur ad imitationem Cabalistarum de Angelis, qui præsunt septem Planetis, instillantque in homines & animalia, resque terrestres, tempore suę gubernationis qualitates, influentias, proprietates, & accidentia Planetarum quos regunt. Asserit enim præfixum illis esse à Deo tempus certum, quo planetarum orbes regant; nempè trecentos quadraginta tres annos singulis esse determinatos, ut per vices illa astra gubernent. Neque desunt viri docti, qui à Christi passione usque ad finem seculi *septem* faciunt *ætates*, quæ per septenarium numerum formantur. *Prima* ætas est à Tiberio usque ad Constantinum Constantini Magni filium. *Secunda* ab hoc Constantino, usque ad Constantinum Pogonatum, vel Justinianum secundum: *Tertia* ad Conradum Suevum, vel ad Henricum secundum: *Quarta* ad Carolum quartum. *Quinta, Sexta* & *Septima* ad finem mundi extendentur. *Septem ætates.*

Secundùm eundem Trithemium *Gabriel* nostro tempore præsidet *Lunæ.* Hinc fit ut sub ejus gubernatione scientiæ liberalium artium iterùm suscitentur: hęreses pullulent, bella injusta, & latrocinia exerceantur: mulieres dominentur: Artes Magicæ, sortilegia, & alia flagitia ubique impunè regnent. Sed hæc sunt commenta vanitate plena, neque admittenda inter Christianos. Qui sciunt Deum sedere in altissimo cœlo, & ejus potentiam diffundi per universum mundum: movere Solem & Lunam, astraque reliqua, totumque cœlum: causam esse conservationis, & salutis omnium viventium: neque indigere industriâ & labore alterius, sicuti Principes & Gubernatores terræ.

CAPUT III.

Magia duplex. DE Spiritibus satis dictum est: Nunc de *Magiâ* nobis pauca dicenda. Eam duplicem faciunt Philosophi. *Prima* Divina est, quæ creaturis lucis communicatur. *Alia* est Dei quidem, sed provenit à creaturis tenebrarum, quæ ad bonum finem, vel malum confertur. Magia quoque vel operatur instrumentis invisibilibus per invisibilia, vel visibilibus per visibilia: vel solius Dei invocatione perficitur (quę Prophetica vocatur, & Philosophica,) vel per invocationem Spirituum: sicut est opus Mercuriorum. Quædam etiam cum Spiritibus perficitur: alia per somnia, & auguria captatur.

Cùm *Magia* versetur *in scientia boni & mali, Boni scientia* est, vel *Theosophia*, vel *Anthroposophia. Theosophia* est notitia verbi Dei, & juxta verbum Dei institutio. Vel est notitia gubernationis Dei per Angelos, quos Scriptura vocat *Vigiles*: & intelligere Angelorum ministeria. *Anthroposophia* docet scientiam rerum naturalium, & prudentiam rerum humanarum. *Scientia mali est*, vel *Cacosophia*, vel *Cacodæmonia. Cacosophia* complectitur contemptum Verbi Dei, & ordinationem vitæ ad voluntatem Diaboli: vel ignorantiam gubernationis Dei per Angelos, contemptumque custodiæ Angelorum, & societatem inire cum Dæmonibus: ea instigat ad Idololatriam & Atheismum: *Cacodæmonia* tradit scientiam veneficiorum in naturâ, & eorum usum. Docet & prudentiam in omnibus malis artibus ad perniciem

niciem humani generis: & earum usum adplicat in contumeliam Dei, & ruinam hominum.

Magia illa quæ *Theurgia*, vel *Goëtia*, & *Pharmacia Ceremonialisq;* vocatur, impia semper & abominanda bonis omnibus judicata est: quòd præstigias tantùm, & phantasmata porrigat: quorum paulò post ne vestigium quidem remanet. Licèt *Theurgiam Porphyrius* referat ad Deos: quorum instinctu & inspiratione multa fiunt, & prædicuntur. Et per eam scientiam animæ disponuntur, & redduntur idoneæ ad recipiendum Numen Divinum, si conservetur munda, & purificata sacrificiis oblatis, & iis quæ circa corpus adplicantur, (ut in mundatione cutis, vestimentorum, habitationis, vasorum, & supellectilis) oblationibus, & precibus: quibus alliciuntur Dii, & influxus cœlestes. Nam, ut ait *Pythagoras*, *Dii voluntariò, neq; suâ sponte se nobis communicant, nisi adstringantur, & cogantur virtute hujus Magiæ.*

Necromantia.

Goëtia, sive *Charontica*, & *Necromantia* versatur circa invocationem Spirituum immundorum: plena est incantationibus, exorcismis illicitis, & evocationibus mortuorum, ut in historia Regum legimus de *Pythonissâ*, quæ animam *Samuelis* defuncti suscitavit, ut *Saulus* Rex Israël ab ea disceret eventum pugnæ diei sequentis, in quâ occubuit. Et apud Heliodorum in historia Æthiopicâ, anus illa Ægyptia verbis magicis reduxit animã in corpus filii sui, paulò antè prælio cœsi: utrobiq; legimus tam in populo Dei, quàm apud Gentes eam *Necromantiam* fuisse detestandam. Licèt multis in locis non defuerint, qui *animas Heroum* consuluerint cum religione, & prætextu pietatis, ut *Amphiarai*, *Tyresiæ*, *Mopsi*, & aliorum. *Homerus Cimmerium*, & *Avernum Lacum* in Campaniâ Parthenopæa celebrat hac ratione, quòd ad eos conveniebant vates, ut illic animas defunctorum evocarent, à quibus futuros discerent casus. *Cimmerii* enim populi erant in Italiâ incolentes Bajanum sinum, prope Avernum Lacum, habitantes in speluncis subterraneis, victum quærentes ex metallorum effossione, & Divinationum mercede, *ut ex Ephoro scribit Strabo.* Penès illos antrum fuit ingens, erroribus diversis inextricabile; illic quoque sacra nemora, fluminaque, & fontes nativo horrore venerati, specus & voragines profundæ, & obscuræ; per quas & aditus in Inferos patere credebatur: & in quas se demittere nulli fas erat, nisi priùs sacrificio placatis Manibus: *Homerus Odyss. 2. & Verg. Æneid. 6. Necromantæ* quidem existimant, se mortuorum animas ab inferis evocare, cùm umbræ defunctorum, quæ apparent, sint Dæmoniaci Spiritus, qui formam, vocem, & habitum evocati assumunt, ut illudant Magis, eosque decipiant. De his *Aulus Prudentius* Canonicus regularis Lateranensis Ecclesiæ, loquens de Mercurio ita scribit:

Samuel suscitatus 1. Sam. 28. vers. 7.

Consulti mortui ad lacum Cimmerium.

Cimmerii ubi habitarint.

Traditur extinctas sumpto medicamine virga
In lucem revocasse animas: & paulò post:
Murmure nam Magico tenues excire figuras,
Atque sepulchrales scire incantare favillas,
Vitâ etiam spoliare alios ars noxia novit.

Quis fuerit Samuele vocatus.

De animâ Samuelis à Pythonissa evocatâ, *Augustinus* asseverat fuisse Dæmonem, qui similitudinem, & formam sancti Prophetæ assumpserat, ad decipiendum regem impium Saulem. Licèt *Nicolaus de Lyrâ*, & *Thomas Cajetanus* viri graves non dubitent fuisse veram Prophetæ animam, quæ divina permissione Sauli apparuit, ut illi suum exitum à Deo ordinatum propter impietatem prædiceret.

Animarũ supplicia apud inferos.

Apud antiquos hoc erat persuasum animas hominum, posteaquam ex corporibus emigrassent, ad inferos deduci, sive à *Mercurio Psychagogo*, sive à *Geniis* duobus, quos custodes Natura attribuerat homini recens nato, ubi trajectâ palude Stygiâ, *Charontis* cymbâ exceptæ sistebantur coram *Plutone*; qui eas committebat judicio *Minois*, *Rhadamanthi*, & *Æaci.* Apud hos pro ratione anteactæ vitæ adjudicabantur *Campis Elisiis*, & quieti blandæ, si benè vixissent: Sin malè, demergebantur *Cocyti barathris*, flamma & sulphure stagnantibus; aut pœnis diversis exercebantur, suppli-

pliciisque libratis cum gravitate admissorum criminum. His instabat *Nemesis* sive *Adrastia*, *Jovis* & *Necessitatis* filia, quæ cavebat ne quà effugeret, aut pœnas declinaret, donec repurgatæ essent à labe contracti peccati. Reliquæ, quarum scelera expiari non poterant, tradebantur *Erinnybus* excarnificiendæ in omne ævũ. Nam coràm incorruptis judicibus testimonium reddebant vitæ anteactæ *Genii* illi duo custodes, qui *Manes* vocabantur: unde *Anchises* apud Vergil. ait, *Quisq; suos patimur Manes*: hoc est secundùm Manium testimonia tractamur apud inferos. Ideò apud antiquos tanta fuit cura placandorum Manium, ut sacrificia illis fierent religiosissimè, ne nimium duriter animam commissam tractarent. Alii existimarunt animas errare super terram, elevari in aërem, & illic agitari ventorum turbinibus, devolvi deorsum procellis, & tempestatibus, tamdiu donec à peccatis repurgatæ, traducerentur in quietem Camporum Elisiorum, ubi epotâ Lethes undâ, præteritorum malorum oblitæ, rursùm in corpora humana redire desiderabant: & hoc erat Metapsychia. Pythagorici existimabant animas defunctorum migrare in corpora brutorum, quorum naturam propiùs attigissent in vitâ: ut feroces crudeles & sanguinarii in leones, tigres, ursos, & similia migrabant: stupidi in asinos; pusillanimi in cervos, lepores; maliciosi in simios, serpentes, vespas, & crabrones, & ita de similibus, donec à contractâ labe purificatæ rursùm in humana corpora redirent. Hinc parentationum ritus religiosi sunt observati, ut ceremoniis, precibus, & sacrificiis adjuvarentur: quorum tam accuratæ & sollicitę fuerunt observationes, ut piaculum summum fuerit aliquid omittere, quod ad hæc facere crederetur.

Metapsychia.

Musulmanni, *Turcæ*, *Mauri*, & *Arabes* existimant defunctorum animas vagari post mortem in terris circa sepulcra: & apparere etiam viventibus. *Mahometes* in libro suarum traditionum (quem *Alfurcannum* vel *Alcoranum* vocant) introducit Deum in hæc verba loquentem: *Quamvis Angelos meos, & mortuorum animas communicare sinam cum incredulis, quibus fruitionem rerum terrestrium, & omnis generis voluptatum liberaliter indulgeo, nemo tamen illorum ad mei cognitionem poterit pervenire sine meâ voluntate: quia major eorum pars brutis non est absimilis.*

Opinio Turcarum de animabus.

Idem quoque *Mahometes* tradit animas post obitum cum corporibus cruciari in sepulcro: ut legimus in brevi illo tractatu, quem scripsit *Joan. Baptista Alfaqui Maurus*, ex Mahometano sacerdote factus Christianus, quo refutavit absurdam Alcorani doctrinam, eo loco qui *Zuna* dicitur. *Postquam*, inquit, *defuncti corpus humatum est, duo Angeli nigri eò accedunt* (hos Arabes Munguir & Nequir appellant,) *quorum alter clavam, alter hamos & harpagines ferreas manu gerit. Jubent mortuum exsurgere, & in genua procumbere: corpori interim superinducunt animam tanquam indusium. Tunc Angeli interrogant tanquam redivivum, an fideliter crediderit in Mahometem Dei amicum, & magnum Prophetam, & ejus leges & decreta observaverit: an per bona opera vitam anteactam exercuerit, an fuderit preces* (quas Zala vocant) *devoto cordis affectu, & jejunaverit mense Ramadan: an solverit decimas sine fraude, an elargitus fuerit Eleemosynam indigentibus, & pauperibus: Quòd si defunctus rationem anteactæ vitæ integram reddiderit, ac benè piéque vixisse judicatus fuerit, duo hi Angeli nigri nullo illato damno placati discedunt: in quorum locum duo alii subeunt albi tanquam nix purissima, vultúque blando annuunt mortuo, & illum in bonam spem erigunt: Ex his unus assidens caput defuncti, & cervicem brachiis expansis molliter excipit, & in suum gremium reclinat: alter pedes sublevat, & fovet, totúmque corpus tanquam dulci somno sopitum mulcent, & felici quiete usque ad extremum judicium beant. Si verò defunctus incredulitatis, infidelitatis, & vitæ depravatæ convincatur, Angelus niger Munguir clavâ ingenti ferreâ caput illius ferit, & tanto impetu in illud impingit, ut contusum corpus violenter detrudat in profundum ad ulnas septem: alter Nequir harpagine & unco acuto arreptum rursùm extrahit: atque ita invicem duo isti Angeli per indesinentes cruciatus effodiendo & retrahendo miserrimè torquebunt infelicem hominem sepultum, usque ad diem judicii, quo pœnis æter-*

Jo. Baptist. Alfaqui.

Munguir & Nequir Angeli inquisitores.

æternis damnabitur; Hæc occasio movet Musulmannos, ut suorum sepulcra concava & spatiosa extruant, ea intrinsecus tabulatis & asseribus compingant & fulciant, quò facilius erigi possit corpus: idq; involvunt albâ sindone, cui inserunt schedulas quasdam, & characteres mysticos croco conscriptos, capite & pedibus nudis & detectis. Pœna sepulcri usque adeò eos terret, ut nemo sit viventium, qui ad horum cruciatuum mentionem nō totus horreat, & contremiscat. Ideò in matutinis & quotidianis precibus hæc verba cum lacrymis adjiciunt. O alla hume neginemi Zuelli al melegueni guaminlra debi al Kabri guazuyalmacer. *Hoc est*, Libera me, Domine, ab interrogatione & inquisitione Angelorum, à tormento sepulcri, & via mala. *Utq; hæc mala mitigent & minuant suffragiis, crebrò ad mortuorum monumenta conveniunt, preces fundunt, gemitibus & lacrymis mortuos consolantur, Eleemosynas omnis generis elargiuntur, in homines, & bruta etiam animalia: nam & beneficia in hæc collata Deo grata esse existimant: ideò avibus, piscibus, jumentis, reliquisq; brutis cibos offerunt: qui sunt opulentiores, ii erigunt in viis publicis diversoria, quibus excipiuntur peregrini (Non enim apud eos sunt hospitia, ubi alantur & tractentur hospites more nostro) Homines constituunt, qui utribus aquâ plenis potum dent sitientibus qui occurrunt, camelis etiam, asinis, & jumentis, quibus peregrinantes vehuntur: existimantes ejusmodi charitatis opera plurimùm prodesse tam viventibus quàm defunctis: erga quos Deum reddunt placatiorem benefactis: Et hoc munus maximè committitur mulierculis: quæ pauperibus dona erogant, ægros invisunt, carceribus & vinculis arctatos pascunt & consolantur: & multa alia humanitatis officia miseris præstant, ut orent pro salute & quiete vivorum & mortuorum. Et hæc mulierum bona opera imputantur viris vel parentibus. Existimant enim Musulmanni in extremo judicio, non resurrecturum quicquam, nisi quod sit creatum. Masculum solum Adamum à Deo creatum, Evam fœminam ex Adami costâ factam: in resurrectione nullas fore fœminas: sed filias in corporibus patrum resurrecturas, & quæ nupserint, & per matrimonium corporibus maritorum insertæ fuerint, in eorundem carne suscitandas. Propterea quæcunque in vitâ gesserint sive benè sive malè, ea imputatum iri patri vel marito. Hinc fit ut viri qui militiæ vacant, vel aliis commerciis occupantur, neque illis semper licet benè agere, defectum bonorum operum, quæ tot occasionibus occurrentibus impediuntur, suppleant obedientiâ & pietate filiarum & conjugum, quarum virtutes & merita, ut dicunt, viris attribuuntur, non secus ac si eadem præstitissent. Cumq; indifferenter bona hæc opera mirificè conducant ad salutem omnium, ad defunctorum quietem magis facere creduntur: cùm viventes novis supergestis transgressionibus meritorum dignitatem quotidie imminuant; mortui opus habent solâ expiatione peccatorum in vitâ commissorum, cùm post mortem peccare ampliùs non possint. Et inter eos pro quibus existimant suas preces & Eleemosynas valere, imbecilli, meticulosi, & pusillanimi primi numerantur, potissimum qui formidine imbelli perierunt in bello, & patriæ principiq; inutiles extiterunt. Hos Mahometistæ credunt justè perimi ab Adriele Angelo mortis: & eorum animas indicibilibus tormentis cruciari post obitum, tam in hoc mundo, quàm in futuro sæculo, nisi viventium suffragiis adjuventur, & amicorum bonis operibus. Animas illas infelices vagari errabundas circa sepulcra, agitari in aëre per Dæmones, qui in eas furenter sæviunt: trudi huc & illuc à violentia ventorum: sursum elevari, fulminibus deorsum rotari, rupibus illidi, & omnibus angustiis, & doloribus vexari usque ad diem judicii: Quando ab Adriele mortis Angelo mortalium omnium animæ occidentur, & rursùm ab eodem pristinæ vitæ restituentur, & corporibus excitatis, & restauratis iterùm unientur: non quidem omnium, sed solorum piorum, & justorum. Nam peccatorum rebellium & infidelium animæ, meticulosorumq; pusillanimorum (qui bonis operibus ab interitu non fuerint redempti) æternæ morti obnoxiæ tenebris inferni, & lacui ignito demergentur, supplicia per omne ævum atrocissima sensuræ.*

Musulmanni pro defunctis orant.

Mulieres non resurgent in die Judicii ex opinione Musulmannorum.

Adriel Angelus mortis.

Hæc sunt Musulmannorum deliria, & fabulæ stoliditate refertæ: ad quarum narrationem tantoperè pavent, ut nihil intentatum relinquant, quod faciat ad liberationem, & quietem defunctorum procurandam: quorum animas exigere suffragia suorum credunt, & execrabilem coram sanctis Angelis eum putant, qui negligenter, vel oscitanter illis postremum hoc pietatis præstat officium. Eas gemere,

mere, tumultuari, & suspirare circum monumenta, & sæpè se visibiles viventibus præbere pallidas, tristes, horridas, & squalido situ obsitas, potissimùm animas eorũ quæ condemnationi æternæ non sunt destinatæ, sed quæ aliquibus peccatis pressæ detinentur compedibus dolorum super terrâ: donec eorum scelera pœnis præscriptis à Deo, suffragiis bonorum, & precibus Talismannorum sacerdotum eluantur. Horum anima in cœlum recipitur ad Deum suum conditorem: sed quędam umbra superstes remanet doloris particeps cum corpore sepulto: & hæc est quæ redire dicitur, & apparere viventibus. Sequuntur enim Sacerdotes hi, potissimùm Arabes, opinionem *Cabalistarum*, qui tres animæ partes faciunt. *Prima* illis dicitur *Neshama* planè Divina, abstracta & separata à corpore. Hanc *Vergilius* Æneid. 6. vocat *Auraï simplicis ignem*. *Secunda* nominatur *Ruah*: ea est anima rationalis, quæ participat cum Divinitate & corpore, conjũgens utrumque simul, harmonia mirabili, dat vitam corpori, & efficit ne abhorreat à carne fragili & mortali in qua habitat. *Tertia* pars animæ est ea, quæ hanc harmoniam dissolvit, estque tanquam idolum, simulacrum, umbra, & veluti squama à corporis superficie abstracta, eam Cabalistæ nominant *Nephes*: vagatur circà sepulcra, nonnunquam etiam visibilis, sed oculis illorum, quos Deus illuminat. Hanc animæ partem *Horatius* lib. 1. Odarum vocat *Animam magnam*: ubi inquit *Animæq; magnæ prodigum Paulum*. *Vergilius verò magnam imaginem*: ut 4. Æneidos.

Tres animæ partes, secundùm Cabalistas.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Homerus in Odyss. hanc idolum nominat.

Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην Ἡρακληείην
Εἴδωλον, αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι Θεοῖσιν
Τέρπεται ἐν θαλίῃς, καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην.

Postea, (nempè apud Inferos) *animadverti vim Herculeam*
Idolum: *ipse verò* (hoc est, ejus animæ pars melior) *cum Diis*
Immortalibus fruitur lætitia, & habet formosam Heben.

Et hæc *Nephes* est capillus ille fatalis in vertice capitis hominum, *Plutoni* & *Proserpinæ* devotus, qui antequam abscindatur, & avellatur à vertice, anima non potest à corpore separari. Ita quoque hæc *Nephes*, nisi abstracta sit, quasi squama à superficie, homo vitam hanc deserere nequit. Si quis de hac materia plura cupit discere, legat *Loyeri* tractatum de Spectris, qui fusissimè narrat, quæcunque ad hanc rem pertinent.

Atque hæc animæ pars ea est, (si Cabalistarum doctrinæ credamus) quæ à Magis & Necromantis evocatur, Plutone & Proserpinâ primùm placatis: Quæ si corpora sua priora induissent, habitumq; qualem in vita gesserant sumpsissent, responsa earum νεκυομαντεῖαι vocabantur. Dumque eas evocarent Magi, aras geminas, & pares statuebant, quas vittis nigris, vel cœruleis ornabant, adhibitis Cupressi, vel Taxi ramis. Ad aras immolabant pecudes; quarum ex jugulis effluentem cruorem excipiebant pateris, & infundebant in scrobem aggestæ terræ; illique miscebant vinum, lac, & mel: viscera verò mactatæ victimę igne incenso ter circùm aras gestabant: quibus peractis animæ mortuorum carminibus Magicis obmurmuratis credebantur ex imis inferis protrahi, & assistere evocantibus: Si tantùm evanidis & tenuibus apparerent umbris responsa earum σκιομαντεῖαι dicebantur. Tum libatis poculis, insperso rogo, & sepulchro, nigram victimam immolabant, & ejus viscera oleo conspersa injiciebant in pyram; quam structam oportebat ex lignis sterilibus, vel ex fragmentis capulorum, feretrorum, & sandapilarum, quibus corpora defunctorum sepulta erant: ea quoque sacra sub vesperam, vel noctu peragebantur. Id fiebat *Romæ* ter quotannis: postridiè *Vulcanalium*, ante sexto eidus Novembris, & ante tertio nonas Octobris, idq; in *Campo Martio* loco apellato *Terentum*. Quæ sacra feruntur instituta à *Sibylla Cumæa*; ad ripam Tyberis, loco sub terram abdito; ubi ara *Diis Manibus* erat sacrata, & *Summano Plutoni*; quibus sacrificabatur victimis, mero, & epulis: & id atro die fieri non erat permissum, ne *Manes* infesti redderentur.

Evocatio animarũ.

Hæc opinio de animarum reditu nostro quoque tempore apud diversos populos ita retenta est, & in animis hominum stabilita, ut plerique existiment eas per visiones multis apparere, rogareq; ut certis ceremoniis illis parentetur, quò à tormentis, quibus infestãtur, possint liberari. Apud *Græcos* multis in locis ad mortuorũ sepulchra constitutis anni certis diebus conveniunt amici, & consanguinei, ut suis defunctis parentent: adferuntur catini pleni obsoniis, jusculis, pulmentis, & carnibus, cum aliquot vini puri cantharis. Ex iis partẽ aliquam sibi seligit, & seponit sacerdos; reliqua recitatis precibus, & aqua lustrali conspersa consecrat, statuitq; super sepulchrũ defuncti: Adstant cognati, & amici pullis amicti syrmatibus; mulieres potissimùm, quæ planctu, & ejulatu lessum miserabilẽ ducunt, sacerdote sacras preces ex libro recitante, & crebra lustralis aquæ conspersione impedito: interim anima defuncti, (quã circum sepulchrũ volitare vagabundã credunt tantisper, donec suffragiis, & precib. amicorũ lustretur, & repurgetur à delictis & peccatis, quæ in vita cõmisit) in his cibariis sese refocillat, & aliquantulùm reficit, solamenq; non mediocre recipit, in suâ tristitiâ, & angustiis: quod sępè verbis expressis testatur, apparens sub formâ mortui, vel nutu gestúve exprimit, & declarat bene secũ agi, recipiq; à Deo in æternam quietem. His peractis, pauperes, qui ad exequias convenerunt, in ciborum catinos involant, & omnia devorant, benedicentes mortuo, & pro ejus quiete, & pace precantes. Nam de iis, quæ consecrata sunt animabus, non licèt sacerdoti quicquam degustare; ne eorum esu polluatur ordo sacerdotii: propterea ante consecrationem partem vini, & ciborum seponit in suum usum.

Parentatio Græca.

In *Islandia* Insula maris Septentrionalis mons est *Hecla* nomine, ubi immane barathrũ profunditatis horrendæ conspicitur: descensum ad Inferos illinc patere credunt incolæ: propterea quod assiduis ejulantiũ planctibus, & miserabilibus lamentis locus ille perpetuò personet, & remugiat ululatibus: ita ut voces plorantiũ, & horrendo boatu clamantiũ ad milliare integrũ exaudiantur. Tunc autem maximè augentur isti ploratus & tumultus, circa hanc infernalem voraginem, quotiescunq; pugnæ, & pręlia cõmissa sunt in externis regionibus, etiam in diversis mundi partibus, vel cædes, cruentęq; lanienæ, naufragia, & ejusmodi clades publicæ, quibus multa hominũ millia intereunt: Tunc ad hoc barathrũ catervatim confluunt spectrorũ multitudo infinita, & in voraginem præcipitantur. Incolæ his visionibus monentur, alicubi clades, & cędes accidisse longo tempore antequã per tabellarios certiores reddi possint. Horrẽda illa abyssus circumquaq; cincta est proceris arboribus, & lucis densissimis, in quib. nidificare putantur aves nigræ vulturũ magnitudine, quæ circumvolitant loca longè latéq; dira crocitatione cõplentes. Mons undiq; mari cingitur, arcta tantùm semita à cõtinente porrecta, iter ad eũ prębet. Sed nemo ad eum montẽ accessisse unquam sine certissimo vitæ periculo visus est: & si quæ navis fortè eò tempestate acta deveniat, naufragio, & turbinib. perit: Ideò fugitur ab omnibus, non tantùm incolis, sed etiam ab ipsis peregrinis, qui loci horrore, & perpetuâ nubium densarum caligine tecti metuunt propiùs accedere. Aves illæ plerunque tantâ multitudine in aërem volatu elevantur, ut instar densæ nubis solis jubar offuscent, & obscurent: Neq; sine causa incolæ illius Insulæ esse eum locum descensum ad inferos credunt, avesq; illas atras voce, colore, magnitudine, & formâ ab aliis differentes esse Dęmones, & Spiritus infernales, qui sub his figuris apparent. Iis in locis videntur sępiùs hominum agmina pallore & macie horridorum, qui cum ploratu, & lamentabili ejulatu tanquam desperabundi ad illam voraginem se conferunt; coacti, ut præ se ferunt, urgenti necessitate. Inter quos plurimi agnoscuntur ab iis, qui sunt in vicinia, si qui ex eorum agnatione, vel amicis paulò antè mortui sint. Plerumq; etiam mandata dant obviis, ut filiis, conjugibus, agnatis, aut amicis renũcient, quæ fieri velint, ut liberentur à pœnis, quibus exercentur. Hæc verisimile est contingere operâ, & præstigiis Dæmonum, qui in iis *Septentrionalibus* locis maximè regnant, spectraque exhibent varia populo, cui imponunt.

Hecla mons Islandiæ.

Spectra in Heclâ.

Ex eodẽ monte duos fontes erumpere scribit *Olaus Magnus:* quorũ alter frigiditate intolerabili & lethifera, alter æstu, & fervore supra omnẽ elementalẽ calorẽ.

His præstigiis ita fascinati, & obcœcati ducuntur illi *Septentrionales* populi, ut certò existiment phantasmata hæc Diabolica (quæ illis sub hominum specie apparent,) esse defunctorũ animas: ideò voluntariè illis occurrunt, & sciscitantur ab illis de rerum futurarum eventu: ultrò compellant, & ad colloquia provocant, & quæcunq; ab iis didicerunt, summo studio, & cura exequuntur. Quin & in mari glaciali vicino fama est, certis anni temporibus horrendas cieri tempestates ex imo pelagi, quibus impetu citato congelatum mare disrumpitur, fragmentaque glaciei immani magnitudine, & crassitudine ventorum violentiâ agitata sursum supraq; deturbari, & concuti cum pavendo sonitu: exaudiri inde voces, & clamores hominũ, qui discerpi, & excarnificari horrenda illa collisione creduntur: neq; solùm auribus percipi eorum gemitus, sed etiam corpora conspici rotari, & immergi spumãtibus undis, in altum extolli à fragminibus glaciei, subitoq; cum impetu violento præcipitari, ac rursùs in profundum demergi. Ea res tanto metu concutit incolas, ut nihil omittant inexcogitatum, aut intentatum, quo miserorum hominum animas à tam horrenda carnificina liberent. *Phantasmata maris glacialis.*

CAPUT IV.

ANtiqui omnes sanæ mentis defunctorũ animas crediderunt post corporis interitum manere superstites, acutiusq;, & perspicaciùs omnia intueri, & cognoscere; quę antea corporũ terrestrium sensu obtuso, & hebete non potuerunt assequi: proq; integritate vitæ anteactę cœlo recipi, frui beatitudine, & felicitate æternâ, assidere Deo summo, & mortales adjuvare in afflictionibus. Sed qui inter antiquos fuerunt imperitiores, & superstitionib. magis addicti, existimaverunt animas mortuorũ redire evocatas, & monere homines de iis quæ futura essent: ideò multa sunt commenti ad has superstiones promovendas: cui rei Dæmon se facilem præstitit, ut mentes hominũ à Deo averteret, easq; ad sui cultum adduceret: propterea multis in locis legimus voce articulata locutos Spiritus evocatos, & ad interrogata respondisse: apparuisse corporibus humanis, aut aliorum animantium vestitos; vel tenuibus, & evanidis umbris oculos mortalium perstrinxisse, & multa prædixisse de futuris, & incertis casibus. Hanc *Necromantiam* quidam acceptam ferunt à *Zoroastre* (sive fuerit *Chemus* Noæ filius, sive *Chemi* nepos, Oromasi filius *Bactrianorum rex,)* qui hanc artem ab avo traditam ab *Agonace* didicerit, ut tradit *Plinius lib.* 30. *Zoroastres centum millia* versuum in ea arte scripsisse traditur, quos *Hermippus* doctissimis illustravit commentariis. Post hos secuti sunt *Apascorus* & *Zorates Medi, Marmaridius Babylonius, Hippocus Arabs, Zarmocenidas Assyrius,* & *Hostantes Persa,* qui *Xerxem* in bello contra Græcos secutus est, suaque arte multos vita privavit. *Curtius* libro sexto mentionem facit cujusdam *Cobari Medi,* celebris Magi tempore *Alexandri Magni,* dum bellum gereret contra Bactrianos. *Zoroastres Magia auctor.* *Magi præcipui.*

Pharmacia circa philtra, & potiones versatur, quæ animos hominum ad amores pelliciunt, vel in odium, aut furorem concitant. Utitur etiam unguentis, & pulveribus Lethiferis ad morbos, ulcera, paralyses, artuum contorsiones, & mortem per infinitos languores promovendam: venefici qui hac utuntur, non tantùm circa perniciem hominum, & brutorum occupantur; excitant incendia, movent tempestates, turbines ventorum, & grandines fulguraque, quibus animi mortalium percelluntur, occiduntur animantia quæque, subvertuntur montes, turres, ædificia; concutitur terra; fruges telluris, & fructus corrumpuntur, inficiuntur aquæ, vitiatur aër, infinitæque calamitates, & damna perrumpunt in humanum genus operâ *veneficarum, Lamiarum, Strygum,* & *Sagarum:* ideò justo populorum omnium judicio igni cremandæ condemnantur. *Pharmacia.*

Clavicula Salomonis.

Lapis Calamita baptizatur.

Ex iis quidam ad movendos in animis hominum amores sceleratos, & impuros utuntur ea *Magia*, quam *Claviculam Salomonis* vocant: Ad quam impietatem baptizant lapidem *Calamitam*, cumque suis applicant incantationibus. Ea usum *Aaronem* ferunt Judæum: qui lectis adjurationibus & exorcismis eo libello contentis, catervas Dæmonum visibilium ultrò ciebat, & illis præcipiebat quæ fieri vellet, obsequentissimos ad sua jussa sæpiùs Dæmonas expertus.

Lauri incantatæ.

Alii *cereas imagines*, vel *Lauros* incantatas servant ad eundem effectum: de Lauro apud *Theocritum* legimus, *Simetram* quandam *Daphnim*, quem ardebat affectu impotenti, ad insanum amorem pellexisse sacrificiis, & verbis Magicis.

Urit me Daphnis, uro hanc in Daphnide laurum:
Et velut hæc stridet flammis succensa, nec usquam
Cernimus è tenui cinerem superesse favillâ,
Sic paribus flammis tabescant Daphnidis artus.

Ligulæ nodus Magicus.

Similes his sunt, qui *ligulam nodare* dicuntur: hoc est incantationibus profanis impediunt congressum viri cum uxore: quorum numerus frequentissimus est in Gallia; non solùm inter plebejos, & perditæ vitæ homines; sed hanc impietatẽ noxiam exercent etiam viri, & matronæ honestæ; neque putant hoc tam enormi facinore Deum offendi: quòd id impune patrent omnes, & doceant: eaque execranda incantatio excipiatur ubiq; risu, & joco populari: quamvis excellentia matrimonia sæpiùs hac Magia solvantur, & conjugale vinculum à Deo institutum labefactetur. Ac ne in hæc discrimina multi veniant, procurant, ut ante lucem advocato Sacerdote sacra fiant, & matrimonii ceremoniæ, in quibus hæc committitur profanatio, perficiantur. De his *Paulus Guirlandus* mentionem facit, *tractatu de Sacrileg.* & *Petrus de Palude lib.* 4. *dist.* 34. *Bonaventura* Doctor Seraphicus *quæst.* 2. *artic.* 2. *Thomas Aquinas part.* 1. *quæst.* 8. *Thomas Brabantinus tractatu de apibus. Alfonsus de Castro*, *Joannes de Turrecremata*, & alii. *Herodotus lib.* 2. tradit *simili incantatione vinctum fuisse Amasin regem Ægypti, & impeditum, ne rem haberet cum Laodice uxore sua, donec esset solutus carminibus, & precibus contrariis. Paulus Æmilius* in vita *Clotarii* secundi scribit, *Theodoricum à suis concubinis eodem modo ligatum, ne posset congredi cum Hermembergа conjuge.* De his maleficis *Canon.* 33. *quæst.* 8. loquitur his verbis: „ *Si per Sortiarias, & maleficas artes occulto, sed nunquam injusto Dei judicio permittente, & Diabolo pro-* „ *curante, concubitus non sequitur, ad Deum per humilem confessionem est recurrendum.* Ho- „ diernæ quoque Ecclesiæ hoc statutum observant, *ne fascinationes ejusmodi contrariis solvantur incantationibus, etiam si fieri posset; sed Dei optimi providentiæ id relinquendum.* Multa de his leguntur apud *Bodinum lib.* 2. *Dæmonomaniæ cap.* 2. Hæc res multos reddit anxios, vix sibi persuadentes, ut viri boni talibus veneficiis sint obnoxii, cùm iniquum censeant, tantum potentiæ concedi maleficis & sagis: Sed experientia quotidiana nimis verum esse probat, quod scriptis antiquarum, & recentiorum historiarum memoriæ proditum est. Sive id accidat herbarum succis, sive lapidum virtute, aut potionibus ad id compositis, sive solis verbis pronunciatis (quod inter Gallos fit) dum Sacerdos ex verbis Domini dicit, QUOD DEUS CONJUNXIT, HOMO NON SEPARET: Scelerati isti homines contraria quædam obmurmurant, ligulámque ad hoc maleficium præparatam in nodum connectunt: cujus implicatione impeditur mariti novi cum uxore congressus, Dæmone relaxante nervum, & efficiente ne arrigatur, vel reprimente calorem naturalem, & virtutem calefactivam; nonnunquam obturando vasa seminaria, ne exonerari possint, aut discutiendo vigorem, & spiritus, qui eas partes inflant, & arrigunt: aliquando interponendo corpora aliqua aliundè assumpta, ne vir mulieri jungi possit. Nam hoc evenisse mulieri nobili scio, quæ asseverabat aliquid fuisse interpositum, quo minùs viri contactum sentiret: ideò divortium auctoritate Principum factum est, ut ea nubere posset iterùm: vir illius primus adhuc superstes cælibem agit vitam, & ex concubinis filios tres suscepit. *Joan. Baptista Porta Neapolitanus lib.* 2. Magiæ natura-

ralis

ralis multa de portentosis ejusmodi incantationibus scribit, *in tractatu de Lamiarum unguentis:* quæ monstrosa præparant pharmaca ad nocendum, & vexandum genus humanum, instigante & propellente Diabolo, cujus servitio sese mancipaverunt.

Quæ & quanta *Magi* exsequantur, & perficiant, satis testatum habemus ex antiquorum & recentiorum auctorum libris. Ut de *Autolyco* Mercurii filio furacissimo homine: qui non tantùm subtilissimis modis res alienas à possessoribus subtrahebat, sed & subtractis aliam tribuebat formam, ne agnoscerentur. Et de *Pasete* legitur, qui cùm unicum haberet obulum, eo omnia emebat necessaria, & statim cum re empta obulus in crumenam Domini redibat: unde natum est proverbium PASETIS OBULUS. De Circe venefica, nota sunt quæ ab *Homero* & *Vergilio* dicuntur: *Autolycus.* *Pasetis obulus.*

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam:
Carminibus Circe socios mutavit Ulyssis.

Et apud *Ovidium* venefica quædam his verbis de se loquitur: *Medea.*

Cùm volui, ripis ipsis mirantibus, amnes
In fontes rediére suos; concussaq; sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaq; induco; ventos abigoq;, vocoq;:
Vipereas rumpo verbis, & carmine fauces:
Vivaq; saxa suâ, convulsaq; robora terrâ,
Et sylvas moveo, jubeoq; tremiscere montes,
Et mugire solum, Manesq; exire sepulchris.
Te quoq;, Luna, traho: & quæ sequuntur.

Hæc omnia carminum superstitiosorum, & incantationum nomine fiunt, conceptis aut prolatis verbis; quibus Diabolus vim, & energiam tribuit, aliquando re vera, nonnunquam fascino, præstigiisque, vel etiam ludibrio. Solet enim evocatus apparere aliquando, vel motu, & signo aliquo annuere, vel articulata voce non visus docere, aut perficere postulata. Idque fit non simpliciter, sed carminibus certo ritu pronunciatis; vel superstitiosa observatione circumstantiarum temporis, locorum, personarum; certaque præparatione per ceremonias impias, jejunia, abstinentiam vel usum ciborum, qui inserviunt ad eliciendos Spiritus familiares. Ex vellicatione plantarum, præfixis anni temporibus, ex formatione imaginum ex cera, ligno, vel metallis; quas efformant, & consecrant ad præfixos, & observatos cœli, & astrorum positus: His monstris dolores, cruciatus, languores movent in absentibus, vitam etiam nonnunquam terminant. Notum est, quid ante paucos annos scriptis mandatum sit publicè *à Marchione Badensi*, de statua illa cerea consecrata in ejus perniciem à duobus Italis, qui supplicio publico affecti sunt. Quid dicendum est de *Carolo nono Galliarum rege*, qui creditur simili modo interemptus, incantationibus magni cujusdam viri, postquam præparasset statuam magicam ad hunc usum consecratam? Horrenda sunt hæc, & fidem omnem superantia, nisi vera esse doceret quotidiana experientia: DEO hanc potestatem tribuente Spiritibus malignis, ut malos puniat; bonorum patientiam probet, & exerceat. *Quo modo Spiritus evocati veniant.* *Cereæ imagines Magicæ.* *Marchio Badensis.* *Carol. IX. Galliæ Rex.*

His non absimile exemplum legimus de *Meleagro* Oenei Calydoniæ regis filio, quem propter interfectos avunculos *Toxiteum*, & *Plexippum*, *Althæa* mater diris, & inusitatis cruciatibus absentem confecit: imposito nempe flammis ardentibus *stipite fatali*, quem adcuratè servaverat à momento nativitatis filii *Meleagri*. Dum enim pareret visa est sibi videre tres *Parcas* igni assidentes, & manibus titionem ustulatum, & è foco extractum versantes, æqualemque puero cum stipite vitam, & conservationem adsignantes. Cumque recessissent Deę, Althæa Titionem confestim sustulit, diligentique cura asservavit: donec in venatione apri *Calydonii*, à *Titio Meleagri.*

Diana immissi ad devastandos agros, *Meleager* caput feræ occisæ dono dedit Athalantæ, virtutis præmium, quòd prima aprum sagittâ vulneraßet: Sed dum Principis avunculi invidiâ moti, ferre non poßent, puellam præferri tot juvenibus robustis, & magnanimis, donum puellæ ademerunt: qua re irritatus *Meleager*, utrumque trucidavit. *Althæa* mater doloris impatientiâ in furorem acta, fratrum cæde nunciatâ, stipitem fatalem in ignem conjecit: dumque is flammis paulatim torreretur, & consumeretur, *Meleager* diris excarnificatus cruciatibus, consumptis omnibus visceribus, & intestinis miserrimè vitam finivit. Dubium non est illum titionem à *Sagis*, & *veneficis* mulieribus, quæ Dearum forma apparebant, foco assidentes, fuisse incantatum, & magicis verbis consecratum, ut cum eo superstes vita *Meleagri* servaretur.

Nemo dubitat omnibus sæculis maximam fuisse *Magorum* potentiam, indulgente iis Deo maximo, propter peccata, & impietatem mortalium: ad quos puniendos frænum relaxat Dæmoni, ut sæviat in malos: eo tamen modo, ne limites sui furoris à Deo præscriptos excedat. Quod clarè testatur historia Jobi. *Vergilius Æneid.* 4. introducit *Didonem Annæ* sorori dicentem, (cùm cuperet se amore *Æneæ* liberari) sacrificia se velle Magica instaurare, & pyram excitare, qua memoriam viri fugitivi consumeret, Illa ait:

Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos:
Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Sistere aquam fluviis, & flumina vertere retrò:
Nocturnosq; ciet Manes. Mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

Augustinus lib. de *Civitate Dei*, loquens de his veneficis, inquit: *Hæ elementa* " *concutiunt, turbant mentes hominum, & sine ullo veneni haustu, violentia tantùm carminis* " *interimunt.* Idem *Lucanus* asserit:

Mens hausti nullâ sanie polluta veneni
Incantata perit.

Et *Tibullus* de quadam venefica ait:

Hæc se carminibus promittit solvere mentes
Quas velit; atq; aliis duras immittere curas:
Sistere aquam fluviis, & vertere sidera retrò.

Et *Ovidius* de *Mycale*.

Mater erat Mycale: quam deduxisse canendò
Sæpe reluctantis constabat cornua Lunæ.

De *Circe*, de *Medea* infinita ejusmodi produntur apud auctores, quæ fidem omnem superant. Quibus etsi pleraque fabulosa immixta sint, certum est tamen illas *arte Magica* sibi nomen celebre parasse.

Curas animis immittere.

Quod autem superiùs in versu *Tibulliano* diximus:

Ast aliis duras immittere curas.

Constat hodiè carminibus multos ita fascinari, ut noctes integras exigãt insomnes, summa inquietudine animorum & corporum: qui quamdiu sortes istæ Diabolicæ durant, membra huc & illuc sine intermissione versando defatigati anxietate animi torquentur, neq; ullo pacto possunt quiescere: & hoc dicunt *dare alicui malam noctē*: Id quoq; exerceri superiori anno animadverti à *Vestalib. virginibus* per jocum: quo Deum se neutiquã offendere putant, propterea quòd inter multos id in usu receptũ vident: ita edoctæ à vetulis mulieribus, insciæ & imprudentes gravissimè peccant.

Dare malã noctem.

Porphyrius introducit *Proserpinam* his verbis dicentem:

Proserpinæ simulacrũ magicum.

Quale mihi facias simulachrum, adverte, docebo.
Sylvestri cape nata loco, atq; absynthia circùm
Ponito: tunc totum celato & pingito mures,
Qui soleant habitare domos: & paulò post:

Tunc myrrham, thus, styracem, ipsorumq́ cruorem
Conterito murum simul; & sacra desuper inde
Verba cane. Tot verò adhibe, muresq́ repone,
Quot mihi tu esse vides formas. Tunc sumito laurum,
Exq́ ejus trunco vaginam aptato, piasq́
Tunc effunde preces simulachro, & debita solve
Vota. Hæc si facies, per somnum meq́ videbis.

Hoc mandatum est Dæmonis, quo imperat sibi serviri, sibi supplicari, & se invocari, ut per somnum appareat, supplici ostendat, & doceat quæ facienda sunt: quo modo hominibus noceat, mentes eorum turbet, & infinita flagitia admittat.

CAPUT V.

AD Magiam pertinent *Characteres* diversi; incantationum nomina monstrosa & inusitata; quæ omnia collo, vel manibus infirmorũ adplicata, morbos depellunt, à periculis eximunt, gladiorum aciem retundunt, ne iis impetiti vulnerentur. Horum amuletorum præbitores φυλακτήριοι dicuntur, vincula quædam ex filis sericis contexta (πυργία vocantur) complicant, & iis scripta, vel characteres indunt, colloque adpensa prosunt ad omne noxium vitandum: de quibus *Theod. Balsamon in Synodum 6. in Trullo* disserit. Apud *Suidam* legitur jam inde à *Minois* tempore fuisse homines, qui verbis, & sacrificiis morbos curarent. Et apud *Homerum* traditur, *Autolycum* à profluvio sanguinis fuisse verbis liberatum. Ejus farinæ sunt schedulę *membranis virgineis vel secundinis* designatæ, quibus *Embrionis* caput in utero matris involvitur. Hæ servatæ, & filamentis in certos nodos implicatæ, pectori adhærentes, efficax amuletum præbent. De his *Gregorius causa 26. quæstione 5.* inquit: „ *Si quis Ariolos & incantatores observaverit, aut phylacteriis usus fuerit, anathema sit.* Sunt qui adhibitâ gladii cuspide seræ alicui, duobus digitis cruce capuli suspensa, & pronunciatis aliquibus verbis, repagula scrinii, vel januæ subitò relaxant, & aperiunt: Alii equo cui velint clavum indunt, ne progredi possit eques: Vel si equus puncturâ clavi à fabro ferrario malè in soleam injecti claudicet, solo verbo puncturam levant. Hoc est factum cuidam amico meo, dum *Spiram Nemetum* venisset, & prandio esset occupatus, jussit famulis ut ephippia resarcirentur, longo usu jam attrita: Ephippiarius necessaria procuravit, sed Domino mensæ assidente, precium non est ex tempore persolutum: quare domum reversus expectavit donec laboris merces illi daretur.

Φυλακτήριοι. Πυργία. Characteres. Morbi solis verbis sanati. Membrana virgines. Gladius fascinatus. Clavum indere calci equi.

Absoluto prandio viatores itineri se dedunt: cumque jam urbe excessissent, Ephippiarius mercede se frustrari ægrè ferens, pronunciatis aliquibus verbis effecit, ut equi omnes claudicarent: Urbemque citato cursu egressus, invenit bonos viros circa jumenta esse non mediocriter occupatos: apud quos conquestus, quòd non solutâ laboris mercede discederent: illi excusantes factum, famuli oblivionem, Dominus servorum negligentiam, solverunt liberaliter precium. Artifex, Bono animo estote, inquit: salvi sunt equi vestri, & valentes: abite in bonam rem, & fideliter, quæ debetis, deinceps solvite. Factumque est, ut equi resumptis viribus alacres ad viam redditi sint. Et puella oculorum lippitudine laborans, cùm consuluisset virum bonum de remedio: schedulæ inscripsit verba Germanica, quæ Latinè hoc sonant: *Diabolus eruat tibi oculos, & concavitates eorum concacet*, involutamque schedam serico panno, jussit eam applicari collo puellæ: statimque lippitudo cessavit. Quam cùm tollere juberetur à parentibus, in morbum relapsa est. Rursùm schedulâ cùm uteretur ad præscriptum tempus, ægritudine levata est. Aliquanto post, puellæ parentes cupidiscire quid schedâ contineretur, cum admiratione, & stupore legerunt verba illa fœda & turpia, tantam in se continere energiam: sive id ex persuasione

Ephippiarii Spirensis incantatio. Puella lippitudine laborans sanata.

puellæ contigerit, ſive ſcripto illi vim aliquam occultam tribuerat Diabolus. Qualiscunque ſit horum ratio, & cauſa, mirum in modum afficit mentes piorum: qui cùm hæc omnia refugiant, & abominentur, tanquam Diabolica, & verbo Divino contraria, animadvertunt tamen miros effectus quotidiè ex his incantationibus procedere: quorum cauſam in malitiam Dæmonis referre coguntur.

Diverſas materias corporibus humanis inſeri.

Inveniuntur & venefici, qui corporibus hominum inſerunt clavos, calculos, ſetas, pilos, acus, ſpinas, & alia ejuſmodi cute neutiquam læſâ: his maleficiis uſque adeò anguntur, & cruciantur ægroti, ut diſcerpi, & laniari aſſiduis planctibus ſe conquerantur, tamdiu donec incantationibus contrariis adjuti, excernant ea ferramenta cum copioſis excrementis purulentis. Accidit in *Germania* ſuperioribus annis, ut anus mendica petiverit panis fruſtillum ad ſedandam famem: ancilla præ foribus ſedens cultro repurgabat rapas, ad Domini prandium: illa moroſiùs, & duriùs quàm par erat anum mendicam excipiens, illam juſſit ſe inde movere, verbera minitans niſi ſe ociùs reciperet. Atque, reſpondit mulier, tu temeritatis tuæ pœnas brevi dabis: ita diſceſſit à conſpectu ancillæ graviter indignata. Quæ circa ſe verſans oculos, nuſquam ſuum cultrum invenit. Sed latus intorquens tanquam vulnere accepto flebiliter querebatur. Ingraveſcentibus doloribus, & ſummo cruciatu debilitatâ puellâ, medici advocantur, qui de morbo judicarent, & illi mederentur. Alii *pleureſin* eſſe aſſerunt, alii ulcere aliquo maligno vitiata viſcera: adhibẽtur fomentationes, & emplaſtra neceſſaria: dolor nullo modo compeſcitur, ſed in dies magis ac magis aggraveſcit: & jam locus læſus apoſtema indicabat: reſolvitur tumor, apertaque cute ſeſe exerit cuſpis cultri fœda rubigine infecti: extrahitur à medicis: & agnovit ægra puella eum eſſe cultrum, quo ante multos dies rapas repurgaverat, dum illi repulſam dolens mendica minitata fuerat ultionem. Quid hic dicendum ſit neſcio. Niſi fide digni auctores id ſcriptis affirmarent, & experientia verum eſſe oſtenderet, fidem omnem ſuperare videretur: cui ratio nulla reddi poteſt, niſi Cacodæmonem, qui mille nocendi artes tenet, & exercet, materias hujuſmodi reſolvere, ut cute hominum inoffenſâ eas ingerat, & inſinuet ſubtiliter inter muſculos, aut ſubter cutem, poſtea ingeſtas rursùm ſolidet, & in integrum reſtituat.

Culter lìũbis ancillæ inſertus.

Præſtigiatores.

Huc quoque referendi ſunt *incantatores illi*, qui præſtigiis ita effaſcinant oculos ſpectantium, ut videantur videre, quæ non vident, de quibus *Joan. Baptiſta Porta* mentionem facit *lib. 2. Naturalis Magiæ:* ubi inter cætera modum lychnorum præſcribit, quibus aſſidentes videntur equorum, vel aliorum animalium capita humeris geſtare: Quomodò cœnacula, vel cubicula diverſis tincta coloribus appareant: Domus argentea, & luminoſa fulgeat: formoſa facies macillenta & pallida; adſtantes ſine capitibus: ad lucem lampadis ſuſpenſæ ranæ ſileant noctu: homines gigantum altitudine, & vaſtitate ſpectentur: aſtra vagari, & ſuo loco moveri exiſtimentur: & alia plurima: ut ſomnos conciliare etiam invitis, dementes reddere, corporis ſuperficiem lepræ forma inficere: ſolo tactu plagam, vel ulcus inducere: mulieribus lotium compeſcere: convivas accumbentes ab eſu impedire: furtum cognoſcere: canes à latratu arcere: grandines, & tempeſtates imminentes abigere: homines longa ſaltatione torquere: ut gallus gallinaceus quaternis alis, & totidem pedibus naſcatur: ſomnia inducere clara, obſcura, læta, triſtia, metu plena. Hæc ad naturalem Magiam referunt ingenioſi iſti homines: affirmantq; conſtanter, & perſuadere ſtudent nihil in iis impoſturæ, nihil faſcinationis, aut præſtigiarum ſubeſſe, ſed naturales iis cauſas tribuunt: quas quia pauci intelligere poſſunt, eos ignorantes, ſtupidos, & ſecretorum naturalium imperitos vocitant: imò ſpeciali gratia ſe à Deo donari aſſerunt, & à Geniis cœleſtibus doceri, & inſtrui volunt.

Lychni incantati.

Ranæ ſilent ad lampadis flammam.

Diverſa præſtigiarũ genera.

In Luna ſcribere.

De iis qui in *orbe Lunæ ſcribere* plurima ſe profitentur, quæ ab aliis longo terrarum intervallo diſſitis legi poſſunt, idem eſt ſentiendum. Neque mihi hoc quiſquã per-

persuadebit aut fieri posse (quod tamen olim à Pythagora factitatum legimus,) vel si fiat, sine mille artificis Diaboli industria fieri. Et hujus tam excellentis scientiæ ignarus esse malo, quàm naturæ secretorum peritus, cum suspicione Magicæ impietatis, inter homines in admiratione haberi. Ego non dubito magnos olim Philosophos vixisse, qui miraculosa, & prodigiosa hominibus exhibuerint plurima: sed de iis judicium ferant alii.

Trithemii Steganographia.

Joannes Trithemius Abbas Monasterii S. Jacobi *Herbipolitani*, & Præsul divi Martini in *Spanheim* Maguntinæ Diœcesis, homo doctus hæc de se scribit: *Anno Dominicæ nativitatis* 1499. *indictione Romanorum secunda, sciscitanti per Epistolam Arnoldo Bostio Carmelitæ Gandavensis oppidi, quid novi ederem, quibusvé studiis occuparer: cui cùm rescripsissem, literæ meæ in Bostii manus non pervenerunt, mortui paulò antè: ita factum est, ut literæ publicatæ, me in suspicionem adduxerint, aut mendacii, vanæq; jactationis, vel communicationis cum Dæmonibus: propter admiranda quædam, quæ in ea Epistola continebantur: de quibus ibidem his verbis. In manibus jam habeo grande opus: quod si unquam fuerit publicatum, quod absit, totus mundus mirabitur: cujus primi libri titulus est* STEGANOGRAPHIA. *Erunt autem quatuor libri: quilibet ad minus centum capitulis distinguetur. Maxima docet, omnibusq; nescientibus stupenda, & incredibilia, quæ à sæculo nunquam sunt audita.*

Quid libri Steganographiæ contineãt.

Primus enim liber continet plusquam centum modos occultè scribendi quicquid velis, sine omni suspicione, sive literarum transpositione, sine omni timore: ita ut non sit homo in mũdo, qui naturali industria scire, vel suspicari quidem possit, quid in meis literis contineatur, præter eum, qui artem novit ex me.

Secundus liber continebit per ignem conceptum mentis declarare absenti, & longo terrarum intervallo dissito, ad centum milliaria etiam, aut ampliùs, sine verbis, sine scriptis, sine signis, per nuncium, qui meam mentem ignorabit. Possum & amico homini profundo carcere concluso significare quæ volo, modò artem noverit, etiamsi remoto, & secreto loco detineatur, idq; sine superstitione, aut Spirituum adjumento.

Tertius docet, qua ratione homo rudis & idiota duabus aut tribus tantùm horis possit discere linguam Latinam, Græcam, vel aliam quamlibet, ita exactè, ut facilè intelligi possit à doctis.

Quartus continet multa stupenda, sed purè naturalia, ut mentem meam alteri declarem inter edendum, sedendum, vel ambulandum, sine verbis, signis, vel nutibus: & multa alia, quæ in publicum non sunt divulganda. Postea subjicit.

Visio data Trithemio.

Hoc ideò dico, ut si forte aliquando rumor de me increbuerit, me miranda scire, & facere, ne me Magum existimes: cùm ea agam sine superstitione, aut arte Magica, sine invocatione, aut ministerio quorumcunq; Spirituum: Neu quod Alberto Magno profundissimo rerum Naturalium scrutatori contigit, ut propter miranda, quæ occulta virtute Naturæ operatus est, Magus à vulgò sit habitus. Si quæris unde hæc habeam? non ab homine, neq; per hominem ista didici, sed per revelationẽ, nescio cujus. Cùm enim in lectulo quiescerem, & meum conceptum, tanquã impossibilem, redirem, adstitit mihi quidam dicens: NON SUNT VANA, ô TRITHEMI, QUÆ COGITASTI. *Et post multa colloquia de singulis per ordinem me docuit, ostendens quomodo omnia fieri possent. Possum autem ista omnia docere in omni lingua mundi, quam nunquam audivi.* Libros hos alibi scribit se ostendisse PHILIPPO PRINCIPI PALATINO ELECTORI: & illi omnia communicasse fideliter soli: quia periculosum esset in manus aliorum hominum venire, qui his arcanis Naturæ mysteriis abusi, per ea multa profana, multa impia, & proterva patrare possent. Postea amarè invehitur in quendam calumniatorem *Picardum Bovillium*, qui illum Magiæ per *Galliam* insimulabat: quod crimen procul à se repellit sacrosancto Jurejurando, & execratione, quâ se diris omnibus devovet, si cum malignis Spiritibus quidquam habeat commercii, aut Magiæ studio sese addixerit.

De hac re suam ferat sententiam qui volet: Temerarium esset boni viri famã in suspicionẽ trahere non intellectâ arte. At *miranda sunt & stupenda rerum*, ut scribit, *ignaris.*

Revelationes multæ Philosophis datæ.

Certum est superioribus sæculis multa fuisse revelata doctis illis Philosophis qui speculatione & contemplatione rerum totam vitam occuparunt, abstrusi monasteriis, & collegiis Scholarum: inter quos multi fuerunt, qui curiositate non necessaria ducti, multa per visiones, & Geniorum apparitiones didicerunt: Nemo ignorat libros magicos fuisse servatos à multis; quorum operâ plurima gesta sunt, quæ hominum animos summa admiratione suspenderint, etiam nostro tempore: quod factitatum vidimus à viris illustribus, & pietatis studiosis.

Furtum detectum.

Hic addam quod gestum esse audivi à viro nobili: ut furtum incognitum retegeret: famulum habuit stabularium juvenem satis rusticum, qui Domini cubiculum ingressus, ut ab eo aliquid posceret, scyphum deauratum ex abaco sustulit absente Domino, insciisque omnibus: furtumque fimo stabuli abscondit: cùm paulò post instante cœnâ diu quæsitus non inveniretur scyphus, neque furti auctor cognosceretur: Dominus jussit omnes famulos in unum locum se conferre, secedensque in conclave, murmuratis verbis quibusdam, & adplicato clavo ferreo characteribus designatis, tribus mallei ictibus adhibitis totidem vulnera capiti inflixit stabularii absentis. Qui cùm exclamasset cruore defluente, neque percussor appareret: Dominus è conclavi prodiens, interrogavit, quid tumultus ederetur in ædibus? Narrarunt omnes quod contigerat. Dominus stabularium ad se venire jussit, mandavitque ut aqua fontana, sal, & panni linei illi adferrentur; dumque lavaret, & repurgaret vulnera, remotis arbitris, ne famam famuli læderet, Redde, inquit, scyphum, quem sustulisti: alioqui tot vulnera tibi infligam, donec furto ablatum restituas. Ita juvenis terrore motus reddidit furtum.

Furtum aliud retectum.

Idem post aliquot annos accidit *Heydelbergæ* cuidam amico meo docto homini, Philosopho, & Theologiæ studioso: (nomen hujus sicut & superioris taceo datâ operâ, quia noti sunt.) Hic ad cœnam vocatus cùm post cibum sumptum ad studia redire vellet; tempus erat obscurum, & pluvium: ut cum reliquis convivis retineretur, pallium & galerus in loco secreto absconditus est, mandatumque ne quis conviva illi tegumen præberet: ille per jocum inquit, Restituat mihi vestes ablatas quisquis abstulit, alioqui statim malè excipietur: Ridentibus omnibus, paulò secessit, obmurmuransque nescio quæ verbis summissis, unus è convivis qui vestes absconderat, Colaphis se impeti sensit, nemine adstante qui illum percuteret. Cui exclamanti adcurrens Theologus cum cachinno ait: Propera & pallium cum galero restitue, nisi pejùs excipi cupias. Factum omnes admirabundi spectavimus, & audivimus: Cumque non satis æqua fronte omnes exciperent, vir bonus tanquam ignaros, & imperitos nos coarguit: naturali magia id perfici asserens, quam artem albam nominabat, ad differentiam Nigræ, quæ Dæmonum opificio conficitur. Sed qualiscunque possit esse hæc ars, ejus ignorantiam salutarem, & laudabilem esse duco: & curiositatem nimiam perniciosam.

Fascinatores.

Fascinationem recipit *Magia:* quæ vel verbis, vel aspectu solo perficitur. Sunt enim quidam, qui solo intuitu, si intentiùs in pueros deflectant oculorum aciem, eos in cunis vagientes inficiunt & necant: idem quoque gregibus præstant: ut apud *Theocritum* & *Vergilium* legimus:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Voce vel visu effascinati pueri, segetes, & arbores.

Isigonus & *Memphrodorus* tradunt in *Africa* suo tempore quasdam fuisse familias, quæ voce & linguâ effascinatos pueros, equos, pecudes, arbores, segetes interimerent & perderent: quod & *Solinus* testatur. Idem *Isigonus* tradit apud *Tribalos* & *Illyrios* quosdam esse, qui geminas in oculis haberent pupulas, atque visu quos diutiùs intuentur interimunt, iratis potissimùm oculis. Cujusmodi in *Scythia* mulieres quasdam esse scribit *Apollonides*, BITHIAS appellatas. Et *Plutarchus* de gente Thibiorum & Paletheobœorum scribit ad Pontum habitantium; quos non solùm pueris, sed etiam adultioribus exitio esse solo intuitu asserit. Alii in cunis vagientibus adhuc infantibus sanguinem exsugunt: quidam abortus procurant: alii

Bithiæ sagæ. Thibii & Paletheobœi solo intuitu interimunt.

lii serpentes incantant, ut ad verba pronunciata citissimè prorepant, & se tractari sine noxa patiantur. *Plinius lib.* 20. recitat quendam *Exagonum Cyprium* Oblogenorum Legatum *Romam* missum fuisse, qui in præsentia consulum permisit se includi vasi pleno serpentibus, à quibus licèt nudus nihil damni accepit, lambentibus illum anguibus. *Serpentum incantatores.* *Exagonus Cyprius à Serpentibus non læsus.*

Marsi populi Italiæ, qui à *Circe* venefica originem traxisse dicuntur, serpentes sine noxa tractabant. De quibus *Sillius Italicus:* *Marsi à Circe orti.*

Et Marsica pubes,
Et bellare manu, & chelydris cantare soporem
Vipereumq; herbis hebetare & carmine dentem. Et alibi:
Nec non serpentes diro exarmare veneno,
Doctus Atyr, tactuq; feros sopire chelydros.

Magicis verbis multa præter naturam miranda exercentur: quorum ratio certa reddi neutiquam potest, sed ad præstigias Dæmonis referenda sunt. *Tuccia* Vestalis cribro aquã è Tyberi in templum Vestæ gestavit, ut hoc miraculo suã pudicitiã vendicaret. *Æmilia* ignẽ sacrum extinctũ precibus suscitavit. *Claudia* cùm in stupri suspicionẽ venisset, simulacrũ matris Ideæ vado Tyberis inhærens, cingulo navẽ duxit, quã multa hominum millia trahere nequibant. *Vestales* in genere certis precibus fugitivos servos, qui tamen ex ambitu mœniũ non excessissent, in urbe retinebãt. *Cæsar* verbis occultis efficiebat, ne excideret è curru, licèt everteretur. *Marcus Servilius* contra lippitudinẽ collo adpendebat chartulã filo lineo alligatam, cui scriptæ erant hæ literæ ρ. & α. *Mutianus* Consul eandem lippitudinem timens, muscam vivam lineo panno involutam, & collo alligatam gestabat. *Tuccia.* *Æmilia.* *Claudia.* *Vestales fugitivos servos retinuerunt.* *M. Servilius.* *Mutianus.*

Scelestissimi debent judicari, qui Magiam exercentes, humano sanguine sacra peragunt ad futuros rerum eventus perquirendos: *Maxentius* Imperator gravidas mulieres, maximè Christianas, dissecare solitus erat, ut ex earum utero fœtus eximeret, & cremaret: ex quorum cineribus magica sacra faciebat. *Sacra humano sanguine facta à Maxentio.*

Constantius bello Persico occupatus *Magnentium* fratris sui Constantii interfectorem, & Imperium apud Gallos usurpantem in amicitia retinere studens, illi Gallias concessit, si à bello abstineret. Sed *Magnentius* arti Magicæ confisus, à Magis, quos secum habebat, monitus est ne ab armis discederet: qua propter in sacris *virginem jugulavit*, cujus cruorem vino mixtum propinavit militibus: ut hoc potu animis excitatis in prælium viriliter irruerent, & de inimicis victoriam reportarent. auctor *Cuspinianus.* *Magnentius virginis usus est sanguine in Magia.*

Pergamenses à Saracenis obsessi tempore Theodosii, cùm hostium violentiam formidarent, Magi suasu gravidam mulierem inciderunt, & infantem materno ex utero extractum elixarunt, cujus cruore, & jusculo dexteras militum manicas tinxerunt, ut feliciùs pugnarent. *Paulus Diaconus lib.* 20. *Pergamenses gravidã sacrificarunt.*

Heliogabalus ille impurus, & *Julianus Apostata* multa sacra humano sanguine perfecerunt: nam paulò antequam in prælio confoderetur Julianus, dissecuerat mulierem, ex cujus fibris exitum belli Persici perquisiverat: cujus cadaver recens dissectum repertum est Carris, in Templi loco secreto, capillis è laqueari suspensum, & exenteratum; cum aliis multis hominũ calvariis, & ossibus, quos ad hunc usum Magicum immaniter trucidaverat. Et *Apollonius Tyaneus* apud *Domitianum Imperatorem* accusatus est, quòd puero *Arcade* sacra fecisset arcana, ut *Nervæ* adstrueret Imperium, cum quo illi arcta convenerat amicitia. *Heliogabalus & Julianus Magi.*

Magicam potentiam longè extendi constat. Apud *Suidam* leguntur versus *Empedoclis*, quos de seipso conscripsit:

Medicamenta, quæ & mala, & senectutem propulsant,
Audies. Tibi enim soli ego ista omnia conficiam.
Et sedabis indefessorum ventorum vires, qui in terram
Ruentes flatibus rura corrumpunt.

Et vicissim, si voles, reduces ventos adduces.
Et efficies ex imbre nigro tempestivam siccitatem
Hominibus: & efficies ex æstiva siccitate
Flumina fœcunda, quæq; in æstate spirant.
Et reduces ex Orco defuncti animam viri.

Ventorum cohibitio. De hac ventorum detentione, legimus *Sopatrum Apamensem* ventorum flatum continuisse, ne naves frumentariæ, quæ ex Ægypto Constantinopolim annonam advehebant, in portum adpellere possent. Qua de re certior factus *Constantinus Magnus* ex indicatione *Ablavii* Præfecti Prætorio, *Sopatrum* securi jussit feriri: post cujus necem venti propitii spirantes, in portum compulerunt naves cum frumento, quo plebs famelica refecta est. *Sigonius lib.4. Imperii Occidentalis, ex Suida & Eunapio.*

Pilapii ventos venales proponunt navigātibus. *Lapones*, vel *Pilapii*, & *Finnii* Septemtrionales populi, Magicis artibus hodiè quoque addictissimi, ventos venales olim Mercatoribus, qui in Septemtrionem navigabant, vendere erant soliti. Tres nodos Magicis sacratos carminibus à loco quodam pendentes eis precio accepto dabant: quorum si primum solverent, placidos habebant ventos: si secundum, vehementiore flatu spirantes consequebantur: si tertium sævissimos & turbulentos obtinebant. Et hac arte utuntur contra navigantes, ut eos tempestatibus arceant dum libet, vel flatu secundo appulsos excipiant: tempestates turbinibus horrendis miscentes, vel æquor quietum incantationibus procurantes: *Olaus Magnus lib.3.c.16. & Zieglerus in Scandavia.*

Vlysses ventos ab Æolo accepit. Simile aliquid traditur de *Ulysse*, qui ab *Æolo* ventos utribus inclusos acceperat: quos pro ratione navigationis solvebat.

Arnuphis Quados in fugam vertit Magiâ. *Arnuphis Ægyptius*, dum Romani bellum gererent cum *Quadis* Marcomannorum regioni finitimis, (qui vel sunt *Bohemi* vel *Moravi*) cumq; incerta esset inter utrosque victoria, evocato Mercurio, & Dæmonibus aëriis, horrendam tempestatem ab iis impetravit: qua consternati *Quadi*, coacti sunt Romanis tergū vertere. *Dion. Nicæus in Antonino.* Alii non Arnuphin Ægyptium, sed *Julianū* quendā *Chaldæū* dicunt fuisse horum imbrium, & tempestatū promotorem. Quidam asserunt, bello contra Marcomannos legiones multa siccitate & æstu languidas defecisse, sed precibus *Legionis Thebanæ*, quæ sacra nominabatur, & Christianæ religionis, ortas fuisse violentissimas tempestates & grandines, quæ horrendo fragore violenter in hostes vibratæ, oculos illis confodiebant, ac subitò densissimi imbres diffusi latè loca complerunt, ex quorum potu refecti Romani milites viribus resumptis in Marcomannos irruerunt, illosque in fugam verterunt.

Thebana Legio fulminatrix.

Biarmenses Arctici Magi. *Biarmenses*, qui polo Arctico subjacent, pugnaturi contra Regnerum regem Danorum, exercitum hostium primò malignis vexarunt imbribus, postea tanto tamq́ue subito æstu torruerunt, ut à bello desistere coacti sint. *Olaus lib.3.cap.19.* Idem quoq; refert ejusdem lib.17.cap. *Pilapios* & *Finnios* jacula Magica ex plumbo conficere: quæ mittunt arcu distento in loca longè dissita, contra eos, quos ulcisci volunt. Quique iis jaculis tacti sunt, oborto carcinomate, vel lethifero ulcere in cruce vel brachio, intra tres dies doloris vehementiâ exanimantur: idem asserit *Zieglerus in Scandavia.*

Jacula Magica plumbea.

CAPUT VI.

Animæ mortuorum suscitatæ. ANimas mortuorum è sepulchris suscitare Magi creduntur: sed revera si quæ spectra incantationum carminibus exciantur, Dæmones sunt, qui mortuorum similitudinem, vocem, habitumq́ue induunt, ad decipiendos mortales, qui his artibus se capi, & detineri patiuntur. *Appion Grammaticus Manes Homeri* evocavit, ut ab eo intelligeret qua patria natus esset, & quibus parentibus genitus. Non tamen ausus est profiteri, quid ab *Homero* sibi fuerit responsum. Et ad hanc evocatio-

Homeri Manes evocati ab Appione.

catio-

cationem usus dicitur herbâ *Cynocephalea*, quæ in Ægypto nascitur, vocaturque *Osirites*. Ea enim ad diversas res, potissimùm ad omnia veneficia maximè pollet. *Plinius lib.30.cap.2.*

Plotinus (ut refert *Porphyrius* ejus discipulus) ab *Isidis* sacerdote invitatus est Romæ, cui promiserat se Genium proprium ostensurum. Cumque post consueta sacra, in medium productus esset Genius, subitò exclamavit Sacerdos: *Beatus es, Plotine, qui pro Dæmonio Genium habeas Deum. Cardan.lib.16.de rer.varietat.c.93.* *Plotini Genius.*

Canidiam & Saganam veneficas ita describit *Horat.*lib.1.Satyra 8. *Canidia & Sagana venefica.*

Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, passoq; capillo,
Cum Sagana majore ululantem (pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Unguibus; & pullam divellere mordicùs agnam
Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus, utq;
Jam peritura, modis. Hecaten vocat altera; sævam
Altera Tisiphonem. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes; lunamq; rubentem,
Ne foret his testis, post magna latere sepulcra.

De Mœri loquitur his verbis *Vergilius* in Bucolicis: *Mœris veneficus.*

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpè lupum fieri, & se credere sylvis
Mœrin, sæpè imis animas excire sepulcris
Atque satas aliò vidi traducere messes.

Quod *Maro* de *lupina forma à Mœri* induta loquitur, convenit cum historiis antiquorum, & recentiorum, qui homines in diversa animalia verti testatur. *Crantz.l.1. Daniæ c.32.* & *Saxo Grammaticus* scribunt *Frothonis* tertii Danorum regis tempore fuisse veneficam, quæ sese in varias formas transmutaret, quoties liberet. Dumque jussu regis inquireretur, sese in equam transformavit; quæ inventa est pabulum sumere in via, & ita delusit insequentes. Id postquam innotuit, mandato regis missi sunt, qui illam apprehenderent, quamcunq; induisset figuram. Illa deprehensa ad littus sub forma bovis marinæ, ejusq; filii in vitulos mutati cum matre pascebant. Id admiratus *Frotho*, qui præsens aderat, circuiri monstra hæc imperavit, ut illis in mare reditus prohiberetur. Venefica furibundis oculis regem intuens, in eum protenso cornu impetum fecit & illius dextrum latus transfodit. (Descenderat enim tunc è carpento:) Hoc vulnere graviter saucius vitam finivit. Regii interim ministri monstra hæc gladiis conficiunt, & consternunt mortua in littore: quorum cadavera formam receperunt humanam, capitibus ferinis. *Frotho III. Danorum rex à venefica interfectus.*

Vincentius in speculo historico scribit *Sagas* quasdam cauponarias *in Germania* fuisse, qui suos hospites in bestias diversi generis mutarent: inter quos *Histrio* quidã adolescens facetus & ingeniosus, cùm versus esset *in Asinum*, gesticulationibus, & corporis motib. plurimum voluptatis exhibebat advenis, & viatoribus: quem hospites ingenti sæpè precio sibi vendi postularunt, admirati in tã stupido, & socordi animali tã multa apparere vivacis ingenii signa: sagæ tamen illum vendere noluerunt: sciebant enim cum primùm fluvium aliquem contigisset, eum ad humanam formam rediturum: quod paulò post contigit: Nã Asinus se ex stabulo aperto proripiens, adcurrit in lacum vicinum, quò cùm se demersisset, ad pristinam figuram restitutus est. Hanc historiam recitavit *Petrus Damian.* vir celebris *Leoni 7. Pontifici* *Histrio in Asinum, à Sagis mutatus.*

maximo: Cumque ſeria de ea metamorphoſi coram Pontifice mota eſſet diſputatio, à viris doctis id fieri poſſe deciſum eſt, tam antiquorum teſtimonio, quàm hiſtoriis recentiorum, qui diverſa exempla proponunt.

Anglus miles in Aſinum.

Gulielmus Tyri Archiepiſcopus memoriæ prodidit *Juvenem Anglum*, qui militiam ſequebatur, à venefica quadam Saga *in Cypro mutatum* fuiſſe *in Aſinum*, qui cùm ad ſocios & naves redire vellet, cum riſu fuſtibus repulſus eſt, & ad Sagam, quæ illum ſequebatur, recipere ſe coactus eſt: cui ferè triennio inſervivit, ferendis ſarcinis & oneribus: Sed cùm accidiſſet ut miſerum hoc animal in templum obvium, & apertum (in quo Eccleſia convenerat frequens ad ſacra) irrupiſſet, ingenua procidit, frequentibusq; ſuſpiriis, & lachrymis ad adſtantes converſus multa ſigna dedit, ſe opem divinam implorare, & hominum piorum auxilium requirere. Multi ex iis, qui aderant, animadvertentes multa ab Aſino fieri, quæ à bruto & rationis experti exerceri non poterant, eum detinuerunt, contra voluntatem veneficæ, quæ ſuum jumentũ repoſcebat, injuriamq; ſibi fieri dicebat. Sed ea quoq; capta, & ad magiſtratũ perducta, ad quæſtiones acta eſt: quib. crimen fateri coacta eſt, veneficiumq; ſolvere: demum ſupplicio publico affecta eſt, Anglo Juvene priori formæ reſtituto.

Præſtantii Pater in juvencum.

Divus Auguſt. lib. 18. *de Civit. Dei cap.* 17. dicit, ſe audiviſſe *à Præſtantio*, ejus patrem ſumptis cibis quibuſdam præbitis à mulieribus veneficis, profundiſſimo ſtatim ſomno obdormiviſſe, multisq; diebus eo fuiſſe ſopitum: quo temporis ſpatio aſſerebat ſe jumenti formam habuiſſe, & ſarcinas, frumentaque geſtaſſe: cumque ad ſe rediviſſet, tempus, locum, modumque quo quid feciſſet adnotaſſe, & poſtea narraviſſe adſtantibus: veritatemque facti aſſertam fuiſſe ab eo, qui jumentum poſſederat, admirantibus omnibus, qui rem geſtam audiebant.

Duo paſtores in Lupos.

Vierus lib. 5. *de Præſtigiis Dæmonum*, ſcribit in Archepiſcopatu Veſuntino duos Paſtores *Petrum Burgotum*, & *Michaëlem Verdunum* ſupplicio publico vivos fuiſſe crematos, quòd unguento à Dæmone accepto quotiescunque liberet ſeſe linerent, & ſtatim in Lupos verterentur, ſævirentque in homines, & greges, quibus graviſſima damna intulerunt, antequam agnoſcerentur; idque accidit *anno ſalutis* 1521.

Lycaones diverſi in Septemtrione.

Hæ *mutationes* & *metamorphoſes in Lupos* hodierno quoque die frequentiſſimæ ſunt in *Pruſſia, Livonia*, & *Lithuania*, ubi magnus eſt veneficorum numerus: qui Dæmonum miniſterio utuntur in omnibus operis domeſticis exequendis: inſerviunt in culina, tractant equos, ſarcinas quò jubentur deportant, temporis momento literas in longinquas ferunt regiones, & reſponſa exhibent: ſed inter alia homines hi, qui commercium familiare contrahunt cum Dæmonib. cùm volunt ſeſe in Lupos transformant: vagabundiq; turmatim per pagos, & vicos irrumpunt ferino furore in caſas, & mapalia ruſticorum, infinitaq; mala inferunt hominibus & pecudibus.

Lycanthropi in feſto Natalis Chriſti ſimul conveniunt in Livonia.

Singulis autem annis *in feſto Natalis Chriſti*, acceptâ Luporum formâ innumera multitudine conveniunt in unum locum, qui eſt inter Livoniam, Curoniam, & Samogethiam, ubi mœnia diruta, & ruinæ oſtenduntur veteris cujuſdam caſtelli inhabitati: illic erectus eminet paries reliquis ruderibus elatior, ad quem uniuſcujusque Lycaonis probatur agilitas & promptitudo in tranſiliendo muro: Hunc qui non poteſt ſtatim tranſiliendo ſuperare propter corporis obeſitatem (nam trãsformati in lupos retinent eandem corporis proceritatem & diſtentos pingui abdomine ventres) loris & ſcuticis acerbiſſimè mulctatur à Præfectis Dæmonibus, qui catervas illas lupinas cogunt, & agunt in ea loca. *Olaus Magnus lib.* 18. *cap.* 45.

Lycanthropi Livoni multa immaniter patrant.

In *Livonia* quoq; aſſerunt viri graves, & fide digni ſub finem *Decembris* Magos omnes & veneficos citari à Dæmonibus, & in certum locum deſtinatum conveniunt turmatim: quod quicunque cunctanter agit, à Dæmone virgâ ferreâ graviſſimè punitur vibicibus lividis cũ ſummo dolore per multos dies ex contuſione permanentibus. Præit Dæmon præfectus, illum ſequuntur multa veneficorum millia urgentibus aliis Dæmonibus à tergo, qui tardos & reluctantes verberibus compellunt: poſtquam fluvium tranarunt omnes, & in adverſam trajecerunt ripam,

in lupos transformantur, sæviuntque horrendum in modum in omnes obvios: ostia domorum rusticanarum effringunt, pueros laniant, pecudes trucidant: cibos devorant, & cervisiam discussis doliis epotant: neque ullum est damnum, quod truculenter non inferant miseris hominibus: Post duodecim autem dies simul gregatim flumen remeantes superant, & in pristinam restituti formam domum se recipiunt. De hac *Lycanthropia* lege *Casparum Peucerum*, *Theodorum Zvvingerum*, *Olaum Magnum*, *Thomam Garzonium*, *Zieglerum*, *Sprangerum*, *Vierum*, *Bodinum*, & alios qui infinitas de his veneficis collegerunt historias: quibus fidem abrogare insani esset hominis: licèt ea omnem causam naturalem non admittant: Sed quæ contra naturam fiunt, & quæ ratione probari non possunt, verisimilia multis non videntur. Stultum tamen est tantos viros mendacia asserere, quæ tot sæculis anteactis auctorum gravium auctoritate confirmata sunt & experientia quotidiana demonstrat esse vera. Quæ impudentia esset; *Olaum Magnum* ex Gotthia oriundum temerè fabulas effutire de iis regionibus, ubi Episcopatum gessit cum summa laude, & vitæ integritate? quem tamen tanquam fabulosum auctorem multi derident: non animadvertentes illum nisi vera scripsisset, habiturum inter suos infinita bonorum virorum millia, qui illi contradicerent, & ejus scriptis omnem auctoritatem, & fidem abrogarent. *NOTA.*

Herodotus de his Lycaonibus in hæc verba scribit: *Perhibentur à Scythis, & ab iis qui Scythiam incolunt Græcis, semel quotannis homines fieri lupos, & post aliquot dies in pristinum habitum redire, quod tamen dicentes mihi non persuadent.* Nihilominus tamen illi ajunt, atque hæc dicentes dejerant. De *Nervis* sive *Nerviis* loquitur *Herodotus*, qui *Livoniensium* oram extremam prope *Roxolanos* coluerunt. *Livonienses* dicuntur *Ptolomæo Igilliones*: quibus vicini sunt *Sudini*, & *Ganildæ*, ubi est hodie *Curorum* regio. *Herodot. de Lycaonib. Nerviis.*

Tradunt *Historici*, inter quos est *Garzonus*, magnum *Russiæ Ducem* jussisse sibi adduci captivum *Lycaonem*, qui multa damna rusticis intulerat: qui tandem captus, & catenis arctissimè vinctus in præsentiam Principis venit: à quo interrogatus verúmne esset, quòd in lupum transformaretur: illo affirmante verissimum esse: *Age*, inquit Princeps, *fac videam hanc metamorphosin.* Tunc ille veniâ datâ parumper secedens cum custodibus, in locum testibus remotis aliquamdiu sedens, peregit ea mysteria, quæ à Diabolo acceperat, statimque in lupum mutatus scintillantibus oculis, & exerto horrendum in modum rictu erectis in tergo setis sese obtulit custodibus, catenis tamen iisdem vinctus. Dux interea *Molossos* duos canes ferocissimos, & robustissimos accerserat, quos in lupinum hoc monstrum immisit: à quibus discerptus & dilaniatus est, antequam pristinam posset recipere formam. *Lycaon Russus, à Molossis discerptus.*

De his mihi aliquando colloquia habita sunt cum viro eruditissimo *Huberto Languete* populari meo, qui regiones illas Septentrionales peragraverat ex bona parte: & accuratissima indagatione mirabiles has, & præter naturam metamorphoses inquisiverat à viris fide dignis: erat enim omnium historiarum peritissimus, tam antiquarum, quàm recentiorum, si quis unquam nostro tempore exquisitus rerum gestarum toto mundo inventus est perlustrator. De his *Lycanthropis* infinita diversis locis exempla probata stupentibus omnibus producebat. Sed inter cætera narrabat se vidisse apud nobilem virum *Pruthenum* amicum suum, (cujus nomen reticeri volebat propter auctoritatem,) indumentum quoddam lineum, factum in indusii formam, sed perexiguum, quod Germanicè vocabat **Nothembd**/ hoc est, *indusium Necessitatis.* Eo quicunque amictus esset, invulnerabilis reddebatur: neque illi obesse poterat vel ferrum, vel gladius, aliúdve telum, aut glans plumbea tormentis emissa. Neque solùm prodesse militibus credebatur, sed parturientium utero adplicatum, dolores sedabat, & partum facilem procurabat. Id nebatur, texebatur, & consuebatur à virginibus impollutis *nocte Natalis Christi* hoc modo: In tortione staminis, & fusorum *Indusium Necessitatis textum à virginib.*

revo-

revolutione puellæ sæpiùs repetebant, *invertimini fusi agiles, linum torquete celeriter in nomine Diaboli adsistentis, qui stamen agat, moliatur, & perficiat: adsit Diabolus cœpti inchoator, adsit promotor, adsit perfector operis.* Filo præparato statim ad texturam sese accingebant virgines, sæpiùs insusurrantes *in nomine Diaboli textum hoc inchoo: currite radii in nomine Diaboli: quo promovente extendatur, elevetur, & deprimatur devotum stamen: is pectinem excipiat, comprimat, & revolvat. Pergite radii devoti nomini Diaboli, & absolvite textum: Amen, amen, amen.* Textam & absolutam telam ita simul consuunt, ut indusii formam illi tribuant pusilli quidem (nam temporis breve spatium non permittit amplam carbasum conficere,) semper invocantes Cacodęmonis nomen: in pectore vestimenti hujus Diabolici duo assuunt capita; quorũ quod est dextrum, barbam gerit promissam, & illi tegumentum instar cassidis adponitur: aliud caput, quod ad sinistrum latus assutum est, horrendam præ se fert faciem, qualem Dæmonibus tribuunt pictores, coronâ tamen imposita: ad utramq; partem diverso ordine *signa crucis* designantur: His adjurationibus, invocationibus, & impietate execranda perfectum indumentum gestatur à possidentibus, si quando per loca latrociniis infesta peregrinandum est, in expeditionibus bellicis, in pręliis, conflictibus, duellis, digladiationibus, & aliis locis, ubi pericula instant, cædes metuuntur.

Et hæc insana impietas non solùm admittitur ab iis, qui Christianam religionem colunt, voluntque videri boni, sed etiam laudatur, & pro *amuleto sacro* inter magnos viros recipitur: flagitium excusantes, quòd ipsi autores texti non sint, sed culpam in textrices puellas rejicientes.

Amuletis ejusmodi utuntur plurimi, non existimantes Deum his offendi. Possum referre quod ego vidi. *Comes* illustris *Germanus*, vir non malus, qui majorem vitæ partem impenderat in comitatu *Caroli V. Rom. Imp.* cujus amplum dominium *cis Rhenum* extenditur, schedulam exhibuit me præsente cuidam viro nobili, quem mittebat ad *Joan. Gulielmum Ducem Vimariensem*, equitatum Germanicum ad *Carolum IX. Galliæ Regem* ducentem, qui eo tempore hærebat *Metis Mediomatricorum urbe:* cujus milites spoliaverant equis & vestimentis tres Comitis famulos in Sylvis Austrasiis, inter Sarrapontum & Metas. Ut autem hic, cui schedula data erat, posset tutiùs ad Principem commeare, & insidias *Saxonum* equitum vitare, scriptum in membrana secundinæ commissum erat tale: *In nomine Dei Patris omnipotentis, patris majoris circuli, qui me defendat ab omni gladio acuto, sagitta venenata, sclopeto ignito, verbere Lethali, & mortifero vulnere: Amen, amen, amen.* Membrana illa tribus circulis depicta erat, crebra crucis imagine, & characteribus incognitis designata, in quam *Comes* ille insusurrabat arcana quædam verba, & anhelitu capite in crucem rotato muniverat. Hac serico rubro involutâ, & filo serico puniceo adpensâ è collo fultus vir ille missus est *Metas*, ad repetendos equos ab equitibus raptos: quos cùm in portarum exitu non invenisset, (nam ad quartam milliaris partem ponte *Mosellano* prope *Molinum* abducti flumen trajecerant,) jussus est exercitum sequi usque *Cathalaunum Campaniæ*, ubi Mátrona uno ponte superanda est. Juraverat *Princeps Vimariensis* se morte puniturum raptores, si agnoscerentur: Cujus iram formidantes prope *Pagum Gravelotæ*, non procul ab urbe *Metensi*, locis infractis, & difficilibus *Equites Saxonici* crebris sclopetorum ignitorum ictibus, & exertis gladiis infesto agmine obruerunt miserum hominem, & ex equo discusserunt cum sua scheda Magica: corruit ille quidem thorace plumbeis glandibus transfosso multis in locis, sed illæsâ tamen cute. Cumque parùm fideret incantationi magicæ, metu consternatus, converso itinere ad Dominum suum reversus est: illique ostendit pectus duobus in locis gravi cõtusione lividum, & vibices in brachiis crebras: quas necesse fuit sanari chirurgorum ope, & scarificatione factâ multum sanguinis purulenti inde eximere. Asseverabat *Comes* id evenisse ex defectu fidei: tantamque in scheda certitudinem inesse credenti, ut ea munitus posset plumbeos globos fragore

Amuletum contra vulnera.

fragore ignito è tormentis emissos ore aperto sine ullo periculo excipere; & nudum pectus omnibus inimicorum gladiis exponere sine metu. Imò & hoc addebat, si quis tormentum in eum exereret, possetq; tubi foramen intueri antequam ignis adhiberetur, pronunciatis aliquot verbis, neque flamma sulphureum pulverẽ corriperet, immotaq; tormenti rotulâ, globus ultra tubi oram non posset exeri.

Mirum est astu Dæmonis usque adeò Christianorum judicium dementari, ut hæc flagitia nomine & prætextu fidei usurpent; asserantque, quia nomen DEI in his magicis incantationibus invocetur, & signa *crucis* characteribus monstrosis misceantur, *Dæmones* cogi ad ea quæ jubentur; & ab eis extorqueri, licèt invitis, quę impii *Magi* exigunt. Sed & hic Comes ex professo habebat *Spiritum familiarem*, quem asserebat esse ex *cælestibus Genis*, cujus consilio utebatur in omnibus, quę domi forisque peragenda suscepisset. *Mira amuletorum efficacia.*

Novum non est hæc exerceri ab iis, qui militiam sequuntur. Omnes ferè reges antiqui habuerunt in suo exercitu aliquos, qui *arte Magica* crediti sunt mala à militibus avertere, & damna hostibus inferre varia. *Erichtho Thessala* venefica in bello civili castra *Pompeji* secuta est. *Lucanus lib. 6. Martha* Judæa *Saga* Mario victoriam contra *Cimbros* pollicita est; quam tamen *Senatus* repulit, *ut testis est Dion*, & *Plutarchus in Mario. Demophon* vates *Alexandrum Magnum* monuit, ne temerè se opponeret hostibus *Indis*, in obsidione *Oxydracarum:* cui grave periculum instare prævidebat: Sed dum ejus consilium negligit *Alexander*, urbe expugnatâ vulnus accepit sub mammilla sagittâ ictus, quo ferè de vita periclitatus est. *Diodorus Siculus libro* 17. *Magi varii secuti Principes in expeditionib. Erichtho. Martha. Demophon.*

Bellephantes & *Nearchus Chaldæi Magi* eundem *Alexandrum* monuerunt, ne *Babylonem* introiret, nisi *Beli* sepulchro restaurato: quod dum Græcis contrarium suadentibus contemnit, mors illius, quæ subitò subsecuta est, testimonium certum dedit, *Chaldæos* vana non monuisse. *Diodor. lib.* 17. *Bellephantes & Nearchus.*

Salustius quidam vates *Julianum Imperatorem* deterruit ab expeditione *in Persas*, quam infaustam ex libris *Sibyllinis* prædicebat. Sed dum neglecto consilio progrederetur in incœpto deceptus ab aliis, conto transfossus ab ignoto inter pręliandum occubuit. *Cuspinianus.* *Salustius vates.*

Cobares Medus arte Magica celebris habitus est, dum *Alexander* bellum gereret contra *Bactrianos. Curtius lib.* 6. *Cobares.*

Thrasyllus Astrologus & *Magus* insignis fuit, multaque prædixit & monuit utilia *Tiberii Cæsaris tempore. Dion in Tiberio.* *Thrasyllus.*

Chrysamne sacerdos *Hecates*, & venefica famosa facta est dux exercitus *Cnopi Ionis* contra *Erythræos*; suaque *arte Magica* hostes in furorem induxit. *Pharmacum* enim furiosum præbuit tauro admodum procero, obeso, & formoso: qui in furorem actus, cursu præcipiti se in castra hostium proripuit. Eum *Erythræi* comprehensum, tanquam boni ominis causâ immolarunt: de quo post sacrificium quicunq; gustavit, ut sacri particeps esset, statim furore correptus est. Hocque modo mente alienati & tumultuantes à *Cnopi* militibus subita irruptione, facili negotio fusi cœsique sunt. *Polyænus lib.* 8. *Chrysamne.*

Cimbri in suo exercitu ducebant mulieres fatidicas zonis coriaceïs incinctas, nudis pedibus, capillis canis, tunicis lineis, & alba veste amictas, quæ subtus fibulis annexa erat. Captivis per castra occurrebant, strictos gerentes gladios: Hos ad humum stratos, ad ęreum craterem protrahebant, aq; in sublime elevatos alligabant, cultrisque miserorum jugulum aperiebant: & ex sanguine in craterem effluente de belli eventu vaticinabantur. Aliæ dissecto captivorum ventre, ex intestinorum & viscerum inspectione victoriam prædicebant. Dumque in prælio pugnarent *Cimbri*, illæ carrucarum tegumenta ex coriis boum facta crebris scuticarum ictibus verberabant, ut ingens strepitus cum horrore ederetur, metuq; hostium animos turbarent, & à pugna diverterent. *Aventinus in Annalibus ex Strabon. lib.* 7. Has *Alruna Cimbrica maga à Filimero pulsa.*

Alrunas, vel *Adelrunas* vocabant. Cùm autem *Gothi ex Scandiavia* insula cum suo *Rege Berico* egressi essent, sub *Filimero* quinto post *Berici* exitum rege *ad Mæotim* tandem pervenerunt, & loca finitima occuparunt. *Filimerus* novi regni in illis regionibus fundator, operę precium judicavit auspicia sui *Imperii* à morum correctione inchoare: Factâ igitur de moribus, & vita inquisitione, reperit in suo populo quasdam *Magas* mulieres *Adelrunas* appellatas: has de maleficio convictas *in Scythiæ* remotissimas oras abire coëgit, ne earum commercio reliqua gens contaminata in nefarias operationes prolaberetur, & corrumperetur. *Anton. Bonfinius lib.* 1. *decad.* 5.

CAPUT VII.

FErè omnes *Magi* post CHRISTUM eum sibi scopum proposuerunt, ut homines à Dei veri cultu averterent, & servitio Dæmonum per diversas superstitiones, profanationes, ceremonias, impiaque sacra, & idololatriam manciparent: ut statim Apostolorum tempore declaratum est in *Simone Samaritano Mago*. Qui ut in *Actis Apostolorum cap.* 8. traditur, *dum videret ab Apostolis multa edi miracula, Spiritu sancto per eos operante; hanc Sancti Spiritus gratiam auro à divo Petro mercari conatus est: è quo audivit hanc suæ profanationis dignam sententiam*, AURUM ET ARGENTUM TUUM TIBI SIT IN PERDITIONEM. De hoc SIMONE JUSTINUS in apologia altera *ad Antoninum Pium Imperatorem* ita scribit: *Simon quidam Samaritanus, ex vico, qui Triton dicebatur, fuit. Qui Claudio Cæsare regnante, cùm arte Dæmonum multa opera Magica edidisset, in regia vestra Urbe Roma Deus judicatus est: eiq; statua in Tyberi inter duos pontes erecta est, cum hac inscriptione Latina:* SIMONI DEO SANCTO. *Omnes ferè Samaritani, & aliarum etiam nationum non pauci, eum tanquam primum Deum profitentes colunt, atque venerantur. Helenamq; quandam, quæ cum eo peregrinata est, primùm in tecto constituerunt, deinde ejus notitiam primam extitisse ferunt.* Eadem *Irenæus de Simone* testatur *lib.* 1. contra *Valentinum cap.* 20. in hæc verba: *Ille se Deum profitebatur, religionemq; suam ex Ethnicismo, Judaismo, & Christianismo conflârat; asserebatq; se in Samaria apparuisse, ut Patrem Deum omnipotentem, in Judæa ut Filium, inter gentes, ut Spiritum Sanctum, ac se de cœlo descendisse jactitabat: Ex se Enneam, sive Selenem, sive Helenam matrem Angelorum cœlestium prodiisse, & ex cœlo in terras venisse, ut ovem perditam liberaret. In Judæa se imaginariè tantùm fuisse passum: hominibus se præstare salutem per agnitionem suæ Helenæ, non per opera justa. Corpora penitùs interire; animam solam esse immortalem. Equum Trojanum dicebat esse ignorantiam omnium gentium.* Divus *Clemens Pontifex* dicit *Simonem* hunc convenisse *Neronem*, & ab eo petivisse, ut decollaretur: inquę signum suæ divinitatis fore, ut tertio die ad vitam reduceretur: quod cùm fecisset *Imperator*, *Magus* humi stratus diligenter à custodibus adhibitis servatus est, præsentibusque plurimis, tertio die in vitam rediit. Miraculum hoc admiratus *Nero*, *Simonem pro* DEO habuit, illique statuam inter duos pontes locari jussit. Certum tamen erat ejus loco carnificem capite truncasse *arietem* in præsentia *Neronis*, qui Dæmonis operâ, & præstigiis Magi gerebat faciem; ipsum verò disparuisse, & se domi continuisse usque ad diem tertium, quo ad Imperatorem rediit, ariete sublato invisibiliter, fascinatis hominum oculis astu Dæmonis. *Simon autem dum in Samaria adhuc esset, simulavit se tantisper in Christum credere, donec Baptismum regenerationis à Philippo Diaconorum septem uno, accepit: quo sacramento postea abusus, multarum hæreseum causa fuit*, ut refert Bartholom. Platina. Ille animam pueri violenta morte interempti evocavit, eamque sibi assistere jussit, & per eam sibi relevari quæcunque vellet jubebat: Eadem arte effecit, ut canis loqueretur, & ad ea interrogata responderet articulatâ voce. De eo tractat *Ambrosius in Hexamerone*: *Clemens* hoc addidit, *Petrum Apostolum Romam* venisse, *ut Ecclesiam Christi* sibi commissam regeret: cui *Simon Magus* sese

Simon Magus.

Helena Simonis scortum.

Simonis profana religio.

Simon decollatus à Nerone tertio die revixit.

Simon à Philippo baptizatus.

Simonis miracula.

ſeſe oppoſuit, qua potuit contrarietate; ut doctrinam de Deo uno vero, & Chriſto Servatore, quã ſanctus *Apoſtolus* proponebat, ſubverteret. Dumq; ad miracula perventum eſſet, *Magus* frequenti hominum turbâ ſpectante, in ſublime à Dæmone ſublatus eſt, tanquam ſi pennis extolleretur, eſſetq; à Capitolio in Aventinum volaturus: Tum divus *Apoſtolus* elevatis in cœlum oculis, ardenti prece DEUM rogavit, ut perditi hominis impoſtura manifeſtaretur, ne illius impietate populus à ſpe ſuæ ſalutis alienaretur. Subitò poſt conceptas preces, tanquam violento turbine involutus *Simon* ex aëre in terram magno fragore deturbatus corruit: ex quo caſu attritus, femur ſibi fregit, jacuitque ſemimortuus in omnium præſentia: Sed ejus corpus contuſum, & confractum *Ariciam* diſcipuli deportaverunt, ubi paulò poſt dolore maximo excarnificatus infelicem animam expiravit.

Simon Magus in aërẽ ſublatus.

Mænander Simonis diſcipulus, Magiſtro impoſturis & impietate nõ inferior, arte Magica poſt Præceptoris mortem multa edidit miracula; ut homines à Chriſti religione averteret. Erat enim & ipſe *Samaritanus*, & Simoni ſemper adhæſerat, ſectator & cultor ejuſdem impietatis. Dicebat Patrem ſummum eſſe hominibus incognitum, & inſcrutabilem, propter ejus Divinitatem infinitam, quæ univerſum mundum complebat, fovebat, & conſervabat in integrũ: Se autem eſſe vim quandam à Patre emiſſam. Magiâ ſuâ vinci *Angelos* cœleſtes, omneſque *Dæmonas* ſibi inſervire juſſos: Se miſſum ab inviſibilibus *Servatorem* pro ſalute hominum. *Baptiſmo* ſuo mortales immortalitatem corporis conſequi: & alia blaſphema & impia: quæ docuit & effutivit ore impuro *Antiochiæ*, ubi florebat regnante Romæ *Claudio Cæſare*: ejus & aliorum ſui ſimilium artibus recens nata CHRISTI *Eccleſia* in Palæſtina & Aſia graviter concuſſa eſt, abductis multorum animis in diverſas hæreſes, qui magis movebantur miraculis impoſtorum, quàm verbo *Euangelii*, quod *Apoſtoli* & alii pii viri per totum orbem terrarum magno cum fructu publicabant.

Mænander Simonis diſcipulus.

Magiæ hoc ſtudium impenſè ſemper coluerunt *Orientales* populi *Perſæ*, *Chaldæi*, & *Hebræi Cabaliſtæ*: qui decem DEI nominibus & *Angelorum*, qui in ſacris literis nominantur, *Diabolo* operante, & DEO connivente, omnia opera Magica perfici aſſeverant. De quorum Magia librum conſcripſit *Coſta Ben Luca*. Ut refert *Vierus* de præſtigiis Dæmonum *lib.* 4. *cap.* 4. Hujuſque Magiæ cultorem inſignem aſſerunt fuiſſe *Salomonem*, qui DEI judicio Sapiens dictus eſt. *Joſephus lib.* 8. *Judaic. antiquitatum cap.* 2. dicit: *illum Exorciſmis abegiſſe Dæmonas, qui humana corpora obſidebant, & illa morbis variis torquebant, Deo illi virtutem tribuente ad has peſtes advertendas. Nicetus lib.* 4. mentionem facit *Claviculæ Salomonis*, quam vocat *librum Salomonium*. Hunc *Aaron Magus* apud *Manuelem Comnenum Imperatorem Conſtantinopolitanum* legens, *Dæmonum Legiones* adducebat ſubinde interrogantium, cur accerſiti eſſent: offerentes ſeſe, ut alacriter juſſa exequerentur.

Hebræi Cabaliſtæ.

Clavicula Salomonis ad quem uſum.

Quòd autem *arte Magica* quoſdam corporibus mortuis motum & loquelam reddidiſſe legimus, niſi experientia verum eſſe probaret, difficilè eſſet credere. *Bononiæ* narratur vixiſſe *Cithariſtriam*, quæ ſuis civibus propter artem modulandi fuit cariſſima. Illa tandem morbo correpta, vitam cum morte mutavit, magno concivium damno, & diſpendio: qui *Magum* conſuluerunt, qua ratione poſſet in vitam reduci. Ille quidem DEI munus eſſe vitam mortuis reddere dicebat, neque ad ſuam artem tantum opus pertinere; ſed poſſe ſe corpori motum, & loquelam reddere ad aliquod tempus: ita ut citharam pulſare, cantare, & choros ducere poſſet. Conventum eſt de precio: adhibitum faſcinum, & characteres magici ſub axillis puellæ: cujus cadaver erectum cœpit loqui, moveri, & ambulare, Dæmone intùs agitante: Factumque eſt ut hominum cõventus more ſolito frequentaverit, quam omnes valetudinẽ recuperaſſe gaudebant: Luſit, cantavit, & ſaltavit multis hebdomadibus, multumque lucri ex hac arte fecit. Cujus pars ad utilitatẽ *Magi* redibat. Accidit autẽ ut interjecto aliquo tẽpore *Magus* alter cœnaculũ ingreſſus, ubi

Cithariſtria Bononienſis faſcino admoto tanquam viva apparuit.

magna hominum frequentia choreæ à puellis & juvenibus exercebantur, oculos convertens in *Citharistriam*, eamque intensiùs intuitus animadvertit illam motu non naturali moveri, & Citharam agitare: quod cùm adstantibus aperuisset, jubente domûs Domino fascinum sustulit corpori adplicatum: subitoque Dæmon recessit, cadaverque exangue attonitis omnibus humi prostratum jacuit.

Puella mortua vita falsò restituta.

In eadem urbe ferunt *senem* quendam ante paucos annos vixisse, qui artes Magicas privatim domi suæ docebat. Cujus fama cum percrebuisset, *Juvenis* quidam *Scholasticus* ardenti amore puellæ captus, cùm nuptias sperare non posset, neque eâ potiri: ad *Magum* venit illius opem per omnes Deos implorans, ut puellam in reciprocum pelliceret amorem, vel quocunque modo posset fruitionem rei optatæ illi procuraret. Statuisse vel mori, vel ea potiri. Senex misertus illius promisit omne officium: Sed cùm res non succederet, extrema aggressus, effecit ut puella Dæmonis operâ è cubiculo materno dormiens asportaretur, & amanti traderetur: quod die statuto, ut inter eos convenerat, effectum est. Illi cùm vim reluctanti intulisset juvenis, dolore & metu extincta est. Tum *Magus* crimen non impune mansurum animadvertens, statuit antequam illucesceret rebus suis compositis *Bononiâ* excedere: sed priùs imposito fascino corpus exsangue per *Dæmonem* domum remisit. Orto die portis elapsus fuga sibi consuluit: puella autem lectulo decumbens pallida præter modum, cùm interrogaretur à parentibus, num vellet surgere, respondit, se quidem id cupere; sed quia debilitata aliquantulùm esset valetudine, malle aliquamdiu lecto decumbere. Parentes adstant cubili anxii, pallorem vultus, totiusque corporis extinctum calorem admirantur: accersuntur Medici, qui de ægritudine judicium faciant. Illi constanter asseverant nullum in eo corpore vitæ signum apparere, sed esse mortuo non absimile. Dumque omnia accuratè lustrarent, perturbatis jam omnibus rei novitate domesticis, & rumore per totam urbem promulgato, animadverterunt *Medici* guttas aliquot sanguineas è cute læsa super cervice manare: locum indagant, cutem conscissam extollunt, & fascinum inveniunt: quo sublato statim corruit cadaver inter manus miserorum parentum, qui filiam invenerunt magno conamine violatam.

Puella aulica in Hispania fascino in vitam revocata.

Tale quid accidisse legimus in aula *Ferrandi Castilliæ* regis: apud quem puella nobilis è gynæcéo reginę mortua, per *Magicas* incantationes ad vitam revocata est: edens, bibens, ludens cum cæteris, & choræis aulicis indulgens per annum integrum: quod mihi non fit verisimile: nam *Cacodæmon* cùm possit quidem motum, & loquelam mortuo cadaveri agitato ad aliquot horas vel dies tribuere, corruptum tamen corpus integrum non potest tamdiu conservare.

Pugna Papiensis à mago repræsentata.

Francisco primo *Gallorum rege ad Ticinum* capto per *Carolum V. Imperatorem Romanorum*, fama est in aula *Hispanica* fuisse *Magum* celebrem, qui è turri Regii palatii ostendit puellis Gynæcéi conflictum in *Italia* habitum, & victoriam de *Gallis* Imperatori concessam: quod ubi innotuisset reverso *Carolo*, Magum jussit de medio tolli: ne in posterum ad hostes transfuga, posset indicare quæ ipse absens gereret.

Dæmones Incubi & Succubi.

Inter *Magos* turpissimi flagitiosissimique censeri debent, qui Dæmonibus *Incubis* & *Succubis* serviunt; iisque abutuntur ad abominandas libidines: de quibus apud omnes populos judicio publico supplicia sumuntur: cùm ferè omnes venefici, tam viri, quàm mulieres testentur, post datum nomen Diabolo, se cum eis misceri detestandis coïtibus. Exhibent enim, & sese commiscent suis illis mancipiis sub hominum forma ut plurimùm ornata & bella, & nomine aliquo hominibus usitato: ut sub similitudine viri robusti, & egregiè formati, si cum muliere Venerem exerceant: si cum viro, faciem assumunt muliebrem, tam formâ quàm habitu cultissimam: sed omnes uno ore asserunt, parùm delectationis in his concubitibus percipi, propter frigiditatem, quæ coïtus desiderium evanidum reddit. Imò *Satanam* dicunt sæpissimè interrogare mulierculas, an velint ex iis concipere: quòd si assentiantur *Incubum* illum *Dæmonem* semen humanum aliundè assumptum, & in

suo

suo naturali calore asservatum transfundere in uterum mulieris, ex quo conceptus ille Diabolicus formari creditur. Sicuti fama receptum legimus de *Merlino*: quem omnes *Dæmonis* filium crediderunt: cui rei adstipulatur *glossa* super *Genesin*. CùM VIDISSENT FILII DEI FILIAS HOMINUM &c. ait commentator: *Non est incredibile quosdam homines à quibusdam Dæmonibus genitos, qui sunt mulieribus improbi*: de quibus *Augustinus libro de Civitate Dei* 15. & *Scotus Sententiarum secunda, distinct.* 7. Hæc tamen interpretatio loci *Geneseos* exploditur à *Theologis* doctioribus. Cùm asserant Spiritus cœlestes *Angelos* concupiscentiis carnalibus non tangi, neq; mortales homines ad pollutiones nefarias solicitare: quod credibile est fieri à malis Dęmonibus, qui fœdis his libidinibus veneficorum genus hoc perditum pelliciunt ad suum servitium, & à Dei cultu avertunt. Nam quod dictum est *Filios Dei vidisse filias hominum formosas*, non de *Angelis* intelligendum, sed de posteritate *Sethi*, qui Deo summo inserviebat, quorum filii duxerunt uxores ex filiabus *Caini*, reprobi, & à Deo alienati: alioqui sequeremur opinionem *Mahometi*, qui scribit: *Babylone in puteo profundissimo vinctos detineri; propterea quòd cùm occurrissent mulieri pulchritudine singulari præditæ, ejus amore capti sunt: Mulier angelorum amplexus admittere priùs noluit, donec edoceretur, quibus modis illi in cœlum ascenderent, & in terras descenderent: Illi ardore impotenti æstuantes, verba quædam illam docuerunt, quibus pronunciatis statim in cœlos sublata est.* DEUS *admiratus mortalem hominem ante obitum in cœlum penetrasse, mulierem interrogavit, qua ratione id contigisset: illa rem totam ordine retexuit, & indicavit: quare Deus offensus Angelos accersivit, optionemq́; dedit, ut mundo superstite punirentur, vel post mundi consummationem suppliciis æternis afficerentur. Illi temporales pœnas elegerunt finem habituras in fine sæculi: quare vinculis ferreis alligati, & palpebris oculorum suspensi in puteo profundissimo, frigidissimo, & obscuritate horrenda metuendo gemunt, & plangent quamdiu mundus durabit: sed judicio extremo, quod per Christum fiet, liberati, tandem prioribus honoribus, & dignitatibus restituentur.* Hæc est illa *Theologia Musulmannorum Sacerdotum* stolida, fabulosa, & ridicula, quæ ex Alcorano sive Alforcano Mahometi desumpta est, ex interpretatione loci illius *Geneseos* 6. *Cùm filii Dei vidissent filias hominum formosas, eas sibi adjunxerunt uxores.*

Merlinus ex incubo generatus.

Duo Angeli Babylone palpebris suspensi.

De *Incubis* & *Succubis Geniis* multa memoriæ prodita legimus apud auctores probatos: qui eos asserunt diversa specie & forma rem habuisse cum mulieribus: quibus turpiter immixti, eas pollutionibus inquinarunt, titillationibus, pruritibusque libidinosis ad infinita scelera nefanda propellentes. Omitto ea quæ fabulis continentur poëticis, *Semiramidem* equi concubitum admisisse, *Pasiphaën* tauri, *Europam* quoque tauri, *Olympiadem* draconis, *Ledam* cygni, *Alcmenam* ficti *Amphytrionis*, *Danaëm* auri impluvii, *Egestam Crimnisi* sub specie canis, & omnes illæ matronæ, *nymphæ*, & *virgines*, quæ dicuntur à Diis cœlestibus, terrestribus Marinisq; violatæ, quis dubitat, ut multa allegorica & figmentis involuta esse fateamur, plura tamen impostura Dæmonum contigisse, qui puellas simplices, sive volentes sive etiam reluctantes detinuerunt, & illis vim intulerunt? Scio *Mythiologos* causas alias horum figmentorum adferre: & adulteros plurimos Deorum assumpto nomine imposuisse mulierculis credulis.

Fabula de multis mulieribus astu Dæmonum violatis.

Genios tamen antiqui affirmarunt mulierculis mortalibus adjunctos, ex quibus soboles sustulerunt: ut de *Genio Sabino*, qui puellæ nobili *Cureti* è chorea raptæ vim intulit in templo *Quirini*, ex quo susceptus est *Deus Fidius*, qui *Sanctus* dictus est, & *Semipater*, auctor *Curium* urbis *Sabinorum*: idem quoque censendum de cæteris tam *Diis*, quàm *Deabus*, quas coïvisse cum mortalibus antiquitas credidit: procul dubio, quæ veræ inter has narrationes judicantur, de *Incubis & Succubis* intelligendæ sunt.

Deus Fidius à Genio genitus.

Inter hos impudicos *Genios* primus semper datus est locus *Sylvano*: quem *Ælianus* in historia animalium scribit conceptum fuisse ex concubitu *Crathis Sybaritæ* cum capra. Ex ea natus est puer humano caprinoque corpore, ut umbilicotenus

Sylvanus incuborum primus Natus ex Crathide & capra.

vir esset, capite tamen cornuto, & labris prominentibus, cincinnulisque pendentibus sub mento, hœdorum in morem: reliquum corpus à pube desineret in hircum densis setis horridum, & pedibus ungulatis, bifurcatisque. Eum *Sybaritæ* inter suos *Deos* retulerunt, & vocaverunt *Sylvanum*: sive quòd in sylvis habitaverit, quò se recepit adultior, ut in iis more ferarum degeret: sive quòd hoc nomen adeptus sit ἀπὸ τῆς ὕλης, quæ *fex est omnium Elementorum*, hoc est, *ignis*, *aëris*, *aquæ & terræ* sordidioris: ex quibus omnia creata sunt. Unde etiam *Sylvanus* generationi rerum sese immiscere creditur: Estque prægnantibus molestus; quarum sanguinis fluorem in partu urgere dicitur: partes offensas libidinosè contractat, & sæpè in discrimen vitæ puerperas inducit. *Augustinus libro 6. de Civitate Dei cap. 9. ex Varrone* scribit, *ab antiquis mulieri fœtæ post partum tres Deos custodes adhiberi, ne Sylvanus Deus per noctem cubile ingrediatur, & puerperam vexet. Eorum custodum significandorum causâ, tres homines circumire limen domûs: Quorum primus securi limen ferit, alter pilo tundit, tertius scopis deverrit. Ut his datis culturæ signis, Sylvanus prohibeatur intrare. Quia*, inquit Varro, *neque arbores cæduntur, aut putantur sine ferro, neque far conficitur sine pilo, neque fruges coacervantur sine scopis*. Ab his tribus tres illi custodes Dii nomen habent: *Intercidona* à securi, *Pilumnis* à pilo, & *Deverra* à scopis: & hi averrunt vim *Dei noxii*, avertuntque & prohibent omnem injuriam, quæ à maligno *Sylvano* inferri solet. Hanc superstitionem adhuc hodie retinere videntur *Judæorum mulieres*: quæ existimant certos Genios malos & impudicos difficiliorem partum reddere, prægnantibusque esse graviter infestos. Ideò illos characteribus, adscriptis ad cubiculi parietes, ubi puerpera enititur, arcere conantur. Adscribunt enim in designatis circulis HUTZ LILITH. Atqui *Genios* hos noxios LILITH appellatos *Cabalistæ* dicunt à principio mundi in *Paradiso* fuisse genitos, ex profluvio seminis *Adami*, antequam cum *Eva* uxore congrederetur. Habere eos quidem corpus palpabile, & sensibus subjectum, sed aërium, subtile, & evanidum, quod aliquando videtur in speciem nubeculæ raræ & perspicuæ, quæ facilè cedit omnibus objectis, & evanescit in parietes impactum, vel in aërem sublatum. Horum vita est annorum mille: augmentum sumunt, & vegetantur, senescúntque more reliquorum hominum: propagatur eorum species pollutionibus nocturnis, & Veneriis virorum somniis: Libidinosi sunt, & plurimùm delectantur menstruorum fluxibus, quibus robur assumunt, & vitæ diuturnitatem confirmant: atque inter cætera defluxionibus sanguineis puerperarum sese immiscent, dejectionem secundinarum, vel provocant, vel prohibent sæpius cum magno mulieris discrimine. Accubant juvenibus, noctu titillant, spiritus genitales excitant, & vasa seminaria relaxant, ut sese his pollutionibus reficiant.

Lilith Sylvanus apud Judæos.

CAPUT VIII.

De Geniis quid sint.

DE reliquis *Geniis* diffusè satis tractavi eo *libro*, quem de *Genealogia, & imaginibus Deorum conscripsi tribus tomis, illustrissimo Principi Joanni Comiti Palatino Ducique Bavariæ dedicatis*. Ubi *Genius* Deus Naturæ ostenditur, qui omnium rerum gignendarum vim quandam in se habet: unde unicuique suus datur *Genius*. De quo ita *Servius: Genius Naturalis Deus est loci, vel rei, vel hominis. Varro Genium* appellabat *uniuscujusque animum rationalem; & ideò esse singulos singulorum, nascique nobiscum, & nos suscipere dum nascimur, & unicuique nostrum custodem dari per totam vitã*. Et *Censorius, Genius*, inquit, *ita nobis assiduus observator appositus est, ut ne puncto quidem temporis longiùs à nobis abscedat: sed ab utero matris acceptus, ad extremum vitæ diem comitatur. Genium* hoc appellari *numen* ait, *sive quòd in ejus tutela, ut quisque natus est, vivit; sive quòd, ut generemur, curet; sive quòd unà gignatur nobiscum; sive etiam quòd nos genitos suscipiat & tueatur*. Duos genios unicuique à *Natura* dari existimarunt antiqui (sicut & hodie non desunt inter Christianos, qui eandem opinionem asseverant; unde

Duo unicuique Genii à Natura dati.

natæ

natæ sunt illæ preces quæ quotidiè recitantur à multis, ANGELE QUI MEUS ES CUSTOS PIETATE SUPERNA &c.) *Bonum* & *Malum*. De quibus ita *Servius*. *Cùm nascimur, duos Genios sortimur: unus est qui hortatur ad bona, alter qui depravat ad mala. Nec incongruè dicuntur Genii, quia cùm unusquisque genitus fuerit, ei statim observatores deputantur: Quibus assistentibus post mortem, aut asserimur in meliorem vitam, aut condemnamur in deteriorem.* Et alio in loco ita de *Geniis* disserit, de *Geniis* sive *Diis Manibus* loquens: *Manium plena sunt loca inter Lunarem & terrestrem circulum, unde defluunt: dicti enim sunt Manes à manando. Sunt enim præsides corporibus humanis attributi, qui ex parentum seminibus manaverunt, quo tempore prima fit conceptio: & ideò post mortem iisdem corporibus delectantur, atque cum eis manentes, appellantur Lemures. Qui si vitæ prioris honestate fuerint adjuti, in Lares domorum, urbiumq; convertuntur. Sin autem depravati sint in corpore, & vitiis criminibusq; inquinati, corpore soluti, fiunt Larvæ, Mormones, Empusæ, & terriculamenta nocturna.* Duorum igitur Geniorum nomina hinc colligimus, quorum alii *boni*, qui *Agathodæmones* ab antiquis dicuntur; alii *mali*, *Cacodæmones* appellati, qui domos incursionibus infestant, Larvarum horribilium facie: boni verò domos tutantur, & familias incolumes servant. *Penatesq;* aliquando vocantur, ut ait *Cicero lib. 2. de natura Deorum*, quòd *penès nos nati* sint; vel quòd *non longè absint ab hac vita*; sive quòd *penitus insideant*. Penitissimi enim sunt Dii, & proprii. Vel à *P. n* dicti, quod significat omne id, quo homines vescuntur. *Penates* enim *sunt præsides domorum: per quos*, ut ait Macrobius, *penitùs spiramus; per quos habemus corpus; & per quos rationem animi possidemus*. *Geniis* olim sacra fiebant ab unoquoque, die nativitatis, vino & floribus tantùm, non victimâ. *Varro* causam hanc affert: *Id moris institutiq; Majores nostri tenuerunt, ut cùm die natali munus annale solverent, manum à cæde, & sanguine abstinerent; ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent.*

Manes. *Lemures.* *Lares.* *Larvæ.* *Empusæ.* *Mormones.* *Agathodæmones.* *Cacodæmones.* *Penates.* *Geniis sacra fieri die natalis.*

Neque mirum est eos sæpè consultos fuisse ab hominibus, cùm sæpe apparuerint, eos de rebus gerendis monuerint, & gravibus pœnis ob admissa crimina afflixerint: quodque eos accusatores, vel defensores habituros se apud *Inferos* crederent: unde *Anchises* apud *Vergilium Ænææ* filio dicit. *Quisque suos patimur Manes.* Mos hic à priscis sæculis ad nostra usque tempora protractus astu Satanæ usque adeò invaluit; ut *à Magis* & incantatoribus evocentur; eorum consilio & monitionibus multa procurentur. Cumque loca singula, montes, fluvii, fontes, lacus, speluncæ, domus, & urbes suos haberent *Genios*, Magicis exorcismis & adjurationibus evocari consueverunt *Magorum* studiis, adjuvante & promovente *Satana* ejusmodi superstitiones. *Dæmon* enim spectrorum & Manium ascititiâ specie, monstra admiranda molitur & perficit. Secutus exemplum consuetudinis, & colloquiorum Dei cum sanctis Patribus: Ut hujus imitationis, & colloquiorum occasione sese faciliùs insinuaret in animos hominum, & eos alienaret à cognitione veri Dei. Ut mortales doceat petere & expectare *à Satana*, quę à solo Deo posci & excipi debent.

Quisque suos patimur Manes. *Manes evocantur.*

Præterea profanum hoc *Magorum* genus, qui cereas imagines conflant, & consecrant suis incantationibus in perniciem hominum, existimant eas nullam efficaciam habituras, nisi abominandis illis exorcismis evocent *Genium* illius, cui obesse velint. Cumque evocandorum *Geniorum* nomina propria, quibus compellari debent, ignorant, ea discunt per superiores cœli potestates, ut ajunt, quorum imperio subsunt minores hi *Genii tutelares* animæ uniuscujusque: fitque ut *Genius* bonus subtractus à tutela hominis coërceatur tamdiu separatus, donec homo alteri *Genio* noxio traditus in summa discrimina pertrahatur, etiam cum vitæ periculo.

Genii custodes evocantur.

Neque solùm *Genii* hominum boni removebantur conjurationibus à tutela eorum, quos servabant sub sua protectione: idem quoq; fiebat *de urbibus*. Nam in oppu-

Genii urbium evocati.

oppugnandis urbibus Romani soliti erant per *Sacerdotes* suos evocare *Genium*, & *Deum tutelarem* urbis obsessæ: cui viso sacra faciebant, laudibus extollebant, & offerebant apud se (si emigrare vellet) eundem cultum, vel etiam ampliorem honorem, quàm apud obsessos haberet. Ideò tradit *Plinius* summâ curâ & industriâ occultatum fuisse apud *Romanos* nomen *Genii* urbis, (qui *Romanessus* vocabatur) ne si aliquando urbem cingi obsidione contingeret, hostes aliquid simile tentarent, & molirentur.

Raptus veneficorum violentus.

Quòd ad illum raptum violentum attinet, quo *Magi*, & *Venefici* se in loca longè dissita deferri credunt, judicia publica, quæ de hoc misero hominum genere ubique gentium fieri solent, satis nos docent vana non esse omnia, quæ de eo famâ sparguntur. Cùm ipsi tormentis adacti usque ad ultimum vitæ spiritum sustineant & asseverent ita esse, ut à Dæmone cui inserviunt, abripiantur, & in altissimos mõtes, desertaque, ubi veneficorum fit synodus, deportentur. Quod confirmant infinitę historiæ à probatis auctoribus citatæ: quarum paulò post aliquot adducemus. Naturaliter quidem hæc fieri difficilè est credere, cùm humana corpora tam violentum motum ferre non possent, sine suffocationis & mortis periculo. Sed *Satan mille artifex* & *impostor*, mentes hominum ita fascinat, ut existiment se abripi, & deportari in aërem, vectos canibus, felibus, arietibus, hircis, capris sylvestribus, & aliis ejusmodi animalibus, quandoque scopis, quarum nullus adhuc in re domesticâ fuerit usus, aut in furcis, quibus ad fornacum ignes excitandos necessitas est. His gestantur, inequitant, & suaviter deferuntur in ea loca adsignata conventibus: ubi epulantur, saltant, colludunt, omni libidinum, spurcarumque pollutionum genere sese contaminant, Deum blasphemant, Diabolo dant fidem, ab eo mandata accipiunt, ad mille damna hominibus inferenda. Qui id revera fieri credunt (ut multa exempla in utramque partem ab auctoribus proponuntur) adducunt in medium historiam *Habacuc*, ex Judæâ deportati ab *Angelo Babylonem*, ubi *Daniel* cõjectus erat in antrum Leoninum: Item raptum *Philippi Diaconi*, qui *Eunuchum reginæ Æthiopum* baptizavit in via, & rursus à Spiritu Domini asportatus est. Prætereà raptum *Servatoris nostri* JESU CHRISTI in montis altissimi cacumen, & rursùs in pinnaculum templi: & alia ejusmodi multa simul congerunt ad hunc finem, de quibus historiæ sacræ certa testimonia perhibent. Sed quid oportet DEI omnipotentiam conferre cum illusionibus, præstigiis, & imposturis *Diaboli*; qui studet opera DEI imitari, ut cultum divinum ad se derivet, in hominum perniciem, & DEI summi contumeliam? Legimus quidem *Pythagoram* uno eodemque die visum fuisse *Crotone* & *Metaponti*: & *Philostratus* scribit, *Apollonium Tyanæum* à præsentia *Domitiani* disparuisse *Romæ*, paucisque horis deportatum *Puteolos*, quo triduum antè præmiserat *Damidem* amicum & discipulum, peregrinationumque suarum socium.

Raptus, Habacuc, Philippi, & Christi.

Pythagoræ & Apollonii raptus.

Scribunt recentiores Historici in *Scandiavia Peninsula* Septentrionali degere *Lapones* sive *Pilapios*, qui propter assiduas nives agros non colunt, sed vivunt piscatione & venatione: qui trahis & rhedis sine rotis utuntur super glacie, (quâ astrictum mare, flumina, lacusque perpetuò rigent) tractis à quodam cervorum genere, quos *Tarandos* vel *Rangiferos* vocant; Ii merces commutant cum peregrinis eò navigantibus, ut pro farina, cervisia, & aliis ad victum pertinentibus, vicissim permutatione tradant pisces Aquilonibus exsiccatos & pelles *Lyncum* preciosas, *Marturium*, *Hermelinorum*, & aliorum animalium, cornua *Urorum*, eorundem tergora, & *Alcium*: item *succinum*, quod copiosum legunt ad ostia fluviorum, qui delabuntur in Septemtrionalem Oceanum. Misera hæc gens, *Satanæ* hactenus possessio, pro Deo lignea, & lapidea portentorum simulacra coluit: ab aliquot tamen annis operâ *Suecorum* regum ad Christi cognitionem venire incipiunt, & sacris Christianis initiari: Sed quod est maximè admirandum, & dolendum: quicunque ex iis, si potissimùm sint adultiores, baptizentur, intra septimum aut nonum à baptismo diem

Laponum gens in Septentrione.

Lapones post baptismum moriuntur.

diem moriuntur. Hinc fit, ut faciliùs Dæmonum ludibriis agitari se permittant, quàm admittant piorum Sacerdotum DE SERVATORE CHRISTO, & vitæ æternæ beatitudinisque felicitate documenta. Inter eos quotidiè *Satan* exhibet infinita spectra, & phantasmata animarum, quas credunt esse suorum parentum, consanguineorum, & amicorum: à quibus monentur de omnibus, quæ requiruntur ad hanc vitam servandam: Spectra illa cum iis conversantur, & colloquuntur assiduò, neque arceri, aut abigi ullo modo possunt. Sed maximè infestantur spectris *Manium*, & *Larvis* cognatorum, defunctorumque parentum: Cui malo, ut medeantur, mortuorum cadavera sub foco defodiunt: quod dum negligunt obversantibus perpetuò defunctorum umbris terrentur, & molestantur. Cúmque habitent in locis palustribus, & uliginosis, difficilimum est ad eos venire, nisi gelu adstrictis ubique aquis. Æstate ad eos commeant *Pastores ex Finlandia*, *Midelpadia*, *Nortbotnia*, *Angermania*, *Helsingia*, vicinisque regionibus, qui eos orare, & CHRISTUM invocare utcunque docent: sed præceptores sæpè discipulos ignorantiâ & stupiditate superant: ideò *à Majorum* institutis facilè se dimoveri non sinunt; suadentibus id *Diis patriis*: quos consulunt in omnibus rebus: maximè dum piscationes & venationes publicæ suscipiendæ sunt. Tum certis invocationibus, & adjurationibus à suis *Diis* sciscitantur, an opus, quod aggrediuntur, illis benè succedet? Si Dii loco suo moveri se patiantur, bonum successum promittunt. Si moveri non possint, iratos se offensósque significant. Et hos aliquo ritu, & ceremoniis placare necesse est. *Tympanum* habent ingens aheneum, in cujus fronte superiore plana depicta sunt quadrupedia aut volatilia, quæ in illis regionibus versantur. In medio tympani virga ferrea oblonga, & teres infigitur, cujus summitati rana ænea suspensa est ad perpendiculum. Incurvati circumquaque incantatores verba quædam ad numeros modulata obmurmurant, & tympanum feriunt: ad cujus sonitum rana delabitur; & in cujuscunque animalis figuram insidet, animal designatum disquirunt, & offenso Deo mactant: Cujus caput ex arbore sacrâ suspendunt, circumquaque tripudiantes choreas ducunt: reliquum corpus excoquunt, & amicis advocatis epulandum communicant: aut saltem, si animalis cæsi carnes esculentæ non sint, jure ollarum & decocto tanquam aquâ lustrali se omnes irrorant, & perfundunt: hocque sacro expiati, Deo se reconciliari putant, & ad destinatum opus sese alacriter accingunt.

Spectra Manium apud Pilapios frequentia.

Pilapiorum Deo quæ fiant sacra.

In iis regionibus, quæ longissimè extenduntur versùs *polum Arcticum*, multi lacus amplissimi & piscosissimi videntur. Sub ipso ferè Polo lacus extenditur tantâ vastitate, ut mari *Caspio* latitudine non sit minor: multas enim alluit provincias, maximè *Moscoviam*. Sunt & alii in *Bothniâ* latissimi, piscatione, & aucupiis nobiles. Sed circa Polum tres potissimùm visuntur præter cęteros præstantes. Horum præcipuus vocatur *Vener*, suâ longitudine continens milliaria Germanica 130. & ferè totidem in latitudine. In eo aliquot prominent insulæ habitatoribus frequentes, qui venatione & piscatione, sicut & reliqui Septemtrionales, victitant. Hunc augent viginti quatuor flumina influentia: Cúmque ferè semper gelu sit adstrictus, appropinquante *Julio* mense, paulatim ebullit è fundo, & ita resolvitur glacies tanta celeritate, ut sæpiùs periclitentur ii, qui super eo equitant, ambulant, aut vehis trahisque sarcinas vehunt.

Lacus Arctici.

Vener Lacus.

Secundus Lacus appellatur *Melher*: cujus ripę protenduntur inter Gotthiam & Sueciam metallorum feracissimæ, potissimùm argenti: quo Principes eorum locorum locupletissimi evadunt.

Melher Lacus.

Tertius nomine *Vether* dictus, aquas habet limpidissimas, & purissimas: ejus ripæ versùs Septemtrionem, sicut & *Meleris*, abundant metallis. In eo lacu insula cæteris celebrior duo templa habet parochialia, & incolas frequentes. In altero horum templorum res admodum mira contineri dicitur. Cùm *Septemtrionales* populi *Magiæ Necromanticæ* sint ab omni antiquitate addictissimi, *Diabolus* sese horum

Vether.

Catillus Necromāta & Gilbertus.

studiis accommodat, & eorum curiositatem, & superstitiones quantum potest, promovet & in integrum retinet. In eâ insulâ vixit superioribus sæculis *Catillus* quidam in *Necromantiâ* exercitatissimus. Is habuit sectatorem discipulum *Gilbertum*, Præceptore in ea scientia non inferiorem: Qui dum ob intelligentiam *Magiæ* insolenter superbiret, ac se *Catillo* præferret; ingratitudine discipuli irritatus Præceptor, illum primò incantatione ita vinxit, & immobilem reddidit, ut tanquam catenis vinctus esset, loco se non posset movere: postea jactabundè perseverantem in superbia iratus detrusit in specum templo illi vicinum; ubi adhuc hodie vivere perhibetur. Ad eum descendebant olim multi, ut rerum futurarum eventus ab eo discerent. Sed quia id plerumque fiebat cum præsenti vitæ discrimine, propter lethale frigus, & fœtorem qui inde exhalat, cautum est edicto severo, ne quis incolarum deinceps se in illam voraginem demittat, neve peregrinis advenis invisendi locum auctor sit: cùm Principes prudentiores non dubitent illic superstitem non vivere *Gilbertum Magum*, sed ejus loco illic residere *Dæmonem*, qui *Gilberti* vultu, voce, & habitu vaticinia reddit: Cum *Diaboli* potentia longè extendatur, non potest tamen hominis vitam ultra terminos à Deo præfinitos producere. Sed infinitis prestigiis imponit miseris mortalibus, diversis modis illorum oculos fascinans & obcœcans: ut videre se credant quæ non sunt, & iis rebus interesse, à quibus sunt remotissimi.

Gilberti spelunca.

Enthusiasmus Magi Septemtrionalis.

Constat adhuc hodiè inter *Septemtrionales* hoc exerceri, ut si quis peregrinus scire velit, quid domi agatur, conveniat *Magum* aliquem, qui facili negotio illic invenitur (ex professo enim eam artem tractant,) pactóque precio *Magus* recedit in cubiculum suum, ubi ranam, serpentem, vespam, crabronem, vel aliud aliquod animal ex ære conflatum, & ad hunc usum præparatum incudi imponit, malleoque repetitis ictibus ferit, verba quædam arcana obmurmurando: hinc & inde pedibus insistendo, gesticulationibúsque indecentibus brachia lumbósque movendo, donec humi *Enthusiasmo* raptus, tanquam exanimis labatur. Ejus corpus oportet diligentissimè ab aliquo domestico custodiri, ne vel à musca prætervolante vel araneo insidente contingatur. *Diabolus* enim sese transformat in diversorum ac minimorum animalium figuram, ut custodes fallat, & corpus *Magi* suffocet, & ad vitam redire non sinat: Qui post aliquot horas animum recipiens, longâ tanquam viâ & agitatione defatigatus extollitur, & sellæ imponitur: ubi oculos circumquaque rotans, anhelitu succiso & difficili hians tanquam respirare non possit, narrat ordine quæcunque viderit, & audiverit in remotissimis regionibus, magna omnium audientium admiratione & metu.

Henricus Suecia Rex Magus.

Neque solùm hanc artem exercent *Plebeji*: eâdem cum vulgo insaniâ feruntur *Primores*, & *Magnates*. Legimus *Henricum Sueciæ Regem*, Principem alioqui cordatum, & prudentem, *Magiæ* ita indulsisse, ut pronunciatis tantùm verbis aliquot arcanis myriadem Dæmonum promptam semper & paratam ad omnia jussa evocaverit: ita ut rotato pileo, quem gerebat, aërem turbaret, ventos violentos cieret, eosque in quamcunque vellet partem moveret: unde inter *Suecos* natum proverbium, dum subitis tempestatibus cœlum obtegeretur, horrendisque typhonibus aër perstreperet. *Verendum*, ajebant, *ne Rex ventosum suum pileum moverit, ut nobis perniciem aliquam, & calamitatem inducat.*

Ventosus Henrici pileus.

Agaberta venefica.

Fuit in iis regionibus *Agaberta* quædam venefica, quæ nunquam conspiciebatur naturali figura. Modò apparebat pusillæ, deformis, & languidæ anûs vultu, modò statura corporis adeò procera, ut altas quercus æquaret altitudine: nunc in equam, vaccam, Tarandam, avem, vel colubrum mutabatur, vel phantasmatis aut larvæ horrendæ induebat faciem. Ea credebatur *Solis* & *Lunæ* jubar offuscare posse, rupes suo loco movere, mōtes deprimere, sistere fluviorū cursum: & alia ejusmodi

modi admiranda, & omnem fidem ſuperantia præſtare, tantâ felicitate, ut videretur in omnes *Dæmones* habere imperium.

Idem memoriæ traditum eſt de *Hollero*, qui pro *Numine* aliquo à ſuis ob miracula ſemper eſt habitus. *Othinum* quoque narrant multa præſtitiſſe admiratione digna. Inter quæ hæc narratur hiſtoria. *Hadingus Rex Daniæ* propter crudelitatem & inſolentiam regno expulſus eſt: extorriſque patrio ſolo in *Sueciam* navigavit: Cúmque audiviſſet illic *Othinum* multa exercere, quibus omnes juvari, & promoveri poſſent, convenit hominem, precio & verbis demulcet: *Age*, inquit, *ô Rex, confidenti eſtò animo: ego te in tuam Daniam reducam, dummodo te mihi committas, atque obſequentem reddas:* Cui cùm ſe paratum ad omnia experienda juraret, *Magus* in equum ſtaturæ egregiæ inſedit, juſſitq; regem exulem ſibi à tergo inſiſtere: hoc modo duo illi equites in aërem primùm ſublati, poſteà in Oceanum Septemtrionalem horrendis tempeſtatibus commotum deſcenderunt, ſuperantéſq; medios turbines, & ſpumantes fluctus paucis horis *Daniam* contigerunt: *Rex* occultis colloquiis cum amicis & ſuæ factionis hominibus conferens, effecit ut populo reconliaretur, & priſtinæ auctoritati reſtitueretur. Cúmque paulò poſt in *Norvegiæ* regem arma moveret, *Othinum* ſibi *Conſiliarium*, & *Aſſeſſorem* elegit, expeditioniſq; ſuſceptæ ſocium. Cúmque claſſes utriuſq; regis prælio navali decertaturæ eſſent, & pugnæ jam inſtarent, *Othinus* violentiſſimos ventorum turbines movit, mare undis & tempeſtatib. è profundo pelago concuſſit, ut omnia confundi, rumpi & dejici viderentur, deſuper cœlum nubibus obducebatur, undiq; crepitabant tonitruum horrẽdi fragores, reboantibus ex imo fluctibus, coruſcabant torti fulminum ignes, imbres & grandines pavẽdo impetu rotabantur in *Norvegiorum* naves, quarũ pars naufragio abſorpta, reliquæ fugâ ſibi ſalutem acquiſiverunt, & victoriam *Hadingo* tribuerunt.

Hollerus Magus. *Othin. Hadingum reducit in Daniam.* *Othini Magiâ ſuperati ſunt Norvegi.*

In provincia *Eſmellen* vicina *Moſcoviæ* ſpelunca viſitur horrendo hiatu: in quã ſi quod animal conjiciatur, tantus fragor, boatus, & ſonitus præter naturam excitatur, ut nulla tonitrua, nulla tormenta, & machinæ bellicæ globorum ignitorum vomitione hunc æquare poſſint. Quòd niſi incolæ, ſi quando caſu equus, vel aliquod aliud animal in illam voraginem labatur, aures ſubitò cerâ xylóque diligenter obturarent, crepitibus illis ſurdi evaderent, vel mente capti, aut præſenti morte exanimarentur, vel morbis incurabilibus afficerentur. Propterea neceſſe fuit hoc antrum altiſſimo muro cingere, & locum portis & turribus munire, ne acceſſus eò liber permittatur: quarum claves aſſervantur à Præfecto urbis firmo præſidio munitæ. Ante aliquot annos, dum cives obſidione gravi cingerentur annonaque deficiente penuriâ victûs laborarent, & ad deditionem cogerentur, ſpecus hujus commoditate ad ſuam ſalutem uſi ſunt, hoc modo: Incolæ omnes ſeſe præpararunt obturando diligenter aures, & in cellis ſubterraneis latitando: Pertraxerunt aliquot boves ex armentis ſelectos procero corpore, quos in illum ſpecûs hiatum devolverunt noctu, hoſtibus ante urbem ſecurè degentibus. Tunc ſubitus de repente, tantúſq; exortus eſt fragor, loci concuſſio, terræ motus, & trepidatio, mugitus horrendi ex infima barathri voragine erumpentes, ut *Cocyti* fauces infernales omnes furias ſimul vomere viderentur. Hac re inſolitâ, inexpectatáque uſque adeò conſternati ſunt obſidentes, ut cœlo deſuper boante, tellure remugiente, denſiſſimis noctis intempeſtæ tenebris neſcirent, quid agerent, & conſiliorum dubii in faciem collapſi relictis armis, animiſque dejecti tellure abſorberi ſe rerentur: Pars eorum metu exanimata, alii mente capti titubantes ſtare loco non poterant, plures ſurdi redditi, omnibúſque corporis partibus debilitati ſuccubuerunt, & proſtrati ſunt. Obſeſſi hanc occaſionem arripientes, ſubitâ irruptione in caſtra irruerunt, metu exanimatos aut inſanos facili negotio trucidant, impedimenta diripiunt, paucoſque ſuperſtites fundunt, profligant, & in turpem fugam cum rerum omnium jacturâ vertunt. Nihil enim eſt quod iſti homines operâ Dæmonum, qui illic peculiare obtinent imperium, non poſſint perficere.

Spelunca Eſmellenſis.

Sunt enim ut plurimùm altæ robustæque staturæ, cute candidissimâ, membris validis, & nervosis, sed tardiore stupidioréque motu corporis, sicut & animis obtusioribus: Inter illos etiam frequentes inveniuntur *Gigantes*, corporum viribus & magnitudine admirandis, quod testantur *Saxo Grammaticus*, & *Olaus Magnus Upsalensis Episcopus*. Qui monstrosi roboris, & vastitatis referunt fuisse quosdam *Artenin, Astarchetarem, Angrimum*, & *Arvedorum*: qui sine difficultate bovem ingentem caudâ arreptum in humeros conjiciebant, & gerebant tanquam ovem: & hi omnes in genere tantam cum *Dæmonibus* habent familiaritatem, ut eorum ope nihil intentatum relinquant, quod ad *Magicas artes*, & *Necromantiam* facere posse videatur.

Gigantes Artenis, Astarchater, Angrimus & Arvedorus.

Quid in Livonia acciderit viro nobili.

Dum hæc scriberem, narravit mihi historiam mirabilem vir clarissimus *Petrus Lepidus* Procurator regius apud *Mediatricos*, quæ contigit cuidam ex ejus amicis, viro nobili, & multæ auctoritatis. Is à suo Principe missus erat in *Sueciam*, ad transigenda quædam negotia cum rege. Duxerat uxorem illustrem, & formosam menses circiter tres ante susceptam Legationem; cui discedens promiserat reditum intra quatuor ad summum menses, Deo iter sospitante. Venit feliciter in Sueciam, res commissas cum rege optato successu expedit: à quo veniâ acceptâ muneribúsque cumulatus cùm dimitteretur, in *Livoniam* vicinam transfretare statuit, ductus cupiditate videndi ea, quæ famâ vulgabantur de iis regionibus: potissimùm de *Spiritibus familiaribus*, qui cum hominibus versantur visibiles, & illis officiosè inserviunt. Eò postquàm adpulisset, assiderétque mensæ in diversorio cum reliquis convivis cogitabundus, & subtristis, memórque se jam anno integro abesse ab uxore, cui maturiorem juraverat reditum: In illum intuens hospita: Quid, inquit, mi homo: quæ te res adeò solicitum tenet? ut cæteris Genio indulgentibus, solus tristis & cogitabundus videaris? Nonne te novæ nuptæ absentia, & desiderium plus justo angit? de cujus valetudine, ut par est, & statu sollicitus es. Atqui, respondit hospes, Benè conjectaris: Illam enim animo gero: illam dies noctésque meditor, de eâ somnio; nihil oculis obversatur, quod illius memoriam mihi non inculcet, & illius desiderium ardentissimum non stimulet. Quin bono animo esto, inquit mulier: Paciscere mecum de precio aliquo; Ego dabo operam, ut antequam dies crastinus illucescat, testimonium certum de illius statu & valetudine tibi referatur, & illi renuncientur, quæ voles. Conveniunt de mercede: itur dormitum; quiescitur. Postero die adest hospita cubiculum ingressa: Narrat hospiti suo uxorem valere optimè: describit domum, habitum, formam, familiam, & quæcunq; præsens vidisset. Cúmque *Livonia à Rheno* longissimo terrarum intervallo dissita sit, vir hic mulierculæ verbis fidem adhibere non audebat: cùm existimaret illam pleraque effutire, quæ antea ex alternis colloquiis in mensâ dicta essent, vel quæ ab illius famulis potuerat percepisse. Tum illa educens è perâ annulum gemmatum, quem maritus nuptiarum die digito uxoris signum perpetui reciprocique amoris testimonium inseruerat: Agnoscis, ait, hoc pignus? & adhuc dubitas me peregisse fideliter, quod heri inter nos conventum est? Ille admiratus, & singula, quæ domi suæ vidisset, ab hospita percunctatus, præmium industriæ ac sedulitatis præstitę liberaliter persolvit. Reversus autem paulò post domum suam, dum varia cum uxore, ut fieri solet, familiariter confert colloquia: amabo, inquit, cur eum annulum, quem tibi connubii pignus donavi, non ampliùs digito gestas, ut solebas hactenus? Illa ad mariti verba demisit oculos, pudore genas occupante. Ah, mi dilectissime vir, ait, fateor mihi dolosè, & miraculosè subtractum, maximoque animi dolore subreptum. Sed audi quomodo res acciderit: Ante aliquot hebdomadas manè præter solitum, (ah non fecissem!) è lectulo surgens, cùm ex dolore tuæ absentiæ dejectus mihi diu fuisset appetitus, ciborumque omnium nausea me incessisset, jussi per ancillam mihi aliquot emi pisces, quibus mihi repararetur orexis. Hos dum exentero solicitè, annulum meum deposui in mensam culinariam, ne cruore,

Annulus à Saga subreptus.

cruore,& sordibus inquinaretur: Ingressa est interim domum meam mulier quædam peregrina mendicans, & stipem poscens: quæ accepto nummo, è limine se subripuit, neque diligenter perquisita postea, tota urbe inveniri potuit. Hanc ego multis indiciis furti auctorem suspicata sum. Nam præparatis piscibus conversa ad annulum meum, subreptum animadverti: at illa antequam à me reciperet Eleemosynam, oculis curiosè quæcunq; domi essent, circumquaque perlustrabat: & ancillæ poscenti quænam, & unde esset, respondit se ex *Suecia* oriundam: ubi vidisset virum quendam nobilem, qui se *Rhenanum* diceret, apud regem honorificè exceptum. Maritus die notato, habituque, & vultu mulieris, qualem illi uxor describebat, agnovit hospitam *Livonicam* eò venisse: restitutoque conjugi annulo totam retexuit hostoriam, non sine audientium admiratione.

CAPUT IX.

SEd multi negant raptum hunc præternaturalem fieri posse sine corporum interitu: cùm violentiam tantam sine suffocatione non queant admittere: ideò eum, & *metamorphosi* in lupos imaginariam esse, non in actu existentem. *Cacodæmonem* usque adeò mentes veneficorum fascinare, ut cùm eorum corpora certis locis inania jaceant, variæ imaginationes in eorum animis imprimantur: putentq; se in iis locis præsentes fuisse, à quibus longè remoti manserint, & ea vidisse, quæ infinitis locorum intervallis dissita sint. Nam ea corporaliter non consistere, testatur *Canon*, capite *Episcopi*, 26. *causa*, *quæst*. 5. ubi ait: *Raptum violentum esse imaginarium.*

Illud etiam non est omittendum, quòd quædam scelerata mulieres retrò post Satanam conversæ, Dæmonum illusionibus, & phantasmatibus seductæ, credunt se, & profitentur cum Diana Dea Paganorum nocturnis horis, vel cum Herodiade, vel cum innumera virorum, mulierumq; multitudine equitare supra quasdam bestias, & multa terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire. Et paulò post subjungit: *Quis verò tam stultus & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur?* Tandem concludit *Canon* his verbis. *Quod omnibus publicè annunciandum est, quòd qui talia credit, & his similia, fidem perdit.*

Antonius Torquemada libro *Hexameronis*, quem scripsit *Hispanicâ* linguâ, *dieta tertia*, hanc inserit historiam: *Guadalupi Hispaniæ* oppido Juvenis quidam *Granatensis* dabat operam literis. Is, ut fieri solet, deambulandi gratia, cùm urbem esset egressus mense *Junio*, & in umbra captans refrigerium sub arbore recubaret post cœnâ horâ satis tardâ, ecce obviam illi venit monachus quidam incognitus, qui peregrè veniebat equo vectus strigoso, macie confecto, & longioris itineris labore defatigato. Cui assurrexit juvenis, & reverenter salutavit. At, inquit *eques Monachus*, Domine mi, rogo te obnixè, ut in urbem regressus (in quam introire propter certas causas mihi non conceditur) obsonia & cibos ad cœnam necessarios mihi coëmas. Paret juvenis officiosus, acceptaque pecuniâ cibos mercatur necessarios, & quàm celerrimè potest ad monachum reportat. Is inducto super cespites pallio, admotáque mappâ discumbit, convivio juvenem adhibens communi. Et cum eo inter epulandum de rebus diversis familiares contulit sermones: *Scholasticus* illum rogat quónam iter pararet? Ille *Granatam*, inquit: Cui juvenis, inde natus sum, ubi habeo matrem adhuc superstitem, quàm brevi invisere est animus. Tunc *Monachus*, Age, inquit: præbe te mihi viæ socium: Ego te libenter omnibus impensis itinerisque tædio, quantùm à me fieri poterit, sublevabo: sed necesse est ut sine mora te viæ accingas: moras enim longiores hîc facere nequeo. Juvenis conditionem oblatam amplectens domum redit, præceptori valedicit; compositisque sarcinulis ad hospitem reversus est. Jam nox instabat nebulosa & tenebrosa: & hanc elegisse se ajebat *Monachus* datâ operâ, ad evitandum diei æstum: Dum aliquot milliaria confabulando simul peragrassent hic eques, ille pedes; Monachus juvenem aliquantulum *Historia mira ex Hexamerone Torquemadæ.*

defatigatum compellat, ut communi equo simul veheretur. Quid, inquit ille, mihi tam comiter offers, quod præstare neutiquam potes. Possétne equus lassus, & longis jam fractus viis vecturæ duorum sufficere, qui unum cum difficultate tergo insidentem sustineat? Animalis animositatem, respondit, nisi expertus, non potes cognoscere: aspectu quidē falleris, sed res se longè aliter habet. *Scholasticus* urbanitate *Monachi* illectus, alacriter in tergum equi insilit, & firmo amplexu, ne dejiceretur, ephippio insidentem complectitur. Equus duplicatâ celeritate, & robore graditur, & festinat: equitant ambo simul, diversis colloquiis viæ tenebrarumq; tædium mitigantes. Nox brevis exortâ fugit aurorâ. Clara jam luce *Scholasticus* in subjacentes valles convertens oculos, mirabatur regionis amœnitatem, hortos irriguos, planiciem campósque segetibus fructiferisque arboribus consitam, locáq; omnia ubere glebâ, & fœcundis agris tecta: in quorum medio urbs ampla, & spatiosa ædificiis superba in altum erectis, mœnibus propugnaculisque altissimis cincta, fastigia turrium, ac templorum moles operosas extollens. Quid hoc est obsecro, inquit Juvenis? quæ est hæc locorum amœnitas? quæ urbs tam culta? Quòd nisi à patria tam remotum me scirem, *Granatam* hanc urbem esse existimarem: tam benè omnia cum urbis amplitudine, ornamentis, & situ conveniunt. Imò, inquit *Monachus*, neutiquam tua te fallit opinio. Hæc est ipsa *Granata*, quam petis. Quare, age, expedi te citò, & patriam ingredere. Nam me ulteriùs progredi necessitas cogit. Juvenis admirabundus obstupuit; nescius quo modo brevioris unius noctis spatio iter fuerat emensus, quod multis diebus expeditissimi equites non potuissent conficere. Desine ista mirari, subjecit *eques*: repete domum tuam incolumis: sed cave ne cui enarres, quæ in via tibi contigerunt.

Alia historia de tribus viatoribus.

Idem *Torquemada* aliam non absimilem historiam huic subjungit: Viri duo amici ex *Valledolid* urbe *Hispaniæ* profectionem simul susceperant *Granatam* versùs: Dúmque in via appulissent in pagum, qui *Olmeda* vocatur; illis occurrit vir peregrinus, qui se idem iter instituisse dicebat. Juncti simul equitant, colloquuntur, & confabulantur inter se, quemadmodum inter viatores socios fieri solet. Jam quatuor circiter *leucas* progressi, cùm prandii tempus instaret, amœnusque illis occurreret campus: Hic, inquiunt, commodissimè diversabimur, & in umbra discumbentes prandebimus. Placet omnibus hæc sententia. Postremus ille Viator longum, quo amictus erat, pallium in herba extendens, superjecto mantili expromit è pera cibum, quem ad viam præparat: Idem quoque reliqui duo faciunt, cōferentes quicquid reconditum sacculis gerebant: & in strato pallio decumbentes: convivantur simul, jocosáq; de rebus diversis inter se conferunt colloquia. Cúmq; fami, & appetitui esset satisfactum; Surgamus, inquiunt *Valledolidenses*, & cœptum iter persequamur, ne mora longior differat negotium, quod expediendum suscepimus. Nimia festinatione opus non est, inquit alter; Tempestivè namque *Granatam* veniemus: cōversúsq; eam in vicinia ostendit, vix quarta milliaris parte distantem. Illi admirabundi, se dum pranderent tam dissita locorū intervalla brevissimo tempore emensos fuisse, nullum motum sentientes, sese mutuò intuebantur: ad quos Viator, *Pallii*, inquit, *mei beneficio hoc estis assecuti*. Quin abite in bonam rem; incolumes estote, & valete: neque cuiquam quod evenit narrate. Illi urbem ingressi sunt læti. Viator aliam viam ingressus, iter susceptum prosecutus est.

Viri cujusdam literati raptus.

Vir quidam literatus, cùm multa audivisset de *Magorum* rebus gestis: neque posset sibi persuadere, eos tanta præstare posse, quæ famâ communi apud omnes promulgabantur; curiositate nescio quâ ductus, statuit ab iis discere, & cognoscere an vera essent, ut posset desiderium hujus novitatis complere. Vicinum habebat de *Magia* suspectum apud multos: hunc adit, salutat, amicitiam ejus, & familiaritatem expetens: ut ex mutua consuetudine, & conversatione posset aliquid expiscari, & perspicere eorum, quæ illius animum angebant. Neque res in longum tempus protracta est Nam cùm *Magus* animadvertisset, literatum hunc hominem

seriò expetere initiari sacris communibus; persuasit illi facillimè, si vellet in hac vita felix reddi, omnibúsque deliciis, & voluptatibus usque ad satietatem frui, ut se societati reliquorum adjungeret, & cum eo ad conventus nocturnos deferri se pateretur. Assentitur volens: instruitur à *Mago* de iis, quæ gerenda erant: & adcuratè docetur, quid illi faciendũ esset, quid cavendum, quid dicendũ, & quid tacendũ. Statuto igitur tempore, nocte intempestâ postquam esset unctus, lustratusq; verbis & incãtationibus, cũ Mago in aërem sublevatus, tantisper per valles & inaccessos mõtes deportatus est, donec trajectis fluminibus, & peragratis infinitis populis pervenit in patentem campum, rupium præcipitiis undiq; circumseptum: ad hunc ex omni parte confluebat innumera hominum multitudo utriusq; sexus, qui tripudiis, risibus, & jocis omnia cõplebant: Bacchanalia illic celebrari dixisses, quicquid lasciviæ, quicquid licentiæ turpis excogitari potest, illic apertè exercebatur, propẽsis in omnẽ proterviã omniũ animis. Postquã novum mystã animadvertissent, eum omnes cũ plausu amicè exceperunt, & illi congratulati sunt, quòd Domini rerum omniũ potentis servitio sese addixerit: à quo recepturus esset, quicquid deliciarum, voluptatum & felicitatis in vita excipi, aut expeti, potest. Medio in campo erectum attollebatur altissimũ tribunal preciosis instructũ pannis: illi insidebat horrendæ monstrositatis hircus, cujus oculi radiosis scintillabant ignibus, cornua in tergũ retorta, pili hispidi, setosi, & oblongi, fœtor obscœnus & intolerabilis nares circumstantiũ sternutantiũ more cõplebat: Ad hanc fœtidã, & horrore pavendo beluam per gradus cõscendebant omnes advenæ cernui sese demittentes cũ adoratione, partesq; illius pudendas, & posticas venerabũdi deosculabantur: tantúmq; honoris illi Cacodæmoni exhibebant, quantum Deo tribui posset. Novus iste magus rei novitate perculsus, turpitudinẽ hãc, & obscœnitatẽ detestatus *nomen Dei, & Christi Servatoris* imploravit in suũ auxiliũ. Vix nomẽ *Jesu Christi* pronunciarat, cùm subitò tẽpestate exortâ, omnia circũquaq; loca pavendis ignibus, horrendóq; tonitruũ fragore, & terræ motib. concuti, nutare montes, ululare solum, rupiũ moles dejici, arbores violentis ventorũ turbinib. eradicari, & in aërem abripi viderentur, cõpages cœli dissolvi, & mundi totius fundamẽta nutare, & usque ad Tartaros dehiscere terra crederetur. Hoc horrore usque adeò concussus & consternatus est bonus iste vir, ut aliquandiu prostratus humi sine sensu, sine judicio exanimis jacuerit: neq; in hac mentis perturbatione potuerit videre, quid cũ cæteris factũ sit. Orto jam sole ad se rediens, & mentem recipiens, toto tamen corpore usque adeò debilitatus, ut sibi membra omnia luxata putaret, cũ summa difficultate sese extricavit è montiũ inaccessis sentibus & præcipitiis: Quibus tamen, *Dei* auxilio sæpiùs invocato, superatis, fame ac labore confectis viribus descendit in planiciem desertis illis subjectã: ibi incurrit in populũ forma, habitu, ac sermone incognitũ: Cumq; non posset cum hominib. colloqui, signis & nutibus cibum ad famem sedandam vix extorsit. Inde per longissimos itinerum tractus versùs occidentem solem progrediens, multorum populorum ditiones emensus, multas angustias passus, post multas hebdomadas vix ad fretum pervenit *Gaditanum*: quo trajecto *Hispaniam* suam repetivit: patrioq; solo exceptus, magistratui omnia, quæ illi acciderant, narravit: & multos ostendit impietatis Magicæ sectatores; qui admissorum facinorum pœnas dederunt.

Venefica è nubibus à Dæmone demitti visa.

Alfonsus de Castro Jurisconsultus celeberrimus ex libris *Pauli Guirlandi* Inquisitoris horum criminum, potissimùm ex eo tractatu, qui inscribitur *de Hæreticis*, narrat, in *Italia* suo tempore fuisse mulierem veneficam, quæ à *Diabolo* ausportata per aërem ad conventum reliquorum Magorum se frequenter conferebat: ea postquam indulsisset cum cæteris potu, conviviis, saltationibus, & enormibus illis libidinibus, quibus se cum immundis Spiritibus polluunt Magi, domũ rediens eodem Dæmone vectore, postquã adpropinquasset oppido, unde priùs exiverat, audivissetq; sonũ campanarũ, cives ad sacra matutina compellantiũ, demisit mulierẽ inter sentes prope fluminis ripam. Illac fortè fortunâ præteribat juvenis oppidanus,

qui ex alto descendentem animadvertit veneficam. Hoc spectaculo territus (visionem enim & phantasma esse credebat, cùm adhuc obscurum esset crepusculû) substitit attonitus, neque ausus est iter persequi. Illa ut erat nuda, sparsisque per humeros capillis, civem suum nomine compellavit; & ab eo postquam propiùs accessisset, cum lacrymis suppliciter petivit, ut illi tegumentum aliquod præberet, quo pectus partesque pudendas velaret. Juvenis ea conditione se præstiturum, quod poscebat promisit, si fateretur, quo modo in altum vecta esset; & è nubibus descendisset, atque inter vepres nudo corpore demissa latitaret. Is postquam jurejurando fidem adstrinxit, se celaturum omnia, venefica illi longa narratione explicuit, quicquid ab ea factum esset: Ita, prout pactum erat, secretò per occultas semitas deducta vix ortâ luce domum rediit. Sed, ut nihil reticetur à quoquam, juvenis hic amico suo familiari negotium indicavit, & amicus alteri. Hac ratione res in multorum cognitionem adducta, Magistratui tandem declarata est: qui veneficam cum aliis tantorum facinorum consciis, & sectatoribus è vita sustulit.

Malleus veneficarû.

Si quis plura velit cognoscere, legat eundem *Alfonsum*, & librum *Guirlandi*, qui inscribitur MALLEUS MALEFICARUM, ubi videbit infinita ejusmodi exempla: quæ nisi tantorum virorum auctoritate fulta essent, vix fidem mererentur: mirabiturque unusquisque, quanta mala genus hoc hominum mortalibus inferat, quas pestes, quæ damna procuret; & quantâ impietate grassetur.

Italæ venefic.æ mirabilis historia.

Libet adhuc hic inserere mirabilem historiam ex *Guirlando*. Capta fuit in quadam Urbe *Italiæ* venefica arte Magicâ inter suos famosa: ea adducta ad *Inquisitorem Guirlandum*: Is, ut erat vir prudens, acutus, & moderatus seriis verbis objurgavit mulierem, postquàm infinita facinora à se perpetrata fassa esset, quorum impunitatem illi promisit, si illam suæ impietatis pœniteret, à Deo veniam toto corde peteret, juraretque se in posterum relicturam servitium Dæmonum: & simul suæ artis specimen aliquod exhiberet in præsentia Magistratûs, assessorumque Syndicorum. Illa nihil cunctata, jurejurando spopondit se præstituram, quod Inquisitor poscebat. Egressi sunt urbem cum muliere; quæ acceptâ veniâ paulò longiùs ab iis secedens inter dumeta, scrobem illic effodit unguibus, multa obmurmurando; in eam minxit divaricatis inclinata cruribus, ore hiante, retortis oculis, canitieque setarum instar erectâ, deformibusque gestibus horrenda: & à scrobe assurgens, urinam effusam urgebat in gyros diversos, adhibitisque circumquaque certis signis, & characteribus, evocabat aërios Dæmones in auxilium, virgaque circumferiens scrobem, ex qua subitò vapor quidam crassus in fumi speciem emersit; qui paulatim in aërem sublatus, generavit, (ut apparebat oculis spectantium) nubem densam, nigram, & horrore plenam: ex ea paulò post inclusi soni, boatusque surdi audiebantur, mox in crebra, horrenda, & inusitata versi sunt tonitrua, & cum fragoribus pavendis undique emanabant ignes rutili, fulgetra, & fulmina, quibus cœlum terraque brevi crematum iri videbantur, tantò impetu reboabant, concutiebantur omnia loca subiecta, ut æther flagrare, tellus ad Tartara dehiscere putaretur. Adstabant spectantes ingenti metu consternati, quos jam dudum seriò pœnitebat suæ curiositatis: sed reditus in urbem vicinam sine periculo præsentissimo illis non concedebatur; sententiam revocare non licebit, neque veneficam ab instituto retrahere, cujus aspectus omnibus formidabilis esset, & potentia metuendâ, quam Magistratus auctoritate, & iussu usurparat: cumque pavore maximo concussi essent, mulier ad eos conversa, Confidite, inquit, & bono animo estote: nihil ex his omnibus vobis imminet periculi: de salute vestra sitis securi, quæ mihi satis curæ futura est: Tu tantummodo, ô Inquisitor, præscribe mihi locum, in quem derivetur hæc tempestas: necessarium enim est hanc nubem onus conceptum exonerare. Tum Guirlandus illi digito indicans locum petrosum, incultum, & sterilem, Illuc, ait, cùm necesse sit, impetus iste rotetur, & delabatur sine noxa. Vix dictum fuerat, cùm ecce horrendi undique crepitus, tonitrua, coruscationes, & violen-

lentorum ventorum turbines concitati, è nube cum pavendis boatibus, & flammarum ignitis imbribus exprimuntur, torti fulminis ignes rutili, nymbique aquarum, grandinumque, & lapidum ruinæ tanto impetu in locum designatum præcipitantur, ut effervescente fluvio vicino, & tellure ex profundo remugiente tota mundi compages dissolvi, & ruinam minitari videretur. Nemo spectantium fuit, qui rursùm de sua incolumitate non fuerit dubius, quemque non pœnituerit hujus spectaculi. Exoneravit se tamen ea nubes sine damno, & hominum periculo: neque inventum est quicquam ex ruina, quod excesserit limites ab Inquisitore, & Magistratu designatos. Dæmones enim, (quorum versuta malicia est inenarrabilis) advocati præstò sunt, seque exorcismis, & conjurationibus quasi cogi patiuntur, ut miserum Magorum genus in impietate detineant: & præcipites in ruinam & perditionem æternam protrahant. Et hi licèt ad omne malum propensi sint in genere, variæ tamen eorum existimantur esse differentię, à locis ubi degunt, ab officiis quibus sese applicant, & suas operationes exercent.

CAPUT X.

Gaudentius Merula, ex opinione *Pselli*, *sex* diversas Dæmonum differentias recitat; scripsit enim *Psellus* multa de Dęmonum natura. *Primi* dicuntur substantiæ *ignitæ*: propterea quòd habitant in elatiore aëris parte, communicantque cum regione vicina ignea, vel fortasse in ea degunt, & conversantur: ideò vocantur *Spiritus ignei.* *Sex Dæmonum differentiæ.* *Spiritus ignei.*

Secundum genus est eorum, qui incolunt *mediam partem aëris* usque ad terram. Hi præter ordinem Naturæ, ventos concitant, tempestates movent, conspissant, & congelant nubes, procurant fulgura, coruscationes, & fulgetras, conflant grandines, cient flatuum horrendorum typhones, subvertunt arbores, rupium moles infringunt, turres arduáque demoliuntur ædificia, sata corrumpunt imbribus, locustarum, muscarum, erucarum, & scarabeorum ex putredine aquæ & telluris generationem stimulant, ad rodendas recentes arborum vitiúmque gemmas, & herbarum asparagos enascentes, & reliquos terræ fructus. Et hi sunt prioribus multò magis noxii: nam cùm ignei Spiritus sint substantiæ præstantioris, & purioris, viciniq; cœlo, minùs sunt proclives ad nocendum. *Spiritus aërii.*

Tertio loco numerantur *Dæmones, qui terræ superficiem habitant*: & hi maximè sunt hominibus infesti, quibus conversantur, quos sequuntur, quos instigant, & propellunt in varia facinora, ut enormibus criminibus pressos divertant à spe vitæ æternæ, & à gratia, quam obtinemus per CHRISTUM SERVATOREM nostrum. Ideò nobis die noctúque insidiantur, suggerunt malas voluntates, movent concupiscentias; libidinũ titillos, & pollutiones nocturnas excitāt: ostendunt per somnia divitias, & harum desideria in animis avarorum excitant: bilem acuunt, iras inflammant, vindictæ cupiditatem inflant, & cędes procurant. Neq; est ullum peccatum, in quod non pertrahant, tam vigilantes, quàm somno sopitos. Quia cùm sint Spiritus, animos maximè concitant. Ac nisi nos tutaretur DEI clementia, nullum est momentum, quo non periclitaremur. Ideò non sine causa nos jubet APOSTOLUS *vigilare & orare, ne intremus in tentationem: Quia adversarius noster Diabolus circuit, quærens quem devoret.* *Spiritus terreni.* *1. Pet. 5. v. 8.*

Quartam classem tenent *Spiritus aquei*; qui in mari, lacubus, fluminibus, & fontibus degunt. Hi tempestates in mari concitant, fluctus inflant, & extollunt ventorum violentiâ, cum horrendo impetu & concussione pelagus è fundo spumantibus undis cum arenis confundunt; naufragia procurant: ad quæ etiam utuntur operâ cetorum, Phocarum, Pystrium, Balenarum, & reliquarum belluarum marinarum. In lacubus & fluviis lintres & scaphas subvertunt, navigantesque, quantum in illis est, diversis modis vexant: (nam eorum potestas præscriptis à DEO limiti- *Spiritus aquei.*

bus refrænatur, alioqui omnia perderent) natantes turbinibus & aquarum vorticibus, gurgitibusque profundis herbarum fibris implicitos submergunt.

Spiritus habitantes specus.

Quintus ordo est *Spirituum incolentium specus, voragines, & concavitates terræ subterraneas.* Hi parant insidias fossoribus puteorum, & fundamentorum ædium, saxa, terramque in subjectos devolvunt, ut oppressi ruina suffocentur: maximè autem noxii sunt iis, qui metalla in visceribus terræ scrutantur, & perquirunt; quos interimunt venenatis halitibus, aut anhelitûs prohibitione. Sæpè visibili forma apparent, corporibus raris & perspicuis, assiduo motu micantibus, & evanescentibus. Terræmotus cient, ventorum terræ hiatibus & cavitate inclusorum violentiâ; aut admissis in tellurem aquis, ut subsideant montes, urbes, & ædificia, eructent è terra colles, & arenarum, pumicum tophorumque immanes acervi: Et hæc damna, ut plurimùm excitant in locis mari vicinis: nonnunquam ubi copia latet sulphuris, hoc commotis flatibus incendunt, & horrendis eructationibus homines terrent, sæpéque voraginibus absorbent: ut in *Æthna*, & *Vesuvio* monte factum fuisse olim legimus: & nostro sæculo in monte illo novo, qui è medio lacu *Lucrino* prope *Puteolos* & *Bajas* undis ebullientibus, & terrâ è fundo pelagi reboante & tremente subito impetu emersit, mare retrocedere coëgit, ingenti hominum metu & strage; qui inundatione illa repentinâ cum majori Bajanæ urbis parte submersi sunt; Anno Domini 1539.

Spiritus inferni.

Sextam sedem occupant omnium pessimi, qui in *Abyssum Cocyti* devoluti sunt: destinati ad divexandas impiorum animas: cum quibus & ipsi suppliciis æternis, & igne inextinguibili cruciantur: ubi tenebræ sunt horroris, & metus plenæ, ejulatus, & dolor inconsolabilis, cruciatus perennis, & stridor dentium. Neque solùm hi, sed & superiores ita peculiariter distincta habent officia, quin omnes simul conspirarint in DEUM conditorem omnium quæ extant, & in perditionem hominum, quos JESUS CHRISTUS suo sanguine ab interitu redemit, & vitæ æternæ vindicavit.

Somnus & Amor puri spiritus.

Apulejus, aliique multi existimaverunt inter *Dæmonas Amorem* & *Somnum* esse puros Spiritus, reliquos vinciri cum corporibus. Idem asserit *Divus Basilius*, qui corpora non tantùm malis, sed etiam bonis attribuit Spiritibus & Angelis: secutus *S. Augustini* opinionem: *qui existimavit omnes* ANGELOS *ante lapsum habuisse corpora, ex superiore & puriore aëris parte, qualia habent Angeli Sancti. Sed postquam se peccato Satanæ involverunt, mutarunt corporum substantiam in crassam, & impuram aëris partem, ut in iis maximè torqueantur.* Quam tamen opinionem *Magister Sententiarum dicit* falsò tribui *S. Augustino.* Qui cum cæteris Doctoribus Ecclesiæ censet, tam ANGELOS quàm *Dæmonas* puros esse *Spiritus.* Quod testatur Joannes *Damascenus*, *S. Gregorius*, *S. Thomas*; Sed *Gaudentius Merula Psellum* secutus asserit, *Dæmonas pati non posse sine corporibus.* Doctores sacri tamen in eo conveniunt, tam Angelos quàm Dæmonas sibi, quoties libet, adsciscere posse corpora visibilia, conformia illi rei, quam nostris sensibus volunt objicere, sive ex igne, sive ex aëre, sive ex terra, aut alia materia. Ita videmus tres illos Angelos apparuisse ABRAHÆ: alterum *Manuæ* & ejus *uxori:* Unum quoque servasse *tres* illos *juvenes* conjectos in fornacem ardentem. *Raphaëlem* comitatum fuisse *Tobiam* juniorem: *Gabrielem* humano corpore salutasse *Divam Virginem.* Hinc animadvertimus tam bonos quàm malos Angelos sibi, dum volunt, adaptare corpora congrua illi rei, quam repræsentant: quæ tamen momento dissolvuntur & evanescunt: propterea quòd eorum materia subtilis est, aëria, & evanida. Sed dicuntur cibis refocillari, metuere enses, & vim hominum robustiorum, contusiones, & impulsus: eorum corpora gladiis hominum impeti, verberari cum dolore, & quodammodo dividi, & iterùm coalescere. Lege de hac re *Psellum*, & *Cœlium Rhodiginum lib. 2. lectionum antiquarum:* ubi diversorum auctorum de iis opiniones refert.

Angeli tam boni quàm mali habet corpora ex purissimo aëre.

Angeli & Dæmones sibi corpora adsciscunt.

Spiritus

Spiritus igitur hi proponunt se videndos hominibus per *visiones* aut *Phantasmata*. *Imaginationis* enim species sunt *visio*, *Phantasma* & *Phantasia*. *Spectrum*, quod φάσμα πελώδες dicitur, est falsa imaginatio, quod nobis persuademus vigiles vel dormientes aliquod objectum nobis proponi, & id contra Naturæ ordinem, quo terremur. Est enim substantia occulta, quâ videtur corpus phantasticum moveri: quod si velit, nobis apparet, aut evanescit invisibile: ut testatur *D. Ambrosius lib.* I. *in Lucam cap.* I. de Angeli apparitione: *Hujus naturæ*, inquit, *est non videri, voluntatis verò videri.* *Imaginationis species.* *Quid sit spectrum.*

Phantasma, Secundùm *Suidam*, est imaginatio rei, quæ non subsistit, proveniens ex sensu depravato, vel corrupto: & quia res est inanis, ideò voluntate caret.

Visio triplex est, ut ait *Augustinus lib.* contra Adimantum. *Prima* fit oculis corporeis: ut cùm *tres viri* apparuerunt *Abrahæ*, & *Moses* vidit *dumum* ardentem. *Apostoli* viderunt *Heliam* & *Mosem* adstantes CHRISTO transfigurato in monte *Tabor*. *Matth. decimo septimo.* *Secunda* visionis species fit, dum mens nostra rapitur in cœlum: neque sensibus exterioribus videmus quicquam; sed inspiratione quâdam divinâ imaginatio aliquid concipit. Ut *Petrus in Ecstasin* raptus (Actorum decimo.) videt omnis generis animalia, jubeturque de iis omnibus sine discrimine edere: *Tertia* est intellectualis, quæ fit mentis conceptione. Ut cùm *Balthasar* videt *manum scribentem ad* paritem cœnaculi. *Daniel.* 5. *Visio triplex.* *Gen.* 18. *Exod.* 3.

Ut igitur *Spiritus* se nobis videndos proponant, oportet eos sibi adaptare corpora ex quocunque velint elemento, vel ex pluribus simul: sed maximè ex aëre, quem incrassant, densant, & formant ex vaporibus exhalantibus è terrâ. Ideò dissolvuntur facilè, quando illis libet, quia vaporibus tantùm constant. Capiunt tamen veras formas, tam colore, quàm formâ assumptâ, ut possint nostris sensibus repræsentari: non tamen secundùm suæ substantiæ naturam, quæ non nisi per accidens nobis potest esse sensibilis. Assumunt enim corpora convenientia suæ apparitioni, quæ non sunt illis tanquam forma, cujus illi sunt causa motrix: ideò ab ea separari possunt, quoties volunt. Quòd si elementa symbolizant cum nostris sensibus, oportet spiritus in sua apparitione sumere corpus, quod quadret cum his elementis: Ut Æther subtilior cùm aspectu; aër crassior cum auditu: Ignis cum odoratu, aqua cum gustu, & terra cùm tactu: Ita quoque Spiritus ex his corpora fingunt, ut se hominibus visibiles, & quasi palpabiles proponant. *Quomodo spiritus se videndos offerunt.*

Psellus tradit Dæmonas amare materiam terrestrem, & feculentam, & ex ea sibi conflare corpora horrore plena, & monstrosa: unde etiam canes Plutonis, Centauri, Chimæræ, Hydræ, Sphynges, Mormones, furiæ, & id genus spectrorum nocturnorum, quæ hominum mentes tantopere terrefaciunt. Ut legitur de *Hecate* apud *Scoliastem Apollonii Rhodii*; Cui cùm Mercurius vim inferre vellet, ea ore distorto, vultu horribili, & oculis igne pavendo scintillantibus subitò apparuit: Hoc spectaculo metu percitus, re infectâ aufugit. Inde Hecate dicta est *Brimo*; soletque in compitis apparere, ut Larva horrenda, ululare, & perterrefacere homines; illis canes & dracones monstrosis capitibus objicere. *Dæmones horrenda forma.* *Brimo.*

Dæmonem Meridianum quidam vocarunt *Empusam*: ut *Scoliastes Aristophanis in Ranis*, & *Suidas*. Alii dixerunt esse *Pana* corpore semicaprino, & capite cornuto. *Acco* & *Alphito* monstrosa mulierum spectra: quorum metu nutrices impediebant puerorum ejulatus, & ne foras prodirent. *Empusa.* *Acco & Alphito.*

Mormonis spectri mentionem facit *Theocritus* ἐν Συρακούσαις. Genus Lamiarum etiam Μορμολυκίαι dicuntur *à Polistrato*. De MANDUCO spectro, qui vasto *Mormo.* *Manducus.*

rictu, latis & acutis dentibus apparebat noctu affixus parietibus domorum, mobilibus, luscis, & rubicundis oculis, multa inveniuntur apud auctores: & hoc spectrum sine capite perterrefaciebat non solùm pueros, qui ad ejus mentionem metu coërcebantur in officio, sed etiam adultiores ita turbabat, ut ad ejus non expectatum aspectum, multi in gravissimos morbos, nonnunquam in Maniam laberentur.

Sæpè etiam compertum est Dæmonas assumpsisse mortuorum corpora, ut se videndos efficaciùs proponerent: ut superiùs ostendi *in Historia Citharistriæ Bononiensis*, & *Saltatrice Hispanâ*. Qui collegerunt *tractatum Sagaram Laonensium*, recitant vixisse ante paucos annos *Vervini* urbe Picardiæ *Nicolam Aubriam* mulierem superstitiosissimam: cui Diabolus sæpè apparebat, & persuadebat, ut peregrinationes ad diversorum Sanctorum imagines susciperet, juberet Missas multas celebrari, & alia plurima. Cui cùm mulier simplex semel atque iterùm obtemperasset, Diabolus in illam ingressus hortabatur, ut sese jugularet, vel laqueo vitam finiret: Postea à pluribus Dæmonibus occupata miserrimè vexabatur. Ejus vir homo simplex & bonus omnia tentavit, ut mulier ad mentis sanitatem rediret, sed frustrà. Interim unus ex his Dæmonibus, qui *Nicolæ* corpus invaserant, assumpto corpore cujusdam suspensi in patibulo Arlonensi, ad virum hujus mulieris venit, cum eo familiariter colloquitur, erigit in bonam spem consolatione: pollicetur omne officium & obsequiū, si illi permitteret cum ejus uxore esse unâ tantùm nocte, quæ requirebatur ad ejus curationem. Maritus gratias egit bono & officioso isti medico, ejusque consilium non rejecit: Priùs tamen hoc negotium communicavit Ludimagistro Vervinensi amico suo: qui ut erat mediocriter doctus, & rerum usu redditus prudentior, suspicatus aliquid inesse magicæ imposturę, dissuasor fuit, ne peregrino isti & incognito ejus uxor committeretur: Cùm Dæmonia ejicerentur non ope medica, sed exorcismis, & adjurationibus desumptis ex verbo Dei, & ceremoniis Priscorum Patrum, qui horum formulam pręscriptam tradiderant Ecclesiæ. Posterâ die cùm vir comitante hoc peregrino ingressus esset templum, in quo Dæmoniaca uxor servabatur, illa statim conversa ad Maritum exclamavit *Baltazo, Baltazo*. Erat enim id Dæmonis nomen. Ad hanc vocem omnes converterunt oculos *in Baltazonem*, qui exorcismo expulsus, corpus illud humanum assumptitium excussit, motoque horrendo strepitū, relictoque fœdissimo odore se proripuit foras, & in aërem sublatus disparuit. Sacerdos interim non destitit exorcismis cogere Dæmones reliquos, ut ad interrogata responderent: ex quibus unus fassus est *Baltazonem* fuisse ex iis, qui mulierculam invaserant: Quòd si ejus vir illi permisisset noctem unam cùm ea esse, eam corpore & anima raptam ausportasset: ideò viri consensu opus fuit, qui jus in uxorem habebat.

Nicola Vervinēsis Dæmoniaca.

Petrus Loyerus libro *de Spectris*, inter alia producit historiam mirabilem desumptam ex *Æliano Phlegonte Adriani Imperatoris* Liberto. Is scribit suo tempore Trallibus urbe Syriæ vixisse virum Patricium Demostratem, cui uxor erat *Charito*, & filia *Philinion* puella singularis formæ & gratiæ, jam nubilis, & à multis expetita procis: in morbum tamen lapsa, è vita decessit, magno Parentum & inconsolabili luctū & tristitiā: qui filiæ unicæ justa persolverunt, ejusque corpus lotum, & balsamo diversisque aromatibus purificatum condiderunt sepulcro cū vestibus, ornamentis, & gemmis quibus in vitā delectata erat. Contigit autem post sex circiter menses, ut *Machates* quidam adolescens honestis natus parentibus ad Demostratem venerit, cujus hospitio parentes *Machatis* uti erant soliti. Exceptus est comiter ab hospite, & deductus in cubiculum superiorum ædium. In quo sub noctem, postquam aliquamdiu sedisset cogitabundus de rebus diversis, audivit è proximo cœnaculo puellæ vocem, quæ statim ingressa cubiculum hilari facie salutavit *Machatem*, illum nomine compellans. Ad ejus subitum ingressum nō parùm motus est adolescens, ignorans hospitis filiam (cujus hæc umbra vocem colorem,

Philinionis puellæ mortuæ historia.

lorem, habitum & corpus induerat) jam dudum mortuam esse. Ea igitur proximè accedens, & subridens. Desine, inquit, mirari, ô *Machates*: Hospitis tui sum filia: quæ postquam adventum tuum animadverti, jamdudum in amorem tuum ardenter pellecta, propter famam tuæ præstantiæ & virtutum, ad te veni contra sexus mei decorem supplex, ne mihi tuum deneges amplexum: alioquin si meam petitionem durior rejicias, pudore intolerabili pressa, & dolore repulsę, habebo quod in posterum meritò queri possim de tua rusticitate, & superbâ arrogantiâ, téque minus humanitatis habere, quàm fama vulgavit. Ut autem tuo amore securiùs fruerer, horam delegi congruentem nostro concubitui, dum absunt conscii, & quiescunt primo somno parentes. Juvenis aspectu virginis formosissimæ motus erat, ejusque desiderio ardens, ultrò in illius amplexum labens, cum eâ concubuit in lectulo proximo. Vocatúmque famulum jussit mensam instruere, & cibos adponere, ut cum puellâ commessaretur. Dū hæc gererentur, *Charito* ad strepitum excitata, jussit ancillam ad hospitem se conferre, & diligenter observare, quid in ejus cubiculo gereretur, & an aliqua re indigeret. Ea postquam ad cubiculi limen pervenisset, non ausa est ingredi, quòd audiret vocem mulieris cum hospite: pedetentim igitur accedens ad ostium semiapertum, intuita est *Philinionem* mensæ assidentem, & genio indulgere cum *Machate*: reversáque ocyus ad Dominam admodum perterrita, illi renunciavit, quæ viderat. Sed *Charito* verba ancillæ non admodum curans, Deliras, *inquit*: quasi ignores filiam meam ante sex menses defunctam, & sepultam. Atqui respondit, *Philinionis* obitûs inscia non sum: scio tamen, (& hi mihi testes sunt oculi & aures,) me illam vidisse, & audivisse colloquentem cum tuo hospite. Cúmque urgeret, ut Hera in cubiculum ascenderet, & rem veram esse præsens cognosceret, importunitate ancillæ compulsa, venit ad cubiculi ostium, audiensque quieta esse omnia (intercesserat nempè aliquod temporis spatium, & amantes se lectulo composuerant, somnóque jam vacabant) non ausa est dormientes excitare: agnovit tamen ad lucernæ splendorem *Philinionis* faciem, vestes, & ornamenta. Misera mater metu mixtáque lætitia percita, subitò se è cubiculo extulit, expectans ortum auroræ, quo ad *Philinionem* reverteretur, & inquireret de reditu ejus solertiùs. Sed antè crepusculum, post multa basia, & repetitos magno affectu complexus, puella *Machati* vale dixit: Redeundum, *inquit*, est mihi in meam cellulam ante lucem, ne parentes quicquam de nostris amoribus suspicentur: Sed ad te redibo nocte sequente, & desideria simul complebimus. Ut autem me gratam agnoscas, ecce munusculum mutuæ benevolentiæ, & pignus amoris offero mammillare pectoris mei tegumentum, & annulum aureum, quæ in mei memoriam serves rogo. *Machates* donum excepit volens: Vicissimque illi donavit annulum ferreum, quem digito gerebat, & argenteam pateram auro perfusam singularis artificii. Aurorâ jam illucescente *Charito* se ex cubili proripiens, celeriter se in *Machatis* contulit cubiculum: cum quo postquam non invenisset filiam, multis cum lacrymis illum rogavit, quónam devenisset *Philinion*, & quid cum eâ egisset, & de quibus inter se fuissent collocuti. Quod *Machates* ordine recitavit, ostendens mammillare, & annulum, quæ dono acceperat à discedente. Hæc mater plorabunda manibus excepit, agnovit, & lacrymis perfudit. Promisit interea hospes se daturum operam, ut sequenti nocte, postquam reversa esset puella, Mater statim per famulum accerseretur: quod factum est: Nam *Philinion* eâdem, quâ priùs, horâ rediit ad Amasium. Et famulus, qui id ex Domini mandato jussus erat, se celeriter contulit ad *Charitonem*: Ea expectans occasionem venit ad *Machatem*: cū quo invenit filiam cubantem in lectulo. Tum renovata admiratione, & insoliti spectaculi perturbatione extra se rapta cum Marito, qui simul eò convenerat, procumbentes uterque in filiæ pectus eam sæpè repetitis osculis basiarunt, & fusis lacrymis cum mira animi anxietate perfuderunt. Quibus *Philinion* vultu aliquantulum tristi, *Heu! miseri & infortunati parentes, qui mihi tantillum felicitatis invidistis, neque tri-*

dui tantùm conversationem cum hospite dilecto ferre potuistis. Ah, quanti vobis constabit importuna hæc curiositas, quantum dolorum, quantum ejulatuum vobis paulò pòst movebit! Hæc vix effata erat, cùm subito umbra evanuit, relicto corpore frigido & exsangi. Tum parentes doloribus novis oppressi, provoluti in cadaver ejulatus cum lacrymis profusis extulerũt: sæpiùs repetẽtes Philinion, Philinion, *filia dulcis, & unicè dilecta; an hoc spectaculo nos commovisti in spem restitutæ tibi à Diis vitæ? Quid nos iterùm fugitiva deseris, mersos tantis animorum angustiis? an oportuit te à regno silentum & Diis Manibus revocari, ut te iterùm mori spectaremus? Quin potiùs ipsa mors infelices tuos parentes ex hac vita sustulit, ut te inviseremus feliciter degentem cum beatis animabus quiete fruentibus in amœnis Camporum Elisiorum viretis. Sed ter & quater infaustis nati sideribus, & Diis iratis obnoxii, à tuo decessu Fortuna nobis semper contraria & inimica statuit nos involutos omnibus vitæ incommodis deploratam calamitatem ferre, privatis omni consolatione, ut nobis vivere amariùs sit quàm mori.* Ad has acclamationes tota familia experrecta statim se contulit ad Herum & Heram. Famáque rei gestæ ad vicinos perlatâ, illico innumera multitudo ante ædes confluxit, demum tota civitas rumore rei inusitatæ commota convolavit. Sed Præfectus uti vir prudens, ne quæ conspiratio & turba per tenebras moveretur, eò quoque se contulit præsidiariis militibus stipatus: jussítque universam populi turbam domum se recipere: & ædes *Demostratis* diligenti custodia cingi, usque ad ortum solis. Quando populus iterùm domibus egressus magnâ turbæ frequentiâ Theatrum complevit: ibíque de re, quę contigerat, unusquisque suam sententiam proferebat. Visum est interim Senatui, ut ex civitatis præstantioribus aliqui deligerentur, qui cùm Præfecto urbis se conferrent ad sepulcrum defunctæ, & inviserent, an illius corpus illic jaceret: Sed in conditorio nihil invenerunt præter pateram & annulum, quæ dono data erant puellæ *à Machate.* Reversíque in domum *Demostratis* testimonio parentis utriusque cognoverunt cadaver, quod in lectulo jacebat, esse verum defunctæ filiæ corpus. Dum omnes in admirationem rapti dubii ambigerent, quid faciendum esset, surrexit *Hyllus* quidam Augurandi scientiâ clarus inter *Tralles.* Is censuit *Philinionis* corpus extra urbis pomœria trahendum, & exponendum alitibus & feris; neque patiendum, ut sepeliretur secundò: insuper ut civitas expiaretur, sacrificiis placarentur *Eumenides* & *Mercurius* χθόνιος. Utque cives omnes lustrarentur, templa omnia sanctificarentur, Ludique celebrarentur à Populo in honorem *Manium:* Utque urbi Præfectus, quàm citò fieri posset, sacrificaret separatim *Jovi Hospitali*, *Mercurio*, & *Marti* pro Imperatoris incolumitate. Huic sententiæ acquievit omnis populus: sacrisque ceremoniis exquisitis absolutis, licèt Parentes summo dolore & tristitiâ consternati, quòd cadaver filiæ insepultum relinqueretur, obnixè efflagitarent, ne postremum humanitatis officium negaretur mortuæ, quod non obtinuerunt: & *Machates* paulò post è vita decessit.

Buplagi Syri historia. Idem *Ælianus* aliam addit narrationem, superiore non minùs mirabilem: cujus auctorem facit *Antisthenem Philosophum Peripateticum. Acilius Glabrio* cum Collegis *Porcio Catone*, & *L. Valerio* arma moverunt in *Antiochum:* quem victum ad Thermopylas verterunt in fugam. Rex cùm quingentis equitibus in Ætoliam primùm se recepit, indè Ephesum, Glabrio interim Catonem Romam misit, qui Senatum de victoriâ certiorem redderet. At cùm post prælium Romani milites in castra Antiochi venissent, ad hostium prædam rapiendam, & ut cœsorum Romanorum corpora sepelirent, *Buplagus* quidam Antiochi familiaris, velitum Præfectus, duodecim lethalibus vulneribus transfossus, morte prostratus inter cœsorum cadavera, quasi redivivus surrexit, elatáque voce monuit Romanos, ut à crudelitate desisterent: fore aliquando, ut irato Jove populus ex Asia in Europam per Hellespontum trajiceret, à quo Romanum Imperium opprimeretur, & sub jugum cogeretur. Postquam hæc dixisset in humum iterùm exanimis concidit. Romani his verbis attoniti *Buplagi* cadaver comburendum curaverunt, & more

Roma-

Romano ſepeliendum: Utque totus exercitus aquâ purâ luſtraretur, & *Jovi Alexicaco* ſacrum ſolenne fieret Glabrio mandavit, Legatosque cum muneribus miſit Delphos, qui ſciſcitarentur oraculum Apollinis, quomodo faciendum eſſet, ut Dii redderentur propicii. *Pythia* reſpondit: *à bello deſiſtendum, ne Pallas offenſa hoſtes Populo Romano infeſtos ſuſcitaret in Imperii perniciem & ruinam.* Romani hoc oraculo moniti ab incœpto deſtiterunt, ſed jam captâ Heracleâ, unde Naupactum Atoliæ urbem petiverunt, ubi templum toti Græciæ commune ſtructum erat: in eo primitias prædæ Diis conſecrarunt. Quod poſtquam factum eſſet, ecce *Publius* militiæ Romanæ Magiſter furore correptus, audientibus infinitis militibus, qui eò excurrerant, voce ſublatâ exclamavit: *O miſeranda Patria, poſtquam ſub jugum miſeris Aſiæ populos, & Siciliam debellaveris* Jovi amatam, *deſcendet ex ortu ſolis Populus armipotens, qui tuas urbes diruet, deprædabitur, & igne conſumet:* Cumque & alia plurima percitus Enthuſiaſmo pronunciaſſet ſubticuit. Egreſſusque tentorio ſpectantibus & attonitis omnibus, conſcendit in quercum proximam, in cujus ramis conſidens, *Audite*, inquit, *ô Romani Commilitones, ut vera credatis ea, quæ paulò ante Deorum numine afflatus protuli, ecce ruffus Lupus ſtatim irrumpet in caſtra, qui dilaniatum, & diſcerptum in partes meum corpus devorabit. Nolite ejus impetum removere: fiunt enim hæc omnia occulto Deorum judicio.* Vix ea fatus erat, cùm ecce è vicino ſaltu Lupus horrendo corpore, apertoque rictu, & ſcintillantibus oculis magnâ contentione ſe proripiens ingreſſus caſtra, Publiumque qui jam è quercu deſcenderat, & humi reſupinus procubuerat, invaſit, & membratim diſcerptum devoravit, lugubre ſpectaculum miſerantibus Romanis multo metu attonitis, qui paulò longiùs ſeceſſerunt: ac ſtatim Lupus diſparuit, inſciis ſpectatoribus quò evaſerat. Publii caput intactum, & nullo Lupi morſu violatum, brevesque corporis reliquias amici dum ſepelire vellent, & defuncto juſta perſolvere, caput Publii moveri ſua ſponte cœpit, oculi huc & illuc rotari labra moveri, & ore aperto, verbisque articulatis, *Deſinite*, inquit, *ô commilitones, abſiſtite à mearum reliquiarum ſepulturâ. Infauſtum caput hoc ſoli exponatur, & ventis exſiccandum. Vos feliciter rem gerite, & viriliter pro Republica militate.* Romani re novâ iterùm in admirationem rapti, ut Deos aliquo modo placarent, & eorum iram ab exercitu averterent, templum *Apollini Lycio* erexerunt, cui caput impoſuerunt Publii, navigioque in Italiam reverſi ſunt.

Publii ecſus.

Hieron Hiſtoriographus *Alexandrinus* ſcribit in Ætolia vixiſſe *Polycritum* hominem Patricium, ac de ſuis civibus optimè meritum, qui ſuorum communibus ſuffragiis Ætolarchos factus erat: & is ſummus habetur Magiſtratus. Cùmque inter ſuos coleretur propter opes, judicium in rebus gerendis, ac ſingularem virtutem, Ætolarchatus illi ad triennium prorogatus eſt. Is duxit uxorem Locrenſem, cui tribus tantùm annis poſt nuptias ſupervixit: quarto è vivis deceſſit, relictâ uxore gravidâ, quæ poſt menſes novem peperit filium monſtroſi admodum corporis: ita ut ad umbilicum uſque membra eſſent ſolida, compacta, & virilia, inferiores partes deſinerent in fœminam. Cognati & conſanguinei hoc partu offenſi, puerum deportarunt in publicum; ubi conſulerent Sacerdotes & Augures, quid in ea re eſſet agendum. Inter quos aliqui cenſebant hunc partum mali eſſe ominis, & præſagire aliquando inter Ætolos & Locros bella & diſcordias inteſtinas exarſuras, quibus uterque populus incommoda multa reciperet.

Polycriti hiſtoria.

Reliqui judicabant matrem cum infante tranſportandos extra pomœria, & ibi cremandos, ut eorum morte urbs expiaretur. Huic ſententiæ dum univerſus populus aſſentiretur, & jam inſurgerent multi, qui manus infanti injicerent, ecce ſubitò è media turba ſeſe extulit POLYCRITI mortui umbra pullis amicta veſtibus, elatâque manu, & voce prohibuit, ne vis puero inferretur.

Ad

Ad ejus non expectatum aspectum, terror omnes occupavit & trepidatio, ut plerique impetu facto fugam molirentur. Sed Genius elatâ manu, placidisq; verbis metum eorum imminuit: rogavitque cives suos, ut attentis auribus verba ejus perciperent. Cúmque omnes admirabundi expectarent, quid sibi vellet, voce submissâ, & tremulâ multa disseruit de suo erga civitatem studio, de beneficiis in eam collatis, ostenditque benevolentiam hanc ne morte quidem finem sumpsisse. Quare rogabat unicè, ne quid graviùs aggrederentur in uxorem & filium, sed ut illi traderent obnixè poscebat. Alioqui multa illis impendere mala Deorum irâ, si quid crudeliùs committerent in innocentes. Petitioni suæ ne moras longas injicerent poscebat, quòd ad Manes, & Inferos statim remeare cogeretur. Verba Genii turbulenti homines reclamando turbarunt, deliberandum maturiùs de ea re dicebant: neque statim adhærendum monitionibus Spectri: Ad quos *Polycritus, Doleo*, inquit, *me non posse sanis verbis Fatum à vestris capitibus divertere, & Fortunam in rebus humanis tam insolenter ludere: Sentietis brevi*, inquit, *ingratitudinis vestræ fructus amaros.* Tum mutato in terrorem vultu, vi sibi per medios viam aperuit, raptúmq; puerum membratim discerpsit, & devoravit, relicto tantùm integro capite. Congregatio civitatis hoc spectaculo attonita, inter se jam deliberabat de Legatis mittendis Delphos, ut ab Apolline sciscitarentur, qua ratione Dii essent placandi. Dũ hæc inter se consultarent, caput pueri mortui, quod humi relictum erat, moveri cœpit, oculósque nictare, & motu labiorum proloqui omnibus admirantibus, frustra eos missuros ad Apollinem, qui cum Diis reliquis Ætolorum abominaretur inhumanitatem. Iis dissensiones, & bella cruenta imminere prædixit, quibus Locri & Ætoli diu infestarentur, & corruerent. Monuit interim cives suos, ut prudenter sibi consulerent, & prospicerent maturè periculis impendentibus: néve caput ejus sepulturę mandarent, quod *Manes* soli ventisq; exponendum juberent: utq; omnes cum uxoribus & liberis se reciperent in Urbem Palladi sacram, donec calamitas fatalis ab eorum civitate sacris propulsaretur.

Athenodorus Spectrũ videt.

Plinius Secundus lib. 7. Epistol. recenset *Athenodorum* quendam Philosophum venisse Athenas, & conduxisse parvo precio ædes amplas, & architecturâ celebres, quòd Spectris nocturnis, & Lemuribus essent infames: Neque ejus rei insciùs erat Philosophus, qui talibus umbris non admodum movebatur. Cùm igitur eò divertisset, jussit sibi luculentum ignem præparari: ita mensæ assidens ad lucernam sumptis pugillaribus scriptioni intentus erat, ne ejus animus aliquo objecto turbaretur. Postquam aliquandiu expectasset, sub mediam noctem auditi sunt in penetralibus ædium varii strepitus, & concussio frequens quasi catenarum ferrearum: sonus iste metu plenus paulatim ac paulatim clariùs audiebatur, & jam ostio cubiculi, in quo erat Athenodorus appropinquarat. Jámque apertâ januâ viri squalore turpi & macie horrenda confecti, impexas quatiens comas, vultu torvo sese obtulit umbra, quam multiplici gyro catena cingebat ferrea, arctaque circa pedes & manus vincula. Is signo facto jubet elatâ manu Athenodorum sequi: Sed Philosophus tanquam visionem contemneret, loco se non movit: donec Spectrum propiùs accedens, & ferrea vincula, quibus adstrictum erat cum impetu ad ejus aures quatiens, illum tandem compulit, ut subsequeretur: Cum eo postquam pervenisset in mediarum ædium patentem aream, Spectrum substitit, manúque locum quendam designatum ostendit, & subitò ex oculis disparuit. Posterâ die Athenodorus Magistratum adiit, ordinéque exposuit, quod præcedente nocte viderat: & rogavit, ut locus ille, ubi umbra disparuerat, effoderetur: Id statim factum est, inventúmque est illic corpus humanum reconditum eodem habitu, catenis, & compedibus implicatum, quibus ejus umbra apparuerat. Cadaver putre Magistratus extrahi jussit, & sacris factis sepulturæ mandari: nunquamque Spectrum ullum in illis ædibus visum est, aut auditum.

Plinius lib. 7. cap. 52. narrat bello Siculo, quod exarsit inter *Augustum Cæsarem*, & *Sextum*

Sextum Pompejum, Magni filium, *Gabinium* quendam ex Augusti militibus à Pompejanis captum, & capite truncatum. Sub noctem dum humi jaceret inhumatus, auditus est, nescio quid, triste murmurare, & conqueri. Eò quidam ex Pompejanis accurrunt, visuri quid rerum esset. Tunc exerto ore Gabinii caput rogavit, ut Pompejus accerseretur, habere se quod cum eo de rebus magnis conferret. Sextus eò venire neglexit; misit tamen ex familiaribus, qui mortui vocem exciperent: ad quos Gabinius: *Pomponii querimonias audiverunt Superi & Subterranei Dii, qui illum jubent optatum rerum successum sperare*: Hæc postquam dixisset subitò in mortem revolutus est. *Gabinii caput truncũ loquitur.*

Agathias lib. 2. Belli Persici sub finem scribit Justiniani Imperatoris tempore vixisse Philosophos doctrinâ celebres *Damascium Syrum, Simplicium Cilicem, Eulamium Phrygem, Prisanum Lydum, Hermium, & Diogenem Phœnices, & Isidorum Gazensem*, quos cum tæderet religionis Christianæ, quæ pluralitatem Deorum non admittebat, statuerunt Græcia relictâ, se in Persidem conferre ad *Cosroëm* Regem *Cavadis* filiũ, qui plurimùm commendabatur inter omnes Asiaticos Principes, propter studium Philosophiæ, politici ordinis moderationem ad æquitatem & justitiam exactè cõpositam. At cùm hi Philosophi ad Persas venissent, à Rege sunt excepti liberalissimè, & tractati summo cũ honore & laude. Non tamen illis diu convenit cum Barbaris, qui habitu, linguâ, & moribus plurimùm differebãt à Græcis politioribus. Ideò collectis sarcinis reditũ in Greciam paraverunt, ægrè ferente non mediocriter Cosroë, qui eorum familiaritate mirificè delectabatur. Nihil tamen illos remorari potuit, quin in viam se darent, existimantes satius esse multò intra fines Imperii delitescere obscuros, quàm inter Barbaros senescere, etiam rebus omnibus abundantes. Ii igitur dum per Persidem in reditu facerent iter, incurrunt in nudum cadaver alitibus secus viam expositum: cujus aspectu graviter affecti sunt, abominantes inhumanitatem Persarum, qui mortuis etiam sepulturam negabant: Jusserunt eo in loco per famulos scrobem effodi, & in eam corpus recondi, ut postremum hoc officium defuncto persolverent: pauloque à viâ recedentes petiverunt diversorium propinquum. Dumque somno post cœnam vacarent, obtulit sese uni ex Philosophis dormienti Spectrum senis incogniti, facie & habitu venerando, pallio oblongo, quale solet esse Philosophorum. Id proximè accedens ad lectum, excitat dormientem, & alta voce exclamat: *Ne sepeli indignum sepulturâ, sed eum canibus & alitibus devorandum relinque, quem Terra mater sancta abhorret, quod propriã matrem incestu polluerit!* Philosophus hic posterâ die visionem exposuit, & quicquid eâ nocte viderat & audiverat, qui rem admirati sunt, ut erat admiratione digna. Multaque inter se ratiocinati de criminibus & injustitia peccatisque malorum, quæ Dii inulta non patiuntur, coacti sunt redire in viam regiam, à qua diverterant, per eandem semitam, ubi priore die humaverant defunctum: cujus cadaver nudum insepultum rursùs admirabundi repererunt: religiosoq; metu intra se recolentes quod umbra nocturna præceperat, ausi non sunt mandatis se præbere contrarios: sed casum mortui miserantes viam eo relicto prosecuti sunt. *Persæ incesti spectrũ.*

Certum est Dæmonem aliquem assumpsisse corpus illius incesti Persæ, ut Græco Philosopho appareret: nam opinione omnium Theologorum nemo credit animas defunctorum corporibus iterùm se insinuare, postquam è vita excesserunt. Et si quæ spectra sese offerant videnda sub habitu mortuorũ, Dæmones sunt, non animæ. Legimus Magos & veneficos mortuorum sceletis, craniis, & ossibus sæpissimè abusos, & in iis evocasse Dæmonas, qui motione, crepitibus, imò verbis articulatis multa signa ediderint.

Franciscus Picus Mirandula scribit suo tempore vixisse in Italia Magum celebrem, qui cranium hominis mortui servabat: ex quo, si ad Solem converteretur, obmurmuratis verbis aliquibus mysticis, Dæmon evocatus responsa dabat. *Cranium mortui loquitur.*

Idem mihi quoque asseruit *Lælius Cleopassus Hydruntinus*, vidisse se *Brundusii*

Aliud caput mortui loquitur. Sacerdotem Senem, qui vitæ sanctitate inter suos commendabatur, & mediocriter erat literatus. Is habebat domi suæ caput mortuæ mulieris, quam dicebat fuisse Monialem sanctam, & post mortem miraculis claram. Ex eo capite, quod religiosè reconditum in capsulâ ligneâ custodiebat, si priùs jejunio, & confessione, rebusque sacris præparatus esset, eliciebat multa responsa de rebus ignotis & futuris, magnâ sciscitantium admiratione & metu, qui motum maxillarum illius capitis non sine terrore intuebantur. Idem sacerdos profitebatur, se posse quorumlibet defunctorum animas excitare, quæ forma corporis, & habitûs prisci apparerent, & ad interrogata responderent. Quamvis hoc postremum periculosum esse diceret: cum animæ in verba articulata prorumpere sine multis ceremoniis non possent: Sed loco subobscuro, & noctu ad lucernam oleo sacro plenam, adhibitis characteribus diversis, crucibusque; & Magicis versibus murmuratis, Spectatores sedere cogebantur, separatim, tum Sacerdos vultu horrore pleno virgâ tenens, & fasciâ sacram (quam *Stolam* vocant) decussatim super Dalmaticâ succinctâ gerens, *Anima à Mago creditur suscitari.* aperto ostio nominatim appellabat animam ejus, quam volebat: quę si promptè in mediũ venire recusaret, violentis, & potẽtibus verbis eã pertrahebat: Umbra pallida, torva, & metuenda, pullum verrens syrma limine cubiculi insistens, capitis cõcussione, & manuum motu poscebat aliquid, quod oportebat à spectatoribus in promptu solvi; tum excutiens veluti fumum, & obscuras flammas incessu tragico incedens, semel atque iterùm gradiebatur per cubiculum: postea reversa ad limen ostii, strepitu ingenti excitato evanescebat: non sine periculo assistentium, qui terrore magno quasi exanimati, cogebantur decumbere; mente usque adeò turbatâ, ut ante viginti quatuor horas vix memoriâ recolerent, quæ ante viderant, nisi quasi per soporem profundum se vana vidisse phantasmata.

Quis dubitat hæc omnia geri Dæmonum imposturis? propterea *Cleopassus* præstigias metuens, & ab impiis ritibus abhorrens, recusavit has visiones admittere: cùm tamen, ut erat curiosus, lubentissimè *Vergilii* & *Ovidii* vultum & habitum spectasset.

Neque solùm Dæmones abutuntur mortuorum corporibus, ut homines fallant: sed peculiare illis est (ut superiùs ostendimus) sibi efformare corpora ex aëre incrassato, & densato vaporibus è terra exhalantibus: ex quo adaptant sibi corpora quæ volunt, referentia figuram hominis, vel alicujus animalis, vel monstri. *Spectrũ Furiæ.* Legimus apud *Plutarchum in vita Dionis*, Spectrum horrendæ Furiæ scopis domum verrentis visum fuisse. Quod illius cædem præsagiebat, & mortem filii ejus.

Bruti Genius. Cùm *Brutus* post necem *Julii Cæsaris* esset in Asia, deliberaretque in Europam copias trajicere, noctu illi adstitit spectrum monstrosum hominis nigri, & proceræ staturæ, ad quod sine metu conversus. *Quis*, inquit, *Deorum es? & cur ad me venisti?* illi spectrum respondit. *Ego sum malus tuus Genius: Tu me postea in campis videbis Pharsalicis.*

Raimondus Comes Corassus in Vasconia, (ut scribit *Froissardus annal. lib.* 3. *cap.* 17.) Spiritum habuit familiarem, qui Domino suo invisibiliter ad nutum inserviebat, quotidianus illi assistebat, & docebat de diversis rebus, quæ per totum orbem terrarum gerebantur. Cujus colloquia uxor Raimondi non sine terrore audiebat. Tãdem cupido cepit Comitem videndi Spiritus, qui *Orton* vocabatur: Is sui videndi *Orton Dæmon Raimondi.* copiam primùm negavit, utpote perniciosam Domino futuram. Sed importunitate victus, illi se videndum præbuit sub specie festucarum inter se diversis gyris, & voluminibus colludentium. Sed cùm id Raimondo non sufficeret, Genius se transformavit in ingentem scropham horridam, lutosam, & turpi macie confectam. Comes non existimans suum *Ortonem* sub hoc animali latere, ejusque aspectum indignè ferens in eam suos canes incitavit, qui mordicùs arreptam suem auribus & rostro eam humi revolutam prostrarunt. Tum Scropha

exer-

exertis dentibus frendens, & horribili præter naturam grunnitu excitato, ingenti Comitis, omniumque spectantium metu & formidine disparuit, neque postea visa est aut audita. Raimondus verò paulò post è vita decessit.

Humanâ formâ videntur Dæmones, & docent futura: *Suetonius in vita Neronis* ait, *L. Domitio* ex agro redeunti Romam, occurrisse duos Juvenes, formâ & staturâ corporis augustiore humanâ, qui jusserunt, annunciaret Senatui, Populoque Romano victoriam partam, de qua nihil adhuc compertum erat. Utque fides dictis adderetur, Domitii barbam nigram contactu demulcendo flavam reddiderunt: unde *Oenobarbus* postea vocatus est, & *Oenobarborum* familia ab hoc Lucio duxit ortum: Duo hi juvenes crediti sunt esse *Ledæi* fratres *Castor* & *Pollux*. *Oenobarbus unde dictus.*

Plinius Secundus lib. 1. *Epist.* 29. Eosdem visos esse tradit. Scribit enim: *Olim cùm res Romana adoreæ militaris potita est, Polluces gemini apud Viturnæ lacum prælii secunda vulgarunt, eos quippe priscorum voluminum fides tradit, anhelis equis, plenos sudoris & pulveris, famâ belli pone tergum relictâ, indicium affectasse victoriæ.* *Polluces visi.*

Plutarchus in vita Thesei affirmat Umbram ejusdem *Thesei* apparuisse Græcis militibus in pugna Marathonia contra Persas: erat enim fulgentibus armis ornatus, & videbatur contra Barbaros pugnaturus. Hæc visio tantùm animositatis, & audaciæ Græcis addidit, ut Persas fuderint, & in fugam verterint. Qui, ut Theseo gratias rependerent, illi Heroüm consecrarunt, & divinos honores dedicarunt. *Vmbra Thesei.*

In *Septentrionalibus regionibus*, (ut superiùs ostendimus) nihil est frequentius Dæmonum apparitionibus, qui visibiliter conversantur cum hominibus, & illis pacto precio famulantur. Ex his alii tractant equos, jumenta & reliqua animalia domestica, nihilque in eorum famulitio requiri potest, sive industriam, sive assiduitatem laborum spectes, & ejusmodi Spiritus masculorum habitu serviunt, vocanturque *Guttel*. Alii sub utriusque sexus specie se conducunt, funguntürque officiis domesticis honoratioribus, Dominos comitantur, cubiculis, culinæ, scriptioni, & aliis rebus præsunt, imperantque facienda reliquis inferioribus: & hi dicuntur *Trollen*. Alii vocantur *Elvi*, qui frequentes videntur in sylvis, maximè noctu: ubi ad cithararum sonos, cantus, & cachinnos infinitos, choreas, & saltationes instituunt, spectantur & audiuntur à quolibet sine ullo periculo: imò & multi se saltationibus immiscent ebrii cervisiâ & Metone, unde multò stupidiores, & Maniâ quâdam afflati domum redeunt, neque diu postea supervivunt. In *Dania* quoque versari dicuntur Dæmones quidam *Tervilli* nomine, qui visibiles se præbent, & dant responsa poscentibus, nonnunquam vera, sed ut plurimum ita intricata, ut nihil certi ex iis elici possit. *Tartari Ulamenses* suos quoque Genios habent, qui *Caraones* nominantur: quorum auxilio multa nefanda perficiunt, in amoribus, vindictis, damnis inferendis cui velint. Per hos movent tempestates in aëre, ventorum turbines violentos cient, grandines effundunt, ignes & fulmina horrenda è nubibus eliciunt, tenebras inducunt: & infinita mala, hostibus potissimùm belli tempore, procurant. Ea quippe natio Magicis artibus ad insaniam usque incumbit, & Dæmonum evocationibus. Jactitant enim se *Ulamenses* originem traxisse ab *Incubo Genio* potente, qui virginem nobilem compressit ad Mœotidem Paludem, ex qua suscepit *Ulamum* principem bellicosissimum, & gentis eorum auctorem. *Spiritus Guttel.* *Trollen.* *Elvi.* *Tervilli.* *Caraones.*

Sæpè etiam pietatis titulo Dæmones imponunt superstitiosis quorum animæ idoneæ sunt ad Spectra, phantasmata & visiones recipiendas. Cujus rei exemplum legimus apud *Franciscum Picum Mirandulam*. Mulier, *inquit*, in ejus agro conversationis & vitæ integræ assiduis vacabat precibus & jejuniis: ea sacerdoti in confessione auriculari aperuit sibi quotidiè CHRISTUM JESUM apparere, sub specie pueri annorum duodecim formosissimi, cujus vestis luce fulgidâ, & splendore admirabili scintillabat: ejus frons cincta erat fasciâ albâ, in qua signum crucis

lucidæ instar pyropi micabat. Ab hoc puero assiduè monebatur, ut perseveranter insisteret vitæ, & moribus incorruptis, & post colloquia disparebat. Sacerdos hoc retulit ad Picum: qui ut erat vir ingenii acutissimi, diligenter inquisivit de moribus, & pietate mulierculæ: quam ex Sacerdotis relatione postquã intellexisset à triennio tantùm vitæ hoc genus austerum fuisse amplexam, neq; ad eam perfectionem sanctitatis venisse, ut visionem Dei mereretur, & colloquio ejus frueretur, pręterea etiam narraret mulier puerum hunc multa docere frivola & nugacia, & prædicere futura, quibus etiam tempus eventûs pręfixerat jam pręteritum, neque quidquam ex prædictis acciderat: Hæc omnia simul colligens Picus, judicavit visionem non CHRISTI esse, sed Dæmonis, qui se induerat in Angelum lucis, ad decipiendam superstitiosam illam & simplicem mulierem.

Ad hunc locum referri possunt ea, quæ memoriæ mandata sunt de Patribus primitivæ Ecclesiæ, qui diversis in locis solitariam vitam degebant, metu persecutionum, quibus Diabolus sæviebat in Christianæ religionis cultores: ii malebãt in deserta secedere, & committere se crudelitati ferarum, quàm per mille ludibria furiis hominum dilaniari & discerpi. Boni illi Patres cùm à furore Diaboli protegerentur à Deo, non desiit Dæmon illos diversis formis, & imaginibus tentare, ut si quo modo posset aliquos illorum à studio pietatis diverteret: Dæmones enim solent, ut plurimùm habitare in compitis urbium, biviis, sepulcris, sylvis, urbium ruinis, minericiis subterraneis, locis ubi recõditi sunt thesauri, ac maximè in desertis. Ideò sancti illi Patres Heremitæ sæpissimè infestati sunt spirituum illusionibus. „ Quamvis pii homines Dæmonum præstigiis offendi neutiquam possint, sicut so- „ lent superstitiosi, meticulosi, pueri, fœminæ, & senes: quorum primi leviter afficiuntur omnibus objectis, & iis quæ narrantur de spectris, unde superstitio dicitur Δεισιδαιμονία. Pueri & mulieres propter ætatis, & sexûs imbecillitatem, facilè suscipiunt metum & perturbationem: unde in animis eorum imprimuntur imaginationes diversæ. Senes autem decrepiti cerebrum habent concavum & aridum: hinc fit ut sibi semper imaginentur videre, quæ non sunt, & repuerascere dicantur: *Bis pueri senes.* Sensus igitur imbecilli & depravati, phantasiaque corrupta morbo corporali vel spirituali, sentiunt in se alterationem quandam propriarum facultatum, & sæpè in Maniam inducunt homines, natura recipiente mutationem; quæ per sensus ingressa corrumpit usum rationis, prudentiæ, & intelligentiæ.

Habitatio Dæmonum.

Qui apti sunt ad visiones admittendas.

Omnia autem quæ traduntur de animarum reditu, Diabolica credunt Christiani. *Tertullianus lib. de anima. Dæmones operantur sub obtentu animarum:* & postea concludit, *Omnium incorporalium corporum exhibitionem imposturas esse. Origenes tamen lib. 7. in Celsum de reditu animarum,* ita scribit: *Improba verò anima à pravis facinoribus in terram retracta, ita ut adspirare ad superiora nequeat, vagabunda in terra volutatur, nunc circa sepulcra oberrando, ubi etiam umbratilium animarum phantasmata sunt sæpè visa: nunc terras has oberrando, cujusmodi Spiritus illos credendum est, qui omnibus sæculis & præpediti sunt, & coërciti sunt veneficiis, locisq; aliis deputati.*

Psellus & Gaudentius Merula existimant Dęmonas, qui in abyssi voragines & barathrum infernale detrusi sunt, intolerabili & sicco frigore torqueri: ideò sese insinuare libenter in corpora humana, & brutorum animalium, quoties justo DEI judicio illis permittitur, ut humiditate calida reficiantur, & valeant. Et hos Spiritus esse admodum rebelles, & pervicaces: difficulter extrudi è corporibus eorum, quos obsederunt: illos reddere mutos, surdos, & stupidos, omniq; sensu carentes. Interdum & earum animabus uti tanquam instrumentis idoneis ad movendum corpus, ut loquantur, & respondeant ad interrogata. Sed cùm sint puri Spiritus, segregati à quovis naturali corpore, stultum est judicare illos indigere calore naturali hominis, vel alicujus animalis, ex quo nihil commodi, vel incommodi capere possunt. „ Certum tamen est Diabolum nihil moliri aut machinari, quod non tendat ad glo- „ riam Dei minuendam, & ad procurandam piorum perditionem: cùm sit DEI & crea-

Spiritus Abyssi.

creaturarum ejus atrocissimus hostis. Ideò tam per se, quàm per Magos suos mirabilia exercet, & *circuit quærens quem devoret*. Ideò *D. August. lib.* 18. *quæst.* ait: *Serpit hoc malum Diaboli per omnes aditus sensuales: dat se figuris, accommodat se coloribus, adhæret sonis, odoribus se subjicit, infundit se saporibus; & quibusdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ.* Et de commercio, quod habet cum Magis & veneficis, ita loquitur *Apulejus lib.* 1. *de Asino aureo: Saga divinipotens cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, Manes sublimare, Deos infimare, sidera extinguere, & Tartarum ipsum illuminare potest*: sed frivola est hæc Magi assertio, qui ut impius fuit, & à Christiana religione alienus, nescivit omnia in Dei boni posita esse manu.

CAPUT XI.

EST quoddam Magorum genus in Italia: Ii se *Salvadori*, hoc est *Servatores* nominant. Ex his aliqui se dicunt habere gratiam *S. Pauli*: alii à DEO accepisse virtutem peculiarem medendi morsibus serpentum venenatorum, retundendi virus canum rabiosorum, ne possint obesse hominibus, vel pecori. Et hi creduntur habere sculptam in palato, vel aliâ corporis parte secretiore effigiem *rotæ S. Catharinæ*. Resistunt etiam incantatorum præstigiis, & oculorum illusiones tollunt, dissolvunt verba Magica, morbos à Sagis motos propulsant, & mirabilia delusis mortalibus suâ arte videnda proponunt. Sed quia ferè omnes sunt homines abjectę conditionis, pannosi, & vitæ pollutæ, quodque stupida ignorantia faciant & loquantur omnia, (ut in eorum precibus, & exorcismis cognoscitur) quodque temeraria quadam audaciâ jactitent passim, se insilire posse in fornacem ardentem sine ulla læsione, pro stultis & impostoribus habendi sunt. *Magi Servatores.*

Vidi aliquando Romæ ejusmodi jactabundum balatronem, qui serpentes omnis generis secum ferebat, eorum morsus admittebat, erecto ponte in medio foro, ut spectator esse posset populus: cumque à feris illis anguibus dilaniata ostenderet brachia & pectus, emanante sanguine lancinatus & lacer, pronunciabat verba aliquot arcana & mystica, adjecto frequenti signo crucis, & salivâ liniens partes saucias, subitò coërcebat sanguinis fluxum, & vulnera consolidabat, reddebatque anodyna. Ille idem foculo incenso plumbi laminas liquefaciebat, & tanquam aquâ tepidâ, ita ille plumbo æstuante manus lavabat: metallumque candens excipiebat largo cochleari ferreo, idque infundebat corporibus columborum, qui inde nihil nocumenti excipiebant. Hæc dum publicè populi totius admiratione profiteretur, advenit alter *Moretus* nomine, qui hunc impostorem esse clamitavit, & falsò mentiri gratiam *S. Pauli*, qua peculiari beneficio Dei Moretus asserebat se exornatum. Deveniunt in certamen, post multas contentiones Cardinalium quorundam jussu. Moretus suæ virtutis primum dare experimentum voluit. Is mediâ multitudine sedens in ponte sublimi, brachia, jugulos, & pectus vestimento spoliat, admittit intrepidus lancinationes, & vellicationes aspidum, viperarum, & serpentum alterius Ceretani, quos magna contentione admovebat. Cruor undique exiliens, livor lethalis faciem & totum corpus saucii occupans, oris distortio, & natantes quasi in morte oculi, lamentaque exclamationibus lugubribus plena, facilè arguebant spectaculum hoc sine fictione, sine præstigiis geri. Cumque omnia essent peracta, neque Ceretanus quidquam haberet, quod ultra præstare posset: Age, inquit Moretus, exsatiasti in meum corpus omnem tuam crudelitatem? nihil restat quo exaggerari queat tua impostura? Id postquam negasset Ceretanus, Moretus invocato Dei nomine, & S. Pauli, signoque crucis superinducto, saliva propria morsuum discerptiones modicè linivit, & fasciis involvit. Tunc ad probationem suæ virtutis se accingit: Ceretanum alterum spoliari & nudari jubet, & sella ementiore sedere immotum. Volsellis interim ad hunc usum præparatis aspides, dipsades, hæmorrhoides, & viperas è pixidibus educit, & Ceretani jugulo, linguæ; *Duorum Ceretanorũ historia.* *Moretus.*

& mammis admovet. Illico tumescere, livescere, dirisque cruciatibus angi cœpit, & conversis retrò oculis, stillantibusque miserabiliter lacrymis suffocari se annuebat. Intumuerat nigro & mortali livore totum os & lingua. Vox interclusa loquelam ademerat: signis tantùm & nutibus veniã deprecabatur. Moretus ad spectatores conversus, Videtis, inquit, viri Romani, falsò hunc sibi gratiã Apostolicam tribuisse, quam non nisi dignis speciali privilegio largitur Deus? Agnoscitis hunc se victũ fateri, misericordiã, & auxilium implorare in agone mortis imminentis? At tu surge, ait, in nomine Dei altissimi, per virtutẽ B. Pauli, qui te ab his liberet angustiis, & pristinæ sanitati tã animi quàm corporis restituat, Amen. Hanc procuret sancta & individua Trinitas Patris, Filii, & S. Sancti, Amen. Terque repetito crucis signaculo, surge ait, incolumis esto, & abi. Ille cum summâ difficultate ad se rediens, & ægrè respirans, tanquam à præsenti morte reductus, attollens ad cœlum manus & oculos, lacrymis fusis Deo Gratias egit, fassus se abusum nomine B. Pauli vasis electi, & Apostoli JESU CHRISTI benedicti. Devolutusq; ad genua Moreti, Age, serve Dei, inquit, Benedicta sit anima tua: vitam hanc quam ducam deinceps tuæ clementiæ acceptam fero. Ita victor redditus bonus iste Moretus, à Romanis habitus est pro egregio viro.

Ophiogenes in Hellesponto.

Hæc omnia Dęmonum artificio peragi credendũ est: nisi velimus dicere eos esse de numero eorũ, quos *Crates Pergamenus* recitat fuisse in Hellesponto *Ophiogenes* dictos: qui manu admotã serpentũ morsus sanabant. *Varro* quoq; scribit alios idem prętitisse adhibita saliva. De *Tribalis* & *Illyricis* ex Isigono eadẽ ostendimus in superioribus: & de *Exagono* illo *Legato*, qui Romæ conjectus nudus in doliũ plenum serpentibus venenatis, illæsus tamen inde exivit. *Plutarch. in vita Pyrrhi regis Epirotarũ* dicit, eum vim talẽ habuisse in pollice pedis, ut solo tactu sanaret eos, qui oris ulceribus laborarent. Nemo nescit *Reges Galliæ* quotannis innumeram hominum multitudinem à scrophulis, & mentagra liberasse: ideò ad eos confluxus ingens omnis sexus & ætatis ex Gallia & Italia conveniebat, maximè ex Hispania, cui morbus iste peculiaris est: & experientia docuit multis sæculis, eos hanc vim retinuisse medendi, donec ad tempora filiorum HENRICI II. *Galliarum regis*, in quibus facultas hæc & admirabilis virtus finem sumpsit.

Pyrrhus vim fatalem habuit in pollice pedis.

Reges Galliæ sanarũt scrophulas.

Servatoris cujusdam historia in Italia.

Torquemada exemplũ adducit cujusdã *Magi Servatoris*. Cùm ejus pater peregrè profectus esset, occurrit illi in via canis rabiosus, qui in eũ faciebat impetum tanta violentia, ut summa cũ difficultate illum potuerit à se removere: neq; tamen in ejus fuit potestate se exerto gladio ita tutari, quin ejus pedem morsu arriperet canis, sed ocrearũ duritie (erat enim eques) ita defensus est, ut dentes altiùs non penetrarint, quàm ad cutẽ pollicis pedis, quo leviter admodum sauciatus est. Elapsus igitur hoc periculũ, iter cœptũ persequebatur. Triduò postea cùm appulisset in quendam pagũ, occurrit illi vir rusticus, qui illũ amicè salutatũ interrogavit, nũ in via morsus esset à cane? Ille admiratus hominẽ respondit: equidẽ mihi ante triduũ canis obvius pedis articulũ leviter sauciavit; sed Dei gratia impetum illius hoc gladio viriliter diverti, neq; quicquã mali è vulnere sentio. Imò, inquit Rusticus, negligendũ non est hoc malũ, mortiferum enim est: ac nisi te Deus huc venire permisisset, actũ erat de tua vita. Sum enim *Servator*, medendum est tibi ante diẽ nonum, si periculũ velis evitare. At ne me falsa loqui existimes, canis hoc modo in te fecit impetũ, eratq; coloris ejusmodi (describebat enim exactè corporis magnitudinẽ, pilos, & furorẽ, ut presens fuisse existimaretur.) Torquemada his verbis magis attonitus, statuit rustici verbis fidẽ adhibere, qui illũ rogabat, ut apud se diverteret, & in ejus domo unum diem morã faceret, quæ requirebatur ad ejus curationẽ. Consensit igitur ultrò, admisitq; volens omnia, quę ad valetudinẽ recuperandam pręscripsit: relevatur cibo, & potu. Sub noctẽ illum hortatus est, ut patienter ferret ea, quæ cum aliquo dolore gesturus esset: Promisit se omnia præstiturũ. Tum *Servator* in præsentia vicinorum, qui eò videndi gratia cõvenerant, acutissimo cultro *nasum Torquemadæ* tribus in lo-

cis punxit: & ex puncturis emanātes sanguinis guttas scutella munda excepit, quas vino salutato recitatis aliquib. verbis texit, & eadem puncturas lavit. Colloquuntur inter se per semihorā, attentè expectātes quid esset futurū de sanguinis guttis, quas ante oculos propositas habebant. Tunc Servator elevatā scutellam ostendit adstātibus: qui animadverterunt tres enatos vermiculos vivos moveri assiduè in vino. Convaluisti, Domine mi, inquit, Gratiæ Deo habendæ. Hic vides malū lethiferū, quo tibi ex rabiosi canis morsu pereundum erat, nisi tempestivè medela fuisset adplicata. Procul dubio rabie malâ correptus fuisses, nisi Dei providētiâ ad me divertisses. Ejusmodi exempla innumera produci possunt ex auctorum fide dignorū scriptis, sed quæ studio prætermittemus, ne nimis longa narratio lectori tędio sit.

In sequentibus proponentur imagines Deorum fatidicorum, Phœbadumq́; aliquot, Sibyllarum, & Vatum illustriorum, qui priscis illis sæculis claruerunt oraculis, & prædictionibus futurorum fatorum, non solùm de monarchiis, regnis, & Imperiis Gentium immutandis, de subversionibus urbium, de inundationibus, terræmotibus, incendiis, & aliis gravioribus casibus, sed etiam de uno solo & vero Deo colendo, de fugiendâ idolorum latriâ, de pia & religiosa vita instituenda, de adventu Jesu Christi *Filii Dei altissimi, de ejus miraculis, passione, ac postremo adventu: de resurrectione mortuorum, de consummatione mundi totius, de extremo judicio, de ira Dei erga reprobos, & vita æterna, quæ præparata est omnibus piis, piè, justè, ac religiosè viventibus. Quæ omnia ita clarè, & exactè responsis & oraculis vatum expressa sunt, maximè à Sibyllis, ut videantur historiam rerum gestarum magis scripsisse, quàm futura vaticinari.* *Transitio.*

Incipiemus igitur ab ipso JOVE, quem antiquitas Deorum regem & Principem credidit: & ut *Josephus Historiographus* tradit, quem Judæi JEHOVAM appellavére, hunc Gentes *Jovem* dixerunt: sed nimiùm Josephus colludit cum Gentibus, componens Deos fictitios, & Dæmones cum Deo summo Conditore, & Conservatore mundi, & omnium creaturarum. Quia tamen *Jovem* omnes nationes summum Deorum crediderunt, cujus majestati & imperio reliqui omnes Dii, Heroës, & Genii subjecti essent: ipsorumque hominum conditor, & conservator haberetur, unde *Juppiter* quasi *Juvans Pater* ab omnibus vocatus est: qui non solùm telluris ubertatem, messes, & fructus ad generis humani alimoniam promoveret, pluvias procuraret, & omnia mortalibus necessaria liberali manu largiretur: bonorū vitam contemplaretur, eorum pietatem, & integritatem bonis præsentibus & æternis remuneraret: sed etiam impiorum se profiteretur severissimum ultorem, & gravissimis pœnis pro peccatis admissis eos puniturum, tarditatemque vindictæ gravitate supplicii compensaturum. In tanta potentia non mirum est antiquos illi quoque tribuisse vim fatidicam: ut homines de futuris moneret, & eos hoc beneficio in sui nominis cultu detineret. Ea enim fuit mendacis Dæmonis astutia, ut DEI summi facta æmularetur, & imitaretur. Cumque illam supremam Divinitatem in sua Ecclesia multa verbo, miraculis, & prædictionibus sanctorum Prophetarum prædicere videret, quibus pii instituerentur, & in vero Dei cultu retinerentur, idem quoque Dæmon æmulatus est, ut gentes in errore detineret, & omni idololatria, & falsis cultibus involutos, & implicitos sub suo imperio coërceret. At cùm ejus oracula diversis modis, locis & temporibus reddita sint, duo præcipua antiquissima, & celeberrima in historiis notantur, quibus homines insani maximè fidem adhibuerint. *Juppiter unde dictus.*

Primum Dodonæum, quod fuit in Chaonia Epiri parte, ubi *Peliades* nymphæ, quę *columbæ* dictæ sunt *vocales*, & quibus hi duo versus ab antiquis tribuuntur.

Juppiter est, fuit, atque erit: ô bone Juppiter alme:
Quæ tribuit fruges tellurem dicite Matrem.

Alterum Jovis oraculum dicitur fuisse in *Libyæ* desertis: ubi templum *Jovi Hammoni* antiqua religione cultum structum fuit. Ab his igitur exordiemur, inde ad ea quæ sequuntur facilior nobis dabitur progressus.

JUPPI-

JUPPITER DODONÆUS.

Mî Dodonæi servit tinnitus aheni:
Vocales quercus, atq; columba loquax.

NOMEN JOVIS varium legitur apud auctores: Fuit enim commune multis. Nam, ut testatur *Xenophon libro de æquivocis*, familiarum illustrium senissimi apud antiquos vocati sunt *Saturni*; filii eorum JOVES, filiæ *Junones*, & nepotes *Hercules*. Ita contigit, ut diversæ nationes diversos habuerint *Saturnos, Joves, & Hercules*, & qui aliquibus fuit *Juppiter*, aliis *Saturnus* dictus est. *Cicero lib.3. de natura Deorum, tres Joves* præcipuos secundùm Theologorum sententiam nominat: duos in Arcadia natos: *primum* patre Æthere, ex quo Proserpina, & Liber ortum duxêre: *Alterum* patre Cœlo, qui Minervam belli Principem genuit. *Tertium* Saturni Apteritæ Cretensium regis filium, qui vocatus est *Juppiter Asterius*, & illius sepulcrum in ea insula ostenditur. *M. Terentius Varro Tertulliano teste*, refert se ex varia auctorum lectione reperisse *trecentos* olim fuisse Joves, & quadraginta *Hercules*. Græci tamen, quæ de omnibus scripta sunt, suo *Cretensi* tribuerunt. Is patre Saturno vitâ functo regni administrationem suscepit; infinitisque benficiis mortale genus juvit: & ideò tum illi viventi, tum maximé post obitum

tum

tum honores summi collati sunt: ejus historia traditur à *Diodoro Siculo lib. 6. cap. 15.* ubi fusissimè ejus ortum narrat, & quibus virtutibus reliquos sui sæculi Reges excelluerit; propter quas vita functum Cretenses, totiusque orbis homines existimarūt illum post mortem ad cœlos redivisse, & summæ Divinitati assidere, unde res humanas intueretur, invocantes audiret, & in angustiis constitutos eximeret à periculis. Illi propterea ubique templa, aræ, ac statuæ erectæ sunt, sacrificia publicè instituta, sacerdotes electi, qui *Flamines Diales* vocati sunt. At quòd diversis in locis homines juvisset, tam documentis & legibus datis, quàm quòd mundum à violentia & tyrannide prædonum, & Gigantum liberasset, tam in Creta cœso Melino, quàm in Phrygia Typhone sublato, & Gigantibus ad Pellenem in Macedonia, aliisque locis de medio sublatis, propterea diversa sortitus est cognomina. A Latinis communi omnium ore dictus est *Juppiter*, quasi *Juvans Pater*: Vocatus est *optimus*, quia bona largiretur mortalibus, quia ejus providētia mundus gubernaretur: quia ubertatem terræ promoveret & procuraret, provideretq; unicuique de omnibus necessariis ad hanc vitam beatè & tranquillè ducēdam: Appellatus est & *Maximus*, quòd Deorum sit, hominumq; Rex, & Dominus, quodq; populorum omnium cōsensu primus existimaretur in rerū administratione, & gubernatione mundi: quòd fulmina, & tempestates in illius essent potestate ad ultionem malorū, & bonorum tutelam. Sed & Juppiter alia habuit nomina, ut *Panomphæus*, *Ultor*, *Victor*, *Tonans*: & Romæ, *Capitolinus*, *Latialis*, *Fagutalis*: aliisq; infinitis cognominibus, illum Græci, & Latini pro ratione officiorum, quibus fungebatur, aut locorum ubi colebatur, aliorumque eventuum, in quibus suam opem, potentiam, & clementiā ergà homines manifestasset, appellarunt. Inter autē hæc excellens semper *Dodonæi Jovis* habita est appellatio: quam adeptus est, *à Dodona* urbe Chaonię, vel Molossidis, quæ regio est montana Epiri, dicta *à Chaone* Priami filio, quem Helenus frater (illorum locorū rex constitutus à Pyrrho Neoptolemo Achillis filio,) per imprudentiam in venatu occiderat. Prope Dodonam quercetum fuit Jovi sacrum antiquâ religione venerabile; nam præterquam quòd in eo Dryades, & Fauni, Satyriq; habitare crederentur, & in umbra arborum simul colludere, & choros ducere, frequenterq; conspici erant soliti in ea sylva, quædam fuerunt quercus & fagi vocales, quæ consulentibus responsa dabant: summaq; audientium admiratione, & pavore futura pędicebāt, Dæmone nempe in iis loquente. Appensa quoque catenis in summitate quercuum erant ahenea crepitacula, & tintinnabula, quæ vel levissimis ventis agitata sonitum frequentem, & argutum diu noctuq; reddebant. In templi adytis per fatidicas mulieres spiritu divino & enthusiasmo obsessas Juppiter loquebatur, omnibúsque responsa dabat de eventibus futuris, de quibus sciscitabatur. Fuit hoc oraculū omniū Græcorum antiquissimum, longo ante Delphicum tempore; ad quod conveniebāt homines ex omnibus mundi regionibus terra mariq;, ut de iis quæ futura expectabantur à Deo instruerentur. Hoc templum creditur fuisse conditum *à Deucalione*, & ab iis qui cum eo superfuerunt diluvio. Vocatúmque est *Dodonæum à Dodone* Nymphâ Oceani filiâ. Eum locum teste *Pherecide* à principio coluerunt Athlantides Nymphæ, Liberi Patris nutrices. Quæ ab hoc templo vocatæ sunt *Dodonides* numero septem, quarum nomina hæc sunt *Ambrosia*, *Eudora*, *Pasithoë*, *Coronis*, *Plexaure*, *Pythò*, & *Tyche* vel *Tythe*. Eodem in templo *duæ columbæ* servabantur, quæ interrogatæ, humanâ voce verbis distinctis & articulatis respondebant: Neq; procul inde mons altus extollebatur nomine *Tomarus* centum fontibus illustris: ita, ut omnia loci religionem adjuvarent. In summitate templi lati & profundi appensi erant lebetes ahenei, ad quos erecta fuit statua, quæ virga ferrea lebetes pulsabat statis horis: ii postquam increpuissent, modulatis sonis ligata numeris respōsa proferebant. Ferunt ejusdē loci antistites, duas columbas ex Ægypto evolasse, quarū una in Dodona (ita antiquitùs vocabatur Epirus) consedit, & ex fago vel secundùm alios ex quercu humana voce loquens, dixit se à Jove missam, ut mandaret Deo illic tem-

Varia Jovis cognomina.

Quercetum Dodonæum

Fagi & quercus columbæq; vocales.

Crepitacula Dodonæa.

Dodonæum oraculum Delphico antiquius.

Templum à Deucalione conditum.

Athlantides primæ Dodonam inhabitarunt.

Tomarus mons.

Quæ essent illæ columbæ.

templum erigi, præstò se adfuturum, & responsa de iis quæ interrogaretur, redditurum; seque futuram decretorum Dei interpretem. Hujus monitu instigati loci incolæ templum instaurarunt duce Deucalione, quod Jovi Dodonæo consecrarunt. Sive, ut suprà diximus, ex nomine Dodones Nymphæ, sive potiùs *à Dodanim* filio Japeti Prisci, & *Noæ Ogygis* nepote; qui Princeps fuit eorum, qui in Molossidem Epiri regionem post Cataclysmum venerunt. Eo enim tempore Principes familiarum nobilium sua nomina imponebant regionibus, montibus, & fluviis, ad quos sedes figebant: Ut Japeti filii, qui plures fuerunt, *Gomer* nomen dedit *Cimbris*, *Magog Scythis*, *Madai Medis*, *Javan* vel *Jaon Jonibus*, *Elissa Æolibus*, *Tharsis Cilicibus* (ubi *Tharsus* Urbs est provinciæ metropolis) *Cethin Macedonibus*, & *Cæsiis* montibus, *Mosoch Moschis*, *Thiras Thracibus*, & *Dodanin Epirotis*.

Princeps familiarū sua regionibus indiderunt nomina.

Herodotus ait, *Dodonæi*, & *Hammonis Jovis* oracula omnium antiquissima fuisse, sed *Dodonæum* præcessisse: utrumque tamen principium sumpsisse à duabus sacerdotibus feminis, quas Phœnices rapuerunt: ex quibus una in Epeirum, altera in Libyæ deserta se contulerit, & illic responsa dederit; quod ex Ægyptorum librorum sacris historiis se decerpsisse asserit Herodotus.

De duabus columbis opinio Herodoti.

Multa oracula inveniuntur apud auctores, quę apud Dodonem reddita sunt: ex quibus aliquot huic narrationi inseremus.

Cùm supplices aliqui in templum, tanquam ad asylum confugissent, Athenis, dubiique essent *Athenienses* quid de iis agere deberent: cùm eos è loco sacro, propter loci religionem, non auderent per vim extrahere, Dodonam miserunt qui Dei oraculum sciscitarentur: Legatis responsum est.

Μήθ' ἱκέτας ἀδικεῖν: ἱκέται ἱεροί τε, καὶ ἁγνοί.

Parcere supplicibus, Divûm quos jura tuentur.

Sybaritas quoque increpuit, & severè reprehendit *Dodonæus* Juppiter, quòd Citharœdum mota seditione in Junonis ædem confugientem supplicemque immaniter interfecissent.

Βαῖν' ἀπ' ἐμῶν τριπόδων, ἔτι τοὶ φόνος ἀμφὶ χερέεσιν
Πουλὺς ἀποστάζει, ἀπὸ λαΐνου οὐδοῦ ἐρύκει.
Οὐ σε θεμιστεύω, Μουσῶν θεράποντα κατέκτας
Ἥρης πρὸς βωμοῖσι, θεῶν τίσιν οὐκ ἀλεείνας.
Τοῖς γὰρ κακῶς ῥέξασι δίκης τέλος οὐχὶ χρονιστὸν,
Οὐδ' ἀπεραίτητον, οὐδ' εἰ Διὸς ἔγγονοι εἶεν.
Ἀλλ' αὐτῶν κεφαλῇσι, καὶ ἐν σφετέροισι τέκεσι
Εἰλεῖται: καὶ πῆμα δόμοις ἐπὶ πήμασι βαίνει.

Cede meis mensis: manibus nam sanguis adhærens,
Distillansq; recens arcet te limine templi.
Non tibi fata canam. Magnæ Junonis ad aram,
Musarum innocuum stravisti cæde ministrum.
Haud immortales hoc Dî patientur inultum.
Si quis enim prudens, scelerata è mente profectum
Committit facinus, gravis hunc prope pœna sequetur.
Non exorabit; neq; si genus ab Jove summo
Ducat: quin capite ipse suo, pœnisq; nepotum
Hoc luat: & generi cumulatim damna ferantur.

Dodonęi Jovis oraculum interrogantes *Lacedæmonii* vasculum cum sortibus, quod in ara positum erat, evertit Simia Molossorum regis, sortesque huc & illuc sparsas confudit. Dæmon Dodonæus respondit, Lacedæmoniis non de victoria, sed de sua salute cogitandum. Quod eventus paulò post probavit, dum apud Leuctra Lacedæmonii fusi, imperium Græciæ amiserunt. Ante illam

pugnam lupi invadentes ovium gregem, qui ducebatur cum exercitu ad victimas eligendas, intactis ovibus Catœadas capras gregis duces confecerunt, futuræ cladis omen manifestum. *Pausanias in Bœoticis.*

Athenienses hoc oraculo moniti erant, ut in *Siciliam* colonias ducerent: quod de loco Athenis vicino, cui Siciliæ nomen erat, intellexit Juppiter: At illi putarunt de Sicilia Insula Deum fatidicum fuisse locutum: quare constructâ magnâ classe, in Syracusanos arma moverunt; à quibus insigni clade affecti domum redire coacti sunt re infectâ, cum damno & dedecore. *Pausanias in Arcadicis, & Suidas.*

Alexander Molossorum Rex in Epiro Dodonæum oraculum consulens, sortibus datis è sacro Tripode jussus est *Acherusam* cavere, & urbem *Pandosiam*, in hæc verba loquente Dæmone:

Πανδοσία τρικόλωνε πολὺν ποτὲ λαὸν ὀλέσσῃς.

Pandosia ingentem es populum extinctura, trivertex.

Responsum hoc metuens Rex, à Pandosia urbe Epiri, & ab Acheronte ejusdem regionis fluvio procul ut esset, in Italiam trajecit exercitum maturiùs quàm statuerat. A Tarentinis enim fuerat accitus, ut conjunctis viribus cum eis bellum inferret Brutiis, & Lucanis. Quorum urbes aliquot statim expugnarunt: Cúmq; tumulos tres munivisset Alexander, ut ex iis hostes infestaret commodiùs, & undique in eos incursiones faceret, imbres vehementiores usque adeò interjacentes agros inundarunt, ut exercitu tribus in locis separato, nulli aliis auxilium ferre possent. Hac occasione moti hostes, duo Epirotarum præsidia summis viribus expugnarũt, ipsumq; Ducem maxima suarum copiarum parte destitutum arcta obsidione cinxerunt. Rex imminens periculum, ut declinaret, cum selectorum militum manu erupit, Lucanorumque ducem cominùs aggressum obtruncavit: contrahens autem suos in unum, ad amnem vicinum perrexit, cujus pontem vis aquarum inundantium paulò antè dejecerat. Hic dum incerto vado transitum moliretur, miles quidam labore fessus nomen fluminis fortè protulit. *Jure*, inquit, *Acheron nominaris.* Hæc vox exclamantis militis regem perterruit dubitantem, an fluvium transiret. Dumque cunctaretur nimiùm *Sotinius* minister illum monuit Lucanos quærere locum insidiis aptum & commodum: quos paulò pòst animadvertit in Epirotas impetu facto irruere: at ille exerto gladio in flumen desiliit: & jam eum equus in altera ripa statuerat, cum Lucanus quidam miles in Alexandrum impetum faciens illum veruto transfossum dejecit. Ita saucius tum primùm mentem oraculi Dodonæi intellexit. Quod *Pandosiam* non urbem *Thesprotii*, sed eam quæ in *Lucania* ad hunc fluvium *Acherussam* sita erat vitandam præceperat. *Pandosia* enim vicina illi erat Oenotriorum regia, prope quam vulnus hoc lethale accepit. *Strabo lib. 9. & Sabellicus lib. 4. Ennead. 4.*

Alexandri Molossorũ regis mors.

M. Terentius Varro de Dodonæo Jove ita scribit: *Acceperant quoddam responsum Troës apud Dodonam, ut nonnulli scribunt, ut alii malunt in Erythris Idæ viculo, ubi habitabat Sibylla ejus loci Nympha. Hæc jusserat eos navigare occidentem versùs, donec eo loco pervenirent, ubi mensas comederent: quod simulatq; factum animadvertissent, quadrupedis ductu, ubicunq; fessa procubuisset animans, ibi condere oppidum.*

At Juppiter non solùm in Epiro reddidit oracula, sed aliis quoque in locis sub diverso nomine & titulo. *Antiochiæ* enim simulacrum habuit antiqua religione totâ Syriâ cultum: Id gestu, & motu capitis oculorumque, nonnunquam etiam verbis ad interrogata respondebat. Propter hoc Imperatorum edicto solicitantibus sacerdotibus, Christiani totâ viciniâ exacti sunt, & in exilium missi: quod idoli auctoritas, & potentia debilitaretur, & impediretur responsa dare, propter prædicationem Euangelii, quod CHRISTUM DEI filium propitiatorem unicum doceret, unum solum Deum adorandum cœlestem, Sempiternum, ingenitum, omnipotentem, conditorem rerum omnium: idolorum cultum qui abominetur, & omnes honores, quos homines Dæmonibus tribuunt.

Statua Jovis Antiochia.

Statua Beli.

Fuit & *Jovis Beli* ſtatua prædictionibus & reſponſis fatidicis in Aſſyria plurimùm venerata. Hanc *Septimius Severus* privatam adhuc vitam agens, ſed qui (ut erat animo excelſo) imperium affectabat, conſuluit: Cui Deus ſummum Principatum promiſit, & excellentes de populis exteris victorias.

Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ
Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνα Ποσειδάωνι.
Sic oculos, ſic Altitonans Rex ora gerebat:
Hanc Mars zonam illi, pectora Salſipotens.

Oraculum de Septimio Severo.

Sed cùm jam factus eſſet Imperator, cùm *Caracallam*, & *Getam* filios ſuſcepiſſet, de iis, eorumque ſucceſſoribus quid futurum eſſet, idem oraculum interrogavit: cui ita reſponſum eſt:

Σὸς δ᾽ οἶκος πᾶς βήσεται δι᾽ αἵματος.
Tua verò domus tota peribit ſanguine.

De hujus Imperatoris preſtantia, animi corporisq; dotibus, qui devictis duobus validiſſimis hoſtibus *Peſcennio Nigro* & *Albino* Principatum invaſerat, ita Dion. Εἶναι, *inquit*, τὸ σῶμα βραδὺς μὲν, ἰσχυρὸς δὲ: τὴν δὲ ψυχὴν δριμύτατος, καὶ ἐρρωμενέστατος: φίλοις οὐκ ἀμνήμων, ἐχθροῖς βαρύτατος: ἐπιμελὴς τῶν πρακτέων, ἀμελὴς τῶν περὶ αὐτοῦ λογοποιουμένων. *Corpore quidem erat tardus, ſed robuſtus: acie verò mentis acerrima, & validiſſima: non ingratus amicis, ſed adverſus inimicos acerrimus: in ea quæ agenda erant intentus; quæ de ſe ipſo ſpargebantur ſecurus, & negligens rumuſculorum.*

Quòd autem oraculum illi prædixerit totam illius domum ſanguine interituram: Crudelitas *Caracallæ* filii ejus, qui & in patrem Parricida eſſe conatus eſt, & *Getam* fratem in matris complexu hærentem immaniter transfodit: Novercæ nuptias inceſtuoſas coëgit, Romamque totam, & imperii provincias optimorum quorumque cædibus replevit: ipſe tandem interfectus ſuorum conſpiratione: & qui illum ſecutus eſt impurus ille *Heliogabalus*, qui ſe filium *Severi* profitebatur ex *Semiamira*, poſtquam per infinitas libidines, & impuritates nomen Imperii polluiſſet, ipſe quoque cruentâ morte, ſed meritâ, trucidatus periit.

Oraculum ad Trajanum.

Habuit etiam Juppiter templum in *Heliopoli* Urbe Aſſyriorum vaticiniis clariſſimum: ad quod conveniebant ſtatis anni temporibus frequentes ex omnibus Aſiæ provinciis. Hujus oraculum conſuluiſſe fertur *Trajanus Imperator* exercitum ducens in Perſas. At ne deciperetur, reſponſo ficto, aut ambiguo, ſuppoſitóve à Sacerdotibus (qui utplurimùm fallebant homines ſub nomine Divinitatis) codicillos ſignatos, ſed vacuos, Deo obtulit, rogans ut ad hos reſcriberet. Dæmon ſibi chartam puram adferri juſſit, in qua ſcripſit quod rogabatur: mentem enim Imperatoris, & cognitionem intellexerat. Iterùm Trajanus interrogavit, an rebus proſperè geſtis in Aſia Romam ſalvus rediturus eſſet? Tum *Deus vitem Centurialem ex donariis in templo dicatis adferri juſſit, eamq; in fruſta comminutam, & ſudario incluſam ad Imperatorem deportari præcepit:* qua denunciabatur Trajano, ſe moriturum in ea expeditione, ſed ejus reliquias Romam deferendas. *Macrobius lib.* 1. *Saturnalium, cap.* 23.

Juppiter Antiochenus.

Multis in locis fata cecinit olim Juppiter, ac ſub diverſis nominibus. Nam & *Antiochiæ* ſimulachrum habuit religione antiqua venerabile, quod ad interrogata motu totius corporis, aut capitis, vel oculorum (pro ut hilaris, vel auſteræ frontis ſeſe ſpectantibus exhiberet) annuere petitis, vel renuere credebatur.

HAMMON

HAMMON.

Iuppiter Hammon.

Fuscus Arabs nostras donis solemnibus aras
Rite onerat, dum illi fata futura cano.

HAMMON sive AMMON Tritonis, ut *Beroso* placet, filius fuit, Cirenes & Lybiæ frater, paterque Dionysii (qui Juppiter justus Libycus cognominatus est) Rex quoque Libyæ. Ejus regnum fuit moderatissimum, & æquissimum. Afros legibus, & pietate instruxit, mutuò justitiam inter mortales servandam docens, omni vi & injuriâ sublatâ: lites & contentiones judicio auferens, & singula ad benè, tranquilleque vivendum pertinentia, summâ ope procurans. Neque his contentus, severissimis pœnis malos à violentia compescuit, bonosque, & Deorum cultores, quibus potuit donis, & honoribus cumulavit: ut his stimulis ad virtutem incitarentur boni, malique ultionis metu se in officio continerent: Propterea consensu omnium populorum, propter beneficentiam Imperiique magnitudinem, regnum perpetuum illi tributum est, & habitatio in Olympo: ita inter Deos post mortem relatus. Et ut *Diodorus* de Jove citat, postquam in cœlum translatus est, memoria nominis ejus, in quos beneficia contulerat, adeò infixa permansit in animis hominum, ut omnium quæ in cœlo fierent,

 velut

velut imbrium, tonitruum, fulminum, cæterorumque ejusmodi potens existimaretur. Itaq; quòd vitæ causa hominibus esse videretur, quòd fructus terræ ad maturitatem perduceret, *Jovem* dixere. *Patrem* verò, tum quia singulorum susceperit summa cum benevolentia curam: tum quia tanquam Dux hominibus extiterit rectè vivendi. *Imperator* & *Rex*, propter Imperii amplitudinem. *Consultor* & *Providus*, propter consulendi providentiam appellatus est.

Jovi igitur prisca illa sæcula tantum detulisse mirum non est. Cùm apud omnes mortales virtus & beneficentia semper & ubique hanc vim & efficaciam obtinuerit, ut in quibuscunque tantæ dotes conspicuæ fuerunt, eos statim omni laude & honore extulerint.

Hammon unde dictus.

At cùm Juppiter diversis in locis cultus sit, & diversis cognominib. appellatus: *Hammonis* nomẽ sortitus est in Africa ab arenis Arabicis, ubi illi *Dionysius Bacchus* filius templum extruxit religione clarum; Cujus rei causam hanc adferunt: Cùm Bacchus totum orbem terrarũ perlustraret, ad puniendos tyrannos, qui violenter subactos populos opprimebant: utque ad Patris exemplum mortales beneficentia & documentis adjuvaret, vini, fructuumque usum ostenderet, tandem venit in Arabiæ deserta sterilia, & arenosa: per quæ dum iter faceret, neque fontes inveniret, ut aquæ potu vehementissimam sitim sedaret, contractam ex longo itinere, & ęstu solis ardentiore: Jamque deficere videretur cum omnibus vitæ comitibus, & sociis: Tum agens animam, in humum procubuit numen Patris implorans, ut in tanta anxietate & necessitate constitutum potu aquæ juvaret: vix verba protulerat, quùm à tergo visus est ingens aries appropinquare, & terram ungula percutere, scrobemque effodere: ex qua statim emersit limpidissimi fontis scaturigo, unde proni omnes incumbentes, affatim biberunt, & recreati sunt: Hoc beneficio Dionysius sociique ab instanti morte liberati, gratias Deo egerunt, Dionysius in primis, qui clementiam & beneficentiam Patris admiratus, & promptitudinem in auxilio necessario; *Agnovi te*, inquit, *Pater cœlestes habitans domos: Hujus muneris ergo tibi heic delubrũ erigam, ut testimonium sit posteris, præstò te ad opem ferendam adesse mortalibus supplicibus, cùm opus est.* Templum igitur *Jovi Arenario* extruxit Dionysius cum sociis, & votum solvit. *Plin. lib. 6. cap. 29. & lib. 5. cap. 5. & lib. 2. cap. 103.* ubi de fonte templo vicino agit, qui die frigidissimas, noctu verò calentes fundit aquas. Fuit enim hoc templum apud Garamantas ultra Cirenem, in solitudinibus siccis, & solis æstu torridis: circa quod nemus fuit altis consitum arboribus, in cujus medio statua Jovis erecta erat capite arietino, & Vervecinis pellibus tecta: Hanc Sacerdotes oracula reddituri scaphæ aureę imponebant, & carminibus hymnisq; Deum demulcebant: ea motu capitis & oculorum annuebat quæ vellet, quæ à Sacerdote vate & interprete sciscitantibus referebantur, & mens Dei explicabatur.

Vnde Hammon dictus.

Hammonis fons die frigidus, nocte est calidus.

Quo modo sua reddebat oracula.

Suidas dicit, *Hammonem* vocatum ab *Ammone* quodam pastore, qui templum hoc primus erexit: Alii dicunt *Ammon* linguâ Ægyptiâ idem significare, quod Juppiter: sed Græcos postea inflexione Grammatica *Hammonem* pronunciasse:

Hammon idem qui & Cham.

Alii volunt *Hammonem* eundem fuisse qui *Cham*, filius Patriarchæ Noæ: qui in Ægypto cum Rhea uxore regnavit: & ab Ægyptiis Arabibusque pro eorum Saturno habitus est: unde contigit gravissima rixa inter eum & Rheam, quòd clam uxore rem habuerit cum Amaltheâ Nymphâ, ex qua suscepit Dionysium, qui Bacchus dictus est, & Lenæus, quia in torculari vinum docuit exprimere è racemis.

Hammonis fons.

De *Hammone Jove* ita loquitur *Minutius Felix*: *Juppiter cum Hammon dicitur, habet cornua: cùm Capitolinus, gerit fulmina: cùm Latialis, cruore perfunditur.*

De aquis ejus fontis die potabilibus & suavibus, noctuque æstu torrentibus, ita *Ovidius*:

---------Medio tua, Corniger Hammon,
Unda die gelida est; ortuq; obituq; calescit.

Ab hoc *Hammone* genitum se fuisse credi voluit *Alexander Macedo.* Nam cùm ad hoc templum oraculis religiosum per solitudines iter suscepisset, quæ aquæ penuriâ transitu erant difficilimæ: arenarumque mobilium quasi fluctibus Austro flante æstuosæ, contra omnium sententiam & opinionem cuncta illi prospera cesserunt. Cumque ad oraculum substitisset, Sacerdos Hammonis vates Alexandrum salutavit παῖ Διὸς, cùm linguæ Græcæ non satis calleret notitiam, voluit enim illum compellare vocabulo blandientis, παίδιον nempe, quod filiolum significat. At Regi ambitioso gratum fuit hoc cognomen per errorem prolatum: voluitque omnibus persuasum esse, filium se Jovis Hammonis esse, conceptum ab Olympia matre, quę Deum admisisset sub formâ draconis. Hanc vanitatem Græci irridebant, & Alexandrum propterea cœperunt contemnere: Quod dum animadvertisset Rex, parciùs in posterum de hoc Olympiæ divino conceptu ratiocinabatur, sed impudentiùs de eo ridicula effutiebat apud barbaros, quò illos in sui admirationem, & cultum adduceret. De qua re *Plutarchus in Alexandri vita.* *Alexander Hammonis filius.*

Ejusdem *Hammonis* filius creditus est *Jarbas*, Getulorum Rex, quem Juppiter suscepit ex Garamantide Nympha Apollinis filiâ, compressâ ad Bragadam fluvium Africæ: Is Didonem Tyro fugientem ad nuptias invitam armis cogens, hæc ne in barbari complexus contra voluntatem veniret, manus sibi intulit. *Jarbas Hammone satus.*

Ad *Hammonem* legatos miserunt *Athenienses* bellum contra Siculos moturi: ii ex Libya reversi, & ab Alcibiade subornati, responsum se à Deo accepisse asseverarunt, Syracusanos ab Atheniensibus capiendos esse. Navigiis igitur instructis trajicientes in Siciliam, navim interceperunt, in qua deprehenderunt tabellas, quibus nomina sua tributim perscripserant Syracusani, quæ in templo Jovis Olympii depositæ erant ad conquisitionem & delectum juventutis bello idoneæ. Res ad vates delata est: iique judicarunt Dei oraculum interceptionem harum tabularũ intellexisse, nõ Syracusarum expugnationem & direptionẽ. *Plutarch. in Nicia.* *Oraculum datum Atheniensibus.*

Hannibal Pœnorum Dux Hammonem consuluit de suo fato, & rerum futurarum ultimo successu, cùm jam suis Charthaginensibus se ingratum esse, & factione suorum in odio adductum in periculo vitæ versari. Illi Dæmon respondit. *Hannibal ad Hammonem.*

Λιβύσσα κρύψει βῶλος τεὸν, Ἀννίβαλ, δέμας.

Libyssa corpus terra teget, Hannibal, tuum.

Hoc responso existimavit se tandem suis civibus reconciliatum iri cum tempore: promittique sibi oraculo divino ratus est in patriam reditum, ubi consenesceret, & post mortem sepeliretur. Quare de sua salute minùs solicitus, securiùs in Asia, ubi transfugerat, indulgens genio vivebat. Venerat enim ad Prussiam Bithyniæ regem: cujus tamen fidem paulò post suspectam habuit, quòd Romanorum potentiam metueret, à quibus assiduè solicitabatur, ut Pœnum Ducem traderet T. Quinctio Flaminio Romanorum Legato: à quo cùm proditus esset, in vico mari adjacente, cui nomen erat *Libyssæ*, ne in manus Flaminii veniret, hausto, quod in annulo clausum gerebat, veneno, seipsum confecit. *Plutarchus in vita Hannibalis. Orosius lib. 4. cap. 20.* ait, eo loco lapidibus obrutum à Carthaginensibus. *T. Livius lib. 9.* asserit, cruci fuisse affixum. Sed *Plutarchus in Flaminio* dicit illum hausto veneno moribundum exclamasse: *Liberemus diuturnâ curâ Romanos, cùm mortem invidiosi senis expectare nequeant.* *Hannibalis mors.*

Hammon Themeuthi regi Ægyptio consulenti oraculum respondit, *Caveret à Gallis. Psammetichus Pigritato Care* utens familiariter, cùm ab eo cognovisset, primos Cares *gallos* verticibus imposuisse ad ornamentum galearum, oraculi mentem intellexit: magnamque Carum multitudinem conduxit, quos versus Memphim pergere præcepit, juxtaque templum Isidis castra metatus est: ut regia (quæ à Memphi distabat stadia quinque) spectari posset. Commissâ igitur pugnâ, magnâ animositate certatum est utrinque, donec *Themeuthes* fusus, cæsusque vitam amisit: & *Psammetichus* victoria, & regno Ægypti potitus est. *Polyænus lib 7. & Herodotus.* *Themeuthes consulit Hammonẽ.*

Ora-

Oraculum tale extat apud antiquos:

Πρὸς τὸν Ὄλυμπον Ὀνήσιμος ἦλθ᾽ ὁ παλαιστὴς
Καὶ πένταθλος Ὕλας, καὶ σταδιεὺς Μενεκλῆς.
Τὶς μέλλει νικᾷν αὐτῶν τὸν ἀγῶνα, θέλοντες
Γνῶναι, κακεῖνος τοῖς ἱεροῖς ἐνιδών,
Πάντες μὲν νικᾶτε: μόνον μή τίς σε παρέλθῃ,
Καί σε καταστρέψῃ, καὶ σε παραστοχάσῃ.

Hoc *Ausonius Burdugalensis*, & *Hammoni* tribuit:

Doctus Hylas cæstu, Phlegeus catus arte palæstræ,
Clarus Olympiacis & Lycus in stadiis.
An possent omnes venturo vincere agone,
Hammonem Libyæ consuluêre Deum.
Sed Deus ut Sapiens, dabitur victoria vobis
Indubitata quidem, si caveatis, ait.
Ne quis Hylam cæstu, ne quis certamine luctæ
Phlegea, nec cursu te, Lyce, prætereat.

Strabo lib. 17. ita scribit: *Multis à nobis de Hammone dictis id tantùm adjiciemus, veteribus & divinationem universam & oracula in summo fuisse honore; nunc eadem admodum negligi, Romanis in Sibyllæ oraculis, & Hetrusca divinatione per extispicia, auguria, & observationes de cœlo acquiescentibus. At nunc Hammonis oraculum ferè desertum est, quod in honore quondam fuit.*

Clemens Alexandrinus libro contra gentes, hoc addit: *Ultimo silentio Castalius, & Colophonius fontes, cæteraq; fluenta, quæ vim divinandi habere videbantur extincta cum suis fabulis defluxerunt: totiusq; vinationis potiùs quàm divinationis nefanda mysteria ceciderunt. Silet Delphicus, Pythius, Didymus, Amphiaraus, Amphilochus. Tacent Aruspices, Augures, somniorum Interpretes, & qui farina & hordeo vaticinabantur.*

Certum est hæc omnia Dæmonum oracula, paulò ante adventum CHRISTI SERVATORIS obmutuisse: vel frigida admodum visa hominibus, qui horum vanitatem jam incipiebant perspicere: quodque CHRISTO in hunc mundum veniente tenebras illas densas, quibus mortale genus tot sæculis involutum fuerat, ortâ luce oportebat discuti. Nam *Lactantius libro de origine erroris cap.* 17. de Dæmonibus loquens, ait: *In oraculis autem vel maximè fallunt, quorum præstigias profani intelligere non possunt.* Post Christum sanè non legimus apud auctores tantam fuisse Deorum fatidicorum auctoritatem, quæ facilè subversa est, paulatim licèt, prædicatione Euangelii per totum orbem terrarum publicatâ: Apostolis & sanctis Episcopis Dæmoniorum os solo jussu prohibentibus, & obturantibus. Quod ipsi maligni Spiritus sæpissimè fassi & conquesti sunt per suos Prophetas: & incitaverunt profanos & superstitiosos Principes ad persecutiones excitandas in Christianæ religionis sectatores, quos acerrimè accusabant tanquam omnis pietatis pertinacissimos osores & religionum quas universus orbis Sacrosanctas colebat, eversores, ut Deorum antiquorum loco sectam Judaicam substituerent, & CHRISTUM novum Deum adorandum populis proponerent. Inde tot & tam atroces cędes, & supplicia statuta in Christianos, quæ trecentis & ultra annis per totum Imperium Romanum excitatæ sunt: donec sub Constantino Magno paulatim mitescere cœperunt Romani, & furorem remittere, & pii Episcopi & Sacerdotes ardenti zelo & contentione, posthabito periculorum metu, doctrinam sanctam Euangelii inculcarunt in mentibus hominum Idololatriâ conculcatâ & Dæmoniorum cultibus subversis.

THEMIS

THEMIS.

Themis Coeli & Terræ filia.

Cephisi ad ripas templo sum culta vetusto
Deucalionæi tempore diluvij.

THEMIS Cœli & Terræ filia fuit, Saturni soror, & Jovis amita. Ea apud priscam antiquitatem magnam laudem, & summos honores adepta est, tam propter illustre genus, unde ducebat ortum, quàm propter excellentes virtutes, quæ in ea populorum omnium admiratione elucebant. Nata enim aureo Saturni sæculo, quo genus humanum simplex adhuc, & rude, malitiamque perosum, nondum cœperat debacchari, & præceps ferri per omnem licentiam : quemadmodum sub Jove fieri cœptum est. Erat THEMIS matrona vitæ integerrimæ, & castitatis singularis, doctrinaque supra sui sexus captum. Pietate erga Deos insigni : ut quæ sacrificiorum ritus, & cultum cœlestium Geniorum homines tum rudes & imperitos docuerit. Justiciam, & æquitatem servandam præcepit inter mortales, quæ gratæ Diis essent virtutes, & ad vinculum societatis humanæ conservandum maximè accommodatę. Propterea ex æquo, & recto vivendum : à violentia, injuriis, & rapto abstinendum, unumquemque sua sorte contentum esse debere, inculcabat. Id tantùm à Diis petendum, (ut notat

 Festus

Festus) quod fas esset, & honestum: petitionem alioquin jure rejiciendam. Præterea dicebat Deum illum summum desuper in terras intueri quæcunque ab hominibus gererentur, sive benè, sive malè: & secundùm admissa facinora, malos æternis pœnis & suppliciis punire; bonis autem & piis præparasse mercedem, & vitam nullis sæculis interrumpendam. Erat & fatidica mulier, futura hominibus prædicens, & rerum eventus incertos explicans: His dotibus summam apud Græcos sibi conciliavit auctoritatem: cùm illam Divino afflatu plenam crederent, & communicare cum Spiritibus, & Deis cœlestibus, à quibus ortum ducebat. Propterea etiam post obitum ad cœlos remeasse credita est, & illic plurimum auctoritatis, & potestatis in humanas creaturas adepta: Cùm justiciæ præesse putaretur: regibus regni jura præscribere, confirmare, & stabilire: cogere populos ad obedientiam & reverentiam erga Principes, præscribere leges magistratibus, ad quarum normam, & præcepta politias regerent, & moderarentur. Tantíque est æstimata, ut sine ejus Numine mortales omnes existimaverint mundum constare non posse: Ideò illi templa, & honores divinos statuerunt. Primum illi delubrum erectum est in Bœotia, ad Cephissum amnem, qui ortum habet in Trinemiis, & præter Larymnam influit in Atticum, propéque Pyræum labens in Phalericum sinum sese exonerat: ut testatur *Strabo lib.* 9. & *Lucanus lib.* 3. de eo loquitur his verbis:

Themidis doctrina.

Bœoti coiêre Duces, quos impiger ambit
Fatidicâ Cephissus aquâ.

Fatidicas ejus fluvii aquas vocat, propter templum *Themidis*, quod structum erat ad ejus ripas, omnium Græcorum antiquissimum: ad quod post diluvium venisse Deucalionem, & Pyrrham scribit *Ovidius lib.* 1. *Metamorphoseum*, ut Deam consulerent, qua ratione genus humanum, quod illa inundatione perierat, reparare possent.

Dic, Themi, quâ generis damnum reparabile nostri
Arte sit: & mersis fer opem mitissima rebus.
Mota Dea est, sortemq; dedit: & quæ sequuntur.

De ejus oraculo *Plinius* quoque tractat *lib.* 4. *cap.* 3.

Themidis connubium cum Jove.

De *Themide* hoc narratur historia: Cùm prudentia esset singulari, formâ quoque reliquas suæ ætatis Nymphas superabat. Quapropter à Jove adamata, cùm sæpiùs ejus nuptias recusasset, & ejus consuetudinem vitaret, tandem in Macedonia deprehensa, coacta est illi nubere: gravidaque reddita peperit Jovi Horas Εὐνομίαν, Δίκην, & Ἰρήνην. Dicitur quoque ex eodem Jove suscepisse *Medium Fidium*, qui *Sanctus* vocatus est: quodque fidei præpositum illum crederent, ideò Jusjurandum factum per illius nomen, Sacrosanctum esse debebat & inviolabile: & hoc Sacramentum Patricii Romani usurpabant, tanquam illi ordini congruum, quod omni viro ingenuo pejerare nefas erat. Nos alibi docuimus ex testimonio aliorum, non ex Jove genitum hunc Fidium, sed ex *Sabo Genio* Sabinorum Curetum Deo, qui in templo Enyalii saltantes Nymphas contemplatus, unam illarum forma præstantem, ac nobilem è chorea abductam in sanctuarium, compressit: puerque ex hoc concubitu natus *Fidius* appellatus est: adultusq; Cures habitatoribus replevit, & regnum ejus loci occupavit.

Sanctus Fidius Themidis & Jovis filius.

Themin Orpheus scribit *Delphis* olim oracula reddidisse longè ante *Apollinem.* Sicut ante Themin *Terra* per se, & *Neptunus* per *Pyrconem*, qui illi inserviebat. Post hos consecutus est *Apollo.* Sed apud antiquos Themis semper habita est consiliorum oraculorumque præses, leges ferre, & jura hominibus reddere.

Delphis oracula reddidit Themis.

Cùm autem in eo maximè institerit, ut homines sanis & seriis admonitionibus ad-

adhortaretur ad vitæ integritatem, pietatem, & conservationem societatis humanæ; operæ precium fuerit illius historiæ adjungere Phocylidis versus, qui eandem doctrinam continent, decerptos ex Sibyllinis; teste *Suida*, qui de eo ita scribit:

Phocylides Milesius Philosophus æqualis Theognidis. Fuit autem uterq; sexentis sexaginta septem annis Trojano bello posterior: Olympiade nati quinquagesimâ nonâ. Scripsit versus Heroicos, & elegiacos, admonitiones sive sententias, quas quidam capita appellant. Sunt autem subreptæ ex Sibyllinis carminibus. Phocylides idem docuit quod Themis.

Ex Sibyllæ Erythreę oraculis desumpta ex majori parte constat: quòd eadem contineantur libro secundo, & iis similia in scriptis aliarum Sibyllarum, ut *lib.* 3. aliquot in locis: *lib.* 4. & *lib.* 8. Imò ferè omnes oraculorum libri unum hoc canunt, Deũ unum summum cognoscendum, & colendum purâ mente: justè integréque vivendum in hac vita. Deum aliquando de singulis quæ homines in vita patraverint rationem exacturum; & unicuique redditurum secundùm opera sua: bonis scilicet & piis vitam felicem, tranquillam, omnisque beatitudinis plenam: malis verò & impiis supplicia gehennæ, & mortem æternam.

Ex Phocylidis igitur Γνωμαῖς hæc desumpta sunt: Phocylidis Gnomæ.

Μὴ πλουτεῖν ἀδίκως, ἀλλ' ἐξ ὁσίων βιοτεύειν.
Ἀρκεῖσθαι παρεοῦσι, καὶ ἀλλοτρίων ἀπέχεσθαι.
Ψεύδεα μὴ βάζειν, τὰ δ' ἐτήτυμα πάντα φυλάσσειν.
Μὴ δὲ μάτην εἴδωλα σέβου. Τὸν δ' ἄφθιτον αἰεὶ
Πρῶτα Θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας.
Πάντα δίκαια νέμειν, μηδ' εἰς κρίσιν ἄδικον ἔλθῃς.
Μὴ ῥίψῃς πενίην ἀδίκως. Μὴ κρῖνε πρόσωπα.
Ἢν σὺ κακῶς δικάσῃς, μετέπειτα Θεός σε δικάσσει.
Μαρτυρίην ψευδῆ φεύγειν. Τὰ δίκαια δ' ἀγορεύειν.
Παρθενίην τηρεῖν. Ἀγάπην δ' ἐν πᾶσι φυλάσσειν.
Μέτρα νέμειν τὰ δίκαια. Καλὸν δ' ἐπὶ μέτρον ἅπασι.
Σταθμὸν μὴ κρούειν ἑτερόζυγον, ἀλλ' ἴσον ἕλκειν.
Μὴ δ' ἐπιορκήσῃς, μήθ' ἀγνῶς, μήτε ἑκοντί.
Ψευδόρκον στυγέει Θεός, ὅστι κεν αὐτῆς ὀμόσσῃ.
Ἐξ ἀδίκων ἔργων δῶρον χερὶ μήποτε δέξῃ.
Σπέρματα μὴ κλέπτειν. Ἐπαρήσιμος ὅστις ἔληται.
Εἰς γενεὰς γενεῶν. * Σκορπισμὸν βιότοιο.
Μήτ' ἀρσενοκοιτεῖν, μὴ συκοφαντεῖν, μήτε φονεύειν.
Μισθὸν μοχθήσαντι δίδου. Μὴ θλῖβε πένητα.
Γλώσσης νοῦν ἐχέμεν. Κρυπτὸν λόγον ἐν φρεσὶν ἴσχειν.
Ὀρφανικοῖς, χήραις, ἐπιδευομένοις δὲ παράσχου.
Ὃς δ' ἐλεημοσύνην παρέχει, Θεῷ οἶδε δανίζειν.
Ῥύεται ἐκ θανάτου ἔλεος, κρίσις ὁππότ' ἂν ἔλθῃ.
Οὐ θυσίην, ἔλεον δὲ θέλει Θεὸς ἀντὶ θυσίης.
Ἔνδυσον οὖν γυμνόν. Μετάδος πεινῶντι ἄρτων σῶν.
Ἄστεγον εἰς οἶκον δέξαι, καὶ τυφλὸν ὁδήγει.
Ναυηγοὺς οἴκτειρον. Ὁ γὰρ πλοῦς ἐστὶν ἄδηλος.
Χεῖρα πεσόντι δίδου. Σῶσον δ' ἀπερίστατον ἄνδρα.
Κοινὰ πάθη πάντων. Βίοτος τροχός, ἄστατος ὄλβος.
Πλοῦτον ἔχων σὴν χεῖρα πενητεύουσιν ὄρεξον.
Ὧν σοὶ ἔδωκε Θεός, κ' αὐτὸς χρήζοντι παράσχου:

Κοινὸς πᾶς ὁ βίος μερόπων. Ἄνισος δὲ τέτυκται.
Μήποτε ἄνδρα πένητα ἰδὼν σκώψῃς ἐπέεσσι.
Μηδὲ κακῶς γε προσείπῃς μωμητόν τινα φῶτα.
Τὸ ζῆν ἐν θανάτῳ δοκιμάζεται εἴ τις ἔπρεξεν
Ἔκνομον ἢ δίκαιον, διακρίνεται εἰς κρίσιν ἐλθών.
Μὴ δὲ φρένας βλάπτειν οἴνῳ: μὴ δὲ πίνειν ἄμετρα.
Αἷμα δὲ μὴ φαγέειν, εἰδωλοθύτων δ' ἀπέχεσθαι.
Τὸ ξίφος ἀμφιβάλου, μὴ πρὸς φίλον, ἀλλ' ἐπ' ἀμύναν.
Εἴθε δὲ μὴ χρήσῃ, μήτ' ἔκνομα, μήτε δικαίως.
Κ' ἂν γὰρ ἀποκτείνῃς ἐχθρὸν, σέο χεῖρα μιαίνεις.
Ἀγροῦ γειτονέοντος ἀπόσχου, μηδ' ἄρ' ὑπερβῇς.
Πᾶς ὅρος ἐστὶ δίκαιος, ὑπερβασίη δὲ πονηρά.
Μὴ δέ τιν' αὐξόμενον λωβήσῃ καρπὸν ἀρούρης.
Ἔστωσαν δ' ὁμότιμοι ἐπήλυδες ἐν πολιήταις.
Πάντες γὰρ ξενίης πειρήσονται πολυμόχθου.
Ὡς ξένοι ἀλλήλων. Ξεινὸς δέ γε οὔτις ἐν ἡμῖν
Ἔσσετ', ἐπεὶ πάντες βροτοὶ αἵματος ἐξ ἑνός ἐστέ.
Χώρη δ' οὔτι βέβαιον ἔχει τόπον ἀνθρώποισι.
Μὴ δὲ θέλεις πλουτεῖν, μηδ' εὔχου. Ἀλλὰ τόδ' εὔχου
Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων: μηδέν τε ἔχοντα ἄδικον.
Ἡ φιλοχρημοσύνη μητὴρ κακότητος ἁπάσης.
Μὴ πόθος εἰς χρυσὸν ἢ εἰς ἄργυρον. Ἐν δ' ἄρα καὶ τοῖς
Ἔσσεται ἀμφήκης θυμόφθορος ἔνθα σίδηρος.
Χρυσὸς ἀεὶ δόλος ἐστὶ καὶ ἄργυρος ἀνθρώποισι.
Χρυσὲ κακῶν ἀρχηγὲ, βιοφθόρε, πάντα χαλέπτων,
Εἴθε σε μὴ θνητοῖσι γενέσθαι πῆμα ποθεινόν.
Σοῦ γὰρ ἕκητι, μάχαι τε, λεηλασίαι τε, φόνοι τε.
Ἐχθρὰ δὲ τέκνα γονεῦσιν, ἀδελφειοί τε συναίμοις.
Μηδὲ δόλους ῥάπτειν. Μὴ πρὸς φίλον ἦτορ ὁπλίζειν.
Μηθὲ ἕτερον κεύθῃς κραδίῃ νόον, ἀλλ' ἀγορεύων.
Μήθ' ὡς πετροφυὴς πολύπους κατὰ χῶραν ἀμείβειν.
Πᾶσι δ' ἁπλόος ἴσθι, τά τ' ἐκ ψυχῆς ἀγόρευε.
Ὅστις ἑκὼν ἀδικεῖ, κακὸς ἀνήρ. Ὃς δ' ὑπ' ἀνάγκης
Οὐκ ἐρέω τὸ τέλος. Βουλὴ δ' εὐθυνέσθ' ἑκάστου.
Μὴ γαυροῦ σοφίῃ, μήτ' ἀλκῇ, μήτ' ἐνὶ πλούτῳ.
Εἷς Θεὸς ἐστὶ σοφὸς, δυνατός θ' ἅμα, καὶ πολύολβος.
Μηδὲ παροιχομένοισι κακοῖσι τρύχου τεὸν ἦτορ.
Οὐκέτι γὰρ δύναται τὸ τετυγμένον εἶναι ἄτυκτον.
Μὴ προπετὴς ἐς χεῖρα. Χαλίνου δ' ἄγριον ὀργήν.
Πολλάκι γὰρ πλήξας, ἀέκων φόνον ἐξετέλεσσε.
Ἔστω κοινὰ πάθη. Μηδὲν μέγα μήθ' ὑπέροπλον.
Οὐκ ἀγαθὸν πλεονάζον ἔφυ θνητοῖσιν ὄνειαρ.
Ἡ πολλὴ δὲ τρυφὴ πρὸς ἀμέτρους ἕλκετ' ἔρωτας.
Ὑψαυχεῖ δ' ὁ πολὺς πλοῦτος, καὶ ἐς ὕβριν ἀέξει.
Θυμὸς ὑπερχόμενος μανίην ὀλοόφρονα τεύχει.
Ὀργὴ δ' ἐστὶν ὄρεξις ὑπερβαίνουσα δὲ μῆνις.
Ζῆλος τῶν ἀγαθῶν ἐσθλὸς, φαύλων δέ γε φαῦλος.

Τόλμα κακῶν, ὀλοή. Ἀγαθῶν δέ γε κῦδος ὀπάζει.
Σεμνὸν ἔρως ἀρετῆς. ὁ δὲ κύπριδος, αἶσχος ὀφέλλει.
Ἡδὺς ἀγανόφρων κικλήσκεται ἐν πολιήταις.
Ἐν μέτρῳ φαγέειν, πιέειν, καὶ μυθολογεύειν.
Πάντων μέτρον ἄριστον. Ὑπερβασίη δ' ἀλεεινόν.
Μὴ φθονερὸς, μὴ ἄπιστος ἔσῃ. Μὴ λοίδορος ἴσθι,
Μὴ δὲ κακογνώμων, μὴ ψευδαπάτης ἀμέτρητος.
Σωφροσύνην ἀσκεῖν, αἰσχρῶν δ' ἔργων ἀπέχεσθαι.
Μήδε μιμοῦ κακότητα, δίκῃ δ' ἀπάλειψον ἄμυναν.
Πειθὼ μὲν γὰρ, ὄνειαρ. Ἔρις δ' ἔριν ἀντιφυτεύει.
Μὴ πίστευε τάχιστα, πρὶν ἀτρεκέως τέρας ὄψει.

Quæ sic Latinè reddita sunt.

Ne ditescas injustè. Sed ex justè partis vive.
Esto contentus præsentibus, & ab alienis abstine.
Mendacia ne dixeris, sed vera omnia custodias.
Neque frustra simulacra colas: Sed immortalem semper
Primum Deum reverere. Deinde verò tuos parentes.
Omnibus justa tribue, nec in judicium injustum venias.
Ne abjicias paupertatem: injustè nec judices ex persona.
Si tu malè judicaveris, postea Deus te judicabit.
Testimonium falsum fuge, & justa profer.
Virginitatem custodi. Dilectionem erga omnes observa.
Mensuras dato justas: bonus verò est modus in omnibus.
Trutinam ne pellas in alteram partem, sed æqualem trahas.
Ne pejeraveris, neque ignoranter, neque sponte.
Perjurum odit Deus, quisquis ille qui juraverit.
Ex injustis operibus donum manu ne unquam suscipias.
Semina ne subripito. Execrabilis quisquis abstulerit.
In sæcula sæculorum. Dissipatio erit vitæ.
Ne cum masculo cubes: ne sycophantam agas: nec occidas.
Mercedem laboranti da: nec afflige pauperem.
Linguæ mentem cohibe: arcanum sermonem in pectore contine.
Ne injurius esse velis: nec injustè quenquam agere sinas.
Pauperibus statim da, neque cras reverti jube.
Copiam spicarum manui egenti præbe.
Quicunque Eleemosynam dat, Deo novit fœnorare.
Liberat à morte misericordia, judicium quando venerit.
Non sacrificium, misericordiam verò vult Deus pro sacrificio.
Vestito itaque nudum: impertire esurienti panes tuos.
Exulem in domum excipe: & cæco viæ dux esto.
Naufragorum miserere; quia navigatio est incerta.
Manum lapso porrige, servaq; desertum virum.
Communes casus omnium: vita rota, instabilis felicitas.
Si divitias habes, tuam manum pauperibus porrige.
Quæ tibi dedit Deus, de his egenti eroga.
Communis tota vita hominum; inæqualis autem facta est.
Ne si virum pauperem conspexeris, irrideas dicteriis.
Neque malignè alloquaris vituperandum aliquem virum.
Vita in morte probatur. Nam si quis perpetrarit
Illegitimum quid aut justum dijudicatur in judicium si venerit.

Ne mentem lædas vino, nec bibas immoderatè
Sanguinem verò ne comedas: & ab iis quæ diis immolantur abstine.
Gladium accinge non contra amicum, sed ad defensionem.
Utinam verò non utaris, neque injustè, neque justè.
Etiamsi namque occideris hostem, tuam manum polluis.
Ab agro vicini abstine, neque transi.
Omnis terminus est justus, transgressio verò vitiosa.
Nequem crescentem læseris fructum agri.
Sint in pari honore advenæ cum civibus.
Omnes enim peregrinatione circumvehuntur ærumnosâ,
Tanquam hospites alter utrius. Peregrinus verò nullus inter vos
Erit: quia omnes homines sanguine ex uno estis.
Terraq; non perpetuum habet locum hominibus.
Non velis ditescere, neque opta: Sed hoc opta;
Ut vivas paucis contentus, nec quicquam possideas injustum.
Amor pecuniæ mater est maliciæ omnis.
Ne desiderium sit auri, vel argenti. In his enim
Erit utrimq; acutum animum corrumpens ibi ferrum.
Aurum semper fraus est & argentum hominibus.
O aurum malorum dux, vitæ labes, omnia evertens!
Utinam tu mortalibus non esses malum desiderabile!
Tui enim gratia pugnæ, & prædæ, & cædes:
Infensiq; liberi parentibus, fratresq; consanguineis.
Ne fraudes consuas, neque contra carum cor armes te.
Neque aliam occultes in corde sententiam, aliam proferas.
Neque ut saxis adhærens polypus, cum loco mutes.
Omnibus verò simplex sis, quæq; ex animo profer.
Qui volens injustè facit, improbus vir. Qui verò coactus,
Non malum dico prorsus. Consilium verò redarguitur cujusq;
Ne efferaris sapientia, neq; viribus, neq; opibus.
Unus Deus est sapiens, potens simul, & multum dives.
Ne præteritis malis crucia tuum cor.
Nunquam enim potest factum fieri infectum.
Ne sis præceps ad manum, sed compesce sævam iram.
Sæpè enim percutiens invitus cædem perpetravit.
Sint communes passiones: nihil magnum neq; superbum sit.
Non bona redundans esse solet mortalibus utilitas.
Nimius autem luxus ad immodicos trahit amores.
Extollunt autem multæ divitiæ, & ad petulantiam impellunt.
Ira nimia furorem perniciosum parit.
Ira quidem est cupiditas, sed modum excedens, odium.
Æmulatio bonorum bona, malorum verò mala.
Audacia malorum perniciosa; bonorum verò gloriam adfert.
Honestus est amor virtutis: Sed Veneris dedecus auget.
Suavis mansueto animo præditus vocatur inter cives.
Moderatè ede, bibe, & loquere.
Omnium modus optimus, excessus verò molestus.
Ne invidus, neque incredulus sis: nec calumniator esto.
Nec pravi consilii, nec impostor immoderatus.
Temperantiam exerce, obscænisq; factis abstine.
Nec sectare malignitatem, sed jure repelle injuriam.

Persuasio namque commodum: Lis verò litem rursùs gignit.
Ne credas temerè, priusquam finem certò perspicias.

Proderit hîc pauca referre, quæ in Sibyllinis oraculis ad hanc vitæ integritatem sectandam pertinentia inveniuntur. *lib. 8. sub finem hæc leguntur.*

Ἐικὼν ἐς᾽ ἄνθρωπος ἐμὴ, λόγον ὀρθὸν ἔχουσα.
Τούτῳ θὲς καθαρὰν τε ἀναιμακτόν τε τράπεζαν,
Πληρώσας ἀγαθῶν; καὶ δὼς πεινῶντι τὸν ἄρτον,
Καὶ διψῶντι πότον, καὶ εἵματα σώματι γυμνῷ.
Ἐκ μόχθων ἰδίων πορίσας ἀγναῖς παλάμῃσι.
Θλιβόμενον κτῆσαι, καὶ τῷ κάμνοντι παρέσω.
Καὶ ζῶσαν θυσίαν ταύτην τῷ Ζῶντι πόρεζε.
Σπεῖρον ἐπ᾽ εὐσεβίῃ ἵνα σοὶ κύριος τάδε δώσῃ.
Καρποὺς ἀθανάτους, καὶ φῶς αἰώνιον ἕξεις.
Καὶ ζωὴν ἀμάραντον, ὅταν πυρὶ πάντας ἐλέγξῃ.

Effigies mea homo est rectæ rationis alumna.
Huic tu pone volens puram sine sanguine mensam,
Repletamq́; bonis: panem potumq́; famenti,
Et sitienti da: nudum tege corpus amictu.
De proprio castus manibus largire labore.
Oppressum recrea: fessi solare labores.
Hæc a te detur viventi victima vivens.
Sparge piè semen, Dominus tibi donet ut ista,
Æternos fructus, æternum lumen habebis,
Vitam incorruptam, cùm cunctos arguet igne.

Libro quarto alia Sibylla homines hortatur ad resipiscentiam his verbis:

Ἀμέλεοι μετάθεσθε βρότοι τάδε μηδὲ πρὸς ὀργὴν
Παντοίην ἀγάγητε Θεὸν μέγαν: ἀλλὰ μεθέντες
Φάσγανα καὶ στοναχὰς, ἀνδροκτασίας τε, καὶ ὕβρεις.
Ἐν ποταμοῖς λούσασθε ὅλον δέμας ἀενάοισι
Χεῖράς τ᾽ ἐκτανύσαντες εἰς αἰθέρα, τῶν πάρος ἔργων
Συγγνώμην αἰτεῖσθε, καὶ εὐσεβίαις ἀσέβειαν
Πικρὰν ἱάσασθε. Ὁ Θεὸς δ᾽ ἔξει μετάνοιαν
Οὐδ᾽ ὀλέσει: παύσει δ᾽ χόλον πάλιν, εἴπερ ἅπαντες
Εὐσεβίην ἐρίτιμον ἐνὶ φρεσὶν ἀσκήσητε.

--------*At vos resipiscite stulti*
Mortales, magnumq́; Deum irritare cavete.
Ponite sed gladios, gemitus, cædesq́; nefasq́;
Et totum fluvio corpus mersate perenni.
Tunc manibus passis ad sidera, præteritorum
Poscite factorum veniam; sanateq́; factis
Impia facta piis. Nam sic Deus ipse vicissim
Consilium vertet, neq́; vos exscindet, & iram
Sedabit rursum, si vos modò mente coletis,
Qua nil gratius est illi, pietatis amorem.

Eodem *libro quarto* hæc quoque leguntur.

Ὄλβιοι ἀνθρώπων κεῖνοι κατὰ γαῖαν ἔσονται,
Ὅσσοι δὴ στέρξουσι μέγαν Θεὸν εὐλογέοντες
Πρὶν φαγέειν, πιέειν τε, πεποιθότες εὐσεβέῃσιν:

Οἱ

Οἳ νηοὺς μὲν πάντας ἀποστρέψουσιν ἰδόντες.
Καὶ βωμοὺς, εἰκαῖα λίθων ἀφιδρύματα κωφῶν.
Αἵμασιν ἐμψύχων μεμιασμένα, καὶ θυσίησιν.
Τετραπόδων. Βλέψουσι δ᾽ ἑνός Θεοῦ εἰς μέγα κῦδος.
Οὔτε φόνον ῥέξαντες ἀτάσθαλον, οὔτε κλοπαῖον.
Κέρδος ἄπειρον ἑλόντες, ἃ δὴ ῥίγιστα τέτυκται.
Οὐδ᾽ ἄρ᾽ ἐπ᾽ ἀλλοτρίης κοίτης πόθον αἰσχρὸν ἔχοντες,
Οὔτ᾽ ἐπὶ ἄρσενος ὕβριν ἀπεχθέα τε στυγερήν τε.

Felices hominum illi versabuntur in orbe;
Qui laudare Dei supremi Numen amabunt
Ante cibum & potum, freti pietatis amore.
Omnia qui visu templa avertentur, & aras,
Et lapidum vanas stupidorum pondere moles:
Sacrifico fœdas animantum, quadrupedúmque
Sanguine: suspicientq; Dei decus unius ingens,
Nec diram facient cædem: neq; lucra parabunt
Grandia per furtum, quæ sunt deterrima planè.
Nec vetitum alterius cupient fœdare cubile.
Mascula nec turpi maculabunt corpora tactu.

Item libro tertio.

Ἀλλὰ σὺ μὴ πολλὴν βροτὲ ποικιλόμητι κακόφρων
Ἀλλὰ λιπὼν πλοῦτον στρέψας Θεὸν ἱλάσκοιο.
Θῦε Θεῷ ταύρων ἑκατοντάδας, ἠδὲ καὶ ἀρνῶν
Πρωτοτόκων, αἰγῶν τε περιπλομέναισιν ἐν ὥραις.
Ἀλλά μιν ἱλάσκου Θεὸν ἄμβροτον, αἴκ᾽ ἐλεήσῃ
Οὗτος γὰρ μόνος ἐστὶ Θεὸς, κοὐκ ἔστιν ἔτ᾽ ἄλλος.
Τὴν δὲ δικαιοσύνην τίμα, καὶ μήδενα θλῖβε.
Ταῦτα γὰρ Ἀθάνατος κέλεται δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Sed tu mortalis versuta mente, malaq;,
Noli divitiis nimis invigilare: sed illis
Missis, conversus Numen placare memento.
Et mactare Deo taurorum corpora centum,
Primigenosq; agnos, caprasq; volantibus horis.
Quære Dei facilem æterni placando favorem:
Qui solus Deus est, nec quisquam est alter ab ipso.
Justiciam colito, nulliq; injurius esto.
Immortalis enim jubet hoc mortalibus ægris.

Hæc & ejusmodi plurima leguntur in Sibyllinis libris, quibus homines ad rectam vitā exhortabantur: neq; ulla ferè in iis est pagina, quę non contineat admonitiones ad homines, ut convertantur ad Deum verum, qui solus est, neque quenquam habet suæ Divinitatis participem. Qui idolomaniam aversatur, & idololatras perdet: qui vitæ integritatem commendat, & requirit magis quàm sacrificia. Judicium imminere generale, ad quod sistentur omnes mortales: Deum verò judicaturum omnes homines sine personarum acceptione: discernetque pios ab impiis, & unicuique reddet secundùm opera sua. Hæc maximè describit Erythræa Sibylla *lib.3.oraculorum*: ubi longo carmine piorum gaudia, & benefactorum mercedem recenset, quam recipient in vita æterna: qua fruentur indesinenter post corporum resurrectionem: Mali autem & impii admissorum scelerum pœnas dabunt atroces cruciati flammis Cocyti, & gehenna sempiterna: simul etiam osten-

dit

dit & describit quæ studia sint futura piorum: & quo modo hanc vitam traducent, huic rei tantùm intenti, ut Deo vero & soli inserviant, & placeant.

Hæc doctrina post diluvium promulgata est à Patriarcha *Noha*, & seriò inculcata hominibus, qui statim corrupti sunt, & per omnem idololatriam debacchati, coinquinati sunt impuris libidinibus, cædibus, violentia, rapinis, & injuriis: Sed semper sibi Deus aliquos reservavit, qui vitæ innocentia, justicia, & pietate viguerunt, & alios docuerunt: ut in *Themide* factum esse constat, quæ statim post diluvium nata, boni *Ogygis* avi pietatem secuta, homines assiduis exhortationibus compulerit ad benè, innocenterque vivendum: docuerit Deo nihil gratius esse pietate erga cœleste Numen, & charitate erga proximum. Ideò illi à priscâ antiquitate honores summi tributi sunt, tanquam Justiciæ fautrici, & Dei Sacerdoti primariæ. Nam cùm fuerit inter homines paucis post diluvium generale annis, non est dubium, quin doctrina salutaris proposita à Sancto Patriarcha Noa, diu permanserit tenaciter sculpta mentibus posterorum *Semi*: licèt hæc puritas statim depravata sit impietate & malignitate *Chami*, qui facinora (propter quæ Deus mundum diluvio perdiderat) statim apud Ægyptios, Aborigenes, & Bactrianos suscitaverit.

O APOL-

APOLLO PYTHIUS.

Sive Clarum, aut Delphos habitem, Delumve natantem
Fatidico Ex adytis me juvat ore loqui.

Apollines 4.

POLLINIS nomen ad plures relatum fuisse apud antiquos legimus. *Apollinum*, inquit *Cicero lib. de natura Deorum, antiquissimus fuit ex Vulcano natus, Athenarum custos: Alter* Corybantis *fuit filius, natus in Creta: cujus de illa Insula cum* Jove *ipso certamen fuisse traditur. Tertius* Jove *tertio natus, & Latonâ, quem ex Hyperboreis Delphos venisse ferunt. Quartus in Arcadia natus: quem Arcades Nomionem appellarunt, quòd ab eo leges se accepisse ferant:* Hæc *Cicero.*

Hunc postremum *Nomionem*, vel *Nomium* appellatum Legislatorem Arcades ob nimiam severitatem expulerunt: At is fugiens ad Thessaliæ regem Admetum, illius armenta pavit ad Amphrysum amnem: & post mortem in Deorum numerum relatus est: A Mercurio citharam accepisse dicitur, & Musis præfectus. Alii hanc historiam ita narrant; Nam quæ de omnibus Apollinibus fama narravit,

Python vexat Latonã.

ad unum Latonæ filium Græci transtulerunt. Cùm igitur Latona utero gestaret gemel-

gemellos Apollinem & Dianam, quos ex Jove conceperat, Juno Zelotypa *Pythonem* horrendæ vastitatis serpentem immisit, qui gravidam prosequeretur, & vexaret: Mulier misera post diutinos errores tandem navigio delata in Insulam Ortygiam, ad sororem suam Asteriem, quæ in eâ regnabat. Cumque ea insula ferè tota mari inundaretur, parturienti Latonæ locum dedit, unde *Delus* dicta quæ ἄδηλος erat antea: ibi igitur enixa pueros, prima prodiit ex utero *Diana*, eaque se obstetricem matri in partu fratris Apollinis laboranti præbuit: unde factum est, ut prægnantes in puerperio ejus Numen invocarent: eamque vel *Lucinam*, vel *Ilithyiam* vocaverunt, quòd lucem natis infantibus apertis eorum oculis ostenderet: Apollo igitur natus, & adultus Pythonem matris vexatorem sagittis confecit, & Cyclopes occidit, quòd fulmen Jovi fabricassent ad interficiendum ejus filium Æsculapium, quem Juppiter fulminatum ad Inferos detrusit, propterea quòd Hippolytum ab equis discerptum in vitam restituisset: Apollo igitur irritato Jove propter has cædes, divinitate privatus in Thessaliam se recepit, & Admeti regis pastor factus est: amavit Daphnem Nympham Penei filiam, quæ ejus vim cùm non posset evitare, in Laurum arborem mutata est, amatori postea sacram. Impotenti quoque amore Cyrenem Daphnes sororem dilexit, quam in Pelio Thessaliæ monte raptam transtulit in eam Libyæ partem inter Syrtim majorem, & Mareotidem sitam, quæ à Nympha dicta est Cyrenaica regio: Ex ea natus est Apollini *Aristæus* & ejus frater. *Virg.* 4. *Georg.* Amavit quoque Apollo Hyacinthum formosissimum adolescentem Amyclæum, quem & Zephyrus quoque deperibat. Sed cùm puer in Apollinis amorem esset propensior, & se crebrò cum illo disci jactu exerceret, Zephyrus discum ab Apolline jactum in caput Hyacinthi detorsit, cujus ictu mortuus est, & in florem sui nominis mutatus. *Ovidius lib.* 10. *Metamorph.* & *Palæphatus tractatu de fabulosis narrationibus*: in ejus honorem Lacedæmonii sacra Hyacinthia quotannis celebrabant. Branchum quoque Thessalum juvenem amavit Apollo, quem ipse susceperat ex filia Jaucis & Sucronis: & hunc pater amavit viventem, & mortuum communi templo coli voluit, cujus fuerat Sacerdos. *Strabo libro* 14. Vicit Apollo Marsyam Satyrum ex Celeni oppido Phrygiæ oriundum, qui tibiis à Minerva inventis ausus est Apollinem ad certamen provocare, à quo cùm victus esset, excoriatus est: Tibicinem suum Nymphæ Phrygiæ mortuum ita ploraverunt, ut ex earum lacrymis Marsyam fluvium ortum fuisse fabulati sint: *Ovidius libro Fastorum sexto.* Dicitur quoque Apollo adjuvante Neptuno Ilii mœnia struxisse Laomedonte Rege Trojanorum poscente, pacto cum illis precio, quod cùm nollet persolvere post absolutum opus, indignati Dii urbem duplici calamitate affecerunt; Apollo peste, Neptunus verò inundationibus. Qua de re postquam Laomedon consuluisset oraculum, responsum tulit, Deos alio modo placari non posse, nisi quotannis virgo Trojana in quam sors cecidisset Ceto monstro marino devoranda exponeretur. Sors autem *Hesionem* regis filiam prodidit: quæ cùm scopulo alligata Cetum lacrymabunda expectaret, ab Hercule illac prætereunte liberata est: ea tamen conditione, ut liberationis præmium Laomedon illi traderet equos, quos habebat divino semine procreatos. At cùm pacto non staret rex, Hercules collecto undique exercitu, Ilium obsidet, expugnat, & diripit: Laomedontem occidit, Hesionem Telamoni uxorem tradit, quod primus muros conscendisset. Priamum quoque regis filium impuberem captivum abduxit, qui postea à vicinis auro redemptus, Ilium restauravit Apollo primus Medicinæ usum traditur invenisse & propterea Deitatem meruisse, unde *Ovid.* 1. *Metam.*

Apollo & Diana nati in Delo.

Apollo occidit Pythonē & Cyclopes.

Apollo divinitate exutus Admeti fit pastor

Daphne ab Apolline rapta.

Cyrene ex Apolline concipit Aristæum.

Hyacinthus amatur ab Apolline.

Branchus Apollinis filius.

Marsyas ab Apolline victus.

Apollo cum Neptuno Ilii mœnia ædificat.

Hesione Ceto exposita.

Apollo Medicinæ auctor.

Inventum medicina meum est: opifexq; per orbem
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.

Soli enim præfectus est Apollo, imò ipse Sol dicitur, & Phœbus. Et quamdiu

 Sol

Sol super nostro est hemisphærio, morborum omnia symptomata, & dolores redduntur multò tolerabiliores: noctu verò corpora fiunt debiliora, & languidiora. Herbas etiam omnes Solis virtute prodire, & suas vires accipere certum est. Is quoque carminis & Musices auctor fuisse creditur: unde illi lyra, & barbitus sacer est: & Poëtæ illum sibi Numen præcipuum constituunt. *Triplex* est ejus potestas: In cœlo enim *Sol* vocatur, in terris *Liber Pater*, apud Inferos *Apollo*: cujus simulacro imberbi tria adpingebantur *Lyra, clipeus, & sagittæ:* Multa illi nomina in poëtis tribuuntur pro locis in quibus colebatur, & officiis quibus mortale genus juvabat, *Parrhasius, Patræus, Pythius, Leochares, Boidromius, Clarius, Carnius, Diradiotes, Alexicacus, Ismenius, Musarum dux, Parnassi Præses, Parcarum ductor, Clarius, Delius, Smyntheus*, & alia de quibus *Pausanias*.

Triplex Apollinis potestas.

Apollinis cognomina.

At cùm multis in locis Europæ & Asiæ coleretur Delphis antiqua religione venerandum habuit templum: ubi illi sacratus est ille celebris *tripes* à Pelope, dum uxorem Hippodamiam duceret Oenomai regis Elidis filiam: quem tripodem fabricarat Mulciber & Pelopi donaverat. Ex hoc tripode Phœbades virgines divino Apollinis Numine afflatæ responsa dabant sciscitantibus rerum futurarum eventum.

Delphicum oraculum Apollini sacrum.

De hoc oraculo *Pythio* quod Delphis in Bœotia reddebatur ita scribit *Diodor. Siculus: Cùm in eo loco, ubi templum postea extructum est, circum pascerent capræ, factum est, ut una ex grege frequenter ad hiatum illum accederet; & quotiescunque introspexisset, toties reversa miris, & inusitatis gestiret saltibus, vocemq́ sonaret insuetam: quæ pastor miratus, cùm accederet & ipse, hiatum spectaturus, mox eodem impetu hausto, conceptoq́ simili modo exsilire, & vaticinia fundere incipit. Fama increbrescit, & pervulgatur: fit concursus ingens ad hiatum: & quotquot demittunt sese, statim fatidico habitu afflati furibundis similes evadunt. Tandem quod ex furore multi per præceps in hiatum desilirent, & perirent, interdicto cautum fuit, nequis amplius inscenderet. Voragini templum impositum: & ministerium excipiendi ab insiliente Dæmone, referendiq́ responsa fœminæ virgini commendatum fuit. Aliquanto post, quòd Echerates (velut alii volunt Isocrates) quidam Thessalus Pythiam raptam violasset, huic quoque id ademptum, & vetulæ, quæ quinquagesimum exegisset annum, injunctum fuit.*

Quomodo cœpit oraculum Delphis.

Constat sanè ante Trojæ expeditionem hoc oraculum plus quàm centum annis claruisse: Sed primo redditum in *Parnasso* monte, qui Delphis propinquus est. Id quod nomen montis indicat, quemadmodum quidam literis tradiderunt, maximè *Casparus Peucerus: Videtur*, inquit, *appellatio facta ex Hebræo* Nahas, *quæ vox augurium significat, & divinationem: & ab* Hur, *sed præposita in compositione litera P. vel potiùs* Parai, *quarum vocum prior montem significat, posterior hiatum, ut idem sonet Parnassus quod mons, vel rectius hiatus divinationum.* Successu autem temporis templum ad radices Parnassi supra specum condiderunt incolæ, & oppidum mœnibus cinctũ. In medio templi erectus erat tripes, in quo insidens Pythia afflatum Dæmonis erumpentis è profundo hiatu excipiebat: quo correpta vaticinabatur: idque non semper, sed statis tantùm temporibus, ut Idibus & calendis mensium, vel lunæ defectu aut incremento, vel crepusculis matutino & vespertino. Qui sciscitaturi erant oraculum; consecrabant priùs solemni ritu, & mactabant victimam; quam postquam totam contremiscere, & micare cerneret Pythia, insidebat Tripodi sacro, conceptoque Deo Græcis verbis responsa pronunciabat. Templo vicinus fuit fons Κασσιώτις nomine: cui si fasces ardentes admoverentur, eas extinguebat. Si procul essent remotæ, subitò accendebantur, & flammas concipiebant: ejusque fontis aqua pota vim vaticinandi præbebat: sed tamen brevioris vitæ reddebantur ejus aquæ potores.

Primum oraculum Delphicum redditum in Parnasso.

Tripes Delphicus.

Cassiotis fons fatidicus.

Nullum fuit tota Græcia templum Apollinis magnificentius aut donariis locupletius. Nam in eo statuæ plurimæ ex auro solido & argento magni ponderis, & artificii à Regibus & Principibus repositæ erant: cum aliis donariis preciosissimis, quæ

Delphicum templum splendidissimum donariis.

quæ ab omnis ſtatûs hominibus religionis causâ in ſacrariis recondita erant. *Pauſanias* refert, ſceleton aheneum artificii admirandi appenſum tholo templi fuiſſe ab *Hippocrate*. Dirutum quinquies fuiſſe tradunt hiſtoriæ, & direptum ſæpiùs. *Nero Imperator* ex templo quingentas aheneas abſtulit ſtatuas: mactavitque homines Deo, & mortuorum corpora projecit in hiatum. *Pauſanias* recitat *Phocenſium* duces, qui in bello ſacro templum hoc donariis ſpoliaverant, crudelibus vindictis à Deo ſublatos eſſe. Tandem *Juliano Imperatore* regnante fulmine tactum eſt, & funditùs everſum: in cujus ruinis & incendio periit excellenti opere facta ſtatua Apollinis deaurata.

Quinquies dirutum templum Delphicū.

Habuit Apollo alibi etiam oracula: ut in *Delo* Inſula, ubi ſortes Deliæ reddebantur, certitudine toto orbe celebratæ. Templum enim habuit ad mare è regione *Eubœæ*, ubi natus credebatur Apollo. Ejus aræ nullum animal mactatum imponebatur, neque in eo loco ulla mortuorum cadavera cremabantur, ut alibi moris erat: neque in ea Inſula canes alebantur, cùm eam Deus vellet eſſe ab omni cæde & pollutione immunem. Ideò Athenienſes juſſi oraculo eam inſulam expiare, ſepultorum cadavera ſepulchris eruta aliò tranſportarunt: edictoque ſanxerunt, ne quis in ea naſceretur, aut moreretur. Ideò quæ partui erant vicinæ, aut qui lethalibus erant correpti morbis, in Rhenam Inſulam vicinam deferebantur. Ara quæ in eo templo erat, ſtructa fuit ex dextris mactatarum pecudum cornibus, arte ſimul compactis egregiâ.

Sortes Deliæ.

Nemo naſci aut mori in Delo permittebatur.

Ara Delia.

Colophone, quæ urbs eſt Joniæ, oraculum habuit clariſſimum Apollo, ad quod ex tota Aſia confluebant homines Deum de ſuis rebus conſulturi: quæ urbs opulentiſſima reddita eſt, navalibusque copiis potens: Colophoniique in equeſtribus certaminibus tantùm excelluerunt, ut quibuscunque ſe ſocios adjunxiſſent, ii ſibi certam victoriam pollicerentur: unde natum proverbium, quando ſumma manus alicui operi imponenda erat, *addere Colophonem* dicebant. Ab ea *Colophonius vates* dictus eſt *Homerus*, quod in ea natus jactaretur à civibus.

Apollo Colophonius.

Addere Colophonem quid.

Apollo Colophonius ſciſcitanti cuidam quid, aut quis eſſet Deus, viginti & uno verſibus reſpondit: quorum hoc eſt principium:

Apollinis de vero Deo reſponſum.

Αὐτοφυὴς, ἀδίδακτος, ἀμήτωρ, ἀστυφέλικτος
Οὔνομα μηδὲ λόγῳ χωρούμενον, ἐν πυρὶ ναίων:
Τοῦτο Θεός. μικρὰ δὲ Θεοῦ μερὶς Ἄγγελοι ἡμεῖς.

Et ut *Lactantius* addit: Quem hic Apollo ἀμήτορα vocat, eundem *Triſmegiſtus* appellat ἀπάτορα: quòd origo non ſit illi niſi à ſeipſo. Illum eſſe rerum omnium conditorem, mundi regem, unum Patrem, unum Deum. Ejusque miniſtros vocat Angelos: inter quos Apollo ſe numerat: & cùm interrogaretur quo modo ſibi ſupplicari vellet:

Apollo ſe Dei Angelum profitetur.

Πάνσοφε, παντοδίδακτε, ἑνολοίστροφε κέκλυθι Δαίμων.

Et cùm alius preces in *Apollinem Smyntheum* rogatus exponeret, ita ſupplicationem ſuam exorſus eſt:

Ἁρμονίη κόσμοιο φαέσφορε, καὶ σοφὲ Δαίμων.

Alio quoque reſponſo in hunc modum retulit:

Δαίμονες οἳ φοιτῶσι περὶ χθόνα, καὶ περὶ πόντον
Ἀκάματοι δάμνονται ὑπαὶ μάστιγι Θεοῖο.

Dæmones ſubjecti Deo.

Apollo Mileſius, cùm à quibuſdam conſultus eſſet de Judæorum religione, an Deum verum colerent, ita reſpondit:

Apollinis reſpōſum de Deo Judæorum.

Ἠδὲ Θεὸν βασιλῆα, καὶ γεννητῆρα πρὸ πάντων
Ὃν τρέμεται καὶ γαῖα, καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσαι
Ταρτάρεοί τε μυχοὶ, καὶ Δαίμονες ἐκφρίττουσιν.

Ubi apertè Dæmon *Deum Judæorum summum, & unicum esse fatetur: cui terra cælum, inferiq́; & Dæmones omnes subjecti sunt.*

De hoc summo Deo loquitur *Sibylla Erythræa* in principio lib. I.

De summo Deo Erythræa Phœbas.

Εἷς Θεὸς, ὃς μόνος ἄρχει ὑπερμεγέθης, ἀγένητος,
Παντοκράτωρ, ἀόρατος, ὁρῶν μόνος αὐτὸς ἅπαντα:
Αὐτὸς δ' οὐ βλέπεται θνητῆς ὑπὸ σαρκὸς ἁπάσης: *& paulò pòst:*
Αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβεσθ' ἡγήτορα κόσμου:
Ὃς μόνος εἰς αἰῶνα, καὶ ἐξ αἰῶνος ἐτύχθη,
Αὐτογενὴς, ἀγένητος, ἅπαντα κρατῶν διαπαντὸς,
Πᾶσι βροτοῖσιν νέμων τὸ κριτήριον ἐν φάει κοινῷ.
Τῆς κακοβουλοσύνης δὲ τὸν ἄξιον ἕξετε μισθόν.
Ὅττι Θεὸν προλιπόντες ἀληθινον, ἀενάοντα
Δοξάζειν αὐτῷ τε θύειν ἱερὰς ἑκατόμβας
Δαίμοσι τὰς θυσίας ἐποιήσατε τοῖσιν ἐν Ἅδου.
Τύφῳ καὶ μανίῃ δὲ βαδίζετε, καὶ τρίβον ὀρθὴν
Εὐθεῖαν προλιπόντες ἀπήλθετε, καὶ δι' ἀκανθῶν,
Καὶ σκολόπων ἐπλανᾶσθε: *& postea:*
Εἰ δὲ γεννητὸν ὅλως καὶ φθείρεται, οὐ δύνατ' ἀνδρὸς
Ἐκ μηρῶν μήτρας τε Θεὸς τετυπωμένος εἶναι:
Ἀλλὰ Θεὸς μόνος εἷς πανυπέρτατος, ὃς πεποίηκεν
Οὐρανὸν, ἠέλιόν τε, καὶ ἀστέρας, ἠδὲ σελήνην,
Καρποφόρον γαῖάν τε, καὶ ὕδατος οἴδματα πόντου,
Οὔρεά θ' ὑλήεντα, καὶ ἀέναα χεύματα πηγῶν: *&c.*
Τίς γὰρ σὰρξ δύναται θνητῶν γνῶναι τάδ' ἅπαντα.
Ἀλλ' αὐτὸς μόνος οἶδεν, ὁ ποιήσας τάδ' ἀπ' ἀρχῆς,
Ἄφθαρτος κτίστης, αἰώνιος, αἰθέρι ναίων.

Unus Deus est, solus qui regnat in orbe,
Qui solus semperq́; fuit, semperq́; futurus:
Non genitus, per se constans, tenet omnia semper,
Et viget in cunctis mortalibus, atq; vigorem
Sensibus insinuat, communis luminis auctor.
Præmia sed pravæ mentis digna accipietis.
Quandoquidem æternoq́; Deo veroq́; relicto,
Cui decus, & sacro debetur victima ritu,
Manibus Infernis fecistis sacra superbi:
Insaniq́; viâ rectâ veraq́; relictâ,
Erratis per iter scopulis & sentibus horrens. Et iterùm:
Quòd si progenitum est, prorsum interit: exq́; virili,
Fœmineoq́; nequit membro Deus esse creatus.
Sed Deus est unus solus, rerumq́; supremus,
Qui cælum, solem, stellas, lunamq́; creavit,
Frugiferam terram, pontiq́; fluenta tumentis,
Sylvosos montes, fontesq́; perennè scatentes:

Et alia multa narrat quę à DEO illo Summo creata sunt, & per quæ ejus majestas cognosci potest: tandem subjicit:

Nam quis hæc valeat mortalis noscere cuncta?
Ipse sed hæc solus novit, qui condidit unus,
Auctor inextinctus, æternus, in æthere degens.

Magna est istius Phœbadis sapientia, quam illi non inspiravit mendaciorum auctor Apollo, sed Spiritu divino acta protulit verba vera, quæ non intellexit. Deum illum summum profitetur, de quo ita loquitur:

Unus qui solus regnat Deus, atque supremus
Omnipotens, nunquam genitus: qui conspicit ipse
Omnia, mortali non aspectabilis ulli
Corporeis oculis.

Et lib. 3. de hoc summo DEO ita disserit:

Εἷς Θεὸς ἐστὶ μόναρχος, ἀθέσφατος, αἰθέρι ναίων. Quis sit verus Deus.
Αὐτοφυὴς, ἀόρατος, ὁρῶν μόνος αὐτὸς ἅπαντα.
Ὃν χείρ γ' οὐκ ἐποίησε λιθοξόος, οὐδ' ἀπὸ χρυσοῦ
Τέχνης ἀνθρώπου φαίνει τύπος, οὐδ' ἐλέφαντος,
Ἀλλ' αὐτὸς ἀνέδειξεν αἰῶνος αὐτὸς ἑαυτόν:
Ὄντα τε, καὶ πρὶν ἐόντα, ἀτὰρ πάλι καὶ μετέπειτα.

Unus & immensus Deus est, regnator & unus.
Æthereus, sese consistens totus in uno.
Cuncta videns solus, non aspectabilis ipse:
Quem non humani saxo manus ulla, vel auro,
Aut ebore artificis fecit, retulitvé figuram.
Ipse sed ipsum se sæclo monstravit ab omni,
Quiq; est, quiq; fuit, qui porrò deinde futurus.

Subjungit iterùm grave judicium paratum idololatris, qui Deo summo neglecto simulacris hominum & animalium inserviunt:

Οὐ σέβετ', οὐδὲ φοβεῖσθε Θεὸν, ματαίως δὲ πλανᾶσθε In Idololatras.
Προσκυνέοντες ὄφεις τε, καὶ ἐλούροισι θύοντες,
Εἰδώλοις τ' ἄλλοις, λιθίνοις θ' ἱδρύμασι φώτων.
Καὶ ναοῖς ἀθέοισι καθεζόμενοι πρὸ θυρέων.

Non colitis neq; timetis Deum, sed stulte erratis
Anguibus & feli reverenter sacrificantes,
Et signis aliis hominum, saxisq; sacratis
Ante profanorum delubrorum ostia stantes.

Et vaticinatur alia Phœbas aliquando futurum (nempe in adventu CHRISTI,) ut homines à cultu profano idolorũ abstineant, & huic vero Deo inserviant:

Τεύξουσι δ' εἴδωλα βροτοὶ καὶ πλοῦτον ἅπαντα: *& alibi:*
Ἔργα δὲ χειροποίητα θεῶν συνεκαύσοντ'. Idola aliquando peritura.

Multa de his leget Lector in sequentibus, ubi expresè de Sibyllis tractabimus, & exponemus earum prædictiones de venturo CHRISTO Servatore, qui falsum Deorum cultum abolebit, & homines ad summum Deum adducet. Nunc progrediemur in iis, quæ Apollo prædixit hominibus, tam oraculis, quàm sortibus, quas reddidit diversis in mundi regionibus.

Sortes reddidit *Pataræ* urbe Lyciæ condita à Pataro Apollinis filio, & Lyciæ Xanthi filiæ: In ea sex hybernis mensibus oracula reddebat: Hinc *Lyciæ sortes. Servius in 4. Æneid. & Strabo lib. 14.* Sortes Patareæ sive Lyciæ.

Oraculum quoque antiquissimum fuit Apollinis *Didymæi* in urbe Mileto, quę sita est in finibus Joniæ, & Cariæ, decem stadiis ab ostio Mæandri: ea priùs *Lelegëis* dicta est, & *Pityusa* & *Anactoria*, de hoc inferiùs in historia *Branchi.* Apollo Didymæus.

Sed omnium celeberrimum habuit responsorũ suorum locum apud *Delphos:* ubi toto orbe certissima poscebantur oracula. Inter quæ *Aristoteles* tale citat:

Κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῷστον δ' ὑγιαίνειν.
Justitia est pulcherrima res: sanum optima corpus.

Ex specu Delphico responsum hoc datum est *Messenis*:

Ταῖς τέχναις τις ἁλώσεται αἷσπερ ὑπῆρξεν.

Artibus his capiére, alios queis ceperis ipse.

Pœna impiorum.

Et aliud à Dæmone Pythio pronunciatum est, quo Deum asserit atroces sumpturum pœnas de impiis:

Δι' ὧν τις ἁμαρτάνει, δι' αὐτῶν καὶ παιδεύεται.

Per quæ quis peccat, facta per illa luat.

Pœna talionis.

De pœna talionis alia extat ejusdem hæc sententia:

Οἷά τ' ἀνὴρ ῥέξῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Qualia quis patrat, talis manet exitus ipsum.

Atheniensium felicitas.

Atheniensibus quoque hoc oraculum promisit quietem & felicitatem post longas ærumnas & calamitates acceptas:

Εὔδαιμον πτολίεθρον Ἀθηναίης ἀγελείης
Πολλὰ παθὸν, καὶ πολλὰ ἰδὸν, καὶ πολλὰ μογῆσαν.
Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι ἤματα πάντα.

Belligeræ urbs nunquam non fortunata Minervæ,
Post mala, post & tristia multa, gravesq; labores,
Tanquam aquila ætheria perpes sub nube volabis.

Et hanc prædictionem eventus veram fuisse demonstravit. Nam post pugnam illam ad Leuctra Bœotiæ urbem habitam, *Epaminondas* Thebanorum Dux usque adeò Lacedæmoniorum vires attrivit, ut amisso Græciæ Imperio postea nequiverint in integrum restitui. Idque prælium commissum est in eo campo, ubi *Hippo* & *Miletia*, vel *Theano* & *Evexippe Scedasi* Bœoti filiæ à Lacedæmoniis juvenibus per vim constupratæ, sibi mortem intulerunt, & eodem in loco sepultæ sunt, paterque *Scedasus* doloris impatientia, ad filiarum tumulos gladio se confecit. Lacedæmoniis igitur victis, & oppressis, Athenienses paulatim caput extulerunt, eorumque respublica ad pristinum florem reducta est: quæ multis post sæculis continuato Fortunæ favore celebris remansit.

Depositum reddendū.

Glauco Lacedæmoni depositum jurejurando negaturo, Delphicum oraculum hoc versu respondit:

Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων,

Qui benè jurarit, soboles felicior hujus.

Fuit enim hic *Glaucus* Epicydis filius Spartanus: Is Milesium Hospitem cum magna pecuniæ summa sua domo exceperat, & eam pecuniam depositi nomine. Mortuo hospite, ejus filii à Glauco depositum à Patre commissum repetebant, quibus se responsum daturum post quatuor menses jurejurando interposito promisit. Venit interim Delphos, Cortinam Apollinis consulit, an lucrum facturus esset, si pecuniam depositam negaret? Cui Pythia respondit:

Γλαῦκ' Ἐπικυδείδη, τὸ μὲν αὐτίκα κέρδιον οὕτω
Ὅρκῳ νικῆσαι, καὶ χρήματα ληΐσσασθαι
Ὄμνυ', ἐπεὶ θάνατός γε καὶ εὔορκον μένει ἄνδρα.
Ἀλλ' ὅρκου παῖς ἐστὶν ἀνώνυμος, οὐδ' ἔπι χεῖρες
Οὐδὲ πόδες. Κραιπνὸς δὲ μετέρχεται εἰσόκε πᾶσαν
Συμμάρψας ὀλέσῃ γενεὴν καὶ οἶκον ἅπαντα.
Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

Glaucus hoc responso territus veniam deprecabatur: Sed Pythia rursum respondit, idem piaculum committi tentando Deum, & admittendo facinus. Do-

mum

mum igitur reversus pecuniam Milesiis juvenibus restituit: Sed paulò post ipse cum tota familia extinctus est. *Herodotus lib.6.*

Cùm *Philippus Macedo* Amyntæ filius, & Alexandri Pater sciscitaretur, an vi aperta, vel pecunia largitionéque hostes deberet aggredi, ita illi responsum est:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις.

Argenti pugna telis, atque omnia vinces.

Attalo regi Pergami interroganti de regnorum successoribus ex Delphico specu hæc renunciata sunt:

Attalo responsum datum.

Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες.

Ipse & cognati: nulli sed deinde nepotes.

Nam *Attalus* hic pecunia ditissimus fuit, & inter reges Orientales locupletissimus, cum mortuis liberis solus esset relictus, Populum Romanum, à quo regnum acceperat, hæredem fortunarum fecit: Cujus supellex, & vestes splendidissimæ, peristromataque auro, & purpura distincta Romam allata sunt.

Idem quoque versus pronunciatus est *Cypsello* Corinthiorum tyranno, qui Delphicum Dæmonem interrogabat de regni successore. At is cum omni posteritate extinctus est. *Cicero in Tusculanis quæstionibus lib. 5. & in lib. de Fato.*

Apollo ad Cypsellum.

Neroni quoque prædictum est se ex posteritate Juli & Ænææ futurum postremum.

Apollo ad Neronem.

Ἔσχατος Αἰνεαδῶν μητροκτόνος ἡγεμονεύσει.

Ultimus Æneadum regnabit matre peremptâ.

Is cùm sub Imperii finem crudelissimè sese gereret in omnes cujuscunque ordinis & sexus, Præceptorem *Senecam* veneno sustulit, vel insciså venâ. Matrem *Agrippinam* sustulit: unde natum est dicterium.

Quis negat Ænææ natum de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

Tandem ob flagitia, libidines, & immanem truculentiam publicè in eum conspiratum est: qui ne ad supplicium publicum ignominiosè traheretur, adjuvante Sporo concubino, pugione sub papillam adacto mortem sibi conscivit: sextus à *Julio* Cæsare Imperator: Julium secutus est *Octavius Augustus*, postea *Tiberius*, *Caligula*, *Claudius*, & ultimus *Nero* pestis Imperii.

Cùm Dæmon mendax sit à principio, nonnunquam tamen vera falsis admiscet, ut efficaciùs fallat. *Convertit* enim *se in Angelum lucis*, ut decipiat erroribus obnoxios. Quia rationi consentaneum est, ut scelerati pœnas admissorum aliquando luant: & ad reverentiam religionis erga Deos pertinet, ut piè & moderatè homines inter se conversentur, Deum venerentur, timeant, & adorent: certò statuentes, illum ultionem sumpturum de reprobis. Ideò legimus cùm *Pausanias* Lacedæmoniorum Dux Cleombroti filius, qui plurima pro Spartanis bella gessit, & confecit, Athenienses superavit & attrivit: quibus successibus immoderatè tumescens *Cleonicam* virginem Byzantiam forma singulari præditam patri eripuit, ac per vim constupratam crudeliter interfecit. Interfectorem nefarium puellæ umbra semper insecuta est, illumque noctu ac die sine intermissione infestando hunc versum subinde ejus auri inculcabat.

Cleonicæ umbra Pausaniam infestat.

Στεῖχε δίκης ἆσσον, μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις.

Pœna luenda tibi est: affert injuria damnum.

At cùm *Pausanias* Spartam redivisset, suis civibus odiosus factus est: & conspirationis initæ cum barbaris convictus, in templum Palladis Chalcedoniæ se proripuit, ut illic tanquam in Asylo delitescens supplicium evitaret, cumq; undiq; clausę essent templi portę, nec aditum ad se ulli permitteret, fame illic extinctus est.

Pausanias fame consumptus.

Pisistratus Hippocratis filius genere clarus inter Athenienses, & eloquentia tan-

tanta præditus, ut illa deliniti cives libertate se sponte exuerent, eique se subjicerent: ea auctoritate auctus tyrannidem usurpavit: à qua civitatem liberaverunt

Umbra Genii Pisistrato adstat. Tyrannicidæ *Harmodius* & *Aristogiton*. Pisistrato autem, antequam moreretur, species quædam viri magnitudine ingenti, & atro colore sæpiùs adstitit, & illi in aurem hoc insusurrasse visa est:

Ουδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει:

Nemo injustorum non solvet crimine pœnas.

Delphicus Dæmon interrogantibus *Lacedæmoniis* quid faciendum, & quid maxime cavendum esset, ut eorum respublica felix esset, respondit *Leuctricum campum vitandum*: Sed aliquantò post bello exorto inter eos & Bœotos Thebanos, quibus Epaminondas, & Pelopidas præerant, commissâ pugnâ in campo prope Leuctra Bœotiæ oppidum, ubi Scedasi filiæ sepultæ erant, Lacedæmonii victi fusique sunt: Scedasus enim filiabus Theano & Euexippe constupratis à duobus Spartanis juvenibus, & immaniter jugulatis, Lacedæmonem venit, sæpiusque sed frustra à magistratu criminis ultionem, & vindictam cum efflagitasset, doloris impatiens ultores nefariæ cædis Deos imploravit patrios, & gladio per pectus adacto mortem sibi conscivit: evenitque ut Spartani quasi cæsorum Manibus infestis victi, & oppressi sint, eo in loco ubi vim & necem puellis Bœotis intulerant. *Scedasi & filiarum mors excidio Laconibus.*

Responsum de bello Peloponnesiaco. *Athenienses* poscentes Dei sententiam de bello Peloponnesiaco, illis hoc responsum datum est è sacro tripode:

Ἥξει Δωριακὸς πόλεμος, καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ.

Dorica bella urbes vastabunt, corpora pestis.

De hoc eodemque bello *Lacedæmonii* quoque Delphos misêre sciscitatum, quibus Apollo respondit, *Penes bellantes pro viribus victoriam fore, seq; & vocatum, & invocatum auxilio futurum*: Bello exorto gravissima pestis Athenas invasit, quam Apollini acceptam referebant, ex oraculi fine καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ. Tum disceptatum est, an λοιμὸς pestis, vel λιμὸς fames à Deo intelligeretur: sed eventus Dei mentem declaravit, de peste illum fuisse locutum.

Oraculum pro peste. *Iones* ab hoc oraculo poscebant remedium contra pestem, in tota vicinia grassantem: Respondit Apollo non desituram luem, nisi immolaretur Dianæ Tricariæ Menalippus, & Cometho puella, quam in Dianæ delubro violaverat: & nisi annuatim pro Menalippo juvenis forma insignis, pro Comethone sacrificaretur eidem Deæ virgo specie, & pulchritudine primaria.

Messenii in bello contra Lacedemonios consuluerunt Apollinem, quid agendum esset illis, ut superiores evaderent: respondit Deus, victoriam illis præparari, si virginem puram ex Epytidarum familia Deo sacrificarent. Tunc *Aristodemus* unus ex præcipuis Epytidarum patriæ commodo inserviens, filiam, quam habebat unicam, aris obtulit mactandam. Sed juvenis quidam amore puellæ captus, ut illi vitam servaret, in medium processit, asserens illam ex se gravidam: ideò hoc sacrificium Deo ingratum fore. Tunc Aristodemus irâ percitus, & in filiam excandescens illam gladio transfossam occidit, & uterum aperuit. Quam cùm invenisset virginem, pœnitentia actus, domum se recepit. Noctu verò dum lecto anxius obdormivisset, filiæ sauciæ, & cruentæ tristis imago sese obtulit. Hoc spectro gravi metu consternatus, ad sepulchrum defunctæ accurrit, & illic gladio incumbens cum gemitu, & lacrymis vitam finivit. *Aristodemus filiam interficit.* *Aristodemi mors.*

Gallorum excidium prædictum. Apollo quoque Delphicus prædixit excidium *Gallorum*, qui Duce Brenno aliquot annis postea in Græciam penetrantes, longè lateq; omnia depopulati sunt. Irrumpentes postea in Bœotiam, ut Delphicum templum diriperent, quod sciebant donariis locupletissimũ, præpararunt se ad urbis obsidionem. Incolæ barbarorũ metu consternati confugerunt in montes, & saltus abstrusiores. Qui pro patria vitam

vitam exponere parati fuerunt, Deum consuluerunt, quid facto opus esset. Vox ex adytis exaudita est:

Ἐμοὶ μελήσει ταῦτα, καὶ λευκαῖς κόραις.

Mihi curæ erunt hæc, & candidis puellis.

Et id eventus statim comprobavit. Nam cùm Galli ad direptionem se accingerent, terra continuis quassata motibus, eâ parte maximè, qua barbari castrametati erant, usque adeò contremiscere cœpit, ut alibi dehisceret, & in profundas voragines subsideret, plurimos ex improviso absorbens: alibi in editos tumulos egereretur. Tonitrua desuper horrendùm percrepant, fulgura horribilibus coruscant ignibus: fulmine bona Gallorum pars de cœlo tacta, & flammis sævientibus, & circumfusis ustulata. Nocte sequente hyems sævissima ingruit: grandine ac nive castra operiuntur: Venti undique gelidi perstrepunt: Lapides ex dejectis ædificiis violentia turbinum in sublime evecti, rursúmque deorsùm in subjacentes, & metu consternatos devolvuntur, & improvidos conterunt. Ex Parnasso, qui Delphis imminet, ingentes rupium moles abruptæ rapidissimo lapsu dejectæ innumeram multitudinē opprimunt, & ferè ad internecionem interimunt. Nunquam in Bœotia violentior visa erat tempestas, turbinesque, & inusitati ventorum flatus: ut viderentur omnia mundi conquassata ruinam minitari. Hac horrenda specie ultionis sacrilegum exercitum contrivit Apollo, & à direptione sui templi arcuit. Quamvis tamen non semper idem præstiterit: Nam ut alibi notavimus, quinquies destructum est, & sæpiùs impunè direptum. Semel ab Euboïco quodam latrone, qui à Phlegya ortum ducebat. Iterùm à Pyrrho Achillis filio. Ab exercitu Xerxis, à Gallis, à Phocensium ducibus, teste *Pausaniâ in Phocicis:* tandem à Nerone. Postremò Constantino Magno Imperante, Christiani templum funditùs devastarunt, valvis januarum aheneïs, & fusili opere egregiè exornatis sublatis, & Constantinopolim transportatis. Tripodas aureos, & argenteos abstulerunt, aras everterunt, & quicquid pretiosum in eo reservatum erat, & comportatum, Deóque sacratum à Neronis tempore, id totum transtulerunt Byzantium. Cúmque postea utcunque restauratum esset, *Juliano* Imperante (qui postremus fuit Oraculi Delphici sciscitator, ut de belli Parthici eventu edoceretur,) fulmine cœlitùs ictum conflagravit, & absumptum est: hiatúsque ille, ubi Dæmon latere solitus erat, ruinis, & terrâ subsidente repletus est, & planè obstructus; neque postea ullum Dei responsum auditum est. De hoc oraculo lege plura apud *Pausaniam in Phocicis.*

Horrenda tempestas Gallos opprimit.

Delphicum templum funditus eversum fulmine.

Cùm Augustus Cæsar aliquando interrogasset Pythiam, quis successor illum sequeretur in Imperio Orbis: hoc illi responsum est.

Oraculum de Christo datum Augusto.

Παῖς Ἑβραῖος κέλεταί με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων·

Τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ Ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι.

Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων.

Me puer Hebræus jubet hinc, rex ille Deorum,

Tartareas remeare domos, hac æde relictâ.

Post ergo ora tenens, altaria nostra relinquas.

Hoc oraculo prædicit tempus advenisse, quo CHRISTUS Rex regum nasceretur: in cujus adventu oracula cessarent: neque in posterum posset Dæmon Pythius responsa dare mortalibus, sicut fecerat anteactis sæculis. Quod & alibi testatus est Apollo hoc versu, quem *Herodotus* citat:

Κινήσω καὶ Δῆλον, ἀκινητὸν πὰρ ἐοῦσαν.

Et Delum, quamvis sit adhuc immota, movebo.

Delphis hoc responsum datum est *Rhodiis*, quarundam rerum difficilium & inextricabilium remedia poscentibus:

Oraculum Rhodiis datum.

Ἄττιν ἱλάσκεσθε μέγαν θεὸν, ἁγνὸν Ἀδώνιν, ὄλβιον.

Magnum Attin placate Deum, cum numine sancto,
Numine, Adoni, tuo sancto simul atque beato.

Amphictyones consulentes Apollinem de Alexandro Magno in Asiam trajecturo, hoc acceperunt responsum:

De Alexandro Magno.

Ζῆνα θεῶν ὕπατον, καὶ Ἀθηνῆν τριτογένειαν
Τιμᾶτε βροτόεντ' ἐν σώματι κρυπτὸν ἄνακτα.
Ὃν γονέεσσιν ἀρίστοις Ζεὺς μὲν ἔσπειρεν ἀγωγὸν
Εὐνομίης θνητοῖσι Ἀλέξανδρον βασιλῆα.

Supremumque Jovem Divûm, simul atque Minervam,
Corpore mortali velatum extollite Regem.
Quem pater ille Deûm præstantum stirpe parentum
Sevit Alexandrum, custodem juris in orbe.

Coraci Naxio interroganti, an anima esset immortalis, ex antro Delphico responsum est:

Οὐχ ὅσιον ἐστὶ ψυχῆς καταγνῶναι θάνατον.

De immortalitate animæ oraculum.

Non homini sanctum est animæ cognoscere mortem.

Quasi dicat impium esse, & ab omni religione alienum dubitare de immortalitate animæ: quæ si moreretur cum corpore, omnis vitæ sanctitas & integritas, omnis Deorum cultus, & religio frustra exigeretur à summo Numine: cùm nulla vitæ æternæ spes & expectatio promitteretur animâ extinctâ.

Crœsus contra Cyrum Persarum regem bellum moturus, misit primùm ad Hammonis Libyci oraculum, ut de ejus belli eventu sciscitaretur: postea ad Dodonæum Jovem in Chaonia, ut idem cognosceret. Demum ad Apollinem Delphicum, cum reliqui ambigua responsa dedissent. At ut exploraret, an & Dæmon, qui Delphis erat, certius aliquid posset pronunciare, agnum conscissum in partes, & testudinem simul aheno coxit, quod operculo diligenter texit, ingressusque templum, quæsivit à Deo quid aheno clausum esset? vox è cortina audita est talis:

Orac. Delphicum ad Crœsum.

Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης:
Καὶ κωφοῦ συνίημι, καὶ οὐ φωνοῦντος ἀκούω.
Ὀδμή μ' ἐς φρένας ἦλθε κραταιρίνοιο χελώνης
Ἑψομένης ἐν χαλκῷ, ἅμ' ἀρνείοισι κρέεσσιν
Ἧ χαλκὸς μὲν ὑπέστρωται, χαλκὸν δ' ἐπίεσται.

Non solùm *quod aheno elixum tegebatur* respondit, *cùm sit Deo facilè videre præsentia, quantumvis tecta & velis involuta, sed arenæ maris numerum, mensuram maris se tenere asserit: intelligere surdum, & mutum exaudire*: Crœsus oraculo fidem adhibens, multa munera Delphos misit, & in posterum responsa Delphica certissima credidit. *Herodot. lib.* 1.

Xerxis ad Spartiatas responsum.

Lacedæmonii Apollinis oraculo moniti, ut vindictam sui Regis Leonidæ ad Thermopylas cœsi poscerent à Persarum Rege. Delecti sunt igitur ex Spartiatis viri clarissimi, cum caduceatore, qui ad Xerxem irent, eo tempore morantem in Thessalia: Hi cùm supplicationem suam exposuissent, poposcissentque ultionem mortis Leonidæ, Rex barbarus ingenti cachinno eorum verba excepit: manuque extentâ ostendens Mardonium Persicæ militiæ Magistrum, qui illic delectum militum habebat, Hic, inquit, cum triginta myriadibus Persarum pœnas dabit, quales decebit, de interfectoribus vestri Regis. Lacedæmonii hoc responsum acceperunt tanquam oraculum Apollinis prædicentis futura per os Xerxis: Nam Mardonius paulò post cum toto suo exercitu periit, saxo obrutus ab Arimnesto Spartiata: ut scribit *Plutarchus in Aristide*.

Albanus Lacus intumescentibus aquis usque adeò exundaverat, ut longè latéque agri in circuitu hoc diluvio perderentur. Quapropter missis Delphos à Senatu Romano Legatis, Apollo per sortes respondit, solemnes Latinarum ferias Romæ neglectas fuisse, & ideò Lacum præter modum exuberasse: quare necesse esset à mari sursum aquas ad suum alveum, quoad fieri posset, reducere. Quòd si id præstare non possent, rivis fossisque undique ductis dimotas aquas per agros extinguerent. His Dei verbis Senatui nunciatis, sacerdotes sacrificia instituunt, & populus ad aquam divertendam se accingit. Paulóque post Camillus Dictator factus pro Imperio vota suscipiens, ludos magnos se facturum promisit, & ædem dedicaturum Matutæ Matri, si exitus felix belli Vejentis à Diis præstaretur: Statimque postea cessavit diluvium, & Vejentes expugnati. *Plutarchus in Themistocle.*

Oraculum de Albano Lacu exundante.

Proclides Tyrannus Epidaurius Timarchum Atheniensem cum magna vi pecuniæ ad se venientem occiderat, ejusque cadaver sporta impositum demerserat in mare, nullo facti conscio, præterquam Cleandro Ægineta: At cùm propter tyrannidem periclitaretur inter suos, seque ad exilium præpararet, Cleonymum fratrem Delphos amandavit, qui oraculum sciscitaretur, quid in exilii fuga illi accideret. Deus respondit se Proclidi exilium concedere, ubi hospitis sportam deponi jusserat, vel ubi cervi cornua abjiciunt. Nimirum his verbis annuit Apollo Proclidem submergendum, vel terra defodiendum. Nam cervi decidua cornua terra abscondunt. Proclides rebus suis subversis fugiens, ab amicis Timarchi in fuga captus est, & cœsus; ejusque corpus in pelagus projectum. *Plutarchus de Oraculis Pythiæ.*

Oraculum Proclidi datum.

Eundem Apollinem *Lajo* Thebanorum regi de prole consulenti respondisse testatur *Euripides in Phœnissis:*

Μὴ σπεῖρε τέκνων ἄλοκα δαιμόνων βίᾳ.
Εἰ γὰρ τεκνώσεις παῖδ᾽, ἀποκτενεῖ σ᾽ ὁ φύς.
Καὶ πᾶς σὸς οἶκος βήσεται δι᾽ αἵματος.

Oraculum datum Lajo de filio Oedippo.

Ne serito, liberorum sulcum Diis invitis.
Si enim filium gignas, interficiet te ille.
Et omnis tua domus peribit sanguine.

Quod evenit postea: nam Lajus ex Jocasta suscepit *Oedipodem*, qui expositus à Phorbante Polybii Corinthiorum regis pastore inventus est ex arbore pendens viminibus perforatis pedibus: puerque Corinthum deportatus à Rege educatus est: At cùm adolevisset, cognovissetq; se Polybii filiũ non esse, statuit tandiu peregrinari, donec patrem inveniret, quem oraculo consulto audivit se eum repertur ũ in Phocide, eò statim se contulit: invenitq; ortâ seditione inter Phocenses Lajum conantem tumultus plebis reprimere, quem incognitum interemit: Tandem hoc oraculo se delusum putans Thebas profectus est, & in itinere in *Sphyngem* incidit, quam cum ænigmate proposito, solutoque interfecisset, Thebas ingressus est: & Jocastam Laji uxorem matrem suam incognitam uxorem duxit: Parricidium & incestum postea commissum agnoscens, in pœnas tantorum criminum oculos sibi effodit, ne lumen solis ampliùs intueretur, & reliquum vitæ cæcus, inops, erro, & mœrore confectus transegit, ductus à filia Antigona, quam ex matre susceperat, filiosque duos Eteoclem & Polynicem: & hi fratres pro regno bellum illud Thebanum, (quo uterque periit, cum tot Græciæ Heroïbus) moverunt. Antigona verò cum Argia Polynicis uxore à Creonte Jocastæ fratre occisa est.

Oraculum Delphis redditum erat *Epaminondæ* Thebanorum Duci, ut *Pelagus* caveret: Ideò diligentem postea dedit operam, ne navi vel triremi veheretur. Deus autem non de mari, sed de saltu ad Mantineam Arcadiæ urbem, cui *Pelago* nomen erat, dixit. In quo cùm antea strenuè pugnasset contra Lacedæmonios,

Oraculum ad Epaminondam.

postremò ſparo percuſſus, ſemianimis in caſtra reportatus eſt: Is à circumſtantibus quæſivit, ſalvus ne eſſet ejus clipeus? Salvum reſponderunt flentes, allatúmque deoſculatus tanquam fidum laborum anteactorum ſocium: iterùm rogavit fuſi ne eſſent hoſtes? cúmque id quod cupiebat audiviſſet, tunc evelli ſpiculum juſſit, multóque ſanguine profuſo ob partam victoriam lætitiâ exſiliens expiravit.

Æſchylus ex ictu deſuper periit.

Eodem oraculo reſponſum accepit *Æſchylus* Athenienſis, ex ictu deſuper illi eſſe pereundum: Cùm igitur in Siciliam migraſſet exul, vitabat domorum habitationem, ne fortè aliquâ ruinâ oppreſſus obrueretur, ſed ſub dio, & aperto cœlo ruri ſe continebat: Cúmque calvus eſſet, & intecto capite in aprico ſederet, Morphnos aquila deſuper volans teſtudinem unguibus geſtabat, quam in calvitiem Æſchyli demiſit præcipitem (ſaxum enim propter albedinem ejus caput exiſtimabat,) ut teſta elideretur, & carnes teſtudinis in eſcam ſumeret: Hoc ictu contuſus Poëta miſerè periit. *Valer. Maxim. lib. 9. cap. 12. Aul. Gellius libro 17. cap. 21. Plinius lib. 10. cap. 3.*

Daphnitas Poëta maledicus cruci eſt affixus.

Daphnitas Telmeſſenſis Grammaticus & Sophiſta, Apollinem Pythium interrogavit, an *equum* nanciſci poſſet, quo commodè veheretur. Poſſe reſpondit Deus, ſed ex quo præceps deturbatus periret. Factum eſt aliquamdiu poſt, cùm maledicentiſſimus eſſet homo, ut Reges & Principes amarulentis carminibus perſtringeret, ac inter cæteros Attalum Phrygiæ regem, qui illum præcipitari juſſit ex quodam ſcopulo, cui *Equi* nomen erat, quo caſu in partes diſcerptus miſerum vitæ finem ſortitus eſt. *Cicero de fato: Valer. Maximus lib. 1. de miraculis. Strabo* tamen *libro* 14. *Geographiæ* ſcribit illum in crucem actum in *Thorace* monte juxta urbem Magneſiam: fuiſſéque oraculo monitum, ut *Thoracem* caveret. *Victorius libro 2. variarum lectionum, cap.* 18.

Corvi Minervæ ſignũ lacerant Delphis.

Athenienſes pedeſtri acie Victores de Perſis ad Eurymedontem Pamphiliæ fluvium, & navali pugnâ ad oſtium ejuſdem fluminis, palmam aheneam Apollini Delphico dedicaverunt, & Minervæ ſignum aureis laminis tectum. At poſtea comparatâ claſſe ad bellum Siculum ſe præparabant, cùm magnus corvorum numerus Delphos convolavit, qui in Minervæ ſignum conſidentes, laminas aureas roſtris, & unguibus avulſerunt, haſtam, noctuam, & cariotas è palma dependentes, & ex auro factas abruperunt: quæ omnia fuerunt ſigna infelicis expeditionis ſuſceptæ: ut eventus probavit. *Pauſanias in Phocicis.* Et *Plutarchus in Nicia, ex Clitodemo.*

Cobonis Delphici & Perialla fraus.

Spartani Delphos miſerunt ſciſcitatum oraculum, an Demarathus eorum Dux filius eſſet Ariſtonis, necne? nam de eo apud Lacedæmonios ambigebatur. Cleomenes Legationis Præfectus Cobonem Ariſtophanti filium apud Delphos ſumma potentia valentem ſubornavit, ut perſuaderet Periallæ mulierum vatum antiſtitæ, ut diceret ea, quæ Cleomenes vellet. Cúmque interrogata Pythia negaſſet Demarathum eſſe filium Ariſtonis: Deus iratus ob perfidiam Antiſtitæ, effecit, ut fraus cognoſceretur: Quapropter Cobon Delphis profugit, & Perialla honore ſacerdotali conſenſu omnium privata eſt. *Herodot. lib.* 6.

Gnidii de Iſthmo fodiendo.

Delphos miſerunt *Gnidii*, qui Iſthmum quinque ſtadiorum perfodere cogitabant, ut ſuam provinciam in formam Inſulæ redigerent, ne ab Harpago Cyri Perſarum Regis Duce ſubjugarentur: Interrogantibus quid eſſent acturi, reſpondit Deus:

Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε, μήτ' ὀρύσσετε·
Ζεὺς γὰρ κ' ἔθηκε νῆσον, εἴ κ' ἐβούλετο.

Hoc reſponſo moniti deſtiterunt ab incepto: ac ne quid graviùs pati cogerentur, Harpago volentes ultrò ſe dediderunt.

Siphnii inſulares, (maximè qui Siphnum unam Cycladum incolebant, alio nomine Byblin, vel Zephyriam, vel Myrmallidam, vel Acyton dictam, ſitam in

mari Ægæo, fodinis auri argentíque fertilissimam) cum ingentem pecuniæ summam congessissent, & ejus decimas quotannis Delphos mittere erant soliti, thesaurúmque locupletissimum jam illic accumulaverant: Aliquando Apollinem interrogaverunt, an diu tanta felicitate fruerentur: His responsum datum est: *Siphnii de auri fodinis.*

Ἀλλ' ὅταν ἐν Σίφνῳ πρυτανήια λευκὰ γένηται
Λευκόφρυς τ' ἀγορὴ, τότε δὴ δεῖ φράδμονος ἀνδρὸς
Φράσσασθαι ξύλινόν τε λόχον, κήρυκά τ' ἐρυθρόν.

Habebant eo tempore Siphnii forum atque Prytanæum ex candido marmore Pario sumptuosè structum: Cúmque ad Siphnum appulissent Samii, navem ad urbem miserunt cum Legato, qui decem talenta mutuò posceret: quæ cùm iis denegassent Siphnii, eorum agros Samii depopulati sunt, & urbe egressos internecione ceciderunt, alios captivos abduxerunt, quos oppidani redimere coacti sunt centum talentis. Tunc serò intellexerunt oraculi veritatem, quod ligneum agmen, & rubrum Legatum annuebat classem Samiorum. Nam Legati navis rubricâ erat colorata. *Herodot. lib.* 3.

Delphicum Deum consulenti *Philomelo* Phocensi Duci, (qui Olympiade 106. Locrenses vicit ad Petras Phædriades, & Delphicum templum occupavit,) tale ostentum apparuit. Aquila supervolans columbas sacras prosecuta est, ex quibus aliquot ad Dei altare profugientes abripuit. Divinandi periti id interpretati sunt faustum fore Phocensibus. Bellum protractum est variâ fortunâ per annos novem, sed tamen cum Phocensium excidio. *Diod. Sicul. lib.* 16. *Ostentum Philomelo datum.*

Lacedęmonii, qui de occupanda Arcadia consilium inierant, Delphicum Dęmonem consuluerunt, quis belli illius futurus esset exitus. Iis ita responsum est: *Lacedæmonii à Tegeatibus victi.*

Ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς; μέγα μ' αἰτεῖς: ἔ τοί δώσω.
Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν,
Οἵ σ' ἀποκωλύσουσιν. Ἐγὼ δέ τοι ἔτι μεγαίρω:
Δώσω τοι Τεγέην ποσσίκροτον ὀρχήσασθαι;
Καὶ καλὸν πεδίον σχοίνῳ διαμετρήσασθαι.

Lacedæmonii igitur à reliquis Arcadibus abstinentes, bellum solis Tegeatibus intulerunt, eos in captivitatem ducturi; qui prælio cum eis congressi fusi fugatíque sunt: & qui ex Laconibus capti sunt, iisdem catenis & funibus, quos attulerunt vincti & abducti Tegeatum agrum fune dimensum colere coacti sunt. *Herodotus lib.* 1.

Idem Oraculum *Cleomeni* Spartanorum Regi promiserat Lacedæmonios Argo potituros. Cleomenes existimans de Argivorum urbe Apollinem intelligere, instructâ acie cum Argivis congressus est, in luco quodam cui Argos nomen erat, & Argo sacratus olim fuerat: cúmque res malè succedere sentiret, animadvertit se ambiguitate responsi fuisse delusum. *Herodot. lib.* 6. *Cleomenes de Argo.*

Phocenses, (quos gravissimis bellis ferè jam obruerant Thessali) Apollinem Pythium interrogarunt, quid illis in tanto discrimine faciendum esset, quibus responsum est:

Mortalem atq; Deum jubeo decernere ferro.
Victor uterque: aliud sed enim mortalis habeto.

Phocenses oraculi sensum non intelligentes, Gelonē cum trecentis speculatoribus miserunt, qui omnes trucidati sunt. Illi metu consternati, conjuges & liberos cum omnibus fortunis in unum congestis, ad rogum ingentem media urbe constructum compulerunt: Virosque triginta robustissimos adstare jusserunt, ut si reliqui oppidani prælio succumberent, fœminas & pueros jugularent, & omnes opes igne absumerent: ipsiq; tandem se hostibus fortissimè pugnando opponerent, honestaq; morte succūberent. Reliqui Telliæ Elei vatis cōsilio in Thessalos agmine *Phocensium & Thessalorum congressus.*

citato ruerunt, & victoriâ insigni de hostibus potiti sunt. Nam utrinque congressuris tessera militibus data est à Ducibus, à Thessalis quidem *Ithonia Minerva*, à Phocensibus *Phocus* gentis conditor. *Pausanias lib.* 10.

Pyrrhus Epirotarum Rex de bello Romanis inferendo consuluit Apollinem, cui responsum est:

Ajo te, Æacida, Romanos vincere posse.

Pyrrhus contra Romanos.

Hæc verba pro se interpretatus Pyrrhus, in Romanos arma movit, auxilio usus Tarentinorum. Cumque prælium initum esset, equitatus Romanorum Elephantorum, quos Pyrrhus in acie ducebat, novitate perterritus, equis frendentibus retrò cedere coactus est: ipseque Levinus consul apud Heracleam non mediocriter perculsus est: Tandem à Romanis victus cedere cum ignominia compulsus est. Is aliquandiu post, cum Thebas cepisset, ictu tegulæ percussus periit. Erat enim homo elatissimo animo, ut qui maternum genus ab Achille, paternum ab Hercule duceret. Sed cùm in suorum odium incurrisset, propter paternam crudelitatem, & infans ad necem quæreretur, clam à matre subductus in Illyricum transportatus est, traditusque Heroæ Glauci regis uxori nutriendus. Cúmque jam natus esset annos undecim, à suis revocatus est, propter excellentes corporis animique dotes, quibus cæteros omnes superare dicebatur. Tantáque virtute crevit, & audaciâ, (ut scribit *Cæcilius*) imperium orbis totius, ut animo agitaret suo. Primumq; Romanorum potentiam non ferens, illis, oraculi Delphici ambiguitate deceptus, se ausus est opponere. Sed versum superiorem, quem à Pythia recitatum fama refert, *Cicero lib.* 2. *de Divinatione* fictum esse putat. (Ex *Ennio* enim desumptus est.) Quia Apollo Græcè, non Latinè Delphis loqui erat solitus: ac Pyrrhi tempestate, oracula non ampliùs metris, sed oratione solutâ reddebantur. *Plinius de viris illustribus cap.*35. Lege Pyrrhi vitam locupletissimè *à Plutarcho* descriptam.

Cyrus Persarum Rex ad Oraculum Delphicum Legatos misit, qui à Deo poscerent, an ejus regnum diuturnum foret, nec ne: His respondit Pythia:

Oraculum Cyro redditum.

Ἀλλ' ὅταν ἡμίονος βασιλεὺς Μήδοισι γένηται,
Καὶ τότε Λυδὲ ποδαβρὲ πολυψήφιδα παρ' Ἕρμον
Φεύγειν, μηδὲ μένειν, μηδ' αἰδεῖσθαι κακὸς εἶναι.

Per mulum qui apud Medos imperaret, Deus intellexit Cyrum: utpote qui ex duabus gentibus ortum duceret, Patreque Cambyse Persâ, & Matre Mandane Astyagis regis filia Medi natus esset: Isque victo Astyage socero Medorum imperium Persico adjunxit, subactáque brevi tempore Asiâ, totum orientem in suam potestatem redegit. Lege *Xenophontis Cyropædiam:* ubi tota ejus vita describitur.

Statua Lysandri coronata herbis asperis.

Delphis fuit statua *Lysandri* Spartiatum ducis coronata: in cujus capite corona subitò apparuit ex herbis asperis facta, quę statuæ faciem obumbrabat, & obtegebat. Erant & eodem in templo Delphis aureæ stellæ à Lacedæmoniis Apollini dicatæ, post victoriam adeptam ad Ægos potamum, qui est Chersonesi Thraciæ fluvius, ad cujus ostia classis Atheniensium à Lysandro superata est, & capta. Stellæ illæ tholo templi avulsæ & lapsæ, nunquam postea potuerunt inveniri: signum Lacedæmoniis infortunatum & infaustum, prædixit illos brevi Gręciæ imperium amissuros. *Cicero lib.*1.*de Divinatione*, & *Plutarchus libro* cur Pythia versu respondere desierit.

Statua Theagenis oraculo restituta.

Thasii, qui Maris Ægæi Insulam incolebant Thraciæ adjacentem, contra Nessi fluminis ostia, feracem vini præstantissimi & olei, cùm sterilitate telluris diu laborassent, Delphos miserunt qui poscerent tantæ calamitatis remedium: Pythia è cortina respondit, revocandos esse exules in patriam, si agrorum ubertatem recuperare cuperent. Quod cùm fecissent, & sterilitas perseveraret, rursùm Apollinem consuluerunt qua in re peccassent: quibus dictum est. *Theagenis* vestri nullam ha-

habuistis rationem. Thasii mentem Dei intelligentes, statuam Theagenis Thasii in mare abjectam, per piscatores inquisitam restituerunt suo loco, & fœcunditas Insulæ reddita est. Statua hæc posita erat cuidam *Theageni* Thasio Athletæ robustissimo, qui, secundùm *Pausaniam*, centum & quadraginta coronas è certaminibus retulerat. Eam calumniator quidam, & obtrectator invidus flagris per contumeliam percussit, exprobrans immeritis honores exhiberi publicos: statua verò crebris ictibus percussa nutans dejecta verberantem obtrivit. Filii obtrectatoris occisi statuam de cæde postulant. Res ad judices defertur: ii ex Draconis Legislatoris statuto, ac lege censent in mare demergendam: & statim maxima illa sterilitas totam Thasum invasit.

Pythia *Philippo Macedoni* interroganti de fine suæ vitæ dixit:

Philippo Amynthæ oraculũ redditum.

Taurus adest, & finis adest, feriétque minister. Vel

Ἔστεπται μὲν ταῦρος, ἔχει τέλος, ἐστὶν ὁ θύσων.

Serta gerit taurus, finem capit, adstat Aruspex.

Hoc responsum in suam rem Philippus assumpsit, quod oraculum videretur innuere Persam, in quem bellũ parabat, instar victimæ mactatum iri. Lætus igitur cõvivia celebrare, & sacrificia facere Diis auxiliaribus instituit, qui Asiam Macedoniæ servituram promittebant. Cúmque Cleopatram filiam ex Olympiade susceptam, Alexandro Epirotarum regi & Olympiadis fratri desponderet, & ad convivium nuptiale multi proceres convenissent: Philippus in mediis sacris alba veste amictus à Pausania uno ex stipatoribus adacto gladio cæsus est ad Thermodoonta fluvium, prope Cheronæam: ubi paulò antè contra Græcos insigni victoriâ potitus erat: Causa necis hæc fuit. Indignè ferebat Pausanias, quòd de illato sibi stupro ab Attalo Olympiadis nepote questus apud Philippum regem, ab eo derisus esset. *Diodorus Siculus libro* 16. & *Pausanias in Arcadicis.* Sed & alio responso Philippus per Pythiam monitus erat, ut currus caveret: innuentem, illi mortem instare à Pausania, in cujus gladii capulo sculptæ erant quadrigæ, quo gladio percussus rex periit. *Valer. Maxim. lib.* 1. *cap.* 8. & *Cicero de Fato. Plutarchus in Alexandro. Ælianus de varia Historia lib.* 3. narrat Philippum trucidatum ad Thebaïcam Paludem in Bœotia, cui nomen erat *Harma*, hoc est currus.

Philippus à Pausania cæsus.

Cùm in domo Tarquinii Superbi Romæ ex lignea columna anguis delapsus ingentem fugam hominum in regia fecisset: sive, ut *Dionysius Halicarn.* ait, cùm aquilæ pullos, quæ in palma prope regiam nidificaverat, subitò incursu vultures depasti essent adhuc implumes, Rex prodigii eventum sciscitaturus, filios duos misit ad Delphicum templum, quibus comes additus est *Junius Brutus*, ludibrii magis, quàm honoris causâ, quòd amentiam, & stuporem mentis datâ operâ simulabat. Erat enim Tarquiniæ Prisco Tarquinio genitæ, & Junii (qui ex Æneæ comitibus ortum ducebat) filius. Cujus pater cum majore fratre interfectus fuerat à Superbo. Hic *Brutus* adhuc puer à tyranno relictus est, qui domestica clade territus stultitiam simulabat, ut tutior esset in aula regia, ideò cognomen Bruti adeptus est. At postquam regii juvenes Delphos venissent, & munera obtulissent Apollini, *Brutus* quoque aurum quod corneo baculo inclusum attulerat Deo dedit. Mandata igitur patris sedulò exsecuti sunt, duo regii filii *Titus* & *Aruns* Pythiam interrogarunt, quis natorum post Tarquinium Patrem Romæ regnaturus esset? Vox ex intimo specu reddita est, qui primus matri osculum daret, eum Romano Imperio potiturum. Aruns & Titus audito Dæmonis responso, simul in eo convenerunt, ut Dei verba inter se celarent, neque communicarent adultiori fratri *Sexto*, qui Romæ remanserat, ut regiâ auctoritate privaretur. Atque ex illis duobus, cui primùm mater occurreret, illi osculum daret. Sed *Brutus* oraculum Dei longè aliter interpretatus est: & non secùs ac si pede humi impegisset, in faciem pronus decidens, osculum terræ dedit, deridentibus illum profuso cachinno co-

Brutus cum Arunte & Tito Tarquiniis Delphos missus.

gnatis. Rectè enim sensit terram omnium esse matrem. *Sabellicus lib. 6. Enneadis secundæ.* Et *Valerius Maximus libro 7. cap. 3.* Eventus ejus sententiam probavit. Nam exactis Romà regibus, propter illatum Lucretiæ stuprum à Sexto Tarquinio, Brutus civitate in libertatem vindicatâ, primus Romæ cum L. Tarquinio Collatino Lucretię marito Consul factus est. *Livius lib. 1. & 2.* ab urbe condita.

Appio responsum datum.

Tempore belli civilis inter C. Julium Cæsarem, & Cn. Pompejum *Appius Claudius* Achaiæ Præfectus, sacrorum Antistitem in intimum specus Delphici descendere coëgit. Mulier furore correpta, *Nihil*, inquit, *ad te pertinet hoc bellum, ô Romane, Tu Eubœæ cellam obtinebis.* Appius hoc responso metu correptus Eubœam vitare studuit, & secessit in eam Atticæ partem, quæ Rhamnunti & Caristo vicina est, Chalcidico freto contermina, ubi morbo consumptus est, & sepultus: idq; contigit paulò ante Pharsalicam pugnam ad Philippos: *Valerius Maximus lib. 1. cap. 8.*

Nero deceptus oraculo.

Delphicum Oraculum *Neroni* aliquando injunxerat, ut *septuagesimum tertium* annum caveret, quo ille periclitaretur, & in discrimen vitæ veniret. Ille existimans se usq; ad eam ætatem superstitem fore, & imperaturum sine metu, luxui, libidinibusq; variis se dedidit, beluinâ feritate, raptis, & cædibus vacans. Neque animadvertit illam ætatem *ad Galbam* referri debere, qui Nerone interfecto Imperium occupavit, cùm annum *septuagesimum tertium* jam esset ingressus.

Pythia *Græcis* hoc Dei responsum retulit:

O utinam fierem Jovis ales in æthere, juxta
Thermodoontis aquas, procul, ut bella horrida ab alto
Despicerem: victus flet, & is, qui vicit, obivit.

Verba hæc Phœbadis de morte Philippi Macedonis pronunciavit, qui, ut superiùs ostendimus, ad Thermodoontem à Pausania cæsus est.

Hæc sunt ferè quæ de Apolline Pythio apud diversos auctores reperi. Cujus oraculum, cùm homines consulere essent soliti toto anno, certissima tamen responsa reddere credebatur mense Bysio; quo natus dicebatur in Delo: ejusque mensis die septimo, major hominum numerus Delphos confluebat, ut Deum de futuris consulerent: *Plutarcho teste, in quæstione Græcan.*

Ciceronis opinio de Apolline.

Sed paulò ante CHRISTI adventum tacere cœperunt impostorum Dæmonum fallacia responsa: Quamvis eorum fraudes multi magni viri non ignorarent: sed metu superstitiosorum Principum, & populorum, qui ab his fascinati ad insaniam usq; furebant, non ausi sunt suas opiniones publicare. *Cicero lib. 2. de Divinatione*, inquit: *Sed jam ad te venio, ô sancte Apollo, qui umbilicum terrarum certum obsides, unde superstitiosa primùm evasit vox verâ. Tuis enim oraculis Chrysippus totum volumen implevit, partim falsis, ut ego opinor, partim casu veris, flexiloquis, & obscuris; ut interpres indigeat interprete, & sors ipsa referenda sit ad sortes.*

Quo tempore desierunt oracula.

Imò ipsi Dæmones senserunt hanc vim fatidicam, quam Deus altissimus illis tot anteactis sæculis indulserat, propter idolomaniam hominum adventu CHRISTI Servatoris sublatam fuisse, vel admodum imminutam. Nam ferè ubiq; oracula cessarunt, vel enthusiasmo debili, & frigido correpti Prophetæ, Sacerdotes, & Phœbades carmine verba Dæmonum exprimere cessarunt, postea raro responsa dare: quandoq; item fateri se ignorare quæ interrogarentur. *Cœlius Calcagninus in* tractatu *de Oraculis*, adducit hunc versum Apollinis sæpiùs repetitum:

Quid frustra petitis? non nostrum est scire futura.

Enomai de Apolline judicium.

Enomaus Græcus Philosophus horum vanitatem deridens, ait: *Miser igitur tu, qui Delphis habitans, inde ad universum orbem inania fundis responsa: nec meipsum insanum fuisse inficior, qui & bis ambiguitate, ne ignorantiâ tuâ dicam, fuerim deceptus.*

Euse-

Eusebius lib. 6. cap. 4. ex Porphyrio adducit aliquot versus, quibus Delphicus Dæmon apertè fatebatur se non posse futura prædicere: quòd impediretur motu, & positione siderum, ut discernere verum à falsò nequiret. Ubi concludit *Porphyrius*, Dæmonas prædicere multa de bellis, morbis, terræ motibus, & inundationibus, ex observatione motuum corporum cœlestium, & ratione Mathematica, quam exactissimè callere certum est. Et idem *Eusebius lib. 4. de præparatione Euangelica, cap. 2.* asserit Peripateticos, Cynicos, & Epicureos contemnere omnia oracula, tanquam falsa, & stolidæ vanitatis plena: *& cap. 1.* dicit antiqua omnia responsa Dæmonum mendacia inveniri: Quòd si quæ vera reperirentur, casu magis, quàm judicio certo in exitum perducta fuisse. *Eusebius de oraculis ex Porphyrio.*

Nato CHRISTO *Augustus Cæsar* edicto cavit, ne in posterum ipse à quoquam DOMINUS vocaretur: teste *Orosio lib. 6. cap. 22.* Nempe divinabat verum mundi totius Dominum esse natum. Quod didicisse fertur ex verbis Sibyllæ Tiburtinæ, quæ illi ostendit in cœlo virginem luce splendidam, ulnis tenentem filiolum, qui brevi mundo nasceretur, & DOMINUS omnium vocaretur. *Augustus Cæsar de Christo.*

Imperante *Adriano* immolationes superstitiosæ ex majori parte sublatæ sunt oraculáq; Apollinis Delphici, Hammonis, & aliorum fatidicorum Deorum tacuerunt. Quæ tempore *Ciceronis* ante CHRISTI adventum jã silere cœperant; ut ipse testatur *lib. 2. de Divinatione.* Et *Porphyrii* illius Christiani nominis impurissimi hostis tempestate penitùs abolita sunt. *Nunc verò mirantur*, inquit, *si tam multos annos peste civitas vexetur, cùm & Æsculapius & alii Dii longè absint ab ea. Postea enim quàm* JESUS *colitur: nihil utilitatis à Diis consequi possumus.* *Porphyrius de Christo.*

Pythius ille *Apollo*, qui in Daphne Antiochiæ fano reddebat oracula, respondit *Juliano Imperatori* consilium Dei poscenti pro expeditione, quam parabat in Persas, se nihil dicere posse quæ ad interrogata pertinerent, propterea quòd illum impedirent mortui *Christiani*, qui in ea urbe sepulti erant; inter quos erat *Babylas* Antiochenus Præsul, & alii multi Martyres. Quapropter Imperator jussit defunctorum reliquias aliò transferri: quibus translatis templum Apollinis fulmine cœlitùs tactum est, & incensum: Statuáq; DEI lignea & auro tecta in cineres redacta est: *Theodoretus lib 3. cap. 11. Sozomenus lib. 5. cap. 19. 20. & 21.* *Apollo Pythius Daphneus fulmine tactus.*

Ruffinus lib. 7. Ecclesf. Historiæ cap. 25. tradit Oraculum Apollinis, quod erat in Alpibus, nisi permittente *Gregorio* responsa dare non potuisse, sed mutum prorsùs remansisse. Quod plurimis occasionem dedit, quis esset ille CHRISTUS, quem Gregorius colebat, & cujus potentiam formidabant reliqui omnes Dii gentium.

TROPHONIUS.

Trophonius Lebadius.

Nemo nisi nostris agelastus prodit ab antris
Fatidici qui vim pectoris intus habet.

TROPHONIUS vates fuit excellens suo sæculo, Deorum cultor, & religionis, æqui justique servator. Is cum Agamede adytum Delphicæ speluncæ, ex qua Apollo reddere solitus erat oracula, quinque lapidibus artificiosè compactis muniverat: Ut structuræ forma mirabilis locum à Deo habitatum formidabiliorem redderet, & religionem augeret: cujus meriti gratia cùm ab Apolline præmiũ aliquod postulassent; quale homini bono expedire duceret, post diem tertium, uterque lectulo suo decumbentes mortui reperti sunt. Auctor *Cicero* 1. *Tusculanarum Quæstionum.* Trophonius autem, dum in vita esset, habitabat in Lebadia Bœotiæ urbe, ubi Orchomenus & Cephisus amnes sunt: de qua ita scribit *Strabo: Lebadia quidem est, ubi Trophonii Jovis constructum est oraculum, hiatu subterraneo descensum habens, in quem descendunt vaticinia suscepturi.* De hoc specu lege *Palæphatum lib.*1. Quicunque autem in eam speluncam se demittebat, statim reddebatur *Agelastos.* Hanc primùm patefecit hominibus Præses & Antistes oraculi Delphici. Nam cùm propter pluviarum defectum tanta esset in Bœotia soli ariditas, ut nihil frugum, aut fructuum produceret, in ea annonæ penuria, consuluerunt

Antrum Trophonii in Lebadia.

runt Apollinem. Pythia tripodi sacro insidens à Delphico Dæmone inspirata respondit, opus esse Trophonii consilio, qui esset ad Lebadiam. Cúmque eò missi essent Legati, qui de loco adhuc incognito perquirerent, neque facilè esset eum invenire: obtulit sese *Saon* quidam ex Acrephnia urbe natus, ætate jam gravis, & divinandi peritus: Is Bœotos monuit, ut apum examen, quod opportunè sese offerebat, sequerentur: & ubi subsideret, illic esse locum, quem tam solicitè inquirerent. Erunt, inquit, hæ apes vobis duces itineris. Vatis consilium hilares examen divinitùs oblatum cum Saone sequuntur: paulatímque apes blando murmure susurrantes in adjacentis arboris ramos prociderunt. Tum Saon ostendit antrum subjacens, sed terrâ & crebris coopertum sentibus: quibus averruncatis, deturbatisque cespitibus hiatum aperuerunt subterraneum, illicque procidentes venerabundi, Genium loci religiosè salutarunt: ritusque ac leges, modúmque consulendi oraculum ab eo petiverunt: & didicerunt quomodo ædem sacram sibi strui vellet, ubi responsa supplicibus redderet. Hæc cùm ex præscripto accepissent, animo mœrente, & vultu tristi domum reversi sunt, neque postea ridere visi; sed totam vitam mœsta stupiditate exegerunt. Oracula reddebantur supra montem in nemore densis arboribus consito. Fundamenta specus structa erant ex lapidibus candidis, ambitúsque altitudinem duorum cubitorum æquabat; cui duo insistebant obeli ahenei, & quibus hi connectebantur vincula, per quæ fabricatæ patebant januæ. Versùs ambitum prominebat hiatus accurato factus artificio. Cujus ędificii forma furno erat similis, latitudine cubitorum quatuor, & longitudine ferè octo. Per totum eum, scalæ angustæ & teretes extensæ pertingebant in pavimentum inferius, quibus descendebatur. A pavimento alia caverna duorum dodrantum latitudine, altitudine dodrantali ducebat in imum adytum. Eò consulturos Deum cum magna difficultate descendere oportebat, vel nudos, vel alba veste, purpureáve amictos. Sed antequam ingrederentur speluncam illam tetram & horridam, Lemures subterraneos placentis placare necesse erat; ut tutò ingredi & regredi liceret. Antequam tamen adytum tentarent, aquâ calidâ per aliquot dies totum corpus lavabant, & sacrificia offerebant Trophonio liberisque, Saturno, Jovi regi, Apollini & Cereri, quam Trophonii nutricem fuisse ferunt. Aquam *Lethen* deinde potabant, cujus haustu præteritorum omnium obliviscebantur. *Præparatio ad descensum in antrum.*

Hoc modo præparatus is, qui in antrum erat descensurus, in vestibulo templi Genio bono, & Fortunæ sacra faciens, per aliquot dies moram faciebat, castè admodum, & cum omni moderatione animi in dictis factisque se gerens: quotidianis aquæ calidæ lavacris corpus immergens: & ea aqua hauriebatur ex canali Hercinnæ fluvii. Tunc iterùm instaurabat sacra Diis magnis Saturno, Jovi, Apollini, Cereri, & Genio. Vates & Aruspex præsentes aderant, dum litaretur, diligentíque indagatione viscera scrutabantur victimæ. Quibus exactè consideratis, judicium faciebant de voluntate Dei: explicabantque verbis quo vultu, & animo Trophonius excepturus esset descensurum in specum: an benignè placidéque, vel infestâ morosáve fronte. Eadem hora, qua voragini sese immissurus erat, arietem rursùm immolabat, Agamede Trophonii socio & amico sæpiùs invocato. Cujus viscera iterùm Aruspex diligentissimè considerabat Enclabri mensæ in lance exposita. Quòd si deprehenderet aliquid aliud à prioribus ostentis demonstrari, bono animo hominem esse jubebat, & benè sperare, Deum mitigatum sententiam mutasse, superioráque irrita reddidisse. Rursùs antequam irreperet in antrum noctu ad profluentum Hercinnæ ducebatur, ubi illum expectabant duo pueri civium ingenuorum filii, qui annum decimum tertium non excederent, à quibus lavabatur, oleóque liniebatur, & hos quoties alloqueretur Mercurii nomine compellabat. Postquam diligenter lavisset, ducebatur à templi antistite ad fontem vicinum, ex quo aquam hauriebat, & bibebat affatim: Aquæ nomen erat *Lethes*, cui proprium erat inducere præteritorum oblivionem. Postea simulachrum fabricatum sum-

mo artificio à Dædalo præferebatur, quod à nemine conspici fas erat, præterquam ab eo, qui Trophonium erat aditurus. Tum humi in genua prostratus, imaginem precibus conceptis venerabatur. His peractis tunicâ indutus lineâ purâ, vittisq; sacris redimitus, crepidisq; subligatis, in hiatum se demittebat, & cum DEO conferebat de iis, quæ illi mandata erant. Regressúsq; agelastus, tristis, & melancholicus reliquam vitæ partem exigebat, memor tantùm eorum, quæ à Trophonio didicerat, in reliquis stupidissimus redditus. Statua Trophonii non erat reposita in templo, neq; in voragine specûs, sed erat erecta in eminentiore loco, ut ab omnibus spectari, & coli posset: obeliscis tamen ferreis in circuitu diligenter septa, ne quis eam contingere posset.

Oracula data sunt plurima ab hoc Trophonio: inter quæ hoc celebratur dictum *Philippo Regi Macedonum* consulenti hunc Deum.

Philippus à Pausania cæsus. Φυλάττεσθαι δεῖν τὸ ἅρμα: *cavendum esse Harma:* sive intellexit de capulo gladii Pausaniæ, à quo interfectus est, cui currus ebori insculptus erat: cùm Pausanias propter formæ elegantiam ab Attalo stuprum passus erat, & convivis tanquam scortum ab eodem fuerat exhibitus: conquestúsq; apud Philippum ultionem injuriæ non potuit impetrare, ideò furorem in regem convertens, illum prope Harma Thebanam paludem gladio transfodit.

Parmeniscus agelastus. Trophonii lucum adiit *Parmeniscus Metapontinus*, descenditq; in specum, ex quo postquam ascendisset, ridere nunquam postea visus est. Cui percunctanti de ea re oraculum, ex infimâ voraginis intimæ parte vox audita est Apollinis dicentis:

De risu percunctaris me difficilis vir.
Ipsa tibi mater dabit: hanc venerare reversus.

Parmeniscus risum recuperat. Parmeniscus Delphis in patriam reversus sperabat se risum recuperare posse, visâq; matre & salutatâ cum nihil ampliùs rideret, existimans se delusum deceptumque à Dæmone Delphico, profectionem suscepit in Delum, ubi in Latonæ templo sortes dabantur certissimæ: quò postquam venisset, Deæq; imaginem ligneam satis ruditer dedolatam cerneret, quam putabat excellentis alicujus artificis opus esse elaboratissimum, præter omnium opinionem risisse fertur, & ægritudine liberatus. Cujus rei gratiâ magnificis Deam Apollinis fatidici matrem honoribus postea prosecutus est.

Apollonius cum Trophonio. Ad Trophonii antrum venisse *Apollonium Tyanæum* testis est Philostratus Lemnius, & cum Genio subterraneo de multis contulisse: quæ ipse scriptis mandavit: Liber post ejus mortem ad Adrianum Imperatorem delatus est, & Antii Urbe Latii in Bibliothecâ regiâ servatus, cum aliis quibusdam scriptis ab eodem Apollonio relictis.

Juppiter Trophonius. *Lebadiense* templum consecratum fuit Jovi, qui per Genium Trophonii credebatur oracula reddere. Vocabatúrq; *Juppiter Trophonius:* Nam hic Trophonius dum in vivis esset, religiosissimus fuit Deorum cultor, Jovis maximè, cujus Numine afflatus multa solebat docere, quæ ad salutem mortalium pertinebant.

Trophonii templum Thebis. Aliud fuit templum Trophonio dicatum *Thebis Bæotiis* vaticinio clarum, & in quo consulendo ceremoniis tantis non erat opus: Reddebantur enim à Sacerdote enthusiasmo correpto, factis tantùm DEO levibus sacrificiis farre, vino, oleo, & placentis. Hoc oraculum consuluerunt *Thebani*, dum contra *Lacedæmonios ad Leuctra* pugnaturi essent. Dúmq; rem sacram facerent, galli gallinacei, qui in loco sacro ad captanda auguria servabantur, continuis saltibus, & cantu ἐπινίκιον μέλος sacrificantibus concinuerunt. Quod bonum omen faustúmq; antistiti judicatum est: Factumq; est, ut in eâ pugnâ duce *Epaminonda* & *Pelopida* Thebani tantâ animositate & impetu irruerint in Lacedæmonios, ut eorum exercitum penitùs attriverint & confecerint, adeò ut postea nunquam potuerint vires resumere.

SERAPIS.

Serapis sive Dis Pater.

Lux æterna mihi est: Græcis sum Pluto. Serapi
Aegyptus: Ditem Gallia prisca vocat.

SERAPIS, qui & *Apis*, & *Osiris* dictus est in Ægypto, à Græcis *Pluto*, à Gallis *Dis Pater* cognominabatur. De quo *Cicero libro tertio, de natura Deorum. Cœlius Rhodiginus libro* I. *antiquarum lectionum cap.* 34. Græci illum Jovis & Niobes Phoronæi Regis Argivorum filiæ filium esse voluerunt: licèt Ægyptium fuisse affirmet *Diodorus Siculus libro primo.* Constantissimè tamen asserunt Græci *Phoronæum* Inachi filium populos dispersos in unam civitatem coëgisse, Argis, quæ urbs à suo nomine *Phoronicum* appellatum est: cúmq; inter suos summâ auctoritate regnasset, moriens duos reliquit filios regni hæredes *Osirin* & *Ægyalum.* Sed *Osiris* natu major, postquam plures annos Argis regnasset, *Ægyalum* fratrem Achaiæ imperio præfecit, ipse verò majoris gloriæ cupiditate ductus, in Ægyptum classe navigavit, ubi homines rudes ad mitiorem vitæ cultum traduxit, & colendarum vinearum rationem docuit, prælisque liquorem è racemis exprimere, & in utribus reservare ad potum insti-

instituit. Ideò ab omnibus summo honore exceptus, communibus suffragiis Rex Ægypti declaratus est: ubi invenit *Io* amitam, *Phoronæi* patris sororem, & *Inachi* filiam, quam uxorem duxit: Cúmq; ea literas docuisset, & Deorum cultum, & Osiris diversas artes, utrumq; in vitâ, & post obitum pro Diis venerati sunt. Sed postquam Osiris cum uxore aliquandiu summa prudentia, & clementia regnum administrasset, à Typhone fratre per insidias occisus est; Is ejus corpus lacerum, & in diversa frusta conscissum misit ad quinquaginta impiæ necis conspiratores, (inter quos fuit *Azo* Regina Æthiopiæ,) qui boni regis gloriam, & æquitatem ferre nequibant: Conjurati omnes simul convenerant apud Typhonem convivæ futuri cum Osiride: Scrinium curaverat compingi Typhon ex preciosis lignis arte singulari, quod post convivium in medium adferri jussit, obtulitque dono illi, cujus mensuram æquaret corpore: In id se demiserunt aliquot ex convivis, quorum statura corporis longior vel brevior erat, qui omnes à dono scrinii remoti sunt cum joco: Cúmq; suo ordine in ejus cavitatem admissus esset Osiris, clauso & obserato operculo, in eo suffocatus est, & in partes discerptus: quas unusquisq; ex conjuratis secum abstulit, præter pudenda, quæ in Nili profluentem abjecta, in mare devoluta sunt, & à piscibus devorata Lepidauro, Phagro, & Oxyrincho.

Osiridis cædes à Typhone procurata.

Isis cædem factam suspicata, maritum conquisivit undiq; per totam Libyam, & Arabiam errabunda: donec post aliquot menses per indicem comperit partes corporis defuncti apud Phialam juxta Syenem. quæ urbs est in confinibus Æthiopiæ & Ægypti, non procul à Nilo versus meridiem, quinq; stadiorum millibus à Tropico cancri locata. Ut scribit *Plinius lib. 2. cap. 37.* *Isis* igitur repertas mariti reliquias simul composuit, easq; deposuit in Abato insula Paludis Memphiticæ, quæ inaccessibilis dicta est propter densum limum, & copiam papyrorum, quæ totam ferè Paludem complent, & inviam cymbis reddunt. Illic erecto tumulo sepultum est corpus: Palúsq; vocata est *Styx*, hoc est, *mæror*. In Abatum insulam venire nulli permissum erat, præterquam Sacerdotibus, qui mitrati eò navigabant certis anni temporibus: Atq; in eam deportabantur Ægyptiorum regum corpora post mortem, & in consessu Judicum & Prophetarum licebat defunctum accusare, si quid in vita admisisset suo officio indignum: & prout convicti essent malæ conversationis, aut criminum, piaculorúmque; ita honoribus sepulchralibus privabantur. *Isis* pudenda mariti longè latéq; exquisivit, quæ cùm non posset investigare, audivissetq; à Nympha quadam marina fuisse à piscibus Oxyrincho, Phagro, & Lepidauro comesta, ab eorum esu Ægyptios in posterum abstinere jussit, eosq; sacros esse voluit: Pudenda tamen ex auro fabricari præcepit, quę solemni ritu appendit tholo templi, proposuitq; populo adoranda, tanquam partem datam à Natura generationi aptam, & necessariam ad propagationem generis humani, *Phalumq;* vocavit. Cujus numen Sacerdotes sacrificiis honorarunt: ejusq; cultum statim amplexi sunt Arabes & Syri, postea tota Græcia, tam Asiatica, quàm Europæa, Deumque istum generationis efficacem nominaverunt *Priapum:* Licet suum Priapum Venere & Baccho genitum velint apud Lampsacenos. Hebræi hunc quoq; venerati sunt & vocaverunt *Phægor* vel *Beelphegor:* cujus Antistes fuit *Maacha* Regis *Asæ* mater, ut traditum est 2. *Paralip.* 16.

Osiridis cædes.

Abatos insula ubi sepultus Osiris.

Pisces sacri qui pudenda Osiridis devorarant.

Phalus adoratus.

Mortuum igitur Osiridem tota Ægyptus Lessum ducens pullata flevit, & quibuscunq; potuit honoribus, sacrificiis, & ceremoniis ejus inferias prosecuta est: Cúmq; in publico luctu Ægyptiis occurrisset eximiæ pulchritudinis bos, cicur admodum & tractabilis, quiq; populum videbatur blandè approbare, eum *Osiridis* animam esse rati sunt, exceptúmq; cum omnium applausu *Apin* vocaverunt, hoc est, *Bovem:* eumq; Sacerdotes indictis feriis, & solemni festo adorandum proposuerunt: Postea remansit hæc religio, ut *bos* adoraretur pro *Osiride:* Eum autem bovem oportebat toto corpore nigrum esse, alba fronte. Et in tergo candidas habentem notas, duplicibus in cauda pilis, cujus linguam cantharo notabant: & eum certum

Apis.

Anima Osiridis sub bovis viventis specie adorata.

certum vitæ terminum non licebat excedere: quo peracto, Antistites illũ in Sacerdotum fontem demergebant: indictoq; justitio per totam Ægyptum, veste scissâ, & laceratis capillis vita functũ cum planctu lugebant: donec alio invento, qui ejusdem coloris esset, publica lætitia promulgabatur, & sacrificia, conviviáq; à populo cum hymnis, & tripudiis passim celebrabantur: His ceremoniis Animam Osiridis sub imagine viventis bovis coluerunt Ægyptii, quem *Apin*, & *Serapin* dixerunt: Sacráq; Isiaca in ejus honorem excogitata sunt, quæ fiebant à Sacerdotibus mitratis, rasis capitibus, & omnibus corporis partibus, albâ talariq;, & lineâ veste amictis: & quia horum sacrorum mysteria tecta esse decebat, & plebi incognita, verbis exprimi non permiserunt, sed silentio sacro texerunt: Ideò *Silentii statua* (quæ *Sigalion* dicebatur) in altaris principio erigebatur, favere linguis jubebantur assistẽtes, & oculos ad eam imaginẽ convertere; & ob eandem causam *Sphyngum* simulacra ad altaris angulos addebant, quæ arcanam rerum sacrarum cognitionem denotabant. *Sigalion in sacris Isiacis.* Græci *Serapin* Jovẽ infernum esse duxerunt, & nocturna flumina illi commissa putaverunt, Orci imperium illi tribuentes: Sed Græci suum Plutonem sive Jovem Infernum Saturni filium & Rheæ, fratrem Jovis, & Neptuni dixere: sicut Galli eundem Ditem Patrem ex Ægypto venisse, & Gallorum imperium moderatum esse asseruerunt, à quo didicerunt mysteria sacrorum, astrologiam, bonas artes, & politiæ gubernationem, illíq; *Samothis* nomen indiderunt: ex quo descẽdisse credidit antiquitas longa annorum serie Principes Gallorum, potentia & virtute excellentes, ut sunt *Magus, Sarron, Nomnes, Druydes, Bardus Priscus, Longo, Bardus* Junior, *& Celtes*: de eo lege *Ciceronem lib.3. de Natur. Deor.* & *Cœlium Rhodiginum antiquar. lectio. lib.1. cap.34.* At *Berosus* Osiridis genealogiam ita describit: Ex *Ogyge* Prisco (qui *Noa* dicitur in sacris literis, *Janus* ab Arameïs & Latinis,) ante cataclysmũ nati sunt *Semus, Chamus*, & *Japetus Priscus*: Ex *Chamo* sive *Camesi* Ægyptiorum Saturno *Chur, Osiris, Typhon, Cana* sive *Phœnix, Phut* sive *Phaëthon, Ochus*, & *Isis*. Ex *Osiri* (quem *Misraim* vocat Moses,) geniti sunt *Lydus, Anameon, Casleus, Hercules Libycus, Neptunus, Orus, Anubis*, & *Macedo*. Nam ex *Chur* Osiridis fratre, geniti sunt *Arabs, Sambecres, Sabathurifer, Sabathius Saga* (qui *Sangui*, & *Sanctus Pater* dictus est,) & *Nymbrothus* Saturnus Magnus Babyloniorum. Ex *Sabathurifero* nati sunt *Gogus Gangis* & *Indi Pater*, & *Triton* Rex Libyæ: ex quo suscepti sunt *Libya, Cirene, Numidia*, & *Hammon Juppiter*. Et hic Hammon ex Amalthea nympha suscepit *Dionysium*, qui Juppiter *Justus Libycus* cognominatus est: isq; ad Tritonem Paludem expositam puellam Palladem adoptavit, & pro filia habuit. Genuit enim ex se *Deabum*, seu *Geram*, vel *Chrysium* Lomninorum Philarcharum Hispaniæ (qui *Geryones* vocabantur) patrem. *Osiridis Genealogia ex Beroso.*

Osiris igitur *Ioa* Inachi filiam, & Phoronei sororem uxorem sibi junxit, vel propriam sororem, auctore *Beroso*: quæ cùm multis beneficiis cum marito cumulasset Ægyptum, post mortem ad Deos relata est, & *Isis* (hoc est *Sancta*) vocata. Osiris autem sive *Apis* aut *Serapis* existimatus est Lux cœlestis, & æterna Sapientia, propterea in Ægypto ab illo responsa de futuris eventibus exquisitis ceremoniis sciscitati sunt, illiq; templa delubráq; plurima consecraverunt. Quorum omnium sumptuosissimum fuit *Memphis*, celeberrimum verò *Alexandriæ*. Ad quorum exemplum Græci postea illi quoq; fana dedicarunt, & sacrorum leges, ceremoniásq; ab Ægyptiis desumpserunt: ut *Athenienses, Spartani, Bœoti*, & alii plurimi, qui huic Deo peculiaribus ceremoniis & ritibus serviverunt. Nam ut Ægyptii doctrinam de Deo verò à primis parentibus acceptam in superstitiones successu temporis converterunt, Græci in disputationes curiosas, & allegoricas, Chaldæi verò in Philosophicam Sapientiam; Puritas tamen doctrinæ diutiùs purior remansit apud Ægyptios, quàm apud alios. *Templa Serapidis* *Ægyptii doctrinam de Deo in superstitiones, Græci in allegorias, Chaldæi in Philosophiã converterunt.*

Vaticinia Prophetica captabantur ex responsis Dæmonum, qui imagines hujus *Serapidis* occupabant. Primò quidem ex illo bove sacro, qui Apis vocabatur: Si pabulum oblatum à sciscitantibus placidè & voluntariò excepisset, eventus secun-

 cun-

cundos, & prosperos decernebat: si verò aversaretur, & abnueret sumere, sinistrum erat omen; quod evenit *Germanico* Imperatori, è cujus manu Apis oblatum pabulum noluit sumere, hoc illi futuram cædem significavit, quæ illi paulò post per Pisonem procurata est. De Api lege *Strabon. lib. ult. Plinium lib. 5. 6. & 3.*

Germanici mors ab Api prædicta.

Hannibal dum ex Africa fugeret, propter suorum odium, propter illam insignē cladem, quam acceperat à Scipione Africano ad Zamam Africę oppidum, qua duo Pœnorum millia cæsa sunt: & paulò post receptis ab Antiocho copiis auxiliaribus iterùm superatus est. *Liv. lib. 3. Justin. 31. Plutarch. in Hannibale.* Is in Asiam se recepturus ad Prussiam regem Bithyniæ, oraculum Serapidis consuluit: à quo hoc audivit:

Λιβύσσα κρύψει βῶλος, Ἄννιβα, τεὸν δέμας.

Libyssa corpus, Hannibal, terra teget tuum.

Hoc responso aliquantulum exhilaratus est, quod speraret se tandem suæ civitati reconciliatū iri, & senectute inter suos traductâ fruiturum sepulchro patriæ. Sed hac in parte deceptus est: Nam cum Romanorum solicitatione Prussias illi strueret insidias, mortem metuens ignominiosam, hausto veneno, quod in annulo ad hunc effectum gerebat, imminens fatum maturâ morte prævertit. *Eutropius lib. 4. Orosius 4. 20.* ait, lapidibus obrutum fuisse à Carthaginensibus, ob rem malè gestam. *Livius lib. 9.* tradit fuisse affixum cruci. Constat tamen miserum Hannibalem deceptum fuisse in vocabulo Λιβύσσα βῶλος: quòd *Libyssam terram* putaverit dictam fuisse de *Libyca regione*, cùm ejusdem nominis fuerit *campus in Bithynia*, quo in loco mandatu Flaminii à Prussia captus Hannibal mortem sibi conscivit, ne quid gravius pateretur, si in manus hostium deveniret.

Hannibalis mors.

Templum illud Serapidis celeberrimum, quod fuit *Alexandriæ*, idolum habuit ejusdem DEI portentosæ magnitudinis, quod summa religione per multa sęcula cultum est: duravitq; usq; ad Theodosii Augusti tempora. Quando Theophilus Alexandrinus Episcopus id funditùs everti curavit. Ejus ędificii parietes triplicibus diversæ materiæ laminis obducti erant, aheneis, argenteis, & aureis, ita inter se connexis & incrustatis, ut amotis anterioribus, superessent & conspicerentur posteriores integræ compactæ simul opere mirando. Idolum erat ligneum, & ex omni metallorum genere conflatum. In cujus os exertum, composita ad id fenestella ad ortum Solis, radios intromittebat & illustrabatur, dum res sacra fieret, ita, ut Serapis osculum Solis excipere diceretur. Et magnete in laquearibus adplicato, (cujus vis naturalis est ferrum ad se attrahere) aliud simulachrum minus, ferreis tectum laminis altari adpositum paulatim magnetis virtute loco movebatur nutando, ac modicè elevabatur in altum: Sed ne repentino lapsu recideret, & conquassaretur, dolusq; patefieret, Sacerdos imaginem manibus religiosè excipiebat, & suo loco reponebat: *Surrexit*, inquiens, *Sol, & Serapi vale dixit*; *ut ad propria revertatur.* Hoc Colossæo simulachro confracto, & igne cremato, ejusdem DEI thoraces depicti & exsculpti ad singula domorum ostia pro amuletis, abrasi sunt & sublati: In quorū locum signū crucis Dominicæ repositum est: quod apud Ægyptios caracteribus Hieroglyphicis, Propheticis, & sacris significabat vitam æternā: nempe tunc vitā hominibus venisse per crucem JESU CHRISTI Servatoris humani generis. Imò illud signum *Tau* T fuit, quod Israëlitæ adscripserant ostiis domorum suarum, dum Angelus exterminator primogenitos Ægyptiorum perdebat: & ubicunq; hoc signum inveniebat, domum relinquebat intactam: ideò sacrosanctum semper fuit id signū: Quod sacerdotes dū cognovissent, primi inducti sunt, ad amplectendā *Christi* doctrinam. Et quia invaluerat opinio apud Ægyptios, inundationē Nili (quæ solet quotannis evenire, & fœcūdare totā regionē) Serapidis providētiā procurari, post eversionē templi, & simulachri illius, tanta secuta est Nili inundatio, tanta terræ ubertas, ut anteactis sæculis nulla unquā major visa, neq; audita esset. Nimirū DEUS demonstravit abductis errore populis, non Serapin Nilum (cui longè erat inferior ætate,) sed Deum ipsum summum regere, & moderari quo velit modo & ratione.

Templum Serapidis Alexandriæ.

Serapidis statua confracta & cremata.

Crucis signum loco Thoracis repositum.

Ido-

Idolum hoc erectum fuit in templo Alexandrino, quod religiosissimâ veneratione ab omnibus populis colebatur: tantóq; metu, ut à Sacerdotibus famâ antiquâ publicatum esset, si quis id contigisset præter Antistites, subitò cœlum ruiturum, & terram in voragines horrendas apertum iri, quibus profanus ille sacrorum violator absorberetur. Dolum hunc miles quidam Christianus detegens arreptâ securi statuam DEI veteratoris dejecit, & frustilatim conscissam igne cremavit, nullo cum periculo. *Eusebius lib.*11. *Ecclesiasticæ historiæ cap.* 20. Et *Ruffinus Aquilejensis Presbyter libro* 2. *cap.* 23.

Ad Serapidis prædictiones hoc refertur responsum, quod *Thulidi* Ægyptiorum regi reddidisse fertur sciscitanti de vero Deo, quis esset, & quo modo sibi inservivi postularet:

Oraculum Thulidi datum.

Πρῶτα Θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτῷ
Σύμφυτα δ' εἰν ἑνὶ πάντα τάδ' ἐστὶ, καὶ εἰς ἓν ἰόντα,
Οὗ κράτος αἰώνιον. Σὺ δ' ὠκέσι πόσσι βάδιζε,
Θνητὲ, ἀίδηλον διάγων βιότοιο τελευτήν.

Principio Deus est: hinc verbum, & Flaminis aura.
Unum Numen idem tribus est, naturaq; consors.
Cujus vis æterna. Sed hinc pede te ocyùs aufer,
Mortalis, peragens incerti limitis ævum.

Hic Dæmon fatetur unum Deum tribus personis distinctum, Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Neq; mirum est, impostores hos Spiritus aliquando suis mendaciis vera & salutaria nonnunquam admiscuisse documenta, non quòd hominibus bene consultum cuperent, sed ut specie veritatis magis corroborarent credulitatem mortalium, illósq; ad suum cultum potentiùs pellicerent. Nam & hoc responsum legitur datum fuisse *Sybaritis*, promittens illis felicitatem, quando Deos religiosè colerent: quibus etiam ruinam, & interitum minitatur, si honores Deo debitos mortalibus impertirent.

Oraculum de vero Deo colendo.

Εὐδαίμων, Συβαρῖτα, πανευδαίμων σὺ μὲν αἰεὶ,
Ἐνθαλίῃσι θεῶν τιμῶν γένος αἰὲν ἐόντων;
Εὖτ' ἂν δὴ πρότερον θνητὸν Θεοῦ ἄνδρα σεβέσσῃς,
Τηνίκα σοὶ πόλεμος, καὶ ἐμφύλιος στάσις ἥξῃ.

Felix omnino felix, Sybarita, futurus,
Dum rebus lætis venerabere numina Divûm.
At simul atq; illis mortalis homo anteferetur,
Tunc veniet bellumq; tibi, atq; domestica turba.

Aliud oraculum de vero Deo colendo datum est, cùm interrogaretur, quis Deus præcipuus, & verus esset? ita respondit Dæmon:

Judæos verum Deum colere.

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον, οἱ δ' ἄρ' Ἑβραῖοι
Αὐτογένητον Ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς.

Chaldæi soli sapiunt. Tum Numen Hebræi
Ingenitum Regemq; pio venerantur honore.

Cùm *Sybaritæ* triginta Legatos Crotoniatarum interemissent, visa est Juno in medium forum accedere, & choleram vomere. Inq; ejus sacello, quod in urbe media fuit celebre, fons sanguinis erupit. Nempe Deam iratam hæc signa denotabāt, ob contemptos Deos jus gentiū protegentes: Nā paulò post Sybaritę à Crotoniatis deleti sunt. Ut testis est *Athenæus lib.*12. ante quorū excidiū, ex Patriciis quidā in agro servum suum loris inhumaniter verberabat: qui cùm ad Numinis aram cōfugisset, neq; quicquam de sævitia remitteret Dominus, miserq; servus animadvertens Numinis reverentiam nihil sibi profuisse, ad monumentum patris heri sui delapsus est. Tum herus aliquâ religione motus, verbera posuit. Hanc crudelitatem cōspiciens *Amyris* quidam, vel ut alii malunt *Thamyris*, homo prudēs, & religionis cultor, Deorum iram metuens, quos hac crudelitate non mediocriter offensos sensit, ob contemptum Numen invocatum à servo, collectis omnibus sarcinis, & rebus suis, simul

Ob neglectos Deos Sybaritæ deleti sunt.

Sybaritæ inhumanitas.

cum tota familia in Peloponnesum migravit, reliquis Sybaritis illum tanquam delirum & insanum deridentibus: sed tamen paulò post magno suo malo senserunt prudentis viri judicium non temerarium fuisse, sed inspiratione boni Genii tempestivè rebus suis prospexisse, alióq; se transtulisse maturè patriâ relictâ, quæ graves suæ impietatis & proterviæ pœnas dedit.

Serapidis Historiam describit *Tacitus lib. 4. Histor.* In somnis apparuit Serapis Ptolomæo filio Lagi, cui præcepit, ut in Ægyptum transferretur, & adoraretur ab Ægyptiis. Ædificaverat enim Ptolomæus Alexandriam, quam templis, & religione ornare quàm maximè statuerat. Cúmq; hoc apud se faciendũ statuisset, obtulit sese juvenis formâ insigni, plusquàm humana esse posset: qui jussit, ut Rex in Pontum legatos mitteret, qui Serapidis effigiem transferrent in Ægyptum, pollicitus ex DEI præsentia urbem novam redditum iri populosiorem, & feliciorem. Hæc postquam dixisset, disparuit ex oculis Ptolomæi, secum trahens lumen admirabile, & in cœlum conscendit. Visionem insomnii Rex declaravit Sacerdotibus Ægyptiis, qui somnia soliti sunt interpretari. Ii responderunt, Deorum monitis obtemperandum esse: Ponti regnum se quidem cognoscere, sed Serapidis nullam unquam mentionem fieri se audivisse asseverabant: Ptolomæus igitur, ut aliquid de eâ re certiùs expiscaretur, convenit Timotheum Atheniensem ex tribu & gente Eumolpidarum, qui Sacerdos erat sacrorum Eleusinorum: Hunc cùm interrogasset, an cognosceret, quis esset Deus ille Serapis, qui in Ponto coleretur, Timotheus respondit in Sinope Urbe Ponti templum esse antiquissimum, & religione celeberrimum, dicatum Jovi Diti, vel Plutoni, ubi erectum esset Dei simulacrum; prope quod adstabat statua muliebris, quæ credebatur esse Proserpinæ. Sed cùm Ptolomæus rebus aliis occupatus minùs curaret visionem, quæ sese per somnum illi obtulerat, rursùm idem Serapis sese Regi obtulit facie horrenda & minaci, prædixitq; illi grande malũ, & calamitates inevitabiles impendere ejus regno, nî mandatis obtemperaret. Hac secundâ visione Rex non mediocriter commotus Legatos ex optimatibus cum donis misit ad Scydrothemin Regem Synopes: quibus præcepit, ut in viâ diverterent Delphos, & de ea re consulerent Apollinis oraculum. Sortes DEI non ambiguis verbis præceperunt, ut Synopen adirent, & inde ausportarent Patris sui simulacrum, sed Sororis imaginem relinquerent. Postquam autem venissent Synopen, causam Legationis suæ exposuerunt Scydrothemi, & dona illi Ptolomæi nomine exhibuerunt. Rex animo turbato, jam DEI jussibus contradicere non audebat, jam populi metuebat defectionem, qui facilè non pateretur DEI tutelaris simulacrum aliò transferri. Dúmq; hæc in longum protraherentur, & jam per integrum triennium distulisset gratificari petitioni Regis Ægyptii, Ptolomæus iterùm Legatos alios in Pontum navigare jussit, cum excellentioribus, & locupletioribus donis, qui supplices orarent Scydrothemin, ne petitioni sui Regis se difficilem præberet. Cúmq; Rex Ponticus negligentior esset, Spectrum Serapidis sese obtulit horrendum, & furore plenum, præcepitq; ne diuturniorem traheret moram, neq; Deorum voluntati se opponeret. Dúmq; imperio minùs esset audiens, ira Deorum circumventus, morbis & variis angustiis conflictabatur; cúmq; de sua salute desperaret convocatâ Populi concione, exposuit visiones, quæ illi & Ptolomæo contigerant. Timendum esse, ne si Populus DEO contrarium se præberet, inevitabilibus malis opprimeretur. Sed Populus perfidiam sui regis detestatus, Ægyptóq; invidens, tumultu factu Serapidis templum numerosâ turbâ cinxit, ne quæ vis fieret sacrario. In hac seditione Serapidis simulacrum suâ sponte templo egressum, in naves se contulit Ægyptias, quæ statim velis expansis, & vento secundo impulsæ, spatio tridui Alexandriam pervenerunt. Eo cum appulissent lætitiâ incredibili perfusus Ptolomæus, Deo gratias egit, illiq; maximis sumptibus templum extrui jussit eo in loco, qui Rhacotis dicitur, ad quod populus frequens ex tota Ægypto sacrorum novorum causâ confluebat.

Quomodo Serapis in Ægyptum translatus.

PALISCI

PALISCI.

Palisci Iovis & Thaliæ filij.

Pingue sacrificium Siculis celebrate Paliscis,
Trinacriam sterilem ut fertilitate beent.

PALISCI sive *Palici*, qui & *Delli* dicti sunt, Jovis, & Ætnæ Nymphæ filii sunt æstimati: vel, ut mavult *Æschylus*, Jovis & Thaliæ Vulcani filiæ. Ii inter Deos fatidicos ab antiquis relati sunt, & prima veneratione culti in Sicilia, ubi nati erant, propter insignes prædictiones, & monitiones quibus homines illius Insulæ, dum viverent, instruxerunt. Horum talis recitatur historia: Thalia Mulciberis filia, Nympha excellentis formæ inter omnes puellas Siculas fuit: cujus pulchritudine illectus Juppiter, illam sæpè de concubitu interpellavit, multa blandiendo pollicitus, si complexum amantis admitteret; Sed, ut erat venustate eximia, sic quoq; castimoniæ dotibus exornata, procaciùs solicitantem sæpiùs à se rejecit, virginitatis gloriam omni alii præferens commodo & utilitati: donec tandem importunitate, & vi superata juxta Simethum amnem, non procul à Catana compressa est à Jove. Illa dolens, quòd se gravidam sentiret, & uterum gestaret, metuénsq; Junonis iram, quàm sciebat non æquo animo mariti adul- *Palisci ex Thalia nati.*

adul-

adulterium, gravémq; futuram & crudelem erga pellicem, maximè in partu, cui illa præesset, possétq; per infinitos cruciatus prægnantem excarnificare, ut factum erat in *Io* Inachi filiâ in vaccam mutatâ, quam diu furiæ agitatam vexaverant. In Latonâ, quam Python Serpens horrendus prosecutus fuerat, ac vix auxilio Jovis miserum exitium vitaverat; in Calisto Lycaonis filiâ, quæ ruptis capillis, & crebris verberibus lacerata à Junone tandem in ursam cum filio Arcade mutata fuerat: Hæc & alia exempla Thaliam non sine causa terrefaciebant, quæ cum gemitu, & lacrymis assiduò mortem invocabat, Jovem accusans, qui illam in has angustias conjecisset, neq; ab imminentibus periculis illam eximeret: conceptis igitur votis optavit, ut sibi terra dehisceret, & occultaret ab ira Deæ Zelotypæ. Terra Nymphæ miserata molliter dehiscens illam recepit inter sua viscera, & abscondit tantisper, donec expleto partûs tempore, gemellos pareret pueros Patre ac matre dignos. Hos terra denuo se aperiens in lucem edidit, eo in loco, ubi Siculi duos ostendunt lacus, ex quibus pueros emersisse ferunt: unde *Palisci* dicti sunt, ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, *quòd in terram immersi, in lucem rursùm rediverint.* Adulti juvenes pulchritudine formæ, robore corporis, & mentis acumine pollentes, genus se à diis trahere satis probabant; quòd omni virtutum genere suæ tempestatis homines longè superarent: ac singulari studio conabantur de omnibus benè mereri, publicam utilitatem, quantum fieri poterat, promoventes: pietatem erga Deos salubribus admonitionibus inculcantes, concordiam inter homines necessariam ostendentes, ad tranquillè & beatè vitam transigendam. Quare violentos submoverunt, & summâ severitate injurias coërcuerunt: unde post mortem divinos honores inter suos populares mereri visi sunt: Quod antiquis illis sæculis usitatum fuit, ut Reges, Principes, hominésq; alii pietate, justitiâ, & vitæ integritate illustres, quiq; genus humanum diversis adjuvissent beneficiis, sive liberalitate, documentis, aut auxilio in difficultatibus: Hos viventes quibus par erat honorib. affecerũt, defunctos verò nõ periisse sepultos, sed eorũ animas in cœlum relatas, supremæ Divinitati assidere, vitâ æternâ frui, & communicatâ à Deo potestate genus mortale conservare, illi opitulari, & assistere in adversis rebus existimaverunt: Erga quos homines ne viderentur ingrati, his aras, templa, lucósq; sacrabant & sacrificia procurabant iis ritibus, quos defunctorum Genii declarabant. Quare Siculi existimantes se *Paliscorum* numinibus protegi, & defendi in difficultatibus, templum illis in eo loco, ubi vixerant, erexerunt, & Sacerdotes instituerunt, qui eorum laudes hymnis quotidianis decantarent, sacráq; facerent. Contigit autem aliquot annis postea longâ siccitate, & æstu tellure torrefactâ, ut sterilis redderetur Sicilia, ferax alioqui frumenti, vini, & olei, cæterorúmq; fructuum præ reliquis omnibus maris mediterranei Insulis. Hac sterilitate, & annonæ penuriâ laborantes Insulani mirificè torquebantur, anxiè famem tolerantes, quâ populus conficiebatur, & peribat: Quare postquam omnia tentassent, quæ ad egestatem hanc juvandam videbantur necessaria, ad Deorum auxilium censuerunt confugiendum, apud quos solos miseriarum levamen se inventuros credebant. Supplicationibus igitur publicè institutis, votisq; conceptis, ad aram Paliscorum gementes confluxerunt undiq; rogantes auxilium, & rationem qua Juppiter, Ceres, Diiq; omnes patrii irati placari possent, & reconciliari. Tum geminorum Deorum responso moniti sunt, ut certis ritibus Diis sacra facerent, sacella voverent Cereri & Proserpinæ Liberóq; Patri & Jovem Hecatombe placarent. Quibus rebus reverenti religione peractis pluviæ subitò ortæ, denso primùm rore terram irrigarunt, deinde auctis imbribus totam Insulam ita macerarunt, ut humore recepto tellus luxurians pristinæ ubertati sit restituta; omniumq; frugum, & fructuum affluentia populo facta. Ex eo tempore veneratione summâ Paliscos coluere Siculi: eorumq; oracula in posterum studiosè requirebant, quotiescunq; res afflictæ requirebant. Utq; viderentur eorum divinitati plus honoris tribuere, juramenta circa duos illos lacus exigere insti-

Thalia absorpta tellure.

Palici in lucem redditi,

Paliscorum virtutes.

Sterilitas Siciliæ Paliscorũ monitis correcta.

instituerunt per eorum nomina. Ut si quando quis in furti suspicionem incidisset, accepto priùs fidejussore, qui præstaret id quod exitus ostenderet, si quid juranti accidisset. Cùm enim rei negatæ fides quærebatur, & Jusjurandum à suspecto petebatur, uterq; ab omni contagione mundi ad Crateras accedebant, deinde conceptis verbis loci Numen invocabant. *Adeste Genii boni præsentes, si crimini de quo accusor obnoxium me cognoscitis, ultricem manum capiti devoto imponite, commissum scelus supplicio merito expiate: Sin innocentem scitis, auxilium suppliciter poscenti benigni favete.* Tum si jure factum esset, qui accusatus erat discedebat illæsus: Si verò malè jurasset, falsus jurator statim in lacum demersus vitâ privabatur, vel visum amittebat, vel horribilibus tormentis eodem in loco spectantibus omnibus cruciabatur, pro sceleris admissi gravitate: quæ precibus ad Deos, factisq; sacrificiis leniebantur, & satisfactione factâ, furtiq; restitutione vel compensatione mitigabantur, annuente accusatore, & peccatum ultrò remittente. Hæc tantum auctoritatis conciliavit Paliscis, ut illos non Siculi tantùm, sed Itali omnésq; circumvicinæ regiones primâ religione coluerint, & veneratæ sint; retulerintq; illos in numerum Deorum *Alexicacorum*. Ideò Insulani ad Paliscorum templum quotannis donaria venerabundi conferebant: & ad eorum aram omne genus frugum congerebant, quod vocabatur *pingue sacrificium*: Circa aram choreas agitabant puellæ coronatæ floribus, sparsisq; capillis, & tibicines citharœdi melos concinebant, applaudente voce, & manibus præsente populo. Urbs quoq; *Palice* de eorum nomine est ædificata. *Stephanus*. *Theophilus* scribit Palicenum fontem esse in Sicilia, juxta Palicorum Dæmonum templum religione sacrum, qui decaclivos vocatur, id est, magnitudine quæ decem lectos caperet, cujus aqua ad sex cubitorum altitudinem exsiliat: Ita, ut spectantes sæpè diluvium loci metuant, iterúmq; intra se colligatur. De hoc fonte tractat *Aristoteles in mirabilibus*, quem appellat κρήνην ἐν Παλίσκοις. *Stephanus* verò dicit: κρήνη τις ἐν Παλικοῖς, quæ sulphurei est odoris.

Fons decaclivos.

BRAN-

BRANCHUS.

Branchus Apollinis Didymæi filius & sacerdos.

Turpe eſſet nobis artes neſcire paternas;
Quas me inſpiratus Pythius edocuit.

BRANCHUS Apollinis filius, quem ſuſcepit ex Iance Succronis filiâ, dum in Theſſalia regis Admeti paſceret armenta. Cúmq; adoleviſſet, videndi patris deſiderio ductus, matrem obnixè rogavit ſæpiùs, ut illi Genitorem declararet, & oſtenderet. Quod poſtquam Nympha ab Apolline impetraſſet, juvenis reverenter adiens Patrem, in ejus amplexum inclinatus, malas Dei oſculatus eſt: Apollo contemplatus filium ſe ac matre dignum, ſingularibus animi corporisq; dotibus exornatum, non mediocriter delectatus eſt illius aſpectu, & præſentia: laudatóq; pueri conſilio, quòd ad Patrem veniſſet, illius capiti coronam impoſuit, virgámq; donavit, quâ fultus vaticinari cœpit, & futura prædicere, oraculáq; poſcentibus reddere. Cúmq; Apollini Didymæo magnificentiſſimum templum ſtructum eſſet ad Poſſideum promontórium Ioniæ propè Miletum, Apollo Branchum filium ſuis præfecit ſacris, oraculáq; diu per eum reddidit. De quo ita *Strabo lib.*4. Poſt Poſſidium, inquit, Mileſium eſt oraculum Apollini Didymæo ſacrum apud Branchidas, octodecim ſtadia aſcendenti. Hoc tem-

plum

plum Xerxes Persarum Rex incendio destruxit cum aliis omnibus Græcorum Deorum delubris, præterquam Dianę, quod sumptuosissimo opere structum erat, id integrum servari jussit, propter structuræ magnificentiam. At Milesii postea templum hoc restaurarunt, & auxerunt ornamentis, ędificiisq; diversis, ut ad fastigium sustentandum mille trabes non sufficerent: Idq; propter amplitudinem & vastitatem, sine tecto remansit. Branchus postquam per multos annos Sacerdotio functus esset in templo Patris sui, extremâ senectute decedens è vita, ad superos relatus est communi Milesiorum decreto, communibúsq; ceremoniis, honoribus, & templo cultus est cum Apolline, unde ipse *Deus Branchides* appellatus est, templum Branchiadum, & Sacerdotes Branchidæ: ut memoria Branchi nominibus tam magnificis nobilitaretur: imò & populi Branchidæ vocati sunt, apud quos oracula hæc reddebantur. Didymęus enim Apollo dictus est, quòd geminam speciem sui nominis præferat, illuminando, formandóq; Lunam: Nam ex uno fonte lucis gemino sidere spatia diei, & noctis illustrat, inquit *Macrobius*. Habuit enim Apollo diversa nomina, à locis variis, ubi reddebat responsa, ut *Clarius* à Claro insula maris Myrtoï, *Delius* à Delo insula maris Ægeï. *Colophonius* à Colophone urbe Ioniæ. *Pataræus* à Patarâ urbe Lyciæ, ubi sex mensibus hybernis reddebat oracula. *Ptoüs* à Ptoo monte, vel à Ptoo Athamantis & Themistûs filio. *Palæphatus lib.* 1. *Milesius* quoq; dictus, ab hoc Branchidarum nobili oraculo. Cui hoc tribuitur responsum datum poscentibus quibusdam, quid credendum esset de opinione ubiq; recepta, *immortales esse animas:* inquit:

Branchus ad Deos relatus.

Ψυχὴ μὲν μέχρις οὐ δεσμοῖς πρὸς σῶμα κρατεῖται
Φθαρτὰ νοοῦσα πάθη θνητοῖς ἀλγηδόσιν εἴκει.
Ἡνίκα δ' ἀνάλυσιν βροτέην μετὰ σῶμα μαρανθὲν,
Ὠκύστην εὕρηται ἐς αἰθέρα πᾶσα φορεῖται,
Αἰὲν ἀγήραος οὖσα, μένει δ' ἐς πάμπαν ἀτειρής:
Πρωτόγονος γὰρ τοῦτο Θεοῦ διέταξε πρόνοια.

Oraculum de immortalitate animæ datũ Politi.

Donec corporeis animus connexibus hæret,
Cedit mortali, patiens humana, dolori.
Sed cùm mortali compage solutus abibit
Corpore confecto, tum totus in æthera fertur,
Incorruptus ubi maneat, nunquamq; senescens.
Sic antiqua Dei fieri prudentia mandat.

Hoc oraculo refutabat opinionem à multis receptam de animorum mortalitate, quos Philosophorum non pauci asserebant interire cum corpore: statuentes hoc certum, quod principium habet à Natura, & incrementa sua cum tempore sortitur, declinationémq; occiduam, id quoq; finem habere: quod in anima hominis contingere dicebant Epicuræi, & alii plurimi. Alii qui saniore fuerunt judicio, non solùm immortalitatem animarum crediderunt, sed etiam resurrectionem corporum, & reversionem animarum in renovata corpora postremo sęculo, quo generale fiet judicium, Deo exigente rationem de omnibus, quæ quisq; in vita gesserit, ut in renovatione & restauratione mundi corpore & animâ pietatis & justitiæ amantes æternâ felicitate fruantur: mali verò æternis torqueantur suppliciis. Hujus sententiæ fuit *Chrysippus*, eo libro, quem *de Providentia* scripsit; ubi ita loquitur:

Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, δῆλον ὡς οὐδὲν ἀδύνατον, καὶ ἡμᾶς μετὰ τὸ τελευτῆσαι πάλιν περιόδων τινῶν εἰλημμένων χρόνου, εἰς ὃ νῦν ἐσμὲν καταστήσεσθαι σχῆμα.

Chrysippus de resurrectione.

De hac renovatione mundi *Plato* vaticinium antiquum Orpheï tale refert:

Ἕκτῃ ἐν γενεῇ καταπαύσεται κόσμος ἀειδής.
Ætate in sexta cessabit machina mundi.

Mundum sex annorũ millibus duraturũ.

Id quod desumptum videtur ex prophetia familiæ *Heliæ:* qui prædixisse fertur mundum sex millibus annorum duraturum, postea interiturum, & novissimè

renovatum iri à Deo rerum omnium restauratore: *Heliæ* hæc verba esse multi credunt: *Duo millia inane, duo millia Lex, & duo millia Messias.* Et de hac restauratione universi plena sunt Sibyllarum scripta. Sed nos certiora multò discimus ex sacris literis, quæ apertè id docent & affirmant.

Ut iterùm ad Branchidarum sive Apollinis Didymæi templum revertamur, quod sumptu, & opibus non cessit Delphico, abfuit à Mileto metropoli Ioniç octodecim stadiis, & ab Ionico littore viginti.

Ad oraculum cùm aliquando venisset *Seleucus* Syriæ Rex, ut inquireret de suo in Macedoniam reditu, quam post Alexandri Magni mortem cupiebat Imperio Syriæ conjungere: Hoc versu illum à proposito Deus divertit.

Oraculum Seleuco datum.

Μὴ σπεῦδ' Εὐρώπην: Ἀσίη τοι πολλῷ ἀμείνων.

Ne propera Europen: Asiæ tibi faustior ora.

Cumq; idem percunctaretur de loco ubi moriturus esset, responso hoc ambiguo illi DEUS annuit.

Ἄργος ἀλευόμενος τὸ πεπρωμένον εἰς ἔτος ἥξεις:
Εἰ δ' ἄργει πελάσαις τότε κεν παρὰ μοῖραν ὄλοιο:

Fatales perages annos, si fugeris Argos.
Ante ævum fatale cades, si veneris Argos.

Rex DEI admonitionem animo recondens, urbes omnes Argi nomine appellatas vitavit, ut Peloponnesiacam, Amphilochicam, & aliam in Orestia prope Macedoniam, à qua Macedones olim vocabantur Argeadæ, & aliam à Diomede conditam in Ionia: Sed postquam Lysimachum superatum ad Lysimachiam urbem interemisset, casu incidit in aram quandam cultu celebrem, quam regionis accolæ vocabant *Argos*, ubi à Ptolomæo Ceranno per insidias interfectus est.

Licinio datum oraculum.

Hoc quoq; Branchidarum oraculo delusus est *Licinius* Imperator, qui cum *Constantino* Magno regnabat: Is spe obtinendæ monarchiæ ductus, Apollinem Milesium sive Didymæum consuluit, qui illi in hæc verba respondit:

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
Σή τε βίη λέλυται: χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

Sozomenus lib. 1. cap. 7.

Te vetulum vexat juvenum manus impete forti:
Et tua jam fracta est vis, adventante senectâ.

Etiamsi in multis multa vera protulerit Dæmon, quia tamen mendaciis gaudet, omnia ejus responsa ambigua, & incerta proponit, ut homines decipiat, & in interitum adducat: qualia multa legimus antea. Hinc λοξίας Apollo vocatus est, quòd veritatem oraculorum ęnigmatibus, & obscuris verbis ita intricet, ut in contrarium sensum plerumq; interpretari possint.

Apollo λοξίας.

Branchidarum oraculum jusserat aliquando *Pactyam Lydum*, (qui à Cyro Rege Persarum defecerat, secúmq; ingentem vim auri abstulerat) tradendum Tabalo Præfecto regio Sardis. Aristodicus Cumæus Heraclidę filius, cùm grave putaret, & ab omni humanitate alienum, supplicem hominem barbaro regi ad certũ exitium tradere oraculi vanitatem refellere volens, templum Branchi undiq; circumivit, passeres, aliásq; aviculas, quæ in templi parietibus nidificarant, è nidis excussit, & ejecit. Quæ dum faceret, vox ex adyto templi audita est: *O hominum scelestissime, quænam libido te incessit, ut audeas meos supplices è templo meo deturbare?* Respondit Aristodicus: *Et tu hujusmodi auxilium fers supplicibus; dum Cumæos jubes Pactyam supplicem Persis prodere.* Cui Deus: *Equidem jubeo, ut malè agentes malè pereant: neq; deinceps hoc oraculum vestris interrogationibus importunis lacessatis.* Hoc postremum responsum cùm accepissent Cumæi, Pactyam ablegaverunt Mitylenam, inde in Chium, Chii verò illum hostibus tradiderunt. *Herodot. lib. 1.*

Oraculum contra Pactyam Lydum.

Julianus Imperator postremus fuisse dicitur, qui ad Dæmonum oracula se contulerit, auguriisq;, extispicina, cæterisq; Ethnicorum superstitionibus usus sit.

Cùm

Cùm enim expeditionem pararet in Persas, de qua valdè solicitus erat, postquam sacrificiis consuetis Deos placasset, & ad Ctesiphontem levi prælio de hostibus victoriam reportasset, pro gratiarum actione, dum Marti instauraret sacrificium, ex decem tauris, antequam ad aras pervenissent, novem morte subitâ corruerunt. Decimus fractis funibus effugit, vixq; iterùm captus, calcitrando, & reluctando tandem cum difficultate ad altare perductus est: quod mali ominis indicium Aruspices omnes interpretati sunt. Placuit igitur Deum consulere, ut ab eo planiùs edisceret, quis futurus esset belli exitus. Cui in hæc verba responsum est:

Γηγενέων ποτὲ φῦλον ἐνήρατο μητίετα Ζεὺς. *Juliano Imp. respõsum datum ambiguũ.*
Ἔχθιστον Μακάρεσσιν Ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσι.
Ῥωμαίων Βασιλεὺς Ἰουλίανος θεοειδὴς,
Μαρνάμενος Περσῶν πόλιας, καὶ τείχεα μακρὰ
Ἀγχεμάχων διέπερσε πυρὶ, κρατερῷ τε σιδήρῳ
Νολεμέως δ᾽ ἐδάμασσε πόλεις, τε καὶ ἔθνεα πολλά.
Ἀλλὰ καὶ Ἑσπερίων ἀνδρῶν Ἀλεμάνικον οὖδας.
Ὑσμίναις πυκινῇσιν ἑλὼν ἀλαπάξεν ἀρούρας.

Terrigenûm quondam stravit Saturnius agmen,
Cœlicolûm divo populo quod bella parabat.
At Dux Juliane invictæ clarissime Romæ,
Tu Persas bello profligas, mœnia, & urbes
Diruis, & ferro, & hostilibus omnia flammis
Vasta facis, populisq; domas cum pluribus urbes.
Quinetiam occiduis Alemanæ gentis in oris,
Prosternisq; acies, & agros populare feroces.

Obscuro hoc responso multa Dæmon fallax Principi nefario promittit, sed falsa, ut illum deluderet, & de sua apostasi, Deo ita jubente, ultionem sumeret: Nam paulò post cum hoste congressus, in conflictu ab homine quodam incognito conto transfossus vitam cum Imperio amisit; exercitus fame consumptus est; pax fœda & turpis cum hoste pacta, proditis civitatibus, quæ nunquam antea juri Persico paruerant. *Juliani Mors.*

Cares aliquando Apollinem Milesium sciscitati sunt, quos in suum auxilium accerserent, dum bellum pararent contra Persas: an Milesios ipsos sibi expeditionis socios sumerent: Branchida Sacerdos Deo concepto respondit: *Milesii ab Apolline notati ignaviæ.*

Πάλαι ποτ᾽ ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.

Olim cùm dicat *Milesios fuisse strenuos*, infert postremis temporibus à majorum virilitate degenerasse, ideò Caribus futuros inutiles. Factumq; est, ut pugnâ cum Persis consertâ, Milesii omnes ad internecionem cæsi sint.

De Brancho ita scribit *Statius:*

Primoq; æqualis honori Branchus. Et *Mirandula in hymnis:*

Hinc quoq; Branchiaco vatem stimulavit ab axe
Delius, innumeris subigens ambagibus orbem.

Apollo *Thyrxeus*, qui prope Cyanas in Asia colitur ad Lycum amnem, fanum habuit religione clarum: cui adjacebat fons aquis fatidicis: in quas qui intuebantur, præfatis aliquibus verbis, & precibus, agnoscebant quæ vellent. *Apollo Thyrxeus.*

MERCURIUS TRISMEGISTUS.

Quòd Iove sis genitus magno, vis enthea mentis
Divinæ, et coeli cognitio alta probat.

MERCURIOS antiquitas *tres* numeravit. *Primus* Cœli & Himeræ, hoc est, diei filius habitus est. *Secundus* Liberi Patris, & Proserpinæ. *Tertius* Jovis & Majæ Plejadis: quibus alii addunt *quartum* Jove & Cyllene genitum. *Quintus* citatur à *C. Cotta* Pontifice, (qui apud *Ciceronem* de religionibus, & varietate opinionum de Diis disputat) & hunc esse dicit, qui Argum occidit, unde Ἀργειφόντης vocatus est. Propter cujus cædem Jovis jussu factam, ut ab Argi Actoris filii custodia *Io* Inachi filiam in vaccam mutatam liberaret, relictâ Græciâ in Ægyptum cum Io fugere coactus est. Sed mythologi hanc fabulosam historiam mysticè interpretantur. Argum enim illum πανόπτην oculatum interpretantur sphæram stelliferam, innumeris oculis, hoc est, multitudine stellarum fulgentem. Mercurium autèm pro Sole capiunt, qui ortu suo, profuso lumine, stellarum lucem obscurat. Unde dicitur Argum interemisse, quia stellæ species quædam videntur cœlestium oculorum. Lege de hac re *Macrobium lib.1. Saturnal. cap.19.*

Ἑρμῆς Ἀργειφόντης.

Mer-

Mercurius igitur ob cædem Argi in Ægyptum fugiens, honorificè ab omnibus exceptus est, propter eruditionem, literarúmq; cognitionem, & Jurisprudentiam: Leges enim dedit Ægyptiis, & modum præscripsit vitæ tranquillæ, & ad conservationem societatis humanæ accommodatæ. Ritúsq; sacrorum literis mandavit, & Sacerdotum collegia instituit, qui singuli peculiaribus ceremoniis Deos patrios colerent, & iis pro anni temporibus sacrificia facerent. Fuit enim inter Ægyptios Sacerdos, Philosophus, & Rex: floruitq; ante Pharaonum tempora. *Suidas* scribit illum nomen *Trismegisti* sortitum fuisse ob *Trinitatis mysterium*, ab ipso primo inter Ethnicos revelatum. Erat enim doctrinâ excultissimus, & rerum usu excellenter exercitatus. Idcircò Ægyptii viventem summâ reverentiâ coluerunt: mortuúmque pro DEO habuerunt, illum *Theuth* appellantes, & ab ejus nomine Septembrem (qui apud eos est primus anni mensis) cognominaverunt. In ejus honorem ædificata est in Ægypto *Hermopolis*: Nam Ἑρμῆς apud Græcos est *Mercurius*. Is multa scripta reliquit de cognitione rerum divinarum. In quibus Deum unum & solum esse tradit Patrem, & ἀνώνυμον. Quia cùm unus sit & solus, nomine non eget, ut ab aliis discernatur. Ὁ δὲ Θεὸς, *inquit*, ὁ δὲ εἷς, ὀνόματος οὐ προσδέεται, ἔστι γὰρ ἀνώνυμος. Et hunc Deum, qui solus est & Deum alium neminem suæ Divinitatis socium admittit, fatetur esse conditorem hominis.

Mercurius Rex, Sacerdos, & Philosophus ante Pharaonum tempora.

Trinitatis mysterium à Mercurio revelatum.

Theut Mercurius.

Deus ἀνώνυμος.

Καὶ τὸ αὐτὸ ἐξ ἀμφοτέρων φύσεων, τῆς δὲ ἀθανάτου, καὶ τῆς θνητῆς μίαν ἐποίει φύσιν ἀνθρώπου: τὸν αὐτὸν πῆ μὲν ἀθάνατον, πῆ δὲ θνητὸν ποιήσας, καὶ τοῦτον φέρων ἐν μέσῳ θείας καὶ ἀθανάτου φύσεως, καὶ τῆς θνητῆς, καὶ μεταβλητοῦ καθεστήσατο, ἵνα ὁρῶν ἅπαντα, ἅπαντα δὲ θαυμάσῃ.

Atqui DEI hujus summi filium vocat Δημιουργὸν: quòd per eum facta sint omnia, quæ in hoc mundo creata sunt. Et hujus filii nomen ait incognitū esse omnibus hominibus, ipsis etiam Angelis, qui DEO assistunt, & ejus voluntatem jussáq; promptitudine mirabili exequuntur. Mysterium tamen generationis hujus filii admirantur & suspiciunt: cujus nomen ore non potest exprimi:

Δημιουργὸς Dei filius.

Αἰτία δὲ τούτου αἰτίου ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθοῦ βούλησις, ἡ Θεὸν προήνεγκεν, οὗ τὸ ὄνομα οὐ δύναται ἀνθρωπίνῳ στόματι λαληθῆναι. Et paulò post addit iterùm: Ἔστι γάρ τις, ὦ τέκνον, ἀπόρρητος λόγος σοφίας πάντων καὶ προγεννώμενος κυρίου, ὃ εἰπεῖν ὑπὲρ ἄνθρωπόν ἐστι.

Idem Trismegistus, (ut citat *Lactantius lib. 4. de verâ Sapientiâ*) fatetur Dei summi filium venturum in carne, ut legitur eo libro, qui inscribitur Λόγος τέλειος.

Ὁ κύριος, καὶ τῶν πάντων ποιητὴς, ὃν Θεὸν καλεῖν νενομίκαμεν, ἐπεὶ τὸν δεύτερον ἐποίησε Θεὸν ὁρατὸν καὶ αἰσθητόν: αἰσθητὸν φημὶ, οὐ διὰ τὸ αἰσθέσθαι αὐτὸν, (περὶ δὲ τούτου οὐκ ἔστι πότερον αὐτὸς αἴσθοιτο ἀλλ' ὅτι εἰς αἴσθησιν ὑποπέμπει καὶ εἰς νοῦν;) ὅτι οὖν τοῦτον ἐποίησε πρῶτον, καὶ μόνον, καὶ ἕνα, καλὸς δὲ αὐτῷ ἐφάνη καὶ πληρέστατος πάντων τῶν ἀγαθῶν ἡγίασέ τε, καὶ πάνυ ἐφίλησεν ὡς ἴδιον τόκον.

Trismegistus de Christo.

Hunc quoq; DEI filium testatur Hermes venturum ultimis sæculis, ad liberationem & salutem piorum.

Ἔπ' ἂν δὴ ταῦτα ὧδε γένηται, ὦ Ἀσκλήπιε, τότε ὁ κύριος καὶ Πατὴρ, καὶ Θεὸς, καὶ τοῦ πρώτου, καὶ ἑνὸς Θεοῦ Δημιουργὸς ἐπιβλέψας τοῖς γινομένοις, καὶ τῇ ἑαυτοῦ βουλήσει, τοῖς τοιούτοις τὸ ἀγαθὸν ἀντερείσας τῇ ἀταξίᾳ, καὶ ἀνακαλεσάμενος τὴν πλάνην, καὶ τὴν κακίαν ἐκκαθήρας: πῆ μὲν ὕδατι πολλῷ κατακλύσας, πῆ δὲ πυρὶ ὀξυτάτῳ διακαύσας, ἐνίοτε δὲ πολέμοις, καὶ λοιμοῖς ἐκπιέσας, ἤγαγεν ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον, καὶ ἀποκατέστησε τὸν ἑαυτοῦ κόσμον.

Non fuerunt ignari summi illi Philosophi unum esse Deum conditorem, & conservatorem mundi: sive id didicerint ab Ægyptiis, qui omnium postremi doctrinam à primis parentibus acceptam servaverunt integram, sive legerint libros sacros Israëlitarum, & monumenta Prophetarum DEI, qui Spiritu Sancto afflati multa prædixerunt de mutatione regnorum, de afflictionibus, & ærumnis, quas Deus immittet hominibus propter idolorum cultum, & enormia crimina, quæ hanc idolomaniam consequi solent.

Neq; solus hic Hermes Deum unum, & solum esse adorandum cognovit, *Justinus Martyr* citat locum ex Orpheï Poëmate ad Musæum, quod Διαθήκας vocat, in quo unum ac solum Deum conditorem, bonorum datorem, & vindicem scelerum fatetur.

Orphei de uno Deo sententia.

Μουσαῖ, ἐξερέω γὰρ ἀληθέα: μηδέ σε τὰ πρὶν
Ἐν στήθεσι φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρσῃ:
Εἰς δὲ Λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ δ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.
Εἷς ἔστ' αὐτογενὴς, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται:
Ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περιγίγνεται: οὐ δέ τις αὐτὸν
Εἰσοράᾳ θνητῶν: αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.
Οὗτος δ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν θνητοῖσι δίδωσι.
Καὶ πόλεμον κρυόεντα, καὶ ἄλγεα δακρυόεντα:
Οὐδέ τις ἐσθ' ἕτερος χωρὶς μεγάλοιο Ἄνακτος:
Αὐτὸν δ' οὐχ ὁρόω: περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται:
Πᾶσιν γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις,
Ἀσθενέες δ' ἰδέειν τὸν Δία πάντων μεδέοντα.
Οὗτος γὰρ χάλκειον ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται
Χρυσέῳ ἐν θρόνῳ. Γαίης δ' ἐπὶ ποσὶ βέβηκε.
Χεῖρα τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος Ὠκεανοῖο
Πάντοτεν ἐκτέτακεν: περὶ γὰρ τρέμει οὔρεα μακρὰ
Καὶ ποταμοὶ, πολιῆς τε βάτος χαροποῖο θαλάσσης.

Hæc sic Latinè reddita sunt:

Vera loquor, Musæ, audi: non prodita quondam
Pectoribus, caræ privent te lumine vitæ.
Tu verbum aspiciens Divinum, hærescere nunquam
Huic cessa: huc mentem verte, huc cor dirige: rectam
Insistensq; viam, mundi Regem aspice solum.
Ex se unus genitus: genita & sunt omnia ab uno.
Versaturq; in eis ipse: ex mortalibus ullus
Non videt hunc: contra sed cunctos lumine cernit.
Largitur mala deq; bono mortalibus. Idem
Ærumnas tristes ciet, & lacrymabile bellum.
Nec regum quisquam est Rege illo major in orbe.
Ipsum ego non video velatum nubis amictu.
Namq; tueri acie infirma, qui cuncta gubernat,
Mortales nequeunt oculi, regemq; coruscum.
Ipse autem in magno constans, & firmus Olympo est:
Aureus huic thronus est, pedibus subjectaq; terra:
Oceani ad fines illi protenditur ingens
Dextera, qua montes alti tangente tremiscunt,
Et fluvii, canumq; æquor cum sede profunda.

Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum postremos versus paulò aliter recitat, & auget hoc modo.

Ἐκτέτακεν, ὀρέων δὲ τρέμει βάσις, ἔνδοθι θυμοῦ
Οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερὸν μένος, ἐστὶ δὲ πάντῃ
Αὐτὸς ἐπουράνιος, καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελευτᾷ.
Ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων, καὶ μέσσων, ἠδὲ τελείων;
Ἄλλως οὐ θέμιτον σε λέγειν: τρομέει δὲ τε γυῖα.

Expandit dextram, montanas concutit intùs
Ira bases, motus nec possunt ferre valentes:

Ipse est in cœlis, & terram amplectitur omnem.
Principium mediis, extremisq́; ipse paratum est.
Non aliter fas est te dicere: membra tremiscunt.

Idem *Clemens* alios quoq; ex Orpheo citat versus, testantes unum & solum Deum esse omnium conditorem. *Deus unus & solus.*

Εἷς ἔστ' αὐτοτελὴς, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται.

U*nus perfectus per se: ex uno omnia facta.*

Et alibi, ubi exprimit Christi nativitatem, & ortum secundùm carnem ex Chaldæa gente futurum. Chaldæos enim capit pro Hebræis, qui ex Chaldæa regione venerunt.

Εἰ μὴ μουνογενής τις ἀπορρὼξ φύλου ἄνωθεν
Χαλδαίων, ἴδρις γὰρ ἔην ἄστροιο πορείης.

U*nigenam præter, cui derivatur origo*
Chaldæûm de gente: via huic nam cognita cæli.

Eusebius lib. 9. de præparatione Euangelica citat hoc testimonium de vero Deo, quem Chaldæi, & Hebræi colant: quod superiùs ad *Serapidis* Oracula retulimus.

Χαλδαῖοι μοῦνοι σοφίην λάχον: οἱ δ' ἄρ' Ἑβραῖοι
Αὐτογένητον Ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς.

Chaldæis quæ vera esset Sapientia tantùm
Hebræisq́; ipsis concessum agnoscere, purâ
Æternum qui mente colunt regemq́; Deumq́;.

Noverant sanè antiqui illi Philosophi ex uno Deo dependere certitudinem causarum omnium, quas solus mutat, quotiescunq; placet, nec cuiquam subjectus est: sed illius voluntate cuncta gubernantur & reguntur. Contra opinionem Stoïcorum, qui Deum post absolutum mundi opificium credebant otiosum in cœlis degere, gubernationemq; rerum relinquere Fato & Fortunæ. *Deus Stoïcorum ociosus.*

Non Deus est Numen Parcarum carcere clausum,
Quale putabatur Stoïcus esse Deus.
Ipse potest Solis currus inhibere volantes:
Ipse velut scopulos flumina stare jubet.

Omnes enim eventus, omnia consilia, Deo adjuvante, sunt prospera & secunda: quod sæpè repetit *Pindarus:*

Γλυκὺ δ' ἀνθρώπων τέλος ἀρχά τε δαίμονος
Ὤρνυντος αὔξεται.

Jucundus hominibus exitus, principiumq́; Deo incitante crescit. Et *in Olympiis.* Ἐκ Θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ ἐς ἀεὶ πραπίδεσσιν. *Deo adjuvante homines in perpetuum florent Sapientiâ.* Et paulò post:

Πολλοὶ δ' ὁδοὶ σὺν Θεοῦ εὐπραγίας.

Multæ sunt viæ felicitatis Deo comitante.

Ejusmodi plurima leguntur apud antiquos, quæ ex commercio, & frequentatione cum Patribus sanctis, & ex lectione librorum sacrorum eos didicisse est verisimile. Non enim dubium est Orpheum, Pindarum, Platonem, aliosq; plurimos legisse Israëlitarum libros: sed superstitionibus ubiq; crescentibus, & opinione de Deorum pluralitate ab omnibus populis receptâ, subobscurè mentis suæ conceptum scriptis mandaverunt, quæ expuncta, abrasa, & correcta fuerunt à Sacrificulis, & Dæmonum sacerdotibus, ne populus averteretur ab idolorum cultu. Periculosum enim fuit veritatē in medio proponere posterioribus maximè sæculis: ut legimus de Socrate, Platone, Theophrasto & aliis: quorū alii morte plexi, alii in vitę discrimē venerunt, quòd doctrinā de uno Deo, contra omniū opinionē publicarēt.

Sed

Statua Mercurii fatidica.

Sed de nostro Mercurio hoc addendum est, illum post obitum divinis honoribus fuisse cultum, non solùm in Ægypto, sed per totum orbem terrarum, templis illi, arisq; , & sacrificiis dicatis. Ac inter cæteras ejus statuas una fuit lapidea in Achaiâ Pharis, quæ oracula reddebat. Ad eam enim sub vesperam thus incendebatur in arâ, lucernæ replebantur oleo, & ad dextram simulachri manum reponebatur nummus aheneus, precésq; auribus DEI obmurmurabantur: quibus ritè peractis, sciscitantes discedebant è templo domum obturatis auribus, egressiq; forum, quam primò vocem apertis auribus excipiebant, responsi loco interpretabantur, tanquam à Mercurio emissam.

Hermes de Trinitate.

De *Trinitate* loquens Hermes inquit, *in Trinitate unam esse Deitatem*: his verbis: *Fuit Lumen intelligens ante Lumen intelligens, & fuit semper Mens Mentis Lucida: & nihil aliud fuit hujus veritas, & Spiritus omnia continens. Extra hunc non est Deus, non Angelus, non essentia ulla alia. Omnium enim Dominus est, & Pater, & Deus, omnia sub ipso, & in ipso sunt. Obtestor te, cælum magni Dei sapiens opus, obtestor te vocem Patris, quam locutus est primum, cùm omnem mundum formavit, obtestor te per unigenitum Sermonem, & Patrem omnia continentem, propitius, propitius mihi esto.* Lege *Suidam* de reliquis.

Dii ab hominibus facti.

In Asclepio Hermes *alios Deos à summo Deo factos*, dicit, *alios ab hominibus.* Et paulò post: *Quoniam majores nostri* (Ægyptios intelligens) *multùm errabant circa Deorum narrationem increduli, & non animadvertentes ad cultum religionemq; divinam, invenerunt artem, quâ efficerent Deos. Cui inventæ adjunxerunt virtutem de mundi naturâ convenientem: Eamq; miscentes, quoniam facere non poterant, evocantes animas Dæmonum, vel Angelorum, eas indiderunt imaginibus sanctis, divinisq; mysteriis: per quas idola, & benè faciendi & malè vires haberent*: Augustinus lib. 8. de Civitate Dei cap. 24.

Abelis liber de Planetis.

S. Thomas in libro quem edidit *de Ente & Essentia*, tradit Abelem Adami filium conscripsisse quædam de virtutibus & proprietatibus Planetarum: Cúmq; cognosceret mundum periturum diluvio generali, characteribus certis id designavit, signatumq; secretum lapidi inclusit, nequid damni ex inundatione cataclysmi scripta acciperent. Multis post diluvium sæculis scripta hæc pervenerunt in manus Mercurii Trismegisti: ex quibus de multis edoctus est, quæ omnia in suum usum convertit: nempe modum consecrationum, & arcana plurima ad Magiam naturalem pertinentia: Eadem scripta per manus tradita ab illâ antiquitate, tandem devenerunt ad S. Thomam: ex quibus didicit confectionem quarundam imaguncularum, quæ consecratæ ad certos Planetarum influxus, & cœli positionem, avertunt occursum noxiorum animalium: impositæq; fontibus efficiunt, ut urnę frangantur ad aquarum contactum. Et alia infinita secreta, quæ per Magiam naturalem procurantur, quam multi astu Diaboli decepti non alienam à pietate audent affirmare. Quicunq; primus hanc historiam contexuit, gravissimè erravit, aliosq; decipiendo sibi ipsi imposuit. Indignum, certè, Christiano est credere, sanctum illum Patriarcham Abelem, tam citò à creatione hominis in hæc deliria lapsum esse, ut tam curiosa, vana, & impia scriptis mandaverit, per quæ homines in errores perniciosos inducerentur, & à Deo vero alienarentur.

NB.

Venturum Christum prædixit, qui cultum idolorum subverteret.

Hermes item *in Asclepio* de cultu Dæmonum loquens, (in quo Ægyptii reliquos orbis totius populos superabant) ita scriptum reliquit: *Quoniam præscire cuncta prudentem decet, istud vos ignorare fas non est. Futurum tempus est, cum appareat Ægyptios in cassum piâ mente Divinitati sedulam religionem servasse: & omnis eorum sancta veneratio in irritum casura frustrabitur.* Ubi videtur designare venturum Christum, qui doctrinâ cœlestis Euangelii per suos Apostolos cultum Dæmoniorum subverteret. Postea addit Hermes: *Tunc terra ista sanctissima sedes delubrorum, atq; templorum, sepulchrorum erit mortuorumq; plenissima.*

De Trismegisto his verbis loquitur *Lælius Cleopassus Hydruntinus* in suis poëmatibus, ubi introducit Mercurium disserentem de uno solo & æterno Deo, ac de superstitionibus Ægyptiorum:

Gen-

Gentiles coluisse Deos me Barbara Memphis
Vidit, & Isiacis incubuisse sacris,
Sed fixisse oculos longè altiùs inscia mente
Personis unum nam tribus esse Deum
Distinctum sensi Patrem, Natumq; : ab utroq;
Divinus manat Spiritus atq; Deus.
Cætera, quæ mundi gentes coluere prophanæ,
Numina, confictis sunt data nominibus.
Quosq; Deos dixi Geniis extare vocatis,
Hos sensi humani vanum opus ingenii.
Stulta superstitio, & fallaces dæmoniorum
Technæ, & Magnatum prævaluére minæ.
Connivere necesse fuit me moribus illis:
Mors spretæ precium relligionis erat.
Sed tamen arcanis docui mysteria signis
Maxima, prudenti non nisi nota viro.
Quæ declarabant unum super æthera Numen
Esse, hoc mundanum quod statuisset opus.
Cujus stelliferos immensa potentia cœlos,
Et terræ, & pelagi vasta fluenta replet.
Qui regit, & vegetat latum, quem condidit, orbem:
Cui similis nullus, parq; in honore Deus.
Secretum hoc solis notum Sapientibus: error
In densis reliquos detinuit tenebris.
Hoc sibi homo exitium conflat, dum Numine spreto
Inventis stolidè luxuriat propriis.
Cæcæ sunt hominum mentes, nisi cœlitùs illas
Divini fulgor Luminis irradiet.
Ipse sui cultûs leges præscripsit: ab harum
Normâ mortali flectere vota nefas.
Solus enim, solus (qui quâ ratione jubetur
Aris imponit munera) ritè litat.

Cleopassus de Mercurio.

Et certè Cleopassus veram hîc Mercurii mentem declarasse videtur. Certum enim est magnum illum Regem, Sacerdotem, & Philosophum mente conjectasse multa de omnipotenti, & æternâ DEI Substantiâ, quæ suæ Divinitatis nullum participem vel socium admittit: cùm solus sit omnium conditor: omnésq; creaturæ cum cœlesti majestate collatæ, minùs sint quàm nihil. Quapropter mihi graviter peccare videntur, qui Philosophorum antiquorum laudē ita imminuunt, ut nihil illis relinquant, quàm nescio quas virtutes politicas, quæ ab omni pietate sint alienissimæ. At non est quod summis illis viris tantillum gloriæ invideamus. Ignaros quidem admittam illos fuisse adventus CHRISTI Servatoris, per quem solum salus mundo parta est: Illos tamen non dubito mente concepisse unum Deum, qui solus coli vellet ac deberet; Reliquos Gentium Deos crediderunt esse Genios Assessores illius summæ Divinitatis, à quâ, commmunicatione quadam, multum potentiæ in humanas creaturas accipiebant, ut illis in necessitatibus opitulari possent, morbis succurrere, alimoniam præbere, telluris ubertatem promovere, & reliqua ejusmodi procurare, quæ ad ornatum, & necessitatem facerent: ideò aliquem secundum honorem Geniis illis tribuerunt, quatenus per eos summus ille Deus tam excellentes virtutes operaretur. Philosophia quidem hæc errores maximos in se continuit, utpote quæ ansam præbuit cultûs idolorum, & mortuorum: qui postquam introductus est, paulatim extirpavit omnem reverentiam quæ DEO summo debebatur: Neq; in potestate fuit posterorum eradicare

Multi sinistrè sentiūt de Philosophis antiquis.

è mentibus hominum conceptam hanc de pluralitate Deorum opinionem, quam vulgus obstinaciter retinuit, & Principes superstitiosi edictis severissimis observari præceperunt.

Hinc videmus Socratem potâ cicutâ mortem ultrò subiisse, quòd unum Deum conditorem rerum omnium coli debere doceret: Platonem, Theophrastum, aliosq; plurimos hanc opinionem secutos de vitâ periclitasse. Qui si scriptores habuissent idoneos suarum opinionum promulgatores, fortassis legeremus insignia pietatis illorum testimonia. Metus illos coercuit, ne auderent propalare, quod animo sentirent. Pusillanimitas illorum vituperanda est, sicuti constantia illa & Zelus ardens sanctimoniæ & pietatis erga Deum meritò laudatur in sanctis martyribus primitivæ Ecclesiæ, qui alacriter, & fortiter, rejectis idolorum, & creaturarum cultibus; diversorum suppliciorum cruciatus sustinuerunt, ad unum æternum & omnipotentem Deum convertentes oculos, & ad ejus Filium æternum JESUM CHRISTUM, per quem vitæ æternæ fruitionem expectabant, & ea fide jam potiebantur in terris. Ideò illos oportuit virtute supernaturali confirmari, quâ salutaris Euangelii doctrina in animis fidelium insinuaretur, dum constanter mortem obirent, miraculisq; diversis in vitâ, & post mortem illustres redderentur. Ideò tantis honoribus illos coluit antiquitas, & veneratur hodierna fidelium charitas.

Metus Philosophos multos coërcuit ne veritatem de Deo publicarêt.

Palæphatus lib. II. tradit Mercurio Trismegisto patrem fuisse Philonem, qui ex Proserpina filia, quam in balneo conspexerat, generavit hunc filium: eumq; cùm exponere vellet propter incesti dedecus, consuluit Mathematicum quendã, qui eo tempore famâ erat celebris, propter astronomicas prędictiones & vaticinia. Is Philoni patri respondit puerum, qui ex ejus filiâ natus erat, fore maximum & doctissimum rerum divinarum interpretem. Obtenturumq; inter homines magnam auctoritatem, & potentiam: id illi ex astris promitti eventu certissimo. Pater hoc vatis responso motus, puerum servavit, & educavit: curavitq; bonis literis & liberalibus omnibus disciplinis institui: ita ut cum tempore miraculo omnibus factus sit, propter doctrinam, & ingenii acumen.

Mercurius Philonis & Proserpinæ filius.

Atq; ideò dictus est SOL, quòd quasi lumen esset mundi, ob excellentem rerum omnium scientiam. Quod autem nostro tempore quidam existimant, (sequentes *Marsilii Ficini* opinionem,) Mercurium hunc Trismegistum secundùm *Suidam* præcessisse Pharaonum tempora, & conscripsisse libros de origine mundi, à Deo omnipotente Sapiente & Bono conditi, ex quo Moses bonam suæ Genesis partem desumpsisse probetur: quòd iisdem verbis utatur, quibus Mercurius in primâ creatione, *Et ferebatur Spiritus DOMINI super aquas.* Horum opinio, ut falsa est, ita quoque periculosa est, & in Atheïsmum præceps. Sanctus *Propheta* MOSES, *qui cum DEO locutus est de facie ad faciem*, non opus habuit testimonio hominum, quantumvis excellentium in omni genere doctrinæ, cùm à fonte luminum, & omnis Sapientiæ potuerit haurire ea omnia, quæ ad suæ historiæ certitudinem facerent. Quòd si Mercurius, & alii aliqui consentanea multa publicarunt cum eis, quæ in sacris continentur voluminibus, non dubium est, quin ea didicerint à Chaldæis, Judæis, & Ægyptiis, qui eam doctrinam à primis Patribus, quasi per manus acceptam, & diu in suâ puritate conservatam retinuerunt: quæ successu temporis, Dæmonum astu, & populorum in superstitiones & idololatriam proclivium violentiâ, paulatim in mentibus hominum refrixit, obscurata est & extincta. Quapropter, cùm de hac mundi creatione ratiocinamur; solius Scripturæ sacræ testimonio niti & fulciri nos oportet: ne dum externorum auctorum assertiones admittimus, fidei nostræ fundamenta luxemus, & debilitemus: quæ hodiè tot monstrosarum hæreseum convelluntur sectis, & nisi Spiritus DOMINI mentes Electorum

Curiositas in multis periculosa.

rum suorum confirmaret, labefactarentur. Tanta est in animis omnium innata curiositas, & controversiarum, contradicendiq; cupiditas, ut Sartoribus, Sutoribusq;, & mulierculis moris sit disputare de rebus sacris, de Philosophiâ, & abstrusioribus Naturæ secretis: idq; conniventiâ & indulgentiâ doctiorum: qui dum asserunt salutem, quam obtinemus per JESUM CHRISTUM, ad omnes pertinere, cujuscunq; sexus & conditionis esse possint: ideò rationi consentaneum esse censent, ut omnes huic studio incumbant, erudianturq; in omnibus, & singulis, quæ in sacris literis continentur. Hinc Enthusiastarum tantus numerus ubiq; videtur, qui locorum obscuriorum interpretationes sibi vendicant: Doctores publicos audiunt, ut reprehendant, & in dubium adducant eorum doctrinam, ignorantiæ, negligentiæ, vel stupiditatis, eos redarguant; visiones suas enarrant, somniant futura, prophetizant, & ejusmodi deliriis agitati Spiritum Sanctum sibi communicari autumant: Alii quorum malæ sunt animæ colligunt adcuratè quæcunq; inveniunt in libris Sacris conformia cum antiquorum Philosophorum opinionibus, & ex hac collatione & conformitate fidem abrogant verbo divino, contradictoria, absurda, falsa, & pro ratione temporum, locorum, & personarum immutata vel neglecta in unum congerentes: Cumq; se in his exactam operam præstitisse putant, nihil aliud præstant, quam se in præcipitia omnis impietatis deturbent, conscientias simpliciorum & incautorum illaqueent, & in perditionem adducant. Sapere quidem nos jubet Apostolus, sed non quæ supra captum nostrum sunt. Sobriè de Divinis disputandum, *ne dum Majestatem minùs opportunè scrutamur, opprimamur à gloriâ.* Modus in omnibus servandus est, neq; curiositate nimiâ, aut garriendi stolidâ cupidine, aut ingenii aciem ostentandi, danda est Satanæ occasio nos decipiendi, aut alienandi animos nostros à Christianâ simplicitate: quæ Doctores Ecclesiis proposuit, quorum documentis institui & regi necesse est rudem plebeculam: quæ suo intenta operi, non debet nimiùm curiosè disquirere, quæ ad eorum statum & conditionem non pertinent. *Noli altum sapere.*

PROTEUS.

Proteus Oceani & Tethyos filius.

Audiit ambiguis Aegyptus Protea Verbis
Narrantem summi mystica sensa Jovis.

PROTEUS inter Deos marinos ab antiquis numeratus est, existimatúsq; filius Oceani & Tethyos, & Phocas Neptuni in mari pascere, plurimúmq; potestatis in Pelagi Numina adeptum. Ut qui Tritoni Glauco, Nymphisq; imperaret, & Æolum cum suis ventis ad tempestates movendas admitteret, quotiescunq; liberet: monstráq; æquoris incitaret ad naufragia cienda: Ideò Protei Numen metuendum placabant sedulò nautæ: tabulásq; ejectamentorum naufragii non minus ac Neptuno consecrabant. Fuit & idem vaticiniorum peritissimus: Responsa enim dabat poscentibus, nō minùs certa quàm Apollinis, quotiescunq; in rebus dubiis ejus posceretur consilium; idq; nō solùm postquā defunctus ad Deos relatus est, sed etiam dum adhuc in vita superstes esset. Princeps fuit juris humani diviniq; cultor insignis, religionis, & pietatis erga Deos observator, justitiæ, recti, æquíq; procurator: quiq; hominis vitam ad concordiam, societatémq; humanam referri debere docebat: terram colendam,

Proteus fatidicus.

Proteus Princeps doctus & religiosus.

& de primitiis omnium frugum ſacra Diis facienda. Hæc illi ſummam auctoritatem acquiſiverunt apud priſcas illas gentes rudes, & omnis cultus expertes, qui tantas virtutes in homine Principe ſuſpiciebant & admirabantur: ideò ſeſe ultrò illius dominationi ſubmiſerunt, illiusq; præceptis inſtitui ſe, & regi permiſerunt. Regnaſſe enim dicitur ſumma integritate in *Carpatho* inſulâ maris Mediterranei, quæ media eſt inter Rhodum & Cretam, continens in ſuo circuitu ducenta ſtadia, ſpectatq; Ægyptum verſus, non procul à Co inſula, ut teſtis eſt *Stephanus*, & *Plinius lib.* 4. *cap.*12. Principatum antea tenuerat in Palene urbe Theſſaliæ. Tandem in Ægyptum trajiciens ſtatim propter Sapientiam & vitæ integritatem communibus ſuffragiis Rex electus eſt. Neq; deſunt, qui illum patria Memphitem faciant, Nili filium (qui olim vocabatur Oceanus,) & Tethyos: & in regno ſucceſſiſſe Pheroni Seſoſtris filio poſtquam cęcus factus eſſet. Pheron enim inundante Nilo ultra modum iratus, telum in medios vortices fluminis detorſit, ſubitóq; cæcitate tactus eſt per undecim annos integros: quibus exactis, monitus eſt oraculo, ut oculos lavaret urinâ mulieris, quæ unicum virum tantùm cognoviſſet: quod cùm feciſſet, viſum recepit: teſte *Herodoto*. Proteus verò regnum obtinuiſſe in Ægypto creditur belli Trojani temporibus. Nam *Herodotus lib.2.* tradit Paridem Priami filium, dum expugnatâ Lacedæmone, abductáq; Helenâ Tyndari filiâ, & Menelai Spartiatarum Regis uxore, cum omnibus Regiæ theſauris in Phrygiã claſſe remearet, tempeſtate actum, compulſum eſſe in Ægyptum, & ad Canopicum Nili oſtium adpuliſſe. Eo tempore Tomis quidam Princeps Ægyptius illi provinciæ præfectus erat à Rege Proteo. Is claſſem peregrinam invaſit, Alexandrumq; Paridem captivum miſit ad Proteum. Qui diligenti inquiſitione factâ à nautis, & ſervis Paridis, agnovit mulierem illam, quæ in navi erat Menelai Lacedæmoniorum regis uxorem eſſe, illamq; abductam à raptore hoſpite, contra jus gentium, & omnem æquitatem, abſente etiam viro. Quam perfidiam deteſtatus, prędonem ſeveriſſimè reprehendit, juſſitq; à ſuis finibus ante triduum excedere. Helenam verò cum omnibus opibus, quas Paris direptâ Spartâ ſecum vehebat, retinuit: ut datâ occaſione, illam poſſet ad Menelaum remittere. Sed Menelaus cùm poſt Ilii excidium cognoviſſet uxorem ſuam non veniſſe Trojam, ſed à Proteo detentam in Ægypto, ad eum duce Canobo navis ſuæ gubernatore navigationem ſuſcepit: Cumq; ad oſtium Nili perveniſſent, navibus egreſſi, Canobus Hæmorrhoïdis ſerpentis morſu periit, & illic ſepultus eſt. In cujus mortis ſolatium, Menelaus ad defuncti ſepulchrum urbem condidit, eamq; *Canobum* vel *Canopum* nominavit: colonósq; in eâ reliquit omnes ægrotos, & qui ad navigationem videbantur inutiles. Audiensq; apud Proteum regem, uxorem ſuam Helenam liberaliſſimè habitam, eam cum univerſis opibus recepit: quod videtur inſinuare Vergilius 11. Æneidos, ubi ait:

Atrides Protei Menelaus ad uſque columnas
Exulat.

Quæ ſi vera ſcripſerit Herodotus, minimè convenit hæc narratio cum iis, quæ ab Homero & Vergilio tradita ſunt. Helenam abductam à Paride primùm appuliſſe in Cranaën inſulâ unam ex Sporadibus, è regione Sunii promontorii Atticæ, in quâ illi ſtuprum intulerit Paris, deinde in Phrygiam contendiſſe. Quâ injuriâ cōmoti Græci omnes Principes, in Aulidem Bœotiæ portum convenerunt, contractáq; mille navium claſſe in Aſiam trajecerunt, everſiſq; plurimis oppidis, ac direptis, decennali obſidione preſſum Ilium expugnarunt. Eo in bello multi inſignes Heroës, tam Græci quàm Trojani occubuerunt, inter quos & ipſe Paris cæſus eſt: Helenáq; Deiphobo fratri ejus nupſit: Sed cùm jam dolo Sinonis capta eſſet Troja, Helena proditionis particeps, facem ardentem ex arce dicitur ſuſtuliſſe, quod ſignum illi cum Græcis convenerat aggrediendæ proditionis. Ita fatali illa nocte Trojam ingreſſi Græci, Menelaüm virum ſuum in Deiphobi cubiculum introduxit, quo interfecto cum priore viro in gratiam rediit. Sic devaſtatâ Phrygiâ, totáq; Myſiâ,

In Carpatho & Palene regnavit.

Rex in Ægypto factus Proteus.

Helena in Ægypto retenta à Proteo.

Homeri & Vergilii opinio de raptu Helenæ.

Mysiâ, diversis infortuniis Græci duces remearunt domum: ipséq; Menelaüs post octavum erroris varii annum, cum Helenâ Spartam redivit.

Multa de hoc Proteo scriptis prodita sunt, de ejus oraculis, & mutabilitate: quod in omnes quas vellet formas se transmutaret. Inde *Vertumnus* dictus est à Priscis Latinis, ut scribit *Ovidius Metamor.* 14. quòd dum amore captus esset Pomonæ, ut ejus conspectu liberiùs frueretur, se præbebat spectandum diverso vultu, & formâ, qualem putabat Nymphæ placere; Tandem in anum mutatus, illi conatus est persuadere, ne Vertumni amatoris nuptias tantoperè aversaretur: At cùm animadverteret omnes has artes parùm prodesse, séq; iis operam ludere, ad pristinam naturalémq; figuram reversus non admodum invitæ vim intulit, ejusq; nuptiis ultrò potitus est. Sed hæ fabulæ natæ sunt ab Ægyptiorum moribus. Ægyptiis enim regibus, teste *Diodoro Siculo*, mos olim fuit in insignia Principatûs Draconis, Leonis, Tauri, Pardi, vel alterius alicujus feræ partem priorem capite gestare, ut terribiles populo sese exhiberent. Aliquando ignem, vel aromata suavefragrantia, vel unguenta: quæ vel ad decorem facerent, & ornatum, vel stuporem, superstitionémq; aspicientibus injicerent: Hæc enim miracula externa simplicem plebem mirum in modum afficiunt: dum moti admiratione rei inusitatæ simul terrentur objecto pavendo: quibus si opinio sanctitatis accedat, eos quos hoc modo suspiciunt, & colunt, formidant simul, & ut in adorationem majestatis proclives sunt omnes, suos reges tanquam divinitatis participes existimant. Hæc ostenta locum dedere opinioni vulgari, Proteum se mutasse in varias formas: unde natum proverbium, *Proteo mutabilior*.

Proteus in diversas formas cur dictus est mutari?

Oraculum Protei ad Jovem.

Ejus nobile fuit hoc oraculum, quod reddidit Jovi amore Thetidis capto, & nymphæ nuptias ambienti. *Thalamos*, inquit Proteus, *puellæ ne invadas. In fatis enim est, eum, qui ex Thetide nascetur, majorem patre futurum.* Juppiter qui antea Saturnum patrem regno deturbaverat, & ne ampliùs gigneret, illi virilia amputarat, veritus ne filium ex Thetide susciperet, qui illum quoq; regno privaret; idq; illi eveniret, quod Saturno priùs fecerat, à Thetidis complexibus in posterum abstinuit: Ea Peleo Æaci Regis Oenopiæ & Æginę filio nupsit, vel ut alii volunt Endeidis Chironis filiæ, ex quâ nati sunt Telamon, & Æacus Pelei pater: qui ex Thetide Achillem filium habuit, nobilem illum Martis alumnum, patre quidem gloriâ, factisq; bellicis multo majorem, imò Græcis omnibus famâ celebriorem. Qui in expeditione Trojana dum Polyxenæ Priami filiæ conjugium posceret, proditione Hecubæ à Paride sagittâ venenatâ in planta pedis ictus (nam toto corpore invulnerabilis erat) in templo Thymbræi Apollinis miserè interfectus est, & in Sigæo sepultus: ad cujus sepulchrum, post eversionem Ilii, Pyrrhus, Achillis & Deidamiæ filius Polyxenam immolavit. Oraculum hoc datum Jovi de cavendis Thetidis nuptiis quidam ad Prometheum Japeti filium referunt.

De Protei mutabilitate *Ovidius Metam.* 8. ita scribit:

Sunt quibus in plures jus est transire figuras.
Ut tibi complexi terram maris incola Proteu.
Nam modo te juvenem, modò te vidére Leonem;
Nunc violentus aper, nunc quem tetigisse timerent
Anguis eras: modò te faciebant cornua taurum.
Sæpè lapis poteras, arbor quoq; sæpè videri;
Interdum faciem liquidarum imitatus aquarum
Flumen eras: interdum undis contrarius ignis.

NICOSTRATA.

Herculis & sacros Divûm Nicostrata ritus,
Atque Characteres tradidit Italiæ.

NICOSTRATA Ionii Regis Arcadiæ filia dicitur. Arcadis filii Jovis & Calistûs neptis. Fatidica fuit mulier: quæ quia Enthusiasmo correpta Apollinis oracula carminibus reddere solebat, *Carmenta* vel *Carmentis* à Latinis appellata est. Alii *Carmentam* quasi *mente carentem* dixerunt, propter furorem quo Phœbades illæ Prophetissæ invadebantur, responsa daturæ. *Plutarchus in Romulo.* Ita non *Carmentæ* appellationem carmina dedere, verùm hæc potiùs nomen ab illâ invenere: quod sortes versibus, & metris fanatica caneret: ut idem *Plutarchus* ait, *in quæstionibus Roman.* Ea Regi Arcadiæ nupserat, ex quo suscepit Euandrum: quem propter eloquentiam, & singularem rerum divinarum cognitionem, Arcades dixerunt esse Mercurii filium. Mater enim illum instruxerat in omni scientiarum genere: maximè in iis, quæ ad cultum divinum pertinebant, in procuratione sacrificiorum, prædictione futurorum, & gubernatione regni pacificâ: quæ religione, ceremoniis, & superstitionibus constabat: quibus rebus maximam sibi apud suos auctoritatẽ conciliavit.

Unde Carmenta est dicta.

Sed

Sed contigit, ut Patrem ictu malè destinato per imprudentiam occiderit. Eaq; cędes, & parricidium illum Arcadibus odiosum reddidit: quorum conspirationem metuens, avito regno relicto, conscensâ navi cum matre alias sedes quærere statuit: Carmenta enim ex oraculo Apollinis didicerat aliò migrandum, quò fata illum vocabant: quapropter suasu matris trajecit in Italiam. Eo tempore regnabat in Latio Faunus Aborigenum Rex filius Pici, & Latini pater: Ab eo excepta est Nicostrata cum Euandro filio; nam & *Faunus* divinandi erat peritissimus, & à *fando* nomen traxerat, quod voce responsa daret: & templa ab eo *fana* dicta, quia cultum Deorum religiosissimè servaret, & auguriis vacaret, quæ à Pico patre didicerat. Euander igitur à Fauno donatus est eâ parte Latii, quæ ad Tiberim sita est: ubi in monte fluvio adjacente oppidum extruxit, quod Palantæum vocavit, de nomine Palantis proavi: & montem quoq; Palatinum dici voluit. *Vergilius* 8. *Æneidos:* Pallans enim Lycaonis fuit filius, Calistûs frater. *Palantium* tamen *Varro* mavult dici à *balatu ovium*, quasi *Balanteum*, vel *à Palantia* Latini matre, quæ illic habitavit: vel à *Palantia* Euandri filia, quæ ab Hercule violata est, & in eo monte sepulta: vel à *Pale* Dea pastorum. *Plinius* à *Palante* oppido Arcadię, & patria Euandri dictum autumat. In eo monte Palatino Consules post ædificatam Romam, sicut & reges ante illos, & postea Imperatores sedem habuerunt. In eo monte dum consedisset Euander cum matre, maximam statim potentiam acquisivit inter Aborigenes mōtanos, rudes admodum populos: de quo ita *Livius lib.* 1. *decadis* 1. Euander tum ea loca profugus ex Peloponneso auctoritate magis, quàm imperio regebat, venerabilis vir miraculo literarum, rei novæ inter rudes artium homines: venerabilior divinitate creditâ Carmentæ matris, quam fatiloquam ante Sibyllæ in Italiam adventum miratæ hæ gentes fuerunt. De eâ *Martianus Capella*, ita scribit: *lib.* 2. *de nuptiis Philologiæ:* Alii quoq; hujus generis homines in divinandi usum, & præscientiam procreati, ut Carmentis in Arcadia, ab effuso per vaticinia carmine memorata. Aborigenes Euandrum tanquam Principem coluerunt, ejusq; matrem divinis honoribus, etiam dum viveret, prosecuti sunt, quod eos mulier Prophetissa religionem doceret, & literarum cognitionem ostenderet: ideò ad illam concurrebant, quotiescunq; in rebus dubiis, vel gubernatione politiæ ambigerent, ut modum vivendi ab eâ edocerentur. Quò cùm Hercules devicto Geryone in Hispaniâ, abductisq; bobus illius, divertisset, eum Nicostrata ex oraculo cognovit, salutavitq; Jovis filium, & hospitio comiter ac liberaliter excepit. Communicatisq; simul cōsiliis aram erexerunt, in quâ Jovi sacra fecerunt: & paulò post ipsi quoq; Herculi sacra instituta sunt, postquam Cacum occidisset Latronem, qui in speluncâ Aventini habitabat, & inde quotidianis incursionibus agrum Latinum infestabat: Erat enim Vulcani filius, & ore flammas, fumumq; vomebat, terribilis omnibus propter vastitatem, & robur corporis. De quo *Livius libro* 1. *ab urbe*. Et *Vergilius Æneidos* 8.

Faunus unde dictus.

Palatinus mons unde

Aborigenes Carmentã excipiunt.

Hic spelunca fuit vasto submota recessu
Semihominis Caci: facies quem dira tegebat:
Solis inaccessam radiis, semperq; recenti
Cæde tepebat humus: foribusq; affixa superbis
Ora virûm tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Vulcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignes, magnâ se mole ferebat.

Caci spelunca.

Cacum à malis quæ Latinis inferebat nominaverant Arcades. Et is boves surripuerat Herculis, & in Speluncam suam pertraxerat, quem Hercules re cognitâ invasit, & clavâ domitum interemit. Propterea Aborigenes cum Carmentâ & Arcadibus, illi sacrificium annuum propter liberationem constituerunt, quale ipse Hercules commonstravit: electis duobus senibus Arcadibus, qui Sacerdotium hoc inirent. Quorum unus *Potitius*, alter *Pinarius* vocabatur: utrumq; Hercules docuit

docuit quo ritu, & ceremoniis manè ac vesperi coli vellet. Sed cùm ad Epulas sacrificii venire recusasset Nicostrata, Hercules iratus sanxit lege, ne quæ in posterum mulier sacro convivio admitteretur. Cumq; sub vesperam victimam adduxissent Popæ mactandam ad altare, *Potitius* diligentior maturè advenit, victimamque immolavit: sacroq; peracto, postquam exta cum suis comedisset, *Pinarius* tardior supervenit: cujus negligentiâ indignatus Hercules, lege sacrorum instituit, ut Pinariorum posteri ministrarent Potitiis epulantibus, neq; dapibus sacris vescerentur: unde illis nomen inditum est, ἀπὸ τῆς πείνης. hoc est, *à fame & esuritione*: constat enim Pinarium illum senem alio nomine fuisse vocatum: ut *Servius* testatur. *Pinarii & Potitii.*

At Carmenta propter insignem pietatem, & futurorum prædictiones existimata est commercium familiare cum Diis habere, quorum numine afflata prænosceret futura, & prædiceret hominibus ad eorum conservationem & salutem: ideò pro Dea est habita inter Aborigenes, & Arcades Tiberis accolas: sacráq; illi instituta sunt *Carmentalia*, quæ quotannis celebrabantur à matronis XVIII. Kal. Februarii. In iis aliquod scorteum, aut sua morte peremptum attulisse erat piaculum. Post excidium Trojanum Æneas sublato Patre Anchisâ, filioq; Ascanio & Penatibus, post longos errores tandem in Latium adpulit ad Euandrum, & Latinum regem, Tyrrhenosq;, quibus eo tempore Tarchon Junior imperabat: à quibus in participationem regni admissus est: & ex Trojanorum, Arcadum, Aborigenumq; commixtione Latini vocati sunt, quorum Rex factus est Latinus: & post eum Æneas, ductâ Laviniâ Latini filiâ, quam sibi conjugem, Turno Rutulorum rege cœso, elegit. *Carmentalia sacra.*

A Carmentâ dicta est *porta Carmentalis:* quæ postea scelerata dicta est: quòd per eam trecenti sex Fabii, cum quinque suorum servorum, & clientum millibus egressi essent ad pugnam contra Hetruscos: in quâ ad Cremeram amnem Tusciæ Vejentum insidiis circumventi omnes ad internecionem cœsi sunt, præter unum impuberem, qui, quòd ad bellum ob teneram ætatem nondum esset idoneus, Romæ relictus erat: à quo postea Fabiorum familia propagata est: longaq; posterorum serie natus est *Fabius ille Maximus,* Dictator factus contra Annibalem, qui cunctabundâ prudentiâ Pœnum hostem insolentiâ tumentem superavit: unde Ennius de eo scripsit: *Porta Carmentalis.*

Unus homo nobis cunctando restituit rem,

At hæc Nicostrata ex Arcadia literarum Græcarum characteres primò in Italiam attulit, eos quos à Cadmo Agenoris Phœniciæ regis filio antea Grȩci acceperant: & iis conceptum mentis exprimere scripto docuit: quæ res priùs incognita Aborigenibus mirifica judicata est, & divini ingenii certissimum argumentum. Quod & nostro tempore contigisse legimus Americanis illis populis: qui inter ea, quæ inusitata usq; ad stuporem admirabantur in Hispanis, qui recenter eò adpulerant; non poterant mente comprehendere, qua ratione charta, quæ vitâ & omni sensu carebat, loqui posset, & mentem absentium longè remotis hominibus sine ullo verbo articulato exprimere.

TELEMUS.

Telemus Eurymi filius.

Inspirante Deo Fatorum arcana recludo,
Lymphatum quoties enthea flamma subit

TELEMUS NEPTUNI & Eurymæ Nymphæ filius, unus fuit Cyclopum. Ex Amphitrito enim Neptunus suscepit Augen, Bronten, Steropen, & Pyracmona: ex Thoossa Phorcum (licèt hic ad Deos marinos non ad Cyclopas referatur) & Polyphemum: ex Eurymâ Telemum. Tres primi potissimum dati sunt Vulcano, ut illi ministrarent ad fabricanda Jovi fulmina: de quibus *Ovidius* 4. *Fastorum:* & *Vergilius* 8. *Æneidos* de iis in hæc verba scribit:

Cyclopes.

Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontesq́., Steropesq́., & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus jam parte politâ
Fulmen erat, toto Genitor quæ plurima cœlo
Dejicit in terras, pars imperfecta manebat.

Enceladus Ætnæ subpositus.

Dicti sunt *Cyclopes*, quòd unũ tantùm haberent in fronte oculũ. Eorũq; officina, eodem

eodem *Vergilio* teste, constituitur in *Ætnâ* monte Siciliæ, qui olim *Inesius* vocabatur: circa quem Juppiter dicitur dejecisse Gigantes: maximè *Enceladum* illum *Titanis* & *Terræ* filium, qui cum fratribus in superos conspiraverat: eum suo fulmine ictum, totóq; corpore prostratum subposuisse Trinacriæ fama est, cujus pedes manúsq; Pachino, Peloro, & Lilybeo compressit, caput autem Ætnâ: unde *Verg.* 3. *Æn.*

Fama est Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemq; insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis.

Telemum quidem Cyclopem ab aliis fratribus pietatis studio, & animi moderatione longè diversum fuisse tradunt. Homo fuit prudentissimus, religionísq; & cultûs Deorum observantissimus. Quæ virtutes illum Apollini gratissimum reddiderunt: unde illi Deus divinandi peritiam tribuit: ut ejus consilio uterentur homines, tanquam DEI oraculo. Inter ejus prædictiones fertur Polyphemo fratri multa dixisse, & declarasse, quæ illum fata manerent: Venturum aliquando Ulyssem, qui illum lumine privaret, ob contemptum Deorum, & tyrannidem, quam crudeliter exercebat in Siculos: quos immaniter opprimebat, fultus vastitate corporis, & viribus roboréq; naturali. *Ovidius* 13 *Metam.*

Polyphemus ab Ulysse obcœcatus.

Telemus interea Siculum delatus in æquor
Telemus Eurymedes, quem nulla fefellerat ales,
Terribilem Polyphemon adit; luménq; quod unum
Fronte geris mediâ, rapiet tibi, dixit, Ulysses.

Atqui prædictionem Vatis casus insecutus confirmavit. Nam Ulysses post Trojæ subversionem, decennali navigatione errans, tandem in Siciliam pervenit: Quem Polyphemus suo antro inclusum, cum comitibus aliquot, objectis rupibus ad devorandum servabat, & jam quatuor ex sociis discerptos comederat, de reliquis idem facturus, nisi sævitiam Cyclopis astu prævertens Ulysses, illum vino nigro propinato inebriasset; altóq; sopore post potum obrutum impetivisset, præustaq; sude illius oculum eruisset. *Hom.* 10. *Odyss.* & *Vergil.* 3. *Æneid.*

Telemum consulens Thetis quid Achilli eventurum esset, si in expeditionem Trojanam cum reliquis Græciæ Principibus proficisceretur, hoc responsum tulit: Achillem in eâ obsidione moriturum. Mater de filii salute solicita illum à Chirone præceptore clam abduci curavit, & in Scyrum insulam maris Ægeï transmitti. In ea enim regnabat Lycomedes: habebatq; filiam Deidamiam nomine, formâ excellentem: cum ea puellísq; regiis in gynæcéo, habitu muliebri educabatur Achilles adhuc eberbis, ne agnosceretur: quam tamen compressit; & ex eo concubitu gravida peperit Pyrrhum: Tandem ab Ulysse & Diomede cognitus, ad castra perductus est: cùm oraculo Græci cognovissent Trojam non nisi præsente Achille expugnari posse. Postquam igitur cum suis Myrmidonibus in Phrygiam navigasset, post infinita insigniter, & summâ virtute patrata facinora, Hectore sublato, qui Patroclum ejus cognatum & amicum occiderat, tandem à Paride per dolum interfectus est. Quidam vaticinium de morte illius ad Proteum referunt: quem Jovi quoq; ambienti Thetidis nuptias prædixisse superiùs ostendimus, eum qui ex Thetide nasceretur majorem suo patre futurum.

Achillis mors.

IAPYX.

Iapyx Iasij filius.

Venturos casus præscire & dicere causas,
Auguria & lauros noscere Apollo dedit.

Apyx à quibusdam Dædali filius dicitur, ut Solinus lib. 8. quidam Iasii filium fuisse ferunt, vatem & Citharœdum excellentem; de quo *Vergilius* Æneid. 12.

Jamq́; aderat Phœbo ante alios dilectus Iapix
Iasides, acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Augurium citharamq́; dabat, celeresq́; sagittas:
Ille ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, usumq́; medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Japygia unde dicta. Ab hoc *Iapyge* dicta est ea pars Italiæ, quæ in Cherronesi formam redacta est: cujus Isthmus extenditur à Tarento Brundusium usq;. Licèt *Strabo* lib. 6. & *Servius* Japygiæ fines longiùs extendant, includentes montem *Garganum*, qui in Appuliâ situs

situs est ad mare Adriaticum, quum tamen multis passuum millibus distet ab Iapygiâ, quæ & Messapia vocata est, à Messapo Neptuni filio, qui Turno suppetias tulit contra Æneam. Ab eodem Iapyge nominatum est *Iapygium* promontorium Salentinorum, qui Calabris vicini sunt.

Hujus nominis alium fuisse legimus Ætoliâ oriundum, qui patriâ pulsus, Adriaticumq; sinum ingressus, ad intimos Adriæ fines penetravit: ubi in Venetorum regione, oppidum de suo nomine excitavit. Unde etiam *Timavus* à *Vergilio Iapides* dicitur 2. Georgicōn:

Castella in tumulis, & Iapidis arva Timavi.

Ortum enim ducens ex Alpibus per Venetorum ditionem fluit, & terrâ absorbetur: occultisq; meatibus subterraneis per stadia ferè trecenta & triginta iterùm emergit, & prope *Tergeste* oppidum Illyrici in Adriaticum influit multis alveis, quos incolæ fonticulos vocant. *Verg.* 1. Æn. *Timavus Iapides.*

Iapygem Iasii filium scientiâ vaticinandi illustrem celebrant historiæ antiquę: ut qui genus à diis ducens, Patrem habuerit Diis magnis amicum. *Isis* enim (quæ ab Ægyptiis Ceres magna vocata est,) in ejus gratiam, ex Ægypto in Italiam navigavit, ut interesset nuptiis *Hermiones* sororis Jasii: secumq; attulit panem, & far ad cōvivium nuptiale exornandum, quantum ad convivas saturandos sufficeret: quod festum non mediocriter exhilaravit. Nam eo tempore far & vinum sacrificiis Deorum propter raritatem destinatum erat. Atqui Ceres in eo conventu dicitur cum Iasio concubuisse, ex quibus genitus est *Plutus*; qui primus pecunias coacervare, & ad usum vitæ politioris servare instituit, cùm ante illum pauci cumulandis thesauris intenti essent. *Ex Cerere & Iasio natus Plutus.*

Iasii Genealogiam paulò altiùs ex Beroso repetere non erit inutile. Ex prisco *Ogyge* (quem Cœlum vocarunt Græci) nati sunt *Iapetus* priscus, *Semus*, & *Cameses* Saturnus Ægyptiorum: Ex Saturno *Cures, Tyhon, Phœnix, Phaëthon, Ochus, Isis*, & *Osiris* orti sunt. Osiris filios habuit *Lydum* priscum, *Anamæonem*, *Casleum*, *Neptunum*, *Anubin*, *Macedonem*, & *Herculem* magnum, qui *Libycus* cognominabatur. Ex hoc Hercule & Araxâ Semiviperâ Arameâ sati sunt *Gython*, *Scytha*, *Peucinus*, & *Tussus*, qui & *Tuscus* vocatus est. Ex Tusco genitus est *Altæus*: ex quo *Hermione* sive *Armonia*, *Iasius*, & *Coriban*. Ex Iasio nati *Atalanta*, *Iapyx*, & *Dædanus*, qui & *Dardanus* dictus est. Ex Dardano & Bathea Teucri filia venêre *Blascon*, *Curis*, *Abotinus*, & *Erichtonius*: ex quo *Tros*, ex quo *Ilus* & *Ganymedes*, ex Ilo *Laomedon*, ex quo *Tithonus* ab Aurora raptus, & *Hesione* Telamonis uxor, ipseq; *Priamus* Trojanorum Rex. *Iasii Genealogia ex Beroso.*

Græci Scriptores à *Beroso* differunt: Dicunt enim *Iasium* & *Dardanum* fratres fuisse uterinos natos ex *Electrâ* filiâ *Athlantis* & *Electræ Tethyos* & *Oceani* filiæ: Sed Dardanum patre *Jove*, Iasium verò patre *Corito* sive *Abante* Argivorum rege procreatum fuisse. Abantem fulminatum per invidiam: vel potiùs quòd Jovis statuam per fastum & arrogantiam contumeliâ affecisset. Et Dardanum fratrem interemisse, fugisseq; propter hanc cędem ex Italiâ in Samothraciam, inde venisse in Phrygiam ad Teucrum regem, cujus filias *Nesonem* & *Bathiam* duxit: locaq; Hellesponto vicina obtinuit, ubi Dardanum oppidum de suo nomine extruxit. *Ejusdem secundum Græcos.*

TIRESIAS.

Tyresias Thebanus.

Iuno abcæcavit: ſed mî pro lumine adempto
Iuppiter omnipotens ſcire futura dedit.

IRESIAS Eueri filius, Thebis Bœotiis natus eſt, homo inter ſuos primarius, & ob prudentiam ſummo loco habitus. De eo fabulæ hoc referunt. Cùm fortè in Citherone monte Bœotiæ Libero Patri ſacro, & ubi Orgia celebrari erant ſolita, vagaretur meditabundus, incurrit in duos angues ſimul coëuntes: quo ſpectaculo offenſus, ſcipione, quem tunc manu gerebat, fœminam percuſſit, & interemit: Dii, quibus ſerpentes illi ſacri erant Tireſiam in fœminam commutarunt. Tum ſexu alio adſcito, intra ſe perculſus Thebas reverſus eſt, & inter mulieres tandiu verſatus, donec poſt ſeptennium in Citheronem iterùm aſcendens, ex ſerpentibus, quos priùs viderat, marem offendit, quem baculo illiſum interfecit: ſubitóq; ſenſit ſe maſculum ſexum recuperaſſe, & virum effectum. Contigit aliquandiu poſtea, ut Dii convivio celebrato, nectare & ambroſiâ diſtenti Genio indulgerent; & poſt pocula ad jocos fuiſſe converſos fama refert. Juppiter interim cum uxore Junone rixatus eſt jocosè, aſſerens in

Tireſias in fœminam.

in coïtu mulierem plus voluptatis recipere, quàm virum: illa pertinaciter contrarium affirmabat. Hæc contentio ad rixas usq;, & controversiam devenit, utroq; suam sententiam pervicaciter defendente: donec ex reliquorum cœlestium consilio judex idoneus adsciscеretur, qui de lite ambiguâ sententiam ferret. Placuit omnibus Tiresiam accersiri, qui ut sexum fuerat expertus utrumq;, ita quoq; judex verior esse poterat. Is ad consilium Deorum admissus, asseruit liberè fœminas in re Venerea plus percipere titillationis, quàm viros. Quo responso irritata Juno, Judicem oculis privavit, perpetuâq; cæcitate damnavit: Alii volunt visu orbatum fuisse, quòd Palladem nudam in fonte lavantem vidisset: Sed *Ovidius lib. 3. Metam.* ad Junonem hoc refert:

Arbiter hic igitur sumptus de lite jocosâ
Dicta Jovis *firmat. Graviùs Saturnia Juno,*
Nec pro materiâ fertur doluisse, suiq;
Judicis æternâ damnavit lumina nocte.

Juppiter cùm non posset uxoris factum irritum reddere, pro visu adempto, divinationis peritiam Tiresiæ largitus est, & auguriorum scientiam: ut in Ovidii sequentibus versibus patet.

At Pater omnipotens (neq; enim licet irrita cuiquam
Facta Dei fecisse Deo) pro lumine adempto
Scire futura dedit, pœnamq; levavit honore.
Ille per Aonias famâ celeberrimus urbes
Irreprehensa dabat populo responsa petenti.

Inter cæteras ejus prædictiones, hæc citatur: Ex Cephisso amne Bœotiæ, (qui præter Larinnam in Atticum agrum influens, ad Piræum sese exonerat in in Phalericum sinum) & Lyriope Oceani Tethyosq; filiâ natus erat recens puer formosissimus *Narcissus*: De cujus fato soliciti parentes Tiresiam consuluerunt. Vates respondit tamdiu puerum superstitem futurum, quamdiu à sui conspectu abstineret. Dictum cæci vatis ridiculum primò visum est: sed eventus postea comprobavit prophetiæ veritatem. Nam jam adultus Narcissus à Nymphis pluribus, propter formæ venustatem amatus est, maximè ab Echo: sed juvenis superbâ quadam morositate ductus, omnes per contemptum fastidiosè repulit. Cúmq; propter æstum gravem defessus in sylvâ vagaretur, venissetq; ad fontem limpidissimum, inclinatúsq;, ut biberet, imagine sui vultus in aquis tanquam in speculo conspectâ, sui ipsius amore captus est: Cúmq; nulla potiundi spes illi relinqueretur, ardenti desiderio contabescens in florem sui nominis mutatus est.

Vaticinium de Narcisso.

Tiresias quoq; consultus à *Creonte* Menetii filio, & fratre Jocastæ, quæ Lajo Thebanorum regi nupserat, eoq; cœso ab Oedipode filio per imprudentiam, ductaq; matre Jocastâ, ex quâ jam susceperat Eteoclem & Polynicem, qui pro regni successione simul decertantes, solicitatione Polynicis Argivi Thebas obsedissent, quarum gubernationem susceperat Creon. Cùm igitur à Tiresiâ scire cuperet, quem exitum habitura esset ea obsidio, respondit Vates, Thebanos solvi non posse, nisi Creon proprium filium Meneceum pro patriæ incolumitate Diis sacrificaret: Vatis sententiam indignè ferens Creon iratus illum his verbis repulit:

Vaticinium Creonti datum.

Χαίρων ἴθ'· ού γὰρ ζῶν με δεῖ θεσπισμάτων.

Abi in malam rem: tuis mihi non est opus vaticiniis.

Et ad eundem excandescens hæc in verba irrupit:

Οὐκ ἔκλυον, οὐκ ἤκουσα; χαιρέτω πόλις.

Non audivi, non assequor: valeat respublica.

Euripides in Phœnissis.

Tiresias filiã habuisse dicitur, nomine Historidẽ, quæ Alcmenę Amphitryonis uxori,

Galanthis Tiresiæ filia. uxori, & Herculis matri inserviebat: Eam Galanthidem vocat *Ovidius*. Hæc cùm veneficam à Junone immissam sub formâ Ilithyiæ Deę parturientium animadverteret, pectinatim implicatis manibus genua in ventrẽ reducta comprimere, ac verba nescio quæ arcana obmurmurare, vaticinata est, quod verum erat, Alcmenam his incantationibus gravissimè torqueri, ejusq; partum impediri. Quare ancilla prudens, ut Sagæ conatum averteret, de loco unde audiri posset exclamavit: Io, enixa est Alcmena: Hac voce delusa venefica manibus solutis, genibusq; ab uteri compressione relaxatis surrexit: & statim puerpera partu liberata est. *Pausanias in Bœoticis. Ovidius Metamorp.* 9. dicit fuisse Lucinam, quæ ante fores partum impediebat: eamq; iratam commutasse *Galanthidem in mustellam*: quæ quia mentiendo ore Deam decepisset, ideò in posterum suos partus ore edere coacta est. *Galanthis in Mustelã.*

Mopsus Tiresiæ filius. Mopsum filium sive nepotem habuit Tiresias vaticinandi scientiâ patri non cedentem. Cujus nominis fuit & ille Apollinis, sive Ampyci filius, qui cum Calchante decertavit, de quo paulò post. Fuit & eidem Tiresiæ alia filia Daphne, quæ Delphico DEO consecrata, versibus oracula fatidica fundebat, inspirata à Dęmone: de cujus versibus multa Homerus desumpsit, ad sui poëmatis ornatum: de hac quoq; postea dicemus in Sibyllis. *Daphne Tiresiæ filia.*

At postquam diu Tiresias vixisset, summo honore propter divinationis certitudinem inter Græcos cumulatus, Thebis profugus secessit ad montem Bœotiæ *Telphossum*, ubi privatus reliquam ætatẽ exigeret, remotus ab urbanis tumultibus. Sub eo monte, teste *Pindaro*, fons scaturit limpidissimus, & frigiditate suâ noxius: de cujus aquis, ut ait *Aristophanes*, cùm Tiresias jam gravi senio pressus largiter potasset, & frigus nimium ferre non potuisset, sanguine congelato, & coalescente extinctus est, ibidemq; structo sepulchro tumulatus: Alii dicunt illum diem postremum obiisse in viâ ad Haliartum oppidum Bœotiæ: sepultumq; ad Telphossum: Cui post mortem Thebani aliiq; Græci vicini divinos honores tribuerunt, & sacrificia quotannis instituerunt: responsaq; petiverunt multis ceremoniis ab ejus Manibus: Lege *Homerum Odysseæ* 10. qui introducit Ulyssem evocantem animam Tiresiæ, ut ab eâ edoceretur de rebus futuris: quod & *Strabo* testatur lib. 9. *Fons Telphossus frigiditate noxius.*

Manto Tiresiæ filia. Reliquit Tiresias moriens filiam Manto fatidicam mulierem: quæ expugnatis Thebis captiva, ab Argivis Delphos abducta est: ubi aliquandiu reddidit oracula: Tandem in Asiam trajiciens Rhacio Cretensium duci, qui paulò antè Colophonem colonias duxerat, nupsit, & ex eo suscepit Mopsum: qui Lelegas omnes suis finibus exegit. *Pausanias in Achaicis. Vergil. Æneid.* 10. *Ovid. Met.* 6. *Statius lib.* 10.

Dicitur & illa venisse in Italiam, & Tiberino regi nupsisse quæ illi peperit Ocnum Mantuæ conditorem. De ea capite proprio plura dicemus.

IDMON

IDMON.

Idmon Apollinis & Asteries filius.

Divinandi artem genitor me instruxit Apollo
Ictus at a Libyco nil minus angue cado.

IDMON Apollinis & Asteries filius fuit, qui ex Thestia suscepit Thestorem: alii pro Thestia Laothoën reponunt: alii Laothoën Thestoris uxorem dicunt, & Calchantis matrem. Hi omnes à Phœbo parente divinandi scientiam acceperunt, & in eâ clarissimi evaserunt: Idmon cum Argonautis Jasonem Æsonis & Alcimedes filium secutus est, in expeditione Colchicâ, ut aureum Vellus inde reportarent: Eò enim amandabatur Jason à Patruo Pelia, ut juvenem laudis cupiditate ductum navigio difficili, & periculis maximis exponeret, quibus oppressus moreretur, ipse verò regno potiretur. Colchorum Rex eo tempore erat Aëthes sive Æëthes Solis & Persæ Oceani filiæ filius, frater Circes Sarmatorum reginæ. Aëthes verò ex Idyia vel Ipsæa genuit Medeam, Calciopen, & Absyrthum. Ad Aëthen confugerat Phryxus Athamantis Æoli filii, & Thebarum regis filius. Qui post matris Nepheles insaniam, superinducta Ino noverca Patris insidias metuens, cum Helle sorore fugâ sibi consuluit: conscensoq; aureo ariete, quem Neptunus ex Theophane Nymphâ genuerat Hellesponti

 flucti-

Phryxus & Helles Inoa novercam fugiunt. fluctibus sese commiserunt: Quærebantur enim uterq;, ut victimæ fierent Diis, pro sterilitate terræ removendâ, quæ ab Ino novercâ tostis frugibus procurata erat, ne farra sulcis commissa germinarent. Dum igitur Helle arieti insidens mediis undis allueretur, metu percussa lapsa est, & suffocata mari nomen dedit. Sed Phryxus animo intrepido transfretans, in Colchos pervenit incolumis: ubi ab Aëthe rege perhumaniter exceptus, filiam ejus Calciopem uxorem duxit, & ex eâ Cytorum suscepit: qui postea in Paphlagoniam veniens, Cytoro monti buxetis nobili nomen imposuit. Phryxus arietem illum, quo vectus fuerat, Marti sacrificavit: vellusq; illius aureum tholo templi suspendit, ut illic servaretur. Erat enim in fatis regnum illud florentissimum fore, ubi vellus Phryxæum custodiretur integrum. Hoc postquam innotuisset per Græciam, multi principes consilium inierunt, qua ratione vellus illud auferri posset. Idmon inter cæteros prædixit Gręcos voti compotes futuros, si Diis faventibus profectionem in Colchos susciperent. Placatis igitur Superis, sacrificiisq; solemni ritu factis, consilio Minervę monitus Idmon, navem majorem quàm eo tempore fieri consueverat fabricari curavit per Argum Architectum. *Flaccus lib.1. Argonaut.*

Ad charum Tritonia devolat Argum
Moliri hunc puppim jubet, &c.

Facta est igitur ea navis, ex roboribus Dodoneis, quæ olim vocales fuisse, & oracula reddidisse fama ferebat: alii ex abietibus Pelii montis Thessaliæ. Confecta est affabrè, & omnibus rebus necessariis ad tam longam navigationem instructa: in *Argonautæ.* quam conscenderunt Argivi, qui *Argonautæ* dicti sunt, ab Argo nave. Inter quos præcipui fuerunt Jason reliquorum Princeps, Tiphys, Hercules cum suo Hyla, Zetes & Calaïs, Castor & Pollux, Orpheus, Nauplius, Mopsus, Theseus, Telamon, Idmon, & Argus, qui navis resarciendæ, si quando esset opus, curam susceperat. Quidam LIIII. fuisse Argonautas scripserunt: alii LII. *Val. Flaccus* plures. *Orpheus lib.1. & Apollonius in catalogo Heroüm.* Cùm ergò ad Colchos appulissent, aureumq; vellus ab Aëthe petivissent, iisq; esset denegatum, bellum illi intulerunt. Erat vellus illud in templi penetralibus appensum, quod tauri æripedes, flammivomi, & in*Vellus aureum receptum.*domiti, dracóq; vigil horrendæ magnitudinis custodiebant. Hęc pericula cùm superare non esset facilè, Medea Aëthes filia Jasonis amore capta, verita ne non incolumis evaderet, illum monuit quo pacto tauros domare, & vigilem draconem sopire posset; deniq; vellere aureo tutò potiri: Quibus feliciter peractis, ut priùs inter eos pactum erat, cum Jasone fugam arripuit: Ac ne pater insequens illam à fugâ retraheret, Absyrtum fratrem impuberem discerpsit, partesq; corporis passim per agros disjecit, ut prosequentes remoraretur, colligendo pueri membra. Ipsa cum Jasone in Græciam venit: ex quo mater facta est duorum liberorum. Sed cùm propter veneficia in odium mariti venisset, qui Creusam Corinthiorum regis Creontis filiam duxerat, filios interfecit, Creusam cum totâ regiâ cremavit: draconibusq; in sublime evecta, Athenas venit, ubi Ægeo Theseï patri nupsit, & ex eo Medum concepit. Reversa tandem in Colchos patrem senem & exulem regno restituit.

TAGES.

TAGES.

Nil sine me Hetruscus sacris intentus Haruspex
Aggreditur: leges quem docui augurij.

AGETEM *Festus* scribit fuisse Genii cujusdam filium nepotem Jovis, qui cùm adhuc puer esset, Hetruriæ populos Aruspicinam docuit, & sacrorum ritus, divinandiq; scientiam: quam Hetrusci semper superstitiosè postea coluerunt, & servarunt inter se sacrosanctam. Hinc *Tusci* vocati sunt ἀπὸ τοῦ θύειν, hoc est, *à sacrificando*, vel *à thure*, cujus in sacrificiis maximus est usus. Eorum regio extenditur à Lyguriâ in Latium usque, duobus amnibus distincta: Macrâ à Lyguribus, & Tiberi à Latinis, porrecta in longitudinem ad septuaginta quatuor millia passuum, secus mare inferum, quod ab Hetruscis Tyrrhenis vocatum est Tyrrhenum. Tam celebris fuit ea regio aruspicinâ, & divinatione Tagetis, ut Romani (qui studiosissimi semper fuerunt servandæ, & amplificandæ religionis Patrum) duodecim Principum Romanorum filios, ex Senatusconsulto, in Hetruriam mittere censuerint, qui duodecim populis illius regionis committerentur, ut ab iis instructi in ceremoniis, & sacrorum disciplinâ, instructissimi Romam redirent, religionique præessent, & sacris *Tusci unde dicti.*

Deorum operarentur. In Tusciâ urbes celebriores sunt Pisæ, Senæ, Luca, Florentia, Viterbum, Bolsena, Asisium, Aretium, aliæq; plurimæ famâ, opibus, & civibus illustres.

De Tagete *Cicero lib. 2. de Divinatione* ita tradit: Tages quidam dicitur in agro Tarquiniensi, cùm terra araretur, & sulcus altiùs esset impressus, extitisse repentè, & eum affatus esse qui arabat. Is autē Tages, ut in libris est Hetruscorū, puerili specie dicitur visus, sed senili fuisse prudentia. Ejus aspectu cùm obstupuisset bubulcus, clamorémq; majorem cum admiratione edidisset, concursum esse factum; totamq; brevi tempore in eum locum Hetruriam convenisse: Tum illum plura locutū multis audientibus, qui omnia ejus verba exceperint, literísq; mandaverint. Omnem autem orationem fuisse eam, quæ aruspicinæ disciplinâ continetur. Eam postea crevisse rebus novis cognoscendis, & ad eadem illa principia referendis. De eo sic *Ovidius* 15. *Metamorp.*

Haud aliter stupuit, quàm cùm Tyrrhenus arator
Fatalem glebam mediis aspexit in arvis,
Sponte suâ primùm, nulloq; agitante moveri.
Sumere mox hominis terræq; amittere formam.
Oraq; venturis aperire recentia fatis,
Indigenæ dixere Tagen: qui primus Hetruscam
Edocuit gentem casus aperire futuros.

Tagetis origo ex Beroso.

Berosus Tagetis Genealogiam hoc modo recenset: Ex Noa, qui Ogyges priscus, & Janus, & Chaos, & Cœlum vocatus est, & ex ejus uxore Titheâ, sive Terrâ, sive Aretiâ, sive Horchiâ, & Vestâ magnâ ante generalem cataclysmum, (quo totus inundatus est orbis,) nati sunt Iapetus priscus, Semus, & Camesuës magnus Ægyptiorum Saturnus, qui dictus est Pan magnus, & Innuus, & Zoroastres Magiæ divinationísq; inventor: ex quo nati sunt Cur, Osiris, Typhon Ægyptius, Cana sive Phœnix, Pherithon sive Phaëthon, Ochus, & Isis, quæ Ceres magna vocabatur. Ex Cur geniti sunt Arabs, Sambecres, Saba Thurifer, Sabatius Saga, qui & Sangui & Sanctus dictus est, & Nymbrotus Babyloniorum Saturnus. Ex Sabatio Sago duxerunt ortum Barzanes, Sabus, Curitus, & Anitinus: Ex Anitino natus est Aruntius pater Pherentii & Tagetis, qui Malot ab Hetruscis appellatus est: ad quos Tages se recepit, eosq; in sacris, divinatione, auguriis, & aruspicinâ instituit. A primo enim parente Camese per manus hæc scientia ad posteritatem longo temporum intervallo pervenerat, sempérq; ceremoniarum, superstitionúmq; adjectione in immensum creverat. Nullæ enim immolabantur victimæ, quin in Enclabri mensâ sacrâ, lebetibus exposita exta à Flamine sacrifico rimarentur: lobi pulmonum, cor, & hepar diligenter discutiebantur, & considerabantur fibræ, distillatio sanguinis è jugulo hostiæ, flammæ sacrificii, crepitus salis & farris, mugitus boüm, balatus oviū, grunnitus porcorū; itē garritus avium, volatúsq;, & pullorum sacrorum esus, saltus, & tripudia: Regiones cœli per aruspicem lituo augurali baculo designabantur: ex quibus religiosè contemplatis omnibus, futuri eventus, de quibus inquisitio fiebat, de privatis aut publicis rebus, judicabantur & fata futura pronunciabantur.

Aruspicinæ originem idem *Berosus* refert ad Janum priscum auctorem. *Libro* enim 5. sic ait: Anno Nini 43. Janus pater Janigenas Razenuos docuit Physicam, Astrologiam, Divinationum ritus, & rituales libros scripsit, omniáq; literis mandavit, quę ad sacra pertinebant: iisdemq; nominibus, & veneratione divinâ sunt prosecuti, quibus in Armeniâ Sagi erant usi. Anno 6. Semiramidis apud Janigenas Razenuos Vesta uxor Jani sempiternum ignem custodiendum virginibus puellis edoctis sacra tradidit: Sub Baleo Babyloniorum Rege octavo Malot Tages ritus sacros à Jano traditos, & aruspicinam auxit. Is quoq; sub Armatrite 19. Rege filium Sicanum Janigenarum Principem reliquit: à quo cognominata est Vetuloniæ regio. Is ædificavit Aretiam, & nominavit eam linguâ Janigenâ Horchiam.

Atqui

Atqui hęc doctrina à primis parentibus derivata ad posteros longâ sęculorum serie, culta est ab Hetruscis: & aucta à Sabo Sabinorum conditore, Sabatio Sangui gentili edito. Sangui (ait *M. Portius Cato libro originum*) gentilem Sabi pronunciant Sabini, Sanctum Romani, Sagam barbari: à quo & Sagi primi Tusci, id est, Pontifices, & sacri expiatores.

Roma tunc rudis erat, cùm relictis literis, & disciplinis Hetruscis, mirabunda Græcas fabulas, rerum & disciplinarum erroribus ligaretur, quas ipsi Hetrusci semper horruerunt. Neq; ob id Latinas quidem voluerunt suscipere, usq; ad Cecinnã Volturrenum magistrum quadrigarum, & Augurum principem, patrem Menippi, & avum Menodori: quos ante illum pater ejus Volturrenus, avúsq; Titus, & proavus Turrenus semper Romanis Principibus carissimi renuerunt, cùm ad eas recipiendas urgerentur. Nam ipse Turrenus patre Elbio Volturreno & regum Hetruscorum ultimo ad lacum Vadymonis cœso, equidem ad reddēdam urbem Hetruriam anno secundo centesimo vigesimæ quartæ Olympiadis allici potuit, sed ad recipiendas literas Latinas nunquam persuaderi potuit. Cùm hic Cato multorum Principum Hetruriæ mentionem faciat, conducet videre quâ serie à Jano Prisco, usq; ad Augusti Cæsaris tempora huic regno præfuerunt: quorum nomina hæc ordine recensentur,

Janus Priscus Ogyges, Comerus Gallus, Ochus Vejus, Cameses Jani filius, *Reges Hetrusci.* Athlas Italus, Janus secundò, Cranus Razemon, Aruns, Tages, Sicanus, Enakii, Lukii, Apis, Lestrigon, Hercules, Thuscus, Alteus, Hesperus, Athlas junior, Morges, Coritus, Iasius, Coriban, Turrenus, Tarchon priscus, Abas, Olanus, Veibennus, Oscus, Tarchon secundus, Tiberinus, Mezentius, Tarchon tertius, Ocnus Bianor, Pipinus, Nicius, Piseus, Thuscus junior, Amnus, Felsinus, Bon, Atrius, Marsias, Etalus, Celius, (sub quo Remus & Romulus nati sunt) Galeritus, Lukius, Thuscus, Cibicius, Lucano Clusinus, Rhetus, Velus, (tunc pulsi sunt Roma reges,) Porsena Clusius, Tolumnius Vejens, Eques Thuscus, Livius Fidenas, Elbius Thuscus, Prolartes Turrenus, Elbii filius, Titus, Volturnus, Cecinna, Menippus, Menodorus, Mecœnas Augusto Cæsari intima junctus amicitia: cui successit Scianus, postea Sebenicus, deinde Otho Ferentinus.

Hi sunt qui per multa sæcula Hetruriam rexerunt, sacris ceremoniis præfuerunt, & auguralem artem promoverunt: præter quos Nympha quædam Bagoë dicta Thuscis quoq; tradidit artem fulguritarum: cujus scripta servabantur in Capitolio cum Sibyllinis oraculis, & prophetiis Marcianis. *Nympha Bagoë.*

Hetrusci Aruspices quondam acciti sunt Romam, ut fulgur, (quod statuam Horatii Coclitis de cœlo tactam everterat in Comitio positam) auspiciis & piaculis luerent. Aruspices autem infestis animis Romanos prosecuti, instituerant eam rem contrariâ religione procurare. Jusserunt igitur eam statuam in inferiorem locum transponi, quòd sol ex opposito ædium vicinarum eam nunquam illustraret. Id factum est, ut suaserant Hetrusci: Sed delati ad Populum, & proditionis convicti, cùm de perfidiâ confessi essent, supplicio affecti sunt. Cujus rei gratiâ hic versus de iis scriptus à pueris Romanis publicè cantatus est: *Hetrusci Aruspices Proditores mulctati.*

Malum consilium consultori pessimum.

de quo lege *Aulum Gellium lib.4.cap.5.ex Verrio Flacco.*

Diodorus Siculus lib.5.rerum antiq.cap.9. scribit, Turrenos rerum naturalium, & Theologiæ studio plurimo tempore impenso præ cæteris populis, in fulminum interpretatione fuisse versatos: adeò, ut universus fermè orbis olim iis interpretibus usus sit.

Socrates, quoq; tantum isti divinationi tribuit, ut dicatur suis discipulis hoc cōsiliũ dedisse: si quis majus quã Sapientiâ humanâ vellet consequi, divinationi det operã necesse est. Nã, ut dicebat, qui intelligit quibus indiciis Dii hominibus aliquid significent, nunquam divino consilio destituitur: *Xenophon lib.4.memorabilium.* *Divinationis commēdatio.*

Tages primus præceptor fuit Magiæ Romanorum: diciturq; statim ac è terra prosiliit Dianæ Ephesiorum suum cultum quasi cœlitùs demissum ostendisse: & apud Hetruscos hanc doctrinam publicasse. Præter quos alii quoq; tam Græci, quàm Asiatici his artibus egregiam navarunt operam.

Prometheus Pyromanta & divinus.

Prometheo enim Iapeti filio *Pyromantiam* tribuit Æschilus; medicinámq;, & pharmacorum mixtionem. In primis leges divinationũ, & somniorũ interpretationes. Is quoq; primus avium volatus & garritus observasse dicitur, & eorum explanationem docuit: extorúmq; in hostiis colores, sitúsq; notavit: quibus victimis, quoq; ritu mactantis Dii singuli lætarentur, & sibi inserviri vellent: fulguraq; & signa de cœlo circumspexit.

Auguria ex avibus docuit *Car*, à quo Caria regio denominata est: quæ à suo auctore accepta inter omnes Asiæ nationes solerti indagatione postea prosecuta est & novis adjectamentis & superstitionib. auxit & ampliavit. Ex animalibus quadrupedibus eadem inquisivit *Orpheus* diligens religionis observator: Avium quoque auspicia observavit in Bœotiâ Tiresias: modúmq; quo ea perquirerentur sacerdotes Deorum docuit. *Plinius lib. 7. cap. 56.* dicit auspiciorum locum unde captabantur, vocatum fuisse Postmurium: & apud Hetruscos horum religiosissimos observatores, in collibus & eminentioribus locis casulæ quædam erigebantur, huic usui accommodatæ, quæ vocabantur *Tesqua:* unde cœli regiones lituo signabant, & templa notabant.

Postmurium & Tesqua.

Prædictiones ex avium volatu invenit *Parnassus* Neptuni & Cleodoræ nymphæ filius, qui Delphorum urbem veterem condidit: Deucalionis diluvio subversam, montiq; vicino nomen dedit.

Aruspices Romæ.

Aruspices cor in extis victimarum inspicere primùm cœperunt Romæ centesimâ vigesimâ tertiâ Olympiade L. Posthumio Albino rege sacrorum: cùm Rex Epirotarum Pyrrhus ex Italia discessisset: ut testis est *Plinius lib.* 11. *cap.* 31.

Somniorum interpretes.

Somniorum interpretationem primus docuit *Amphictyon* Deucalionis filius: teste *Plinio lib.* 7. sed *Trogus* id tribuit Josepho Jacobi Patriarchæ filio: Cui adstipulatur *Josephus* Historicus *lib* 2. *ant. Jud.* *Clemens* ad Telmessinos refert, (ut testis est *Polydorus lib. de rerum inventoribus primo, capit. ultimo:*) quos primos excogitasse τὴν δι' ὀνείρων μαντικὴν asserit. Et *Plinius* auspicii inventionem cuidam Delpho tribuit, qui hanc artem suos docuit, sicuti ignispicii Amphiarao.

Ὀνειροκριτικὴν sive somniorum interpretationem scripsit *Artemidorus Ephesius sive Daldianus* (nam hunc aliqui volunt Daldis urbe Lyciæ ortum.) Eum quoq; *Suidas* scribit præcepta dedisse de observatione auguriorum, & Chiromantiæ. Nostro tempore illum secutus est *Hieronymus Cardanus Mediolanensis lib.* de somniorum Synesiorum interpretatione.

Xenocrates quidam, non ille Carthaginensis Platonis auditor, sed alius, scripsit auguria domestica οἰκοσκοπικά. *Polis* ἐνόδια, quæ in via eveniunt. *Helenus* χειροσκοπικά. *Possidonius* παλμικά, quæ ex quocunque corporis motu considerantur, ut refert *Suidas.*

Præter sacrorum ritus, Aruspicinam, & extispiciorum scientiam, Tagi quoque attribuunt diversos expiationum modos & ceremonias, de quibus *Palladius lib.* 2. *de re rustica:* ubi docet remedia, quæ arcent tempestates, ventos sedant, & grandines avertunt ab agrorum finibus.

Avertendæ grandinis modus.

Grandini creditur obviare, si quis crocodili pellem, vel Hyenæ, vel vituli marini per spatia possessionis circumferat. Aut in villæ, & cortis suspendat ingressu cùm malum viderit imminere. Nonnulli, ubi instare malum viderint, oblato speculo imaginem nubis accipiunt, & hoc remedio nubem (tanquam sibi objecta displiceat, ceu tanquam geminata alteri cedat) avertunt: aut contra cœlum secures minaciter intendunt.

Has artes uti diximus ad Tagen refert *Columella*, vel ad Dardanum. Alii dicunt

dicunt Hetruscos artem divinandi, Aruspicinam, & Theurgicam Magiam, quomodo venti, grandines depellendi, qua ratione lolium à segetibus arceatur, sacrificando catulum, aut affigendo caput asini suâ pelle nudatum ad limites agri. Verba hæc sunt *Columellæ*: *Avertendi venti & lolii à segetibus.*

Ipsa novas artes varia experientia rerum
Et labor ostendit miseris, usus & magister,
Tradidit Agricolis ventos sedare furentes,
Et tempestates Thuscis avertere sacris.
Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas
Sanguine lactantis catuli placatur, & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli
Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.

Hæc remedia diutissimè usurpata sunt, non solùm apud Ethnicos, sed etiam à Christianis superstitiosis recepta; quæ postea à *Leone Cæs. Constitutione* 65. tanquam impia & aliena ab Euangelii doctrinâ abrogata sunt. Magicas enim superstitiones hæc omnia sapiunt, quibus Diabolus illudit misero humano generi, quod hæc non animadvertit à Dæmonis imposturis provenire, quibus irretit suæ impietatis sectatores; ut characteribus, signis, & verbis monstrosis existiment se posse cœlestes intelligentias, aërias potestates, terrestres & subterraneos Dæmones coërcere, & illis imperare. Hinc illud impium sacrum *Orpheotelistarum*, celebratum in Orgiis. Ubi excoctarum carnium humanarum jusculum epotabant ad concipiendum furorem Enthusiasmi, ad cognoscenda futura, & præcavendas calamitates impendentes. Cantabant enim in suis sacris nocturnis furiosi:

Ἐκ τυμπάνυ πέπωκα, ἐκ κυμβάλυ βέβρωκα, γέγονα μυστικός:
Ex tympano bibi, ex cymbalo comedi, & sacris initiatus sum:

Et hoc in hodiernum usq; diem exerceri à Sagis testatur *Sprangerus.* Qui tradit veneficas sæpiùs confessas esse, noctu se ex sepulchris abstulisse infantes in utero materno mortuos, & eos aheno excoxisse, donec omnis caro corporis resolveretur in jusculum potabile: quod reconditum hircino corio præbent aliis, qui dæmonum sacris initiati sunt. Statimq; post potum spiritu fanatico corripiuntur: aërem movent & sedant, tempestates cient & repellunt pro arbitrio: & multa damna mortalibus inferunt, arcentq; ab iis calamitates imminentes: Et hi Spiritus vel visibiliter inserviunt, ut superiùs ostendimus *in Tractatu de Magia*, vel invisibiliter inclusi annulis, characteribus, schedulis membraneis, aut aliis rebus: de quorum natura ad unguem omnia se cognosse asserunt Magi: an Joviales, Mercuriales, Saturnii, Martiales, aut Venerei sint, vel Lunares: Nam singuli proprias habent efficacias, pro ratione influentiarum Planetæ ex quo desumpti sunt, & eas communicant Magis ad horum astrorum positiones & motus. *Plinius libro* 24. *cap.* 11. recitat quasdam herbas legi à veneficis, & consecrari verbis, ut cum majori energiâ juvent, quod jam superiùs ostendimus. *Puerorum excoctorum carnes à Sagis comeduntur.*

Multa inserviunt Magis ad sua incantamenta: membrana illa virginea, quâ includitur infans recenter natus. Hippomanes, quod aufertur è fronte pulli, vel quod effluit ex pudendo equæ in libidinem pronæ: vel Hippomanes herba Arcadica. Remora piscis. Pili detracti ex parte extrema caudæ Lupi. Ossa ranæ viridis conjectæ in myrmeciam, & denudatæ sua carne. Avis quæ vulgò Fritilla dicitur. Et Motacilla, multaque alia: ut viscera talpæ: cor cervi, corvi, chelidri, vespertilionis, rubetæ. *Magis inservientia.*

Verbis quoq; sacris, mõstrosis & nõ intelligibilibus utuntur Magi, ut iis videantur diversa operari & perficere. Ut ad Ischiaticos dolores, & Arthritidem reliquorum membrorũ conferre credunt plurimùm hæc verba, vel prolũciata novies, vel novẽ diebus applicata parti offensę. *Terra pestẽ teneto: Salvo maneto hic in meis vedibus.* *Verba Magica ad podagram sanandam.*

Et dum hæc pronunciantur, oportet novies terram deosculari: aut in suum sinum conspuere: & id à jejuno fieri necesse est.

Si bos vel equus ex lapsu, vel alio accidente sibi crus ruperit, neq; medici cura prosit, assumunt Sagi arundinem viridem, & eam sectam in longum per mediam partem cruri fracto alligant cantantes hæc verba cum tripudio, & præmissis verbis Magicis, repetitóq; frequenti signo crucis, sed certo quoq; numero, & modo, gestibusq; inversi corporis: *Danat à Daries Dardaries Astaries.* Quòd si illa non statim prosint præmissis aliis ceremoniis novies hæc pronunciant conversi ad ortum solis, *Haut Haut Haut Istagis Turgis Ardannabon Damavotra.* Nomina verè Diabolica, & ipso penè timenda sono. Quæ cùm nihil significent, in iis tamen perditum hoc Magorum genus existimat mirificam inesse efficaciam, ad morbos arcendos, & fascinationes omnis generis. Contra quas antiqui & recentiores gestare soliti sunt membri virilis formam, chartulâ vel membranâ depictam, & collo appensam, hócq; dicebatur fascinum. *Vergilius* florem baccharis ad has fascinationes avertendas præscribit. Ut, *Bacchare frontem Cingito, ne vati noceat mala lingua futuro.* Et *Tibullus* de sinu suo despuendo:

Despuit in molles & sibi quisq; sinus.

De eodem quoq; *Theocritus* ita scribit:

Ὡς μὴ βασκανθῶ τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.

Fascinorum hoc genus & Philacteriorum usus sententiis omnium piorum prohibentur, tanquam profana & Diabolica: sive collo, sive brachiis gestentur: licèt hodie in usu sint, existimenturq; homines à periculis eximere, & arcere languores, & omne noxium: gerunt enim plurimi characteres in chartulis, quibus etiam nomen DEI profanatur, & polluitur: alii gerunt agathitem gemmam (cui insculpta sit Herculis suffocantis leonem effigies) palæ annuli quatuor metallorum inclusam, nempe auri, argenti, æris, & ferri. Quidam numismata antiqua Alexandri Magni collo appensa multùm prodesse rentur, ad felicitatem & bonum rerum successum: alii thoraces, arma, cassides, gladios, sortilegiis consecratos, & characteribus insculptos habent: & Petri Aponitani sectatores statuas breves diversæ materiæ faciunt, quibus etiam Sacramentum Baptismi impiè conferunt. Hæc omnia *Gregorius III. Gelasiusq; Pontifices, & Concilium Laodicense* morte punienda censuerunt.

Philacteria.

Circumfertur libellus, qui inscribitur, *Contra omnia mundi pericula:* Is refertus est nominibus DEI, signis crucis, & infinitis characteribus, mysticis figuris, & verbis non intelligibilibus. Et hic quoq; cum reliquis Diaboli imposturis & præstigiis numerandus est: & qui eo utuntur improbi, impii, & blasphemi in DEUM judicandi.

AMPHIARAUS.

Amphiaraus Oiclei filius.

Quid juvat ostendisse tuis tua funera natis,
Dircæo absorptus si moriare solo?

AMPHIARAUS Oïclis filius, vates inter Græcos excellentissimus: Princeps arte militari, consilio, & prudentiâ clarus: Cujus origo longâ majorum serie ad Jovem referebatur: *Egestha Hippotæ* Trojani filia oraculo Apollinis propter perjuria Laomedontis exponenda erat Ceto beluæ marinæ devoranda.: Pater de salute filiæ, quam unicam habebat solicitus illam naviculâ expositam commisit fluctibus marinis. Maluit enim virginem procul abduci, & tempestatibus actam submergi absentem, quàm antè parentum oculos, lugubri spectaculo à beluâ discerpi, & devorari: Lacrymabundus pater Diis commendavit illam, in quorum potestate totus est mundus subjectus, quiq; mortalium innocuorum invocati misereri solent.) Mari agitata, post longos errores ex Asiâ pervenit in Siciliã, compulsa ad ostiũ Crimnisi amnis scaphâ: Fluvii Deus illius pulchritudine captus eam in littore excepit, compressitq;, unde gravida facta peperit *Acesten*, qui Siculorum rex factus est. Aliquantóq; postea *Ilio* subverso, fugientẽ Æneam

cum reliquiis Trojanorum, & in Siciliam appulsum hospitio excepit, liberalissiméque tractavit: Mortuum Anchisen Ænææ patre honorificè sepelivit in Eryce monte, parentatione solemni facta cum filio Ænæâ: simulq; abeuntem donis, ac vino generoso donavit, ac redeuntem ex Africa rursum adjuvit: Phrygésq; socios longis erroribus navigationum quassos & debiles, in suo regno volens detinuit urbe illis conditâ quam de suo nomine vocavit *Acestam*. De quo *Vergil. Æneid.* 5.

Amphiaraï Genealogia.

Occurrit Acestes
Horridus in jaculis, & pelle Libystidis ursæ
Troïa Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit, veterum non immemor ille parentum. Et alibi:
Est tibi Dardanius divinæ stirpis Acestes: &c.

Egesta propter formæ venustatem Jovi dilecta, ex eo suscepit *Æolum*, Regem septem illarum Insularum quæ sunt inter Italiam, & Siciliam, quæ Vulcaniæ appellatæ sunt, numero septem, scilicet *Lipara*, *Strongile*, *Heria*, *Didyme*, *Ericusa*, vel *Eriphusa*, *Phœnicusa* vel *Phœnicodes*, & *Euonimos* quæ est *Prochyta*. De quibus *Plinius lib.* 3. *cap.* 9. *Strabo lib.* 6. *Solinus*, & *Mela*. *Æolus* ventorum Deus dictus est, & *Hippotades* ab avo materno. Ut *Ovidius*.

Æolon Hippotaden cohibentem carcere ventos: Et *Vergilius* 6.
Quid tempestatum regem, ventosq; furentes
Æoliâ excitos, Et quæ sequuntur.

Ventorum Deus fingitur, tum quòd varii frequentésq; venti circa eas insulas spirent, & quòd ex *Herâ* unâ Æoliarum sive Hephestiadum Insularum, in qua Vulcani officina fuisse credita est: ex ea copiosus ignis noctu, interdiu fumus exhalat, ex quibus incolæ, & nautæ præternavigantes, judicium sumebant de ventis futuris.

Ex *Æolo* Jovis & Egesthæ filio Natus est *Cretheus*, & *Salmoneus* quem Juppiter fulminavit: licèt *Servius* dicat, Salmoneum non hujus Æoli Regis ventorum fuisse filium, sed aliûs cujusdam regnantis in Elide, cui fulminum imitator Salmoneus filius fuit.

Cretheus ex *Tyro* Salmonei fratris filia, filios habuit *Alcimedontem*, *Æsonem*, & *Amythaonem*. *Æson* Thessaliæ Rex fuit Pater *Jasonis*, qui expeditionem suscepit in Colchos cum Argonautis: cujus fratres uterini, sed Neptuno patre geniti, fuerunt *Neleus* & *Pelias*. *Neleus* à Pelia pulsus in Laconiam secessit, ubi *Pylon* ædificavit. *Homerus Odyss.* 2. Illi fuit uxor *Chloris Amphyonis* regis Orchomeni filia, ex qua suscepit *Nestorem* & alios undecim filios, quos omnes interfecit *Hercules*, præter unum *Nestorem* tum fortè absentem, dum *Pylon* everteret. *Ovid.* 12. *Metam.*

Bis sex Neleidæ fuimus conspecta juventus,
Bis sex Herculeis ceciderunt, me minùs uno,
Viribus: atq; alios vinci potuisse ferendum est.

Pelias Æsonis fratris filium *Jasonem* in Colchos amandavit, unde incolumis reversus cum *Medea*, ut à veneficâ Colchide juventutem recuperaret, à propriis filiabus jam senex jugulatus est. *Ovid.* 7. *Metam.*

Amythaon Æsonis frater uxórem habuit *Doryppen*, ex qua genuit *Melampodem* augurem celeberrimum. *Homer. Odyss.* 23. & ex eadem quoq; *Biantem* Argivorum regem. *Paus. lib.* 2. Licèt hunc ex alia uxore *Argo* natum velint. *Melampus* vocatus est à nigris pedibus: quia mater infantem recens natum, sed toto corpore tectum exposuerat, præterquam pedibus, qui ex ardore solis atrum contraxerunt colorem. Is adultus corporis viribus valuit, & auguriorum interpretatione. *Biantem* juvit in auferendis bobus ab *Iphiclo* Amphitryonis & Alcmenæ filio, quos ille Neleo restituit: cui propter acceptum beneficium *Neleus* illi filiam *Pero* dedit uxorem: Hinc *Hercules* Iphicli frater ex Alcmena, occasionem sumpsit evertendi Pylon, in qua eversione filii Neleï undecim cæsi sunt.

Ex

Ex *Melampode* natus est Lestrigonum Rex *Antiphates*, non ex Pero, sed ex Iphianassâ Prœti Argivorum regis & Antiæ filia, quam helleboro dato sanavit cum sororibus furiis agitatis:

Ex *Antiphate* genitus est *Oïcles* Amphiaraï pater: *Amphiaraüs* Eriphilē Thalaonis vel Iphios filiam, & sororē Adrasti regis Argivorum, duxit uxorē, ex quâ suscepit *Alcmæonē*: ex Alcmęone & Callirhoē Acheloi filia geniti sunt *Coras*, *Catillus*, & *Tibur*. Qui tres fratres in Italiā secedentes, Tibur oppidum in Sabinis 16. à Româ lapide condiderunt. *Cato lib. originum*, *Solinus*, & *Sextus* Græcus scriptor: & *Verg. 7. Æneid.*

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusq́, acerq́, Coras, Argiva juventus.

Amphiaraüs cùm esset divinandi peritiâ celeberrimus inter Gręcos, corporísq; præstantiâ & viribus commendaretur: bellumq; susciperetur contra Eteoclē Thebanorum regem, qui expulso Polynice fratre regnum per vim usurpabat, relictum ab Oedipode patre eâ conditione, ut alternis regnarent: Exclusus Thebis Polynices se recepit ad Adrastum regē Argivorum, cujus filiam Argiam duxerat uxorem. Adrastus cum Tydeo Oeneï Calydoniæ regis filio ejus genero (habebat enim uxorem Deiphilen Argię sororem) collecto quāto potuit exercitu, advocatis in auxiliū vicinis principibus, Thebas obsidione cinxerunt: Cum quibus quoq; vocatus est *Amphiaraüs*: ex cujus præsentiâ, & consilio sperabant omnes plurimū opis referre. *Amphiaraüs*, qui nihil inconsulto DEO agere solebat, Apollinis oraculum sciscitatus est, à quo responsum est, illū in hac expeditione moriturū. Ille, ut instantia fata vitaret, consciâ uxore Eriphyle se abscondit in locū abstrusum, ubi diu latuit: Tandem avara mulier accepto ab Adrasto fratre aureo monili, cùm precibus, & minis antea moveri nō potuisset, maritū latentem prodidit. Captus itaq;, & abstractus è latibulo arma sumere coactus est, & cum cæteris ad Thebas proficisci. Verùm, ut suis rebus ante profectionem provideret, *Alcmæonem* filium ad se vocavit, illíq; matris perfidiam communicavit; præcepitq; ut primo mortis suæ nuncio accepto illam occideret. At cùm Græci junctis copiis auxiliaribus cum Adrasto, & duobus generis Polynice & Tydeo ad Thebas venissent, primo ipso die, quo castra metati essent, horrendo terræ hiatu aperto, *Amphiaraüs* absorptus periit. Eo in loco cui ἅρμα nomen postea fuit inditum, quòd cum curru & equis dehiscente terrâ tectus sit: ut testatur *Statius* in Thebaïde. *Alcmæon* fato patris intellecto, matrem *Eriphylen* interfecit, in eam impius factus, ut patris mortem ulcisceretur. Ille itaq; ob parricidium relictâ patriâ, furiis agitatus, venit ad Phlegæū fluvium, à quo lustratus est, & à parricidio expiatus: Cujus filiam *Alphesibœam* sibi junxit uxorem, donato illi aureo monili, quod à matre Eryphyle abstulerat. Sed cùm ad Acheloum Ætoliæ fluvium redivisset; amore captus *Callirhoës* ejus filię, eam à patre Acheloo conjugem obtinuit, ex quâ suscepit Tiburem Coracem & Catillum: Cumq; ab Alphesibœa monile donatum extorsisset, à puellæ fratribus Temone & Axione, qui sororis contemptum ferre non poterant, cæsus est. Ejus filii in Italiam se receperunt, ubi Tibur condiderunt.

Amphiaraüs ante Thebas absorptus.

Alcmæon ob parricidiū exul.

Alcmæonis mors.

Amphiarao post obitum, propter divinationis peritiam, & fatidica consilia tēplum erexerunt *Oropii* in Attica, honoresq; divinos, & aras, sacerdotesq; decreverunt. Templum ex candido marmore præstanti arte constructum est: ad quod ex totâ Græciâ conventus erat maximus oraculum poscentium. Quod qui captaturi erant, per somnia illis demonstrabatur. Fatidica illa somnia subituri corpus multis lustrabant ceremoniis, Diisq; sacra faciebant ariete puro, cujus pellem humi expandebant, post sacrificium perfectum, & illi incumbebant dormituri: in somnisq; audiebant, aut videbant quæ sciscitati essent. Eaq; à vate sacerdote explicabantur, & accommodabantur ostenta ad id, de quo facta erat quæstio. Nam omnia illis figurata, & ambigua proponebantur, raroq; expressa, & dilucida.

Templum Amphiarao erectū.

Oracula in somnis data.

Polystratus in vita Apollonii Tyanæi lib.2.tradit Amphiaraüm in Attica reddere oracula solitum:& eos (qui responsa acciperent) sacerdotes DEI jubebant diem integrum à cibo,& triduum à vini potu abstinere.

Historiæ referunt paulò antequam ad Plateas Urbem Bœotiæ non procul à Citherone, Græci ducibus Pausania & Aristide conflicturi essent cum Persis, *Mardonium* Xerxis consobrinum, & exercitûs Persici ducem misisse servum suum ad Amphiaraï delubrum,qui eventum,& successum pugnæ futuræ exploraret. Cùm igitur Persa noctu in victimæ spolio procumbens dormiret,per quietem visus est sibi adstare sacrorum Antistes, qui diceret oraculi præsidem abesse, eúmq; juberet templo excedere,neq; responsum expectare,quod frustra captabat; illíq; minitari videretur,nisi statim discederet. Non licere barbaro impunè loco sacro cubare. Sed cùm Persa cunctaretur,& tergiversaretur,recusarétq; recedere, sacerdos visus est illum vi extrudere velle, & lapide impetitum humi prostravisse: Somnium hoc pugnæ exitum depinxit. Nam paulò post habito conflictu ad Plateas, *Mardonius* ictu saxi tactus, ab Arimnesto Spartiatâ occisus est: *Cæl. Rhod. lib.*19.*cap.*15. Ex *Plutarcho*, in vitâ *Aristidis*.

Oraculum datum Mardonio.

De his oraculis, quæ per somnia fatidica reddebantur, multa leguntur apud auctores. Nam apud Ægyptios ægroti, quibus medici suâ arte succurrere non poterant, in delubrum *Isidis*, aut *Melopidæ* semideæ deferri se curabant,& illic sacris de more peractis, lectulis sacris in sanctuario decumbentes, in somnis videbant remedia salutaria,& ad valetudinem necessaria.

Somnia fatidica.

Trallibus quoq; urbe Asię,(quæ alio nomine *Euanthia*, vel *Seleucia*, vel *Antiochia* vocata est, sita inter Mæandrum & Caycum fluvios) antrum fuit *Charoneüm* non procul ab urbe Nysa, in quod ægroti solemnibus sacris, & ceremoniis priùs operati, invocatóq; loci Genio, remedia per somnum discebant ad convalescentiam recuperandam. *Strabo lib.*14.

Charonæü antrum.

In fano *Pasitheæ* (quæ Charitum una fuit nomine *Aglaia*, Thaliæ & Euphrosynes soror, filiáq; Jovis & Eurymones) item in templo *Æsculapii*, quod in agro Pergameno erat, interrogaturi responsa edocebantur de rebus futuris per somnos: ad quos se præparabant lotionibus, & sacrificiis.

Pasitheæ templum.

Apud *Troezenios* Peloponnesi populos vetus *Ardali* fuit ara, Musis & somno sacra: ad quam dormientes si procubuissent, multa discebant inspiratione secretâ Musarum,(quę *Ardalides* vocatæ sunt,ab Ardali Vulcani filio Musis amico,à quibus illum tibiam accepisse, testatur *Pausanias*) ad salutem pertinentia: sed hos quoq; à potu vini aliquot ante dormitionem dies abstinere oportebat: de hac arâ lege, *Cæl. Rhod lib.*27.*cap.*16.

Ara Ardali.

Amphiaraï in templo, quod *Thebis* erat, nulli vaticinia captantium esse licebat, qui Thebanus esset. Causam hanc referunt: Quòd Amphiaraüs, dum adhuc in vivis esset, eligendum Thebanis proposuit, utrum mallent eo uti vate, vel defensore. Thebani responderunt, se malle illum habere auxiliatorem in rebus adversis: vaticinia ab Apolline, qui Delphis erat, captaturos. Ideò post Amphiaraï mortem nefas fuit Thebano cuiquam in ejus delubro somniis vaticinia exposcere. *Herodot. lib.* 8.

Amphiaraï templum Thebis.

Pausanias in Atticis ὀνειράτων διακρίσει excelluisse scribit Amphiaraüm: Et *Plinius lib.*7. illi tribuit ignispicii inventionem. Argonautæ in expeditione Colchicâ tribus vatibus usi sunt, *Amphiarao* Oiclis filio, *Idmone* Abantis, & *Mopso* Ampyci: quia eam navigationem infaustam fore judicaverunt, quæ ex Deorum consilio non susciperetur. *Cæl. Rhod. lib.*29. *lection. Antiq. cap.*15.

Ad visiones enim referuntur ostenta quæ fiunt per insomnia, vel dum quiescunt omnes corporis sensus, sive sopitus somno, sive vigilet homo. Tunc multæ sese phantasiæ offerunt, quæ verę putantur. *Aristoteles* probat ea insomnia, quæ post mediam noctem offeruntur, digestione ciborum jam perfectâ: cùm fumi & vapores è ventriculo rapti in altum, cerebri functiones non turbant. *Homerus*:

Ὡς οἱ ἐνεργὲς ὄνειρον ἐπέσσυτο νυκτὸς ἀμολγῷ.

Illi verum somnium nocte profunda immissum est.

Horatius quoq; in Satyris idem probat:

Post mediam noctem visus cùm somnia vera.

Artemidorus & *Theocritus* laudant ea quæ manè dormientibus offeruntur: *Theocritus* in Europa:

Ἀγχόθι δ᾽ ἀώς
Εὖτε καὶ ἀτρεκέως ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων.

Proxima erat aurora cùm celeriter vagatur multitudo somniorum.

Macrobius in somnium Scipionis, ait, somniorum alia velata esse figuris, ænigmatibus & ambagibus: & ea indigere interprete. Alia nobis repręsentant in somnis ea quę per vigiliam nos molestarunt, vel delectarunt: Alia, quę phantasmata dicuntur, dum vix in somnum lapsi, occurrunt somnia, & visiones quæ de futuris nos docent. Postea oracula, quando defuncti sacerdotes, aut Dii nobis per quietem declarant rerum incertarum eventum, & instruunt de iis, quæ facienda sunt.

Synesius Corenensis Episcopus Philosophus Platonicus dicit, ab astris procedere insomnia: & diversa contingere pro positione corporis inter dormiendum. Si in latus dextrũ decumbat homo, lien superiorem partem occupat, tunc somnia erunt turbida, obscura, tristia, & melancholica. Si in sinistrum conversus sit, Hepate libero somnia reddentur læta, & sanguinea. Si verò resupinus, renes pressi, & excalefacti venerea & libidinosa omnia repræsentabunt.

Medici pro ratione humorum corporis somnia contingere asserunt. Si *pituita* dominatur, videbimur inter dormiẽdum natare, pluvia madere, balneis uti, in fluminibus aut luto mergi, gravari ponderibus, non posse incedere & ejusmodi. Si *cholera* prævaleat, ardere circa nos rebimur urbem, domum, cœlum: cædes pertimescemus, vulnera, sanguinis effusionem horrebimus, pugnas videbimus & rixas. Si *sanguis* abundet, omnia nobis rubicunda per somnum videbuntur: Jocis, lucis, amoribus, choreïs & saltationibus interesse nos existimabimus. Si *melancholia*, tunc nobis objicientur phantasmata, nigra, horrenda, metus plena, cacodæmones, tenebræ, præcipitia, mortuorum umbræ, & quicquid hominum mentes formidine potest afficere. Et hæc somnia rejicienda non sunt: quòd per hæc medicus solers judicare potest de humoribus peccantibus in corpore ægroti, & pro ratione uniuscujusq; convenientia morbis sanandis adhibere remedia. Ea tantùm improbanda sunt, quæ superstitionibus involuta sunt, & dęmonis artificio procurantur: qualia erant ea quæ captabantur post sacra profana, à dormientibus in Delubris Deorum, recumbentibus in coriis cæsarum victimarum: de quibus antea satis tractavimus.

Porphyrius existimavit insomnia procedere ex nobis ipsis, infusa sensibus nostris ab animâ. Alii ex intentiore imaginatione ea procedere, quæ usque ad intellectum penetrat.

THYODAMAS.

Consuerat mecum magnorum arcana Deorum
Partiri, & visas Amphiaraus aves.

EX ÆOLO Jovis & Egesthæ, sive Sergestæ filio superiùs in Amphiarao ostendimus natum fuisse Cretheum, hominem bello, & arte divinandi, medicinaq; nobilem: cujus frater fuit Salmoneus ille Rex Elidis; qui dum regiâ majestate non esset contentus, Deum se esse, & credi voluit: Fabricato enim ponte æneo adeò sublimi, ut Elidis partem suâ longitudine tegeret: super quo currus agebat tanto impetu & fragore, ut tonitruum similitudinem præ se ferrent, maximo spectantium, & audientium terrore. Ex curru faces ardentes vibrabat, in miseros homines, qui adesse cogebantur, ut cernui illum adorarent; & Deum proclamarent: & in quem jaculatus esset facem, eum statim per emissarios milites ad hoc destinatos jubebat jugulari, vel contis transfodi, qui fulmine tactum fuisse dicebant. Hæc truculentia & immanitas illum usq; adeò formidabilem suis reddidit, ut certatim omnes in faciem procumbentes tremebundi illum ado-

adorarent, & Jove majorem dicerent. Superbiam immoderatam non ferens Juppiter, dum falsos tonitrus quadrifidâ trabe, globísq; balistarum tormentis emissis imitaretur, vibratísq; ignibus fulmina fingeret, sæviretq; immaniter in homines, vero fulmine de cœlo tactum contrivit, & ad inferos infelicem animam deturbavit: de quo *Vergilius Æn. 6.*

Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Jovis, & sonitus imitatur Olympi,
Quatuor hic invectus equis, & lampada quassans
Per Graiûm populos, mediæq; per Elidis urbem
Ibat ovans, Divûmq; sibi poscebat honorem.
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
Ære, & cornipedum cursu simularat equorum.
At Pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit: (non ille faces, nec fumea tædis
Lumina,) præcipitemq; immani turbine adegit.

Post mortem reliquit filiam formâ singulari nomine Tyro. Hanc Cretheus patruus uxorem duxit: ex qua suscepit Æsonem, Alcimedontem, & Amythaonem. Quibus alii addunt Athamantem regem Thebarum, qui ex Nephele Phryxum & Hellen genuit: unde apud *Flaccum lib.* 1. Helle dicitur Crethei neptis. Alii Athamantem faciunt Æoli filium, & Crethei fratrem. Æson ex Alcimede, vel Polymelâ genuit Jasonem. Amythaon ex Dorippe suscepit Melampodem fratrem Biantis, sed ex aliâ uxore Argonati. Melampus medicinâ clarus filias Prœti Regis Argivorum Lysippen, Amphianassam & alias, (quæ quòd cum Junone de formâ ausæ essent certare furiis agitatæ se vaccas existimabant) sanavit, propinato illis Helleboro, de quo *Plinius lib.* 25. *cap.* 5. ex his Melampus duxit Amphianassam, quæ illi peperit Mantium, Antiphatem, & Thyodamanta: Ex Mantio nati sunt Polyphideus & Clytus. Ex Antiphate Oïcles Amphiaraï pater. *Homerus lib.* 5. *Odyss.* Ex Mantio & Amphianassa ait, natos Clytium & Polyphideum. De Thyodamante præstanti medico, augure, & vate celeberrimo, ita scribit *Statius lib.* 8.

Insignem famâ, sanctoq; Melampode cretum
Thyodamanta volunt: qui cum ipse arcana Deorum
Partiri, & visas uni sociare solebat
Amphiaraüs aves: tantæq; haud invidus arti
Gaudebat dici similem, juxtaq; secundum.

Inter cætera quæ Thyodamanti ejusq; patri Melampodi tribuuntur, asserunt illos intellexisse voces avium, & cum illis fuisse collocutos. Quod Democrito quoque traditur: feruntq; illum ex sanguine quarundam avium potum suum diluisse, adhibitis aliis herbarum succis: unde sensu arcano percipiebat, & intelligebat avium garritum, & cum eis communicabat. Idem quoq; Philostratus, & Porphyrius de Apollonio Tyaneo referunt: qui cùm passerem advolasse cerneret, & inter alios multa garrire audiret. Agite, inquit Apollonius, avicula magnâ contentione ad passeres contendens, illos hortatur, ut secum veniant in bivium extra urbem, ubi asinus pondere pressus prolapsus est cum sacco frumenti pleno, quo fuerat oneratus, frumentumq; ex majori parte ab agasone in viâ stratum inter pulverem relictum esse, & aviculis inde multum escæ colligi posse. Cumq; eò venissent causâ perscrutandæ veritatis aliqui, verum esse compererunt, quod ab Apollonio dictum fuerat.

MOPSUS.

MOPSUS.

Mopsus Apollinis filius.

Nescius est Calchas Caprificus in arbore poma
Quot gerat: Hoc verbis exprime; victor eris.

MOPSI Duo leguntur apud antiquos scriptores vaticinio clari. *Primus* fuit Ampyci & Chloridis filius, Tytanoris, vel ut alii malunt, Tyresiæ nepos. De quo *Ovidius* 12. *Metam.*

Nec tu credideris tantùm cecinisse futura
Ampycidem Mopsum.

Fuit enim ex Thessalia oriundus: unus ex iis qui cum Jasone, & Argonautis in Colchos profecti sunt, ad conquirendum vellus aureum, quod illic sacrificato ariete, & in signa Zodaïci relato, (ut testatur *Justinus lib.* 42. & *Hyginus fab. poëtic. cap.* 14.) Phryxus filius Athamantis & Nepheles deposuerat, fatale ut esset ei regno in quo conservaretur integrum.

Fuit & *alter* Mopsus arte fatidicâ celeberrimus filius Apollinis & Mantûs fatidicæ mulieris, & Tiresiæ filiæ, qui cum matre Colophonensium urbem condidit. Est enim Colophon urbs Ioniæ Apollinis oraculo clarissima: nobilis quoq; navali militiâ: & equitatu tam excellens, ut Colophoniorum equitibus quicunq; adjuva-

juvabantur, victoriam sibi certam auderent polliceri: unde proverbio dictum est, *addere Colophonem*, cùm summa operi manus imponeretur. Ex eâ urbe *Homerum* natum voluerunt ejus cives: unde apud *Aul. Gellium lib.* 3. *cap.* 11. hoc legitur distichum:

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσιν περὶ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφών, Σαλαμίς, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

At Mopsus ab Apolline vaticiniorum Principe, & à matre quoq; vate, & vatis Tiresiæ filiâ multa edoctus, de futuris certissima reddidit oracula: unde proverbium antiquum ferebatur, *Mopso certior*: de eo qui citra mendacium futura prævidebat, & enunciabat. De eo lege *Strabonem lib.*14. *Eustathium in Iliados* α. *Cœl. Rhodig. lib.*29. *cap.*14. *antiq. lect.*

Narratur ejus matrem Mantum fugientem Creontis Thebani Regis, & Theseï tyrannidem in Asiam secessisse, Clarumq; urbem Ioniæ condidisse, ubi Apollini templum erexit. In eo Phœbades aquâ fatidicâ haustâ Deum recipiebant, & vaticinabantur, breviore tamen bibentium vitâ. Cumq; in Claro versaretur Manto ab Apolline amata peperit Mopsum: isq; adultus Colophonem non procul à Claro instauravit: ubi paternis oraculis totâ Asiâ nobilitatus est. Postquam autem Troja esset diruta, & eversa, Principes Græci dubiâ navigatione vecti, variâq; usi fortunâ, cum difficultate domum reversi sunt aliqui: alii ad Caphareos scopulos elisi naufragio perierunt, Nauplii Euboææ regis dolo, qui Palamedis necem ad Trojam ulcisci cupiebat. Ajax Oïleus fulmine ictus interiit. Menelaus in Ægypto hæsit, ejus frater Agamemnon Mycænas reversus à Clytemnæstra uxore, & Ægysto Thyestis & Pelopeiæ filio in balneo confossus est. Ulysses per decennales errores nudus, & amissâ classe vix in Itacham pervenit. Diomedes Tydeï & Deiphiles filius, Rex Ætoliæ Ægyalæ uxoris impudicam libidinem perosus, domum redire noluit: sed in Apuliam profectus regni partem à Dauno Pilunni & Danaës filio accepit, ejusq; gener factus Arpos condidit. Amphiaraï filius Amphilochus terrestri itinere ex Ilio Colophonem venit, navigio inde in Græciam profecturus. Cumq; in luco Apollinis Clarii extra urbem apud Samum in Mopsum augurem incidisset, Calchanta, (quem itineris comitem secum ducebat) illi opposuit, ut simul de divinandi peritiâ decertarent. Cumq; inter se plurima de oraculis, & Deorum responsis communicassent, Mopsus Calchanti proposuit arborem Caprificum, ut conjiceret quot in eâ ficus essent, ut refert Hesiodus. Sed Pherecides non de arbore, sed de scrophâ gravidâ, quæ quot suculas utero gestaret sciscitatus est: quod cùm se ignorare diceret Calchas, Mopsus tres esse dixit, & ex iis unam fæmellam: idque aperta sue verum inventum est. Calchas hac ignorantiâ tanto dolore tactus est, ut pudore ac mœrore contabescens vitam finierit. Versus hi citantur à Mopso Calchanti propositi:

Mirabor, sanè, poteris si dicere ficus
Quot numero hæc Caprificus habet, per parva licet sit,
Mille equidem decies modius mensura superq;
Una fit: hanc nullo poteris comprendere pacto:
Dixit: & inventus numerus, mensuraq; certa est:
Continuò mortis Calchanti somnus obortus.

Plutarchus in eo tractatu, quem de oraculorum defectu scripsit, tradit Mopsum post mortem habuisse Manteium sacellum, in quo responsa reddebat. Ad hoc præses quidam Ciliciæ Epicureæ sectæ homo improbus Libertum suum misit, cui tabellam consignatam dederat, in quâ id quod posceret nullo conscio descripserat. Cumq; libertus iste de more in adyto templi pernoctasset, visus est illi per quietem adstare vir pulcherrimus, qui hoc tantùm verbum illi dixit, *Nigrum*. Responsum acceptum ad Præsidem Patronum retulit: quod summoperè admiratus loci numen venerabundus adoravit. Nam in tabellis, quas ad altare Mopsi miserat, scriptum *Manteium Mopsi.*

erat, an sacrificaturus illi esset taurum album, vel nigrum. Mopsum itaq; per totam vitam postea sacrificiis & honore divino volens prosecutus est.

Neq; mirum est hoc accidisse Mopso divinatione dum vixisset tota Asia clarissimo habito, & cujus oracula miraculosa omnibus habebantur, si post mortem inter Deos illum retulerint. Usitatum erat apud antiquos deificare homines, qui aliquâ singulari virtute reliquos præterirent, aut beneficiis multis mortales adjuvarent. Dæmon interim promptus ad perniciem humani generis promovendam, statim se ingessit statuis, vel sepulchris, vel templis, & aris mortuorum in quibus magni illi viri jacebant, & colebantur, illicq; sub eorum nominibus, & forma edebat miracula: Ut legimus apud *Herodotum lib.2.& Ælianum lib.*13. variæ historiæ, de Xerxe Darii filio: qui effosso vetustissimo *Beli sepulchro*, vitream urnam reperit, ubi jacebat in oleo mortui cadaver. Plena quidem non fuit urna, sed vacuum aliquid supra corpus remanserat. Adjacebat urnæ columnula, in qua sculptum legebatur, eum qui sepulchrum aperuisset, neq; replevisset urnam, pessime postea habiturum, & impietatis pœnas daturum, quòd Manes defuncti irritasset hoc sacrilegio. Xerxes ad id expavescens, oleum infundi jussit, neq; propterea replevit urnam. Iterùm iterumq; copiosius infundi præcepit, neq; incrementum addidit: Qui cùm se operam ludere cerneret, clauso monumento mœstus discessit. Sed postquàm contra Græcos quinquaginta myriadum conscripsisset exercitum, fusus fugatusq; est, absumptis copiis fame ac ferro: ipseq; animo dejectus, cum paucis in Persidem remeavit: domiq; suæ in lectulo decumbens rebus omnibus desperatis, Mardonióq; cæso, à proprio filio interfectus est.

Beli sepulchrum à Xerxe apertum.

Orpheus sepulchrum habuit in Olympo monte Magnesiæ in Asia, non procul à Libethra urbe. Libethriis olim responsum datum est oracula Liberi Patris, quod erat in Thracia, illorum urbem subversum iri ὑπὸ Σύος à sue, quando Orpheï ossa solem inspexissent. Erant enim Orpheï reliquiæ conditę in columnâ quadam, quæ imminebat viæ ducenti à Dios Hiero (quod est oppidum Ionicum inter Lebedum & Colophonem, teste *Stephano*) in Olympum: Accidit aliquando, ut pastor quidam ad Orpheï tumulum recubãs dormiret, atq; in somnis versus cantaret suavissime. Ejus vocis dulcedine & harmoniâ capti rustici, qui in vicinia colebant agros, relictis stivis, & operibus agrariis magnâ contentione ad cantorem concurrerunt, qui cùm inter se certaret, qui propiùs accederet ad Pastorem, dum sese mutuò compellunt & trudunt, columna illa pulsibus crebris agitata corruit, urnaq; illi imposita, qua Orpheï continebantur ossa, fracta est: & reliquiæ sepulti sunt humi sparsæ, nudataeq;, & soli expositæ. Nocte sequente Σῦς *Sus* torrens ex Olympo fluens tanta aquarum violentia abundavit, & devolutus est tanto impetu in subjacentem agrum, ut Libethriorum mœnia dejecerit, domósq; subverterit, & habitatores omnes submerserit. Macedones eversâ Libethrâ Orphei ossa diligenter conquisita, & inventa Dion transportarunt, & illic honorifico sepulchro tumulaverunt. *Pausanias in Bœoticis.& Cæl. Rhod.lib.*18.*cap.*22

Orpheï sepulchrum.

Libethra à Sue eversa.

Latona in urbe Buthi; (quæ est in Ægypto teste *Herodiano*, *Ptolomæo*, *& Plinio lib.*5.*cap.*10.) vaticiniis celebrata, unde & ipsa *Butho* cognominata est, responsum aliquando dedit Cambysi Persarum Regi ac Cyri filio, illum in Ecbatanis moriturũ: Erat enim hic Cambyses homo immanis feritatis, & ambitionis: Is Persarum Medorumq; regnis non contentus, provincias adjacentes patrio dominio, ipsamq; Ægyptũ adjecerat. Ægyptiorũ verò superstitionib. offensus, ceremonias sacras prohibuit, Apidisq;, & cęterorũ Deorũ delubra subvertit; exercitum misit ad diruendũ quoq; Jovis Hammonis templũ, quòd in Libyæ desertis sacrosanctâ religione venerandũ colebatur, sed barbaræ omnes illæ copiæ arenis per deserta obrutæ perierunt: Cumq; Buthum venisset, & à Latonâ monitus esset de fato illi Ecbatanis imminẽte, Metropolim Medię eo nomine appellatæ nunquam in posterũ ingredi statuit, (motus enim fuit Deæ fatidicæ oraculo.) Sed post interfectũ in Ægypto bovẽ illum

Latona Butho.

illum sacrum, quem viventem pro Apidis animâ colebant incolæ, Cambyses in Syriam cum exercitu se recepit: dumq; equum conscensurus esset, gladius vaginâ elabens regem in femore saucium vulneravit, in oppido Epiphania, quæ & Ecbatana tunc cognominabatur: cujus nomen cùm audivisset, desperatâ valetudine, Latonæ responsum verum fore exclamavit, & per multos dolores vitam finivit. *Herod. lib.2. Trogus Pompejus. Seneca lib.7. Lucan. lib.7.* *Cambysis mors.*

Pherecydes Atheniensis Philosophus, (non ille qui Pythagoræ magister fuit, quiq; Tullo Rege Romanorum celebris habitus est, & Phtiriasi mortuus,) sed quem Diogenes Laërtius antiquiorem fuisse scribit Orpheï discipulum, vaticinandi peritum, quíq; Theogoniam 10. *libris* conscripsit, & aliud volumen de rerum principio: Is cùm Messanam ascendisset in Olympiam apud *Perilaum* diversatus est: cui consuluit, si sibi benè prospectum vellet, inde cum totâ familiâ maturè migraret aliò. Id cùm neglexisset Perilaus, paulò post Messana capta est ab hostibus. *Pherecydes apud Perilaum.*

Is quoq; dum in littore Psamio deambularet, videretq; navem in alto mari plenis velis navigantem. Heu, inquit, quàm tibi miserandum instat naufragium. Paulóq; post orta subitò tempestate demersa est. *Naufragiū.*

Cùm haustam è puteo quodam aquam biberet, elevatis in cœlum oculis: Ah Superi, inquit, nonne post tres dies terræmotu gravi locus hic quatietur: atq; ita, ut prædixerat, evenit. *Terræmotus.*

Hermippus tradit, dum inter Magnesios Ephesiosq; grave ortum esset bellum, cuperétq; *Pherecydes* Ephesios vincere, occurrenti cuidam Ephesio præcepit, ut se per crura tractum in agro Magnesio collocaret. Jussitq; dici Ephesiis, ut partâ de hostibus victoriâ, Pherecydem eo in loco ubi relictus erat sepelirent. Postridie cōmisso cum Magnesiis prælio illos fundunt & superant: inquirentésq; post victoriā Pherecydem illum è vitâ migrasse compererunt, & honorificè sepeliverunt, *Diog. Laërt. lib.1.* Neq; desunt qui Pherecydem dicant Delphos profectum, è monte Corycio sese præcipitem dedisse, & ibi tumulatum. *Pherecydis mors.*

Barthabaces Magnæ Matris Sacerdos, ex adyto templi suæ Deę sibi revelatum asseruit, Romanis victoriam de Cimbris promitti à Diis immortalibus. Illum Senatus in publicum prodire jussit, ut populo Deæ responsum exponeret. Sed *Ap. Pompeius* Trib. Pleb. tanquam præstigiatorem & impostorem à Rostris repulit: Et Pompejum paulò post domum reversum febris acuta invasit, & confecit. *Plutarch. in vita Marii.* Nimirum Satan suas prædictiones sacrosanctas, & inviolabiles haberi voluit, & harum contemptores gravissimè ultus est. Hinc illa miracula passim edita, à vatibus, Ariolis, Sacerdotibus, & Magis: quibus antiquæ superstitiones, impiiq; Dæmonum cultus confirmati sunt. Ut *de Decio Actio Navio* Augure legitur: Quidum Luc. Tarquinium regem hortaretur, ne centuriis equitum à Romulo institutis novas adjiceret. Rex offensus interrogavit Navium, possétne fieri, quod mente concepisset. Posse fieri dicentem jussit novacula cotem discindere. Protinus ad se delatam sine difficultate in duas partes novaculâ adhibitâ divisit. *Val. lib.1.cap.4.* *Barthabacis vaticinium de Cimbris.* *Dec. Actius Navius Augur.*

Sic apud *Strabonem lib.12.* memoriæ mandatum invenimus in Castabala urbe Phœniciæ, vel Ciliciæ (quæ Perasia priùs vocabatur) Dianam Persicam fanum habuisse, ubi mulieres sacris Deæ præfectæ super prunas ardentes nudis, illæsisq; pedibus ambulabant: ut fides haberetur Enthusiastis sacerdotibus, responsa Deæ proferentibus. *Diana Persica.*

Idem quoq; contigit olim in Italia ad Soracte Hirpinorū montem in Faliscis: in cujus vertice Feronia nemorū Dea templum habuit religione popularium celebre: prope quod Lucus fuit eidem Deæ consecratus. Is cùm fortuitò incendio arsisset, & ob id accolæ transferre alio simulachrū Deę vellent, subitò Lucus reviruit, & pristino statui redditus est. *Strabo* dicit eos qui Feroniæ numine afflati essent, nudis plantis sine ulla læsione conculcare posse carbones ardentes, & ignē accensum. *Feroniæ Lucus.*

CALCHAS.

Numina prædixti sacris placanda Dianæ:
Pergama & ante annos non ruitura decem.

CALCHAS Thestoris filius fuit, nepos Apollinis. Nam Apollo ex Asteria Nympha, secundùm opinionem Pherecydis, suscepit Idmonem: sed *Apollonius Poëta*, & *Herodotus* dicunt Idmonem natum esse ex Abante rege Argivorum undecimo, qui Abas fuit Lyncei Ægypti filius & Hypermnestræ filiæ Danaï: & ex eodem Abante geniti sunt Prœtus & Acrisius: Prœtus ex Antia quatuor habuit filias Iphianassam, Idotheam, Lysippen & Euryalen. Quæ à furore liberatæ sunt à Melampode. Acrisius Danaën genuit, quæ ex Jove suscepit Perseum. Ex Idmone & Laothoë vel Thestia natus est Thestor, ex quo Calchas Græcorum divinandi peritia celeberrimus Augur. Illum Agamemnon Mycenarum Rex, Dux Græcanici exercitus, (qui in Aulide portu Bœotiæ congregabatur ad expeditionem in Phrygiam, ut repeterent Helenam Menelaï Spartiatarum regis uxorem, raptam à Paride Priami Trojanorum regis filio: quam capta Lacedæmone absente viro, cum omnibus thesauris regiis navigio impositam secum abduxerat:) secum duxit, idq; consultò fecerat raptor, ut ulcisceretur raptum

raptum Hesiones amitæ suæ, quam Hercules expugnato Ilio, cæsoq; Laomedonte rege abduxerat cum Priamo. Sed Priamus auro redemptus in Phrygiam redivit, Trojamq; ab Hercule dirutam restauravit. Hesione verò Laomedontis filia & Priami soror data est Telamoni regi Salaminis Insulæ, in Euboïco mari, qui Æaci filius fuit. Is enim in expeditione Ilii primus omnium Argonautarum mœnia conscendit, ideò illi data est Hesione in virtutis præmium. Cùm igitur Paris, qui Alexander dicebatur, in Græciam ex Asia navigasset, ut amitam domum reduceret, idq; illi negaretur (nam jam ex Telamone Teucrum susceperat) Paris repulsam passus Lacedæmonem venit, & Helenam abduxit. Ideò Menelaüs Helenæ maritus, cum Agamemnone fratre, aliisq; Græciæ Principibus simul conspirarunt in Phrygas, copiásq; quàm potuerunt amplissimas, collegerunt in Aulide ad trajiciendum in Asiam. Dumq; in Aulide classes congregarentur, ibiq; expectando moram traherent longiorem Duces, Agamemnon in venatione imprudens cervum Dianæ sacrum interfecit. Quapropter irata Dea, contrariis ventis navigationem Græcorum remorata est. Calchas ea de re consultus, respondit Dianam non nisi Agamemnonis sanguine placari posse. Ideò missus est Mycenas Ulysses ad Clitemnestram Agamemnonis uxorem, qui illi persuaderet, ut Iphigeniam filiam transmitteret ad Patrem, qui illam Achilli Peleï & Thetidis filio desponsarat. Mater verum id esse rata, filiam suam misit Aulidem, quæ Dianæ immolanda altari cùm admoveretur, Diana virginis innocentis miserta illius loco cervam subposuit, puellamq; in Tauricam regionem transtulit, ubi à Thoante rege sacris ejusdem deæ præfecta est, & paulò post inde reducta ab Oreste fratre, post matris parricidium.

Dum in Aulide adhuc essent Græci, sacraq; institueret Calchas, vidit serpen- *Calchantis*
tem per arboris ramos sinuoso volumine irrepentem in nidum passerum, ex quibus *augurium ex serpente.*
novem depastus est cum ipsa matre. Hoc augurio motus prædixit Græcis Trojam non nisi post decennalem obsidionem captum iri. At postquam Diis placatis felici cursu in Phrygiam adpulerunt, duce eodem Calchante, ut testis est *Homerus lib.* I. *Iliados.*

Καὶ νήεσσ' ἡγήσατ' Ἀχαιῶν Ἴλιον εἴσω, ἣν διὰ μαντοσύνην. Nempe per Geographiam, quam callebat Calchas: constat enim Græcos bis profectos contra Trojam, primáq; navigatione redivisse re infecta: secundam suscepisse ductu Calchantis, vel, ut alii volunt Telephi regis Mysorum: quæ illis feliciter successit. Cùm essent ante Trojam, exorta est in castris gravis pestilentia, qua exercitus paulatim consumebatur, & peribat. Consultus Calchas respondit, Apollinem iratum, immisisse hanc *Chryseïdis*
luem in Græcos, propter raptam Astymonem Chryseï filiam, qui Apollinis Smyn- *raptus.*
theï sacerdos erat: nam in expugnatione Thebarum Ciliciæ capta fuerat, & propter formæ elegantiam data Agamemnoni: Suasu igitur Calchantis Achilles Chryseïdem ademit Imperatori, & Chrysę patri restituit. Hinc illud exarsit odium inter Agamemnonem & Achillem: Agamemnon enim loco Astymones Hippodamiam Briseï Regis Lyrnessi filiam, quæ Achilli in sortem cesserat, illi adimi pręcepit. Quare offensus Achilles abstinuit ab armis aliquamdiu, unde gravissima damna cœperunt Gręci. De morte Calchantis superiùs tractavimus in Mopso: quomodo dolore contabuerit, quòd à Mopso esset superatus. De Calchante lege *Homerum Iliados* I. & *Verg. Æn.* 2.

HELENUS.

Helenus Priami filius et Hecubæ.

Aequoreis ne fidat aquis Pyrrhum instrue: Regno
Tandem et Hectorea conjuge gratus erit.

PRIAMUS Laomedontis Trojanorum Regis filius, eversâ per Herculem Trojâ cum Hesione sorore in Græciam captivus abductus est. Sed postea auro redemptus in Phrygiam rediit, & Ilion restauravit: regniq; limites usq; adeò extendit, ut Asiæ minoris totius Rex judicaretur. Is Hecubam Dymantis, teste *Homero*, vel secundùm *Euripiden*, quem *Vergilius* sequitur, Cissei Regis Thracum filiam uxorem duxit. Ex qua suscepit filios Hectorem, Alexandrū, qui Paris dictus est, Ilioneum, Deiphobū, Helenum, Antiphū, Trojum, Politē, Polydorū, Laocoontē, Hippothoon & alios. Filias verò Creusam, Cassandrā, Laodicen, Ilionen, & Polyxenam. Creusa Ænææ filio Anchisæ nupsit. Cassandra Chorœbo Mydonis, Laodice Helicaoni Antenoris, Ilione Polymnestori Regi Thracum. Polyxena desponsata fuerat Achilli, ad cujus sepulchrum, post captam Trojam, est immolata. Præter hos liberos ex Hecuba susceptos, Priamus alios quoq; genuit ex diversis uxoribus. *Cicero Tusculanarum* I. scribit illum genuisse quinquaginta filios: quorum decem & septem numerantur ex Hecuba legitima conjuge, reliqui

Priami & Hecubæ liberi.

reliqui ex aliis. Ut ex Perhibia Testorius & Iphates nati sunt: Ex Antidona Teucer: ex Castimira Gorgition. Ex Arisba Timœtes. Ex Alyxothoë Agavus, Dicomoon, Isus, Pamnion, Echemon, Chromius, Dorydama & Lycaste. Tam numerosam prolem miserrimus Pater simul cum regno & vita amisit. Uxor enim Hecuba à Græcis abducta post Ilii excidium, cùm in Thraciam appulisset, & in littore Polydori filii corpus reperisset à Polymnestore genero interempti, parricidam oculis privavit, & in furorem versa, facta canis dicitur; obrutáq; saxis à Græcis, quibus convitiabatur & adlatrabat.

Helenus reliquis fratribus aut cæsis, aut captivis, ipse Pyrrho Achillis filio sorte obtigit: Hunc Dominus plurimùm amavit, propter prudentiam, & vaticinandi artem, qua excellebat. Prædixerat enim Ilii excidium, sicut & Cassandra ejus soror: Sed cùm maligna sors Priami posteritati invideret, Helenam Menelao marito cōtra suorum consilium restituere noluit, cupiens Paridi filio gratificari, & raptum Hesiones sororis Telamoni datæ ulcisci; Secuta est Trojæ, totiusq; ferè Asiæ deletio. Captus Helenus post expugnatam patriam, cùm omnes Principes in Greciam reditum pararent, illis prædixit naufragia, & diversos casus singulis esse præparatos à Diis, quibus nisi cautè & prudenter providerent, ferè omnes consumerentur. Cui cùm segnius monenti obtemperassent, quidam eorum ad Caphareum fluctibus absorpti sunt. Nauplius enim Neptuni filius & Amymones Danaï Regis Argivorū filiæ, ut Palamedis filii sui mortem, Diomedis & Ulyssis dolo ad Trojam perempti, ulcisceretur, Græcorum Principum uxores, dum abessent mariti in Phrygia, ad stupra diversa pellexit & solicitavit, appulsisq; in Eubœam, in scopulis Caphareaerum rupium fasces incendit noctu, ut eò naves Græcanicæ per tenebras appellerent, & petris rupium illisæ naufragio perirent. Sed cùm sensisset eodem naufragio non esse absumptos Ulyssem & Diomedem, dolore percitus sese ex iisdem scopulis præcipitem dedit.

Pyrrhus Heleni monitiones seriò intra se meditans, & iis obtemperans, felici navigatione in patriam reversus est. Noverat enim Heleni sagacitatem, quam jam pridem Græci fuerant experti: nam ex lapide Siderite Trojanæ urbis excidium cognovisse fertur, & Græcis jam desperantibus post tot annorum obsidionem indicasse. *Euripides* asserit, id eum fecisse Orpheo auctore, qui Deiphobo Helenam post Paridis obitum invidebat. *Sophocles* tradit Helenum ab Ulysse captum Trojæ fata invitum Græcis declarasse. *Zetzes Iliados* ζ. illum augurem præstantissimum dicit: *Pyrrhus Heleni monitis obtēperans salvus in patriam redit.*

Πελαμίδης Ἕλενος οἰωνοπόλος ὄχ' ἄριστος.

Ad Helenum referunt χειροσκοπικὰ vaticinia, quæ considerantur ex manuum lineamentis, ut scribit *Suidas*: sicut παλμικὰ *ad Possidonium*, quæ ex unoquoq; corporis motu colliguntur.

Pyrrhus in Thessaliam reversus Helenum liberalissimè tractavit, illiq; Andromachen Hectoris cæsi viduam desponsavit: adjectâ etiam, datâq; illi regni sui parte in montanis Epiri: ubi ipse condidit urbem ad similitudinem Trojæ, in qua profugum Æneam excepit hospitio. *Vergil. Æn.3.* Ubi Andromachen sacrificantem Manibus Hectoris invenit. Buthrotumq; introductus ab Heleno, exitum sui cursus didicit. His verbis:

Trojugena interpres Divûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas Clarii, lauros, & sidera sentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ,
Fare age (namq; omnem cursum mihi prospera dixit
Relligio, cuncti suaserunt numina Divi
Italiam petere: Et quæ sequuntur.

Partem eam Epiri, quam à Pyrrho accepit Helenus, vocavit Chaoniam à Chaone fratre, quem per imprudentiam in venatu occiderat

CASSAN-

CASSANDRA.

Caſſandra Priami & Hecubæ filia.

Prædixit Troiæ excidium Priameia Virgo:
Atque Agamemnoniæ tela cruenta necis.

ASSANDRA Priami & Hecubæ filia, ſoror Heleni. Ea præter reliquas Priami filias forma fuit ſingulari, & moribus venuſtis ornata: ideò ab Apolline ardenter amata. Cujus concubitum dum procaciùs ambiret, puellâq; non poſſet potiri, juſſa eſt à DEO poſcere quodcunq; vellet pro mercede, quam ſe ultrò ſoluturum eſſe juravit per Stygiam paludem. Illa ab aſtricto per irrevocabile jusjurandum amatore, divinandi peritiam petivit. Id cùm Deus credulus conceſſiſſet, à puella nihilominùs deluſus eſt, & repulſus. Sed is repulſa irritatus, dum munus ſacramento conceſſum non poſſet irritum reddere, neq; ingratæ eripere, effecit, ut nemo ejus vaticiniis in poſterum fidem haberet. De qua *Vergilius Æneid. 2.*

Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora, Dei juſſu non unquam credita Teucris.

De ea lege *Propertium lib. 3.* & *Lycophronem in Caſſandra.*

Factum

Factum enim est cùm Helena Menelaï uxor rapta esset à Paride, Cassandra Priamo Hecubæq; parentibus sæpiùs iteravit, somnium matris de Paride sortiturum eventum. Somniaverat enim Regina Paridem utero gestans, se facem ardentem peperisse: quod Cassandra, & conjectores vates interpretati sunt, puerum, qui nasceretur, causam futurum incendii Trojæ: Sed propter Cassandram fides non est habita divinis: licèt puer jussu regis sit expositus, & inventus à Pastoribus regiis educatus in Ida monte Phrygiæ, ubi amavit Oenonem nympham, ex qua geniti sunt Daphnis & Idæus. Postea in Ida Judex factus de pulchritudine Dearum Junonis, Palladis, & Veneris, malum aureum adjudicavit Veneri, quæ illi Helenam promisit, excidii Trojani causam: Cumq; decimo Iliacæ obsidionis anno equus ille ligneus ab Epeo Endimionis filio & Pœonis fratre fabricatus ad urbis mœnia duceretur, Cassandra machinam illam in urbem minimè recipiendam frustrà clamitabat: cùm nemo salutaribus admonitionibus fidem adhiberet. Sinon enim Sisyphi filius, & Autolyci nepos, ab exercitu Græcorum ad Trojanos profugus, insistebat strenuè, ut apertis mœnibus in urbem introduceretur; asserens in fatis esse Trojam capi non posse, quamdiu equus ille servaretur integer: At in eo latebant validissimi Græcorum duces, qui noctu machinâ per Sinonem apertâ erumpentes, portam urbis recluserunt, Græcósq; reversos ex Tenedo admiserunt, & Ilium incenderunt. Cassandra Chorœbo Gerasti fratri, & Mygdonis filio, Otrœiq; Regis Thracum nepoti, (cujus patruus erat Cissęus Hecubæ pater) despõsata erat: Isq; ardenti amore puellæ captus, cum Gerasto fratre ad Trojam venerat, socero Phrygibusq; laturus opem: Illum sponsa monebat, ut se in Thraciam reciperet, ipsum cum Ilio periturum, sed ut *Vergilius Æneid. 2. scribit:*

Infelix qui non Sponsæ præcepta furentis Audierat.

A Peneleo Bœotorum duce, ea nocte qua urbs incensa est, interfectus est, dum auxilium conaretur ferre Cassandræ; quam Ajax Oïleus crinibus arreptam trahebat in Minervæ delubrum, ubi vim intulit puellæ. Quo stupro irritata Dea, dum capta Troja Ajax ille Locrensis domum revertitur, medio mari ictus fulmine, cum navi miserando naufragio absorptus est. At cùm omnia essent desperata, urbs incensa, Priamus ad Hercæi Jovis aram cum Polite filio trucidatus, totaq; Regis soboles, aut cæsa, vel capta, Cassandra in prædæ divisione Agamemnoni filio Atreï Mycenarum regi, Græcaniciq; exercitus summo Imperatori sorte evenit: Eáq; reditum paranti Domino seriò consuluit, ut sibi caveret ab insidiis uxoris, cujus proditione interimeretur. Sed Imperator mulierculam pro insana contemnens, ejus verbis non obtemperavit, quæ verissima esse exitus comprobavit. Agamemnon enim post diversa mari terraq; superata pericula Mycenas venit, ubi à Clitemnestra uxore conspiratione facta cum Ægystho adultero, unà cum Cassandra trucidatus est. Nam Ægystho Thyestis patrui filio Rex in Phrygiam profecturus uxorem cum domo ac liberis commendaverat. Sed impudica mulier propter immolatam Dianæ Iphigeniam filiam maritum oderat, & thalamo Ægysthum exceperat, qui redeuntem in balneo occidit. Idem quoq; facturus de Oreste Agamemnonis filio, sed is ab Electra sorore clam subtractus, cum Pædagogo missus est ad Strophium Phocensium regem, qui Agamemnonis sororẽ uxorem duxerat. Unde adultus rediens Argos matrem cùm Ægystho peremit, paternamq; necem, quam vindicare puer non potuit, vir factus ultus est, cum Pylade Strophii filio amico intimo, & omnium fortunarum socio fidelissimo.

Somnium Hecubæ.

Cassandræ mors.

LAOCOON.

Laocoon Priami & Hecubæ filius.

Eventus rerum incertos prædicere nostrum est:
Hoc mihi Tymbræus munus Apollo dedit.

LAOCOON, ut superiùs *in Heleno* ostendimus, Priami Hecubæq; filius fuit, Apollinis Tymbræi, vel ut alii malunt Neptuni sacerdos, Propheta insignis, & rerum scientia excultissimus: sacris vacans, & servitio Deorum, maximè Apollinis, cujus numine afflatus, futura vaticinabatur, & prædicebat. Contigit, ut Trojanæ obsidionis anno decimo, cùm Græcos tam diutinæ tæderet moræ, de reditu in Græciam multi cogitarent. Placuit tamen aliis aliquo stratagemate Trojanis illudere, urbemq; dolo occupare. Quapropter equum illum vastitatis immensæ fabricaverunt, in cujus concavitate inclusi sunt ex Grajis Ducibus omnium audacissimi & solertissimi Tisandrus Polynicis Thebani & Argiæ filius, Stheneleus, Capaneï, & Evadnes, Ulysses Icarii & Anticliæ, Athamas Æoli, Thoas Bacchi & Ariadnes, Pyrrhus Achillis & Deidamiæ, Machaon Æsculapii & Arsinoës, Menelaus Atreï & Aëropes, & Epæus Endimionis Equi Duratii fabricator: quos *Vergilius Æn.* 2. describit:

Equus Duratius.

Lætiq;

Lætiq; cavo se robore promunt
Tisandrus, Sthenelusq; Duces, & dirus Ulysses,
Demissum lapsi per funem, Athamasq;, Thoasq;,
Pelidesq; Neoptolemus, primusq; Machaon,
Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeüs.

Hic Epæus à Pallade creditur fuisse edoctus Trojanis inimicæ: cujus instinctu antea dicitur fuisse inventor Arietis Machinæ ad turres, & mœnia urbium discutienda aptæ. De quo *Plinius lib.6.cap.56.* Hęc ingens Equi structura dolo Sinonis Sisyphi filii ruptis mœnibus in urbem trochlæis subpositis invecta est, multum reclamante Laocoonte vate, qui à DEO inspiratus, urbis excidium prævidebat: hastam igitur sumptam summis in latus equi contorsit viribus: quo ictu auditus est inclusorum armatorum crepitus; neq; desierunt propterea Trojani fatalem illam machinam in suam Urbem pertrahere. *Verg.lib.2.Æneid.*

Primus ibi ante alios magna comitante caterva,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
Et procul: ô miseri, quæ tanta insania, cives?
Creditis avectos hostes? an ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm? sic notus Ulysses?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achai,
Aut hæc in nostros fabricata est machina muros,
Inspectura domos, venturaq; desuper urbi, &c.

Sed cùm prædictionibus prudentis vatis nemo vellet obtemperare, perstiterunt in incœpto. Temeritatem eorum auxit portentum hoc, quod idem *Vergilius* adjungit:

Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos
Solennes taurum ingentem mactabat ad aras;
Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterq; ad littora tendunt:

Quorum ὑποτύπωσιν describens *Vergilius* addit:

Illi agmine certo
Laocoonta petunt: & primùm parva duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterq;
Implicat, & miseros morsu depascitur artus. Laocoontis mors.
Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem
Corripiunt, spirisq; ligant ingentibus: Et quæ sequuntur.

Hoc spectaculo moti Troës, existimarunt Laocoonta justas dedisse pœnas, quod Minervæ sacrum equum violasset: nam duo serpentes sinuosis voluminibus gyrantes, in Palladis templum irrepserant, & sub Deæ Ægide quieverant. Capti igitur per noctem Trojani, qui, obsidionem solutam putantes, diem illum noctémque choreis, ludis, & conviviis festum duxerant, ad internecionem cæsi sunt. Nemóq; ex tantis periculis, aut pauci evaserant: Antenor collectis Henetorum & Paphlagonum reliquiis, & in intimum sinus Adriatici recessum penetrans, in continenti condidit urbem Antenoream nomine, quæ postea Patavium vocata est ad Medoacum amnem. Ænæas quoq; Anchisæ & Veneris filius, & Priami gener, cum Dardanidum reliquiis superstitibus, patre Anchisa, & filio Ascanio variis erroribus actus, tandem pervenit in Italiam: exceptusq; à Latino Rege, partem regni accepit, cum Lavinia ejus filia. Hinc Albani reges, & Remus, Romulusq; Romanorum conditor. Illum tamen cum Antenore Trojam prodidisse quidam asserunt: Ideò à Græcis dimissos esse incolumes: Constat sæpiùs Antenorem suasisse Helenã esse dimittendã, Ulyssemq; & Græcorũ legatos domo sua excepisse, quos amicè tractarunt Antenoris filii Archilochus, Athamas, Laodicus, Helycaon, Archelaus, & Antheus.

POLYXO.

Lemnia ſum Vates; Phoebo dilecta Polyxo;
Vleiſci facinus per ſcelus auſa virûm

POLYXO Lemnia mulier fatidica, Sacerdos Apollinis, cujus oracula reddebat ſciſcitantibus, & Divino ſpiritu concepto, prædicebat futura, ſumma Lemniorum, totiusq; Græciæ admiratione. Ad eam enim certis anni temporibus undiq; fiebat concurſus, ut Deum conſulerent homines de rerum eventibus. Tantumq; auctoritatis ex vaticiniorum certitudine apud ſuos conciliavit, ut in omnibus rebus nihil aggrederentur, molirentur, aut ſuſciperent ſine illius conſilio, ac juſſu. Accidit interim, ut Lemniæ mulieres ſacrum ſolenne facerent Superis, Apollini potiſſimùm & Dianæ eorumq; matri Latonæ: cumq; Diis omnibus litaſſent; ſolius Veneris nomen conſultò neglexerunt: quòd ejus numen circa voluptates, & amores verſaretur: eſſetq; incitatrix ad inſanas libidines, quibus effrænata juventus pelliceretur ad turpia queq; perpetranda, poſthabito nuptiali thalamo, cui Juno præficeretur: matrimoniaq; ſancta & pura conſervare juberet. Idcircò relicta Venere, Junoni Sacroſancti conjugii tutelari Deæ,

Deæ, ejúsq; ancillis Levanæ, & Ilythiyæ sacra facere, illas invocare, illas revereri, & colere statuerant. Venus propter hunc contemptum offensa, & irritata Lemnias matronas malè mulctare studuit. Quod, ut fieret cum majore ignominia, & turpitudine, Mephitim graveolentiæ Deam immisit, quæ mulierum alis & inguinibus virus suum immitteret: *Myrtilus lib.1. rerum Lemniarum* refert, hanc graveolentiam ad Medeam, quæ ex Colchis Jasonem secuta cùm in Lemnum adplicuisset, Zelotypia capta, pharmacum quoddam, & venenum projecit in eam insulam, quod gravem odorem fęminis peperit, & impressit: mansitq; hoc vitium postea in omnibus mulieribus, ut stato anni tempore, æstivis maximè caloribus fœtore maritis essent intolerabiles. Sed *Stesichorus* ad Venerem refert: ut scribit *Natalis Comes lib. 6. Mythologiæ cap.* 7. Tetro igitur uxorum odore alienati viri Lemnii, illas primùm fastidire cœperunt, postea cum nausea aversari. Et aliunde conjugia quærere, accitis è Thracia, Asiaq;, & circumvicinis locis pręstantibus puellis, quas thalamo substituerent. Lemniæ matronæ hoc ignominioso divortio perculsæ, quo reliquis Græciæ populis famosæ reddebantur, Polyxûs Sacerdotis consilium requirunt. Ea cùm animadverteret irreconciliabili fastidio viros aversari omnem sexum fœmineum Lemnium, tandem cum reliquis conspiratione facta decrevit omnes viros trucidare, & de medio tollere. Factumq; est quod decreverant, succedente proditione, dum viri nihil tale timentes, & improviso per somnum jugulati sunt. Sola Hypsipyle Thoantis Regis Lemni filia patri pepercit: nam cùm ter ad parentis cubiculum ingressa esset, parricidium tentanti ter gladius è manibus cecidit: tandē consilium patri aperuit, qui pietate filiæ servatus est: erat enim Thoas Liberi Patris filius ex Ariadne Minoïs filia, unúsq; ex iis, quem suprà cum Ducibus Græcis equo Epeï inclusum fuisse narravimus. Lemniæ mulieres, ob servatū Thoantem, Hypsipylę infensæ sunt, cùm præter illum omnes virilis sexûs homines in ea insula ad internecionem cæsi essent: quare intempestiva pietate reliquis inimicam patria exegerunt: ea in fuga capta est à Pyratis, & Licurgo Nemææ regi vendita: à quo liberaliter excepta, & tractata est, nutritioniq; filii regis præposita. Nam paulò ante fugam gemellos ex Jasone in Colchos cum Argonautis proficiscente, quem hospitio simul ac thalamo excepit, pepererat. Sed cùm aliquanto post Argivis ad Thebanam obsidionem venientibus, Langiam fontem in Nemæa sylva sitientibus ostensura, Archemorum alumnum in gramine deposuit tantisper dum rediret: qua absente puer à serpente ictus interiit. Ejus rei causa Lycurgus filii nutricem diligenter inquiri jussit, ut ad supplicium traheretur. Sed illa ad Adrastum Iphios filium, & Argivorum regem fugiens, ab eo servata est. *Statius lib.* 4. *Thebaidos.* Et *Papin. lib.* 4. *&* 5. *Thebaid.*

Lemniæ mulieres hircosæ.

Lemnii viri à mulieribus interfecti.

Thoas servatus à filia.

Archemori mors.

Post interfectos viros Lemniæ mulieres hortatu Polyxûs Venerem placare studuerunt: & avertendæ graveolentiæ causa hircum & capram Deæ immolaverunt, adhibito thure, & suavefragrantibus aromatibus, ut hac victima Venus recōciliaretur. Quod postea factum est, diapasmate correcto alarum, inguinumq; trago. Utq; religiosiùs res administraretur, Terra illa sacra, (quæ tam superstitiosis ceremoniis in monte prope Hephestiam urbem effodiebatur, & ad omnes populos pro amuleto pestis, venenorum, & diversorum morborum medela mittebatur) à sacerdote miscebatur sanguine hirci vel capræ immolatæ: redactaq; in pastillos signabatur sigillo capræ, quam σφραγῖδα αἰγὸς vocarunt. Hicq; mos perduravit multis sæculis, ut testis est *Homerus, Herodotus, & Dioscorides.* Tempore tamen Galeni (qui vixit, floruítq; sub Imperio Trajani, Antonini, Marci, & Commodi) sigillū hoc capræ jam desierat imprimi: sed ejus loco à Phœbade sacerdote far, hordeumq; certis ceremoniis spargebatur super terra, qua replebatur currus, ac de monte vehebatur in subjacentem urbem Hephestiam. Unde in pastillos redacta, & signata, distribuebatur in omnes orbis partes. Hodie ea terra adhuc habetur summo in precio. Redactâ Lemno in potestatem Osmannorum Turquarum Imperatorum, effoditur hęc terra religiosissimè tantùm semel quotannis, nempe sexta mensis Augusti,

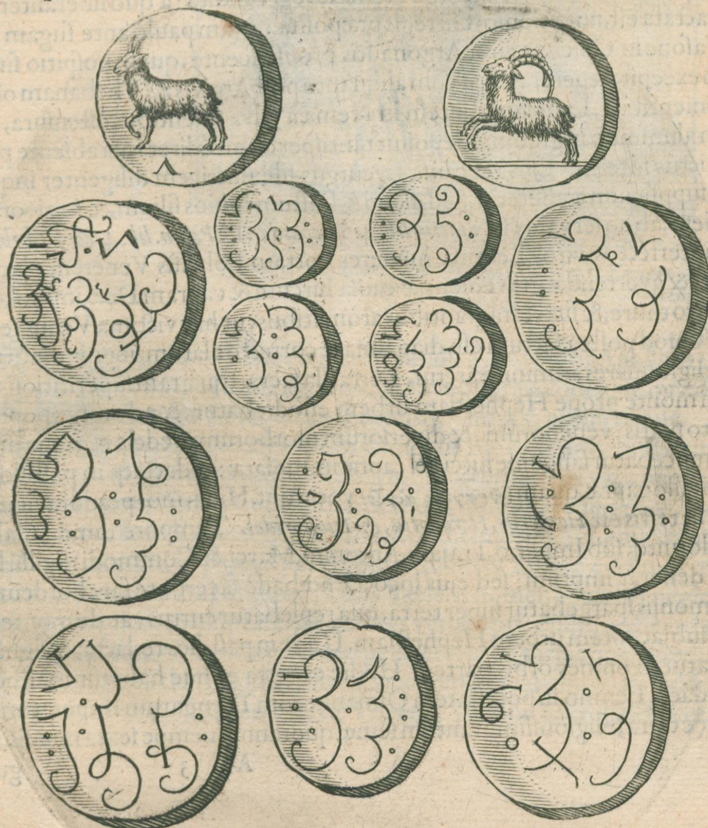
Terra sigillata.

 gusti,

gusti, prope Hephestiam, quæ ab incolis hodie nominatur Cochino. In monte enim vicino invenitur, sito ad maris littus è regione Samothracis: ubi erectum est sacellum, quod Σωτῆρα nuncupant: Conveniunt eò καλόγεροι, vel καλογέροντες monachi quotãnis, & in sacello peracta religiosissimè Liturgia Græca, adstantibus aliis Sacer-dotibus, Turcísq;, & Insulæ accolis, post absoluta sacra, precésq; de more peractas, per quinquaginta, vel sexaginta fossores, quos secum ex Cochino deducunt, cespites è superficie terræ divertunt, tellurem aperiunt altiùs, donec deveniant ad venam terræ illius sacræ, quæ instar sævi aliquantulùm sabulosi, & subrubri videtur. Tum Calogeri eâ replent sacculos Cilicios ad eam rem præparatos, & diligenter clausos reportant eos ad Weivodam Lemni Præfectum: in cujus præsentia terra redigitur in pastillos, & in iis modicè compressis globulis imprimitur literis Arabicis sigillum, quod *Tin imachton* continet, hoc est, *Terra sigillata:* Ex Lemno transmittitur ad Constãntinopolitanum Imperatorẽ, parte tamen aliqua sibi reservata, quam peregrinis Mercatoribus ingenti precio divendit: edicto sub pœna capitis, & bonorum confiscatione publicato, nequis Lemniorum vel portiunculam vendere audeat: ut omne lucrum, quod inde redit, ad proregem pertineat: vel ad solum Imperatorem Osmannicum: qui pastillos illos principibus extraneis, Legatísq; largitur munere singulari: sed majorem eorum partem per Mercatores vendit: Neq; timendum est, ne quis secretò eam terram effodiat noctu, arbitris remotis: cùm locus ita sit absconditus & tectus, ut nisi à loci gnaris cognosci ullo modo possit. Et cùm eruenda est, opera quinquaginta robustissimorum fossorum indigeant, qui cum magna difficultate terram illam sacram, in profundissimis venis latitantem rimantur, & perquirunt: idq; statuto tempore, ac solenni ritu: existimant enim eam terram sine energia & virtute fore, nisi sacris primò peractis: quibus consecratur, & vires acquirit ad remedia morborum.

Mos effodiendi terram Sigillatam in Lemno.

Petrus Belonus libro observationum *cap.* 22. proponit typos hodiernorum sigillorum, qui huic terræ imprimuntur: quorum formæ tales sunt:

HIR-

HIRTIA.

Hirtia Sesostris Aegyptiorum regis filia.

Sesostris pater est Aegypti sceptra habiturus
Is Colchos bello deprimet atq; Getas.

HIRTIA Sesostris filia mulier fatidica, Apollinísq; ministerio dedita: cujus divinitate, & afflatu inspirata prædicabat plurima. Hæc Patri Sesostridi, ex revelatione Serapidis edocta, suasit, ut Colchos bello peteret, cui victoriam à Diis immortalibus polliceri asseverabat: idq; eventus fœlix statim postea comprobavit. Collecto enim quanto potuit exercitu, Colchorum regionem invasit, tantóq; successu in ea expeditione usus est, ut subjugatis brevi tempore omnibus Urbibus, quæ se ultrò ejus imperio subdiderunt, totâ Provinciâ parvo labore potitus sit. Quibus adjunxit & Getas: regionésq; omnes à se subactas trophæis diversis insignivit: ex quibus multa se adhuc vidisse testatur *Herodotus*, in quibus muliebria pudenda sculpta erant.

Sesostris Colchos occupat.

Neq; multò post à filia monitus est, ut ad Ægyptum occupandum animum adjiceret: Deos opem laturos, & fortunam benevolam illi victoriam tributuram, idq; ex revelatione Dei asserebat filia. Obtemperat Pater, copiasq; Ægyptū versus ducit;

ducit: ubi eo tempore regnabat Mœris, potentia opibusq; clarus. Cujus opus dicitur lacus ille manufactus Mœridis appellatus inter Memphin & Arsinoën. Qui in suo circuitu continet quadringentos, & quinquaginta passus: teste *Plinio lib. 5. cap. 9.* Illum Sesostris invasit & superavit: præfuitq; Ægypto summa felicitate: adjecitq; suo imperio quicquid est terrarum ab Ægypto usq; ad mare rubrum. Utq; trajectus esset navigabilis, à Nilo ad Oceanum Australem, magnis conatibus, & impensis alveum deducere nixus est usq; Arsinoëm, quæ est urbs Cyrenaicæ regionis ad Arabicum sinum sita, sed hoc tam difficile opus ad perfectionem adducere non potuit, propter locorum distantiam, arenas mobiles, & ventorum turbinibus agitatas, quódq; fossores in solitudinibus petrosis, sterilibus, & sabulosis, æstu solis, siti, & omnibus incommodis torti enecabãtur. Templa interim magno sumptu Diis erexit, Præcipuè Serapidi, qui inter antiquos Deos Ægypti tutelares primus numerabatur, oraculis celeberrimus: Primum delubrum illi apud Memphim erectum est religione venerandum: sed omnium sumptuosissimum fuit illud apud Alexandriam: de quo superiùs *in Serapide* tractavimus. Ejus Idolum confractum est, & igne crematum à milite quodam Christiano, licèt à DEI Sacerdotibus fama publicaretur cœlum ruiturum, tellurémq; in voragines horrendas apertum iri, si quis eam statuam manibus prophanis attigisset.

Mœris superatus à Sesostride

Thoraces quoq; Serapidis ad postes, domorumq; ostia pro amuletis sacris sculpti abrasi sunt, in quorum loco T. litera, quæ signum crucis JESU CHRISTI præferebat, reposita est: cujus interpretationem antiquam fuisse dicebant, *Vita æterna ventura.* Prædictumq; fuisse tamdiu stare debere integra quæ colebantur, donec viderent signum T. publicè proponi, in quo esset vita. Ita accidit, ut plurimi ex sacerdotibus, & sacrorum ministris ad fidem Christi venerint, quòd hujus mysterii essent conscii. De quo lege *Ruffinum lib. 2. cap. 23.*

Ægyptii (qui præter reliquos orbis populos religiosa superstitione suos Deos coluerunt,) sub diversorum animalium, herbarumq;, & figmentorũ simulacris Dei summi providentiam designabant. Unum Deum credebant ingenitum, æternum, omnipotentem, Sapientem, & summè bonum. Illum reliqui Mortales *Jovem* vocitabant, non illum Saturno genitum Cretę regem, quia ante eum Jovis nomen apud ægyptios notum erat. Sed eum de quo *Peliades* Delphicæ Chaoniæ regis filiæ cecinerunt:

Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστὶ, Ζεὺς ἔσσεται.
Juppiter est & erit, fuit idem Juppiter antè.

Nempe æternus ante omnia sæcula, & immortalis, qui principium & finem nesciat, sicut alii DEI parentibus mortalibus geniti, qui mortui sepulchris mandati sunt: quorum animæ creditæ sunt à DEO magno immortalitate donatæ, & assessores esse illi divinitati in cœlis, unde terrena despiciant, & mortalibus opitulentur. De summo hoc Jove ita scriptum reliquit *Orpheus:*

Ζεὺς κεφαλὴ, Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται.
Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς ἀρχὴ πάντων, ἠδὲ τελευτή.
Juppiter est caput, & medium: Jove cuncta creata.
Juppiter est Rex: hoc pendent primordia, finis.

Et *Josephus* *Jovem* à gentibus vocari DEUM, quem JEHOVAM Hebræi appellabant, affirmat.

PRYLIS.

PRYLIS.

Prylis Mercurij filius.

Ille ego sum, Vocitat tellus quem Lesbia Prylin:
Qui Xerxem in Græcos arma movere fero.

PRYLIS *Lemnius* fuit, Mercurii filius, vel ut alii malunt, Cadmi & Issæ nymphæ; apud suos divinandi arte clarus: Acceperat enim à patre Mercurio eloquentiam, & ab Apolline cujus sacris præerat Spiritu Pythonico afflatus oracula reddebat. Inter cætera, quæ illi tribuuntur, hoc citatur memorabile, quòd *Græcis* prædixisse fertur, ex Asiæ penitissimis regionibus venturum regem potentissimum, cum infinitis armatorum myriadibus, qui totam Græciam inundarent. Et hunc monarcham à Græcis numero longè inferioribus vinci posse, si rem prudenter gererent, & consilio uterentur præstantiorum. Tum quia tanta mortalium multitudo non posset agi sine innumeris sumptibus, tum etiam quòd nulla regio, quantumvis fertilis & dives, posset commeatibus sufficere ad tam numerosum exercitum alendum. Propterea Græcos bono animo esse debere: viriliter illis esse pugnandum contra hostem barbarum, qui numero suorum, potentiâq; immani fultus, in Deos injurius, & in omni fortuna esset insolens. Græcos militari disciplina, magnanimitate, fide, & religione egregiè instructos sine

difficultate victoriam reportaturos, modò tempestivè suis rebus prospicerent, & maturè de Præfectis castrorum idoneïs sibi providerent. Fides adhibita est vati, nihilque intentatum relictum est, quod ad excipiendos barbaros facere posset: Ita aliquot post annos *Xerxes* Darii regis Persarum filius, & magni Cyri ex Atosa nepos, centum & septuaginta hominum myriadas, *hoc est*, decies septies centena millia militum per quinquennium integrum ex tota Asia contraxit. Hacq; multitudine fretus, bellum Græciæ indixit, nisi se omnes Imperio Persico submitterent. Ac *tantam hominum turbam ex edito loco intuitus, fertur illacrymasse, quòd post annos centum nemo ex illis esset futurus superstes:* incusavitq; Fatorum severitatem nimiam, qui mortalibus tam brevem præscripsissent vitam, eamq; tam diversis casibus, & fortunæ contumeliis injuriisq; obnoxiam. Tantùm navium habuisse fertur, ut ex Asia in Europam ponte navali per Hellespontum ducto suum exercitum trajecerit. Mare fremens increpuerit minis, ferreásq; catenas in fluctus conjecerit, ut eis tanquam compedibus adstrictos coërceret, & jugum pati juberet. Et ut *Plinius libro* 4. *cap.* 10. tradit, Athon montem Thraciæ, vel Macedoniæ (utramq; enim regionem attingit) secedere per Legatos præcepit, postea ducto alveo à continente abscidit.

Decies septies centena millia hominum in exercitu Xerxis.

Xerxis temeritas.

Cùm adhuc in Bithynia versaretur, Pythius quidam opulentissimus Princeps ad eum venit cum filiis quinq;, quos in castra Persica dimittere cogebatur: utque à Rege precariò impetraret retentionem natu minoris, qui suæ senectutis esset solatium, obtulit stipendium totius exercitus, & commeatum ad menses quinque. Idémq; paulò antè Dario donaverat ingentem platanum ex auro solido conflatam, cujus precium multis talentorum millibus æstimabatur. Vitem quoq; eidem munere obtulerat ex eodem metallo, cujus racemi & uvæ compactæ erant ex pyropis, & ex saphyris racematim colligatis. Petitionem Pythii indignissimè tulit Rex barbarus. Jussitq; miseri patris filium in duas partes dissectum palis utrimq; ad viam regiam adfigi, per quam totus exercitus transiturus erat. *Sabellicus libro* 2. *Ennead.* 3.

Xerxis crudelitas in Pythium.

Is in Græciam trajiciens ad Thermopylas (quas Leonidas Laconum Rex custodiebat, cum quadringentis tantùm selectis militibus) superatus est: in ea pugna cum Mardonio Persici exercitus duce commissa, cecidit Leonidas. *Herodotus lib.* 7. Exhortatus suos ad manum conferendam cum barbaris, *estote forti animo*, inquit, *hodie fortassis apud Inferos cœnabimus.* Neque multò post Xerxes, qui antea maria tota navibus sterneret, ad Salaminem Eubœæ insulam navali prælio, magna suorum clade, & ignominia superatus est à Themistocle Neoclis filio Atheniensium duce, qui vix secum quatuor hominum millia ducebat. Ipséq; Rex parva scapha effugiens, in Asiam se recepit: relicto in Græcia Mardonio, qui bellum inchoatum, qua posset ratione, ad finem perduceret: sed & is quoq; ab Arimnesto Lacone saxo obrutus interiit. Ut tradit *Plutarchus in Aristide*. Totaq; illa barbarorum multitudo extincta est, paucissimis exceptis, qui fuga sibi consulentes in Asiam se receperunt. Ipséq; Xerxes otio & socordiæ, in Persidem reversus, sese dedidit: præmia proponens iis, qui diversa voluptatum genera, novaq; excogitassent. Idcircò à suis contemptus, defectione Artabani Hystaspis filii, & Darii Persarum regis fratris, à regni administratione primùm dejectus est, demum ab eodem interfectus, postquam regnasset annis octo.

Xerxis mors.

Prylis vates, (appulsis in Lemnum Græcis, qui ad Trojam se conferebant) à Palamede Nauplii Eubœæ regis filio conventus est, à quo post diversa colloquia utrimq; habita persuasus est, ut doceret quo modo Ilium capi posset. Is Græcis mandavit, ut equum illum ligneum, capacem multorum hominum fabricarent, qui in urbem introductus expugnationis occasionem præberet: Cum Palamede multa Prylim ratiocinatum ferunt de oraculis, & Magia: déque uno summo DEO ingenito & æterno, conditore rerum omnium: qui hominem virtutum

Equus Trojanus instinctu Prylis fabricatus.

cœle-

cœlestium participem donaverit ratione, qua suum conditorem cognoscere posset, & illi inservire: Quia à solo homine in hoc terrarum orbe vult coli Deus: cui se communicat per visiones, revelationésq;, & infusus in animum hominis, oracula & responsa pronunciat, suamq; voluntatem mortalibus declarat.

Hæc est illa *Homeri catena*, & *Platonis annulus:* per quæ summi illi Philosophi nihil aliud voluerunt significare, quàm cohærentiam, & conjunctionē quandā omnium creaturarum simul connexarum, qui tanquam funiculus è cœlo & superioribus ad inferiora demissus, omnia connectit, & inter se conjungit: Ut Deum cū Geniis cœlestibus, Genios cum hominibus, Homines cum brutis: & bruta cum plantis: inter quos gradus sunt convenientes isti harmoniæ, & conjunctioni aptæ: Nam, ut in cœlestibus distinctiones sunt Geniorum, inter quos esse *Archangelos, potestates, virtutes, & Thronos asserunt*, ita in terris homines distinctione virtutū, dignitatum, & potētię propiùs ad superna accedunt. Doctrinę ac scientię animas excellentiores reddunt: & cohærentes cum cœlestibus Angelis. Vitia, malitia, & depravatio morum, malos cum Geniis malignis: stupiditas & ignorantia, homines cum brutis: rursùs inter se bruta alia sunt terrestria, aëria, aquatilia, & bivia: & de reliquis ita dici possunt, ut tanquam *annulus* omnia inter se recurrant, simul associata & cohærentia:

Homeri Catena & Platonis annulus.

Et ut *Macrobius* ait: Deus, qui prima causa est, rerumq; Princeps, suæ Majestatis fœcunditate mentem creavit: Mens animam: quæ partim rationem (quam Divinis rebus, utpote cœlo, & supernis ignibus impertitur) partim quoq; sentiendi, & crescendi caducis rebus vim largitur. Homo medius in utroq; consistit: & à cœlo nobilitate recedens, & rationis particeps (qua meretur cæteris præstare animalibus) sentiendi vim retinet. Reliqua animalia, ut ab eo degenerantia duo tantùm retinent, crescere & sentire. Arbores, plantæ, lapides, & alia, quæ sensu & ratione carent, usu tantùm crescendi indigent. Cùm ergò à DEO Mens, à Mente anima proficiscatur, & ipsa omnia, quæ sequuntur animet, ut conveniat cum bruto planta vegetatione, cum homine brutum sensu, homo reliquis præstet intellectu.

DE SIBYLLIS.

A Principio hujus libri pauca præmisimus de Sibyllis, de earum numero, nominibus, origine, patria & loco, ubi sua oracula reddiderunt diversis temporibus. Qua in re tanta est apud auctores diversitas & confusio, ut ex Scriptorum varietate ambigua, una non possit ab altera discerni. Constat tamen harum fatidicarum Phœbadum magnam apud antiquos semper fuisse auctoritatem, & reverentiam: utpote quarum scripta servarentur sacrosancta apud omnes, maximè apud Romanos: quorum custodiæ Duumviros ex ordine Patricio delegarant, qui postea facti sunt Decemviri, postea Quindecimviri: eorumq; numerus amplior excrevit, nomen tamen XV. virûm retinuerunt.

Plato de Sibyllis. De Sibyllinis oraculis ita scribit *Plato* in Phœdro: *Maxima bona nobis contingunt per furorem divino quodam munere concessum: Nam quæ in Delphis est Vates, cæq; sacerdotes, quæ sunt in Dodona furore correptæ, multis beneficiis, & publicè & privatim Græciã affecerunt. Mentis verò compotes, exigua, aut nulla beneficia eidem tribuerunt. Quòd si Sibyllam, aliosq; omnes, qui vaticinio usi sunt, singulatim vellemus recensere, quantas utilitates sagaci illa rerum futurarum scientia plurimis attulerunt, in re omnibus perspicua operam tempusq; insumeremus.* Et *Plinius* lib. 7. cap. 33. *Divinitas est quædam cœlitum societas nobilissima. Ex feminis in Sibylla fuit, ex viris in Melampode apud Græcos, apud Romanos in Marcio.* Et *Isidorus* lib. 8. originum cap. 8. ait: *Sibyllæ* Σιὸς *Æolico sermone Deum,* βυλὼ *Græci mentem nuncupant, quasi* Dei *mentem. Proinde igitur quia Divinam voluntatem hominibus interpretari soleant, Sibyllæ nominatæ sunt. Sicut enim omnis fœmina prophetans Sibylla vocatur: quod nomen ex officio, non ex proprietate vocabuli est: Vaticinantur enim, & futura profantur afflatæ Numine: quo Enthusiasmo agitantur, & mentem Deûm explicant: ut nomen illarum sonat.*

Servius in 6. Æneidos ait: *Benè autem Sibylla quid sit expressit: Magnam cui mentem animumq; Deus inspirat vates.* Et alibi 3. Æn. *Sibylla dicitur omnis puella, cujus pectus numen recepit. Ita tribus modis futura prædicit, aut voce, aut scriptura, aut signis, id est, quibusdam notis: ut in obelisco Romæ videmus: vel notis literarum, ut per unam literam significetur aliquid.*

De his multi graves & antiqui scriptores meminerunt diversis in locis: ut superiùs ostendimus ex T. Livio, & aliis. Inter quos *Dionysius Halicarnassæus* antiquitatum Romanarum *lib.* 4. totam Cumææ historiam recenset, quæ libros fatidicos Tarquinio vendidit. Idem quoq; *lib.* 1. *lib.* 4. *&* 10. *Plutarchus* in Poplicola, in Fabio Maximo, in Mario, in C. Cæsare, & in Cicerone. *Pausanias* in Phocicis.

Justinus de Sibyllis. *Justinus* in Apologetico ita de iis scribit: *Opera autem, & instinctu malorum Dæmonum, mortis supplicium adversus librorum Hystaspis aut Sibyllæ, aut Prophetarum lectores constitutum est: ut per timorem homines ab illis, quo minus ea scripta legentes rerum bonarum percipiant notitiam, sed in servitute eorum retineantur, absterreantur. Quod certè quidem efficere, & ad finem suum perducere non potuerunt. Non enim absque timore tantùm hujusmodi scripta legimus, verùm etiam vobis ad inspiciendum, quæ in iis traduntur, ut videtis, offerimus; grata acceptaq; omnibus fore scientes. Atque*

etiamsi paucis persuaserimus, maximum tamen inde feremus lucrum: Nam, ut boni agricolæ, amplam à Domino capiemus mercedem. Tempore enim Justini, propagatâ jam per totum orbem terrarum Christianâ religione, ex lectione sacrarum literarum, & oraculorum Sibyllinorum, quæ apertè de CHRISTO multis in locis disserunt, quotidie innumera multitudo gentium Ecclesiæ piorum inserebatur: cùm suis ipsorum prophetiis compellerentur ad cognoscendum Servatorem. Multum enim est vinci testimonio eorum, quos motu divino locutos fuisse non dubitamus. Ideò Christianorum pii Episcopi, & Doctores incredulis inculcabant hæc Sibyllina oracula, quæ apud omnes sacrosancta habebantur, & ex inspiratione divina processisse ex ore Phœbadum: non quòd iis opus haberent, ad elucidandam veritatem, sed ut aliquo modo diverterent infideles à pervicaci obstinatione, & cultu Dæmonum: ut testatur *Augustinus lib.* 13. contra Faustum Manichæum *cap.* 15. ubi ait: *Sibylla vel Sibyllæ, & Orpheus, & nescio quis Homerus, & si qui alii vates, vel sapientes, vel Philosophi gentium, de Filio Dei, aut de Patre Deo vera prædixisse, vel dixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem revincendam, non tamen ad istorum auctoritatem amplectendam: cùm illum Deum nos colere ostendimus, de quo nec illi tacere potuerunt, qui suos gentiles populos idola & Dæmonia colenda partim docere ausi sint, partim prohibere ausi non sint.* *Augustinus de Sibyllis.*

Cùm igitur constet Sibyllas fuisse, easq; diversis temporibus, & locis tradidisse tam verbis, quàm scriptis salubria documenta, quæ homines adducerent ad unum & verum Deum colendum, multáq; prædixerint, quæ impiis eventura essent, de monarchiarum & regnorum mutatione, de subversione urbium, & divina ultione & ira erga malos; Nos eum ordinem secuti, quem *M. Ter. Varro* præscribit, singulas suo ordine proponemus in medium, & vaticinia omnium adducemus, quæ unicuiq; tribuuntur, quantum ex auctoribus certi aliquid elicere potuerimus, quę ad hanc rem faciant: confusa enim leguntur omnia, & in iis tractandis divinare magis cogimur, quàm rem asserere. Judicabit tamen Lector de omnibus; & unicuiq; liberum erit suam sequi opinionem.

Cùm, ut superiùs ostendimus, aliqui dicant unam tantùm fuisse Sibyllam, quam Apollinis & Lamiæ filiam asserunt, vel Aristocratis & Hydoles, vel Crinagoræ, vel Theodori, eamq; oracula Delphis reddidisse; alii eam fuisse natione Erythræam, alii Gergethiam, vel Rhodiam, vel Samiam, vel Sardicam, vel Leucanam, vel Libycam, vel Phrygiam, vel Cumanam, aut Cumæam. In tanta Scriptorum varietate, liberum relinquimus Lectori credere, an una & eadem diversis in regionibus peregrinata, cognomen sortita sit ab iis locis, ubi oracula reddidisse comperitur, an plures extiterint. Plinius lib. 14. cap. 5. dicit suo tempore tres Sibyllarum statuas Romæ fuisse pro Rostris: quas Solinus cap. 7. vocat Delphicam, Erythræã, & Cumanam. Martianus Capella duas tantùm recenset, Erophylen Trojanam, quam eandem putat cum Phrygia & Cumæa; alteram Symmachiam Erythræam. Ælianus lib. 12. variæ historiæ quatuor citat, Erythræam, Samiam, Ægyptiam, & Sardianam. Quibus alii duas addunt Judæam, & Cumæam. Alii multò plures adjiciunt, quarum neq; nomina, neq; patriam citant: Sed quascunq; vates fœminas olim extitisse compererint, eas omnes Sibyllas ab Enthusiasmo & inspiratione communi Numinis Divini appellant. M. Terentius Varro Latinorum omnium doctissimus libro rerum divinarum, quem C. Julio Cæsari Pontifici Maximo dedicavit, decem Phœbadas recenset: de quibus quæcunq; ex varia auctorum lectione cognitione digna animadvertimus, brevi narratione hic tractabimus. Postea adjiciemus alias quæ in hoc Varronis numero non continentur: Vatesq; aliquot prędictionibus celebriores annectemus: ex quibus antiquitatis curiosi scrutatores & studiosi non parùm utilitatis & jucunditatis percepturos confidimus. *De numero Sibyllarum.*

SIBYLLA DELPHICA.

Delphica Phoemonoe

Reddere Boeotis consueram oracula Delphis:
Heroi inventrix carminis esse feror.

DELPHICAM Phœbadem multi primo loco constituunt: eamq; asserunt omnium fœminarum, quæ oracula reddiderint, antiquissimam. De qua *Chrysippus libro de Divinatione* tractat. Ea Artemis vocata est, orta Delphis. Longeq; ante bellum Trojanum prophetizasse creditur: ut asserunt *Boëthus* & alii. *Diodorus Siculus lib.* 4. *cap.* 6. de ea loquens, in hæc verba scribit, *Daphnem* eam vocans:

Thebæ captæ & dirutæ sunt. Tiresiæ filiam Daphnem postea, cùm victores cepissent, in Delphos voto suscepto misêre oblationem Deo. Ea divinandi artem edocta, in Delphis degens, multo majorem scientiam adsecuta est. Itaq; Naturâ admirabili duce, plurima scripsit varii generis responsa. Cujus ex versibus Homerum poëtam ferunt multa ad ornatum sui poëmatis sumpta transtulisse. Cùm hæc sæpiùs Dei spiritu ferretur multaq; traderet responsa, Sibylla ab omnibus cognominata est. Nam plenam Deo, & Sibyllam esse idem notat. Quidam illam esse existimant, quæ Apollinis, & Lamiæ filia fuit, vel Aristocratis & Hydoles. Alii

ab Idæa Nympha editam dicunt in Coryco monte, patre Theodoro. Delii tradunt illam ſcripſiſſe hymnos in laudes Apollinis, in quibus ſe Herophylen vocat, vel Dianam, vel Phœbi Sponſam, vel ejus filiam: de qua re verſus iſti ab auctoribus antiquis citantur.

Ἐιμὶ δ' ἐγὼ γεγαῦα μέζον θνητοῦ τε θεᾶς τε.
Νύμφης δ' ἀθανάτης, πατρὸς δ' αὖ κητοφάγοιο.
Μητρόθεν Ἰδογενὴς, πατρὶς δὲ μοὶ ἐστιν Ἐρυθρὴ
Μάρπησσος μητρὸς ἱερὴ, ποταμὸς δ' Ἀϊδωνεύς.

Partim ego Cetivoro mortali patre creata,
Partim immortali Nymphâ: me fontibus Ida
Eduxit vitreis tenuis, glebaq́ rubente:
Marpeſſus matri patria eſt, fluviusq́ Aidoneus.

Sed Erythręi dicunt hoc ad ſuæ Phœbadis Epitaphium pertinere: quam pręceſſiſſe bellum Trojanum volunt annis ferè quadringentis. Cùm enim Delphis verſaretur, conſcendiſſe rupem vicinam dicitur, ex qua oracula proclamabat; & hanc petram Erophyleam vocaverunt. Cùm adhuc eſſet juvenis, præfecta fuit templo Apollinis Smyntheï, & ſomnia, quæ in ſacrario Hecabes excubantibus offerebantur, explicabat. Eam anteceſſerat *Amphion*, poſtea ſecutus eſt *Orpheus*, & *Muſæus*.

De ea *Plutarchus* loquitur eo libro, qui inſcribitur, *Cur nam Pythia non ampliùs reddat oracula carmine? Sibyllæ*, inquit, *furente ore, (ut ait Heraclitus) riſus, ornatus, & fuci expertia ſonant, Dei beneficio vocem ad mille annos continuant.* Et paulò poſt addit: *Similia etiam de Sibyllinis reſpondebam. Nam cùm adſtitiſſemus ad ſaxum Curiæ vicinum, cui inſediſſe dicitur prima Sibylla, cùm eò ex Helicone veniſſet à Muſis enutrita. Quidam hanc ad Maleonem adveniſſe dicunt, & fuiſſe filiam Lamiæ, quæ Neptuno ſata erat. Serapio mentionem facit quorundam verſuum, in quibus ipſa ſeſe celebrans, vaticinandi finem ne morte quidem facturam ſe ait. Sed ſe in Luna circumire, mutatamq́ in eam, quæ dicitur in Luna apparere, faciem. Spiritum autem aëri contemperatum ſemper omnia ſuo motu editurum. E corpore in terra mutato, herbas ac materiam extituram, quibus ſacræ pecudes nutriantur, varios colores, formas & qualitates viſcerum habentes, unde hominibus futura præmonſtrentur. Hæc cùm Boëthus apertè derideret, Zous, ut, inquit, hæc maximè fabularum videantur ſimilia, tamen vaticiniis teſtimonium ferunt multarum urbium Græcarum excidia, atq́ migrationes, multorum barbaricorum exercituum irruptiones, Imperiorum everſiones. Hæc verò quæ recens apud Cumas & Dicæarchiam acciderunt, nónne pridem Sibyllinis decantata carminibus, tempus veluti debens perſolvit? eruptionem, inquam, montani ignis, fervorem maris, ſaxorum & maſſarum flagrantium ventorum vi ejectionem, tot tantarumq́ urbium interitum: ut hodie, qui ad ea loca accedunt, non poſſint cernere ubinam conditæ fuerint.* Multa præterea ejus materiæ leguntur apud *Plutarchum*: quæ ſi quis videre cupiat, quærat librum ſupra citatum. Idem auctor in tractatu *De iis, qui tardè à Numine corripiuntur*, de hac Phœbade ita loquitur: *Cæterùm, cùm acceſſiſſet, vocem audivit ſonoram mulieris carmine nonnulla prædicentis; ac (ut ſibi videbatur) tempus interitus ipſius præſagientis. Dæmon verò Sibyllæ vocem illam eſſe narrabat, quam in Lunæ globo circumrotatam futura canere ajebat. Cumq́ plura audire cuperet, vehementi Lunæ impetu, ceu vertigine quadam, in contrarium repulſus eſt. Nonnulla tamen brevia intellexit, veluti de Lesbio monte, ac Dicæarchiæ deflagratione, nec non & de Commodo tunc imperante Principe:*

Plutarchus de hac Sibylla.

Sibylla in Lunæ globo.

Ὡς ἐσθλὸς ἐὼν νέζω τυραννίδα λείψει.

Quòd bonus exiſtat, ſed morte tyrannida linquet.

De hac eadem loquitur *Varro lib.* I. *de re ruſtica. cap.* I. *Neque patiar Sibyllam non ceciniſſe, quæ, dum viveret, prodeſſent hominibus, ſed etiam quæ, cùm periiſſet ipſa, & id etiã ignotiſſi-*

ignotissimis quoq; hominibus: ad cujus libros tot annis post, publicè solemus redire, cùm desideramus quid faciendum sit nobis ex aliquo portento. Pausanias in Phocicis: Saxum illud eminet, de quo Sibyllam Erophylen oracula canere solitam Delphi tradidére, quę cognomine Sibylla nuncupata ab initio fuit. Hanc perinde atq; aliam quamvis antiquam esse comperi. Filiam Græci Jovis, & Lamiæ dictitant (Lamiam ipsam Neptuno genitam,) mulierem omnium primùm vaticinatam, & ab Afris Sibyllam nominatam. Hæc verò, de qua nunc est sermo Erophyle, illâ certè posterior. Constat tamen & ipsam bellum Trojanum præcessisse. Prædixit enim ad Asiæ, & Europæ perniciem, Spartę Helenam educatum iri, propter quam futurum esset, ut Ilion everteretur à Græcis. Ejus fœminæ hymnorum in Apollinem Delii mentionem faciunt. Ipsa verò se non Erophylen solùm, sed Dianam etiam suis versibus vocat: & ubi uxorem se, & ubi se sororem, vel filiam Apollinis esse dicit. Sed hæc scilicet furens, & divino afflatu perculsa. Alibi verò immortali matre (Idæarum scilicet Nympharum unâ) *patre homine se natam dixit*: Et postea idem *Pausanias: Extant adhuc in Ida Phrygiæ monte Marpessi urbis vestigia, quo loco sunt inquilini circiter sexaginta. Tota est circa Marpessum terra subrussa, & mirè torrida. Quocirca quod Ladon amnis modò se subter terram abdat, modò rursus emergat, ac ejusmodi sæpiùs repetitis vicibus postremò penitùs occultetur, ad Idæ montis naturam arbitror referendum, quòd rarum est, & pertenue solum, ac multis cuniculis cavernosum. Abest ab Alexandrea, quæ est in Troade, Marpessus stadia fermè ducenta, & quadraginta. Et Erophylen quidem, qui Alexandreæ degunt, Apollinis ajunt Smynthei fuisse æditiam. Hecubæ verò somnium interpretatam, ita, ut rei, qui vulgò notissimus est, eventum divinarit. Magnam vitæ partem egit hæc Sibylla Sami: Sed Clarum etiam, quæ Colophoniorum urbs est, venit. Profecta est etiam Delum, & Delphos. Ac Delphis quidem, de quo diximus, saxo vaticinia sua edebat. Mors ei in Troade contigit. Ejus sepulchrum in Smynthei Luco incisis columnæ elogiis visitur cum hoc Epitaphio.*

Ἁ δ' ἐγὼ ὁ Φοίβοιο σαφηγορὶς εἰμὶ Σίβυλλα.
Τῷ δ' ὑπὸ λαϊνέῳ σώματι πυθομένα.
Παρθένος αὐδάεσσα τὸ πρὶν, νῦν δ' αἰὲν ἄναυδος:
Μοίρᾳ ὑπὸ στιβαρῇ τὴν δὲ λαχοῦσα πέδην.
Ἀλλὰ πέλας Νύμφαισι καὶ Ἑρμῇ τῷδ' ὑπόκειμαι
Μοῖραν ἔχουσ' Ἑκάτῳ τῆς τότ' ἀνακτορίης.

Illa ego sum Phœbi interpres non vana Sibylla,
Heic quæ marmoreo contineor tumulo.
Vocalis quondam, æternùm nunc muta puella,
Heu nimis hæc Fati compede pressa gravi.
Mercurio tamen & Nymphis sociata quiesco:
Phœbo quòd fuerim grata, ferens precium.

Juxta sepulchrum erectus est Mercurius è lapide, formâ quadrangulâ. Ad lævam, aqua in receptabulum delabitur, ubi Nympharum signa sunt. Erythræi (de Herophyle enim hi acerrimè Græcorum omnium certant) Corycum montem, & in eo antrum ostendunt, in quo natam Herophylem dicunt. Parentes ejus fuisse Theodorum Pastorem indigenam, & Nympham cui fuerit cognomen Idææ. Cognominis non esse aliam rationem, quàm quòd condensa arboribus loca Idas tunc homines appellarint. Versum quidem de Marpesso, deq; Aidoneo flumine eximunt Erythræi ex Herophyles carmine.

Clemens Alexandrinus lib. Stromatum, ita de ea scribit: *Heraclitus tradit Sibyllæ non humanitùs, sed divinitùs res futuras ostensas esse. Dicunt sanè Delphis apud Curiam ostendi petram quandam, in qua prima Sibylla, cùm eò ex Helicone à Musis educata venisset, sedisse dicitur: Nonnulli ex Malea venisse ajunt, Lamiæ ex Sidone filiam. Serapio autem neq; mortuam desiisse vaticinari Sibyllam, tradit: & quòd post obitum in aërem abierit, sortibusq; & augu-*

& auguriis divinârit. E corpore autem in terram contecto herbam, ut fieri solet, progressam esse, quam quæ in iis locis sunt pecudes depascentes, mortalibus in visceribus certam futurorum præmonstrant significationem. Et animam ejus esse putant, quæ in Lunâ apparet, faciem. Postea de Sibylla loquens, quam dicit Orpheo antiquiorem, hæc subjicit: *Traditur enim & de nomine ejus, & de oraculis, quæ illi attribuuntur, quorum sunt complures libri, eámque fuisse Phrygiam, nomine Dianam, quæ ad Delphos profecta sic cecinerit;*

Ὦ Δελφοὶ θεράποντες ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος
Ἦλθον ἐγὼ χρήσουσα Διὸς νόον αἰγιόχοιο,
Αὐτοκασιγνήτῳ κεχολωμένη Ἀπόλλωνι.
O Delphi, Phœbi ferientis qui eminùs estis
Servi, veni ad vos Jovis expositura potentis
Mentem, in germanum est mea bilis percita Phœbum.

Delphicam Sibyllam ante Trojana bella vaticinatam *Bocchus* autumat. Cujus versus plurimos operi suo Homerum inseruisse manifestè ostendit: & hæc est omnium antiquissima, quam Herophyle Erythræa annis aliquot intercedentibus insecuta est. Ut tradit *Solinus Polyhistor cap.* 8.

Hanc nonnulli Delphicam antiquissimam omnium Phœbadum, existimant fuisse Dardani filiam, ex Nesone Teucri Phrygiæ Regis filia susceptam. Nam post interfectum fratrem Iasium, Dardanus se in Samothraciam recepit, unde aliquot post annis trajecit in Phrygiam, asportans secum Palladium, & Deos Penates: duxitq; uxores duas Teucri filias Batiam, & Nesonem. *Eustathius* in versum *Iliados* β. sub finem.

Τὴν ἤτοι ἄνδρες Βατίειαν κικλήσκουσιν.

Quam quidem (columnam) *viri Batiiam vocant.*

Ex Nesone Teucri filia nata est Dardano filia nomine *Sibylla*, divinandi perita: unde cæteræ mulieres, quotquot postea fuerunt arte præsagiendi futura præditæ, sunt Sibyllæ nominatæ; non propter consanguinitatem, sed propter divini afflatûs similitudinem nactæ hoc cognomen.

Delphicæ Phœbadi attribuuntur multæ prædictiones de uno solo & vero DEO, & de CHRISTO Servatore. Scripto enim mandavit incarnationem, doctrinam, miracula, passionem, resurrectionem, & ascensionem CHRISTI in cœlum, tam claris & expressis verbis, ut historiam potiùs, quàm prophetiam scripsisse videatur. Cujus fragmentum hoc esse creditur, quod *Oraculorum lib. 6.* legitur:

Ἀθανάτου μέγαν Υἱὸν ἀοίδιμον ἐκ φρενὸς αὐδῶ,
Ὧ θρόνον Ὕψιστος Γενέτης παρέδωκε λαβέσθαι
Μήπω γεννηθέντος: ἐπεὶ διχὰ σάρκα τὸ δισσὸν
Ἠγέρθη, προχοαῖς δ' ἀπολουσάμενος ποταμοῖο
Ἰορδάνου, ὃς φέρεται γλαυκῷ ποδὶ κύματα σύρων.
Æterni magnum natum cano pectore ab imo:
Cui solium Genitor tribuit supremus habendum
Nondum progenito. Siquidem de corpore duplex
Extitit. Est autem perlutus fluctibus amnis
Jordanis, glauco cujus pede volvitur unda.

Et ea quæ sequuntur postea eodem libro. Quædam etiam ad eam pertinentia leguntur sub finem libri octavi. Ubi vera religio describitur, & ultimi sæculi felicitas: quando Deum verum omnes homines cognoscent, & illi soli servient, viventq; secundùm ejus mandata.

Εἰκὼν ἐς' ἄνθρωπος ἐμὴ, λόγον ὀρθὸν ἔχουσα.
Τούτῳ θὲς καθαρεάν τε, ἀναίμακτόν τε τράπεζαν,
Πληρώσας ἀγαθῶν, καὶ δὸς πεινῶντι τὸν ἄρτον.
Καὶ διψῶντι πότον: καὶ εἵματα σώματι γυμνῷ.

Effigies mea homo est rectæ rationis alumna.
Huic tu pone volens puram, & sine sanguine mensam,
Repletamq́ bonis. Panem potúmq́ famenti,
Et sitienti da. Nudum tege corpus amictu, &c.

Item illud:

Ὀφθαλμοὺς ὁ πλάσας, καὶ ὦτα, βλέπων, καὶ ἀκούων;
Καὶ πᾶν ἐνθύμημα νοῶν, πάντων τε σωτῆρ,
Αὐτὸς ἐὼν, σιγῶν, καὶ ὕστερον αὐτὸς ἐλέγχων,
Καὶ ἐκπράξων ὅσσα λαθών γε βροτῶν τις ἔπραξεν;
Ἐλθὼν καὶ ἐπὶ βῆμα Θεοῦ θνητοῖσι λαλίζων:
Καὶ κωφοῦ ξυνιεὶς, καὶ οὐ λαλέοντος ἀκούων:
Καὶ πόσον ἐπὶ τὸ πᾶν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ὕψος;
Ἀρχὴν καὶ τέλος οἶδεν, ὃς οὐρανὸν ἔκτισε καὶ γῆν.
Πάντα γὰρ ἐξ αὐτοῦ, τὰ ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος οἶδε.
Μοῦνος γὰρ Θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν Θεὸς ἄλλος.

Lumina qui finxit, quiq́ aures, cernit & audit.
Omnes qui mentis motus tenet, omnia novit.
Et tacet, & tandem convincet, supplicioq́
Afficiet, quæ quisq́ hominum celata patrarit,
Cùm veniet solium ad Divinum jura daturus.
Qui nil dicentes mutos intelligit, audit.
Et quantum tellus à cœli vertice distat,
Principium, finem, media omniaq́ novit. Ab ipso
Omnia sunt: Cælum qui tellurémq́ creavit.
Solus enim Deus est: Non est Deus alter ab ipso.

Qui plura de hac, aliisque Phœbadibus vult cognoscere, diligenter evolvat oraculorum volumina, in quibus inveniet plurima, quæ legentes in summam admirationem inducent; dum cogitabunt antiquis illis sæculis Mulieres has Dæmonibus inservientes tam clara, tamque perspicua de uno vero soloque Deo locutas esse.

Delphicæ Sibyllæ ex antiquo regio exemplari hi versus subsequentes tribuuntur:

Non tardè veniet, tacitâ sed mente tacendum
Hoc opus, hoc memori semper qui mente reponet:
Hujus pertentant cor gaudia magna Prophetæ
Eximii, qui Virgineâ conceptus ab alvo
Prodibit, sine contactu maris: Omnia vincit
Hoc Naturæ opera: At fecit qui cuncta gubernat.

Chrysippus quoque refert illam prædixisse magnum Prophetam oriturum, cujus conceptio fieret miraculosa, sine virili semine.

De hac ita *Benedictus Arias Montanus*:

En Dominum cognosce tuum, veramq́ Parentis
Excipito prolem, Principis atq́ Dei.
Expectandus erit vates ter maximus, & cui
Nullus erit terris vir pater, ergo Deus.

Ex *Thoma Gersone* hi versus illi dantur:

Impingent illi colaphos (homines,) *& sputa scelestis*
Israël labiis: nec non & fellis amari
Escas adponent, potumq́ immitis aceti.

Quod in libro oraculorum iisdem ferè verbis expressum est:

Ἐις ἀνόμων χεῖρας, καὶ ἀπίστων ὕστερον ἥξει.
Δώσουσι δὲ Θεῷ ῥαπίσματα χέρσιν ἀνάγνοις.
Καὶ στόμασι μιαροῖσι τὰ πτύσματα φαρμακόεντα.
Δώσει δ' εἰς μάστιγας ἁπλῶς ἁγνὸν τότε νῶτον.

Ex inscriptionibus, quæ in templo *Senensi* sunt adplicatæ singularum Sibyllarum imaginibus:

Ipsa Deum cognosce tuum, qui Dei est filius.

Ex *Lælii Cleopassi Hydruntini* poëmatibus.

Æternum Æterni Natum Patris alma puella
Virgineis olim nutriet uberibus.
Pollebit signis: condet miracula: morbos
Sanabit: ventis jura mariq; dabit.
Dæmones ejiciet: Manes revocabit ab umbris:
Morte suâ mortis destruet imperium.

ERYTHRÆA SIBYLLA.

ERYTHRÆAM Sibyllam secundo loco constituunt, qui temporum sequuntur ordinem; quippe quæ bellum Trojanum præcesserit, ut supra ex *Solino cap.* 8. notavimus: ubi ait, *Delphicam Sibyllam ante Trojana tempora vaticinatam esse ex Bocchi sententia.* Et subjicit: *Hanc Erophyle Erythræa annis aliquot intercedentibus insecuta est, Sibyllaq́ appellata, de scientiæ parilitate.* Hæc inter alia Lesbios amissuros maris imperium multò antè præmonuit, quàm id accideret. Ea quoq; Græcis in Asiam profectionem parantibus prædixit, eos victores evasuros, Trojamq́; eversuros: & Spartæ ali Helenam dixit in perniciem Europæ & Asiæ. Versus ejus reperiuntur *lib. Oracul.* 3. qui sunt hi:

Ἴλιον οἰκτείρω σε. Κατὰ Σπάρτην γὰρ Ἐριννὺς
Βλαστήσει περικαλλὲς ἀεὶ φατὸν ἔρνος ἄριστον
Ἀσίδος Εὐρώπης τε πολυσπερὲς οἶδμα λιποῦσα.
Σοὶ δὲ μάλιστα γόους, μόχθους, στοναχάς τε φέρουσα
Θήσει· ἀγήρατον δ' ἕξει κλέος ἐσσομένοισι.

Ilion, heu miseresco tui. Nam crescet Erinnys
In Sparta specie eximiâ, famaq; perenni,
Egregium germen, divexaturaq; gentes
Europæ atq; Asiæ populosas: præcipuéq;
Plangores, æstusq; tibi, gemitusq; datura,
Semper, & æternâ famâ celebranda nepotum.

Postea subjungit Homerum venturum, qui multa falsa, fabulosa, & commentitia scripturus sit de hoc bello Trojano:

Καί τις ψευδογράφος πρέσβυς βροτὸς ἔσεται αὖθις
Ψευδόπατρις, δυσείδεα φάος ὀπῆσιν ἐν ᾗσιν.
Νοῦν δὲ πολὺν καὶ ἔπος θ' ἕξει ἔμμετρον διανοίας.
Ὀνόμασιν δυσὶ μισγόμενον. Χῖον δὲ καλέσσει
Αὐτὸν: καὶ γράψει τὰ κατ' Ἴλιον, οὐ μὲν ἀληθῶς,
Ἀλλὰ σαφῶς: ἔπεσιν γὰρ ἐμοῖς, μέτρων τε κρατήσει.
Πρῶτος γὰρ χείρεσσιν ἐμὰς βίβλους ὀνομήσει.

Quidam deinde senex falsorum scriptor, & ipsam
Mentitus patriam nascetur, lumine captus
Ille quidem, verùm præclarâ mente vigebit.
Astringétq; modis carmen prædulce duobus
Mixtum nominibus. Chium quoq; se ipse vocabit.
Hic res Iliacas scribet, non sicut habebunt;
Sed clarè, verbisq; meis utendo modisq;.
Primus enim volvet librorum scripta meorum.

De ejus patria discrepant auctores inter se. *Suidas* indifferenter hanc Sibyllam confundit cum filia Jovis & Lamiæ. *Hermippus* illam dicit natam patre Theodoro, in regione Erythræorum, eo loco qui Baptæ olim dictus est, quem postea Erythras nuncuparunt: ex qua urbe originem duxit *Apollodorus*: & ideò illam suam civem vocavit. Ipsi quoq; Erythræi pertinacissimè asserebant illam natam esse in sua ditione, in Coryco monte Ioniæ, ubi antrum ostendebant Phœbadis nativitate clarum. *Lactantius* tamen illam dicit fuisse Babyloniam, vocatamq; fuisse Erythræam proprio nomine, non ab aliqua urbe, vel regione: quod & ipsa Sibylla testatur sub finem *libri tertii suorum Oraculorum*: ubi loquitur his verbis:

Ταῦτά σοι Ἀσσυρίης Βαβυλώνια τείχεα μακρὰ
Οἰστρομανὴς προλιποῦσα, ἐς Ἑλλάδα πεμπόμενον πῦρ,
Πᾶσι προφητεύουσα Θεοῦ μηνύματα θνητοῖς,
Ὥστε προφητεῦσαι μὲ βροτοῖς αἰνίγματα θεῖα:
Καὶ καλέουσι βροτοί με καθ' Ἑλλάδα πατρίδος ἄλλης
Ἐξ Ἐρυθροῖς γεγαυῖαν, ἀναιδέα, οἱ δέ με Κίρκης
Μητρὸς, καὶ Γνωστοῖο πατρὸς, φήσουσι Σίβυλλαν
Μαινομένην, ψευστείραν.

Hæc sunt quæ moneo Assyriâ Babylone profecta,
In Græcos ignis missus, fanatica cunctis,
Mortali ut generi divina ænigmata pandam.
Et tamen ex aliâ patriâ me Græcia dicit,
Ex Erythrâ natam, positiq; pudoris: at illi
Matre ferent Circe, Gnosto me patre Sibyllam
Insanam, falsam.

De ea ita scribit *Eusebius in vita Constantini*:

Subit autem animum meum etiam extraneorum quoddam de CHRISTI

divinitate testimonium commemorare. Ex his enim etiam blasphemantium ipsum animus DEUM ipsum esse, ac Filium DEI novit: si saltem suis ipsorum sermonibus credunt. Sibylla Erythræa, quæ se sexta post diluvium ætate extitisse affirmat, quæq; Sacerdos erat Apollinis, corona similiter cum Deo illo, quem colebat, redimita: quæ etiam tripodem serpentis amplexu circumplicatum observans, iis qui quicquam ab ipsa sciscitabantur, respondit se parentum inscitiâ illi cultui dicatam fuisse: Et eum cultum nihil in se complecti, quod ad honestatem faceret, sed hominum animos pudore spoliare, non aliter atq; Historici de Daphne prodiderunt. Hæc, inquam, Sibylla intus in ipsis aliquando adytis importunâ superstitione referta, carminibus futura de DEO vaticinata est. Perspicuè in serie primarum literarum, quæ ἀκροστιχὶς dicitur, historiam adventus JESU CHRISTI declaravit. Est autem ista:

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΕΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ

ΣΩΤΗΡ ΣΤΑΥΡΟΣ.

Ἰ δρώσει δὲ χθὼν κρίσεως σημεῖον ὅτ' ἔσται.
Ἥ ξει δ' οὐρανόθεν βασιλεὺς αἰῶσιν ὁ μέλλων
Σ άρκα παρὼν πᾶσαν κρῖναι, καὶ κόσμον ἅπαντα.
Ὄ ψονται δὲ Θεὸν μέροπες πιστοὶ καὶ ἄπιστοι,
Ὕ ψιστον μετὰ τῶν ἁγίων ἐπὶ τέρμα χρόνοιο
Σ αρκοφόρον. Ψυχὰς ἀνθρώπων βήματι κρινεῖ.

Χ έρσος ὅταν ποτὲ κόσμος ὅλος, καὶ ἄκανθα γένηται.
Ρ ίψουσιν δ' εἴδωλα βροτοί, καὶ πλοῦτον ἅπαντα.
Ἐ κκαύσει δὲ τὸ πῦρ γῆν, οὐρανόν, ἠδὲ θάλασσαν
Ἰ χνεῦον. Ῥήξει δὲ πύλας εἱρκτῆς ἀΐδαο.
Σ ὰρξ τότε πᾶσα βροτῶν ἀπ' ἐλεύθερον φάος ἥξει.
Τ οὺς ἁγίους, ἀνόμους τε τὸ πῦρ αἰῶσιν ἐλέγξει.
Ὁ ππόσα τις πράξας ἔλαθεν, τότε πάντα λαλήσει.
Σ τήθεα γὰρ ζοφόεντα Θεὸς φωστῆρσιν ἀνοίξει.

Θ ρῆνος δ' ἐκ πάντων ἔσται, καὶ βρυγμὸς ὀδόντων.
Ἐ κλείψει σέλας ἠελίου, ἄστρων τε χορεῖαι,
Ο ὐρανὸν εἱλίξει, μήνης δέ τε φέγγος ὀλεῖται.
Ὑ ψώσει δὲ φάραγγας, ὀλεῖ δ' ὑψώματα βουνῶν.

Ὕ ψος δ' οὐκέτι λυγρὸν ἐν ἀνθρώποισι φανεῖται:
Ἶ σα τ' ὄρη πεδίοις ἔσται; καὶ πᾶσα θάλασσα
Ο ὐκ εἰς πλοῦν ἥξει. Γῆ γὰρ φρυχθεῖσα κεραυνῷ;
Σ ὺν πηγαῖς, ποταμοὶ δὲ καχλάζοντες λείψουσιν.

Σ άλπιγξ δ' οὐρανόθεν φωνὴν πολύθρηνον ἀφήσει.
Ὠ ρύουσα τὸ μέλλον, καὶ δὴ πήματα κόσμου.
Τ αρταρέον τε χάος τότε δείξει γαῖα χανοῦσα.
Ἥ ξουσιν δ' ἐπὶ βῆμα Θεοῦ βασιλῆες ἅπαντες:
Ῥ εύσει δ' οὐρανόθεν ποταμὸς πυρός, ἠδέ γε θείου.

Σ ῆμα δὲ τοι τότε πᾶσι βροτοῖς ἀριδείκετον, οἷον
Τ ὸ ξύλον ἐν πιστοῖς, τὸ κέρας τὸ ποθούμενον ἔσται.
Ἀ νδρῶν εὐσεβέων ζωή, πρόσκομμα τε κόσμου.
Ὕ δασι φωτίζον πιστοὺς ἐν δώδεκα πηγαῖς.
Ῥ άβδος ποιμαίνουσα σιδηρείη γε κρατήσει.
Ὅ υτος ὁ νῦν προγραφεὶς ἐν ἀκροστιχίσιν Θεὸς ἡμῶν.
Σ ωτὴρ ἀθάνατος βασιλεύς, ὁ παθὼν ἕνεχ' ἡμῶν.

Quod Latinis verbis interpretati sunt Acrostichi Græca remanente.

J *udicii fuerit cùm signum, terra madebit.*
E *cœlo veniet Princeps per sæcla futurus.*
S *cilicet, ut carnem præsens, & judicet orbem.*
O *mnis homo hunc fidusq; Deum, infidusq; videbit,*
V *nà cum sanctis excelsum fine sub ævi.*
S *ede sedens animas censebit, corpora & ipsa.*
CH *ersos erit mundus, spinas feret undiq; tellus.*
R *ejicient simulachra homines, & munera Ditis.*
I *nquirens portas infringet carceris atri.*
S *ic etenim cunctæ veniet lux libera carni*
T *unc Sanctis. Ignis sontes æternus aduret.*
O *ccultos actus omnes & quisque loquetur.*
S *ed tenebrosa Deus collustrans pectora pandet.*
TH *renus erit cunctis, & stridor dentis adesi.*
E *ffugiet solis jubar, astrorumq; choreæ.*
O *mne poli Lumen solvetur, & aurea Luna.*
V *alles extollet, collésq; à vertice perdet.*
V *squam nec celsum mortalibus, aut grave quicquam.*
I *nde æqui montes campis, Hinc cærula Ponti*
O *mneratis spernent onus. Hiscet fulmine tellus.*
S *ic fontes simul arescent, & fluminis alvei.*
S *tridula tunc querulum sonitum tuba fundet Olympo,*
O *rbis grande malum rugiens, & damna futura.*
T *artareumq; Chaos monstrabit terra dehiscens.*
E *t venient omnes reges Magni ante tribunal.*
R *efluet & cœlo tunc sulphuris amnis & ignis.*
S *ic Sanctorum hominum fient manifesta sepulchra.*
T *unc fidis lignum, cornu atq; optabile fiet.*
A *tq; piorum vita hominum, nocumentáque mundi*
V *ndis lustrabunt bisseno in fonte vocatos.*
R *ex Pastoris erit nobis & ferrea virga.*
O *mnipotens Deus est præscriptus versibus istis.*
S *ervator nostro æternus Rex passus amore.*

Versus hos quidam hoc modo efferunt, ut Acrostichis Latina hæc contineat:

JESUS CHRISTUS DEI FILIUS SERVATOR CRUX.

J *udicio telluris erit sudoribus omen.*
E *rumpetq; alto, carnem qui judicet, atq;*
S *uspensum (tanti est Regis præsentia!) mundum.*
V *iderit inde omnis, vel si perfecta fides est,*
S *ive hæc nulla, Deum sanctosq; in finibus ævi.*
C *arnis amasius, & pulpâ vestitus amicâ:*
H *ic animis albâ è sellâ jus dicet, eritq;*
R *erum campus inops, tribuli nascentur: opesq;*
I *nvisæ fient homini, atq; jacebit imago.*
S *olventur portæ Stygii Plutonis ab illo.*
T *unc quodvis ista gaudebit luce cadaver.*
V *ir sacer, atq; exlex flammâ dignoscitur, atq;*
S *citur id integrum quicquid tamen usq; latebat.*

D ucet enim lampas reseratis foribus intrò.
E t multi plangent, multi ringentur, & astra
I nducent choreæ legem. Facies tam Solis opaca,
F lexum erit & cœlum; nullâ quoq; luce Diana
I mplebit valles, & quassa cacumina reddet.
L abentur colles hominum fastidia, toti
I ncipient æquor fieri montes: mare demum
V elivolum nulli, quum tellus fulmine arescet.
S ubsident fontes, & nusquam fluminis unda.
S uspectum cœlo sonitum dabit ære recurvo
E julans tuba, perniciem mundiq; labores.
R ecludetq; Chaos immensum terra dehiscens.
V ndiq; convenient reges, sedemq; videbunt.
A cœlo rivus flammæ, undæ sulphuris atri.
T am benè factum judicium mortalibus, atq;
O ptatum cornu signum cum gente fideli:
R es æquè una piis vita, orbiq; insitus error.
C lara duodenis illustrans fontibus unda.
R oboreumq; pedum toto dominabitur orbe.
V ersibus ex scriptus Deus his primò relictura
X enophilus nostra causâ rex ultima passus.

Sed hi versus multis in locis vitiosi ex alio aliquo poëtices non admodum perito desumpti sunt: sive id auctoris, sive librarii culpa, & negligentia contigerit.

Eusebii de Sibyllæ judicium. *Eusebius* in sua narratione insistens, adjungit hoc de Sibylla: *Et hæc virgo perspicuè vaticinari potuit. Hanc ego quidem beatam judico, quam Servator providentiæ suæ erga nos vatem elegit. Verùm multi sunt qui hanc ista vaticinatam non credunt. Quamvis Sibyllam Erythræam vatem fuisse confiteantur. Sed suspicantur aliquem nostræ religionis poëticæ Musæ non inexpertem hæc condidisse carmina, esseq; illa adulterina, & falsò Sibyllæ vaticinia dici: cùm utiles sententias habeant multam voluptatum licentiam amputantes, & ad temperatam & honestam vitæ conservationem ducentes: Est autem veritas in propatulo: eò quod nostræ religionis viri tempora diligenter & exactè collegerunt, non posse conjectari, quod poëma hoc à quopiam sit post Christi factum descensum, & judicium. Est enim in confesso Ciceronem poëma hoc legisse, illudq; & in Romanam dialectum transtulisse, & commentariis suis inseruisse. Denique hunc imperante Antonio interemptum. Antonium verò postea ab Augusto superatum, qui quinquaginta sex annos imperavit: & huic Tiberium successisse, cujus tempore Christi adventus illuxit, ac nova populi successio constitit. De quo eminentissimum Italiæ Poëtarum loqui puto, ubi ait:*

Acrostichin hanc reverà Sibyllæ, non fictitiam.

Prodiit in lucem hominum genus inde novorum:

Et iterùm in alio quodam Bucolicorum loco, ubi adjicit.

Ultima Cumæi venit jam carminis ætas, &c.

Hæc *Eusebius*: Quòd si lector hujus Vergilianæ Eclogæ contextum, & interpretationem videre cupiat, legat quæ in eodem libro ab Eusebio verè Christiana scripta sunt.

Cicero de Acrostichi. At cùm *Eusebius* hic Ciceronem citet, placet Ciceronianam hoc loco sententiam inserere, & judicium ejus de hac Acrostichi. Ita enim scriptum reliquit *libro 2. de Divinatione*:

Sibyllæ versus observamus, quos illa furens fudisse dicitur: Quorum interpres nuper falsa quædam hominum fama dicturus in Senatu putabatur, eum, quem reverà regem habeamus, appellandum quoq; esse regem, si salvi esse vellemus. Hoc si est in libris, in quem hominem, aut in quod tempus est? Callidè enim, qui illa composuit, perfecit, ut quodcunque accidisset,

dixisset, prædictum videretur, hominum & temporum definitione sublatâ. Adhibuit etiam latebram obscuritatis: ut iidem versus aliâs in aliam rem posse accommodari viderentur. Non esse autem illud carmen furentis, cùm ipsum poëma declarat (est enim magis artis, & diligentiæ, quàm incitationis, & motus) cùm verò ea quæ ἀκροστιχὶς dicitur, cùm deinceps ex primis versus literis aliquid connectitur, ut in quibusdam Ennianis, quæ Ennius fecit: id certè magis est attenti animi, quam furentis. Atque in Sibyllinis ex primo versu cujusq; sententiæ, primis literis illius sententiæ carmen omne prætexitur: hoc scriptoris est non furentis, adhibentis diligentiam non insani.

Superiùs citavimus duo oracula hujus Sibyllæ, quibus nomen CHRISTI Servatoris per ænigmata artificiosè exprimitur: quod non est opus hic repetere. Tantùm adjiciemus aliquot locos, quibus manifestè CHRISTI adventum, miracula, passionem, & extremum judicium describit. De uno solo veróq; DEO cognoscendo ita scribit à principio primi libri suorum oraculorum. Tres enim primi libri huic Erythrææ sine controversia tribuuntur.

Εἷς Θεὸς, ὃς μόνος ἄρχει ὑπερμεγέθης, ἀγένητος,
Παντοκράτωρ, ἀόρατος, ὁρῶν μόνος αὐτὸς ἅπαντα.
Αὐτὸς δ' οὐ βλέπεται θνητῆς ὑπὸ σαρκὸς ἁπάσης: &c.

Et statim post hæc adjicit:

Αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβεσθ' ἡγήτορα κόσμου,
Ὃς μόνος εἰς αἰῶνα, καὶ ἐξ αἰῶνος ἐτύχθη.
Αὐτογενὴς, ἀγένητος, ἅπαντα κρατῶν διαπαντὸς
Πᾶσι βροτοῖσιν ἐνὼν τὸ κριτήριον ἐν φάει κοινῷ,
Τῆς κακοβουλοσύνης δὲ τὸν ἄξιον ἕξετε μισθὸν,
Ὅττι Θεὸν προλιπόντες ἀληθινὸν, ἀενάοντα
Δοξάζειν, αὐτῷ τε θύειν ἱερὰς ἑκατόμβας
Δαίμοσι τὰς θυσίας ἐποιήσατε, καὶ τρίβον ὀρθὴν
Εὐθεῖαν προλιπόντες, ἀπήλθετε, καὶ δι' ἀκανθῶν,
Καὶ σκολόπων ἐπλανᾶσθε: Βροτοὶ παύσασθε μάταιοι
Ῥεμβόμενοι σκοτίῃ, καὶ ἀφεγγεῖ νυκτὶ μελαίνῃ,
Καὶ λίπετε σκοτίην νυκτὸς, φωτὸς δὲ λάβεσθε:
Οὗτος ἰδοὺ πάντεσσι σαφὴς ἀπλάνητος ὑπάρχει.

Unus qui solus regnat Deus, atque supremus,
Omnipotens, nunquam genitus, qui conspicit ipse
Omnia, mortali non aspectabilis ulli
Corporeis oculis.
Hunc colite, hunc unum, qui solus regnat in orbe:
Qui solus semperq; fuit, semperq; futurus.
Non genitus, per se constans, tenet omnia semper,
Et viget in cunctis mortalibus, atque vigorem
Sensibus insinuat, communis luminis auctor.
Præmia sed pravæ mentis digna accipietis.
Quandoquidem æternoq; Deo veroq; relicto.
(Cui decus & sacro debetur victima ritu)
Manibus infernis fecistis sacra superbi,
Insaniq; viâ rectâ veraq; relictâ,
Erratis per iter scopulis, & sentibus horrens.
Desinite in tetræ noctis titubare tenebris
Vani mortales, patet en cunctis errore sine ullo
Solis luce suo qui lumine cuncta serenat.

Ubi apertè ostendit præter illum summum æternum, omnipotentemque Deum, nullum alium esse, cui adoratio debeatur: Dæmonibus Gentes sacrificare, cæcasq; in tenebris palpare: & paulò post addit eos qui geniti sunt ex hominibus, Deos neutiquam dici posse.

Natos ex hominibus Deos esse nō posse.

Εἰ δὲ γεννητὸν ὅλως καὶ φθείρεται: οὐ δύνατ' ἀνδρὸς
Ἐκ μηρῶν μήτρας τε Θεὸς τετυπωμένος εἶναι.

Et quod progenitum est prorsùm interit: exq; virili
Femineoq; nequit membro Deus esse creatus.

In sequentibus exacta narratione describit historiam creationis mundi, ut dubium non sit Sibyllam hæc accepisse, vel ex Libris Mosis, vel ex traditione patrum, qui post diluvium hanc à majoribus acceptam doctrinam, posteris per manus tradiderunt.

Mundi creatio.

Ὕψιστον Βασιλῆα, ὃς ἔκτισε κόσμον ἅπαντα.
Εἴπας γεινάσθω, καὶ γείνατο. Ἥδρασε γὰρ γῆν
Ταρτάρῳ ἀμφίσκαλον, καὶ φῶς γλυκὺ αὐτὸς ἔδωκε
Οὐρανὸν ὕψωσε, γλαυκὴν δ' ἥπλωσε θάλασσαν. &c.

Supremum regem (ne temnas) *qui mundum condidit omnem.*
Sic fatus fiat, factum est: namq; ipse locavit
Quæ cingatur aquis, & cingat Tartara Terram.
Dulce dedit lumen, cælum subvexit in altum,
Et mare cæruleum explicuit.

Deinde hominis creationem subjungit his verbis:

Formatio hominis.

Καὶ τότε δὴ μετέπειτα πλάσεν πάλιν ἔμπνοον ἔργον,
Εἰκόνος ἐξ ἰδίης ἀπομαξάμενος νέον ἄνδρα,
Καλὸν θεσπέσιον, τὸν δὴ κέλετ' ἐν Παραδείσῳ
Ἀμβροσίῳ ναίειν: ὃς οἱ καλὰ ἔργα μεμήλη.

Rursum finxit opus spirabile: namq; recentem
Expressit propriâ ducens ab imagine pulchrum,
Præstantemq; virum: & viridaria jussit amœna
Incolere, ut studiis operam navaret honestis.

Addit & fœminam ereptam è latere viri, traditam uxorem Adæ: utrique vetitum ne de fructu prohibitæ arboris degustarent: deceptos à Serpente præcepto Dei non obtemperasse: expulsos fuisse ex Paradiso, texisse pudenda foliis ficus. Coluisse terram multò labore: Deumq; misertum calamitatis eorum, eos consolatum esse, serpentem punivisse: Inde numerosa sobole repletam fuisse terrã: Tum demum hanc Adæ posteritatem distribuit in plures ætates, quibus successu temporis depravati homines Dei provocarunt iram. *Noam* patriarcham inter reliquos pietatis amantem Dei jussu arcam ædificasse, in qua cum uxore, filiis, & nuribus servatus est, tempore cataclysmi illius generalis, quo periit omne genus humanum.

Dicit & alio in loco CHRISTUM filium Dei venturum.

Christum Dei filium esse.

Σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ σῆσι νόησον
Ἀθανάτοιο Θεοῦ χριστὸν παῖδ' ὑψίστοιο.
Αὐτὸς πληρώσει τοῦ Θεοῦ νόμον, οὐ καταλύσει.
Ἀντίτυπον μίμημα φέρων, καὶ πάντα διδάξει
Τούτῳ προσκομίζουσ' ἱερεῖς χρυσὸν προφέροντες,
Σμύρναν, ἀτὰρ λίβανον.

Tu verò mente teneto
Æterni natum Christum, summiq; Parentis.
Ille Dei legem complebit, non violabit.

Persimilem formam referens, & cuncta docebit
Illi libabunt aurum, myrrhamque ferentes
Thusque Sacerdotes.

De felicitate in adventu CHRISTI ita loquitur.

Εὐφράνθητι κόρη, καὶ ἀγάλλου. Σοὶ γὰρ ἔδωκεν
Εὐφροσύνην Αἰώνιος, ὃς οὐρανὸν ἔκτισε καὶ γῆν.
Ἐν σοὶ δ' οἰκήσει. Σοὶ δ' ἔσσεται ἀθάνατον φῶς.
Ἐν δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν οὔρεσιν ἄμμις ἔδονται
Χόρτον, παρδάλιές τ' ἐρίφοις ἅμα βοσκήσονται.
Ἄρκτοι σὺν μόσχοις νομάδιον αὐλισθήσονται,
Σαρκοβόρος τε λέων ἄχυρον φάγετ' ἐπὶ φάτνης
Ὡς βοῦς. Καὶ παῖδες μάλα νήπιοι ἐν δεσμοῖσιν
Ἄξουσιν, πηρὸν γὰρ ἐπὶ χθονὶ θῆρα ποιήσει.
Καὶ βρεφέεσσι δράκοντες ἅμα σφίσι κοιμήσονται
Κ' οὐκ ἀδικήσουσιν. Χεὶρ γὰρ Θεοῦ ἔσσετ' ἐπ' αὐτοῦ.

Gesti, læta puella, Tibi nam gaudia semper
Duratura dabit cœli terræque Creator,
In te habitaturus. Tibi lux æterna manebit.
Cumque lupis agni per montes gramina carpent.
Permixtique simul Pardi pascentur & hœdi.
Cum vitulis ursi degent armenta sequentes.
Carnivorusque leo præsepia carpet uti bos.
Et pueri infantes captas in vincula mittent,
Terrebitque feras in terris debile corpus.
Cum pueris Draco terribilis placideque cubabit
Nec lædet: quoniam Domini manus obtegit illos.

Felicitas in adventu Christi.

CHRISTI miracula in vita hac proponit, his verbis.

Καὶ τότε δὴ νοσεροὺς ἰήσεται, ἠδ' ἐπιμώμους
Πάντας, ὅσοι τούτῳ πίστιν ἐνὶ ποιήσονται.
Βλέψουσιν δὲ τυφλοί, ἀτὰρ βαδιοῦσι τε χωλοί,
Κωφοί τ' εἰσαΐσουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες.
Δαίμονας ἐξελάσει, νεκρῶν δ' ἐπανάστασις ἔσται,
Κύματα πεζεύσει,

Et quæ sequuntur:

Ille quidem morbis pressos sanabit, & omnes
Lapsos, quotquot ei fident, cæcique videbunt.
Incedent claudi: surdis audire licebit.
Insolitas mutis dabitur formare loquelas.
Expellet furias, oppressi morte resurgent,
Placabit fluctus, &c.

Miracula Christi.

Et libro secundo longa narratione describit adventum postremum CHRISTI ejusque judicium, malorum pœnas, & felicitatem piorum.

Αἱ ὁπόσαι κείνην τὴν ἡμέραν ἀθροίσουσιν.
Ἀχλὺς γὰρ ζοφερὴ σκεπάσει τὸν ἀπείρονα κόσμον.
Αὐτολίης δύσεώς τε μεσημβρίας τε, καὶ ἄρκτου.
Καὶ τότε δὴ ποταμός τε μέγας πυρὸς αἰθομένοιο
Ῥεύσει ἀπουρανόθεν, καὶ πάντα τόπον δαπανήσει;
Γαῖάν, τ' Ὠκεανόν τε μέγαν, γλαυκήν τε θάλασσαν.

Mundi finis.

Væ quibus illam
Contigerit vidisse diem. Namq; omnis ab ortu
Solis ad occasus, austroq;, aquiloneq; mundus
Tetræ involvetur noctis caligine cæca.
Tunc ardens fluvius cælo manabit ab alto
Igneus, atque locum consumet funditùs omnem,
Terramq;, Oceanumq; ingentem, & cærula ponti.

Addit præterea plurima, quibus graphicè horrendum mundi interitum; & formidabilem exitum depingit. Postea CHRISTUM Dominum judicem omnium hominum proponit:

Ἡνίκα δ᾽ ἀθανάτου Θεοῦ αὔθιτοι ἀγγελιτῆρες
Ἥκαρ, Ἐρομιὴλ, Οὐριὴλ, Σανιὴλ, Ἀζαήλ τε,
Αὐτοὶ ἐπιστάμενοι ὅσα τὶς κακὰ πρόσθεν ἔρεξεν
Ἀνθρώπων, ψυχάς τε ἀπὸ ζόφου ἠερόεντος
Εἰς κρίσιν ἄξουσιν πάσας ἐπὶ βῆμα Θεοῖο
Ἀθανάτου μεγάλου. Εἷς γὰρ μόνος ἄφθιτος ἐστιν,
Αὐτὸς ὁ Παντοκράτωρ, θνητῶν ὁ δικάσπολος ἔσται
Καὶ τότε νερτερίοις ψυχὰς, καὶ πνεῦμα, καὶ αὐδὴν
Δώσει ἐπουράνιος, καὶ τ᾽ ὀστέα ἁρμολόεντα
Ἁρμοῖς παντοίοις, σαρξὶ σάρκες, καὶ νεῦρα,
Καὶ φλέβες, ἠδὲ καὶ δέρμα. Περὶ χροὶ δ᾽ αἱ πρὶν ἔθειραι
Ἀμβροσίως πηχθέντα, καὶ ἔμπνοα κινηθέντα
Σώματ᾽ ἐπιχθονίων μίαν ἡμέραν ἀνστήσονται.

Extremum judicium.

Tunc verò æterni Genii Patris immortalis
Hecar, Eromiel, Uriel, Saniel, Azaelq;,
Quæ mala quisque hominum patraverit antè scientes;
E tetris animas tenebris caliginis omnes
Judicio sistent ad formidabile Patris
Magni, immortalis solium. Nam solus & unus
Conditor omnipotens rerum non interit unquam.
Juraq; dicturus mortalibus æqua sedebit.
Et tunc infernis animas, flatumq;, sonumq;
Cælestis tribuet, compactaq; convenienter
Artubus ossa suis, carnes, nervosq; repostos,
Et venas, pellemq; priorem, cæsariémq;
Sic conjuncta suis terrestria corpora ritè
Membris una dies reddet vitalibus auris.

Multa sequuntur ad hanc judicii Divini descriptionem: de pœnis quibus mali afficientur: & de beatitudine æterna, in quam beati & Electi DEI recipientur post mundi abolitionem. Quæ Sibylla tam exactè describit, ut videatur ea ex Prophetis & Euangelio desumpsisse.

Atq; inter cætera hujus Erythrææ Phœbadis oracula, multa citantur de *Antichristo*, de ejus miraculis: & quomodo per ejus imposturas multi seducentur à via recta; & condemnationi æternæ adjudicabuntur:

Καὶ Βελίας ἥξει, καὶ σήματα πολλὰ ποιήσει
Ἀνθρώποις. τότε δ᾽ αὖ ὁσίων ἀπανάστασις ἀνδρῶν.

Antichristus.

Et Belial veniet, facietq; insignia multa
Inter mortales: Tunc sanctorum resurrectio virorum.

Aliilegunt:

Τότε δ' ὁσίων ἀποκατάστασις ἀνδρῶν
Ἐκλεκτῶν, πιστῶν τε, λεηλασίη τε γενῆται.
Tunc sancti funditùs atq;
Electi fidiq; eversi diripientur.

Deniq; proponit multis nationibus interitum, & ruinam, propter idololatriam, & cultum divinum mortuis hominibus tributum, qui tamen uni soli DEO conditori omnium rerum debetur.

Hæc Sibylla vixisse perhibetur ante Trojana bella, quando res Argonautarum gestæ sunt: vaticinataq; est in Græcia Troë Ili & Ganymedis patre in Phrygia regnante: ut testatur *Suidas in* Ἴλιον: de qua hoc quoq; subjicit ἐν Λιβερίᾳ: *Romani cum ex Sibyllinis oraculis cognovissent coïturam esse terram, si rerum humanarum pretiosissima in eam conjicerentur: alii aurum, alii argentum, alii fruges, alii quod quisq; maximi æstimabat aggerebant, & se divinis responsis satisfacere arbitrabantur. Sed nihilominùs permanente voragine, Curtius vir & aspectu pulcherrimus, & animo præstantissimus, se quid Sibylla diceret rectiùs aliis intelligere dixit. Rem enim Reipublicæ maximi esse precii viri virtutem: eamq; oraculo postulari.*

Tempus quo vixit hæc Sibylla.

Quòd autem *Suidas* illam Tarquinii temporibus alibi fuisse dicit, confundit Sibyllarum nomina, & tempus: ut alii multi, qui in hac antiquitatis obscuritate, & confusione unam ab altera non discernunt, est enim difficilimum id certò præscribere, cùm una eadémq; Phœbas diversis in locis vaticinata sit, & ab iis locis diversa sortita sit nomina. Ut de hac dicitur, quæ *Sicula, Sardica, Gergethia, Rhodia, Lucana, & Samia* ab auctoribus vocatur.

Eusebius illam tempore Romuli vixisse tradit: post Ilii excidium annis quadringentis, & quinquaginta.

Strabo Cretensis Cosmographus insignis Augusti ætate, duas hoc nomine dictas fuisse Phœbadas memoriæ prodidit: Unam antiquissimam, alteram recentiorem, quæ responsa dabat Alexandri Magni tempore cujus verba sunt hæc *libro.* 14. *Erythris nata fuit priscis temporibus Sibylla mulier fatidica, & divino furore incitata. Alexandri etiam tempore alia fuit ibidem orta, & itidem vates nomine Athenais.* Idem *Strabo lib.* 17. *De generis quidem nobilitate etiam Erythræam Athenaidem effatam ferunt: quæ Erythrææ antiquæ Sibyllæ similis fuerit.* Divus *Hieronymus in Chronicis* ait: *Sub Romulo agnoscitur Sibylla Erythræa. Augustinus lib.* 18. de Civitate Dei, *cap.* 23. *Romuli tempore,* inquit, *nonnulli Erythræam vaticinatam fuisse ferunt. Hæc sanè Erythræa quædam de Christo manifesta conscripsit, quæ etiam nos in lingua Latina (per nescio cujus interpretis imperitiam, sicut post cognovimus,) versibus malè Latinis, & non stantibus legimus. Nam vir clarissimus Flaccianus, qui etiam Proconsul fuit, homo facilimæ facundiæ, multæq; doctrinæ, cùm de Christo colloqueremur, Græcum nobis codicem protulit, carmina esse dicens Sibyllæ Erythrææ:* Et paulò post addit *Augustinus*: *Nonnulli sanè Erythræam Sibyllam, non Romuli, sed belli Trojani tempore fuisse scripserunt. Lactantius* eam asserit vixisse Anno Mundi 3212. Ante Christum 760. ut legimus *lib.* 1. *cap.* 6. *& lib. de ira Dei, cap.* 22. Alii eam floruisse annis 480. post captam Trojam: Eamq; præter oracula & Prophetias, scripsisse odas & hymnos in honorem Deorum, & quædam de palpitatione. Inventrix dicitur lyræ triangularis.

Secunda Sibylla Erythræa fuit Alexandri tempore.

De suo genere & patria ita scribit sub finem *libri tertii:*

Ταῦτά σοι Ἀσυρίης Βαβυλώνια τείχεα μακρὰ
Οἰστρομανὴς προλιποῦσα Θεοῦ μηνύματα θνητοῖς
Ὥστε προφητεῦσαι μὲ βροτοῖς αἰνίγματα θεῖα.
Καὶ καλέουσι βροτοί με καθ' Ἑλλάδα πατρίδος ἄλλης.

& cætera, quæ à principio ejus historiæ proposuimus.

Constat illam inter cæteras Sibyllas fuisse nobilissimam: ejusq; scripta Sacrosanctè servata esse apud omnes nationes, maximè Erythris, unde Romani ea Romam transferri procurarunt. Eaq; in suis scriptis apertè fatetur, quod de solo summoq; DEO colendo scripserit, illi dictatum fuisse à Spiritu illius Summi, & æterni DEI:

Αὐτός μοι τάδε πάντα Θεὸς μέγας ἀεναός τε
Εἶπε προφηλεῦσαι: τάδε δ' ἔσσεται οὐκ ἀτέλεστα,
Οὐδ' ἀτελέστητα, ὅκκεν μόνον ἐν φρεσὶ θείη.
Ἄψευστον γὰρ πνεῦμα Θεοῦ πέλεται κατὰ κόσμον.
Ipse mihi Deus hæc dedit omnia vaticinari,
Magnus & æternus, qui quod vel mente reponit,
Non fieri prorsus nequit, & contingere finem.
Namq; Dei nescit mentiri Spiritus orbi.

Et post mundi renovationem ostendit beatos electos securè & tranquillè victutos, sub tutela & protectione Dei altissimi:

Υἱοὶ δ' αὖ Μεγάλοιο Θεοῦ περὶ νάον ἅπαντες
Ἡσυχέως ζήσοντ' εὐφραινόμενοι ἐπὶ τούτοις:
Οἷς δώσει κτίστης, ὁ δικαιοκρίτης τε Μόναρχος.
Αὐτὸς γὰρ σκεπάσειε μόνος, μεγάλως τε παραστὰς
Κύκλοθεν ὡσεὶ τεῖχος ἔχων πυρὸς αἰθομένοιο.
Ἀπόλεμοι δ' ἐσσόνται ἐν ἄστεσιν, ἠδ' ἐνὶ χώραις:
Οὐ χεὶρ γὰρ πολέμοιο κακοῦ, μάλα δ' ἔσσεται αὐτοῖς:
Αὐτὸς ὑπέρμαχος ἀθάνατος, καὶ χεὶρ Ἁγίοιο.
Interea magni proles secura Tonantis
Circum ædem venient, & lætabuntur in illis.
Namq; Creator erit, (qui judicat omnia justè
Omnia qui solus Princeps regit,) auctor eorum.
Solus enim præsens claudet munimine tutos:
Ardentiq; velut muro, circumdabit igne.
Ergo urbes nullo bello, sedesq; tenebunt,
Quando nulla manus belli premet: ipsa sed illos
Æterni armipotens defendet dextera Sancti.

Codex antiquus tale vaticinium tribuit Erythrææ:

Cerno Dei Natum, qui se demisit ab alto,
Ultima felices referent cùm tempora soles,
Hebræâ quem virgo feret de stirpe decora.
In terris multum est teneris passurus ab annis:
Magnus erit tamen hic divino carmine vates,
Virgine matre satus, prudenti pectore verax.

De ea *Arias Montanus:*

Dicitur hæc vates postremi nuncia sæcli
Innotuisse, Deum tunc fore verè hominem.
Prævidisse Agnum paleis fœnoq; cubantem,
Nutritum officio, lacteq; virgineo.

Ex Templo *Senensi:*

De excelso cœlorum habitaculo prospexit Deus humiles suos: & nascetur diebus novissimis de virgine Hebræâ in cunabulis terræ.

Ex *Ruilio:*

Postremis sæculis Deus humiliabitur. Genus Divinum fiet homo. Divinitas humanitati associabitur. Agnus super fœnum statuetur, & à virgine nutrietur.

Ex *Thoma Garzono*:

Virgo pura Deum suo lacte nutriet hominem factum. Is versabitur inter homines sicut mortalis: & mortales ab interitu vindicabit.

L. Fenestella scribit mille Erythrææ Sibyllæ fuisse Romam versus adportatos C. Curione, & Constantino Magno Coss.

Ex *Lælii Cleopassi Hydruntini* poëmatibus:

Servator veniet cœlo demissus ab alto,
Aurea qui mundo sæcula restituet.
Auferet omne malum: vitam mortalibus ægris
Reddet: in hoc solo vita salusq; sita est.
Hoc omnes pravi persolvent judice pœnas,
Atque æterna pii gaudia percipient.

Non est dubium harum Sibyllarum prædictiones, & oracula de rebus futuris diversa à diversis excerpta fuisse, & successu temporis transcripta verbis, & sententiis differentibus: ideò in multis antiquis voluminibus differentiæ nō mediocres inveniuntur. Ut liquet ex antiquis auctoribus, qui multa ex Sibyllinis scripta in mediū adferunt, quæ in exemplari regio non inveniuntur. Et *Lactantius Firmianus* quędam citat, quæ licèt eundē sensum referant, verbis tamen dissimilibus efferuntur: quòd evenisse reor ex Priscorum Patrum negligentia, qui hæc Sibyllina scripta suis immiscuerunt operibus, ad vanitatem Philosophorum Gentilium refutandam, non quod existimarent Phœbadum harum auctoritatem quicquam facere ad veritatē Christianæ religionis, quæ Prophetarum, Apostolorum, Sanctorumq; Martyrum testimonio satis confirmata est, ut non indigeat vatum profanorum, Poëtarum, & Sibyllarum consensu non necessario: ut ait *Augustinus*: *Si quid veri de Deo Sibylla, aut Orpheus aliive gentilium vates, aut Philosophi prædixisse perhibentur, id quidem valet ad revincendam paganorum vanitatem, non autem ad Christianæ religionis auctoritatem complectendam.* Joannes Episcopus Chemensis, Archiepiscopi Saltzburgensis à Suffragiis Opusculum doctum & Christianum conscripsit, cui titulum adscripsit ONUS ECCLESIÆ in quo septem ætates mundi complectitur: in eo *cap.* 65. citat Sibyllæ Erythrææ vaticinia, quæ Venetiis in Bibliotheca S. Georgii Majoris servantur, quæ de his septem statibus hoc modo disserunt: *De septem Ecclesiæ statibus.*

De primò statu hæc leguntur: *Postquam taurus pacificus sub levi mugitu mundi climata tributo concludet, illis diebus Agnus cœlestis veniet.* Per taurum significatur Augustus Cæsar, qui terrarum orbem suo dominio subjecit, & sub cujus Imperio Agnus cœlestis, h. e. Christus *natus* est, & subjicit Phœbas: *venient autē dies, quibus virtus inundationis* (hoc est, baptismi) *illustretur in aquis: & Leo Monarcha convertetur ad Agnum; qui omnibus illustret, & regna subvertet.* Et paulò post: *In ultima autem ætate humiliabitur proles Divina; jungetur humanitati Deitas: jacebit in fœno Agnus, & puellari officio educabitur Deus & Homo. Signa præcedent apud Apellas recutitos* (hoc est, Judæos pelle prępucii circumcisos) *& mulier annosa* (sc. Elisabetha) *concipiet puerum præscium* (Joannem, Christi pręcursorem) *Bootem Orbis mirabitur, & ducatum præstabit ab ortu* (tribus nempe Magis) *Hic habens pedes triginta duos, sexq; pollices. Eliget sibi ex piscatoribus & dejectis numerum duodenarium, unumq; Diabolum, non in gladio bellove.* *Primus status Ecclesiæ.*

De secundo statu ita scribit: *Salus igni accubans modicis Leonis spoliis vestietur, utpote paucis rebus temporalibus fulcietur. Nigrum convertetur in rubrum. Æneadem urbem, regesq; subjiciet, sed in hamo piscantis, in dejectione & pauperie superabit divitias; superbiam conculcabit morte propria: nocturna suscitabit, & commutabitur, vivet & regnabit, & consummabuntur hæc omnia: fietq; regeneratio: ultimo bonos judicabit & malos.* *Secundus status.*

Tertius status his verbis describitur ab eadem: *Hinc quatuor alata animalia consurgent in testimonium* (hoc est, quatuor Euangelistę) *nomen Agni tubis concinent, ferentes justitiam, legemq; irreprehensibilem. Cui contradicit Bestia, & abominatio, spumaq; Draconis; sed stella mirabilis orbem illuminabit.* *Tertius status.*

Quar-

Quartus status. Quartus status: *Evanescent Æneadarum simulacra, virtus, & superstitio. Alterius cultus adveniet, alterius cultor. Sed & de simulacris duo, de vitiis totidem usq; in æternum in* Urbe, *& ad primam originem convertentur. Hinc Æneadæ gloria Byzantium deducetur: eritq; nidus delicatissimus, qualis non fuit: Et robustum decus in muliebre convertetur; donec catulos ejus* Ursus *devoret; Optimates ByZantinos obtenebret; decus Deucalium effeminet. ByZantium profanabunt dogmata falsa; ædificia denigrabunt; aurum ejus per Orbem, & spolia dispergentur; virgines humiliabuntur; & gallus non cantabit.*

Quintus status. Quintus status: *Ascendent in conspectu Altissimi Byzantii scelera: Surget stella mirabilis quatuor Animalium habens imaginem; eritq; in turba mirabili. Danaos illuminabit, orbem illustrabit. In Æneade latus Piscatoris nomen Agni usque ad fines sæculi virtute perducet. Inde in Æneade juncta vinctos à Diabolo liberabit. Hinc gloriabitur moriens illustrabit; & gloriosus erit exitus ejus.*

Sextus status. Sextus status: *Erit autem Bestia horribilis ab Oriente veniens. Cujus rugitus usque ad gentes Punicas audietur: ejus capita septem, sceptraq; innumera, pedes sexcenti sexaginta tres. Hæc erit contradicens Agno, ut blasphemet Testamentum ejus, augens Draconis aquas. Reges autem & Optimates sæculi exuret in sudore terribili, & non diminuent pedes ejus. Stellæq; duæ consimiles primæ stellæ consurgent contra ipsam Bestiam, & non obtinebunt usque veniat abominatio, & voluntas Domini consummetur. Venient in postremis diebus duæ lucidissimæ stellæ in peccatis mortuos suscitantes, similes stellæ priori quatuor animalium habentes faciem, resistentes Bestiæ, aquisq; Draconis, annunciantes nomen legemq; Agni, abominationis excidium: minorabunt aquas, sed debilitabuntur in panis affictione.*

Septimus status. Septimus status: *Post abominationem revelabitur veritas, cognoscetur & Agnus, cui regiones & regna colla submittent: & erunt universi terrigenæ convenientes in unum, ut ovile subeant, & virga regantur in una; & modicum tempus erit. Post hæc fiet multarum gentium bestialiter viventium congregatio. Orbis in decem sceptra dividetur: præcedent turpissimi concubitus, conceptus abominabiles. Tunc caput ipsorum reges multos morte afficiet, quosdam sub jugum mittet. Sponsa silebit: gallus raucescet. Fiet Agno contumelia; & apponet abominatio os in contumeliam, ut nomen Altissimi deleatur, sibi primævam superbiam adplicabit, dicens verba blasphemiæ; donec tres pedes seniq; abbreviati discurrant. Tunc apparebit veritas & justicia: omnesq; homines abjicient abominationes, & convertentur ad Agnum: & aquam profitebuntur Apellæ, neque erit diversa professio, sed una concordia, grex unus, idem ovile.*

Octavus status gratiæ. De octavo statu cœlesti gloriæ sempiternæ in quo post judicium apparebit redemptio nostra, ita loquitur eadem Erythræa Sibylla: *Porrò in proximo erit examē: Audient terrigenæ minas Examinis. Ineffabilia concinentur in tuba. Venient in conspectu agni abominationes peccatorum, & ultionis appetitus. Descendet ignis terribilis, qui universa creata usque ad æthera concremabit. Veniet de cœlo vox terrore & metu plena advocans universos, ut veniant in examen. Fiet autem ineffabiliter corporis, & animæ redeintegratio: ut recipiat unusquisque retributionem gloriæ, vel pœnæ. Tunc apparebunt vincti Reges & Principes; & videbunt Agnum in throno terribili, ut retribuat universis secundùm opera sua: à dextra ejus benedictio, maledictio procedet à læva: judicabit autem bonos & malos; ut illos sensim exaltet, hos verò in sortem Dæmonum vorabit Avernus.*

De his statibus multa tractantur tam in Apocalypsi, quàm in priscis patribus: inter quos fuit *Ubertinus de Casali* ordinis Minorum, qui commentarios scripsit in Apocalypsin Joannis: Primus, inquit, *status inchoatus est in pluribus figuris Veteris Testamenti: in Novo autem cœpit à Christi nativitate, vel à missione Spiritus Sancti: vel à Joannis & Christi prædicatione, vel à Sacerdotio Zachariæ: vel à Verbo Trinitatis incarnato.* In primo *statu Dei dextra plantavit vineam suam super filium hominis:* Secundus *status dictus est Martyrum, cœpitq; ab Apostolis, & Martyrio Stephani, vel à passione Christi, & prima persecutione Neronis.* Tertius *status fuit tempore Doctorum Primitivæ Ecclesiæ, quorum lux lucebat coram hominibus.* Quartus *quo tempore Doctores secundæ classis vixerunt,* ut Hilarius, Ambrosius, Augustinus *& alii.* Quintus *initium habuit anno millesimo à Christi passione.*

passione. Quintus, *in quo sumus, in adventu Christi: cujus complementum fiet in destructione Babylonicæ meretricis, quæ est Antichristus.* Sextus, *durabit usq. ad interitum Gog & Antichristi: tunc incipiet* Septimus, *qui extendetur usq. ad diem judicii: Spatia tamen temporum inter se ita sunt connexa & intricata, ut simul implicentur & cohæreant.*

Hos Ecclesiæ status *Loyerus Andegavensis* vocat septem ætates: quæ à Christi passione usq; ad finem mundi fluent: quæ signari in Apocalypsi testatur. Idem quoque notat Joannes *Chemensis* Episcopus, & eas vocat Ecclesiæ status. Quos ita describit eo tractatu, quem de *Onere Ecclesiæ* scripsit *cap.* 10. & sequentibus. *Septem ætates Ecclesiæ secundum Loyerum.*

Primus cœpit Apostolorum tempore, vocatusq; est *Seminativus*: quia per universam terram seminata est Euangelii sacrosancta doctrina: & hunc Sibylla appellat *Statum innocentiæ, dealbatum in aquis*, scilicet baptismi: ideò *in equo albo sedere* dicitur *vir*, scilicet Christus, *habens* arcum justiciæ, *& coronam* retributionis æternæ. Tunc prima persecutio cœpit: qua discipuli Domini coacti sunt separari, & dispergi per diversa loca: quæ dispersio fuit seminatio doctrinæ Euangelicæ per omnem terram. Et *primus angelus effudit phialam iræ Dei plenam* super Judæos, quorum Metropolis Hierosolyma destructa est per T. Vespasianum: & dispersi sunt omnes regiones: & hoc dicitur vulnus pessimum. *Loyerus* scribit *viro illi insidenti equo albo datam fuisse potestatem omnia vincendi.* Et *per albedinem equi* denotari puritatem doctrinæ. *Plagam* autem *primi Angeli* esse grandinem, & ignem sanguini mixtum, *missum* cœlitùs *in arbores, & herbam viridem*, hoc est, martyrum cruciatus igne, gladio, lapidibus trucidatorum propter nomen Christi. *1. Status Seminativus.*

Secundus status à *Joanne Chemensi* dicitur *irrigativus*: qui principium sumpsit ab Abele, & incrementum habuit in Patriarchis, & Sanctis Veteris Testamenti, tanquam vitis frugifera, quæ in multos palmites cum tempore dilatata, in amplam vineam erecta est per Christum, & ejus sanguine irrigata: & hæc irrigatio est *continuata Martyrum doctrina, & passione*. Tunc Diabolus excitavit Gentes in CHRISTI fideles, ut hanc DEI vineam pessundaret. Quod designatur *per equum ruffum*, hoc est, sanguinolentum *cui insidet Diabolus, & illi data est potestas sumendi pacem de terra*: nempe persecutiones magnæ suscitatæ sunt decem contra Christianos, *sub Nerone, Domitiano, Antonino, Maximino, Valeriano, & Galieno, Aureliano, Diocletiano, & Maximiano, Maxentio, & Juliano.* Tunc *Angelus secundus effudit phialam suam in mare*; hoc est, in regiones Gentium: *& facta est amara plaga* persecutionum. Et hic primus, secundusque status significatur *per statuam Danielis cap. 2. cujus caput erat aureum*: hoc est, perfecta & sincera Ecclesia, fulgens puritate doctrinæ, & charitate. Loyerus ait *virum insidentem equo ruffo tenentem gladium*, significare Hæreses diversas eo tempore pacem Ecclesiæ turbantes: & colluviem Barbarorum, Saracenorum, Gotthorum, Alanorum, Lombardorum, Herulorum, Hunnorum, Francorum, Vandalorumq; & aliorum Septentrionalium populorum, qui totam Europam devastarunt. *Plaga* autem *secundi Angeli est mons præcipitatus in mare, & tertia maris pars mixta sanguine*, hoc est, eversio Romani Imperii, & bella cruenta Europæ, quæ pars mundi est tertia. *2. Status irrigativus.* *10. Persecutiones.*

Tertius status dicitur *illuminativus*: cœpitq; sub Constantino, qui Ecclesiæ locum dedit, & prædicationem Euangelii liberam permisit. Et hic status comparatur *statuæ Danielis, cujus pectus & brachia erant argentea*: Tunc puritas illa *aurea* versa est in *argentum*: hoc est, propter affluentiam divitiarum Patres illi inflati scientia, & auctoritate, insolescere cœperunt. Restiterunt tamen viriliter hæresibus turbantibus Ecclesiam: & hic status designatur *per equum nigrum, cui insidet vir tenens stateram, sine ponderibus*, hoc est, sine bonis operibus: Et *Tertius Angelus effudit phialam suam in flumina & fontes*, hoc est, in doctrinam Euangelicam, quam doctores falsi suis hæresibus obscurarunt, & eloquentiâ fucatâ depravarunt. *3. Status illuminativus.*

Loyerus ait mysterium tertiæ ætatis demonstrari *per equum nigrum, cui insidet vir manu tenens bilancem.* Nempe hoc notari ignorantiæ tenebras: in quibus tamen

justicia aliqua locum habuit: quod probatur ex legibus stabilitis in Hispania à Gotthis; Francis, Burgundionibus, & Vandalis in Gallia, ab Alanis & Saxonibus in Germania, ab Hunnis in Pannonia: à Longobardis in Italia: ab Arabibus & Saracenis in Perside & Ægypto. *Plaga tertii Angeli est stella nomine Absynthus, quæ corruens è cœlo, tertiam fluviorum & fontium partē convertit in Absynthium: cujus amaritudine infectæ sunt aquæ, & tertia pars hominum perit.* Hoc est, per hæreses, superstitiones, idololatriam, Mahometicaq; dogmata, quæ infinita bella invexerunt in mundum, cædesq; & supplicia majoris partis hominum.

4. *Status ascensivus.* *Quartus* status, qui à *Chemensi* dicitur *ascensivus*, comparatur *statuæ Danielis, cujus venter, & femora erant ærea*: designaturq; *per Ecclesiam Thiatyræ, & per equum pallidum*: hoc est, per hypocrisim falsorum fratrum, qui veritatem Domini in superstitiones, & justiciam ex operibus, fictámq; puritatem vitæ converterunt: multósq; falsa religione, & palliata simulatione seduxerunt: *Pallido equo insidet mors & subsequitur infernus: sessori data est potestas in quatuor partes terræ; ut fame, gladio, peste, & bestiis mortalibus noceant. Tunc Angelus quartus effudit phialam suam in solem:* hoc est, offuscat lumen cœlestis doctrinæ; ut ignorantiæ æstu, ariditate, & igni torqueantur homines: idq; non solùm de corruptione Ecclesiæ intelligi potest, sed de falsa Mahometi doctrina, quę omnes mundi partes occupavit, & seduxit. Secundùm Loyerum mysteriū quartæ ætatis ostenditur *per equum pallidū, cui mors insidet & subsequitur Infernus.* Quibus rebus signantur bella, fames, pestis, ignorantia, Dæmonū potestas in Magos, bella Christianorū contra Turcas, Gręcorum contra Occidentales principes; Guelforum & Gibelinorum *&c.* simul doctrina de nostra salute ita offuscata, & corrupta, ut tenebræ densissimæ, & palpabiles infusæ videantur mentibus hominū. Ideò *plaga quarti Angeli* dicitur esse, *dum solis, lunæ, & astrorum pars tertia tenebrosa redditur*; per superstitiones, cultúmq; DEI falsum & Alcoranum Musulmannorū, quo Turcæ, Arabes, Saraceni, Persæ, Africani, Æthiopes, & ferè omnes Orientales Europæiq; Græci detinentur alieni à puritate doctrinæ Euangelii.

5. *Status remissivus.* *Quintus* status *remissivus* dicitur: quia in eo clementia DEI apparet: quæ mortalibus aliquam remissionem largitur ab austeris Priscorum Patrum institutis: & hic repręsentatur *per Danielis statuam, cujus crura erant ferrea:* nempe hoc sæculo homines esse duros, implacabiles, & indomitos, nisi malleo & incude tractentur. Cùm enim Deus homines animadvertat non amplius esse aptos ad supplicia tormentorum secundi status, neq; ad perfectionem vitæ, & doctrinæ sequentium statuum, remisit suæ Ecclesiæ tantas difficultates, propter duriciem cordis hominum: qui hac remissione licentiùs abutentes, remissiùs & frigidiùs charitatem sequuntur: & opum possessionibus elati per omnes delicias, & vitæ illecebras securi vitulantur: ita, ut cùm Satan non potuerit Christianorum fidem subvertere per æmulationem Synagogæ Judæorum, per tyrannorum persecutiones, hæreticorū pravitatem, Hypocritarum simulatam, & fucatam religionem, nunc singula Ecclesiæ membra per carnalium illecebrarum stimulos inficit. In hoc statu *locustæ per quinos menses* (hoc est, per quinq; sensus carnis) *homines vexant doloribus, & cruciatibus, tanquam scorpionum puncturis.* Et *hæ* dicuntur *habere capillos mulierum, quibus mores fluxi, & effeminati* significantur. Hic status quoq; figuratur *per meretricem sedentem super bestia, in quam quintus Angelus effudit phialam iræ DEI, ut regnum bestiæ fiat tenebrosum*: ut fastu superbiæ, & voluptatibus Ecclesia corrupta à primæva puritate deficiat. Hoc in loco Lector consulat *Chemensem cap.* 19. *& sequentibus* ubi debacchationem Ecclesiæ Prælatorum & reliquorum hominum describit audacissimè. *Loyerus* mysterium hujus quintæ ætatis dicit esse, *dum animæ sanctorum clamant ad Deum poscentes vindictam sanguinis eorum*: quo designatur tyrannis horrenda, quæ conscientias bonorum captivas detinet, & torquet mille hæresibus in medium revocatis, superstitionibus, & idololatria. *Plaga quinti Angeli est stella descendens è cœlo, cui data est clavis abyssi. Quo aperto ascendit fumus crassus & densus tanquam è fornace: & Sol, Luna,*

luna, & astra obscurata sunt: ex fumo ortum ducunt locustæ illæ loricatæ, quæ scorpionum aculeis sæviunt, vexabuntq; mensibus quinq; homines, qui characterem DEI non gerunt in frontibus suis.

Sextus status quinto conjunctus est: in quo bella multa movebuntur: *insurget gens contra gentem, & regnum contra regnum; erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. Tunc tradent vos,* (inquit CHRISTUS Matth. 24.) *in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.* Idem quoq; legitur apud *Lucam* 21. & *Marcum* 13. Sed hic & septimus status nondum elapsi sunt, sed sequentur suo tempore à DEO præfinito. *6. Status cum 5. conjunctus.*

Septimus status qui dicitur *remissivus* incipiet *à futura prædicatione Enoch & Heliæ:* vel in secundo CHRISTI adventu: quando sua illustratione interficiet Antichristum, durabitq; usque ad extremum judicium. Eritq; hic status arra quædam cœlestis pacis, & quædam temporalis beatitudo: quo Sabbatum repræsentatur & adaptatur septimo diei, qui est sanctificatus ab omni opere servili fruens requie & pace: ut ait *Augustinus 2. de Civitate Dei cap.* 7. *Post sextum millenarium fiet Sabbatissimus*, id est, vocatio sancta post labores annorum sex millium. Sex annorum millibus tanquam sex diebus impletis sequetur veluti Sabbati septimus in annis mille postremis, quibus justos deliciis spiritualibus fruituros multi existimaverunt. De hoc *in Apocalyps.* 20. *v.* 4. *Qui non adoraverunt bestiam vivent, & regnabunt cum Christo mille annis.* Et ad Hebræos 4. *Relinquetur Sabbatismus populo Dei:* & oportet dari fidelibus pacem & regnum pacis sublatis universis Christi adversariis: *quando Christus* (secundùm *Apostolum* 1. Corinth. 15.) *tradet regnum Deo patri, cùm evacuaverit omnem Principatum & potestatem, & virtutem.* *Ubertinus de Casali* (secutus priscorum opinionem, quæ ab Heliæ familia manare dicitur,) ait, *ante legem usque ad Abrahamum fluxisse annorum duo millia; postea duo millia sub Lege: exin præsumuntur duo millia sub tempore Messiæ completum iri:* ut secundùm *trinam* Legem *Naturæ, Scripturæ, & Gratiæ* tres binarii accipiantur: secundùm mysteria sanctissimæ Trinitatis, Septimus millenarius incipiendus conjicitur in Statu attributo Spiritui Sancto. Qui est tertius generalis totius mundi, vel septimus specialis Ecclesiæ status, instar gratiæ septiformis. *7. Status remissivus.*

Post interitum *Antichristi, quem* CHRISTUS *interficiet Spiritu oris sui, Angelus septimus effundet phialam suam in aërem*, qui est habitatio Dæmonum: *& fient tonitrua, & fulgura, & terræmotus magnus qualis nunquam fuit : Tunc fracta est civitas magna, & congregatio iniquorum :* Et quæ sequuntur *Apocalyps.* 16. Et postea *cap.* 18. Post bellum agni contra Antichristum, *descendit Angelus de cœlo habens potestatem magnam : & terra illuminata est à gloria ejus :* hoc tempore septimi status dabitur clara intelligentia omnium Prophetiarum. Ideò *facies septimi Angeli* dicitur *lucida sicut Sol.* Ideò à secundo CHRISTI adventu (qui erit in tertio mundi statu) usque ad finem mundi per influentiam Spiritus Sancti scriptura Sacra apertissimè patebit. Tunc finietur carnalis Ecclesia, & Spiritualis sequetur vita, in qua perficietur Ecclesia.

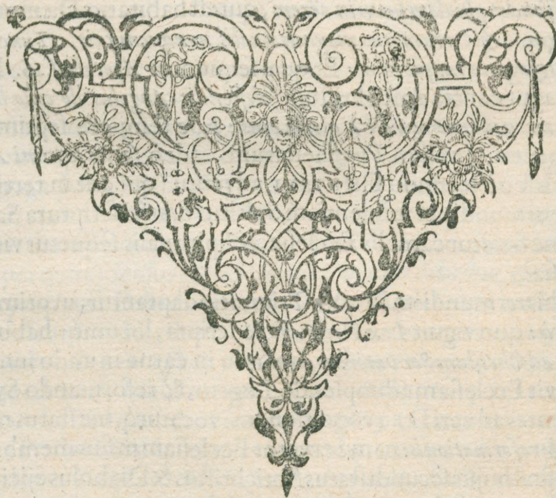
Status hi *tres* mundi ita Sanctæ Trinitati adaptantur, ut primus censeatur esse DEI *Patris:* quo viguit *Lex Naturalis* & scripta, locumq; habuit Vetus Testamentum *usq; ad Christum Servatorem*, quando in carne mundo innotuit: suoq; adventu fundavit Ecclesiam adimplendo Legem, & reformando Synagogam, recipiendóq; Gentes ad veri DEI cognitionem: vocaturq; hic status mundi secundus, *status Gratiæ & reformationis:* nam Servator Ecclesiam in suis membris fœdatã reformavit: & sub finẽ hujus secundi status Antichristus & Diabolus ejicientur foràs. Tũc incipiet tertius mundi *status perfectionis*, qui decurret per septimum Ecclesiæ statum, durabitq; usq; ad extremum judicium: & hic Status attribuitur *Spiritui Sancto*, qui à Patre & Filio procedit, propriéque *Spiritus veritatis* appellatur: *is docebit homines omnem veritatem.* Tunc erit tertius Christi adventus: in quo tam persona

quàm operibus clarescet: quia tunc incipiet regnum DEI, & carnalis vita devorabitur, ut Spiritualis vivificetur. Eritq; hic status quietis temporalis, & Paradisi cœlestis figura, gloriæque sempiternæ. Tunc veniet Christus ad judicium, quod Sibylla vocat examen, quo *reddet unicuique secundùm opera sua: & mors destruetur; eritq; Deus omnia in omnibus.* 1. Corinth. 15. Finis enim omnium statuum erit vita æterna.

8 Status Ecclesiæ. *Octavus status beatitudinis* æternæ, cœlestis, & perpetuæ tranquillitatis: *in qua præparata sunt piis quæ oculus non vidit, auris non audivit, neque in cor hominis ascendit.* 1. Corinth. 2. & ut dicit *Gregorius in Homilia super Lucæ* 14. *Nulla lingua dicere, nullus intellectus capere sufficit; ergo nec calamus comprehendere potest, quæ sint illa sempiternæ civitatis gaudia, quid sit Angelorum choris interesse, cum beatissimis Spiritibus gloriæ Conditoris assistere. Præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum Lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuo munere lætari.* Et hic erit finis Apocalypseos, nempe status septimus Ecclesiæ militantis, qui erit figura & initium status Ecclesiæ triumphantis immediatè subsequentis: *Quando DEUS absterget omnem lachrymam ab oculis piorum: & ibi non erit amplius luctus, nec clamor, nec dolor. Apocalyps.* 21.

Hæc sunt quæ boni isti viri suis operibus immiscuerunt desumpta ex Sibyllinis scriptis, & priscorum Patrum: consona scripturis sacris: quæ Lectori utilia fore judicavi.

CUMÆA.

CUMÆA SIBYLLA.

Cumana Amalthea vel Demophile.

Venales auro redime hos rex maxime libros:
Romanas ſortes pagina ſacra docet.

TERTIO LOCO multi conſtituunt *Cumæam Phœbadem*, quæ & *Cimmeria* dicta eſt: quòd Cumis Italiæ ad Lacum Cimmerium vaticinata ſit. De qua *L. Piſo Cenſorius*, & *Nævius* libro de primo bello Punico, mentionem faciunt: de ea quoq; *Pauſanias in Phocicis*, ait. *Jam poſt illam* (nempe Erythræam) *eam quæ fatidica etiam fuit è Cumis, quæ ſunt in Opicis, & Demo fuiſſe nomine appellatam, Hyperochus vir Cumanus ſcripſit. Ejus tamen feminæ prædictionem omninò nullam Cumani, quam cuiquam oſtenderint, habuerunt. Oſtendunt tantùm urnulam in Apollinis lapideam: in ea Sibyllæ condita oſſa dictitantes. Georgius Cedrenus* de hac ita loquitur: *Amaſius filius* Joaſi *regnavit annis viginti novem. Hujus ætate Sibylla Cumæa innotuit. Ariſtoteles lib. de mirabilibus auſcultationibus* de ea ſcriptum reliquit: *Cumæ in Italia oſtenditur quoddam, ut videtur, conclave ſubterraneum Sibyllæ fatidicæ, quàm diutiſſimè vixiſſe, & virginem permanſiſſe perhibent, patria quidem Erythræam: à quibuſdam verò Italis incolis Cumæam, ab aliis Melanchrenam dictam.*

De eadem *Justinus* in admonitorio ad Græcos: *Perfacile*, ait, *erit vobis rectam religionem ex parte aliqua, & ea quæ proximè ad Prophetarum accedunt doctrinam, à veteri Sibylla ex afflatu quodam mirifico per sortes ac responsa vos docente perspicere. Hanc Babylone ortam, Berosi, qui Chaldaicam historiam scripsit, filiam, ad Campaniæ oras nescio quo modo pervenisse ferunt, ubi responsa dedit in urbe, cui Cumæ nomen est, sexto à Bajis (qui locus Thermas Campanas habet) lapide. Vidimus sanè, ea in urbe cùm essemus, locum quendam, ubi Basilicam ingentem uno fabrefactam saxo conspeximus, rem profectò maximam, & admiratione omni dignissimam, ubi oracula eam reddidisse, qui res patrias à majoribus suis quasi per manus traditas acceperant, affirmabant. In media autem Basilica nobis illi ostenderunt tria solia ex eodem excisa lapide, quibus aqua repletis lavisse ibi eam, & stolâ sumptâ in penitissimam se Basilicæ ædem eodem extructam saxo abdere, atque in media ea æde super sublimiore gradu è throno considere solitam, & sortes ad eum modum promulgasse dixerunt. Hujus Sibyllæ tanquam fatidicæ cùm per multi alii meminêre scriptores, tum etiam Plato in Phædro. Mihi certè quidem is videtur, cùm in illius vaticinia incidisset, vates divinitate donasse. Videbat enim prædictiones ejus ad rem conferri: ac proinde admiratione ductus in libro ad Menonem fatidicos laudat, & ad verbum ita scribit:* Rectè profectò Divinos eos appellaverimus, quos modò vocamus fatidicos & vates: nec minùs hos etiam in Reipublicæ administratione versantes homines, quàm reliquos, atque insuper eos quoque dixerimus divinos esse, atque Numine instigari afflatos, nec non à DEO agitari attonitos, qui res multas, & magnas rectè & verè dicunt, nihil eorum quæ loquuntur intelligentes. *Manifestò & apertè ad carmina respiciens Sibyllæ. Huic enim haudquaquam, sicuti Poëtis, etiam postquam poëmata scripsere, facultas fuit corrigendi, atque expoliendi responsa sua, juxta exquisitionem numerorum, & dimensionum carminis rationem. Sed in ipso afflatus tempore, sortes illas suas explebat, & evanescente instinctu ipso, simul quoque dictorum memoria evanuit. Atque hæc ipsa causa est, quamobrem non omnes carminis numeros Sibyllæ servant oracula. Quin ipsi quoque, cùm in urbe ea essemus, indicibus, qui hospites ad ea quæ visenda sunt ducere solent, ostendentibus, qui nobis loca etiam, in quibus illa est vaticinata, commonstrarunt, vidimus loculum quendam ex ære elaboratum, ubi reliquias ejus servari dicebant. Insuper inter alia omnia, quæ indices isti exposuerunt, illud quoque fuit, à majoribus se audivisse, quòd qui responsa ab oraculo excipiebant, quia tum ab eruditione alieni fuissent, multoties in accuratiore numerorum observatione erraverint. Et proinde istam illi carminum quorundam inconcinnitatis attulerunt causam. Quòd cùm vates ipsa mentis emotione, & afflatu libera, dictorum suorum memoriam non retinuerit; tum qui oracula scripto mandabant, propter imperitiam, numerorum observandorum accurata ratione exciderint. Quapropter Platonem in Sibyllæ oracula innuentem de vatibus hoc dixisse constat, ita scribentem:* Cùm multas magnásq; res rectè & verè dicunt, nihil eorum quæ loquuntur intelligentes.

Cumæa Basilica.

Porrò cùm in poëticis numeris, neque in ea, quæ apud vos clara habetur eruditione, viri Græci, res veri DEI cultûs sint sitæ, relictâ deinceps carminum, & orationum exquisitâ ratione, ad dicta Sibyllæ, citra contentionis studium, animum advertentes, cognoscite tandem, quorum vobis illa bonorum futura sit conciliatrix, Servatoris nostri JESU CHRISTI *adventum disertis verbis clarè prædicens. Qui cùm Dei sit verbum, virtute ac potentiâ ab eo indiscretum, homine, qui juxta imaginem & similitudinem Dei conformatus est, assumpto, ad memoriam nos priscorum parentum nostrorum religionis revocavit. Quam qui ex eis prognati sunt mortales relinquentes, invidi Dæmonis instinctu, ad eorum qui dicuntur & non sunt, utpote falsorum Deorum, delapsi sunt cultum. Quòd si vos addubitatio aliqua conturbat, quo minùs creationē hominis credatis, eis duntaxat fidem habete, quorum vos auctoritatem sequi debere existimatis. Ac scitote oraculum vestrum à quo-*

à quopiam, ut hymnum & laudem omnipotentis ederet Dei, rogatum, sic illud in medio hymno cecinisse:

Ὃν πρῶτον πλάσας μερόπων, Ἀδὰμ δὲ καλέσας.

Quem primum finxit mortalem dixit Adamum.

Atque hymnus hic à multis, qui mihi noti sunt, asservatur ad eos coarguendos, qui omnium testificatione confirmatæ veritati credere nolunt. Itaque, viri Græci, si falsam de iis, qui non sunt, diis imaginationem salute vestra antiquiorem non habetis, credite, sicut dixi, antiquissimæ & priscæ Sibyllæ, cujus libri in universo extant orbe, de iis qui dicuntur, non sunt autem, Diis, mirifico quodam præpotentis Numinis afflatu sortibus vos datis docenti; De futuro autem Servatoris nostri JESU CHRISTI *adventu, ac de rebus ab eo gerendis liquidò, & apertè vaticinanti. Harum namque rerum cognitio pernecessaria fuerit, sacrorum virorum prædictiones antecedens præmeditatio. Denique si quis opinetur ab antiquissimis quibusque, sicuti apud vos nominati fuerunt, Philosophis, de Deo discendam esse rationem, Alcmonem is & Mercurium audiat: illum quidem in libris de eo suis Deum* παγκρυφον, *id est,* prorsus occultum *nominantem. Hunc verò clarè & manifestè dicentem.* Θεὸν νοῆσαι μὲν ἐστι χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ᾧ καὶ νοῆσαι δυνατόν. Deum intelligentiæ comprehendere difficile est, eloqui autem impossibile ei quoque, cui intelligentia illum nosse sit possibile. U*ndequaque ergo, & modis omnibus scire convenit, nullo planè pacto aliter aut aliunde de* DEO, *vel de recta religione disci quicquam posse, quàm à Prophetis solis, qui divina inspiratione afflati vos docent, & instituunt.*

At quòd superiùs de templo sive Basilica hujus Sibyllæ Justinus loquitur, id duravit ab antiquitate usque ad nostra tempora, nempè ad Annum Domini 1539. cùm grandi & pavenda terræ concussione, mugitibus, & tonitruis, è profundo murmurantibus, vorago subita se aperuit è medio Lacu Lucrino prope Bajas, unde summa incolarum trepidatione, metu, & excidio tantùm cinerum, & pumicum factâ eructatione emersit, ut Bajæ, Puteoli & tota circumvicina regio iis oppleta sit: erupitque è medio lacu mons altus, qui aquam sinus illius marini retrocedere coëgit, locumque totum longè latéque occupavit, submersa Bajarum urbe inferiore: cujus adhuc hodie conspiciuntur ruinæ sub undis, ab iis qui prænavigant. Atqui mons hic novus, quo tempore Neapoli habitarem in Arce superiore (quæ S. Thermi, vel à monasterio inferiore S. Martini vocatur,) Anno 1558. nondum coaluerat, neque ascensum præbebat tutum; quòd pumices ac tophi, cineresque ex quibus vasta illa congeries assurgit, nondum benè compacti, & simul cohærentes essent. Et marini fluctus, qui verberant montis basim strepunt undique ingenti fragore & sonitu concutientium se invicem pumicum, longè ac latè totum littus complentium, & natantium propter levitatem.

Templum Sibyllæ terræmotu eversum Anno 1539.

Quod ad Sibyllæ specum attinet, hodie quoque ostenditur super lacu Averno: & prope lacum templum Apollinis rotundum cum summa voluptate, & admiratione sæpiùs vidi, quod tamen longa antiquitate, ac temporis injuria ex majori parte fractum, & pervium patet. Ex hoc templo per callem angustum ascensus ducit ad Speluncam Sibyllæ vastam & spatiosam, artificiosâ tamen testudine excavatam. Hæc longo amploq; meatu sub monte extensa, tandem muro obducto finitur: quem *Adrianus P. M. extrui* jussisse fertur: propterea quòd plurimi peregrini potissimùm Scholastici nescio qua curiositate ducti, per anfractus illos subterraneos, obscuros, & multiplici ambage reticulatos sese in inferiora loca demittebant, cúmq; illis reditus liber non daretur, lucernis propter ignitas exhalationes suffocatis, miserrimo vitæ exitio suæ stultitiæ pœnas dabant. Non desiere

Sibyllæ specus.

Multi in Sibyllæ antro pereunt.

tamen

Multi in Sibyllæ antro pereunt.

tamen eodem anno, quo illic degebam, quatuor Scholastici Belgæ, ut existimabantur, fracto muro se in eas voragines demittere, ex quibus post triduum evomiti sunt, corporibus igne ustulatis & suffocatis. In eodem antro ad dextram visitur amplum cœnaculum, cujus parietes opere tessellato (quod Mosaicum vocamus) circumquaq; cum tota concameratione exornati sunt eleganti artificio: ad cujus finem tria sunt cubicula excavata in eadem montis rupe, ubi videntur scamna lapidea, & loculi aqua semper calida pleni, qui vulgò appellantur *Balnea Sibyllæ*: neq; hi tantùm unquam æstuant, quin semper eò ingredi sit tutum. Descriptionem ejus ampliorem, Deo volente, publicabo cum tempore, eo *tractatu* quem scripsi *de rebus memorabilibus Puteolorum, Bajarum, Cumarum, montiumq; Pausylippi, Miseni, Serpentarii, & lacuum Averni, Lucrini, Cimmerii, maris mortui, piscinæ mirabilis, antri mortalis, Sudatorii Thermarum Bajanarum*, in cujus anfractibus subterraneis videri statuam æneam equestrem incolæ fabulantur, ad quam qui pervenit, & incolumis evadit inspiratione fatidica afflatus, futura multa prædicit, & somniorum interpres redditur certissimus. Sed perniciosam multis factam somniatoribus opinionem ostendam falsam, & vanam esse.

NB.

Hanc specum ita describit *Vergilius lib. 3. Æneid.*

Huc ubi delatus Cumæam accesseris urbem,
Divinosq; lacus, & Averna silentia ripis,
Insanam vatem aspicies: quæ rupe sub ima
Fata canit, foliisq; notas, & nomina mandat.
Quæcunq; in foliis descripsit carmina virgo,
Digerit in numerum, atq; antro seclusa relinquit.
Illa manent immota locis, neq; ab ordine cedunt.
Verùm eadem verso tenuis cùm cardine ventus
Impulit, & teneras turbavit janua frondes,
Nunquam deinde cavo volitantia prendere saxo,
Nec revocare situs, aut jungere carmina curat.
Inconsulti abeunt, sedemq; odêre Sibyllæ.

Sibyllina oracula foliis dabantur.

Donatus locum hunc interpretatur: *Morem*, inquit, *Sibyllæ dixit Poëta, & quo in loco sit, & quo ordine singulorum desideriis respondeat. Sumit*, inquit, *folia, & iis responsa conscribit, ordinat & dimittit. Veniunt homines, considerant folia, & futura cognoscunt. Sed hoc habet mos contrarium: quippe si ventus impulerit fores, & ordinationem foliorum turbaverit: pereunt consulta, & dubii remeant, qui instructi fuerant redituri.*

Ad hunc locum alludit *Juvenalis, Satyra* 8.

Quod modò proposui, non est sententia: verum est.
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.

De eadem Spelunca *Vergilius 6. Æneidos ita loquitur.*

At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præsidet, horrendæq; procul secreta Sibyllæ
Antrum immane petit; magnam cui mentem animumq;
Delius inspirat vates, aperitq; futura: Et paulò post:
Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum,
Quò lati ducunt aditus centum, ostia centum,
Unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cùm Virgo, Poscere fata
Tempus, ait. Deus ecce Deus. Cui talia fanti
Ante fores subitò non vultus, non color unus,
Non comptæ mansere comæ: sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument: majorq; videri,
Nec mortale sonans, afflata est Numine quando
Jam propiore Dei. Et paulò post subjicit:

Talibus

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antroq; remugit,
Obscuris vera involvens. Ea fræna furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Ovidius 14. *Metamorphosis* hoc antrum ita describit:

Littora Cumarum, vivacisq; antra Sibyllæ
Intrat: & ut Manes adeat per Averna paternos
Orat: at illa diu vultum tellure moratum
Erexit; tandemq; DEO furibunda recepto,
Magna petis, dixit, vir factis maxime: Et iterum;
Respicit hinc vates, & suspiratibus haustis
Nec Dea sum, dixit; nec sacri thuris honore
Humanum dignare caput: neu nescius erres:
Lux æterna mihi, cariturаq; fine dabatur,
Si mea virginitas Phœbo placuisset amanti.
Dum tamen hanc sperat, dum præcorrumpere dictis
Me cupit, Elige, ait, virgo Cumæa, quid optes:
Optatis potiere tuis. Ego pulveris hausti,
Tot mihi natales contingere vana rogavi.
Excidit, ut peterem juvenes quoq; protinus annos.
Hos tamen ille mihi dabat, æternamq; juventam,
Si Venerem paterer. Contempto numine Phœbi
Innuba permaneo. Sed jam felicior ætas
Terga dedit, tremuloq; gradu venit ægra senectus;
Quæ patienda diu est. Nam jam mihi sæcula septem
Acta vides; superest numeros, ut pulveris æquem,
Ter centum messes, ter centum musta videre.
Tempus erit, cùm de tanto me corpore parvam
Longa dies faciet, consumptaq; membra senecta
Ad minimum redigentur onus: nec amata videbor,
Nec placuisse Deo. Phœbus quoq; forsitan ipse
Vel non agnoscet, vel dilexisse negabit.
Usq; adeò mutata ferar, nulliq; videnda:
Voce tamen noscar; vocem mihi Fata relinquent.

Servius hanc historiam breviter perstringit, super 6. *Æneidos*; ubi *Vergilius* ait, *Longæva Sacerdos*: de hac Cumæa Phœbade intelligens. *Hanc Apollo*, inquit Servius, *pio amore dilexit, & ei obtulit quod vellet arbitrium. Illa hausit arenam manibus, & longam vitam poposcit: Cui Apollo respondit, id posse fieri, si Erythram insulam, in qua habitabat, relinqueret, & eam nunquam videret. Profecta igitur Cumas tenuit. Quod cùm cives ejus cognovissent, sive invidia, sive miseratione commoti, ei Epistolam miserunt creta antiquo more signatam: quâ visâ terrâ (nam erat de ejus insula,) in mortem resoluta est.* *Erythræa Phœbas venit Cumas*

Agathias lib. 1. *Spelunca erat*, ait, *utrinque patentior, & profunda, penitissimisq;, & amplissimis penetralibus, voraginibusq; immensis in abruptum descenderat. Hanc ferunt Sibyllam Italicensem illam, & magnam incoluisse, quæ Phœbo capta, & Spiritu divino instincta petentibus futura prædiceret. Si quidem Æneæ Anchisæ filio tradunt se adeunti omnia prædixisse, quæ illi essent in posterum occursura.* Et *in lib. de origine urbis Romæ*; ait: *Addunt præterea quidam Æneam in eo littore Euxini cujusdam comitis matrem ultimo ætatis affectam circa stagnum, quod est inter Misenum Avernumq; extulisse: atque inde loco nomen inditum, qui etiam nunc Euxinus sinus dicitur. Cumq; comperisset ibidem Sibyllam mortalibus futura præcinere, in oppido quod vocatur Cimbarionis, venisse eò sciscitatum* *Prochyta sepultura.*

tatum de statu fortunarum suarum: aditisq; fatis vetitum, ne is cognitam in Italia sepeliret Prochytam cognatione sibi conjunctam, quam incolumem reliquerat: Et postquam ad classem rediit, reperitq; mortuam, in insula proxima sepelisse, quæ nunc quoq; eodem est nomine dicta: ut scribunt Vulcatius & Acilius Piso.

Ad hanc referri debet illa *Vergilii* Ecloga, quam *Pollioni* tribuit: de qua *P. Ramus* in suis prælectionibus ita scribit: *In hac quarta Ecloga Poëta* Γενεθλιακὸν *Salonini describit, quem sic Pollio filium, Salonis in Dalmatia victis, suum cognominavit: permultaq; ipsius ortui tribuit, quæ Christo à Sibyllinis dicuntur attributa. Quæ sunt etiam ita à Christianis probata, ut Græci hanc Eclogam Græcè converterint. Et Divus Hieronymus ad Paulinum affirmet Maronem sine Christo Christianum fuisse. Divusq; Augustinus sentiat Spiritum Sanctum per os inimicorum loquutum. Satis etiam constat Secundianum Pictorem, & Marcellianum oratorem, hujus Eclogæ versibus consideratis Christianos factos esse.* Ejus principium tale est:

Ecloga Vergilii quarta.

Sicelides Musæ paulò majora canamus, &c.
Ultima Cumæi venit jam carminis ætas.
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies cœlo demittitur alto. Et postea;
Te duce si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras. Et iterùm:
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mixtaq; ridenti colocasia fundet acantho. Iterúmq;
Et tibi sincero, puer, ubera lacte gravescent;
Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ
Ubera, nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos reddent cunabula flores:
Occidet & serpens: & fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.
Molli paulatim flavescet campus aristà:
Incultisq; rubens pendebit sentibus uva:
Et duræ quercus sudabunt roscida mella: Et quæ sequuntur.

Totam hanc Eclogam recitat *Eusebius*, & interpretatur, ostendens Vergilium animadvertisse ex Sibyllæ oraculis, quæ legerat, vicinum esse tempus adventus CHRISTI, qui ex virgine natus secundùm carnem aureum sæculum reduceret, in mentibus nempe piorum: qui per Christum Servatorem expiati ab omni peccato vitam æternam possiderent.

De hujus Phœbadis nomine plurimùm discrepant inter se scriptores. *Pausanias* illam vocat *Demo:* alii *Amaltheam. Suidas Eriphilen.* Alii *Phemonoën*, *Vergilius Deiphobem* Glauci filiam, qui & ipse clarus fuit vaticiniis & divinatione; *Aristoteles Melanchrenam* cognominat.

De tempore quoque, quo floruerit, non minor est diversitas. Quidam hanc fuisse asserunt, quæ Tarquinio libros fatales vendidit. Ut affirmat *Lactantius lib. de ira Dei, cap.* 23. ubi inquit: *Cumææ quidem volumina, quibus Romanorum fata conscripta sunt, in arcanis continentur. Cæterarum ferè omnium libelli quo minùs in usu sunt omnium, non vetantur.* Et *lib.* 1. *de falsa religione*, inquit, *Harum omnium Sibyllarum carmina & feruntur, & habentur, præterquam Cumææ: cujus libri occuluntur: nec eos ab ullo, nisi à quindecim viris, inspici fas est. Nævius*, qui primo bello Punico cum reliquis stipendia fecit, & id carmine descripsit, de ea quædam scripta reliquit: Quòd si verum sit eam esse quæ detulerit ad Tarquinium Romanorum regem fatidicos libros, sive Priscus fuerit, sive Superbus, non potuit tamen ea esse ad quam

quam Vergilius, & Ovidius, aliiq; testantur Æneam venisse: cùm certum sit inter Æneam, & Tarquinios intercessisse plusquam sexentos annos.

Sibyllæ Cumanæ tribuitur oraculum de uno vero & solo DEO conditore, & conservatore totius mundi: quod continetur statim à principio 4. *libri Sibyllinorum versuum*; ubi scriptum est: *Oraculum de uno & solo Deo.*

Κλῦτε λεὼς Ἀσίης μεγαλαύχεο, Εὐρώπης τε
Ὅσσα μελιφθέγκτοιο διὰ στόματος Μεγάλοιο
Μέλλω ἀφ' ἡμετέρου παναληθέα μαντεύεσθαι.
Οὐ ψευδοῦς Φοίβου χρησμήτορος, ὅντε μάταιοι
Ἄνθρωποι Θεὸν εἶπον, ἐπεψεύσαντο δὲ Μάντιν.
Ἀλλὰ Θεοῦ μεγάλοιο, τὸν οὐ χέρες ἔπλασαν ἀνδρῶν
Εἰδώλοις ἀλάλοισι λιθοξέστοισιν ὁμοῖον: *& paulò post:*
Ἀλλ' ὃν ἰδεῖν οὐκ ἔστιν ἀπὸ χθονὸς οὐδὲ μετρῆσαι,
Ὄμμασιν ἐν θνητοῖσι, χεὶρ δ' οὐκ ἔπλασε θνητῶν.
Ὃς καθορῶν ἅμα πάντας, ὑπ' οὐδενὸς αὐτὸς ὁρᾶται.

Audi gens Asiæ, nimis Europæque superba,
Hæc quæ mellisono verissima vaticinari
Ore paro: nostro dictata à Numine Magno,
Non oracla quidem dantis mendacia Phœbi,
Quem dixere Deum, quem falso nomine vatis
Vani appellarunt homines. Sed Numine Magni
Flante Dei, quem non hominum manus ulla dolavit
Mutis assimilem signis, saxoque politis: Et iterùm.
Sed quem de terra mortali lumine non est
Cernere, metirique manu, neque fingere tactum:
Omnes qui cernens, à nullo cernitur ipse.

Multa præterea sequuntur ad DEI summi potentiam, & descriptionem pertinentia: quæ lector consulere potest *lib.* 4. superiùs citato.

Illa eadem *lib.* 8. CHRISTUM dixit Patri summo DEO æqualem, per quem omnia quæ in mundo sunt creata videntur: *Christus verus Dei filius.*

Ὅσσα παρ' αὐτῷ σοὶ δοκέει, πλήσσειν τ' ἐπενεύσεις
Σῷ παιδὶ περὶ κτίσεως πάσης στέρνοις ἴσοισι πεφυκὼς
Σύμβουλος, πλάστης μερόπων, κρίτης τε βίοιο.
Ὃ πρώτη στόματος γλυκερῇ προσφθέγξατο φωνῇ,
Ποιήσωμεν ἴδιον πανομοίϊον ἀνέρα μορφῇ
Ἡμετέρῃ, καὶ δῶμεν ἔχειν ζωαρκέα πνοιήν.

Quæ tibi, quæque tuo Nato annuis ipse patranda,
Qui tibi & unanimis, & par res ante creatas,
Humanæ judex vitæ, sociusque Creator.
Ad quem oris prima tu dulci voce locutus,
Condamus hominem proprium, nostræque figuræ
Persimilem, atque auram vitalem demus habere.

Et paulò post illum clarè asseverat nasci debere ex virgine Maria: *Christus ex virgine natus.*

Ὑστατίοις τε χρόνοις χθόνα ἠμείξατο *
Καὶ βραχὺς ἐλθὼν Παρθένου ἐκ Μαρίας λαγόνων τε
Ἐξανέτειλε νέον φῶς *
Οὐρανόθεν δὲ μολὼν, βροτέην ἐνεδύσατο μορφήν.

Temporibusque petet postremis terram *
Et brevis egressus Mariæ de virginis alvo
Exorta est nova lux. *
E cælo veniens mortales induit artus. Et paulò post:

Σαρκωθὲν δὲ χρόνῳ, καὶ γαστέρι ζωογονηθὲν
Ἐπλάσθη βροτέην ἰδέην, καὶ κοῦρος ἐτύχθη
Παρθενικοῖς τοκετοῖς. Τόδε γὰρ μέγα θαῦμα βροτοῖσι:
Ἀλλ' οὐδὲν μέγα θαῦμα Θεῷ Πατρὶ, καὶ Θεῷ Υἱῷ.
Τικτόμενον δὲ βρέφος, ποτὶ δ' ἔφθατο γηθοσύνη χθὼν,
Οὐράνιος δ' ἐγέλασσε θρόνος, καὶ ἀγάλλετο κόσμος.

Verbumque volavit in alvum
Idque suo factum est animatum tempore corpus
Mortali facie cretum est. Puer inde creatus
Virgineo partu. Mira est mortalibus hæc res:
Sed res nulla Deo Patri, Natoque stupenda.
Hoc puero nato properavit gaudia tellus:
Cælestis risit sedes, & gestiit orbis.

Et statim adjungit, Filium illum Dei omnipotentis recenter natum fuisse à Magis adoratum, qui ab oriente longis venientes viis Christo obtulerunt aurum, thus, & myrrham. Deducti in Bethlehem ductu cœlestis stellæ, quam secuti sunt: Et in ejus nativitate pastoribus nova gaudia cœlitùs nunciata:

Magi adorant Christum.

Καινοφανὴς δὲ Μάγοισι σεβάσθη θέσφατος ἀστὴρ
Σπαργανωθὲν δὲ βρέφος δείχθη Θεοπειθέσι φάτνῃ
Καὶ λόγου ἡ Βεθλεὲμ πατρὶς Θεόκλητος ἐλέχθη.
Βουπελάταις τε καὶ αἰγονόμοις, καὶ ποιμέσιν ἀρνῶν.

Divinam Magi stellam coluere recentem,
Monstratusque Dei præcepta sequentibus infans
Est in præsepi, quem fascia circuit, estque
Dicta Logi Bethlem divino patria nutu,
Caprarum atque ovium custodibus atque bubulcis.

Eodem libro admonet homines ad resipiscentiam, & viam rectam: ut cùm piè & religiosè vixerint, vitam æternam possideant:

Σπεῖρον ἐπ' εὐσεβίῃ, ἵνα σοὶ κύριος τάδε δώσῃ,
Καρποὺς ἀθανάτους, καὶ φῶς αἰώνιον ἕξεις.
Καὶ ζωὴν ἀμάραντον, ὅταν πυρὶ πάντας ἐλέγξῃ.
Χωνεύσει γὰρ, καὶ πάντ' εἰς καθαρὸν διαπράξει.
Οὐρανὸν εἱλίξει, γαίης κευθμῶνας ἀνοίξει.
Καὶ τότ' ἀναστήσει νέκυας, Μοῖραν καταλύσας;
Καὶ θανάτου κέντρον, καὶ ὕστερον εἰς κρίσιν ἥξει:
Κρίνων εὐσεβέων καὶ δυσσεβέων βίον ἀνδρῶν.

Judicium de piis & impiis.

Sparge piè semen: Dominus tibi donet ut ista,
Æternos fructus, æternum lumen habebis.
Vitam incorruptam, cùm cunctos arguet igne.
Omnia nam purgans molem convertet in unam:
Cælum convolvet, telluris operta recludet:
Manes in vitam, fatorum lege solutâ,
Et Lethi stimulis, ad judiciumque vocabit;
Judicet ut tandem mores pravosque piosque.

Cumanorum excidium videtur prædixisse: ut legitur *lib.* 5.

Κύμη δ' ἡ μωρὰ, σὺν νάμασι τοῖς Θεοπνεύστοις
Ἐν παλάμαισι Θεῶν, ἀνδρῶν ἀδίκων καὶ ἀθέσμων,
Ῥιφθεῖσ' οὐκέτι τὸ σὸν ἐν αἰθέρα ἄρμα προδώσει.
Ἀλλὰ μενεῖ νεκρὰ ἐν νάμασι κυμαίοισι.

Καὶ

Καὶ τότ' ἀνέξουσι ὁμοῦ κακότητα μένοντες
Εἰδήσῃ σημεῖον ἔχων ἀνθ' ὧν ἐμόγησε.
Κυμῶν γὰρ δῆμος χαλεπὸς, καὶ φῦλον ἀηδές.
Cuma autem demens, cùm tactis numine lymphis
In manibus Divûm, sceleratorumq; virorum
Dejecta, haud tantùm saltabit in æthera deinceps.
Verùm in Cumæis remanebit mortua lymphis.
Tunc adversa simul degentes perpetientur.
Scies signum habens, quia labores tolerasti.
Nam genus invisum Cumanum, gensq; proterva est.

Prædixit hæc Sibylla, sicut & aliæ omnes, multarum regionum, & urbium fatales exitus, quæ omnia lector consulere poterit in libris Oraculorum: ea autem nos consultò omittimus brevitati studentes, cùm eadem ex auctoribus cognosci possint, & judicari. Tantùm hoc sciendum est, Romanos huic Sibyllæ, omnesque Italos plurimùm tribuisse: sive quòd illa credita sit nata Cumis in Campania, sive quòd libri fata Romanæ urbis continentes ab ea scripti dicantur, & Tarquinio regi venditi. Sed nos ex aliorum opinione paulò post ostendemus illos ad Cumanam referri debere: quamvis in hac re certi aliquid statuere non possimus: cum auctores antiqui nomina omnium Sibyllarum confundant, patriamq;, & tempus quo floruerint non satis accuratè distinguant: imò & cùm vel plures vel pauciores fuisse admittant, neq; in hoc pauciore numero scripta ab invicem discernant, quæ unicuiq; propria credi debent, sed confusè omnia proponant.

Liber regius antiquus hanc prophetiam de CHRISTO Cumææ Sibillæ adsignat:

A teneris annis facie præsignis, honore
Militiæ æternæ regem sacra virgo cibabit
Lacte suo: per quem gaudebunt pectore summo
Omnia, & immenso fulgebit sidus in orbe
Mirificum. Sua dona Magi cum laude ferentes,
Objicient Puero myrrham, aurum, thura Sabæa.

De ea *Arias Montanus*:

Virgo sancta olim, cunctis & clarior astris
Mirando infantem sanguine concipiet.
Suffecto è cœlis hunc nutriet alma liquore
Uberibus propriis, lacteq; virgineo.

Ex *Ruilio*:

Virgo formosa lacte suo nutriet filium è cœlo missum.

Ex *Senensibus* inscriptionibus.

Mortis Fatum finiet trium dierum somno suscepto. Tunc à mortuis regressus in lucem veniet primus resurrectionis initium ostendens.

Ex *Garsone*:

Tunc ad mortales veniet mortalibus ipsis
In terris similis Natus Patris Omnipotentis
Corpore vestitus.

Hujus sepulchrum *Solinus* dicit ostendi in Italia, & illam reddidisse responsa Cumis ad lacum Avernum.

Ex *Lælii Cleopassi Hydruntini* poëmatibus:

Numinibus vanis divinos reddere honores
Desine, homo: æterno subjice colla Deo.
Natum ejus venerare. Illo tu vindice salvus
Iram cœlestis Numinis effugies.
Justicia illius justus statuere: nec unquam
Cocyti fies præda cremanda rogi.

CUMANA SIBYLLA.

Cumana Amalthea vel Demophile.

Venales auro redime hos rex maxime libros:
Romanas sortes pagina sacra docet.

IN HAC Phœbade non minor difficultas, & obscuritas sese offert, quàm in præcedentibus. Quidam illam asserunt eandem fuisse cum Cumæa, cum Phrygia, & Erythræa: sed diversa sortitam nomina diversis à locis, ubi oracula reddidit. *M. Terentius Varro*, qui libro rerum divinarum decem Sibyllas enumerat, Cumanam à Cumæa distinguit. Alii ejus auctoritatem secuti, dicunt hanc appellatam esse à *Cumis* urbe Locrensis agri, quæ fuit in Ionia Asiæ minoris, inter urbes olim florentissima, unde natus fuit *Ephorus* Isocratis discipulus. In ea urbe Apollo templum habuit religione, & oraculis clarissimum: cujus statuam diebus quatuor flevisse legimus, dum adversus Achaicos, regemq; Aristonicum à Romanis accerrimè pugnaretur. Vocata est ea urbs antiquitùs *à Cyme* Amazone: sitaq; est è regione Lesbi Insulæ: cujus incolæ, sicut & Lesbii, apud Græcos stupiditatis per jocum semper notati sunt. Fuit tamen omnium Ionicarum Urbium maxima, & Metropolis: In ea vaticinata est hæc Cumana Sibylla: quæ

Cumæ Locrenses unde nominatæ.

postea in Italiam navigio perducta, *Cumas* Opicas, ubi tripodem Apollini sacrum esse audivit, petivit, & ibi oracula reddidit. Multa vaticinata est de Romanorum potentia, & imperio futuro, quæ scriptis quoque mandavit. *Amaltheam* illam cognominaverunt Itali, alii *Demophilen*, vel *Herophilen: Suidas Hierophilem* vocat. *Solinus Polyhist. cap.* 7. dicit illam floruisse Olympiade 50. Ejusq; sepulchrum sua ætate adhuc superstes fuisse in Sicilia ad Lilybæum promontorium. Sed *Eusebius, Samiam* patria fuisse scripsit Herophilen nomine: ac floruisse tempore Numæ Pompilii regis Romanorum. Ea creditur fuisse, quæ Tarquinio regi vendidit libros: licèt ejus nomen apud auctores non exprimatur: Nemo tamen unquam dubitavit, quin libri hi fatales scripti, & venditi fuerint à Sibyllarum una, sive Tarquinio Prisco, sive Superbo traditi sint, nam & in eo variant scriptores: de hac *M. Varro, Solinus, Plinius, Dionysius Halicarn. Aul. Gellius, Servius, & Suidas* mentionem faciunt his ferè verbis:

Anus hospita atq; incognita, quæ postea constanti omnium opinione Sibylla Cumana credita fuit, nomine Amalthea, Tarquinium Superbum Romanorum regem adiit, novem libros ferens, quos Sibyllinis Oraculis plenos esse affirmabat, eosq; velle se venundare dixit. Tarquinius precium percunctatus; mulier trecentos Philippicos poposcit. Rex autem quasi anus ætate desiperet, irrisit, aspernatusq; est libros, ob precii magnitudinem. Tunc illa foculo coram rege accenso, tres libros ex novem combussit. (Dionysius scribit illam secessisse à Regis conspectu, & libros igni tradidisse) reversaq; nunquid reliquos sex libros eodem precio emere vellet regem interrogavit. Tarquinius autem multò magis irrisit aniculæ dementiam, eamq; delirare respondit, quòd idem precium peteret de paucioribus, quod nec de pluribus accipere potuisset. Tunc mulier iterùm secedens, alios tres exussit: reversaq; denuò, illum placidè interrogavit, an tres reliquos eodem precio vellet emere. Rex mulieris constantiâ motus, ejus confidentiam minimè aspernandam ratus est: Quare Sacerdotibus & Auguribus accersitis rem gestam ordine narravit, atq; quid agendum esset poposcit. Illi autem ex quibusdam signis intelligentes rem necessariam, & à Diis in urbis salutem missam, Regi librorum illa rejectione magnam jacturam factam esse demonstrantes, quòd non omnes emisset, eum, ut reliquos emeret hortati sunt, dato precio quod anus illa poscebat. Quare Rex libros tres reliquos Sibyllinorum Oraculorum plenos mercatus est, nihilo minore precio, quàm quod propositum fuerat antea pro omnibus Mulier accepta pecunia libros Regi tradidit, quorum curam diligentem adhibendam præmonuit: discedénsq; non ampliùs inter vivos visa est. Quamobrem jam tum credi cœptum est, eam Sibyllam fuisse Cumanam: *Cui*, quemadmodum Poëta ait, *magnam mentem animumq; Delius inspirasset vates. Lactantius lib.* 1. ex Varrone scribit, libros hos venditos fuisse non Tarquinio Superbo, sed Prisco: quod etiam asserit *Suidas*. Priscus enim vixit Olympiade quinquagesima, ut refert *Solinus:* quo tempore quoq; Cumanam floruisse asserit. *Plinius lib.* 13. *cap.* 13. scribit tres tantùm fuisse libros, & duobus combustis, unum reservatum, & à Tarquinio emptum, quo Romanæ urbis fata continebantur.

Libri fatales Romanorum Tarquinio venditi.

Hi libri à Tarquinio empti in sacrario templi Jovis optimi Maximi, in Capitolio, arca lapidea clausi sub terra diligenti curâ custoditi sunt postea; & *libri Sibyllini* vocati: Quorum custodia *Duumviris* primò ex ordine Patricio commissa est. Deinde *Decemviris*, quorum quinque Patricii, & quinque ex plebe deligebantur: Postremò *Quindecimviri* sacris faciundis electi sunt: aucto eorum numero. Tarquinius igitur qui libros emerat, eos Duumvirûm custodiæ commisit: quorum alterum M. Attilium (quòd libros transcribendos Petronio Sabino tradidisset,) culeo insutum in mare conjici præcepit: quod parricidarum erat supplicium. Duumvirûm munus hoc fuit, sacros libros custodire summa fide: eos non nisi Senatûs auctoritate quoties opus esset adire, legere, inter-

Duumviri, X viri & XV. viri sacris faciundis.

Attilius II. vir culeo insutus.

II. virum munus.

„ interpretari, & quæ juberent, ut perficerentur, curare. Apollinis, sacrarumque „ ceremoniarum antistites esse: & quoties famem, pestilentiam, bella civilia, vel ex- „ terna urbem vexare contigisset, vel prodigia aliqua nunciata essent apparuisse, eo- „ rum omnium malorum ex his oraculis remedia invenire, lectisterniis ad Deorum „ pulvinaria factis Deûm iram placare, prospera omnia precari, adversa, ut tolle- „ rentur rogare. Et postremò Deos omnes iratos sacrificiis factis mitigare.

De his *Dionysius Halicarnassæus lib.* 4. ita scribit: *Post ejectionem autem regum assumens civitas Oraculorum patrocinium, viros etiam illustrissimos custodes eis designavit, qui per omnem vitam eam curam haberent, à militiâ, & aliis Urbanis muneribus immunes: publiceq́ apud eos libros deposuit: sine quibus non permisit oracula aspici Sibyllina. Hi servos de publico sumptu habebant. Romani autem nihil ita custodiunt, neq; sanctum neq; sacrum, quemadmodum Sibyllina divinitùs oracula missa. Ea autem adeunt ex S. C. seditione civitatem tenente, aut calamitate aliqua magna, bello incidente, aut prodigiis aliquibus apparentibus, qualia sæpè evenire solent.*

X. viri facti. Duumvirorum numerus duravit usque ad annum Urbis CCCXXCVIII. quando plebs de suo ordine Consules creari petivit; & Oraculorum Custodes etiã ex plebe fieri voluit: tunc primùm X. viri creati sunt, lege latâ à C. Licinio, & L. Sextio Tribunis Plebis: Legeq́; cautum est, ut ex plebe pars, & pars alia ex Patribus fieret. Isq́; numerus permansit usque ad L. Syllę Felicis Dictaturam, qui numerum auxit, & XV. viros creavit. Paulò autem ante Syllę tempora Capitolium arsit L. Scipione & L. Norbano Coss. Anno Urbis DCLXXI. quo tempore fuerunt adhuc X. viri sacr. faciund. ut testatur *Dionys. lib.* 14. *XV. viri.*

Servius in Vergilii versum: *Lectosque sacrabo Alma viros*, ita scribit: *Primò fuerunt duo librorum Sibyllinorum custodes, inde decem, inde quindecim usq; ad tempora Syllana. Postea crevit numerus usque ad sexaginta: sed remansit XV. virûm vocabulum. Et hic ordo duravit usque ad Theodosium juniorem. At hi libri Sibyllini integri servati sunt usque ad Olympiadem CLXXII. nempe usque ad belli Marsici, sive socialis tempus, Cn. Norbano, & P. Scipione Coss. quando vel aliquorum insidiis, vel fortuitò crematum est Capitolium: simulque & hæc Oracula igne consumpta sunt. Paulò autem post Capitolio à L. Sylla restituto, à Q. Catulo templum Jovis Capitolini dedicatum est,* (ut Fenestella docet lib. de XV. viris,) *Tunc C. Scribonius Curio, & Cn. Octavius Coss. ad Senatum retulerunt, ut Legati Erythras, & ad cætera Italiæ, Græciæ, Asiæq́ oppida mitterentur, qui Sibyllarum carmina undique conquisita transcriberent, & Romam reportarent; maximè Erythrææ, quæ cæteris nobilior, & excellentior habebatur. Itaq; missi sunt P. Gabinius, M. Otacilius Crassus, & L. Valerius Flaccus in Asiam ad Attalum regem Pergami, cujus favore, & auxilio ex Asiæ urbibus, potissimùm ex Erythris circa mille versus à privatis descriptos exceperunt, Romamq́ cum cujusq; Sibyllæ nomine reportarunt. Quæ cùm à viris literarum Græcarum rudibus descripta essent, multa in iis superflua, multa mutila, & inusitata, depravataq́ invenirentur; ut eorum lectio correctior esset, scripta illa tradita sunt XV. viris, quorum censurâ & judicio versus illi emendarentur: quod ab eis accuratissimè perfectum est. Et quamvis plurium Sibyllarum adportata essent Oracula, unius tamen Cumanæ vel Cumææ nomine appellata sunt.* Ut docet *Dionysius lib.* 4. Et *Lactantius lib.* 1. *Tacitus* idem confirmat his verbis: *Cùm eo tempore multa vana carmina Sibyllarum nomine circumferrentur, Tiberius jussit Samo, Erythris, Ilio, Africa & ex omnibus Italiæ coloniis conquisita carmina intra certum diem ad Præfectum Urbi L. Pisonem adferri, & judicium censuramq́ XV. virorum adhiberi, ne haberi privatim liceret, quod jam à Majoribus cautum erat.*

Libri Sibyllini cremati.

Legati in Asiam missi.

Hi libri permanserunt Romæ sacrosancti usq; ad Honorii, & Theodosii junioris Imperatorum tempus: quando Fl. Stilico Honorii socer, ab Imperatore defectionem parans, ut filio Eucherio Principatum adstrueret, concitaturus in generum seditionem civium, libros hos cremavit: cujus rei meminit *Rutilius Claudius Numatianus*, dum ait, de Stilicone loquens.

Ne tantùm Geticis sæviret proditor armis,
Sancta Sibyllinæ fata cremavit opis.

Tunc absumptis Sibyllinis oraculis, *Theodosius* cum reliquis gentilibus superstitionibus,& sacerdotiis, XV. virorum quoq; collegium, & sacerdotium sustulit. *XV. viri sublati à Theodosio.*

De X. viris ita *Cicero* scribit: *Quoties Senatus Decemviros ad libros ire jussit? Nam cùm duo visi soles essent, & cùm tres Lunæ, & cùm faces, & cùm sol noctu visus esset, & cùm ex cœlo fremitus auditus, & cùm cœlum discessisse visum est, atque in eo animadversi globi, delata etiam ad Senatum Labes agri Privernatis, cùm ad infinitam altitudinem terra desedisset, Apulejaq; maximis terræmotibus conquassata esset; quibus portentis magna populo Romano bella, perniciosæq; seditiones denunciabantur: inq; his omnibus, responsa Aruspicum cum Sibyllæ versibus congruebant:* & paulò post: idem *Cicero* ait: *Quamobrem Sibyllam quidem sepositam habeamus & conditam, ut id quod proditum est Majoribus, injussu Senatus ne legantur quidem libri: valeantq; ad deponendas potiùs, quàm ad suscipiendas religiones. Cum Antistitibus agamus, ut quidvis potiùs ex illis libris quàm regem proferant, quem Romæ posthac nec Dii nec homines esse patientur.*

Hæc igitur Sibylla sive fuerit Cumæa, sive Erythræa, quæ ex Asia venerit Cumas in Italiam, habitasse tamen creditur in eâ vastâ speluncâ, quæ & hodie quoq; super lacu Averno prope Bajas ostenditur. De qua superiùs ostendimus *Aristotelem*, ac *Justinum* fuisse locutos: De ea *Agathias lib.* I. *belli Gotthici* scribit: Dicitque *Narsetem Justiniani Imperatoris Legatum, dum Cumas obsideret, prope Puteolos reperisse speluncam vastam, & profundam, in qua hæc Sibylla olim reddiderat oracula, per quam ductis sub terra cuniculis Cumas ingressus est: quæ numeroso Gotthorum præsidio defendebantur.* *Cumæ à Narsete captæ.*

At cùm omnium Sibyllarum carmina de diversarum nationum fatis canerent; in iis etiam de uno DEO, & solo Conditore rerum omnium colendo, déq; CHRISTO Servatore multa scripta fuisse manifestum est: in hujus potissimùm responsis: quæ si ea fuerit, quæ libros Tarquinio vendidit, vixit Anno Mundi 3349. ante Christum 613. Ea de CHRISTO hoc prædixisse fertur, quod *lib.* 7. *oraculorum* legitur: *Christus verbum Patris.*

Τλήμων οὐκ ἔγνως τὸν σὸν Θεόν, ὃν ποτ' ἔλουσεν
Ἰορδάνου ἐν τριτάτοισι, καὶ † ἔπλατο πνεῦμα πολλῷ
Ὃς πρὶν καὶ γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Αὐθέντης γένετο Λόγῳ Πατρὸς πνεύματι δ' ἁγνῷ.
Σάρκα τε δυσάμενος ταχὺς ἵπτατο Πατρὸς ἐς οἴκους.

Non nosti miseranda tuum, quem proluit olim
*In Jordane Deum, † & volitabit Spiritus.**
Qui priùs & terrâ fuit, & stellantibus oris
Factus voce Patris Princeps, & Flamine Sancto:
Corpus & indutus celer in Patris evolat ædes.

De ea paulò antea dixerat *eodem libro.*

Καύσει δέ σε καυματίζησι
Αὐτὸς ὁ γεννηθεὶς ὁ μέγας Θεός.

Æstuq; cremabit
Te ipse Deus magnus genitus. Et paulò post:

Ἔσται γὰρ πότε κοινὸς Ἄναξ χρόνος ἐνθάδε φῶτες
Ἐξιλάσουσι Θεόν.

Nam communis erit rex olim tempus, ibiq;
Placabunt homines Numen. Et iterùm:

Τῷ γάρ τ' αὐτὸς ἔδωκε Θεὸς θρόνον ἐγγυαλίξας
Οἱ δὲ Διαγγελτῆρες ὑπαὶ πόσι κοιμήσονται.

Conciliavit enim solium Deus ipse, deditq;
Ipsi: sub pedibus verò Genii dormibunt.

Miracula quoq; CHRISTI his annunciavit verbis:

Λείψει δ' ἄστρα πόλον, πολλὴ δέ τε λαίλαπι θύων
Γαῖαν ἐρημώσει: νεκρῶν δ' ἀνάστασις ἔσται:
Χωλῶν δὲ δρόμος ὠκύτατος, καὶ κωφὸς ἀκούσει.
Καὶ τυφλοὶ βλέψουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες.
Καὶ κοινὸς πάντεσσι βίος, καὶ πλοῦτος ἐσεῖται.

Christi miracula.

Sidera deficient cœlum, multaq; procella
Terram vastabit: sublati morte resurgent.
Cursus erit rapidus claudis; surdusq; loquentem
Audiet, & cæci cernent; mutiq; loquentur,
Et communis erit vita omnibus atque bonorum Copia.

Et statim subjicit de beatitudine, & felicitate, quæ per CHRISTUM Filium DEI piis & electis adquiretur:

Piorum felicitas.

Γαῖα δ' ἴση πάντων: οὐ τείχεσι, οὐ περιφραγμοῖς,
Οὐδὲ μεριζομένη καρποὺς τότε πλείονας οἴσει,
Πηγὰς δὲ γλυκεροῦ οἴνου, λευκοῦ τε γάλακτος,
Καὶ μέλιτος δώσει.

Terraq; par cunctis, sine muro & sæpibus ullis
Nec divisa quidem fruges feret uberiores:
Et dulci vino fontes, alboq; scatentes,
Lacte & melle dabit.

Eadem ferè *Vergilius* ex Cumææ verbis refert in *Ecloga* 4. *Pollionis* superiùs citata:

Molli paulatim flavescet campus arista:
Incultisq; rubens pendebit sentibus uva:
Et duræ quercus sudabunt roscida mella.

Prædixit hæc Sibylla resurrectionem CHRISTI:

Christi resurrectio.

Ἥξει δ' εἰς Ἀΐδην ἀγγέλλων ἐλπίδα πᾶσι
Καὶ θανάτου μοῖραν τελέσει τρίτον ἦμαρ ὑπνώσας.
Καὶ τότ' ἀπὸ φθιμένων ἀναλύσας εἰς φάος ἥξει;
Πρῶτος ἀναστάσεως κλητοῖς ἀρχὴν ὑποδείξας.

Devenietq;, bonam spem portans omnibus, Orcum.
Et tridui somno peraget mortalia fata.
Tum demùm linquet Manes, lucemq; reviset,
Prima resurgendi Lectis vestigia monstrans.

De JESU CHRISTI resurrectione ita loquitur *David Psalm.* 16. *Non derelinques animam meam apud Inferos: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Et *Oseas Propheta: Hic Filius meus est sapiens, propter quod nunc non resistet in tribulatione filiorum suorum; & de manu Inferorum eruam eum.* Ubi est *judicium tuum, Mors? aut ubi est aculeus tuus?* Et ipse SERVATOR de se inquit: *Si solveritis hoc templum, ego illud triduo sine manibus restaurabo. De suo corpore intelligens, cùm Judæi putarent illum loqui de Templo Hierosolymitano, quod quadraginta annis fuerat ædificatum ab Judæis Babylone reversis.*

Finem sæculorum prædixit hęc Sibylla:

Mundi finis.

Χηρεύσει τότε πάντα χρόνῳ στοιχεῖα τὰ κόσμου
Ἀὴρ, γαῖα, θάλασσα, φάος πυρὸς αἰθομένοιο
Καὶ πόλος οὐράνιος, καὶ νὺξ, καὶ ἤματα πάντα

Εἰς ἓν πῦρ ἥξουσι, καὶ εἰς μορφὴν πανέρημον·
Ἄστρα γὰρ οὐρανόθεν φωστήρων πάντα πεσεῖται.

Tempore torpebunt vidua omnia semina mundi
Aër, terra, salum, lux ignis fervida, cœli
Cardo, dies, noctes, consident omnia in ignes.
Et fiet species quàm desertissima rerum.
Omnia namq; cadent lucentia sidera cœlo.

Multa præterea sequuntur, quæ ad hanc descriptionem interitûs mundi pertinent: ea Lector videre poterit *lib.* 8.

Stratonicus Episcopus Cumanus hujus Sibyllæ meminit: cui hos versus tribuit:

Cùm Deus ex alto Regem demittet Olympo,
Tunc terra omniparens fruges mortalibus ægris
Reddet inexhaustas frumenti, vini, oleiq;.
Dulcia tunc mellis diffundent pocula cœli:
Et niveo latices erumpent lacte suaves.

Ammianus Marcellinus scribit libros hujus Sibyllæ Cumanæ, vel Cumææ, qui adhuc inventi fuerant eo tempore, crematos fuisse à Juliano Imperatore, juxta Ennam Siciliæ Urbem.

Illa prædixisse fertur Imperio Romano subditos fore totius mundi populos: Carthaginemq; subactum iri Romanorum viribus.

Οὔτε Μακηδονίης αἰεὶ κράτος, ἀλλ᾽ ἀπὸ δυσμῶν
Ἰταλὸς ἀνθήσει πόλεμος μέγας, ᾧ ὑπὸ κόσμος
Λατρεύσει δούλειον ἔχων ζυγὸν Ἰταλίδησι
Καρχηδὼν καὶ σεῖο χαμαὶ πᾶς πύργος ἐρείσει.

Nec semper Macedo dominabitur: Occiduum sed
Surget ab Italia bellum, cum subditus orbis
Subdet colla, jugis Italis servire coactus:
Procumbentq; tuæ, Carthago, funditùs arces:

Conflagrationem quoq; Vesuvii montis in Campania notasse videtur, quæ contigit *Vespasiani* tempore:

Ἀλλ᾽ ὁπόταν χθονίης ἀπὸ ῥωγάδος Ἰταλίδος γῆς
Πυρὸς ἀποστρέψας εἰς οὐρανὸν εὐρὺ ἱκάνῃ·
Πολλὰς δὲ φλέξει πόλιας, καὶ ἄνδρας ὀλέσσῃ
Πολλὴ δ᾽ αἰθαλόεσσα τέφρη μέγαν αἰθέρα πλήσῃ.

Flamma sed Italico postquam succensa furore
In cœlum magno torrens ardore feretur.
Exuretq; urbes multas, hominesq; necabit:
Ætheraq; implebit fuligo multa cinisq;.

In Romam hæc prædixisse fertur:

Ῥώμη καρτερόθυμε, Μακηδονίην μετὰ λόγχην
Ἀστράψεις ἐς Ὄλυμπον· Θεὸς δέ σε πάμπαν ἄπυστον
Ποιήσει, ὁπόταν δοκέεις πολὺ κρεῖσσον ἐς ὄμμα
Ἑδραίη μίμνειν. Τότε σοι τοιαῦτα βοήσω,
Ὀλλυμένη φθέγξῃ λαμπρὸν πότε μαρμαρέον τε.

Roma ferox animi, post fracta Macedonis arma
Fulgure perstringes cœlum. Sed te Deus omni
Robore privabit, cùm firma videberis esse

In primis. At tu, tibi talia vociferabor,
Perspicuum periens olim, clarumq; sonabis.

Ex *libro antiquo Regio* hæc Cumanæ dantur:

Jam mea certa manent, & vera novissima verba,
Ultima venturi quod erant oracula Regis:
Qui toti veniens mundo cum pace placebit.
Et voluit nostra vestitus carne decenter
In cunctis humilis. Castam pro matre puellam
Deliget. Hæc alias formâ præcesserit omnes.

De ea *Arias Montanus*:

Finiet exceptum post quam lux tertia somnum,
Præscripto morti limite finis erit.
Primitiasq; novæ referens, & gaudia vitæ,
Surgere ab obscura posse docebit humo.

Ex *Lælii Cleopassi Hydruntini* poëmatibus:

Humanâ sub carne Deum cœlumq; solumq;
Mirantur: cœli hic conditor atq; soli est.
Verbum homo factum est: ut meritæ nos mortis ab umbra
Eriperet. Vitæ est unicus iste dator.
Est etenim æterni splendorq; & gloria Patris,
Per quem subsistunt omnia: quippe Deus.

Ex *Senensibus* inscriptionibus illi resurrectionis CHRISTI prophetia tribuitur: quam in historia superioris Cumææ produximus.

PERSICA

PERSICA SIBYLLA.

Persica Sambethe, Vel Saba.

Persica seu Chaldæa fui, patre nata Beroso
Sambethe Pythiis Vaticinata modis.

PERSICAM Sibyllam *M. Varro* primam in ordine numerat. Ejus mentionem fecit *Nicanor* eo libro, quem de rebus gestis Alexandri Magni conscripsit. Et *Suidas, Justinusq;* in admonitorio ad Gentes de ea quædam prodiderunt. *Suidas* eam dicit natam ad mare rubrum, in ea Urbe quæ *Noë* appellatur. Hinc error ille ortus est eorum, qui hanc Prophetissam Noæ Patriarchæ filiam, vel nurum asseverarunt. Et ut hoc probarent, produxerunt testimonium ex *lib.* I. Oraculorum, qui est Erythrææ: dum gratias agit, quòd post diluvium cum socero Noë, socru, viro, fratribus incolumis ex arca evaserit. Inquit enim

Ὦ γενεῆς ἔκτης πρῶτον γένος, ὦ μέγα χάρμα,
Ἧς ἔλαχον μετέπειθ' ὅτε ἔκφυγον αἰπὺν ὄλεθρον,
Πολλὰ κλυδωνισθεῖσ' ἅμ' ἐμῷ πόσι, ἢ δαερέεσιν,
Ἠδ' ἑκυρῷ θ' ἑκυρῇ ὁμονύμφοισίν τε παθοῦσα.

O ævi sexti stirps prima, ô gaudia magna,
Quæ sortita fui, postquam discrimina mortis
Effugi, jactata meo cum conjuge multùm,
Nec non cum Leviris glosses, soceroq́ socrúq́.

Justinus, aliiq; multi, hanc natam Babylone volunt patre Beroso, (qui tribus libris Chaldaicam conscripsit historiam) & Erymanthe nobili matrona. Constat Berosum fuisse Chaldæum, & Beli in Babylone sacerdotem, ut testis est *Tatianus Assyrius*, in oratione contra Græcos, eumq́; Alexandri Magni tempore vixisse, Antiochóq; (qui tertius ab Alexandro regnavit) librum suum Chaldaicæ historiæ tribus libris comprehensum obtulisse. Alii non hunc Berosum recentiorem Sibyllæ Persicæ patrem fuisse dicunt, sed alium antiquissimum Prophetam, qui ante bellũ Trojanum vixerit. Nam hic recentior, teste *Plinio lib. 7. cap.* 37. Astrologia enituit: cui ob divinas prædictiones Athenienses, apud quos publicè docuit, in Gymnasio statuam inauratâ linguâ erexerunt. Quidam hanc Phœbadem vocant *Sambethen*, ut probent illam fuisse Noæ filiam, quasi *Sem & Japethus*. Et illam sanam de Deo doctrinam à Patriarcha Noa acceptam publicasse: scripsisseq́; libros viginti quatuor Prophetiarum de revolutionibus temporum, mutationibus regnorum & imperiorum: in quibus multæ inveniuntur prædictiones de venturo Messia, de ejus miraculis, de futuro judicio in fine seculi, de uno solo ac vero DEO, de vanitate gentium, & idolomania; cujus fragmenta citat *Lactantius lib.* 1. *cap.* 6. Et Divus *Augustinus lib. de Civitate Dei* 18. *cap.* 25. ejus versus, ut ait *Justinus*, ut plurimùm imperfecti leguntur, & parùm cohærentes: non quidem Vatis, sed transcribentium nimiâ festinatione, & inscitiâ: ita ut multâ sit opus conjecturâ, ad sensum scriptorum intelligendum. Eamq́; idem *Justinus* Cumanam quoq; appellat, & ex Babylone venisse in Italiam, Cumisq; Campanis responsa fatidica poscentibus reddidisse. Ita ut Persica, Erythræa, Phrygia, Cumæa, & Cumana pro eadem ab auctoribus ponatur. *Pausanias in Phocicis* scribit illam conversatam fuisse cum Hebræis, qui supra Palæstinam habitabant, ex quorum libris multa didicerat, & fuisse vocatam *Sabam*. Ideò Hebræã, Judæam, Chaldæam, & Æthiopicam unam eandemq́; fuisse putant. Verisimile sanè est, eam suorum oraculorum partem desumpsisse ex libris, & doctrina Hebræorum, cum quibus propter vicinitatem sæpiùs frequentasse dicitur. Nam in iis multa consentanea sunt cum scriptis Prophetarum DEI: & quod de venturo CHRISTO scribit, de ejus miraculis, & æternitate, deq́; futuro judicio, non potuit aliunde sumere, quàm ex traditionibus, quæ à DEO summo commissæ erant Mosi, & sanctis Prophetis: *Pausanias* de ea ita loquitur: *Post Demo in fatidicarum feminarum numerum conscripserunt Hebræi, qui supra Palæstinam sunt, gentilem suam Sabam nomine: quam Beroso patre, matre Erymanthe genitam tradunt.*

Varia de hac Phœbade opiniones.

Regina Saba Sibylla dicta.

De hac Saba *Glycas annalium parte* 2. ita scribit: *Cæterùm Sabæi natio sunt Æthiopica. Eorum regina fuit illa admiranda Sibylla. Quippe quæ cùm legem ignoraret, nec vates audivisset, per Salomonem Sapientiæ subministratorem* DEUM *prædicavit. Celebretur, ait, Dominus Deus ille tuus, qui tibi sic faverit, ut te Israëlitarum solio regem imponeret.*

Ejus historia recitatur *primo Regum cap.* 10. item *secundo Chronicorum cap.* 9. ubi distinctè tractatur, quomodo illa cum summo apparatu hominum, & camelorum portantium dona, aurum, gemmas, & aromata preciosissima venerit Hierosolymas ad Salomonem Israëlitarum Regem, ut præsens disceret, & exploraret, an ejus Sapientia famæ de eo publicatæ per totum orbem terrarum, responderet. Quæ postquam diversis quæstionibus, & ænigmatibus regem tentasset, essetq́; à rege de aliis interrogata in admirationem tantæ Sapientiæ rapta, considerans Salomonis opulentiam, ornatum, servos, vestimenta, cibos, & sacrificia quotidiana, exclamavit, *Beatus es, ô Rex, beati servi tui, & populus tuus, qui assiduè tibi assistunt. Benedictus Dominus*

minus Deus tuus, qui te constituit in throno regio. Cúmq; donasset Salomoni centum & viginti talenta auri, multasq; gemmas, & aromata preciosissima, reversa est in suam ditionem.

Suidas de ea in hunc modum scriptum reliquit: *Sibylla Chaldæa, quæ à quibusdam Hebræa nominatur, & Persica, suo nomine Sambethe dicta, à beatissimo Noa oriunda, de Alexandro Macedone vaticinata est: cujus meminit Nicanor, qui vitam Alexandri scripsit. Hæc de Domino Christo, & ejus adventu plurima prædixit, de turri Babylonica, & diluvio. Reliquæ cum ea consentiunt, nisi quòd hujus libri sunt viginti quatuor de gente qualibet, atq; regionibus diversis agentes. Quòd autem ejus versus imperfecti, & vitiosi reperiuntur, non Prophetidis culpa est, sed notariorum, qui orationis impetum assequi non potuerunt, aut etiam indocti fuerunt, & imperiti Grammatices. Unà enim cum afflatu, etiam eorum quæ ab ea dicta essent, memoria desinebat. Eaq; de causâ, & versus imperfecti reperiuntur, & sententiæ claudicant. Aut etiam certo Dei consilio factum hoc est, ne à multis indignis oracula ejus cognoscerentur: aut longum tempus, ut aliorum multorum, hujus rei causa fuit. Aut etiam obscuritas eorum, quæ à Prophetide dicta sunt, & crebra librorum descriptio: nihil miri est, si & sententiæ confusionem, & versuum perturbationem attulerunt.*

Georgius Cedrenus, Regina Saba, inquit, *quæ à Græcis Sibylla dicta fuit, auditâ Salomonis famâ, Hierosolymam venit, ut proposita quæstione de Sapientia ejus periculum faceret. Nam & ipsa Sibylla ob ingenii promptitudinem, sapientiámq; & rerum multarum peritiam magni erat nominis. De hac etiam Dominus dixit, ab externis terræ finibus Austrinam venisse reginam, ut Sapientiam Salomonis cerneret.*

Prædictio de turri Babylonica, vel potiùs ejus turris mentio legitur *lib. 3. Oraculorum Erythrææ:*

Ἀλλ' ὁπόταν μεγάλοιο Θεοῦ τελέωνται ἀπειλαὶ
Ἅς ποτ' ἐπηπείλησε βροτοῖς οἱ πύργον ἔτευξαν
Χώρῃ ἐν Ἀσσυρίῃ, ὁμόφωνοι δ' ἦσαν ἅπαντες
Καὶ βούλοντ' ἀναβῆν' εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα
Αὐτίκα Ἀθάνατος *
Πνεύμασιν. Αὐτὰρ ἔπειτ' ἄνεμοι μέγαν ὑψόθι πύργον
Ῥίψαν, καὶ θνητοῖσιν ἐπ' ἀλλήλοις ἔριν ὦρσαν:
Τοὔνεκα τοὶ Βαβυλῶνα βροτοὶ πόλει οὔνομ' ἔθεντο.

Sed cùm dicta ad rem fuerint collata, minatus
Quæ magnus Deus est olim mortalibus illis,
Qui turrim Assyriis in finibus ædificarunt:
Cùm cunctis eadem vox esset, stelliferumq;
In cœlum vellent ascendere, continuòq;
Immortalis *
Flatibus. At venti magnam sublime ferentes
Turrim jecerunt, & litem conciliarunt
Inter eos: urbemq; ideò Babylona vocarunt.

De DEO uno solóq; æterno, & Omnipotenti sic locuta est:

Ἀγέννητος, ἄχραντος, ἀέναος ἀΐδιός τε,
Οὐράνιος, ἰσχύϊ μετρῶν πυρόεσσαν ἀϋτμὴν,
Καὶ πάντων σκῆπτρον κατέχει σὺν ἀπλήστει πυρσῷ,
Πρηΰνει τε βαρυκτυπέων δουπήματα βροντῶν.
Γαίης κλονέων κατέχει ῥοιζήματα *
Καὶ ἀστεροπῶν μάστιγας ἀπαμβλύνει πυροφεγγεῖς
Ὄμβρων δ' ἄπειρα χεύματα, ἠρεμινῆς ἢ χαλάζης,
Κρυμαλέης, νεφελῶν τε βολῆς, καὶ χείματος ὁρμῆς:

Æternus, nunquam genitus, planè intemeratus;
Ignitus cœli cohibet qui viribus auras:
Fulminis & sonitum sævo fulgore coërcet:
Horrendos tonitrus mollit, pacatq; fragores,
Terram convolvens stridores comprimit. *
Fulguris obtundit percussus igne micantes:
Imbris & immodicos fluxus, & grandinis albæ;
Et nubis gelidæ jactus, hyemisq; solutæ.

Christus filius Dei.

Prædixit & CHRISTUM filium DEI venturum:

Σὸν γίνωσκε Θεὸν, Θεοῦ Υἱὸν ἐόντα,

Tuum cognosce Deum, qui DEI *filius est.*

À CHRISTO solutum iri legem DEI, quæ Mosi à DEO data erat:

Christus Legis finis.

Ἀλλ᾽ ὅτε ταῦτ᾽ ἂν ἅπαντα τελειωθεῖ, ἅπερ εἶπον,
Εἰς αὐτὸν πᾶς λύσεται νόμος.

Sed postquam hæc omnia perfecta fuerint, sicut dixi,
In eo omnis solvetur lex.

Idem dicitur & *in Deuteronomio: Prophetam excitabo de fratribus eorum sicut te, & dabo verbum meum in os ejus: & loquetur ad eos ea, quæ præcepero ei.*

CHRISTUM quoq; pro Deo agnitum iri ex miraculis testatur:

Miraculũ de quinq; panibus.

Ἐκ δ᾽ ἄρτων ἅμα πέντε, καὶ ἰχθύεσσι δύοισι
Ἀνδρῶν χιλιάδας ἐν ἐρήμῳ πέντε κορέσσει:
Καὶ τὰ περισσεύσαντα λαβὼν ἅμα κλάσματα πάντα,
Δώδεκα πληρώσει κοφίνους εἰς ἐλπίδα λαῶν.

Panibus & quinque, & binis ex piscibus olim
Millia quinque virûm in desertis exsaturabit.
Quin & fragmentis collectis relliquiarum
Bissenos cophinos, ut sit sperare, replebit.

Deum quoque completo sæculorum tempore, mundum subversurum dicit; & judicaturum omnes homines secundùm quod unusquisq; egerit in vita, ita redditurum mercedem secundùm sua opera: bonis & piis vitam æternam, omnibusq; bonis affluentem: improbis verò & sceleratis mortem, & supplicia nunquam desitura.

Extremum Judicium.

Ἀλλ᾽ ὅταν ἤδη
Κόσμου καὶ θνητῶν ἔλθῃ κρίσις, ἣν Θεὸς αὐτὸς
Ποιήσει, κρίνων ἀσεβεῖς ἅμα τ᾽ εὐσεβέας τε,
Καὶ τοὺς δυσσεβέας μὲν ὑπὸ ζόφον ἔμπαλι πέμψει.
Καὶ τότ᾽ ἐπιγνώσονται ὅσην δυσσέβειαν ἔρεξαν:
Εὐσεβέες δὲ μενοῦσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.

Sed cùm judicium jam tandem venerit orbis,
Censebitq; pios homines Deus ipse, malosq;.
Atque malos rursùm tenebras detrudet ad imas.
Tum demum noscent, quàm flagitiosa patrarint.
Terra piis autem nutrix habitanda manebit.

De pœnis impiorum vide sub finem *lib. 2. Erythrææ*, ubi ait:

Οὐδὲ σφιν δακρύων κόρος ἔσσεται, οὐδὲ μὲν αὐδὴ
Οἰκτρὴ ὀλοφυρομένων ἐσακούσεται ἄλλυδις ἄλλοις.

Ἀλλὰ μακρὰν ζοφόενθ' ὑπὸ τάρταρον ἠερόεντα
Τειρόμενοι βοάσονται. Ἐπ' οὐχ' ὁσίοισι δὲ χώροις
Τίσουσι τρὶς τόσον, ὅσον κακὸν ἤλιτον ἔργον
Χολόμενοι πυρὶ πολλῷ: ἐπιβρύξουσι δ' ὀδοῦσι
Πάντες τηκόμενοι μακερῇ δίψῃ τε βίῃ τε.
Καὶ καλέσουσι καλὸν τὸ θανεῖν καὶ φεύξετ' ἀπ' αὐτῶν. &c.

Poena malorum.

Neque erit modus ullus eorum
Ploratûs: neque vox tristes distincta querelas
Diversas referet: verùm sub nocte profunda
Tartara nigra, laniante labore profundum
Clamorem tollent. Atque in regione profana
Ter tantùm solvent, quantum fecêre malorum,
Igni confecti multo. Tum dentibus omnes
Stridentes acri tabescent vique, sitique.
Optandúmque mori discent, fugietque vocantes, &c.

Addit piorum præmia, quibus in vita æterna fruentur:

Τοὺς δ' ἄλλους, ὁπόσοις τε δίκη, καλά τ' ἔργα μέμηλεν.
Ἠδὲ καὶ εὐσεβίη τε, δικαιότατοί τε λογισμοί,
Ἄγγελοι αἰρόμενοι διὰ αἰθομένου ποταμοῖο
Εἰς φῶς ἄξουσι, καὶ εἰς ζωὴν ἀμέριμνον,
Ἔνθα πέλει τρίβος ἀθάνατος μεγάλοιο Θεοῖο.
Καὶ τρισσαὶ πηγαὶ οἴνου, μέλιτός τε, γάλακτος.

Bonorum felicitas.

Ast alios, qui jus æquum coluêre, bonúmque,
Et quibus & pietas, & mens fuit optima cordi,
Sublatos Genii rapidum per fluminis æstum
Ducent in lucem, & securæ munera vitæ.
Immortalis ubi magni via trita Tonantis:
Fontibus & trinis vinum, lac, mella scatebunt.

Multa alia subjungit Sibylla de horrendis malorum pœnis, quibus in ęternum sine spe liberationis flammis Cocyti cruciabuntur; déque beatitudine, & secura quiete, affluente bonis omnibus, in quo boni ævum sempiternum exigent.

De fine mundi, & extremo judicio potuit Phœbas hæc multa didicisse à Prophetis sanctis. Nam cùm Noë Patriarcha hæreditario peculiari, quod à majoribus acceperat de cognitione creationis mundi, de peccato primi hominis, de adventu Messiæ, cujus sanguine posteritas Adami à peccato originali debuerat mundari & ablui, de resurrectione carnis, extremóq; judicio, illa omnia per manus suis tradiderat: quæ doctrina (teste *Josepho in antiquitatibus Judaicis*) sculpta fuerat ante diluvium in duabus columnis: ut ejus memoria ad posteros propagaretur: eámq; doctrinam Moses ore DEI ipsius edoctus fuerat, Prophetæq; sancti instinctu Spiritus Sancti: tum demum ipsæ Sibyllæ communicatione, quam habuerant cum Hebræis eadem didicerunt, vel motu aliquo divino incitatæ eadem, subobscuris tamen verbis pręedicaverunt, ut coram DEI judicio redderentur inexcusabiles. Proponentes CHRISTUM mediatorem venturum, qui genus humanum reconciliaret. Eumq; hæc ita graphicè describit, ut ab omnibus agnosci potuerit. Ut de illius ingressu solenni in Hierusalem: ubi ait.

Χαῖρ' ἁγνὴ θύγατερ Σιὼν, καὶ πολλὰ παθοῦσα,
Αὐτός σου βασιλεὺς ἐπιβὰς ἐπὶ πῶλον ἐσάγει,
Πρᾶος πᾶσι φανεὶς, ἵνα τοὶ ζυγὸν ὅνπερ ὑπῆμεν
Δοῦλον, δυσβάστακτον ἐπ' αὐχένι κείμενον ἄρῃ,
Καὶ θέσμους ἀθέους λύσῃ, δεσμούς τε βιαίους.

Christus Hierosolymas ingreditur.

Salve, casta Sion, permultáque passa puella:
Ipse tibi inscenso Rex en tuus intrat asello
Erga omnes mitis, juga quò tibi, quò juga demat
Intoleranda tibi, quæ fers cervice subactâ.
Solvat & ex leges Leges, violentáque vincla.

Joan. Baptista in deserto.

De *Joanne Baptista* CHRISTI præcursore, qui agnum DEI ostendet, & homines ad pœnitentiam, & resipiscentiam adhortabitur, sic inquit:

Ἀλλ᾽ ὁπόταν φωνή τις Ἐρημαίης διὰ χώρης
Ἥξει ἀπαγγέλλουσα βροτοῖς, καὶ πᾶσι βοῶσα
Εὐθείας ἀτραποὺς ποιήσέμεν, ἠδ᾽ ἀπορίψαι
Ἐκ κραδίης κακίας καὶ ὕδασι φωτίζεσθαι
Πᾶν δέμας ἀνθρώπων, ἵνα γεννηθέντες ἄνωθεν
Μηκέτι μηδὲν ὅλως γε παρεκβαίνωσι δικαίων.

Verùm vox quædam cùm per deserta locorum
Nuncia mortales veniet quæ clamet ad omnes.
Ut rectos faciant calles, animósque repurgent
A vitiis, & aqua lustrentur corpora cuncta,
Ut nunquam deinceps peccent in jura renati.

Ex *libro antiquo Regio:*

Virgine matre satus pando residebit asello
Jucundus Princeps, unus qui ferre salutem
Ritè queat lapsis. Tamen illis fortè diebus
Multi multa ferent immensi fata laboris.
Solo sed satis est oracula prodere verbo:
Ille Deus castâ nascetur virgine magnus.

Ex *Aria Montano:*

Tu pede prævalido calcabere, callide Serpens:
Nasceturq; humili summus in orbe Deus.
Quod nunc nemo videt verbum, quod tangere nemo
Nunc valet, humana hoc impetet hocce manus.

Ex *Lælio Cleopasso:*

Æternum verbum fiet palpabile: eritq;
Verus homo ex utero virginis, atq; Deus.
Iste, antique draco, vincet: Plutonia sceptra
Franget: & Infernas discutiet tenebras.
Hic Rex est, Judæa, tuus, quem pullus aselli
Sustinet: hoc laudes adveniente cane.

Ex *inscriptionibus Senensibus:*

Panibus simul quinque, & duobus piscibus hominum millia multa in heremo satiabit.

Ex *Ruillio:*

Et tu, Bestia, conculcaberis. Deus nascetur in mundo: Verbum invisibile reddetur palpabile, vel percutietur.

LIBYCA SIBYLLA.

Libyſſa vel libyca Eliſſa.

Vt genus e Libya, venit mihi nomen Eliſæ:
Mî cortina Clari ſerviit, atque Sami.

SECUNDO loco citatur Libyca, vel Libyſſa Sibylla à *M. Varrone*, quæ proprio nomine dicta eſt *Eliſſa*. Hanc nonnulli putarunt eandem eſſe, quam ſuperiùs oſtendimus fuiſſe filiam Dardani, & Neſonis Teucri filiæ, quæ proprio nomine vocata eſt Sibylla: à qua omnes poſtea Prophetiſſæ mulieres propter ſimilitudinem Enthuſiaſmi, & inſpirationem divinam Sibyllæ cognominatæ ſunt. Hæc Libyca diverſis in locis oracula reddidiſſe fertur. In Claro urbe Colophoniorum; unde in Delum trajecit: poſtea Delphos venit, poſtremò in Libyam. Bonam tamen vitæ partem tranſegit in Samo: de ea mentionem facit *Euripides in prologo Lamiæ*. Ea vixiſſe traditur ante Olympiadem octuageſimam, quo tempore Euripidem (qui eam citat) floruiſſe certum eſt. Alii illam Jovis ſive Apollinis filiam aſſerunt, ex Lamia Neptuni filia genitam: quod ſuperiùs alteri competere oſtendimus. Tanta eſt inter auctores diverſitas de nominibus, patria, & parentibus harum Sibyllarum, ut quod certum de iis ſtatui poſſit non habeamus.

Illa multa de exitio gentium prædixit propter idololatriam, & scelera, quibus iram DEI altissimi in se irritent:

Idolorum cultores.

Ἀλλὰ ταλαιπωροῦσι κακοὶ κακότητα μένοντες
Ὀργὴν ἀθανάτοιο, βαρυκτύπου Οὐρανίωνος·
Ἀντὶ Θεοῦ δὲ λίθους, καὶ κνώδαλα θρησκεύοντες,
Πολλὰ μάλ' ἄλλυδις ἄλλα φοβούμενοι, οἷς λόγος οὐδεὶς,
Οὐ νοῦς, οὐκ ἀκοή. Ἄγε μοὶ θέμις οὐδ' ἀγορεύειν
Εἰδώλων τε ἕκαστα, βροτῶν παλάμῃς γεγαῶτα.
Ἐξ ἰδίων δὲ κόπων, καὶ ἀτασθαλίων ἐπινοιῶν
Ἄνθρωποι δέξαντο Θεοὺς ξυλίνους, λιθίνους τε,
Χαλκοῦς τε, χρυσοῦς τε καὶ ἀργυρέους τε ματαίως
Ἀψύχους, κωφοὺς, καὶ ἐν πυρὶ χωνευθέντας
Ποιήσαντο μάτην γε πεποιθότες ἐν τοιούτοις.

Sed durantq́; maliq́; malum opperiuntur.
Iram immortalis, cœlestis, & altitonantis:
Próq; Deo lapides, & ficta animalia, multa
Relligione colunt trepidi, diversáq;, quorum
Non ullus sermo, mens nulla, auditio nulla est.
Singula nec fas est verbis simulacra referre
Mortali fabricata manu: quos namq; creavit
Humanæq; manus labor, atq; industria mentis,
Accepêre Deos stulti, saxóve, vel auro,
Ære, vel argento factos, lignóve dolatos.
Exanimos, surdos, conflatos ignis in æstu
Fecêre: atq; his frustrà commisêre salutem.

Prædixit & illa fore, ut CHRISTUS Dei Filius nasceretur: multáq; miracula editurum illum esse, quibus ejus divina potentia probabitur: Venturum tamen in manus impiorum, qui illum contumeliis, & opprobriis infinitis vexaturi essent, spinisq; coronaturi.

Miracula & passio Christi.

Πάντα λόγῳ πράσσων, πᾶσαν νοῦσον θεραπεύων,
Τοὺς ἀνέμους παύσει τε λόγῳ, στορέσει δὲ θάλασσαν
Μαινομένην, ποσὶν εἰρήνης πίστει τε πατήσας.
Εἰς ἐμπτύσματα φαρμακόεντα παρειὰς αὐτοῦ
Δώσει: καὶ εἰς μάστιγας ἁπλώσει θ' ἁγνὸν νῶτον.
Καὶ κολαφιζόμενος σιγήσει: μή τις ἐπιγνῷ
Τὶς, τίνος ὢν, πόθεν ἦλθεν. Ἵνα φθιμένοισι λαλήσῃ
Καὶ στέφανον φορέσει τὸν ἀκάνθινον.
Πλευρὰς τε νύξουσιν καλάμῳ διὰ τὸν νόμον αὐτῶν.

Cuncta jubens faciet, morbóq; medebitur omni,
Pacabit ventos dicto, sternétq; profundum
Insanum, placidis pedibus calcando, fidéque.
Ad virosa genas præbebit sputa pudentes:
Verberibusq; sacrum tradet proscindere tergum.
Pérq; feret tacitus colaphos, ne fortè sciatur
Quis sit, cujus sit, mortalibus unde locutum
Venerit: horrentemq; feret de vepre coronam.
Tum calamo compungent ilia legis
More suæ.

Idem quoque dictum fuit à Prophetis & ab Apostolo: *Deus Filium tradidit morti pro peccatis nostris.* Et apud Prophetam: *Ipse vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter transgressiones nostras: Sicut radix in terra sitiente, non est figura ejus, neq; claritas: & vidimus illum, & non habuit figuram, neq; decorem. Sed figura ejus sine honore, & deficiens præter cæteros homines. Homo in plaga positus, sciens ferre imbecillitatem, quia aversus est, & non est computatus. Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet: & non putavimus ipsum esse in dolore, & in plaga, & in vexatione. Livore ejus sanati sumus.*

Prophetam hunc secuta est Sibylla de CHRISTO loquens:

Οἰκτρὸς, ἄτιμος, ἄμορφος, ἐν οἰκτροῖς ἐλπίδα δώσει.

De CHRISTI patientia in afflictione *Esaias* alio loco dixit: *Sicut ovis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram trudentibus se sine voce, sic non aperuit os suum.*

Prædixit quoq; Sibylla mundi conflagrationem, judicium extremum, mortuorumq; resurrectionem, & vitam æternam piis & DEI cultoribus præparatam:

Πῦρ ἔσται κατὰ κόσμον ἐν ᾧ τόδε σῆμα τέτυκται
Ῥομφαῖαι, σάλπιγγες ἅμ' ἠελίῳ ἀνιόντι.
Κόσμος ἅπας μύκημα καὶ ὄμβριμον ἦχον ἀκούσει:
Φλέξει δὲ χθόνα πᾶσαν. Ἐπὰν δ' ὀλέσῃ γένος ἀνδρῶν,
Καὶ πάσας πόλιας, ποταμοὺς θ' ἅμα, ἠδὲ θαλάσσαν
Ἐκκαύσῃ. Τάδε πάντα κόνις ἔσετ' αἰθαλόεσσα.
Ἀλλ' ὅταν ἤδη πάντα τέφρη σποδόεσσα γένηται,
Καὶ πῦρ κοιμίσῃ Θεὸς ἄσβετον, ὥσπερ ἀνῆψεν,
Ὀστέα καὶ σποδιὴν αὐτὸς Θεὸς ἔμπαλιν ἀνδρῶν
Μορφώσει, στήσει δὲ βροτοὺς πάλιν ὡς πάρος ἦσαν,
Καὶ τότε δὴ κρίσις ἔσται ἐφ' ἧ δικάσει Θεὸς αὐτὸς
Κρίνων ἔμπαλι κόσμον. Ὅσοι δ' ὑπὸ δυσσεβίῃσιν
Ἥμαρτον θνητοὶ, τοὺς δ' αὖ πάλι γαῖα καλύψει.
Ὅσσοι δ' εὐσεβέουσι, πάλιν ζήσοντ' ἐπὶ γαῖαν,
Πνεῦμα Θεοῦ δόντος, ζωὴν θ' ἅμα καὶ βίον αὐτοῖς
Εὐσεβέσι. Πάντες δὲ τότ' εἰσόψονται ἑαυτούς.

Igni flagrabit mundus, signumq; dabunt hæc
Enses atq; tubæ simul, & sole exoriente
Terribilem sonitum, mugitumq; audiet omnis
Mundus: & exuret terram omnem torridus ignis.
Hinc genus humanum postquam delêrit, & omnes
Urbes, & fluvios exusserit, atq; profundum,
Omnia fient hæc mixtus fuligine pulvis.
Omnia sed postquam in cineres collapsa jacebunt,
Et Deus obruerit tantum qui accenderat ignem:
Inq; hominem Deus ipse iterùm formaverit ossa
Et cineres, mortalibus, ut fuerant revocatis,
Judicium tunc certò erit; in quo jus feret æquum
Ipse Deus mundi judex. At qui impietate,
Peccarint, iterùm injectâ tellure tegentur.
Contra iterùm in terris vivent pietatis amantes,
Ipsis dante Deo flatum, vitamq;, cibúmq;:
Séq; pii agnoscent omnes, seséq; videbunt.

 Ideò

Ideò paulò antè Sibylla exhortatione piâ monuerat homines, ut dum in vita essent, DEO inservirent omni pietate & justicia, neq; criminibus, & peccatis iram summi Numinis irritarent.

Ἀμέλεοι μετάθεσθε βροτοὶ τάδε, μήδε πρὸς ὀργὴν
Παντοίην ἀγάγητε Θεὸν μέγαν. Ἀλλὰ μεθέντες
Φάσγανα, καὶ στοναχὰς, ἀνδροκτασίας τε, καὶ ὕβρεις,
Ἐν ποταμοῖς λούσασθε ὅλον δέμας ἀενάοισι
Χεῖράς τ' ἐκτανύσαντες εἰς αἰθέρα, τῶν πάρος ἔργων
Συγγνώμην αἰτεῖσθε, καὶ δυσσεβίαις ἀσέβειαν
Πικρὰν ἰάσασθε. Θεὸς δ' ἕξει μετάνοιαν,
Οὐδ' ὀλέσει: παύσει δὲ χόλον πάλιν, εἴπερ ἅπαντες
Εὐσεβίην ἐρίτιμον ἐνὶ φρεσὶν ἀσκήσητε.

Exhortatio ad resipiscentiam.

Ah vos resipiscite stulti
Mortales, magnumq; Deum irritare cavete.
Ponite sed gladios, gemitus, cædésque, nefásque:
Et totum fluvio corpus mersate perenni.
Tum manibus passis ad sidera præteritorum
Poscite factorum veniam, sanaté que factis
Impia facta piis. Nam sic Deus ipse vicissim
Consilium vertet, neque vos excindet, & iram
Sedabit rursùm si vos modò mente coletis,
Qua nil gratius est illi, pietatis amorem.

Multa prædixit de impiis, qui iram DEI certò subituri sint, etiamsi in hac vita securi vivant, deliciis affluant, potestate reliquis sint formidabiles: in fine tamen sæculorum seriò quidem, sed malo magno suo, sentient DEI mandata non esse contemnenda: neque proximum injuriis & violentia opprimendum: Tunc torti horribilibus tormentis propter admissa peccata, pœnitentia inutili sese macerabunt, Deum ploratibus & gemitibus aures benignas non præbiturum.

Ex *antiquo Regio* codice versus hi Libycæ Sibyllæ adscribuntur:

Ecce Deus veniet, quo æternus tempore Princeps
Irradians sata læta viris sua crimina tollet.
Lumine clarescet cujus Synagoga recenti.
Sordida qui solus reserabit labra reorum:
Æquus erit cunctis: gremio Rex membra reclinet
Reginæ mundi, sanctus, per sæcula vivens.

De ea *Arias Montanus*:

Discutiet tenebras Lux alma, & vincula priscæ
Legis: vitæ Rex conspicietur homo.
Virgo hunc sancta dabit terris, gremioq; fovebit.
Pressus & hic miseris conferet auxilium.

Ex *Lælii Cleopassi Hydruntini* poëmatibus:

Quæ mentes hominum cæcas insania cepit?
Numen ab humanis impetitur manibus.
Agnus pro nobis sævas mactatur ad aras,
Hostia placatum reddidit ista Deum.
Nam qui depressus miserandâ clade videtur
Optatum miseris conferet auxilium.

Ex inscriptionibus Senensibus.

In manus inimicorum veniet. Dabunt DEO *alapas manibus incestis: miserabilis, & ignominiosus videbitur: & miserabilibus spem præbebit.*

De CHRISTO eadem quoq; dicit *Esaias:* quem ultrò subiturum opprobria, & injurias malorum ostēdit, ut homines pios ab opprobriis & morte æterna eximeret. *Dorsum meum,* inquit, *posui ad flagella, & maxillas meas ad palmas: faciem autem meam non averti à fœditate sputorum.*

De quo sic quoque *David Psalmo* 35. prophetizavit: *Congregata sunt super me flagella: tentaverunt me: & striderunt super me dentibus suis.*

Ex *Ruilio:*

Dies veniet, quibus Deus illuminabit crassitudinem tenebrarum: vinculum Synagogæ rumpetur. Homines tacebunt, & videbunt regem viventium. Et virgo Domina gentium eum gestabit gremio. Regnabit in misericordia: & tradetur in manus malorum. Colaphizabitur Deus, eritq; tanquam miser, & auxilium dabit miserabilibus.

Ex *Garsone:*

Ille quidem morbis pressos sanabit, & omnes
Firmos restituet læsos: cæciq; videbunt,
Incedent claudi: surdis audire licebit.
Expellet furias: oppressi morte resurgent.

De Sibylla Libyca consule *Suidam*, qui illam asserit scripsisse versibus divinationum & oraculorum libros. Neque est opus hic inserere, quæ prędixit de eversione urbium, & regnorum mutationibus, aliisque cladibus quibus à DEO irritato punietur mundus: ea leguntur passim in libris oraculorum Sibyllinorum, quæ Lector consulere poterit.

SAMIA

SAMIA SIBYLLA.

Samia Phyto sive Phygo.

Divino quoties pectus stimulatur ab oestro
Enthea fatidicis ora resolvo modis.

SAMIA hæc Prophetissa, teste *Eratosthene Cirenæo*, (qui Aristonis Chii & Callimachi Poëtæ discipulus fuit, *Platoq́; minor* suo tempore propter excellentem doctrinam, vocatus est) dicta est Phyto. Aliis Phygo: quod nomen se comperisse ait in annalibus Samiorum. Ea secundùm Eusebium, & Cassiodorum florebat Anno Mundi 3297. ante Christum 665. Eámq; appellat Herophilen, Athenis Principatum tenente Hippomene. *Ælianus lib.* 12. *variæ historiæ*, eam vixisse ait temporibus Numę Pompilii, circa 16. Olympiadem. *Georgius Cedrenus* illam appellat Samonæam; quam Prophetizatam esse asserit temporibus Joasię Regis Israël. Et alibi Darii Astyagis regno claruisse in Samo illam dicit. *Augustinus lib.* 18. *cap.* 24. de ea ita scriptum reliquit: *Numâ regnante Romæ, & apud Hebræos initio regni Manasse, à quo impio rege Esaias perhibetur occisus, Samiam fuisse Sibyllam ferunt. Hieronymus* quoq; *in Chronicis* Numæ tempore floruisse dicit Samonetem Herophilen.

At cùm omnes Sibyllæ uno ore clamarint & docuerint gentes unum esse ac solum Deum conditorem omnium cognoscendum & colendum. Hæc post Erythræam

thræam maximè omnium huic doctrinæ institit, avertens gentes crebris exhortationibus à cultu Dæmonum, & idolorum latria: & demonstrans omnia illa ficta Numina vanitate hominum constituta esse. Unum Solum Deum æternum, omnipotentem, vitæ auctorem metuendum, & honorandum proponit.

Αὐτὸς γὰρ μορφὰς ἀνδρῶν, καὶ νοῦν ἐτύπωσεν,
Καὶ λόγον ὀρθὸν ἔδωκεν, ἐπιστήμην τ' ἐδίδαξεν:
Ὀφθαλμοὺς ὁ πλάσας, καὶ ὦτα, βλέπων καὶ ἀκούων,
Καὶ πᾶν ἐνθύμημα νοῶν, πάντων τε συνίστωρ
Αὐτὸς ἐών, σιγῶν, καὶ ὕστερον αὐτὸς ἐλέγχων.
Καὶ ἐκπράξων ὅσσα λαθών γε βροτῶν τις ἔπραξεν.
Ἐλθὼν καὶ ἐπὶ βῆμα Θεοῦ θνητοῖσι λαλήσων,
Καὶ κωφοῦ ξυνιεὶς, ὁ οὐ λαλέοντος ἀκούων.
Καὶ πόσον ἐπὶ τὸ πᾶν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ὕψος,
Ἀρχὴν καὶ τέλος οἶδεν: ὃς οὐρανὸν ἔκτισε, καὶ γῆν
Πάντα γὰρ ἐξ αὐτοῦ, τὰ ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος οἶδε:
Μοῦνος γὰρ Θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν Θεὸς ἄλλος.

Idem nam species hominum, mentésque creavit:
Et docuit scire, & rationis munia recta,
Lumina qui finxit, quique aures, cernit, & audit.
Et tacet, & tandem convincet: supplicioque
Afficiet, quæcunque homines celata patrarint.
Cùm veniet solium ad Divinum jura daturus.
Qui nil dicentes, mutos, intelligit, audit.
Et quantùm tellus à cœli vertice distet,
Principium, finem, media omnia novit: ab ipso
Omnia sunt: Solus Deus est, neque est Deus alter.

Deus unus colendus.

Et alibi de Deo summo loquens dicit:

Εἷς Θεὸς, ὃς μόνος ἐστὶν, ὑπερμεγέτης, ἀγένητος.
Unus Deus, qui solus est maximus, non genitus.

Et hunc solum colendum, & honorandum asserit: quia totius mundi cœli & terræ, omniumq; creaturarum sit opifex.

Deus omnium rerum conditor.

Αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβεσθ' ἡγήτορα κόσμου.
Ὃς μόνος εἰς αἰῶνα, καὶ ἐξ αἰῶνος ἔτυχεν.
Illum igitur solum existentem colite opificem mundi,
Qui solus è sæculo, & in sæculum fuit, estq; futurus.

Cúmque CHRISTUM Filium DEI esse dixerit, excandescens in Judæam, quæ suum Regem non agnoverit, hoc addit:

Judæa suũ regem non agnovit.

Σοὶ δὲ μόνη Σοδομῖτι γαίη κακὰ πήματα κεῖται:
Αὐτὴ γὰρ σὺ ἄφρων τὸν σὸν Θεὸν οὐκ ἐνόησας
Παίζοντ' ἐν θνητοῖσι νοήμασιν: ἀλλὰ κ' ἀκάνθαις
Ἔστεψας στεφάνῳ, φοβερὴν τε χολὴν ἐκέρασας.
At solam Sodomæ tellus mala dira tenent te.
Namque Dei malè sana tui te notio fugit,
Sensibus humanis ludentis: namque coronam
De spinis illi posuisti, injuria major
Quò foret, & potum fudisti fellis amari.

Irridet postea vanitatem hominum, qui vero Deo relicto, Deorum falsorum typos ex materia corruptibili sibi effingunt: mutisque, surdis, & insensibilibus

ſimulachris ſacrificia conſtituunt, ac mente alienati iis ſtultè honores, & cultus divinos tribuunt.

Οἰκόνα δ' ἄνθρωποι θείαν ληφθεῖσαν ἀφ' ὕλης,
Χέρσιτε μορφώσαντες ἑαῖς εἴδωλον ἄναυδον
Δοξάζουσι λιταῖς καὶ θρησκείησιν ἀνάγνοις,
Τὸν Κτίστην προλιπόντες, ἀσελγείαις ἐλάτρευσαν:
Πάντες δ' αὐτοὶ ἔχοντες ἀχρήσιμα δῶρα θύουσι:
Χ' ὡς αὐτοὶ τίμας, τάδε χρήσιμα πάντα δοκοῦσι.
Θοίνῃ κνισσῶντες, ὡς τοῖς ἰδίοις νεκύεσσιν.
Σάρκας γὰρ τε καὶ ὀστέα μυελόεντα κάουσι,
Θύοντες βωμοῖς, καὶ Δαίμοσιν αἷμα χέουσιν.
Ἠδὲ λύχνους ἅπτουσι Θεῷ τῷ φῶτα διδόντι.
Χ' ὡς διψῶντι Θεῷ θνητοὶ σπένδουσι τὸν οἶνον,
Εἰς οὐδὲν μεθύοντες ἐπ' ἀχρήστοισι θεοῖσιν.

Vana ſunt idola.

Aſt homines ſylvis abſcindunt robur, & inde
Muta ſuis manibus Divûm ſimulachra figurant:
Quæ decorant ritu, libamentisq́ profanis.
Impurasq́ colunt nugas, Genitore relicto.
Omnésque aſſidui vaniſſima munera libant:
Et tamen hoc ipſum ſe rentur honore juvare.
Atq; dapes adolent, ut caſſos lumine paſcant.
Namque cremant carnes, & plenis oſſa medullis,
Et mactant aris, & placant ſanguine Manes.
Candelasq́ Deo accendunt, qui lumina donat.
Et tanquam ſitiat, vini libamina fundunt,
Mortales ebrii, qui numina vana fatigant.

Alibi proteſtatur ſe DEI veri vocem proferre, & fideliter communicare hominibus ad omnium ſalutem, ut inſtruantur, & ad pœnitentiam veniant errorum anteactorum: ad nullum fictitium Deum divertant, ſed illum Deum cognoſcant, qui eſt unicus, æternus, ingenitus, ſuæque Divinitatis participem habeat neminem. Dicit enim:

Εἷς μόνος εἰμὶ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν Θεὸς ἄλλος.

Unus ſolus ſum Deus, & non eſt Deus alius.

Id Prophetæ omnes, ſacræque literæ ubique inculcant populumque exhortantur ad pœnitentiam, & vitæ integritatem. Docentq; Deum Omnipotentem erga pœnitentes, & pietatis cultores miſericordem fore. Sic quoque ejus iram exarſuram in rebelles, reprobos, & impœnitentes. Eadem quoque omnes Sibyllæ ſeriò objiciebant hominibus: bella, terræmotus, incendia, famem, peſtem, ac reliquas ejuſmodi afflictiones à DEO immitti in mortale genus, ut homines à peccatis avocet, & eorum vitam emendet: potiſſimùm ut eos abducat ab idolorum impio cultu, cui ferè omnis mundus uſque ad inſaniam incumbebat. Ideò inter cæteras, Sibylla Erythræa his verbis utitur:

Exhortatio ad impios.

Πάντα γὰρ εἶδεν
Ἀθάνατος Σωτὴρ πανεπίσκοπος, ὅς μ' ἐκέλευσεν
Ἀγγέλλειν ὑμῖν, ἵνα μὴ φρεσὶν ἐξαπατῆσθε
Νήψατε τὰς κακίας ἀποκόψατε, μηδὲ βιαίως
Ἀλλήλους μάρνασθε μιαιφόνον ἦτορ ἔχοντες,
Αἵμασιν ἀνδρομέοις πολλὴν γαῖαν ἀρδεύοντες.
Αἰδέσθητε βροτοὶ τὸν Ὑπερμεγέθη, καὶ ἀτρεστον
Οὐράνιον Κτίστην Θεὸν ἄφθιτον, ὃς πόλον οἰκεῖ.

Namque salutis
Auctor inextinctus videt omnia, & omnia novit.
Qui mihi jussit, uti vobis hæc dicta referrem:
Exitio ne sit demens socordia vobis,
Discite justiciam, vitiis absistite, neve
Inter vos animis odia exercete cruentis,
Humano latè tingentes sanguine terram.
Immensum, invictum Numen, rerumq; parentem,
Cui domus excelso cœlo manet alta, timete.

Et alibi securitatem impiorum graviter punitum iri pronunciat. Introducit enim Erythræa Phœbas Patriarcham Noan monentem homines, ut resipiscerent, & à vitiis se subtraherent: Deum iratum statuisse omne genus hominum malum & corruptum generali diluvio perdere, & delere, nisi pœnitentia seriò & maturè ejus iram averterent, & illum placatum sibi conversione redderent. Dicit enim:

Ἄνδρες ἀπιστόκοροι μεγάλῳ βεβολημένοι οἴστρῳ
Οὐ λήσετ' Θεὸν ὅσ' ἐπράξατε. Πάντα γὰρ οἶδεν
Ἀθάνατος Σωτήρ. *& paulò post:*
Ἔσται γὰρ ὅτε κόσμος ὅλος ἀπερείσιος ἀνδρῶν
Ὕδασιν ὀλλύμενος, φοβερὰν ὀλολύξετ' ἀοιδήν. *& iterùm:*
Ὦ μέγα δείλαιοι, κακοήτερες, ἄστατοι ἄνδρες
Αἰδοίην προλιπόντες, ἀναιδείην παθέοντες,
Ἁρπασιαῖοι τύραννοι, ἁμαρτωλοί τε βίαιοι,
Ψεῦσται, ἀπιστοκόροι, κακοπράγμονες, οὐδὲν ἀληθεῖς,
Λεκτροκλόποι θ', ὑρεαπλόγοι, δύσφημα χέοντες,
Οὐκ ὀργήν τε Θεοῦ δειδιότες Ὑψίστοιο:
Εἰς γενεὴν πέμπτην πεφυλαγμένοι ἐξαπολίσαι
Οὐ κλάετ' ἄλλυδις ἄλλος ἀπηνέες ἀλλὰ γελᾶτε.
Σαρδόνιον μείδημα γελάσετε ὁππόταν ἥξῃ
Τοῦτο, λέγω τὸ Θεοῦ φοβερὸν καὶ ἐπήλυτον ὕδωρ.
O miseri, mentis pravæ, mutabile vulgus,
Quæ facitis Deus haud ignorat: namque salutis
Auctor inextinctus videt omnia, & omnia novit.
Tempus erit, quando totus delebitur undis
Orbis, & humanum genus (heu horrete minantem)
De cœloq; Dei magni vos opprimet ira. Item:
O multùm miseri, perversiq; instabilesq;,
Quos juvat extincto vitam fœdare pudore,
Raptores, violenti, importunique tyranni,
Mendaces, pravi studiosi, perfidiosi,
Detrectatores, mœchi scelerata ferentes,
Nil formidatis supremi Numinis iram,
Quæ vos ad quinti pœnas jam destinat ævi.
Non fletis passim, duri? ridetis, inepti?
Sardonium risum ridebitis, horrida quando
Quam dico, torrensq; Dei vos opprimet unda.

Et de præmiis bonorum, pœnisque impiorum ita loquitur.

Ἄφθαρτος Κτίστης αἰώνιος αἰθέρα ναίων
Τοῖς ἀγαθοῖς ἀγαθὸν προφέρων πολὺ πλείονα μισθὸν:

Τοῖς δὲ κακοῖς, ἀδίκοις τε χόλον καὶ θυμὸν ἐγείρων,
Καὶ πόλεμον, καὶ λοιμὸν, καὶ ἄλγεα δακρυόεντα.

Auctor inextinctus, æternus, in æthere degens,
Et multò majora bonis bona præmia reddens.
Injustosq; malósque ira pœnisque coërcens.
Immittens bellum, pestem, tristésque dolores.

Omnia oracula hoc unum & idem continent, ut assiduis exhortationibus impios ad morum correctionem adducant.

Ex *libro regio* excerptum ad Samiam refertur:

Ecce dies, nigras tollet quæ læta tenebras
Mox veniet, solvens nodosa volumina vatum.
Gentis Judææ, referunt ut carmina plebis.
Tunc poterunt clarum viventum tangere regem:
Humano quem virgo sinu inviolata fovebit.
Annuit hoc cœlum, rutilantia sidera monstrant.

Ex *Aria Montano*:

Sulta tuum Judæa Deum cur noscere cessas?
Cur tibi felices abjicis ipsa dies?
Cur huic pungentem nectisque parásque coronam?
Cur misces Domino pocula amara tuo?

Ex *Lælio Cleopasso*.

Crudelis Judæa, malo stimularis ab œstro:
Contemnis regem cur furiosa tuum?
Morti damnatum potu satiabis aceti?
Próque cibo fellis dira aconita dabis?
Spinosóque caput sacrum diademate vincis?
Væ miseræ! summi est iste Propago Dei.

Ex *inscriptionibus Senensibus*:

Tu enim, stulta Judæa, Deum tuum non cognovisti ludentem mortalium mentibus: sed etiam spinis coronasti eum, horridumq; fel miscuisti.

HELLESPONTIACA SIBYLLA.

Hellespontiaca Demo vel Diphobe.

Marpesso orta feror celebrato in Troade vico
Phoebas Apollineo clara ministerio.

OCTAVAM hanc Sibyllam Hellespontiacam *Heraclides Ponticus* Platonis & Aristotelis auditor scribit natam fuisse Marpessi, quod est oppidum Troadis prope Gergethium: eamq; vixisse Cyri ac Solonis tempore: Anno nempe mundi 3403. Ante CHRISTUM 559. Ea olim propter patriam vocata est Marpesia nomine Demo. Quidam Deiphobem Glauci filiam, eamq; esse volunt, quam Æneas consuluit, cùm ex Troade venisset in Italiam. Sed superiùs ostendimus Deiphoben fuisse Cumæam: Quidam hanc non ex Marpesso, sed ex Marmisso vico Troadis ortam volunt: sed controversia hæc levis est, cùm duo illa nomina idem oppidum significant. Eamq; oracula reddidisse fama celebri Olympiade sexagesima certum est.

Ea prædixisse fertur CHRISTUM æternum DEI æterni Filium esse:

Ἀθανάτȣ μέγαν Υἱὸν ἀοίδμȣ ἐκ φρενὸς αὐδῶ:
Ὧ θρόνον Ὕψισ͂ Γενέτης παρέδωκε λαβέσθαι

Μήπω γεννηθέντος: ἐπὶ δὲ σάρκα τὸ δισσὸν
Ἠγέρθη, προχοαῖς δ' ἀπολουσάμενος ποταμοῖο
Ἰορδάνου.

Æterni magnum natum cano pectore ab imo,
Cui solium Genitor tribuit Supremus habendum
Nondum progenito. Siquidem de corpore duplex
Extitit. Est autem prolutus fluctibus amnis
Jordani.

In CHRISTI adventu cecinit homines fruituros omnium rerum ubertate, & felicitate, qualis fuit olim tempore aurei sæculi:

Καὶ τότε δὴ χαρὰν μεγάλην Θεὸς ἀνδράσι δώσει:
Καὶ γὰρ γῆ, καὶ δένδρα, καὶ ἄσπετα θρέμματα γαίης
Δώσουσιν, καρπὸν τὸν ἀληθινὸν ἀνθρώποισι,
Οἴνου καὶ μέλιτος γλυκέος, λευκοῦ τε γάλακτος,
Καὶ σίτου, ἅπερ ἐστὶ βροτοῖς κάλλιστον ἅπασι.

Tunc quoque gaudium magnum Deus mortalibus dabit,
Nam & terra: & arbores,
Dabunt fructum verum hominibus.
Vini, & mellis dulcis, albiq; lactis,
Et frumenti, ut est optimum mortalibus.

Hanc rerum omnium ubertatem, describit pluribus versibus Erythræa Sibylla, *lib. oraculorum* 3.

Γῆ γὰρ παγγενέτειρα βροτοῖς δώσει τὸν ἄριστον
Καρπὸν ἀπειρέσιον σίτου, οἴνου, καὶ ἐλαίου:
Αὐτὰρ ἀπ' οὐρανόθεν μέλιτος γλυκεροῦ ποτὸν ἡδὺ
Δένδρεά τ' ἀκροδρύων καρπὸν, καὶ πίονα μῆλα.
Καὶ βόας, ἔκ τ' ἀρνῶν ἄρνας, αἰγῶν τε χιμάρρους.
Πηγάς τε ῥήξει γλυκερὰς λευκοῖο γάλακτος:
Πλήρεις δ' αὖτε πόλεις ἀγαθῶν, καὶ πίονες ἀγροὶ
Ἔασοντ': οὐδὲ μάχαιρα κατὰ χθονὸς, οὐδὲ κυδοιμὸς,
Οὐδὲ βαρυστενάχουσα σαλεύσεται οὐκ ἔτι γαῖα.
Οὐ λιμὸς, καρπῶν τε κακορρήτειρα χάλαζα.
Ἀλλὰ μιν εἰρήνη μεγάλη κατὰ γαῖαν ἅπασαν.
Ἀνθρώποις τελέσειεν ἐν οὐρανῷ ἀστερόεντι
Ἀθάνατος θ', ὅσα πέπρακται δειλοῖσι βροτοῖσιν.
Αὐτὸς γὰρ μόνος ἐστὶ Θεὸς, κ' οὐκ ἔστιν ἔτ' ἄλλος.

Nam terra omniparens, fruges mortalibus almas
Edet inexhaustas olei, vinique, cibique.
Dulciaque ex alto cœlo rorantia mella,
Arboreos fructus, nitidas pecudésque, bovésque,
Agnos, atque agnas pingues, hædósque caprarum,
Et niveo fontes erumpent lacte suaves,
Oppida plena bonis, & pinguia culta vigebunt.
Nec gladios metuet, nec belli terra tumultus.
Nec tremefacta gemet nutanti pondere tellus.
Nec bellum, nec erit sentorum squalor agrorum.
Aut famis, aut fruges vastantis grandinis horror.
Verum pax terris florebit in omnibus alta:

Admetasq; dati regem rex diliget ævi.
Communémque Deus toto componet in orbe
Æternus legem, cœli qui sidera torquet.
Quæ quicquid facient mortales lance librabit,
Nam solus Deus est, & nescit habere secundum.

Non absimilia his prædixit Sibylla Cumæa, quæ *Vergilius Ecloga* 4. *Pollionis* recitat.

Hæcquoque Hellespontiaca, sicut & cæteræ, venturum mundi finem prophetizavit: ac DEI Filium futurum judicem vivorum & mortuorum: reddituúmque unicuique secundum opera sua.

Mundi finis.

Ἔσται γάρ τε τοσοῦτον ἐπὶ χθονὶ μαινόμενον πῦρ·
Ὅσσον ὕδωρ ῥεύσει, καὶ ἐξολέσει χθόνα πᾶσαν.
Φλέξει ὄρη, καύσει ποταμοὺς, πηγάς τε κενώσει·
Ἔσται κόσμος ἄκοσμος ἀπολλυμένων ἀνθρώπων·
Καιόμενοι δὲ κακῶς τότε τλήμονες ἐμβλέψουσιν
Οὐρανὸν, οὐκ ἄστροις ἀλλ' ἐν πυρὶ κεκμηῶτα.

Tantus enim terris insaniet ignis, aquæ vis
Quanta fluit: Terram delebit funditùs: uret
Montes, siccabit fontes, fluviósque cremabit:
Mundus erit jam non mundus: populiq; peribunt:
Heu miseri ardentes, & cœlum suspicientes!
Cœlum non astris rutilum, sed àb igne laborans.

Deus ad judicium veniet, ut judicet mundum universum:

Judicium extremum.

Αὐτὸς Παντοκράτωρ ὅταν ἐλθὼν βήματι κρίνῃ
Ζώντων καὶ νεκύων ψυχὰς, καὶ κόσμον ἅπαντα.
Κ' οὔτε γονεῖς τέκνοισι φίλοι, οὐ τέκνα γονεῦσι
Ἔσσονται, διὰ δυσσέβειαν, καὶ θλῖψιν ἄελπτον.

Cùm Pater Omnipotens veniet, sólióque sedebit,
Ut vivos functosq;, & totum judicet orbem,
Tunc nec amicus erit nato pater, ipséve patri
Filius, ob subitos casus, atque impietatem.

De civitate renovata post mundi exitium, in qua regnabunt justi æterna beatitudine, & felicitate, hoc modo locuta est:

Καὶ πόλιν ἣν ἐποίησε Θεὸς αὐτὴν ἐποίησε
Λαμπροτέραν, ἄστρων, καὶ ἡλίου, ἠδὲ σελιώνης.

Et civitatem quam fecit Deus, ipsam fecit
Splendentem astris, & Sole, & Luna.

Cum DEO regnabunt justi, in vita permanente in æternum:

Κλῦτε δέ μοι μέροπες Βασιλεὺς αἰώνιος ἄρχει.

Prædixerat hæc quoque CHRISTI passionem, & tenebras, quæ in illius morte medio die sine ulla naturali causa contigerunt:

Αὐτὸς γὰρ πάντων ἀκοὴ, καὶ νοῦς, καὶ ὅρασις,
Καὶ λόγος ὁ κτίζων μορφὰς, ᾧ πάντ' ὑπακούει,
Καὶ νεκύας ζώζων, πᾶσαν τε νόσον θεραπεύων·
Εἰς ἀνόμων χεῖρας, καὶ ἀπίστων ὕστατον ἥξει.
Καὶ δώσουσι Θεῷ ῥαπίσματα χέρσιν ἀνάγνοις.
Εἰς δὲ βρῶμα χολὴν εἰς δίψαν ὄξος ἔδωκαν.

Τῆς ἀφιλοξενίης ταύτης τίζουσι τράπεζαν.
Ναοῦ δ' σχισθῇ καταπέτασμα, καὶ ἤματι μέσσῳ
Νὺξ ἔσται σκοτόεσσα πελώριος ἐν τρισὶν ὥραις.

Ipse cunctorum auditus, & mens, & visus
Et sermo creator formarum, cui omnia parent.
Qui morte solutos servat, qui omnem morbum sanat.
Hunc tandem nactæ scelerata & perfidiosæ
Contundent alapis palmæ (proh crimina!) Divum.
Felle fames ejus, sitis illudetur aceto.
Hanc apponet ei, tunc scilicet hospita mensam:
Scindetur templi velum: mediumq́ue diei
Nox tenebrosa tribus premet admirabilis horis.

De his tenebris, quæ in morte Servatoris contigerunt, ita loquitur *Amos Propheta: Et erit in illa die, dicit Dominus, Occidet sol meridie: & obtenebrabitur dies lucis.* Idem quoque notat *Hieremias: Exterrita est quæ parit, & tæduit animæ, quia occidit sol ei, cùm adhuc medius esset dies.*

De hac quoque Eclipsi ferunt ita locutum Philosophum; cùm videret obtenebratum solem præter interventum Lunæ, aut alterius corporis, in admirationem raptus exclamavit: Aut Deus patitur, aut rerum Natura deficit.

Eversionem & ruinam Urbium Asiaticarum prævidit, & his verbis enunciavit Sibylla:

Ἀλλὰ τί δή μοι ταῦτα νόος σοφὸς ἐγγυαλίζει;
Ἄρτι γὰρ σε τλήμων Ἀσίη κατοδύρομαι οἰκτρῶς,
Καὶ γένος Ἰώνων, Καρῶν, Λυδῶν πολυχρύσων.
Αἲ αἲ Σάρδεις: αἲ αἲ πολυήρατε Τράλλις.
Αἲ αἲ Λαοδίκεια καλὴ πόλι: ὡς ἀπολεῖσθε,
Σεισμοῖς ὀλλύμεναί τε, καὶ εἰς κόνιν ἀλλαχθεῖσαι.
Ἀσία τῇ δνοφερῇ, Λυδῶν τε πολυχρύσων
Ἀρτέμιδος σηκὸς Ἐφέσου πηγνύμενος
Χάσμασι καὶ σεισμοῖσι ποθ' ἥξεται εἰς ἅλα δεινήν,
Πρηνὴς ὡς ὅτε νῆας ἐπικλύζουσι ἄελλαι:
Ὕπτια δ' οἰμώζει Ἔφεσος κλαίουσα παρ' ὄχθαις,
Καὶ νηὸν ζητοῦσα, τὸν οὐκέτι ναιετάοντα.

In Urbes Asiæ.

Verùm quid tandem sapiens mihi suggeret hæc mens?
Tete, Asia infelix, tristi deploro querela.
Ionumq́ genus, Carumq́, auroq́ scatentum
Lydorum. Heu Sardis, heu multùm Trallis amœna!
Heu Laodicea urbs pulchra! Peribitis ergo
Motibus eversæ terræ, pulvisq́ redactæ
Asia caliginosæ Lydorum auroq́ potentum.
Ast Ephesi structum Dianæ nomine fanum
Motibus, & vasto subter mare sidet hiatu
Præceps, ut naves rumpunt si quando procellæ.
Et lacrymas Ephesus recubans ad littora fundet:
Et quod erit nusquam templum gemebunda requiret.

Gergethii hanc Phœbadem suæ urbi attribuunt: cujus effigiem in suis monetis sculpere erant soliti, una cum sphynge: qua ostendebant Prophetissam hanc suam multa sacra mysteria per obscura ænigmata hominibus communicasse.

Illi dantur sequentes versus ex *codice regio* deprompti:

Dum

Dum meditor quondam, vidi decorare puellam
Eximio (castam quòd se servasset) honore.
Munere digna suo, & Divino munere visa,
Quæ sobolem multo pareret splendore micantem.
Progenies summi speciosa, & vera Tonantis,
Pacifica mundum qui sub ditione gubernat.

Ex *Lælii Cleopassi Hydruntini* poëmatibus:

Virgo, cui cedunt ullo sine lilia nævo,
Electa es magnum ut sis paritura Deum.
Ille sacrum effundet suscepta morte cruorem,
In quo certa hominum sanguine posta salus.
Post triduum quoniam devictâ morte resurgens,
Æterno regnat cum Genitore Deus.

Ex *Aria Montano:*

Dixerat hæc: Summa è cœli Deus optimus arce
Curabit mites, respicietq́; pios.
Humanoq́; habitu veniet de virgine natus
Hebræa, in terris conspiciendus homo.

Ex *inscriptionibus Senensibus.*

In cibum fel, in potum dederunt acetum. Hanc inhospitalitatis monstrarunt mensam. Templi verò scindetur velum: & medio die nox erit tenebrosa tribus horis.

Ex *Ruillio:*

Ex alto cœli palatio Deus humilitatem suorum servorum despexit, & nascetur ex Hebræa virgine, & patietur pro peccatis nostris.

Ex *Garsone:*

Ille Dei Legem complebit, non violabit,
Persimilem formam referens, & cuncta docebit.

PHRYGIA SIBYLLA.

Responsis quondam celebrata est Ancyra nostris,
Concepto incalui quando animata Deo.

COELIVS *Rhodiginus lib.* 14. *cap.* 1. dicit, hanc Phrygiam Phœbadem proprio nomine vocatam fuisse Sibyllam; ubi scribit, *Dardanum Samothraciâ relictâ in Phrygiam venisse ad Teucrum regem, cujus filias duas uxores duxit Batiam, & Nesonem: ex Nesone nata est filia fatidica, quæ spiritu fatidico, & divino afflata, populis sciscitantibus responsa de futuris pronunciabat, nomine proprio dicta Sibylla: quapropter summo honore culta est in Asia, propter communicationem, quam credebatur habere cum Apolline, qui illi inspirabat oracula admiranda.* Ea ut plurimùm responsa sua dedit Ancyræ, quæ est urbs Asiæ minoris, inter Paphlagoniam & Galatiam. Lege de ea *Lactantium lib.* 1. *Divinarum institutionum, cap.* 6. Pythonem habere credita est, hoc est, Apollinem familiarem, qui Genius Pythius, vel Dæmon vocabatur, cujus instinctu vaticinabatur futura. De quo ita scribit *S. Ambrosius, commentario in Epistolam ad Corinthios cap.* 2. *Spiritus mundi hic est, per quem corripiuntur fanatici, qui sine Deo sunt. Est enim inter mundanos Spiritus potior: unde solet conjecturis quæ mundi sunt divinare, quem Pythonem appellant.*

Ambrosius de Pythone

Hic

Hic est qui per verisimilia fallitur, & fallit. Hic est qui per Sibyllam locutus est sensum nostrorum secutus, locum volens inter cœlestes habere. Superiùs in historia Apollinis diximus illum sibi divinitatem attribuisse, cùm unum quidem Deum summum, æternum, omnipotentem, ingenitum, in igne habitantem confitetur, quia id negare non poterat: sed se huic Divinitati summæ participem quoquo modo statuit, dum ita de seipso loquitur:

Μικρὰ δὲ Θεοῦ μερὶς Ἄγγελοι ἡμεῖς.

Parva autem Dei pars Angeli sumus.

Neque tantùm Delphis, aut in Delo, ubi præcipuæ sedes erant Apollinis, sed etiam multis aliis in locis Phœbades istæ Sibyllæ prophetizabant Pythone intra se recepto. De qua ita *Jamblichus* ad Porphyrium scribit: *Sibylla in Delphis duplici ratione Deum suscipere solita est. Aut enim per tenuem Spiritum, & ignem, qui alicubi ex ore quodam antri prorumpebat: aut ipsa etiam in adyto sedens super æneam sellam, quæ tripes, vel quadrupes foret, Numinique dicata: & utrobique divino illo Spiritu acta fundebat vaticinia. Itaque cùm plurimus ignis ex antro evolans vati undique circumfunditur, eámque suo numine repletam agitat: aut item sacratæ sedi adhæret; per quam Deo afflata in vaticinia erumpit:* *Jamblichus de Sibylla.*

Phrygiam hanc ferunt CHRISTI nativitatem secundùm carnem ex virgine Maria prædixisse, quam illi Angelus DEI annunciavit:

Ὑστατίοις τε χρόνοις χθόνα ἠμείψατο *
Καὶ βραχὺς ἐλθὼν Παρθένου ἐκ Μαρίας λαγόνων τε *Christus ex virgine natus.*
Ἐξανέτειλε νέον φῶς *
Οὐρανόθεν δὲ μολὼν βροτέην ἐνεδύσατο μορφὴν
Πρῶτα μὲν οὖν Γαβριὴλ σθεναρὸν δέμας ἁγνὸν ἐδείχθη.
Δεύτερα καὶ κούρην Αὐτάγγελος ἔννεπε φωνῇ.
Δέξαι ἀχράντοισι Θεὸν σοῖς ὦ Πάρθενε κόλποις.
Ὣς εἰπὼν, ἐμπνεῦσε Θεὸς χάριν, ἡ δ' ἀεὶ κούρη
Τὴν ἄρα τάρβος ὁμοῦ θάμβος θ' ἕλεν ἐξαΐουσαν:
Στῆ δ' ἄρ' ὑποτρομέουσα, νόος δ' οἱ ἐπτοίητο
Παλλομένης κραδίης, ὑπ' ἀγνώστοισιν ἀκουαῖς.

Temporibúsque petit postremis terram *
Et brevis egressus Mariæ de virginis alvo
Exorta est nova lux. *
E cœlo veniens mortales induit artus.
Ac primùm corpus Gabriel ostendit honestum
Nuncius, hinc tali affatur sermone puellam:
Accipe, virgo, Deum gremio intemerata pudico.
Sic ait: ast illam cœlestis gratia molli
Leniit afflatu. Tum virginitatis amatrix
Perpetuæ, magno subitò correpta stupore,
Atque metu, trepidâ pressit formidine mentem,
Ignotis verbis commoto corde tremiscens.

Annunciavit etiam CHRISTUM mortem passurum pro nobis, descensurum ad inferos, ac tertio die resurrecturum:

Ἥξει δ' εἰς Ἀΐδην ἀγγέλλων ἐλπίδα πᾶσι. *Christi resurrectio.*
Καὶ θανάτου μοῖραν τελέσει τρίτον ἦμαρ ὑπνώσας:
Καὶ τότ' ἀπὸ φθιμένων ἀναλύσας εἰς φάος ἥξει.
Πρῶτος ἀναστάσεως κλητοῖς ἀρχὴν ὑποδείξας.

Πρῶτα δὲ τοῖς ἰδίοις φανερὸς τότε κύριος ἔσται
Σάρκινος, ὡς πάρος ἦν, χερσίν τε ποσίν τ' ἐπιδείξει
Τέσσαρα τοῖς ἰδίοις ἴχνη πηχθέντα μέλεσσιν.

Devenietque (bonam spem portans omnibus) Orcum,
Et tridui somno peraget mortalia fata.
Tum demum linquet Manes, lucémque reviset
Prima resurgendi Lectis vestigia monstrans.
Porrò suis primum Dominus patefiet, eritque
Corporeus, sicut fuit ante, manusque pedésque
Ostendétque impressa suis vestigia membris Quatuor.

Protestatur etiam se ex DEI præcepto annunciare omnibus impiis iram divinam propensam imminere iis, qui non resipiscent:

Ira Dei in impios.

Ἐρχομένης ὀργῆς μεγάλης ἐπὶ κόσμον ἀπειθῆ
Ἔσχατον εἰς αἰῶνα Θεοῦ μηνύματα φαίνω,
Πᾶσι προφητεύουσα κατὰ πόλιν ἀνθρώποισι.

Terribiles toti mundo Divinitùs iras
Postremi sæcli venturas tempore pando:
Omnibus humanis effando futura per urbes.

In Idololatras invehitur: illisque furorem DEI summi instare ostendit brevi, in ultionem impietatis illorum:

Ταῦτα μὲν Αἰγύπτῳ Θεὸς ἔννεπεν ἐξαυδῆσαι:
Ὑστατίῳ καιρῷ ὅτε πάγκακοι ἄνδρες ἔσονται:
Ἀλλὰ ταλαιπωροῦσι κακοὶ κακότητα μένοντες.
Ὀργὴν Ἀθανάτοιο βαρυκτύπου Οὐρανίωνος.
Ἀντὶ Θεοῦ δὲ λίθους, καὶ κνώδαλα θρησκεύοντες:
Πολλὰ μάλ' ἄλλυδις ἄλλα φοβούμενοι, οἷς λόγος οὐδεὶς
Οὐ νοῦς, οὐκ ἀκοή.
Ἐξ ἰδίων δὲ κόπων καὶ ἀτασθαλίων ἐπινοιῶν
Ἄνθρωποι δέξαντο Θεοὺς ξυλίνους, λιθίνους τε,
Χαλκοῦς τε, χρυσοῦς τε, καὶ ἀργυρέους τε ματαίως,
Ἀψύχους, κωφούς, καὶ ἐν πυρὶ χωνευθέντας
Ποιήσαντο, μάτην γε πεποιθότες ἐν τοιαύτοις.

In Idololatras.

Hactenus Ægypto Deus hæc me dicere jussit:
Tempus ad extremum, quo gens humana futura est
Pessima: sed durántque, malíque malum opperiuntur
Iram immortalis, cœlestis, & altitonantis:
Próque Deo lapides, & ficta animalia multa
Relligione colunt trepidi, diversáque: quorum
Non ullus sermo, mens nulla, auditio nulla est.
Quos nempe creavit
Humanæque manus labor, atque industria mentis,
Accepêre Deos stulti, saxóve, vel auro,
Ære, vel argento factos, lignóve dolatos,
Exanimos, surdos, conflatos ignis in æstu.

Judicium postremo sæculo futurum est: quo Deus æterno sedens tribunali judicabit reges, omnésque homines:

Judicium Dei.

Ταρτάρεον δὲ χάος τότε δείξει γαῖα χανοῦσα.
Ἥξουσιν δ' ἐπὶ βῆμα Θεοῦ βασιλῆες ἅπαντες.

Terra tunc candens ostendet Tartareum chaos,
Venientque ad tribunal Dei reges omnes.

Signa tamen & portenta præcedent, quæ de cœlo innotescent, & adventum Domini hominibus annunciabunt:

Σάλπιγξ οὐρανόθεν φωνὴν πολύθρηνον ἀφήσει.
Tuba de cælo vocem lamentabilem emittet.

Et ut superiùs dictum est de iisdem venturi Judicii signis:

Ἐν ᾧ τόδε σῆμα τέτυκται
Ῥομφαῖαι, σάλπιγγες ἅμ' ἠελίῳ ἀνιόντι
Κόσμος ἅπας μύκημα, καὶ ὄμβριμον ἦχον ἀκούσει.
Signúmque dabunt hæc
Enses, atque tubæ simul, & sole exoriente
Terribilem sonitum, mugitúmque audiet omnis Mundus.

Mali atque impii pœnis æternis involuti cruciabuntur:

Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ψυχαὶ βρύξουσιν ὀδοῦσι.
Τῶν ἀνόμων ψυχαὶ ὀλολυγμοῖσί τε φόβῳ τε,
Τικόμεναι ὑπὸ λιμῷ, δίψῃ· λοιμῷ τε, φόνοις τε,
Καὶ καλέουσι καλὸν τὸ θανεῖν, καὶ φεύξετ' ἀπ' αὐτῶν.
Humanæque animæ frendebunt dentibus omnes:
Vexabuntque malos ululatus, atque timores:
Cædibus, atque siti, fame, pestéque deficientes.
Optandumque mori dicent, fugiétque vocantes.

Fusiùs has impiorum pœnas describit Erythræa *lib.* 2. ubi ait:

Ὀργὴ ἀπουρανίοιο, καὶ ἀφθάρτοιο Θεοῖο
Κίονι περιαπελάσειεν, ὅπου πυρὶ κύκλον ἅπαντα
Ἀκάματος ποταμὸς ῥεῖ πυρός: αὐτοῦ δ' ἅμα πάντας
Ἄγγελοι ἀθανάτοιο Θεοῦ τοῦ αἰὲν ἐόντος
Ἐν φλογίναις μάστιξι, καὶ ἐν πυρίναις ἁλύσεσι
Δεσμοῖς ἀρρήκτοισι περισφίγξαντες ὕπερθεν
Δεινοτάτως κολάζουσιν. Ἔπειτα ὑπὸ νυκτὸς ἀμολγῷ
Ἐν γεέννῃ θηρσὶν ὑπὸ ταρταρέοισι βαλοῦνται
Πολλοῖς δειμαλέοισιν, ὅπου σκότος ἐστὶν ἄμετρον.
Hos immortalis incorruptique columnæ
Ira Dei affiget, quam circuit undique flumen
Indefesso igni manans: & eos simul omnes
Æterni Patris Genii nunquam intereuntis
Ignitis flagris, inflammatisque catenis
Insuper infractis vinclis, arctisque revinctos
Diris torquebunt pœnis. Dein noctis in umbra
Objicient monstris sub Tartara tetra gehennæ
Multis horrendis, ubi nox tenebrosa perennat.

Subjicit & præmia immensa, quibus pios cumulabit Deus, & beabit eos, qui justè vixerint in vita æterna.

Τοὺς δ' ἄλλους, ὁπόσοις τε δίκη, καλά τ' ἔργα μέμηλεν,
Ἠδὲ καὶ εὐσεβίη τε, δικαιότατοί τε λογισμοί,
Ἄγγελοι αἰρόμενοι διὰ αἰθομένου ποταμοῖο

Piorum merces.

Εἰς φάος ἄξουσιν, καὶ εἰς ζωὴν ἀμέριμνον.
Ἔνθα πέλει τρίβος ἀθάνατος μεγάλοιο Θεοῖο.
Ἄλλοις ἀποστήσας πέμψει διὰ λαὸν ἑαυτοῦ.
Εἰς ζωὴν ἑτέραν, καὶ αἰώνιον ἀθανάτοισιν
Ἠλυσίῳ πεδίῳ.

Ast alios, qui jus æquum coluêre, bonumque,
Et quibus & pietas, & mens fuit optima cordi,
Sublatos Genii rapidum per fluminis æstum
Ducent in lucem, & securæ munera vitæ.
Immortalis ubi magni via trita Tonantis.
Perque suos aliam in vitam mandabit, eamque
Æternam nullo morituris tempore, campo
Scilicet Elysio.

Fient enim hæc omnia post resurrectionem mortuorum. Dum omnes homines in sua carne restituti coram Deo comparebunt:

Resurrectio mortuorũ.

Καὶ τότε ἀναστήσας νεκροὺς μοιρῶν ἀναλύσας
Καὶ θανάτου κέντρον.

Et tunc excitans mortuos Parcarum fata resolvet,
Et mortis aculeum.

Hanc mortuorum resurrectionem inculcare videtur Prophetissa Sapiens, quòd suo tempore, multi Philosophi, qui animarum immortalitatem non negabant, impassibiles tamen eas, immunésque à doloribus asserebant, postquam separatæ essent à corporibus: quorum tamen resurrectionem irridebant. Pauci enim fuerunt inter antiquos qui hanc resurrectionem admiserint, impossibile judicantes corpora tot sæculis consumpta, & redacta in terram, vel à feris devorata, & in vorantium substantiam conversa, sicut cætera alimenta, redire posse in integrum. Sibylla, ut horum opiniones falsas refutaret, ostendit Deum omnipotentem, qui ex nihilo omnia creavit, ex creatis labefactatis posse restaurare opus perfectum. Animas verò, licèt sua tenuitate, neque videri neque sentiri possint, DEO tamen qui potest omnia, comprehensibiles esse: qui sceleratos judicabit secundùm peccata, quæ admiserint in vita: idque non ignotum fuit *Vergilio*, qui *sexto Æneïdos* ita loquitur de animalibus, quæ in mortalibus his corporibus habitant.

Animas post mortẽ impassibiles impii judicant.

Igneus est illis vigor, & cœlestis origo;
Seminibus quantum non noxia corpora tardant,
Terreníque hebetant artus, moribundáque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque: nec auras
Respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.
Quin & supremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes: penitúsque necesse est
Multa diu concreta modis coalescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterúmque malorum
Supplicia expendunt. Aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Scilicet corporibus.

Sed hîc neque *Vergilii* auctoritate, neque aliorum Gentilium Philosophorum documentis opus habemus, ad probandum malos & impios gravissimis suppliciis punitum iri: Sacræ id literæ, ac Prophetæ hoc ubique inculcant hominibus, illos ad pœnitentiam peccatorum revocantes. Et ipsa veritas JESUS CHRISTUS Serva-

Servator noster testatur se dicturum impiis, qui coram ejus tribunali post resurrectionem postremam sistentur: *Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est Satanæ, & ejus sectatoribus.* Recipient enim mali in resurrectione, sicut & boni, corpora insolubilia, & permanentia in æternum, ut animæ, quæ in prima carne peccatis Deum offenderunt, in iisdem corporibus restauratis sufficere possint cruciatibus, atque igni æterno:

Asiaticis populis multa mala imminere pronunciat his verbis:

Ἀσὶς δ' ἡ μεγάλη τότε πάμφορος ἔσεται ὕδωρ:
Καὶ Κρήτης πεδίον. Κύπρος δ' ἕξει μέγα πῆμα.
Καὶ Πάφος αἰάξει δεινὸν μόρον, ὥς τε νοῆσαι:
Καὶ Σαλαμῖνα πόλιν μεγάλην μέγα πῆμα παθοῦσαν,
Νῦν μὲν χέρσος ἄκαρπος ἐπ' ἠόνος ἔσεται αὖθις:
Ἀκρὶς δ' οὐκ ὀλίγη χθόνα Κύπριον ἐξολοθρεύσει:
Εἰς Τύρον αἰνόμοροι μέροπες κλαύσεσθε βλέποντες:
Φοινίκη, δεινός σε μένει χόλος, ἄχρι πεσεῖν σε:
Πτῶμα κακὸν Σειρῆνες ὅπως κλαύσωνται ἀληθῶς.

Tunc Asia illa ferax rerum redigetur in undas.
Cretáq; campus erit: feret & mala tristia Cyprus:
Et Paphus, ut sapiat, patietur tristia fata.
Et Salamina urbem magnam mala tristia passam *
Tunc erit infelix, sterilisque in littore tellus.
Cypria non paucæ vastabunt arva locustæ.
Spectandoque Tyron mortales flebitis ægri.
Phœnice, gravis ira tibi est ventura, ruinam
Ut verè plorent casum Sirenes acerbum.

Et paulò post de Asia loquens in hæc verba prorumpit:

Εὐθὺς βάρβαρος ὄχλος ἐς Ἀσίδα γαῖαν ὁδεύσει,
Καὶ Θρᾳκῶν ὀλέσει δεινῶν γένος, ὡς ἀλαπαδνόν:
Καὶ τότε θυμοβόροι μέροπες κατέδουσι γονῆας,
Λιμῷ τειρόμενοι, καὶ ἐδέσματα λαιφάξονται.
Πάντων δ' ἐκ μελάθρων θῆρες κατέδουσι τράπεζαν.

Protinus invadent Asiæ oras barbara turba:
Et duros perdent, tanquam sine robore, Thracas:
Tunc homines mœsti vescentur carne parentum
Et tales epulas, fame sic urgente, vorabunt.
Præbebitque feris mensam domus omnis.

Ad Phrygiam Phœbadem versus hi referuntur ex *antiquo Regio* exemplari:

Ipsa Deum vidi summum, punire volentem
Mundi homines stupidos, & pectora cæca rebellis.
Et quia sic nostram complerunt crimina carnem,
Virginis in corpus voluit descendere cœlo
Ipse Deus prolem, quam nunciet Angelus almæ
Matri: quò miseros contractâ sorde levaret.

Ex *Lælio Cleopasso:*

Occupat ecce Deus summus cœleste tribunal:
Terribilique sonum duplicat ære tuba.

Ecce

Ecce iterùm Manes furvo revocantur ab Orco;
Corpora de tenebris quò rediviva petant.
Grata bonis lux ista: malis sed plena dolorum:
Hi pœnas, illi gaudia certa ferent.

De ea *Arias Montanus:*

Terribili resonante tubâ terra ima dehiscet:
Sistentur reges ante Dei solium:
Ille bonis, atque ille malis feret ultima jura:
His ignem, æternas delicias aliis.

Ex *inscriptionibus Senensibus:*

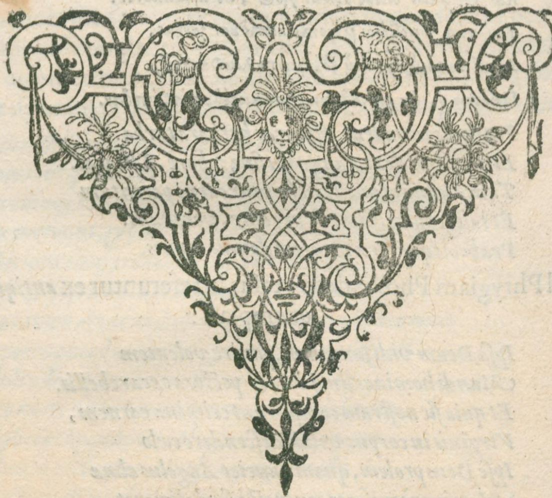
Tuba de cœlo vocem luctuosam emittet. Venient ad tribunal Dei omnes reges. Deus ipse judicabit simul pios, & impios. Tunc demum impios in ignem, & tenebras immittet. Qui autem pietatem secuti fuerint, iterùm vivent.

Ex *Ruillio:*

Tuba de cælo sonum emittet horribilem, & lamentabilem. Terra abyssum maximam ostendet: & omnes reges sistentur ad tribunal Dei summi, qui judicium faciet de bonis & malis. Malos & impios mittet in ignem inextinguibilem. Sed qui Deum amaverint, & coluerint, quique exercuerint bonitatem, & fidelitatem, ii resurgent, & vivent.

Martianus Capella Phrygiam Sibyllam unam eandémque putat fuisse cum Cumæa: Quæ ex Troade venerit in Italiam, & Cumis reddiderit oracula.

TIBUR-

TIBURTINA SIBYLLA.

Templa meo Herculeum vovit sub nomine Tibū
Divorum interpres clara ubi visa fui.

TIBURTINAM *M. Varro* collocat decimam in ordine, nomine Albuneam, sive Leucotheam. Eam nonnulli Sarbin, vel Cassandram, vel Taraxandram nominarunt. Illa propter excellentes futurorum prædictiones, & prophetias à divino instinctu profectas, ab incolis Anienis pro Dea patria culta est: maximè postquam in vivis esse desiit. Illam templo, aris, & sacrificiis decoraverunt. Tiburi enim ad Anienem fluvium, qui & Albula dictus est, sua reddidit oracula: populumq; instruxit documentis salubribus: quomodo, & qua ratione Deus solus & unus coli vellet: justiciam servandam inter homines docuit: vivendum esse ex æquo & recto: vinculum societatis humanæ inviolabile servandum: integritatem vitæ sectandam: nec quicquam admittendum, quod jus concordiamq; humanam vitiare posset. Multis post illius mortem annis inventa est ejus statua lapidea librum manu tenens, quam incolæ repererunt in profundo Anienis gurgite. Eam simul cum Sibyllæ scriptis Senatus solenni pompa, & ceremoniis Romam transferri curavit, & in templo Jovis Capitolini reponi: ubi asser-

 vaban-

vabantur reliquarum Sibyllarum libri. *Plinius lib.* 34. ſcribit ſuo tempore tres Sibyllarum ſtatuas pro Roſtris poſitas Romæ: de qua re etiam ſuperiùs pauca attigimus.

Scripſit multa de diverſis caſibus, & damnis, quæ Italiam, aliáſque regiones vexarunt; déq; uno DEO ſummo, de pietate ſequenda: inter quæ, hæc quæ ſequuntur annumerari poſſunt:

Ὄλβιοι ἀνθρώπων κεῖνοι κατὰ γαῖαν ἔσονται,
Ὅσσοι δὴ στέρξουσι μέγαν Θεὸν εὐλογέοντες
Πρὶν φαγέειν, πιέειν τε, πεποιθότες εὐσεβέῃσιν.
Οἱ νηοὺς μὲν πάντας ἀποστρέψουσιν ἰδόντες.
Καὶ βωμοὺς εἰκαῖα λίθων ἀφιδρύματα κωφῶν.
Αἵμασιν ἐμψύχων μεμιασμένα, καὶ θυσίῃσιν
Τετραπόδων. Βλέψουσι δ' ἑνὸς Θεοῦ εἰς μέγα κῦδος.
Οὔτε φόνον ῥέξαντες ἀτάσθαλον, οὔτε κλοπαῖον,
Κέρδος ἄπειρον ἑλόντες, ἃ δὴ ῥίγιστα τέτυκται.
Οὐδ' ἄρ' ἐπ' ἀλλοτρίης κοίτης πόθον αἰσχρὸν ἔχοντες:
Οὔτ' ἐπὶ ἄρσενος ὕβριν ἀπεχθέα τε στυγερήν τε.

Qui felices.

Felices hominum illi verſabuntur in orbe,
Qui laudare Dei ſupremi Numen amabunt,
Ante cibum & potum, freti pietatis amore
Omnia qui viſu templa avertentur, & aras,
Et lapidum vanas ſtupidorum pondere moles.
Sacrifico fœdas animantum, quadrupedúmque
Sanguine; ſuſpicientq́; Dei decus unius ingens:
Nec diram facient cædem: neque lucra parabunt
Grandia per furtum, quæ ſunt deterrima planè:
Nec vetitum alterius cupient fœdare cubile:
Maſcula nec turpi maculabunt corpora tactu.

In Romam quoque acriter invehitur, propter Principum populíque ſuperbiam, & crudelitatem: illiq; declarat pœnas, & deſolationem, quæ illi propter ſcelera & impuritatem evenient:

Μοιχεῖαι παρὰ σοὶ, καὶ παίδων μῖξις ἄθεσμος,
Θηλυγενὴς, ἄδικός τε, κακὴ πόλι δύσμορε πασῶν.
Αἲ αἲ πάντ' ἀκάθαρτε πόλι Λατινίδος αἴης,
Μαινὰς ἐχιδνοχαρὴς, χήρη καθεδεῖο παρ' ὄχθας:
Καὶ ποταμὸς Τίβερίς σε κλαύσεται σὴν παράκοιτιν:
Ἥτε μιαιφόνον ἦτορ ἔχεις, ἀσεβῆ δέ τε θυμόν.
Οὐκ ἔγνως τί Θεὸς δύναται, τί δὲ μηχανᾶται:
Ἀλλ' ἔλεγες, μόνη εἰμὶ, καὶ οὐδείς μ' ἐξαλαπάξει.
Νῦν δὲ σε καὶ σοὺς πάντας ὀλεῖ Θεὸς αἰὲν ὑπάρχων.
Κ' οὐκ ἔτι σου σημεῖον ἔτ' ἔσσεται ἐν χθονὶ κείνῃ,
Ὡς τὸ πάλαι: ὅτε σὰς ὁ μέγας Θεὸς εὕρετο τιμάς.

In Romam.

Mater adulterii, marium teterrima nutrix
Concubitus, Urbs mollis, iniqua, ſceleſta, nefanda;
Eheu! Urbs terræ prorſùm impurata Latinæ,
Mœnas viperea, ad ripas viduata ſedebis:
Téque ſuam uxorem Tiberis lacrymabitur amnis.
Impius eſt animus tuus, & cor cæde cruentum.

Neſcis

Nescis quid possit Deus, aut quid cogitet: atque
Sola, inquis, ego sum: non sum superabilis ulli.
Nunc Deus æternus disperdet téque tuósque.
Nec super ulla tui in terra monumenta manebunt,
Ut quondam, magnus tibi cùm Deus auxit honores.

Dum dicit proposuisse hominibus viam rectam & malam. Pios viæ rectæ insistere: malos autem per viam mortis ad æternam perditionem sine judicio properare:

Αὐτὸς ὁδοὺς προέθηκε δύο ζωῆς, θανάτου τε.
Καὶ γνώμῃ προέθηκ' ἀγαθὴν ζωὴν προελέσθαι.
Αὐτοὶ δ' εἰς θάνατον, καὶ πῦρ αἰῶσιν ἔελψαν.

Ille vias posuit binas, vitæq́ue, necisq́ue:
Proposuitque bonam menti sibi sumere vitam.
Sed sese in mortem æternam jecêre, & in ignem.

Viæ vitæ & mortis.

Addit statim postea quomodo pii vivere debeant, ut DEO summo, & immortali placeant: atque ita ex verbis DEI loquitur:

Εἰκὼν ἐστ' ἄνθρωπος ἐμή, λόγον ὀρθὸν ἔχουσα.
Τούτῳ θὲς καθαράν τε ἀναίμακτόν τε τράπεζαν,
Πληρώσας ἀγαθῶν: καὶ δὸς πεινῶντι τὸν ἄρτον,
Καὶ διψῶντι ποτὸν, καὶ εἵματα σώματι γυμνῷ.
Ἐξ μόχθων ἰδίων πορίσας ἁγναῖς παλάμῃσιν,
Θλιβόμενον κτῆσαι, καὶ τῷ κάμνοντι παράστα.
Καὶ ζῶσαν θυσίαν ταύτην τῷ ζῶντι πόρεζε.

Effigies mea homo est rectæ rationis alumna.
Huic tu pone volens puram sine sanguine mensam,
Repletámque bonis: panem potúmque famenti.
Et sitienti da: nudum tege corpus amictu.
De proprio castis manibus largire labore.
Hæc à te detur Viventi victima vivens.

Piorum vita.

Hæc quoque superiùs, CHRISTUM venturum dicit ad bonorum liberationem, & tutelam:

Καὶ τότ' ἀπ' ἠελίου πέμψειε Θεὸς Βασιλῆα,
Ὃς πᾶσαν γαῖαν παύσει πολέμοιο κακοῖο.

Tunc à sole mittet Deus Regem,
Qui omnem terram liberabit à bello malo.

Christus rex.

CHRISTO Servatori patriam futuram Bethleem:

Σπαργανόθεν δὲ βρέφος δείχθη θεοπαθέσι φάτνῃ,
Καὶ Λόγου ἡ Βηθλὲμ πατρὶς θεόκλητος ἐλέγχθη.

Monstratusq́ue Dei præcepta sequentibus infans
In præsepe cubans, quem fascia circuit: estq́ue
Dicta Logi Bethlem divino patria nutu.

Christus natus in Bethleem.

Ultimis temporibus homines justè ac piè victuros ostendit, ideò DEO procurante summa felicitate fruituros:

Τότε γυνήσει καθαρὸν νοῦν
Ἀνθρώπων, στήσει δὲ γένος τὸν σόν, ὡς πάρος ἦν σοι.
Οὐκ ἔτι τις κόψει βαθὺν αὔλακα γυρῷ ἀρότρῳ.
Οὐ βόες ἰθυντῆρες κάτω βάψουσι σίδηρον.
Κλήματα δ' οὐκ ἔστ', οὐδὲ στάχυες, ἀλλ' ἅμα πάντες
Μάνναν τὴν δροσερὴν λευκοῖς ἀπ' ὀδοῦσι φάγονται.
Σὺν δ' αὐτοῖς ἔσται τότε καὶ Θεός, ὥς τε διδάξει.

Felicitas piorum.

Tunc hominum gignet puras in pectore mentes,
Restituétque genus, fuit ut tibi tempore prisco.
Jam nullus sulcos curvo proscindet aratro:
Terra nec à bubus ferro scindetur acuto.
Nec spicæ, nec erunt sarmenta: sed omnibus una
Roscida manna simul mandetur dentibus albis.
Nec Deus absfuerit illis, qui cuncta docebit.

Romæ iterùm minitatur exitium propter idololatriam & scelera:

In Romam.

Ἥξει σοί ποτ' ἄνωθεν ἴση, ὑψαύχενε Ῥώμη,
Οὐράνιος πληγή, καὶ κάμψεις αὐχένα πρώτη.
Κ' ἀξεδαφισθήσῃ, καὶ πῦρ σε ὅλην δαπανήσει
Κεκλιμένην ἐδάφεσσιν ἑοῖς, καὶ πλοῦτος ὀλεῖται.
Καὶ σὰ θέμεθλα λύκοι, καὶ ἀλώπεκες οἰκήσουσι.
Καὶ τότ' ἔσῃ πανέρημος ὅλως, ὡς μὴ γεγονυῖα.
Ποῦ τότε Παλλάδιον; ποῖός σε Θεὸς διασώσει;
Χρυσοῦς, ἢ λίθινος, ἢ χάλκεος; ἢ τότε ποῦ σοι
Δόγματα τῆς Συγκλήτου; ποῦ Ῥείης ἠὲ Κρόνοιο,
Ἠὲ Διὸς γενεή; καὶ πάντων ὧν ἐσεβάσθης
Δαίμονας ἀψύχους νεκρῶν εἴδωλα καμόντων;
Ὧν Κρήτη καύχημα τάφου ἡ δύσμορος ἴσχει.
Θρησκεύουσα θρόνοισιν ἀναισθήτοις νεκύεσσιν.

Par tibi de cœlo, sublimis vertice Roma,
Adveniet clades: & flexo vertice prima
Complanaberis, & tota àbsumêris ab igni,
In tua devergens sola: divitiæq; peribunt.
Inq; tuis degent vulpesq;, lupiq; ruinis.
Tunc deserta, quasi nunquam sis nata, jacebis.
Tunc ubi Palladium? quis te Deus asseret auro,
Ære, vel argento factus? Consulta Senatûs
Tunc ubi sunt? ubi Rheæ, Saturniq; propago,
Aut Jovis? & quorum tot relligiosa colebas
Manes exanimos, simulachráq; luce carentum,
Infelix quorum se jactat Creta sepulchris.
Sedibus exornans vitâ, sensuq; carentes.

Augustus Sibyllam consuluit.

Tradunt *Augustum Cæsarem* cùm ad summum pervenisset Imperium, videreturque totum orbem terrarum sub sua continere potestate, legissetque Sibyllinos versus, qui dicerent eo tempore venturum summum Regem, ac rerum Dominum, qui mundi futurus esset Princeps: Prophetiam hanc de se latam arbitratum esse: dumque ideò intumesceret, & ab adulatoribus, qui semper frequentes fuere in aulis Regum, incitaretur, ut se Dominum compellari sineret, divinisque honoribus coli: anxius ferebatur, dubius quid esset facturus. Nam eo tempore Regis nomen odiosum erat, Domini verò nimis ambitiosum. Suasu igitur suorum Tiburtinæ Sibyllæ oraculum petivit, quæ in adyto templi Palatini (nunc *Aracœli* vocatur) evocata, aut potiùs Dæmon sub ejus forma, comparuit: Imperatorémque in cœlū oculos attollere jussit: ubi illi ostendit virginem formâ singulari, & divinâ facie micantem, quæ ulnis continebat Filium radiis lucis coruscantem, qui in globo Lunæ „ cum matre diva sedebat. Hunc, inquit Phœbas, verum Deum, verúmque homi- „ nem brevi sustinebit tellus, qui mundi futurus sit Rex, & Dominus: & hic solus in- „ ter homines colendus est, & adorandus. His Sibyllæ verbis motus est Augustus, neque

neque in posterum expetivit titulum, qui homini non poterat competere: licèt animo esset admodum elato, & ambitioso: maluit tamen ab instituto desistere ultrò, & monitis divinis parere, quàm obstinato animo admittere titulos DEO soli convenientes. Factúmque est, ut JESUS CHRISTUS, qui illi monstratus erat à Sibylla, Dei Filius, verúsque Deus, & verus homo sub Augusti regno secundùm carnem natus sit ex Diva virgine Maria, qui pro nostra salute passus, & mortuus in cruce, resurrexitque à mortuis sub Tiberio Cæsare, & in cœlum ascendit, ubi ad DEI Patris dexteram sedens, suæ Ecclesiæ præsidet, intercessor & mediator inter Deum, & homines.

Illi hos versus tribuit liber *antiquus Regius:*

Verax ipse Deus dedit hæc mihi munia fandi,
Carmine quòd sanctam potui monstrare puellam:
Concipiet quæ Nazareis in finibus illum,
Quem sub carne Deum Bethlemica rura videbunt.
O nimiùm felix cœlo dignissima Mater,
Quæ tantam sacro lactabit ab ubere prolem.

Ex *Lælio Cleopasso.*

Felix ante omnes Genitrix castissima matres,
Quæ nato præbes ubera pura Deo.
Vagitu in primo Bethlemica rura videbunt
Regem hunc: cui Solymæ fata cruenta parant.
Discite justiciam, mortales: judice namq; hoc
Quæcunq; existunt ultima fata ferent.

Ex *Aria Montano:*

Excipiet natum Christum clarissima Bethlem:
Nazaret agnomen, notitiamq; feret.
O felix, cui contigerint hæc pignora, Mater?
Et quibus uberibus nutriet illa Deum.

Ex *inscriptionibus Senensibus:*

Nascetur CHRISTUS *in Bethlehem: annunciabitur in Nazaret, regnante tauro pacifico fundatore quietis. O felix Mater, cujus ubera ipsum lactabunt!*

Ex *Ruillio:*

JESUS CHRISTUS *nascetur in Bethleem: & annunciabitur in Nazareth. O felix Mater, quæ suis uberibus illum lactabit, & gremio fovebit!*

EPIROTICA SIBYLLA.

Epirotica . Phaennis .

Fatidicas inter numerat Dodona Phaennin;
Quæ cecinit Pythio plena futura Deo.

EPIROTICAM HANC PHOEBADEM multi volunt esse ipsam Phrygiam: quæ ex Troade venerit Dodonam, ubi oracula reddidit: ut in aliis Sibyllis legimus superiùs has Prophetissas locum sæpiùs mutasse, à quibus varia sortitæ sunt nomina.. Quidam tamen illam à superioribus diversam volunt, illique nomen fuisse *Phaënni:* de qua his verbis loquitur Ἰωάννης ὁ Τζέζης ἱστορ. χιλ. ζ.

Καὶ Πλάτων δ' ὁ πάνσοφος φησὶν ἐν τῷ Τιμαίῳ
Λόγου μὲν πάντα ἄνθρωπον μετέχειν δὴ φαλέον.
Νοῦ δὲ Θεοὺς, καὶ γένος τι βραχύτατον ἀνθρώπων,
Δῆθεν τοὺς προγινώσκοντας φάσκοντες, καὶ προφήτας,
Οἵπερ οὐ καταληκούσωντες, εἶπον περὶ μελλόντων.
Οἷος ὁ Πυθαγόρας, τε καὶ Ἀναξαγόρας,

Ἐμπε-

Ἐμπεδοκλῆς, Δημόκριτος, ἄλλοι σοφοὶ μύριοι,
Ἡ Ἠπειρῶτις Φαεννὼ, καὶ Σίβυλλα ὁμοίως.
Ἡ Φαεννὼ πρὸ χρόνων μὲν ἐνιαυτῶν τοσούτων
Τὰ πρὶν, ὀλίγῳ πρὸ ἡμῶν, εἴρηκε πεπραγμένα.
Πῶς τῶν Ῥωμαίων ἄνακτα ἡττήσουσιν οἱ Πέρσαι,
Τραχήλῳ τε πατήσουσιν, οἷα δεδουλωκότες,
Καὶ σοφὸς λαὸς, καὶ πρέσβυς πῶς τοῦτον κεφαλῆς ῥίψει;
Καὶ πῶς Πέρσαι κατάσχωσι πᾶσαν τὴν Βιθυνίαν,
Καὶ Σκύθαι πῶς συῤῥάξουσι μάχην Ῥωμαίων γένει.
Καὶ τὰ ἔπη λέγουσα ταυτὶ στόματι διηρμένῳ.
Ὦ Βασιλεῦ Θρηκῶν; λήψεις πόλιν ἐν προβάτοισι:
Αὐξήσεις δὲ λέοντα μέγαν γαμψώνυχα, δεινὸν;
Ὅς ποτε κινήσει πατρίας κειμήλια χώρας.
Γαῖαν δ᾽ αἱρήσει μόχθων ἄτερ. Οὐδέ σε φημὶ
Σκηπτούχοις τιμαῖσιν ἀγάλλεσθαι μάλα δηρὸν:
Ἐκ δὲ θρόνων πεσέειν οἷοι κυνὲς ἀμφὶς ἔχουσιν.
Ταῦτα βραχέα Φαεννοῦς. Ἡ Σίβυλλα δὲ εἶπε,
Κἂν μέχρι τὴν ἀπόβασιν λάβωσιν, οὐ νοοῦσι τε,
Περὶ τῆς Κύπρου τε αὐτῆς, καὶ τῆς Ἀντιοχείας.
Καὶ πῶς νῦν ὁ Λεβούνιος ἐλεύσεται εἰς Κύπρον.
Περὶ τῆς Κύπρου οὕτω μὲν καὶ τῆς Ἀντιοχείας.
Αἶ, αἶ Κύπρε τάλαινα, σὲ δὲ μέγα κῦμα καλύψει:
Δύσεσι δ᾽ ἐν τεοῖς Ἀντιόχεια τάλαιν᾽ ὄλυσαι:
Ταῦτα περὶ τῆς Κύπρου τε, καὶ τῆς Ἀντιοχείας.
Περὶ δὲ τῆς Κίλικος ἐλεύσεως εἰς Κύπρον
Ἡ σοφωτάτη γυναικῶν οὕτω καὶ τὰ ἔπη λέγει.
Ἔσσεται ἐσσομένοις, ὅτε Πύραμος ἀργυροδίνης
Ἠιόνα προχέων, ἱερὴν ἐς Κύπρον ἵκηται.

Τοιούτοις ὁ Ἰάμβλιχος, Πορφύριος, καὶ ἄλλοι Ἀνθρώποις ἔφασαν τοῦ νοῦ παρεῖναι μετουσίαν; Ἀπὸ μόνως νοήσασι, καὶ προεῖπον πάντα, αὐτό τε τὸ λογίσασθαι, ἢ καὶ τινὸς ἀκοῦσαι.

Ὀλίγοις διὰ τοῦτο μὲν ἔφασαν νοῦ μετεῖναι:
Ἐγὼ δὲ οὐδὲ τούτοις γε κυρίως νοῦν προστάττω.
Ἢ γὰρ ἀκούσαντες τινὸς, εἴτ᾽ οὖν ἐκ μαθημάτων,
Εἴτε καὶ λογισάμενοι ἐκ τίνων θεαμάτων
Εἶπον, ἃ εἶπεν ἕκαστος, ὑστέρως δ᾽ ἀπέβη.
Ὁ νοῦς δ᾽ ἀμέσως ἅπαν νοεῖ, καὶ οὕτως οἶδεν
Ἄνευ δὲ παραδείγματος, καὶ λογισμοῦ, καὶ θέας.
Οὐδὲ αὐτοῦ οἶμαι νοενεχεῖς, ἀγχίνους δ᾽ ὀνομάζω.
Πρὸς ταῦτα, τὰ καθάρματα βαλλέτω με καὶ λίθοις.

Hæc ita reddita sunt Latinè:

Et Plato verò omniscius inquit in Timæo,
Rationis quidem omnem hominem participem esse dicendum est; Tzetzes de Phaënni.
Intellectus autem Deos: & genus quoddam brevissimum hominum.
Sanè eos qui prænoscunt dicentes, & Prophetas.
Qui cùm non audierint, dixerunt de futuris.

Qualis

Qualis & Pythagoras, atque Anaxagoras,
Empedocles, Democritus, alii sapientes multi,
Epirotica Phaënno, & Sibylla similiter.
Phaënno ante tempus quidem annorum tot
Quæ antea, paulùm ante nos cùm dixisset quæ facta sunt,
Quomodo Romanum regem vincent Persæ,
Super collóque calcabunt, veluti servituti addicentes.
Et suus populus, & proavus quomodo hunc ab Imperio dejicient.
Et qui Persæ obtinebunt omnem Bithyniam.
Et Scythæ quomodo concient pugnam cum Romanorum genere.
Ad verbum dicens hæc ore elato:

O rex Thracum accipies urbem in ovibus.
Excrescere autem facies Leonem magnum, curviunguem, horrendum,
Qui olim movebit patriæ thesauros regionis.
Terram autem capies laboribus absque. Neque te jubeo
Regiis honoribus exultare admodum diu:
Ex sedibus autem cadere velut canes circum possunt.

Hæc brevia Phaënnis. Sibylla autem dixit,
Etiam usque dum exitum accipiant, non intelliguntur
De Cypro ipsa, atque Antiochia.
Et quomodo nunc Lebunius veniet in Cyprum.
De Cypro autem sic quidem, atque Antiochia:

Hei hei, Cypre infelix: te autem unda magna abscondet.
Hastis autem atque armis, Antiochia infelix, peribis.

Hæc de Cypro, atque Antiochia:
De Cilicis autem adventu in Cyprum,
Sapientissima mulierum sic ad verbum dicit:

Erit posteris, quando Pyramus latæ undæ
Littora profundens sacram in Cyprum veniet.

Talibus Jamblichus, Porphyrius atque alii hominibus dixerunt intellectus adesse præsentiam, quippe solùm intelligunt & prædicunt omnia, absque eo ut ratiocinentur, vel etiam aliquid audiant. Paucis propter hos quidem dicebant intellectum esse præstò:

Ego autem neque his propriè intellectum adapto.
Vel enim audito aliquo, sive ex disciplinis,
Sive ratiocinati ex aliquibus spectris,
Dixerunt, quæ dixit quivis: postea autem evenit.
Intellectus autem sine medio omnia intelligit, & verè novit.
Sine exemplo, & ratiocinatione, atque spectaculo.
Neque igitur ipsos intellectu præditos, solertes autem voco.
Ad hæc piacula petant me & lapidibus.

Zosimus de Byzantio. Hanc Prophetiam *Zosimus histor. lib.* 2. recitat paulò aliter. *Ac mihi quidem,* inquit, *sæpè mirari subiit, qui fieret, ut cùm urbs Byzantina tantopere excreverit, ut alia nulla cum hac, sive felicitatem sive magnitudinem spectes, comparari possit: nullum vaticinium majoribus nostris de ipsius incremento meliorem ad fortunam evectæ, datum fuerit. In qua cognitione dum jampridem versor, multis historiarum monimentis, & oraculorum collectionibus evolutis, & exacto nonnullo tempore in hac de istis dubitatione, vix tandem in oraculum quoddam incidi, quod Erythrææ Sibyllæ, vel Epiroticæ Phaëllonis esse perhibetur. Nam & ist-*

& isthæc afflata Numine, fertur edidisse quædam oracula, quibus fretus Nicomedes Prussiæ filius, qui ea suis ex commodis interpretaretur, hortatu Attali bellum patri Prussiæ fecit:

Est autem oraculum ejusmodi:

Ὦ Βασιλεῦ. Θρηκῶν λήψεις πόλιν ἐν προβάτοισιν:
Αὐξήσεις δὲ λέοντα μέγαν γαμψώνυχα, δεινόν.
Ὅς ποτε κινήσει πατρίας κειμήλια χώρας.
Γαῖαν δ' αἱρήσει μόχθων ἄτερ. Οὐδέ σε φημὶ
Σκηπτούχοις τιμαῖσιν ἀγάλλεσθαι μάλα δηρὸν,
Ἐκ δὲ θρόνων πεσέειν. Οἷον κύνες ἀμφὶς ἔχουσιν.
Κινήσεις δ' εὕδοντα λύκον γαμψώνυχα, δεινόν.
Οὐδ' ἐθέλοντι γὰρ εἴσω ὑπὸ ζυγὸν αὐχένα θήσει.
Δὴ τότε Βιθυνῶν γαῖαν λύκοι οἰκήσουσι
Ζηνὸς ἐπιφροσύναισι. Ταχὺ δ' ἐπιβήσεται ἀρχὴ,
Ἀνδράσιν οἱ Βυζαντίου ἕδος καταναιετάουσι.
Τρίσμακαρ Ἑλλήσποντε, θεόκτιτα τείχεα τ' ἀνδρῶν,
------θείαισιν ἐφαίτμαις,
Ἣν λύκος αἰνόλυκος πλήξει κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης.
Οἵ με γὰρ εἴσασιν τε ἐμὸν ναίοντες ἕδεθλον.
Οὐκέτι συγήσω πατρὸς νόον, ἀλλ' ἀναδείξω
Ἀθανάτων λογίων θνήτοις εὔσημον ἀοιδήν.
Θρῆσσα κύει μέγα πῆμα, τόκος δὲ οἱ οὐκέτι τηλοῦ.
Πείρει παῖδα κακὸν----καὶ τῇδε φέρουσα.
Τρηχὺ παρ' Ἠπείρου πλευραῖς ἐπαΐζεται ἕλκος.
Καὶ μέγα οἰδήσει, ταχὺ δὲ ῥαγὲν αἱμορροήσει.

O Rex Thracum, accipies Urbem in ovibus.
Augebis verò Leonem magnum uncis unguibus, horribilem:
Qui olim movebit patriæ preciosam supellectilem regionis.
Terramq; capiet absq; labore. Neq; te ajo
Sceptriferis honoribus gavisurum admodum diu,
Sed ex solio casurum. Quippe canes utrinq; habitant.
Movebis verò dormientem lupum uncunguem dirum.
Non volenti enim intùs sub jugum cervicem mittet.
Certè tunc Bithyniorum terram lupi habitabunt,
Jovis consiliis. Mox autem perveniet imperium ad
Viros, qui Byzantii sedem inhabitant.
Terfelix Hellesponte, & Deo condita mœnia virorum
-----divino jussu
Quam lupus, horrendus lupus terrebit potenti sub necessitate,
Me namq; norunt meam incolentes sedem.
Non ampliùs silebo patris animum, sed ostendam
Immortalium oraculorum mortalibus insigne carmen.
Thressa utero fert ingens malum: partus autem ei non ampliùs procul est.
Inceptis puerum malum---- & huic cùm tulerit

Asperum juxta continentis latera erumpet ulcus
Et valdè tumescet, citò autem ruptum sanguine manabit.

Hoc oraculum omnia, propè dixerim, revera designat, obscurisq; vocibus indicat eventura Byzantiis mala, propter grave tributorum onus, quæ sequutis temporibus eis imposita fuerunt. Et quòd Imperium citò venturum esset ad eos viros, qui Byzantii solum inhabitant. Quòd autem sæculis non paucis interjectis ea, quæ prædicta fuerant evenerint, non eò quis torqueat, ac si de re quadam alia vaticinium hoc loquatur. Nam omne tempus Deo breve est, qui semper & existit, & erit.

Tzetzes. De eadem Phaënni *Tzetzes ita loquitur* περὶ παροιμίας ὑπὲρ Ὠκεανὸν πελαγίζων *Chil. X.*

Καὶ τίς αὖ πελαγίζειεν ὑπὲρ αὐτὸν ἐν λόγοις;
Εἰ μὴ πυ δοίης Ὅμηρον, ἢ τὸν πολὺν Ὀρφέα,
Ἢ Φαεννὼ, ἢ Σίβυλλαν, εἴτε τινὰ τοιοῦτον.

De Paræmia, super Oceanum fluctuans.

Et quis exundaret super ipsum sermonibus?
Nisi fortè dederis Homerum, vel egregium Orpheum,
Vel Phaënno, vel Sibyllam, sive aliquem talem.

Zonaras. De eadem Phaënno lege *Zonaram libro tertio*; qui ejus oraculum producit tale:

Ἀλλὰ καί τι φασὶ τῇ τῶν ἀνακτόρων βιβλίων ἐναποκεῖσθαι, ἐν ᾧ καὶ χρησμοὶ περὶ τῶν βασιλέων ἦσαν, καὶ μορφαὶ ἐνεγράφοντο ἀνθρώπων τε, καὶ θηρῶν. Καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ καὶ λέων θὴρ ἐχρωμάτιστο, οὗ κατὰ νώτου τὸ στοιχεῖον τὸ Χ ἐγκεχάρακτο. Ἀνὴρ δ' ἦν ὄπισθεν τοῦ θηρὸς, δόρατι διὰ μέσου τοῦ Χ διελαύνων τὸν λέοντα. Ἡ μὲν οὖν βίβλος εἶχε ταύτην, καὶ εἴσω, ὡς ἐδόκει, Σιβύλλεια χρησμῳδήματα. Τὸ δὲ τῆς εἰρημένης χρωματουργίας αἰνιγματῶδες δυσερμήνευτον ὂν, ὁ τότε κοιαίστωρ, ὥς λέγεται, διεσάφησεν εἰπὼν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ βασιλέα ἀναιρεθήσεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ θηρίον βασιλέα δηλοῦν· τὸ δὲ Χ τὴν εἰρημένην ἡμέραν αἰνίττεσθαι. Τὸ δὲ διὰ μέσου τοῦ Χ τῷ λέοντι τὸ δόρυ ἐμπήγνυσθαι, τὸ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τὸν βασιλέα κτανθήσεσθαι.

Hoc ita vertit *Joannes Curoplatis* interpres, in historiarum compendio:

Erat autem oraculum Sibyllinum in quodam Imperatoriæ Bibliothecæ libro conscriptum, qui non oracula tantùm continebat, sed etiam formas, & figuras eorum qui crearentur Imperatores. Erat autem fera, Leonis forma prædita, in eo libro: & super ipsius dorsi spina inscripta erat X litera, quæ usque ad ipsum ventrem pertinebat. A tergo quidam vir accurrens Lethalem plagam hasta ipsi feræ per medium X infligebat. Præferente verò oraculo obscuritatem, solus ipsum, qui tunc Quæstor erat, aperuit, judicavitq; ipsa die ortus CHRISTI *Imperatorem perniciosa morte interfectum iri.*

De his formis & variorum ænigmatum figuris, quibus vates antiqui designarunt futura, conscripserunt aliqui, & interpretationem plurimorum vaticiniorum dederunt. Prophetias figuratas conscripsêre plurimi ante nostra sæcula, & hodierno quoque tempore: inter quos *Diva Brigitta* Sueciæ Regina, mulier sanctimonia vitæ, & doctrina insignis: quæ Prophetias quasdam scripto mandaverat, ænigmaticis figuris illustratas: iis denotasse multa visa est, quæ abusus introductos in religionem Christianam significabant, fata principum & regum, bellaq; ventura prædicebant: sed ea satis subobscurè, quæ illam suspectam reddiderunt apud Sacerdotes sui temporis. Illa itaque Pontificis Maximi *Urbani V.* (qui CC. fuit Romanorum Episcopus, regnavitque annis VIII. mensibus IIII. nempe anno salutis 1362.) jussu Romam venit, cum Catharina filia, quæ sanctitate non inferior fuit matre, interrogataq; à Pontifice de singulis, omnium rationem, & interpretationem reddidit. Eaq; mortua Romæ est, & cõmuni totius Ecclesię consensu inter Sanctos relata: cujus corpus, operâ & curâ filiæ Catharinæ in Sueciam reportatum est:

S. Brigitta prophetia.

Lege

Lege de ea *Raphaëlem Maffeum Volaterranum*. Prophetiæ hujus sanctæ reginæ passim circumferuntur, & leguntur: quibus diversi diversas tribuunt interpretationes, pro captu & voluntate uniuscujusque.

Tales propheticas figuras memini me aliquando vidisse apud virum doctissimum *Hubertum Languetum*, quas dicebat esse scriptas à quodam *Rabano* Monacho viro sancto & docto. Inter quas erat navis cujus remi septem, picta continebant septem Electorum Imperii insignia: Pontifex maximus in supremo malo stabat, cui incumbebat Imperator titubans sceptro fracto: multa alia appensa erant rudentibus antennarum: de ejus propheticæ picturæ interpretatione multa in medium producebat, ex *Rabani* sententia, quæ hic inserere necesse non est. *Rabani Prophetiæ.*

Nemo est, qui moram aliquam Patavii fecerit, qui non viderit amplum illud Prætoriani Palatii cœnaculum: cujus parietes circumquaq; quadruplici ordine continent picturas propheticas, commentas à *Petro* illo *Aponitano*, qui suo tempore, ut fuit Magus insignis, infinita vaticinia fudit de futuris Italiæ, & Græciæ mutationibus: maximè de iis regionibus, quæ ditioni Venetorum parebant: quæ omnia signis arcanis expressit in iis picturis Patavini Palatii. *Petrus Aponitanus.*

Sed ut ad nostram Epiroticam Phœbadem redeamus. *Nicetas Choniates* de ea hæc verba prodidit:

Περὶ Σιβύλλης φασὶν, ὡς ἅμα τῆς μητρῴας νηδύος ἐξέθορε, καὶ ἅμα περὶ τῆς τοῦ παντὸς ἐφιλοσόφει συστάσεως.

De Sibylla rumor est, quòd simulatq; ex utero materno prodiit, quàm primum de universi Philosophata sit coagmentatione.

Et fortassis ea est, quam Europæam nonnulli cognominant, quæ *Thesprotiæ* Epiri nata est, & in Dodonæo templo reddidit oracula. Filia enim fuit Principis cujusdam Thesprotiæ reguli, quo tempore Antiochus capto Demetrio regnum occupavit. Phœbas hæc aliquot sæculis vaticinata est post Peleades Nymphas, quæ teste *Pausania in Phocicis*, columbæ dictæ sunt.

In *libro antiquo Regio* nomen hujus Europeæ invenitur: cui versus hi tribuuntur:

Virginis æternum veniet de corpore verbum
Purum, qui valles & montes transiet altos.
Ille volens etiam stellato missus Olympo,
Edetur mundo pauper: qui cuncta silenti
Rexerit imperio (sic credo, & mente fatebor)
Humano simul, & divino semine natus.

Ex *Lælii Cleopassi Hydruntini* poëmatibus:

Terreni reges mundano culta decore
Sceptra gerunt: Christus cœlica regna tenet.
Unde animis sese insinuat, mentíque piorum,
In quos jus proprii summum habet imperii.
Hos per amœna pedo deducit pascua Pastor:
Tartareasq; malos rejicit in tenebras.

ÆGYPTIA SIBYLLA.

Sum Pelusiacas Vates celebrata per urbes
Quæ summi ostendi mystica sensa Dei.

QUæ Fuerit hæc *Ægyptia Sibylla*, aut quo nomine appellata sit, incertum est. *Ælianus* tamen illam inter quatuor præcipuas Phœbi Sacerdotes fatidicas recenset. Quæ fuerunt *Erythræa*, *Samia*, *Sardica*, & *Ægyptia*. *Suidas* illam tradit oracula reddidisse in Ægypto tempore Pharaonum: secutus fortasse opinionem *Clementis Alexandrini*, qui ita scribit *in Prometheo: Judicum Hebræorum tempore, quo vixerunt Prometheus, Epimetheus, Athlas, & Argus, fuit & fatidica Sibylla regnante apud Ægyptios Pharaone, qui dicebatur Taracho.* Sed *Pausanias in Phocicis*, illam eandem fuisse scribit, quæ *Persica* vocata est, vel *Hebræa*, vel *Babylonia* filia Berosi, vel *Æthiopica* nomine *Saba*. Tanta est varietas auctorum, ut ex eorum scriptis nihil certi de iis comperire possimus, tam de nominibus earum, quam de patria, & tempore, quo vaticinatæ sint: Præterquàm de sola Erythræa, quæ nomen suum, & patriam expressit in suis oraculis: asseritq; se non Græcam esse, sed Babyloniam. Fuisse tamen omnes constat Ethnicas, & cultui Dæmoniorum destinatas. Credendum tamen est illas aliquando Spiritu divino afflatas multa pronunciasse, quæ ad hominum salutem pertinebant; loquente per os earum

earum Spiritu Sancto, ut Gentes ad unius veri Dei cognitionem adducerent; hominésq; redderentur inexcusabiles, cùm per suos Prophetas, & vates instituerentur, demonstrantes digito eorum idololatriam, & profanos errores: dicerentq; iram Dei summi exarsuram in omnes falsorum Deorum cultores, & sceleratos. Quapropter dum verba facerent de unius summi Dei veneratione, de adventu Christi Servatoris, de extremo judicio, resurrectione mortuorum, vitâq; æterna, verisimile est eas deprompsisse hanc doctrinam ex sacris literis Israëlitarũ: credendúmq; est eas communicasse cum Hebræis Ægypto Assyriæq; vicinis: à quibus plurima potuerunt discere: vel nonnunquam instinctu Spiritus Sancti multa pronunciasse, quę non intelligerent: ut constat omnes Phœbadas post excessum Enthusiasmi, quo corripiebantur, non habuisse notitiam eorum, quæ pronunciassent: imò plurima dicere cogebantur, quæ nollent. Ut legimus de *Propheta Balaam:* quem cùm *Balac* Moabitarum Rex precio conduxisset ad maledicendum Israëlitis, qui ex Ægypto profugi in desertis vagabundi cum Mose eorum duce errabant, expectantes occasionem, qua possent invadere Cananæorum regiones, sibi à Deo promissas. Balaam interim pro execratione, eis benedixit, prædixitque futurum, ut voti compotes essent contra sui ac Regis voluntatem. Cúmq; objurgaretur à Balaco, quòd pacto non staret, *Etiamsi*, respondit, *donares mihi domum tuam plenam auro & argento, non possem tamen mandatum Domini Dei transgredi, ut benè vel malè faciam secundum cor meum: sed quod Deus dicet, id ego quoque dicam.* Ita credendum est has Sibyllas multa pronunciasse Spiritu per eas loquente, quæ non intelligerent: & quorum statim, postea quàm locutæ essent, obliviscerentur. *Balaam.*

Sibylla igitur hæc, sicut & aliæ omnes, multa prædixit de Dei unius æterni & omnipotentis cultu, de ejus ira ventura super impios, & idololatras: ac inter cætera de Christi Servatoris adventu, de ejus admirabili incarnatione in utero beatæ virginis, de ejus miraculis, passione, & extremo judicio: monuit populos omnes, ut converterentur ad Numen illud summum, quod suæ divinitatis socium admittat neminem.

Ephesini templi tota Asia celeberrimi eversionem prædixit his verbis: *In Ephesum.*

Ἀρτέμιδος σηκὸς Ἐφέσου πηγνύμενος *
Χάσμασι καὶ σεισμοῖσι ποθ' ἥξεται εἰς ἅλα δεινὴν
Πρηνὴς, ὡς ὅτε νῆας ἐπικλύζουσιν ἄελλαι.
Ὕπτια δ' οἰμώξει Ἔφεσος κλαίουσα παρ' ὄχθαις,
Καὶ νηὸν ζητοῦσα τὸν οὐκέτι ναιετάοντα.
Καὶ τότε θυμωθεὶς Θεὸς ἄφθιτος αἰθέρι ναίων,
Οὐρανόθεν πρηστῆρα βαλεῖ κατὰ κρατὸς ἀνάγνους.

Ast Ephesi structum Dianæ nomine fanum
Motibus, & vasto subter mare sidet hiatu,
Præceps, ut naves rumpunt si quando procellæ.
Et lacrymas Ephesus recubans ad littora fundet,
Et quod erit nusquam templum gemebunda requiret.
Tum Deus indignans æternus in æthere degens
Fulmine præcipiti sceleratos desuper uret.

Isidis quoq;, & *Serapis* idololatriam taxat: quorum ritus, ceremonias, & cultum nefastum abolendum pronunciat. *In Isin & Serapin.*

Ἶσι Θεὰ τριτάλαινα, μενεῖς δ' ἐπὶ χεύμασι Νείλου
Μούνη μαινὰς ἄτυρκτος ἐπὶ ψαμάθοις Ἀχέροντος
Κ' οὐκέτι σου μνεῖα μενεῖ κατὰ γαῖαν ἅπασαν.
Καὶ σὺ Σέραπι λίθοις ἐπικείμενε πολλὰ μογήσεις:
Κείσῃ πτῶμα μέγιστον ἐν Αἰγύπτῳ τριταλαίνῃ.
Ὅσσοι δ' Αἰγύπτου πόθον ἤγαγον εἰς σὲ, ἅπαντες
Κλαύσονταί σε κακῶς, νοῦν ἄφθιτον ἐν φρεσὶ θέντες:
Γνώσονταί σε τὸ μηδὲν ὅσοι Θεὸν ἐξύμνησαν.

Isi Dea infelix, Nili remanebis ad amnem

Sola, furens mœnas permixta Acherontis arenis.
Fama nec ulla tui toto remanebit in orbe.
Túque, Serapi, sedens in saxis, multa dolebis:
Magnáque in Ægypto infelice ruina jacebis.
Quique per Ægyptum studuêre tibi, acriter omnes
Te flebunt. Sed quis illæsa in pectore mens est,
Noscent te nihil esse, Deum quicunque celebrant.

Prædixit quoq; fore, ut in Ægypto templum DEO summo erigatur: nempe ab *Onia Oniæ* Pontificis Judæorum filio; de quo *Josephus Antiquit. lib.* 13.

Templum Deo in Ægypto.

Καί τις ἐρεῖ τῶν ἱερέων λινζόαστος ἀνὴρ
Δεῦτε Θεοῦ τέμενος καλὸν στήσωμεν ἀληθές.
Δεῦτε τὸν ἐκ προγόνων δεινὸν νόμον ἀλλάξωμεν·
Τοῦ χάριν ἢ λιθίνοις, καὶ ὀστρακίνοισι θεοῖσι
Πομπὰς. καὶ τελετὰς ποιούμενοι οὐκ ἐνόησαν.
Στρέψωμεν ψυχὰς, Θεὸν ἄφθιτον ἐξυμνοῦντες
Αὐτὸν τὸν Γενετῆρα, τὸν ἀΐδιον γεγαῶτα,
Τὸν πρύτανιν πάντων, τὸν ἀληθέα, τὸν Βασιλῆα.
Ψυχοτρόφον γενετῆρα Θεὸν μέγαν αἰὲν ἐόντα.
Καὶ τότ' ἐν Αἰγύπτῳ ναὸς μέγας ἔσσεται ἁγνῶς
Κ' εἰς αὐτὸν θυσίας οἴσει λαὸς θεότευκτος
Κείνοισιν δώσει Θεὸς ἀφθίτως βιοτεύειν.

Déque Sacerdotum numero quidam vir amictus
Lino, Agedum (dicet) delubrum constituamus
Formosum, verúmque Dei: pravosq; parentum
Mutemus ritus, factos cretáque, petrísque
Qui coluêre Deos stulti festísque sacrísque.
Mutemus mentes. Celebretur carmine nostro
Æternus Genitor pereuntis nescius ævi.
Rex verus, rerum cui summa potentia, semper
Magnus, quique animas fecit, nutritor earum.
Tunc & in Ægypto templum visetur, & ingens,
Et castum, quò sacra feret conjuncta Deo gens.

Liber antiquus, qui est in Bibliotheca Regia, appellat hanc Sibyllam *Agrippam*, sive *Agrippinam*: illiq; hos versus tribuit.

Summus erit sub carne satus: charissimus atque
Virginis & veræ complebit viscera sanctum
Verbum, consilium sine noxa, Spiritus almi.
Despectus multis tamen ille salutis amore:
Arguet & nostrâ commissa piacula culpâ.
Cujus honos constans, & gloria certa manebit.

Ex *Lælii Cleopassi* poëmatibus:

Qui Lux æterna, Lumen de Lumine, semper
Qui fuit, éstque, & erit, sidera summa tenens;
Virginis Hebrææ castam descendet in alvum,
Factus homo tandem est hac Genitrice Deus.
Hoc Mediante Deo conjungimur: illius ergò
Progenies summi dicimur esse Dei.

Ex *Ruillio*:

Verbum invisibile fiet palpabile: & germinabit, sicut radix: Exsiccabitur, tanquam folium: neque apparebit ejus pulchritudo. Uterus maternus illum circumdabit. Et Deus, qui est æterna lætitia, plorabit, & opprimetur ab hominibus. Nascetur ex matre: Et cùm sit Deus, existimabitur conversari cum hominibus tanquam peccator.

De ea lege *Cœlium Rhodiginum lib.* 21. *cap.* 27.

COLO-

COLOPHONIA LAMPUSIA.

ETIAM ſi *M. Terentius Varro* decem tantùm Sibyllas annumeret, tanquam præcipuas, & quarum oraculis libri conſcripti tantáq; religione, & cura conſervati Romæ conſtabant: Certum eſt tamen multas alias fuiſſe Phœbadas, Apollinis miniſterio conſecratas, quæ Dæmonum afflatæ Spiritu diverſis in locis vaticinatæ ſunt. Veriſimile quoq; eſt illas Sibyllas non vixiſſe ultra tempus præfinitum à Natura: aut ſi tranſgreſſę ſunt illos terminos vitæ naturalis, non potuerunt tamen diu protelare dies ſuos. Quapropter opus fuit defunctis alias ſubſtituere, quæ Deorum ſacris præficerentur. E quarum numero dici poteſt *Lampuſia* Calchantis illius filià, qui cum Græcis in expeditionem profectus eſt ad Trojam, ubi celebri fama ab omnibus cultus, & conſultus eſt in rebus dubiis, maximè ab Agamemnone Græcanici exercitûs Imperatore, qui ſine vatis hujus cōſilio nihil aggrediebatur, aut moliebatur. *Lampuſia* igitur hæc, ut à Patre divinationū perito egregiè fuerat inſtructa, dicata Apollini Pythio, perfectiorem

vati-

vaticinandi peritiam postea est adsecuta. Venit enim ex Græcia Colophonem, (quæ urbs est Ioniæ Asiæ minoris Apollini sacra) suoque tempore propter insignes prædictiones, non solùm in Asia, verùm etiam per totam Græciam Europæam celebris habita est.

Illa prædixisse varia dicitur de mutationibus regnorum, inundationibus, & terræmotibus: déque bellis, & aliis ejusmodi rebus mundanis. quibus magis attentæ fuerunt antiquæ gentes, quàm piis exhortationibus, quæ pertinebant ad omniũ salutem. Nam & illa unum Deum summum docuisse dicitur adorandum, qui vitiis irascitur, impiis excandescit, & eos ulciscitur: delectatur verò pietate & integritate vitæ, bonosq; amat, fovet, & protegit.

Οἱ δὲ Θεὸν τιμῶντες ἀληθινὸν ἀέναόν τε,
Ζωὴν κληρονομοῦσι τὸν αἰῶνος χρόνον.
Qui Deum coluerint verum, & æternum,
Vitam possidebunt perpetuam.

Illa propter hominum impietatem dixit mundum universum, cum toto genere humano fuisse generali diluvio submersum: & propter eorundem peccata novissimis temporibus conflagraturum. Quæ doctrina ab Israëlitis ad gentes per Prophetas Ethnicos vulgata pervenerat. Ut testatur *Ovidius in Metamorphosi:*

Esse quoque in Fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cœli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Ideò Sibylla monet seriò mortales, ut dùm in hac vita sunt superstites, Deum illum æternum & summum agnoscant, ac religiosè colant. Fore enim, ut ad iram provocatus, malos malè perdat, & æternis suppliciis, & cruciatibus afficiat & consumat.

Suidas de ea in hunc modum scriptum reliquit: *Sibylla Colophonia Lampusia dicta à Calchante oriunda, & ipsa divinationes, oraculáq;, & alia quædam versibus edidit.*

Lælius Cleopassus in suis poëmatibus hoc hexastichon illi tribuit:

Me Phœbi cortina tulit Colophonia vatem:
Mendacis tripodes execror usque Dei.
Est Deus æternus, qui nomine non eget: ille
Solus enim mundi possidet imperium.
Huic soli vota atque preces effundite: grata est
Illi, quæ ex puro victima corde venit.

THES-

THESSALICA MANTO.

Templa Clari prima erexi, atque oracla resolvi
Et nostris gaudet Mantua nominibus.

MANTO hæc *Tiresiæ* Thebani vatis filia fuit. Illa post patris obitum fugiens Creontis & Theseï tyrannidem, in Asiam trajecit. Creon enim Menœcii filius, & frater Iocastæ Laji Thebanorum Principis uxoris, & matris Oedippi, occiso per imprudentiam Lajo ab Oedippo filio, ob solutionẽ ænigmatis propositi à *Sphynge* Typhonis & Echidnæ filiæ, quæ prætereuntibus viatoribus erat infesta, postquam Oedippus regnum Thebanum obtinuisset, matremq; Iocastam, incognitam tamen, duxisset uxorem, & ex ea filios duos suscepisset Eteoclem, Polynicémq;, & unam filiam Antigonam, ob incestuosum cum matre conjugium, filiis regnum reliquit, hac conditione, ut alternis regnarent. Sed Eteocle per vim retinente regnum, Polynices ad Argivorum auxilium confugit. Duxerat enim uxorem Argiam Adrasti regis Argivorum filiam: cujus ope cruentum illud bellum Thebanum suscitatum est, in quo tot Heroës utrinq; cæsi perierunt, cum utroq; fratre Polynice & Eteocle. Quibus è vita sublatis Creon iterùm regni potentiam, & Principatum usurpavit: infinitáq; barbaricæ inclementiæ fa-

 cinora

cinora patràvit in sectatores, & fautores Polynicis. Antigonam & Argiam interfici jussit, quòd Polynicem sepulturæ mandassent, cujus corpus inhumatum tyrannus feris devorandum exponi mandaverat. Hanc crudelitatem non ferens Theseus, arma in Creontē movit, eū vicit, & trucidavit, Thebanosq; tyrannide liberavit. Ut testatur *Statius Thebaidos* 2. Theseus interim rerum potitus, multa inhumaniter, multa crudeliter egit in Creontis amicos, & eos qui sævierant in Polynicis uxorem, & sororem. In tanta rerum omnium perturbatione Manto ex Bœotia fugâ maturè se subtraxit, & in Asiam delata, Clarum appulit, ubi prima templum Apollini ædificavit, cujus sacris præfuit, cùm esset vaticinio clara, quod à patre Tiresia priùs didicerat, & Phœbi inspiratione adjuta, eò profecta est perfectionis, ut cum aliis Phœbadibus, & Sibyllis conferri posset. Celebris igitur in Asia est habita ministerio Deorum vacans, & sacra Phœbi procurans.

Sed tandem Asiâ relictâ navigio venit in Italiam: Latiúmq; petens à Tiberino rege Albæ Longæ Capeti filio adamata est proprer egregiam formam, & singularem prudentiam, qua longè reliquas totius Italię mulieres superabat. Ex Tiberino suscepit filium Ocnum, qui cognominabatur Bianor. Is, postquam pater in Albula lapsus suffocatus est, (qui Tiberis à rege dictus est) cum matre in transpadanam Italiæ regionem se contulit, & in ea planicie urbem ædificavit, quam appellavit *Mantuam*, de nomine matris. Hunc Bianora tulisse auxilium Æneæ contra Turnum Rutulorum regem testatur *Vergilius Æneidos* 10. *Pausanias* tamen, & *Hellanicus* negant *Manto* unquam venisse in Italiam.

Huic Phœbadi, cùm nihil scripserit, quod ad cognitionem hominum nostri temporis venerit; nihil illi tribuere possumus. Licèt *Ruillius* inter Sibyllas illam recenseat, & illi hoc dictum de CHRISTO Servatore venturo adponat.

Magnus veniet, & transibit montes, & aquas cœli, & regnabit in paupertate, & in silentio dominabitur nasceturq; ex utero virginis.

Sed fortasse Prophetia hæc magis competeret Phaënni Epiroticæ, quæ responsis claruit in Dodonæo templo, ubi & hæc Manto antequam navigasset in Latium vaticinata fuisse creditur.

De ea sic loquitur *Lælius Cleopassus*, illam dicentem inferens:

Non mihi Chaoniæ volucres, crepitacula, quercus,
Nec Dodonæi sacra profana Dei
Usque placent; mendax quæ antiquo fabula jactat
Murmure. Cœlesti Numen in arce sedet
Æternum, per se existens, nunquamq; creatum.
Rebus is Omnipotens omnibus esse dedit.

PYTHA-

PYTHAGORAS.

Quicquid Pythagoram nesciße fatemur, id ipsum
Nemo hominum potuit pectore percipere.

PYTHAGORAS Mnesarchi gemmarum sculptoris filius fuit. Alii patrem ejus Marmacum vocant, avum Hippasum, atavum Eutyphronem, abavum Cleonium Philonte profugum. Marmacus verò in Samo habitavit: (ideò *Pythagoras Samius* est dictus) inde relicto patre juvenis Zoili patrui jussu in Lesbum maris Ægæi insulam se contulit ad Pherecydem Philosophum, & Poëtam Tragicum, qui ex Scyro insula Cyclade natus celebris habebatur ob rerum peritiam: Huic igitur Pythagoras commissus est, ut institueretur, sub cujus disciplina plurimùm profecisse visus est: Sed post præceptoris mortem in Samum revocatus est: ubi Hermodamantẽ Creophili nepotẽ jam senẽ audivit. Atq; ut erat discendi cupidus, ac laboris invicti, in Ægyptũ trajecit, Amasidi regi cõmendatus à Polycrate Samio, ubi multa didicit, mores, ritus, ac Theologiam Ægyptiorũ diligentissimè perscrutans: unde Babylonẽ profectus est, ut Chaldæos inviseret, à quibus syderũ cursus, eorumq; in genituris hominũ effectus edoctus est. *Pythagoras in Ægypto vixit & Babylone.*

Navigans postea in Cretam cum Epimenide, in Idæum antrum descendit. Et cùm audivisset Samum patriam Polycratis tyrannide infestari, navigavit in Italiam & Crotone habitavit, ubi leges incolis scripsit, & trecentis ferè discipulis viris claris floruit: qui ad eũ noctu audiendũ conveniebãt: inter quos celebres fuerunt Archytas Tarentinus, Zeleucus, Charõdas, Alcmæon Crotoniata, Hippasus Metapontinus, & Philolaüs Crotoniata. *Heraclides Ponticus* refert Pythagoram de se dicere solitum, quòd olim fuisset Æthalides, putatúsq; esset Mercurii filius: Mercurium verò ipsum monuisse, ut peteret præter immortalitatem quod vellet: petivisse igitur, ut vivens, & vita functus omnium quæ contingerent memoriam haberet. Itaque in vita meminisse omnium: Eandémq; memoriam & post mortem reservasse: atque aliquanto post in Euphorbum venisse, qui inter Trojanos nobiles numerabatur, & in eo bello à Menelao occisus est, ut refert *Ovidius Metam.* 15. Et hic Euphorbus dicebat se aliquando fuisse Æthalidem, atq; à Mercurio patre, pro munere accepisse, ut anima illius perpetuo errore vagaretur, & in quas vellet arbores, vel animantes commigraret: & quæ apud Inferos anima omnia perpessa esset, ac cæteræ animæ quænam patiantur. Posteaquam verò Euphorbus diem obiit ingressam in Hermotimum ipsius animam: qui & ipse cùm fidem vellet facere, Branchidas petiit, ingressúsq; Apollinis fanum, ostendit clipeum, quem illic Menelaüs affixerat: ait enim illum, cùm ex Troja remeasset, Apollini sacrasse scutum jam putrefactum, solámq; perdurare eburneam faciem. Ubi Hermotimus vita functus est, rursùm in Pyrrhum Delium piscatorem migrasse, illúmq; omnia memorasse, ut primùm Æthalides fuerit, posteà Euphorbus, deinde Hermotimus, ac postremò Pyrrhus effectus sit. Ac deinde post Pyrrhum factum esse Pythagoram, omniúmq; meminisse præteritorum.

Pythagoras olim Æthalides, Euphorbus, Hermotimus & Pyrrhus fuit.

Matapsychosis.

Pythagoræ discipuli facultates omnes in unum conferebant, ut omnibus essent communes. Quinquennium totum silebant, antequam ad Præceptorem admitterentur. A Cypressino sepulchro abstinebant, quòd ex Cypresso factum Jovis sceptrum crederent. Pythagoras forma fuit, liberali & pulchra: quem ideò discipuli *Apollinem Hyperboreum* vocitabant.

Pythagoreorum facultates communes. *Apollo Hyperboreus.* *Aureum femur Pythagoræ.*

Ammianus refert illum aliquando, cùm in Olympia esset, adstantibus femur suum ostendisse, quod aureum erat: Is aquilam supervolantem magico susurro ita incantavit, ut cicur ad eum venerit: & si quando gallum gallinaceum plumantem candidiùs comperisset, veluti fratrem amplexabatur, & amabat; ut refert *Plutarchus in Numa.* Geometriæ præcepta perfecit, inchoata priùs à Mœri, & imperfecta relicta: versatus est præcipuè circa Arithmeticam: & in medicinæ præceptis, & curatione morborũ adprimè fuit exercitatus. Animatis abstinere jussit: voluitq; suos faciliori victu assuefieri, ne igne ad coquendum opus esset. Aquæ potu tantùm uti eos voluit, ne acumen ingenii gravaretur ebrietate: Primus pondera, & mensuras invenisse, & Græcos docuisse creditur. Scripsit tres libros, de institutione, de Civilitate, & de Natura. Quos *Plato* centum minis sibi emi curavit: quæ efficiunt mille coronatos aureos. Conciliandæ amicitiæ studiosissimus fuit, quam æqualitatem dicebat: & amicorum omnia communia esse debere.

Symbola & dogmata Pythagoræ.

Familiaria hæc habuit symbola: quibus si quos communicasse audiret, illos protinùs socios, amicosq; consciscebat.

Ignem gladio non fodiendum: Stateram non transiliendam:

Super chœnice non sedendum: Cor non edendum:

Onus unà tollendum, neq; unà deponendum: Stramenta semper habenda colligata: DEI imaginem in annulo minimè circumferendam.

Ollæ vestigium in cinere confundendum. Oleo sedem non tergendam. Converso ad solem vultu non mingendum. Extra viam publicam non eundum.

Non facilè dextram injiciendam. Sub eodem tecto hirundines non habendas. Quæ sunt unguibus recurvis aves non nutriendas.

Unguium

Unguium capillorúmq; partibus superfluis resectis non immingendum, neq; insistendum: Gladium acutum devitandum. In finibus peregrinanti non redeundum. Erythino & sepia non vescendum: neq; corde, neque fabis; neq; etiam vulva, & trigla. Seniores honorandos: Deos Semideis præferendos, Heroas hominibus, parentes reliquis hominibus. Invicem ea ratione conversandum, ut ne ex amicis inimicos, verùm ex inimicis amicos faciamus. Proprium nihil arbitrandum. Legibus opem ferendam: Iniquitatem debellandam. Mitem arborem non violandam, neq; lædendam. Animal innocuum non molestandum. Verecundiam & pietatem colendam. Risui neq; tristitiæ non indulgendum. Fugiendam carnis superfluam pinguedinem. Itinerationibus remissè, intentéq; utendum. Exercendam memoriam. In ira nihil aut dicendum, aut faciendum. Divinationem omnem honorandam. Cantibus ad lyram utendum, laude Deorum, virorúmque præstantium habendo rationabilem gratiam.

Pythagoræ victus fuit mel, favus, & panis: obsonium cruda vel elixa olera. Marinis raro utebatur. Vino interdiu gustare non solebat, sed raro admodum id degustabat. Stola illa candida semper, ac munda: Stramenta item candida ex lana: nam lini usus iis in locis suo tempore, nondum erat cognitus. Nunquam deprehensus est satiari, vel ebrietati, reiq; Venereæ dare operam. Risu abstinebat, jocisque, & odiosis narrationibus. Iratus nunquam vel servum, vel liberum cædebat. Divinatione eâ solâ utebatur, quæ fit per auguria & vaticinia: minimũ verò ea quæ fit per ignem, thure tantùm excepto. Sacrificiis utebatur inanimis: aliqui dicunt solis gallis gallinaceïs, & hordis etiam lacteolis, quos teneros dicunt: agnis autem minimè. Quamvis *Apollonius* illum dicit immolasse Hecatombem, cùm invenisset trianguli, quod ὀρθογώνιον appellant, subjectum latus tantumdem valere, quantum quæ illum continerent: cujus rei causa distichum hoc in illum scriptum est; *Pythagoræ victus & amictus.*

Ἥνικε Πυθαγόρης τὸ περικλεὲς εὕρετο γράμμα,
Κεῖν' ἐφ' ὅτῳ κλεινὴν ἤγαγε βουθυσίην.

Pythagoræ inventa est quia littera nobis olim,
Nobile propterea DIS dedit ille sacrum.

Aram Delii Apollinis genitoris, quæ post Ceratinum est, tantùm adorabat. Quòd frumentum, hordeúmq;, & placantæ illi absq; ignis usu adponerentur, sine sanguine & igne.

Ad inferos se descendisse fingebat, ibíq; vidisse animam *Hesiodi* columnæ æneæ alligatam, & stridentem inter cruciatus. *Homerique* animam pendentem ex arbore, à serpentibus circumvolutis lancinari & discerpi: quòd uterq; multa turpia, multa iniqua, & indigna de Diis scripto mandasset. Dicebátq; in Cocyto ignibus ustulari, qui cum uxoribus, dum in vita essent, congredi recusassenr: idque illi multum gratiæ apud Crotoniatas acquisivit. Discipulos suos monebat, ut domum reversi quotidiè hæc intra se dicerent.

Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;
Quò sum progressus? quid gestum in tempore? quid non?

Dejerare per Deos vetabat. Monebat & suos discipulos quaternarii numeri non esse obliviscendum, in quo prima numerandi confectio comprehenditur. Sic etenim numeramus: unum, duo, tria, quatuor, & hæc efficiunt decem. Denarius perfectionis est caput. Nam undecim est denarius & unitas: viginti bis deni: triginta ter decem: & centum decies decem. Principium omnium dicebat esse unitatem, ex unitate indefinitam dualitatem, veluti materiam auctori unitati subjecisse. Ex monade & terminata dualitate numeros gigni, ex numeris puncta, ex punctis lineas, ex quibus planæ figuræ constant: ex planis solidæ, ex quibus solida consistunt corpora. Quorum quatuor sunt elementa, ignis, aër, aqua, & terra: quæ per omnia se mutant ac vertunt: & ex iis fieri mundum animatum, intelligibilem, *Doctrina Pythagoræ.*

rotundum: mediam terram continentem; quam & ipsam quoq; rotundam esse, & globosam, ac circum habitari dicebat. Æquis etiam partibus inesse lucem, & tenebras, calidum & frigidum, siccum & humidum. Aëra qui terram circuit esse insalubriorem, immotum, ac morbidum: ideò quæ in eo gignuntur esse mortalia. Summum verò aërem semper moveri, esse liquidissimum, & saluberrimum: & quæ in eo sunt immortalia omnia, & divina. Solem, Lunam, & astra Deos esse, quia in illis superat calor vitæ auctor. Hominibus esse cum DEO quandam cognationem, quòd & homo caloris particeps sit. Deum nostri providentiam gerere. Penetrare à sole radium per frigidum aëra, & vivificare omnia. Animam esse avulsionem ætheris calidi & frigidi, ideò immortalem, quòd ab immortali avulsa sit. Animantia ex se invicem nasci seminali ratione. Semen esse cerebri stillam, quæ in se calidum contineat vaporem. Animam dividebat in mentem, sensum, & iram. Sensûs & iræ cæteras animantes esse participes, mentem soli homini competere. Principium animæ est à corde usque ad cerebrum. Ea pars animæ, quæ in corde est, concupiscentia dicitur. Mens & anima in cerebro consistunt. Partem Prudentiæ capacem immortalem, cætera esse mortalia. Animam sanguine nutriri, ejusque rationes ventos esse. Ipsam unam cum suis rationibus esse invisibilem, quòd æther quoque sit invisibilis. Animæ vincula venas esse, & arterias, & nervos. Ubi invaluerit, & secum fuerit, quiescere, vinculáque ipsius fieri rationes, atque opera. Animarum quæstorem Mercurium esse, ideò ductorem dici Psychagogum, janitorem, ac terrenum, quòd is ex corporibus, & ex terra, & mari animas immittat: & puras quidem atque purgatas in excelsum ducat: impuras verò illis ne appropinquare quidem, neque invicem sibiipsis; cæterùm vinciri à Furiis infractis nexibus. Aëra plenum esse animis: eosque & Dæmonas, ut Heroas existimari: atque ab his somnia immitti hominibus, & signa, & morbos: neque solùm hominibus, verùm & pecudibus, & jumentis. Ad hos referri lustrationes, & expiationes, divinationem omnem, & vaticinia, & cætera id genus. Virtutem harmoniam esse, sanitatem, & omne bonum, atque Deum: ideò per Harmoniam constare omnia. Munditiem requiri in homine DEO grato. Eam munditiem acquiri expiationibus, lavacrísque, atque asperginibus, vacando à funere, à cubili, omni inquinamento, & morticiniis, abstinendo à carnibus pollutis, triglis, sepiis, ovis, & animalibus, quæ ex ovis nascuntur, à fabis, & ab aliis, quæ prohibentur ab iis, qui in templis mysteria ritúsque faciunt. Docuit & non edenda esse, quæ ceciderint è mensa: à Gallo plumis albis abstinendum, quòd Mensi sacer sit, ac supplex, horas enim cantu significat. Sal mensæ adponendum, quòd justitiæ admoneat. *Timon in Sillis* dicit: Pythagoram arte Magicâ insignem fuisse. Chaldæos enim frequentaverat, qui circa Astronomiæ rationes, & prædictiones plurimùm occupantur. Nam & Magi cultui Deorum vacant, preces illis, & sacrificia offerunt, & à se solis exaudiri persuasum habent: quos etiam Ignem, Terram, & Aquam esse arbitrantur. Statuas & simulachra aversantur: improbántque eos, qui stultè Deos mares, vel feminas dicunt. Divinationes, & prædictiones exercent, sibi Deos apparere asserentes, & Genios, quibus aër plenus est. Auri usum, & externum cultum prohibent. *Aristoxenus* hæc dogmata accepisse eum dicit à sorore Themistoclea, quæ Delphis erat. Neque mirum est illum tantis disciplinis imbutum multa fecisse miracula super naturalia.

Pythagoras Magus.

Miracula Pythagoræ.

Ferunt enim illum eodem die, & horâ visum fuisse, & collocutum cum amicis familiaribus Crotone & Metaponti.

Cúmque aliquando ursam feritate, ac vastitate corporis inusitatâ horrendam conspexisset, solâ voce ad se venire jussit, manibúsque demulsit: & domum abductam reddidit cicurem: Quam paulò post cùm dimissurus esset, jurejurando tanquam verbis conceptis adegit, ne in posterum ulli animantũ inferret damnum aut

aut læsionem: quòd præstitisse postea compertum est: nam fera in sylvas se recipiens nulli nocumento deinceps fuisse audita est.

Superiùs quoq; ostendimus illum aquilam supervolantem magico susurro ad se revocasse, & cicurem reddidisse.

Plutarchus in vita Numæ scribit, Pythagoram prope Tarentum conspexisse bovem ingressum agrum fabis consitum, & mordicùs pedibúsque corrumpentem fruges. Tum ille bubulco ad se vocato præcepit, ut bovem à fabis abstinere juberet. Cui pastor, irridens, Ego, inquit, id præcipere meis bobus non didici. Sed tu, qui in scholis hactenùs versatus es, meas vices obito. Tum Pythagoras propiùs accedens, & bovis auribus quæpiam immurmurans, bovem abire jussit: statimque animal tanquam intelligens recessit, fabasq; lacerare desiit, & à tali pabulo in posterum abstinuit: factusq; est de terrestri colono, urbanus ambulator: & de manu hominum placidè sumens pabulum Tarenti consenuit.

Bos cicur.

Aristoteles testatur Pythagoram solis verbis interemisse in Hetruria serpentem morsu noxium, & gravia damna inferentem.

Ipsum quoq; Pythagoram dicunt *Pythagum*, hoc est ludicrum, per speculum factitasse: ut quæ collibuisset sanguine perscriberet in speculo: móxq; literis ad lunam pleni orbis obversis stanti à tergo, ut in Lunæ disco exaratas commonstravit. Quod refert *Suidas in voce* Θεσσαλὴ γυνή. Et *Cæl. Rhod lib. 9. cap* 23.

Quin & tam certas de futuris prædictiones sciscitantibus prænunciavit, ut illi idcircò *Pythagoræ* nomen inditum multi asseverent, quòd æquè certa responsa referret, ac ipse *Pythius Apollo*.

Plinius asseverat illum magicas artes exercuisse, sicuti & Democritum. Nam uterq; herbarum Magicarum nomina quædam recenset. Ut Pythagoras nominat *Coracesiam, Calliciam, Menaidem, Corinthadem, & Aproxin*. Primis duabus aquam subitò glaciari, & concrescere fama est. Corinthadis decocto in aqua, protinus sanari serpentum venenatorum morsus, si eo foveantur. Eundem succum effusum in herba si quis vestigio conterit, aut si eo fortè respergatur, insanabilem perire. *Democritus* has connumerat herbas veneficiis aptas: *Chirocineta, Aglaophotin, Marmaritin, Achemenidon, Hippophovada, & Adamantida.* Marmaritide usos fuisse Magos asserit, dum vellent evocare Deos, & aëris Genios, ac Dæmonas, & eos elicere ad responsa fatidica reddenda. Achemenidis radices in pastillos redactas, si sontes & rei interdiu cum vino potent, per cruciatus noctu confitentur omnia, quæ commiserunt, quæ per tormenta extorqueri non poterant.

Herbæ Magicæ à Pythagora inventa.

Herbæ veneficorum, Democriti.

Atqui Pythagoras primus τῆς μετεμψυχώσεως, (hoc est, *transfusionis, & migrationis animarum in alia corpora,*) auctor fuit: aut saltem hanc opinionem doctrina promulgavit. Ideò, ut superiùs retulimus, se Æthalidem, postea Euphorbum, postea Hermotimum, deinde Pyrrhũ, ac postremò Pythagoram fuisse asserebat. Neq; solùm animas in humana corpora immigrare, sed etiã in bruta, & in arbores, & plantas omnis generis. Cum aliquando præteriens animadvertisset catulum à quodam verberari illum reprehendit, tanquam injuriam facientem animæ boni viri, qui illi amicus fuisset: de quo scriptum invenitur hoc Epigramma.

μετεμψύχωσις.

Καὶ ποτὲ μὶν συφελιζομένου σκύλακος παριόντα
Φασὶν ἐποικτεῖραι καὶ τόδε φάσθαι ἔπος.
Παῦσαι: μηδὲ ῥάπιζ᾽ ἐπειὴ φίλου ἀνέρος ἐστὶ
Ψυχή, τὴν ἔγνων φθεγξαμένης ἀΐων.

Qui catulum duro miseratus verbere cæsum
Cùm (ut fama est,) olim præteriisset, ait:
Desine; ne miserum cædas: nam charus amici
Est animus: quod vox indicat ipsa mihi.

Hanc transmigrationem animarum secuti sunt post illum alii Philosophi, & magni viri: incertúmq; est, an à Brachmanibus Indis eam opinionem acceperint, vel

vel Brachmanæ à Pythagoricis. Nam de ea similiter sentire Sapientes illos Indos, & Gymnosophistas Æthiopas postea ostendemus *in vita Apollonii Tyanæi:* nam & illi eodem victus genere, & vestitu usi sunt. Sunt enim adhuc hodie Brachmanæ isti Indi Sapientes summo in honore apud Orientales reges, religioni Deorum addictissimi, sed Dæmonum tantùm, & superstitiosorum cultuum: cùm exciderint ab illa sapientia, qua priscis sæculis celebres habiti sunt. Horum historiam refert, habitusq;, & formas *Joannes Hugonius Lindsconius Herlemius:* qui ad extremas Indiæ regiones profectus, diligentissimè singula notavit, quæ de iis comperit. Lege peregrinationis ejus *caput* 38. ubi Brachmanas præfectos esse ait sacerdotio Idoli Pagodes totius Indiæ celeberrimi: potiriq; præcipuis dignitatibus in aula regia: ex eorũ nutu, & disciplina omnem religionem tradi. Credunt illi, docéntq; unum summum Deum esse æternum, omnipotentem, conditorem, & conservatorem mundi totius. Sed animas justorum post mortem cœlo inferri, & assistere summo Numini: hominúmq; intercessores esse inter Deum & mortale genus, & invocantes audire, illísq;, potestate à DEO acceptâ, opem ferre in necessitate: ideò coli & venerari debere, sed sub forma quantùm exprimere possunt horribili: ut metuat populus, & formidet illos offendere, cùm possint obesse quibus velint, sicuti & prodesse. Reliquas defunctorum animas minùs puras credunt migrare in alia animalia, sive ratione prædita, sive bruta: pro ut meritis sunt præstantiores, & minoribus peccatis inquinatæ: & in illis corporibus puniri, & agitari, donec repurgatæ à vitiis mereantur reverti in humana corpora. Usq; adeò successu temporis corrumpuntur omnia benè instituta, & abusus superstitionésq; confirmantur in animis hominum, qui à Dæmonibus in transversum abducuntur!

Pythagoras sub terra annum unum latuit.

Hermippus (ut refert *Diogenes Laërtius*) ita de Pythagora scribit: *Cùm in Italiam venisset, subterraneam fecisse domum fama refert; matríq; mandasse, ut quæ contingerent tabulis inscriberet, tempúsq; adnotaret: deinde illum descendisse in locum illum subterraneum, ac dum rediret, matrem, quæ jussa fuerat, fecisse. Anno autem exacto ascendisse Pythagoram ex effossa domo squalidum, & macie confectum: advocatâque concione dixisse ex inferis se ascendere: atque ut fidem faceret, recitasse quicquid evenisset. Eos verò iis, quæ dicebantur affectos, prorupisse in lacrymas, & ejulatus. Pythagorámq; jam divinum quippiam habere existimantes, uxores suas illi in disciplinam certatim commisisse: ut vivendi modum ab eo discerent:* hæc Hermippus.

Constat sanè illum Crotoniatis & Metapontinis leges præscripsisse: populúmq; luxuria diffluentem auctoritate, & doctrina ad frugaliorem cultum revocasse: nam & delicias conviviorum, cantus, saltationes, & potus sustulit: auratas vestes, ornamentáq; sumptuosiora mulieres coëgit, ut in templo Junonis consecrarent: & hymnis laudibúsq; Deorum vacarent, & gubernationi domesticæ, fusis, & calathis.

Pythagoræ uxor & liberi.

Habuit Pythagoras uxorem nomine Theano, Brontini Crotoniatæ filiam: quamvis illam Brontini uxorem, sed Pythagoræ discipulam quidam fuisse velint. Fuit illi & filia Damo. De qua *Lysis in Epistola ad Hermippum*, ita loquitur: *Ajunt plurimi te publicè (quod Pythagoras semper inhibuit) Philosophari.* Qui cum *Damoni* filiæ commentaria sua commendaret, jussit ut ne cui extra domum ea traderet. Ea verò cùm ingenti pecunia posset illa distrahere, inopiam, patrísq; monita auro preciosiora censuit: idq; cùm esset mulier. *Telanges* Pythagoræ dictus est filius Philosophus insignis, quiq; Patri successit, & juxta quosdam Empedoclis præceptor fuit. Et is nihil scripsisse dicitur, sed ejus mater quædam eruditione referta reliquit.

Floruit Pythagoras Olympiade septuagesimâ: ipsiúsq; schola duravit usque ad nonam, & decimam generationem. Postremi Pythagoreorum fuerunt, quos *Aristoxenus* se vidisse testatur, *Zenophilus Chalcidensis ex Thuria. Plauto Phliasius, Echecrates, Diocles, & Polymnastus Phliasii & ipsi.*

Cùm Pythagoras per multos annos Crotone commoratus fuisset, Metapontum

tum se contulit: ubi vita functus est secundùm Heraclidem octogenarius; secundùm alios anno vitę nonagesimo. Tanta fuit hujus Philosophi auctoritas, ut Metapontini ejus domum in templum converterint, illiq; post mortem honores divinos decreverint tanquam Deo Indigeti, & cujus beneficio levarentur in afflictione.

Mors Pythagoræ.

De ejus morte hoc refert *Diogenes Laërtius:* Consederat Pythagoras Crotone, in domo Milonis cum aliquot sociis. Eam verò domum quispiam ex his, quos ille admittere noluerat, per invidiam incendit. Sunt qui Crotoniatas ipsos tyrannidis suspicione ac metu hoc perpetrasse dicant. Pythagoram igitur incendii incommoda vitantem, cùm egrederetur, apprehensum esse, & agro cuidam fabis pleno intrantem, ibi constitisse, ac dixisse: *capi præstat, quàm has dare pessum: cædiq; satius est, quàm quicquam loqui:* atq; ita jugulum persecutoribus nudasse: complurésq; ex discipulis, (nam circiter quadraginta secuti fuerant) interemptos periisse, & paucos effugisse: ex quibus *Archytas Tarentinus* fuit, & *Lysis*. *Dicæarchus* ait Pythagoram in delubrum Musarum, quod Metaponti est, confugisse: ibiq;, cùm quadraginta dies absq; cibo perstitisset, defecisse. *Heraclides in vita Satyri* scribit, illum postquam in Delo Pherecydi justa persolvisset, redivisse in Italiam: & cùm in domo Milonis Crotoniatæ celebritatem offendisset, Metapontum abiisse: ibiq;, cùm vivere diutiùs nollet, inediâ vitam finivisse. *Hermippus* autem ait, bello inter Agrigentinos & Syracusanos exorto, Pythagoram cum sociis exivisse, opem laturum Agrigentinis. Quibus in fugam actis, illum fabarum campum circuisse, ibíq; à Syracusanis fuisse interfectum. Reliquos verò ad triginta quinq; Tarenti fuisse crematos, cùm primariis civitatis contra ire vellent, atq; ab iis in Reipulicæ administratione obstinaciter dissentirent.

Pythagoras alphabeto Cadmi Regis Phœnicum adjecit literam υ. ζ. κ. & ω. Cadmus enim docuerat Bœotos α. β. γ. δ. ε. η. ι. λ. μ. ν. ο. π. ϱ. σ. τ, ψ. quibus Palamedes tempore belli Trojani addidit ξ. θ. φ. χ.

Cyrillus lib. 3. contra Julianum scribit Causum fluvium salutasse Pythagoram his verbis: χαῖρε ὁ Πυθάγορε. Ut tradit *Porphyrius ex Cyrillo:* idem quoq; fecisse Genium Sami fluvii, qui Pythagoram prętereuntem salutasse dicitur. Ejus doctrinæ multos habuit sectatores tam inter Græcos, quàm inter Italos. Inter quos recentiores fuere à Diocletiano usq; ad Valentem. *Plotinus, Porphyrius, Proclus, Jamblichus, Edesius, Sopater, Maximus,* quos Valens Imperator morte sustulit. Inter quos fuit & *Eusthathius*, cui nubere voluit Sosipatra mulier docta & Magiæ dedita, quæ memoriâ tenebat omnium Poëtarum scripta, prædicebat futura poscentibus, & infinita edebat miracula. Eustathium sibi virum delegit, quòd præscivit eum geniturum filios, qui opinione hominum futuri essent infelices, sed non judicio Deorum, nempe insignes Magos. Quódq; maritus ejus brevioris quidem futurus esset vitæ, sed post obitum transferendus in circulum Lunæ, ubi beatus omne ævum transfigeret. Ea dum cum Philosophis de anima disputaret, repentè subticuit: postea ad se rediens. Ah, inquit, Philometor è carpento lapsus graviter saucius jacet, & de vita esset periclitatus, nisi equi substitissent. Erat enim Philometor ejus amasius, cujus consuetudine furtivâ abutebatur. Lege de ea *Eunapium in vita Edesii.*

Pythagoricæ sectæ sectatores recentiores.

Sosipatra Maga.

ARUNS.

Aruns Hetruscus Haruspex.

Fulminis agnosco motus, Venasq; calentes
Fibrarum; atq; avium mobile remigium.

ARUNTEM inter suos vates, qui divinandi scientiâ antiquitùs claruerunt, numerarunt Hetrusci. De quo *Lucanus lib.* 1.

Hæc propter placuit Thuscos de more vetusto
Acciri vates: quorum qui maximus ævo
Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ:
Fulminis edoctus motus, venásque calentes
Fibrarum, & cursus errantis in aëre pennæ.

Fuit enim Hetruria statim à principio superstitionibus plurimùm dedita: utpote quæ ab Ægyptiis incoleretur, ceremoniis circa Deorum cultum ante omnes populos addictissimis; potissimùm augurandi scientiâ, & aruspicinâ celebres semper extitêre. Eáque regio à Tyrrhenis olim culta est. Tyrrheni enim fuerunt Lydi, quos Tyrrhenus Atyos filius, & Lydi frater adduxerat in Italiam novas sedes quærens. Atys verò Herculis Libyci, & Omphales filius fuit.

Cúmq;

Cúmq; ob sterilitatem, rerum inopia ac fame premeretur populus, neq; posset ea regio incolarum multitudinem nutrire, Atys ex duobus filiis Lydum regni successorem apud se detinuit. Natu autem minorem Tyrrhenum, cum numerosis hominum copiis, ablegavit, data illi thesaurorum parte. Is post longos terrâ mariq; errores, tandem pervenit in Italiam: totámq; illam partem, quæ ad mare inferum sita est, inter Macram fluvium, & Tyberim occupavit, ac de suo nomine cum mari Tyrrhenum vocavit. *Berosus* ex Hercule & Omphale Lydorum regina (cui Græci Poëtæ dicunt Herculem serviviffe, à Jove venditum, propter Iphiti Euryti Regis filii cædem, & fratris Ioles) dicit natum fuisse Atyn, sive Athon Priscum: ex quo genitus est Mannus: ex Manno Astan, ex quo Pipinus Priscus: Ex Pipino Tarchon Priscus, & Athos Junior: Ex Tarchonte Tyrrhenus, ex quo Thrasimenus: qui omnes longa serie regnaverunt in Italia.

(Pete reliqua ex Genealogia Deorum ad Bipontinum Principem missa: in qua longo ordine descripsi eos, qui apud Hetruscos Imperium tenuerunt:) Et ii non solùm contenti regia dignitate, sed etiam illi addiderunt sacrorum officia, auguriorum scientiam, & exercitium, quod tantùm Optimatibus, & Principibus viris competere arbitrati sunt. Multùm enim facere ad augendam Regum auctoritatem credebant, si cum potentia politica, existimarentur amici, & familiares Deorum, & cum iis colloquia consiliáq; omnia communicare.

Tanta fuit commendatio Romæ Hetruscorum augurum, ut à Senatu legibus cautum sit, ne quid domi forisq; decerneretur, quin priùs res ad Hetruscos delata esset. Legis hujus verba sunt: *Prodigia & portenta ad Hetruscos Aruspices, si Senatus jusserit, deferunto. Hetruriæ disciplinam Principes discunto: Quibus Diis decreverint procuranto. Iisdem fulgura & ostenta pianto. Auspicia servanto. Auguri parento.* *Lex de Auguribus.*

Sed cùm sæpiùs à Romanis dissiderent Hetrusci, quódque non sine difficultate Roma in Hetruriam mitterentur legati, qui de rebus incertis sciscitarentur; Senatus decrevit, ut sex Optimatum filii Hetruscis in disciplinam traderentur, qui augurandi artem ab eis discerent. Mittebantur enim Fesulas (Hodie Fesulæ oppidum in monte prope Florentiam,) olim ab Athlante Prisco rege Mauritaniæ conditam urbem: in qua fuit collegium, & domicilium celeberrimum Augurum Hetruscorum: quorum summa fuit auctoritas, & dignitas per totam Italiam, potissimùm Romæ. Legimus Romulum in tribus Centuriis Ramnensi, Titiensi, & Luceri singulos Augures legi jussisse, qui ceremoniis, & prædictionibus præessent: & iis postea duos fuisse adjectos, deinde quatuor. Et ne hic numerus excederet Senatûsconsulto cautum esse: usq; ad Syllam Dictatorem, qui adjecit quindecim, ut essent viginti quatuor. Horum officium fuit auspicia captare, & ex iis colligere signa futurarum rerum, Deorúmq; monita considerare de eventibus prosperis, vel adversis. *Fesulæ Augurum sedes.*

Auguria captaturi cœlum eligebant purum, & serenum, aëréq; nitido. Lituum (qui erat baculus incurvus Augurale signum) manu tenebat Augur: eo cœli regiones designabat: Et metas, intra quas contineri debebant Auguria, metiebatur oculis & animo intento: & hæ vocabantur templa: unde contemplatio dicta est consideratio, & meditatio rerum sacrarum; ut dextrum sinistrumq; latus observaret. Tunc regiones ab oriente in occasum terminabant limite decumano, & cardine ex transverso signo metato, quò oculi ferrent quàm longissimè. Antica in ortum vergebat, postica regio à tergo ad occasum: dextra ad meridiem, sinistra ad Septemtrionem. Stabant in Tesquis, quæ casulæ erant, & mapalia destinata his observationibus: Romæ postmurium hortus erat ad auguria captanda devotus. Cùm hæc peregissent, carmine præfato preces cōcipiebāt, & his signa poscebāt. Preces verò aliquo preeūte recitabāt, ne fortè hallucinarētur augures, vel hæsitādo *Modus captandorum auguriorũ.*

titubarent in pronunciatione. Post absolutas preces, velato capite, toga duplici Augurali candida considebant: intentísque in cœlum oculis attentè expectabant, si quæ signa sese offerrent: si objiceretur avis aliqua, considerabant quo volatu ferretur, an obliquo, vel prono, vel supino motu corporis: quò flecteret, contorqueret, aut contraheret membra: qua in parte se occultaret; an ad dextram, vel sinistram canerent oscines. Ex cœlo contemplabantur tonitrua, si aut lævum, vel impari numero tonuisset: Si ab ortu fulmina ejacularentur: si circumacta per cœlum in eandem partem reflecterentur, vel si vibrata è nubibus à terra resilivissent: si crebris ignibus fulsissent. Si à sinistra in dextram emicassent. Si cœlo sereno tonuisset. Si ab occasû, vel per Septemtrionem in occasum ferrentur fulgura: & alia ejusmodi. Et hæc observatio fiebat à media nocte ad mediam diem, crescente non deficiente die. Neq; captabantur Auguria post mensem Julium: propterea quòd aves redderentur imbecilliores, & morbidæ, pulliq; earum essent imperfecti. Fulmina diurna tribuebant Jovi, nocturna Plutoni Summano.

Tempus Auguriorū captandorum.

Auguria multiplicia.

Habuerunt Augures Lucos, & aras, & peculiaria sacra ad elicienda fulmina: quæ vel bruta vocabantur, vel fatidica. Et ex his alia dicebantur consiliaria, alia authoritatis, alia statûs, alia publica, alia privata. Quædam postularia, quædam pestifera, quædam monitoria, quædam auxiliaria, quædam hospitalia, quædam peremtatia, vel regalia, vel familiaria.

Auguriorū genera quinque.

Hanc Augurandi scientiam Græci vocarunt ὀρνιθομαντείαν, vel οἰωνομαντείαν. Auguriorum *quinque* fuerunt genera. *Primum* à cœlo captabatur: *secundum* ab avibus: *tertium* à bipedibus, *quartum* à quadrupedibus: *quintum* à diris. Et ex his quædam caduca dicebantur, ubi quid templo ab Auguribus metato excidisset: alia clivia, quæ difficulter evenire comperiebantur.

Ex avibus oscines Augurium faciebant cantu: præpetes auspicium volatu: pulli tripudio utrumq; præstabant. Aves funebres averso omine vetabant aliquid fieri: Supervaganeæ ex summo cacumine vocem emittebant.

Præpetes quæ.

Ad præpetes referuntur aquilæ, Vultures, Buteones, Sanqualis, immusculus, falco, ciconia, accipiter, milvus, avis incendiaria: Cignus erat prosper nautis, & navigantibus: columba regibus, quia nunquam sola volat. Anser Romanis fuit sacer, & boni ominis: quòd quo tempore Galli Senones Urbem occupassent, & Capitolium obsiderent, anseres sacri in templo Junonis edito strepitu vigiles excitarunt, canibus silentibus, & somno sopitis: unde postea in pompis sacris gestabant canem affixum cruci, & anserem vivum super cruce: Gallinæ cantantes, corvi, bubones, infaustæ aves censebantur.

Pullorum tripudium.

Pulli gallinaceï ad Auguria captanda servabantur clausi caveïs loco sacro. Quorum custodiæ constitutus erat Pullarius: Is pullos diligentissimè explorabat summo manè, & primo diluculo: imperatóq; silentio, & apertâ caveâ pultem, vel offam illis exhibebat: quòd si ad oblatum cibum non alacriter venirent, sed alis excussum illum deturbarent, si non sumerent escam, & si evolarent, ea omnia malum omen præbebant. Sin autem in cibum involarent, & avidè eum depascerentur, ita ut ex eorum ore aliquid laberetur, & terram paviret, quod tripudium faceret solistimum; ex eo Pullarius felicem rerum successum à Deo promitti asserebat.

Ex quadrupedibus auspicia sumebantur: ut ex lupis, vulpibus, leonibus, arietibus, capris, asinis, juvencis, leporibus, mustellis, muribus, & aliis ejusmodi.

Auspicia ex quadrupedibus & aliis.

Si lupus ore pleno iret ad dextram, prosperum denunciabat eventum. Si castra aut urbem esset ingressus, & inde evaderet illæsus infortunium grande præsagiebat.

Si lepus ex transverso itineris saliret: si fœta vulpes occurreret, aut prægnans canis; si serpens interrupisset iter prætereuntis, vel adhæsisset vesti; si canis alienus & niger domum esset ingressus; si mustella vel serpens in ædibus esset visus; si spectra sese obtulissent, vel flammæ scintillantes; si risus, vel gemitus occulti audirentur;

tur; si quis suum nomen vocari incerto auctore sentiret; si mulier fusum torquens occurreret; si salinum effusum, aut oleum, vel mel, vel cineres è foco dejecti; si aqua sub mensa profunderetur; si tigna, trabes, vel mensæ crepuissent, ea omnia mali erant ominis. Quocunq; apes examen locassent, infortunatum eventum ostendebant. Agmina quoq; locustarum non sine malo portento conspiciebantur. Idem quoq; præstabant mures, si quid arrosissent. Vinum sub mensa effusum, vel in convivarum vestes, lætitiam significabat.

Hæc omnia si evenissent decretis per Pontifices supplicationibus, lustrationibus, & lectisterniis, ad avertendam Numinum iram, & expiandas offensas indicto festo procurabantur.

Supplicationes solemni ritu fiebant. Senatores & Patritii cum uxoribus & liberis coronatis; nonnunquam aderant omnes Urbanæ tribus, ordinésq;, qui simul gravi pompa publicè venerabundi procedebant, præeuntibus pontificibus, Sacerdotibus, & Duûmviris: sequebantur pueri ingenui, & Libertini, virginésq; patrimæ & matrimæ coronatæ, laureámq; manu gestantes; & hi omnes voce modulata hymnos cantabant. Totáq; Urbs pacem à Diis poscebat: circumibant omnes fana, ac delubra Deûm, in quibus pulvinaria magnifico deposita erant apparatu, constrata fasciculis verbenarum, qui struppi vocabantur. Ibi preces habebantur, & sacra fiebant solemnibus ceremoniis, exquisitisq; ornamentis undique distributis. *Supplicationes publicæ.* *Adpulvinaria.*

Lustrationes fieri solebant mense Februario. In iis primò litabatur, & sacra fiebant: quibus peractis Censor Deos Imperii Præsides alta voce orabat, ut fines Imperii, Urbes, agros, & flumina propicii tutarentur, mala ab eis deturbarent, rerúmq; successus felices & secundos Imperatori, Ducibus, militiæ, Senatui, magistratibus, & populo tribuerent, & vota in sequens lustrum grata susciperent. Fuerunt & alia lustra, quæ celebrari quinto quoq; anno solebant. Tunc Urbs lustrabatur sue, ove, & tauro: vel verre, tauro, & ariete. Eaq; dicebantur *festa Solitauralia.* In iis præcedebant Pontifices, Flamines, Augures, Virgines vestales, Quindecimviri sacrorum, Septemviri Epulonum, & Salii Gabino ritu amicti: Quos sequebantur Patres, cum reliqua plebe. Lustrabantur & agri, & Curiæ Urbanæ, & populus: nonnunquam & classes: & ad harum expiationes adhibebantur ignis, aqua, sulphur, laurus, & verbena: quæ summa superstitione procurabantur ad Deos placandos, & reconciliandos. *Lustrationes.*

Aque hæc Auguria licèt apud omnes populos, maximè ad Italos anxia solicitudine, & cura circumspecta procurata sint: Certum tamen est, nunquam defuisse homines, qui his fidem non adhibuerint, sed vana crediderint: quod ex *Homeri* versibus cognoscimus *Iliados* 12. Hector graviter succenset Polydamanti Panthoï filio refugienti prælium propter sinistrum augurium, cui infit:

Ἐξ ἄρα δή τοι ἔπειτα Θεοὶ φρένας ὤλεσαν αὐτοί,
Ὃς κέλεαι Ζηνὸς μὲν ἐριγδούποιο λαθέσθαι
Βουλέων ἅς τε μοι αὐτὸς ὑπέσχετο καὶ κατένευσε.
Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι. Τῶν οὔτι μεταστρέπομ', οὐδ' ἀλεγίζω,
Εἴτ' ἐπὶ δέξ' ἴωσι, πρὸς ἠῶτ', ἠέλιόν τε,
Εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ, τοίγε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.
Ἡμεῖς δὲ μεγάλοιο Διὸς πειθώμεθα βουλῇ.
Ὃς πᾶσι θνητοῖσι, καὶ ἀθανάτοισιν ἀνάσσει.
Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

At tibi DI mentem turbarunt: spernere qui me
Consilia & promissa jubes Jovis altitonantis.

Tu verò me præpetibus parêre jubésque
Auguriis, quæ sperno equidem, quia vana videntur.
Seu dextra spectentur aves, Phaëthontis ad ortum
Sive sinistra petant obituræ limina solis.
Consilio magni Jovis at nos fidere oportet.
Quem penès est hominum, divûmq; æterna potestas.
Optimum id auspicium est, Patriam pugnando tueri.

Cicero in contemptum Auguriorum ita scribit:

Cicero in Auguria.

Quid ego Aruspicum responsa commemorem? possum quidem innumerabilia recensere, quæ aut nullos habuerunt exitus, aut contrarios. Ibi quoq; idem *Cicero* ridet, & confutat opiniones Quinti fratris in defensionem Auguriorum; & concludit: *Si hostiæ immolentur casu, & fortuitò, nihil certi ex observatione intestinorum colligi potest.* Et quamvis *in suo Bruto* glorietur, quòd promotione Q. Hortensii electus fuerit in collegium Augurum, eodem tamen loco satis ostendit, id præter suam voluntatem accidisse. Sed ne videretur religionis infractor & contemptor, verisimile est illum suam sententiam dissimulasse. Auguriorum namq, scientia apud antiquos superstitionibus deditos tanto fuit in honore, ut res Regia judicata sint. *Romulus* augur fuit, & *Numa*, & reliqui Reges Romani: sicut ante eos *Turnus*, *Rhamnetes* & alii. Lacedæmonii suis Regibus Augurem Assessorem dabant. *Cilices*, *Pamphilii*, *Phryges*, *Lycii*, *Cares*, *Arabes*, in summa veneratione semper habuerunt Auguria. *Pythagoras* desideravit Augur esse. *Deiotarus* Augurio sumpto ex aquilæ volatu iter cœptum reliquit, mortisque periculum vitavit, instans ex ruinis domûs, in qua diversaturus erat.

Auguriorũ scientia res Regia.

Claudius Appii Cæci filius, quòd contra Auguria expeditionem navalem parasset, magno Reipublicæ damno classem amisit.

Crassus contra Parthos bellum gerens inauspicatum, cum toto exercitu periit captus cum filio, & interfectus à Spurina regis Præfecto: Quem quia auri cupiditate bellum suscepisse barbari crederent, illi in os aurum liquefactum infuderunt, jubentes, ut auri famem satiaret. *Lucanus lib.* 1.

Postquam crudeli funere Crassus
Assyrias Latio maculavit sanguine Carrhas.

P. Claudius Consul, cùm audiret pullos sacros nihil boni augurari, neq; cibum sumere velle: *Si esse nolint*, inquit, *bibant largiùs*, ideò illos in Tiberim projici jussit, illiq; expeditio infausta, & infelix successit. Experientia docuit sæpissimè contigisse, ut auguriorum contemptores malè perierint: tanta fuit in his superstitionibus tuendis Cacodæmonis malitia, DEO sic permittente occulto quidem, sed justo judicio.

Omina.

Ad Auguria referri possunt *Omina*: quæ sumuntur ex verbis hominum prolatis aliquo modo, unde conjectura sumi potest boni vel mali futuri. Ut legimus de *Paulo Æmilio* expeditionem parante contra Perseum regem Macedoniæ: Tacita ejus filia adhuc infans patri mœsta occurrit, inquiens: *Persia mea, ô Pater, mortua est.* Erat id nomen catulæ, quam unicè puellula diligebat. Æmilius inde bonum omen sumpsit: alacriterq; copias in hostem ducens, eum prælio superavit, Perseum regem cum filiis in acie cepit, & in triumphum egit: qui paulò post in carcere animi mœrore, vel vigiliis maceratus interiit.

Perseus Macedonũ Rex.

Cæcilia Metella.

Cæciliæ Metellæ occurrit ejus Neptis defatigata, & lassa laboribus, Cæciliamque rogavit, ut illius sellæ insidere liceret: Atqui, inquit illa, eam tibi libens concedo, sede, & in ea quiesce. Evenit autem, ut paulò post mortua sit Cæcilia, & Crassus hanc uxoris suæ neptem sibi uxorem elegerit.

Pompejus Magnus.

Pompejus Magnus post Pharsalicam pugnam in Cyprum secedens, ut illic exercitum repararet, intuitus in via elegans ædificium, interrogavit ab adstantibus, quod illi nomen esset: cui responsum est, *Cacobasilæa.* Id illum tantoperè movit, propter

propter omen infaustum, ut de suis rebus desperans lacrymis profusis suam sortem tristissimus deploraverit: paulóq; post in Ægyptum fugiens, Ptolomæi regis perfidiâ ab Achilla Præfecto interfectus est.

Auguriorum diversa genera recenset *Augustinus lib.* 1. *de doctrina Christiana:* nempe quando amici duo in via ambulantes, alter eorum impingit in lapidem; vel si puer in ingressû domus limen pede concutit nolens. Si quis calceando se sternutet. Si quis in via labatur. Si mures vel talpæ vestem alicujus arroserint. Si inopinatò funus occurrat, vel mendicus, vel asinus, vel lupus, vel lepus ex transverso itineris feratur fugiens. *Auguriorũ genera.*

Pythagorici circa hæc fuerunt superstitiosissimi potissimùm circa nomina: ex quorum interpretatione, & significatione multifaria eliciebant arcana mysteria vaticiniorum, quibus se futura, & occulta præsentire, & prævidere putabant. Quod hodie factitatur à multis: ut ex duorum nominum conjunctione anagrammatismum forment: numerales literas disponant certo ordine; & inde prædicant, quis sit primus moriturus, an mulier masculum vel feminam paritura sit. An iter susceptum ex animi sententia debeat succedere: deniq; nihil est, quod ex his nugis non vaticinentur & prophetizent magni isti Philosophi.

Huc pertinet *ars Speculatoria:* quæ vaticinatur per monstra, portenta, ostenta, prodigia, tonitrus, fulgura, tempestates, cometas, & alia ejusmodi, quæ in nubibus apparent. *Ars speculatoria.*

Portenta à portendendo dicta sunt, quando quid fit contra naturalem ordinem. *Plinius lib.* 2. *c.* 83. scribit *L. Martio, & Sexto* Julio *Coss. in agro Mutinensi duos montes simul concurrisse, & locum mutasse, magno incolarum metu & damno.*

Ultimo Neronis anno in agro Marrucino prata, olivetáq; agri Imperatoris translata sunt in possessionem Vectii Marcelli equitis Romani, relictâ via regiâ, quę agros utriusq; separabat.

Xerxe ingrediente urbem Laodiceam, Platanus in olivam versa est. Hæc omnia salsè ridet *Cicero lib.* 2. *de divinatione:* quem lector consulere potest, & illic aliquot ejusmodi exempla videre.

Portenta tamen non semper spernenda sunt: nonnunquam enim judicantur argumenta iræ divinæ propensæ in genus humanum, ut homines avocet à peccatis, & adducat ad pœnitentiam. *Secundo lib. Machabæorum cap.* 5. traditur *per dies quadraginta Hierosolymis visas fuisse acies armatorum hominum, strepitus armorum auditos, lancearum vibrationes, & hinnitus equorum: quæ denunciabant urbis direptionem primò sub* Jasone *postea sub Antiocho Epiphane.* *Portenta iræ divinæ signa.*

Josephus historicus multa prodigia visa scribit ante Hierosolymorũ obsidionem per Vespasianum factam. Ut fuit stella splendida in formam gladii igniti imminentis urbi. Cometa qui arsit anno integro. Lumen ardens circa altare templi. Vitellus inter manus sacrificantium peperit agnum. Fenestra orientalis in Templo seris & repagulis benè obfirmata subitò aperta est. Currus armati in aëre visi: voces horribiles auditæ, clamantes *Exeamus hinc.* Phalanges armatæ nubibus immixtæ apparuerunt in festo Pentecostes. Filius Ananiæ in festo Tabernaculorum, quasi mente captus ex agro in Urbem irrupit sæpiùs exclamans, væ væ Hierosolymis: vox super Hierosolymas; vox super templum, vox super sponsos & sponsas, & alia ejusmodi plurima: quæ exclamavit imperterritus usque ad ultimum vitæ spiritum, cùm flagris & tormentis ad silentium cogeretur.

Plinius lib. 2. *cap.* 56. scribit M. Acilio & Cn. Porcio Coss. pluisse lacte, & sanguine. L. Volumnio, & Servio Sulpitio Coss. carne. Et in Lucania pluisse ferro anno uno ante M. Crassi cladem acceptam apud Parthos. Consulibus quoq; L. Lepido, & Cn. Marcello lana pluit. Idem *Plinius cap.* 57. recitat bello Cimbrico auditos fuisse in cœlo crepitus armorum, & tubarum clangores. Et *cap.* 100. narrat antequam

Dio-

Dionyſius è Sicilia expelleretur, marinam aquam in portu uno die factam eſſe dulcem. Legimus & ante Julii Cæſaris necem, equum Imperatorium crebrò ſuſpiraſſe, & lacrymaſſe: & ante Caligulæ mortem ſtatuam Jovis riſiſſe. In vita S. Ambroſii continetur examen apum inſediſſe labris illius, dum adhuc infans in cunis vagiret: idem quoq; de Platone memoriæ proditum eſt: quod in utroq; ſignum dedit eloquentiæ futuræ, & ad perſuaſionem adcommodatæ.

Ejuſmodi prodigiorum exempla inveniuntur in hiſtoriis antiquis: & noſtro tempore non vulgaria contigerunt. Pluiſſe in Germania ſanguine, lapidibus, frumento, ranis, locuſtis aliquoties viſum eſt: conſpecti in cœlo tres ſoles *Anno* 1555: cùm Ingolſtadii eſſem. Cometas viſos, faces ardentes, acies armatas, & alia ejuſmodi nemo neſcit. Quæ à Chriſtianis piè poſſunt obſervari, tanquam ſigna cœlitùs
„ à DEO data, quibus revocentur homines à vitiis, ad integritatem vitæ. Sed augu-
„ ria illa ſtolida, & temeraria longè rejicienda ſunt: ut prohibita à Deo. *Levitic.* 19. *Non augurabimini, neque obſervabitis ſomnia.* Et *Eſaias* de Chaldæis horum obſervatoribus dicit *cap.* 47. *Adſint, & ſalvam te faciant Aſtrologi, & Augures annuncient tibi, quid eventurum ſit*: Et aliis in locis quàm plurimis animadvertimus graviter offendi Deum ſuperſtitioſis horum auguriorum obſervationibus, & multis calamitatibus eas punire.

Prohibita obſervatio auguriorũ.

Quid ineptius, quid magis ridiculum excogitari poteſt, quàm id quod hallucinator ille *Michaël Scotus Placentinus* effutit, in ſuo tractatu de Phyſionomia, quem dedicavit FRIDERICO IMPERATORI? in quo multa nugatur, & delirat circa auguriorum obſervationem: quorum cognitionem appellat ſcientiam: nomináq; monſtroſa, & ipſo ſono timenda illis imponit. Dividit enim Auguria in duodecim ſpecies, ſicut Zodaicum diſtribuunt Aſtronomi: quorum decem extant, duo reliqua ex egregiis illis commentariis expuncta ſunt. Nomina illorum decem quæ ſuperſunt, hæc habentur: *Fer nova: Fer vetus. Viaran. Confer nova. Confer vetus. Scimalar vetus. Scaſſar nova. Scaſſar vetus. Emponenth. & Horrenam.* Præſtitiſſet hæc quoq; deleta cum aliis duobus: niſi quòd teſtimonium perhibent ſtultitiæ auctoris. Ex iis *Thomas Garzonus* duorum interpretationem proponit. *Fer nova*, inquit, ſecundùm mentem doctoris illius acuti, eſt, cùm domo tua egreſſus animadvertis hominem prætereuntem progredi ad dextram, vel avem ad eandem partem volare. *Viaram* eſt, cùm is, qui tibi occurrit, vertitur ad lævam: Myſteria abſtruſa, & Scoticæ ſapientiæ referta. Sed hæc futilia explodenda ſunt cum fatuo ſcriptore. Quia nulla reddi poteſt naturalis ratio: ſicut de corvorum frequenti crocitatione, & de mergorum in aquas immerſione, quæ imminentes pluvias ſignificant.

Mich. Scoti deliria.

Omnem artem *Speculatoriam, & Auguralem* (tanquam impiam & repugnantem doctrinæ Chriſtianæ) condemnant Concilia *Agathenſe, Aureliacenſe, & Carthaginenſe:* volúntq; horum ſtudioſos, & ſectatores excommunicatione puniri. Et *Gregorius* decretum ſtatuit, ut Liberi homines, qui his vanitatibus intendunt, carcere mulctentur, ſervi autem flagris: & leges Politicæ jubent ejuſmodi homines morte plecti, eorúmq; bona ad fiſcum Principis redigi.

Punitio in auguriorũ ſtudioſos.

Erythræa Sibylla lib. 3. oraculorum, ubi ſtudia piorum deſcribit, dicit illos ab his ſuperſtitionibus alienos eſſe:

Sibylla Erythræa de divinis & auguribus.

Ἐξ ὧν δὴ γένος ἐστὶ δικαιοτάτων ἀνθρώπων.
Οἷσιν ἀεὶ βουλή τ' ἀγαθὴ, καλά τ' ἔργα μέμηλεν.
Οὔτε γὰρ ἠελίου κύκλον δρόμον, οὔτε σελήνης:
Οὔτε πελώρια ἔργα μεριμνῶσι κατὰ γαίης.
Οὔτε βάθος χαρόποιο θαλάσσης Ὠκεανοῖο.
Οὐ πταρμῶν σημῆ, οἰωνοπόλεων τε πετεινὰ,
Οὐ μάντεις, οὐ φαρμακοὺς, οὐ μὴν ἐπαοιδούς.

Ου μύθων μωρῶν ἀπάτας ἐγγαστεριμύθων,
Οὐδὲ τὰ Χαλδαίων περιμαύτια ἀστρολογοῦσιν:
Οὐδὲ μὴν ἀστρονομοῦσι. Τὰ γὰρ πλάνα πάντα πέφυκεν.
Ὅσσα κὲν ἄφρονες ἄνδρες ἐρευνῶσιν κατ' ἦμαρ,
Ψυχὰς γυμνάζοντες ἐς οὐδὲν χρήσιμον ἔργον.

Ex quibus est hominum proles justissima semper,
Queis bona mens cordi est, & rerum cura probarum.
Nam neq; decursum Solis, Lunævé rotantem,
Nec curant ea, quæ per terras magna feruntur.
Nec magni Oceani rimando quærere fundum.
Nec sternutantum, nec præpetis omina pennæ.
Nec cantatores, vatésve, venenáve dantes.
Nec imposturas fatuorum ventriloquorum.
Nec Chaldæorum prædicta per astra loquuntur.
Astra nec observant: nam sunt hæc omnia falsa.
Dementes homines quæ perscrutantur in horas,
In re exercentes animos, quæ non juvat hilum.

Idem sentiendum est de *Somniorum observatoribus*, qui ex iis mystica sensa conantur elicere, & divinationum multas species inde efformare. Hos *Cicero lib. de divinatione* deridet. Maximè Pythagoricos & Platonicos; qui ut certiùs aliquid somniarent, cultu exquisito sese præparabant: adiungitq; *Cicero* idem existimandum de somniis, quod de imaginatione insanorum, & ebriorum: quibus multa apparent & videntur, quæ vera non sunt. Ferunt enim Pythagoram, cùm iret cubitum, cantu & sono lyræ somnum captasse: ut hac ratione ad bona lætaq; somnia excipienda sese compararet: Jubebatq; à fabis abstinere: quòd inflationem multam habeant, contrariam tranquillitati mentis. *Somniorum observatio.*

Plato in Symposio tradit somnia vera, & futurorum prænuncia immitti à Dæmonibus, qui medii sunt inter Deum & homines: Dei nuncii, Angeli, interpretes, & administri: hominum Patroni, advocati, & salutigeruli: & hæc opinio quoque fuit Empedoclis & Pythagoræ. Ii omnes censuerunt summum illud Numen cœleste, omnipotens, & æternum se non immiscere rebus humanis. Neq; proximè cum hominibus societatem aliquam, & consuetudinem habere: sed commercia, & colloquia inter Deum hominesq;, sive dormientibus ipsis, sive vigilantibus, per Dæmones agitari, & confici. *Plato* credidit Genios & Dæmones proprio munere, & officio mortalium vota & preces ad Deum referre: Deiq; munera, & auxilia hominibus impertiri mediantibus iisdem Geniis. Per hos insomnia mitti, vaticinia, incantationes, Magiam, omnemq; divinationem, & prodigiorum effectionem perfici. *Plato de somniis.* *Platonis opinio de Dæmonibus.*

Porphyrius somniorum veritatem partim refert ad innatas animis hominum notiones, quas ex altera vita detulit animus, ad hoc corpus veniens: partim ad ipsos Dæmonas, qui ea procurant in animis dormientium: ut refert *Augustinus lib. de Civ. Dei.*

Artemidorus Daldianus multa scripsit de somniorum interpretatione, de auspiciis, & chiromantia. De somniis quoque tractavit *Themistius* Philosophus tempore Juliani Imperatoris. *Synesius* quoq; Philosophus, & Præsul Ptolemaidis licèt Christianus, multa tamen in suis commentariis immiscuit de quodã spiritu Phantastico, quem appellat animæ vehiculum, & quo medio, tãquam vinculo quodam, animus copulatur cum terreno corpore: in quo item solutus corpore animus ex uno loco in alium locum movetur, atq; in eo maleficiorum pœnas persolvit apud inferos: nec sine eo, dum est in corpore, quicquam potest intelligere. In hunc spiritum Phantasticum simulachra & formæ rerũ omnium, quæ fuerunt, sunt, eruntq; *Artemidorus de somniis.* *Synesius de spiritu Phantastico.*

impressa sunt, & in eo lucent tanquam in speculo, præsentium quidem rerum formæ clariores sunt præteritis, aut futuris. Et quia futuri effectus cohibentur in potestate causarum, quasdam habent signorum præcursiones, quæ hoc minùs manifestæ sunt, quò longiùs absunt. Atq; in hoc genere reponenda putat esse somnia. Et prout est varia multipléxq; hujus Phantastici spiritus temperies & ratio: ita diversæ sunt imaginationes, & figuræ in animis nostris per somnia. Quare, inquit, Spiritus iste præparari debet moderato victu, honestis studiis, & actionibus, quæ pertinent ad sedandas animi perturbationes.

Somniorum causæ. *Divus Gregorius lib.* 4. *Dialogorum, cap.* 48. causas somniorum has recenset: provenire enim ea dicit ex plenitudine, vel inanitate: vel ex antecedentibus cogitationibus, & curis diurnis: nonnunquam ex illusione Dœmonis, quæ sæpenumero conjungitur cum cogitatione aliqua, quæ angit hominis animum. Accidunt & aliquando somnia ex revelatione divina: quæ datur hominibus insigni pietate, & sanctimonia vitæ præditis, sive doctis, sive imperitis: dantur & non rarò impiis & Ethnicis: ut interpretationem obscuritatis somniorum petant à Sanctis: & hac ratione adducantur ad cognitionem summi Dei, penes quem vera rerum omnium interpretatio est, licèt judicio humano inexplicabilium. ut *Nabucdonosoris* Assyriorum regis somnium, quod Magi & Vates Chaldæi exponere non potuerunt, à Daniele Regi attonito declaratum est. Idem quoq; *Pharaoni* contigit: cujus somnium interpretatus est Josephus Jacobi filius: ut legimus *Genesis* 41. sicut paulò ante fecerat de pincerna, & pistore Regis, cum quibus in carcere captivus detinebatur. *Somnia divina data multis.* Ejusmodi somnia Divina data sunt *Abrahæ Gen.* 15. *Jacobo Gen.* 28: *Labani Gen.* 30. & 31. *Josepho Gen.* 37. *Salomoni* 3. *Regum* 3. *Danieli* 7. *Mardochæo Esther* 11. *Magis orietalibus Matthæi* 1. & 2. item *Josepho* viro Mariæ *Matth* 2. *Divo Paulo Act.* 16. & aliis multis: quorum testimonia citantur in scriptura sacra. Ubi nos legimus ea immitti ab ipso summo Deo. ut *Numer.* 12. inquit DEUS. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, apparebo illi in visione, & per somnium loquar ad illum.*

Somnia ex humoribus peccãtibus. Somnia quæ proveniunt ex aliqua corporis affectione, aut ex humoribus præpollentibus, & peccantibus in corpore, ut est flava & atra bilis, pituita, & sanguis, vel aliud aliquid vitiatum, & corruptum, quod corpus sua malignitate agitat & percellit, & diversas in dormientis imaginatione imprimit formas, & somnia, ea possunt à perito Medico observari: ut ex iis morborum causas perscrutetur, & agnoscat, medicamentáq; convenientia sanitati adplicet. Alia quæ nascuntur propter perturbationes animi concitati amore, odio, metu, lætitia, invidia, ira, spe, exercitatione, vel studiis, quibus plus justo intenti sunt homines.

Ex his conjecturæ, & vaticinia sine fructu captantur, ideò negligenda tanquam inania: quia animus liber sopitis corporis sensibus repetit per quietem ea, quæ cogitavit in vigilia. Viri docti suos libros, scientias, & bonarum artium disciplinas somniant: milites inter arma versantur, fremitus armorum, clangores tubarum, cœdes, sanguinem, fugámq;, & formidinem somnio concipiunt. Artificum omnium mentem suæ artes movent: Piscator pisces: agricola rastra, ligones, & stivas; *Melancholicus* omnia tristia animo obversat: supplicia, solitudinem, tenebras, ferarum spectra: *Sanguineus* suos amores, ludos, jocos, saltationes, tripudia, convivia, & compotationes. *Biliosus* iram, cædes, jurgia, rixas, incendia. *Pituitosus* inundationes, submersiones, casus subitos ex alto, volatus, & ejusmodi: nam prout humor abundat, & peccat in corpore, talia in animis dormientium excitat somnia: quæ si singula ad interpretationem reducerentur, necesse esset multa absurda, multa ridicula in medium proponere: cùm plerumque chimæras informes imaginationi imprimant, similiáque spectra, qualia in nubibus perspicimus, quæ imperfecta ex parte, & tumultuariè efformari, & subitò evanescere videmus.

Somnia

Somnia diabolica.

Somnia autem, quæ à Dæmonibus immittuntur, ea sunt detestanda, & prorsus rejicienda Christiano: quia Dœmon iis instigat, & impellit animos hominum, ad impuras libidines, turpitudinem & infinita flagitia. Et etiamsi multa ex his somniis vera inveniantur, impium tamen est iis fidem adhibere: Potest quidem Dœmon naturales effectus necessariò secuturos ex causis certis, quas ille novit, prædicere: & ea quæ ipse facturus est postea: quæq; præterita, & præsentia sunt, licèt illa sint hominibus ignota. Nam & terræmotus, & inundationes, & incendia, & tempestates, quas ille movet, prædicere potest. Sed omnia quæ agit, ad hunc scopum tendunt, ut curiositati hominum satisfaciens, eos ad se pelliceat, & suis fraudibus incautos irretiat & perdat, ideò fugienda bono viro & sapienti. *Ecclesiast.* 34. *Nisi à Domino missa fuerit visitatio, ne des insomniis cor tuum.* quia ut idem *cap.* 5. ait. *Multas curas sequuntur somnia*, & *Ecclesiast.* 34. *Somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum. sic & qui attendit ad insomnia. Multos errare faciunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Et ubi multa sunt somnia, multæ sunt vanitates, & innumeri sermones.*

Discrimen habendum inter somnia.

Ideò *Divus Gregorius* diligentem ait esse adhibendam diligentiam, ut vir pius discernere possit ea quæ divinitùs, vel quæ à Dœmone immittuntur. *lib.* 4. *dialogor. cap.* 48. *Sancti viri*, inquit *inter illusiones, atq; revelationes ipsas visionum voces & imagines quodam intimo sopore discernunt: ut sciant quid à bono spiritu percipiant, & quid ab illusore patiantur. Nam si erga hæc mens hominis cauta non esset, per deceptorem spiritum multis se vanitatibus immergeret, qui nonnunquam solet multa vera prædicere, ut ad extremum valeat animam ex una aliqua falsitate illaqueare.*

Et hoc probè novit Diabolus: qui cùm non possit semper certos casus eventuros prædicere, neque certis verbis, & signis præmonstrare, ideò viris doctis somnia non immittebat, ne vanitatem eorum deprehendẽtes, eorum auctoritatem imminuerent: sed ut plurimùm viris indoctis sese communicat, qui verum à falso discernere non possunt: ut falsitas somnii non ad ipsum Dœmonem, sed ad interpretis imperitiam transferretur: propterea ambigua, obscura, & quæ ad diversos eventus traduci possent somnia imperitis, & superstitiosis offert & proponit.

Homerus Odysseæ T. somniorum portas duas effingit: Eburneam, quâ evolant falsa, corneam quâ vera procedunt. Hunc *Vergilius* imitatur *Aeneidos* 6. ubi ait:

Sunt geminæ Somni portæ: quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens Elephanto,
Quâ falsa ad cœlum mittunt insomnia Manes.

Hunc locum interpretatur *Macrobius lib.* 1. *cap.* 3.

ASYLAS.

Asylas Augur Hetruscus

Vt pecudum fibras, præsagi fulminis ignes
Et linguas volucrum, sideraque alta rego

SYLAM Augurem, ob divinandi peritiam, & extiſpicinam plurimùm commendat *Vergilius Æneid.* 10.

Tertius ille hominum Divûmq́ interpres Aſylas;
Cui pecudum fibræ, cœli cui ſidera parent,
Et linguæ volucrum, & præſagi fulminis ignes.

Ut enim ſuperiùs *in Arunte* demonſtravimus Auguriorum ſcientiam Hetruſcis maximè competere, qui hujus doctrinæ præceptorem habuerint magnum illum *Tagem*: Sic quoq; ad eoſdem Augures pertinebat ἱεροσκοπία καὶ Θυτική, quæ eſt divinatio per *extiſpicium victimarum* Diis immolatarum. Sacerdotes qui hæc obſervabant *Extiſpices* vocabuntur.

Oſtendimus paulò antè, ex opinionibus Philoſophorum antiquorum, majeſtatem Divinam omnipotentem, & æternam ſeſe communicare hominibus mediatione Angelorum cœleſtium, & Dæmonum qui aërem replent, exiſtimantúrq; hominibus diſtribuere munera, & beneficia, quæ ſummus ille Deus illis confert.

Ideò,

Ideò, ut *Plinius* ait, omiſſâ illâ ſummâ Divinitate fragilis, & laborioſa mortalitas in partes illam diſtribuit, & digeſſit: ut portionibus quiſque coleret, quo maximè indigeret. Nomina igitur alia aliis gentibus, & Numina in iiſdem innumerabilia reperta ſunt: quibus ſingulis peculiares cultus, & ſacrificia inſtituta ſunt. *Sacrificiũ* id vocatur, quod aris impoſitum crematur, adoletur, vel offertur Diis ſacrum. *Victima* eſt id ſacrificium, quod devictis hoſtibus poſt victoriam Deo offertur. *Hoſtia* Laribus ſacrificabatur: quòd ab eis hoſtes arcerentur: Et hoſtiarum multæ erant ſpecies: *Præcidanea* vocabatur, quæ pridie ante ſolemnia ſacrificia mactabatur: ut præcidanea porca immolabatur antequam novas inciderent fruges. *Succidanea* erat, quæ prioribus jam cæſis, ſi ritè non eſſet litatum luendi piaculi gratiâ ſubdebatur. *Sacrificiũ. Victima. Hoſtia.*

Eximiæ hoſtiæ erant, quæ ſeligebantur, & eximebantur ab armentis, & gregibus, ad faciendum ſolemne aliquod ſacrificium. Vel quòd eximiæ formæ pecudes ad ſacrum deſtinarentur.

Ambegnus bos, aut vervex, erat cùm ad eorum latus utrinq; agni ad ſacrificia ducebantur. *Victimæ diverſæ.*

Harviga, vel *Aringa*, cujus adhærentia inſpiciebantur exta: *Caviares hoſtiæ* erant, dum pars victimæ caudatenus ducebatur, & adhibebatur ſacrificio quinto quoque anno pro collegio Sacerdotum. *Prodigiæ hoſtiæ*, quæ totæ igni conſumebantur.

Bidentes oves, quæ duos dentes eminulos habebant, & cornigeræ fieri inciperent.

Ambarvales, quæ pro arvis à duodecim fratribus *Arvalibus* ſacrificabantur, & circa arva ducebantur ab iis, qui pro frugibus erant ſacra facturi: nam his agrorum fertilitatem procurari credebant.

Amburbales, quæ circum terminos urbis ducebantur, & cædebantur ad aras pro civitatis incolumitate, & ſalute.

Injuges, quæ nunquam domitæ, neq; jugo ſubditæ fuerant:

Animales victimæ dicebantur, in quibus ſola anima diis offerebatur, & ſacrificabatur pro ſalute ſacrum facientis.

Sacra, ut diverſa erant, ita quoq; varia ſortiebantur nomina: *Hecatombe, Hoſtia, Farreatio, Dapſa, Agonalia, Armiluſtra, Lupercalia, Novendialia, Ambarvalia, Orgia, Vinalia, Latialia, Bacchanalia, Liberalia, Trieterica, Cocytia, Lemuralia, Saturnalia, Adonia, Cerealia, Forticidia, Ordicalia, Laurentalia, Opalia, Quirinilia, Vertunnalia, Palilia, Quinquatria, Janualia, Lucalia, Hyacinthia, Nyctiluca, Paſtillaria, Palatialia, Popularia, Protervia, Solitaurilia, Rubigalia, Stata, Fontinalia, Ormia, Parentalia, Inferiæ, Conſualia, Lampteria, Amburbia, Diapalia, Dialia, Hormea, Mythriaca, Nemea, Palogygia*, & alia ejuſmodi. In his ferè animæ ſolæ Diis ſacrabantur: & vocabantur *animales hoſtiæ*: aut offerebatur victima pro voluntate ejus Dei, cui ſacrum fiebat. In his, ut plurimùm mactabantur, boves, oves, ſues, capræ, Gallinacei, anſeres, hœdi, agni, turtures. Ex his majorum victimarum cornua inaurabant, minores coronabant floribus, & vittis ſacris faſciiſq; redimibant. Conjectura de futuris potiſſimùm fiebat ex obſervatione hœdorum & agnorum: quòd eſſent animalia mitiora, & ideò Diis acceptiores ejuſmodi victimæ credebantur: Et ut Græci placentas ex hordeo & ſale conſperſo in primitiis offerebant, ſic etiam Romani molâ ſalsâ litabant, quæ ex farre confracto & toſto, addito ſale & aquâ pinſebatur: ſine qua nulla ſacra Diis grata judicabantur. *Sacrificia varia.*

Sacerdotes, qui his ſacris præerant, ſuos habuerunt ordines collegia & munia peculiaria, & inter ſe ritibus & ceremoniis diſtincta, prout diverſis Diis inſerviebant, & earum ſacrificia procurabant. *Sacerdotũ ordines.*

Pontifex Maximus reliquorum erat Princeps, judéxq, rerum maximarum, quæ ad religionẽ pertinebant, vindéxq; contumaciæ magiſtratuũ, & privatorũ hominũ. *Pontifex Maximus*

Rex sacrorum.

Rex sacrorum proximè accedebat ad Pontificis Maximi autoritatem: Designabatur ab ipsô Pontifice, & Auguribus. Isq; procurabat ea sacra, quæ olim à Regibus factitari erant solita. Quæ cùm Romani post exactos Reges abolere nollent, Regem sacrorum elegerunt ex Patriciis: ac ne additus honos nomini successu temporis aliquid officeret libertati civitatis, illum subjici Summo Pontifici voluerunt: Et ne quem gereret magistratum, néve orationem ad populum habere posset.

Flamines.

Flamines tertio loco numerabantur, quasi *filamines* dicti à filo, sive Licio, quo frontem revinctam habebant. A principio Flamen unus dicatus erat Jovi, & Dialis vocabatur. Numa duos alios adjecit, unum Marti, alterum Quirino dicatum. Et hi tres nuncupabantur Flamines majores, electi ex ordine Patricio. Eorum post ea numerus accrevit ad duodecim, & ii minores dicebantur, ex plebe ad id munus selecti: quorum hæc sunt nomina: *Lavinalis, Laurentalis, Virbialis, Carmentalis, Palatialis, Volcanalis, Volturnalis, Pomonalis, Floralis, Furinalis, Falacer,* & *Lucularis.* Hi omnes assessores erant Pontificibus, judices earum rerum, de quibus ad Collegium relatum erat. Successu temporis, postquam Principes inter Indigetes per Apotheosin relati sunt, Flamines quoque illis sunt adscripti, qui eorum sacra procurarent.

II. Viri. X. Viri. XV. Viri.

Duumviri, Decemviri, & *Quindecimviri* sacris faciundis præfecti erant custodiæ librorum Sibyllinorum: ut dum à Senatu jubebantur, eos legerent, interpretarentur, & ad Senatum referrent quæ legissent: quódque Senatus decrevisset procurarent, sive sacrificia, sive lectisternia, supplicationes, ludos, aut alia eiusmodi sacras ceremonias.

Luperci.

Luperci, etiamsi fuerint sacerdotes omnium antiquissimi, dicati Pani Lycæo ab Evandro, ante Romam conditam, quarto tamen ordine numerabantur. Ii sacris peractis in Lupercali antro ad Palatium, ubi vetus ara Panis erecta fuit, pellibus victimarum succincti, reliquo corpore nudi, lora ex victimarum coriis facta manu gerentes, vicos celeri cursu circumibant, & scuticis obvios verberabant: potissimùm mulieres steriles, quæ sese ultrò Lupercis offerebant, ut ab iis cæderentur, ratæ sacris his verberibus se fœcunditatem uteri adquisituras.

Potitii. Pinarii.

Potitÿ & *Pinarÿ* ante Romam conditam electi sunt ad Sacerdotium ab Evandro, ut Herculis sacra facerent. Primi fuerunt Arcades duo senes, quos Hercules ipse docuit quo modo, & quibus ceremoniis sibi sacra fieri vellet. Quia autem Pinarii tardiùs ad sacrificium venissent, extis iam à Potitiis comesis, propterea voluit Hercules Pinarios in posterum ministrare Potitiis, tam in sacris, quàm in epulis.

Curiones.

Curiones Sacerdotes erant publici à Romulo post Urbem conditam constituti, bini per singulas curias: qui tributim & curiatim sacra gentilia facerent pro civium incolumitate. Erantq; numero sexaginta: cùm Romulus civitatem in tres tribus, & singulas tribus in decem Curias distribuisset.

Arvales.

Fratres Arvales primò fuerunt duodecim filii Accæ Larentiæ Faustuli uxoris, quæ Romulum & Remum expositos nutriverat. Hi quotannis pro agrorum fertilitate sacra Diis patriis faciebant: Cúmq; ex iis unus mortuus esset, Faustulus Romulum in demortui locum substituit, numerus eorum, & munus postea continuatus est, & confirmatus à Romulo & Senatu Urbe jam conditâ, & ampliatâ.

Salii.

Salÿ à Numa ex ordine Patritio electi sunt, & Marti consecrati: Ii in saltationibus sacris ad saliare Carmen institutis, Ancylia (quæ erant Umbones sacri *à Veturio Mamurio* facti ad imitationem Ancylis lapsi è cœlo) brevibus sicis ferientes ad numeros, redamptruabant modulatè, quod eorum Præsul patrium Pæana concinens amptruabat. Horum Collegium erat in Palatino monte, à quo *Salÿ Palatini* nominabantur. *Tullius Hostilius* alios creavit, qui *Collini*, vel *Agonales* dicebantur, habitabántq; in monte Quirinali.

Feciales à Numa creati multum auctoritatis habebant, tam pace quàm bello. Pacem enim constituebant, bellum proclamabant, judices erant injuriarum, quæ legatis inferebantur, pacem injustis conditionibus factam rescindebant: & de damnis acceptis ab hostibus cognoscebant. *Feciales.*

Septemviri Epulonum ab eodem Numa facti sunt, ut Pontificum festas epulas, & epulare sacrificium in ludis solennibus opiparè procurarent. *Epulones.*

Vestales virgines ignis inextincti custodes antiquissimam habuerunt originem: ab Ænea ad Albanos translatum est hoc Sacerdotium: quod Numa postea in nova Urbe recepit: templum virginibus exstruxit, quæ numero erant quatuor: Sed propter multitudinem sacrorum, quæ indies illis committebantur, duæ illis adjunctæ sunt. Has oportebat diligentissimam adhibere curam, ne ignis sacer, qui in penetralibus servabatur, extingueretur. Per annos triginta puræ manebant à nuptiis, primis decem annis instituebantur in iis, quæ ad religionem pertinebant, secundo decennio fungebantur sacerdotio. Tertio docebant juniores: postea si vellent nubere, illis licebat: quod paucis evenit, idq; magno nuptarum infortunio. Si quæ interim pollutæ deprehenderentur, ad portam Collinam extra muros capulo insertæ efferebantur, & vivæ sepeliebantur eo loco, qui sceleratus dicebatur. Si quæ vel levissimi criminis convicta esset, flagris Pontifici pœnas dabat, alioqui summus honos illis, & reverentia, tã privatim, quàm publicè ab omnibus Romanis deferebatur. *Vestales.*

Augures à Romulo creati, à Numa confirmati sunt, quibus peculiares ritus, & ceremonias libris præscripsit. Tres tantum fuerunt electi ab initio: sex postea facti, deinde novem: ii occupati erant in interpretatione vaticiniorum, quæ sumebantur ex avibus, portentis, diris, fulminibus, somniis, & aliis rebus, quibus Dii suam mentem declarabant hominibus: quæ interpretabantur, & expiationes procurabant. *Augures.*

Aruspicum & *Augurum* muniá circa unum ferè subjectum versabantur: Nam Aruspices vaticinia captabant ex observatione extorum cæsarum victimarum: flammas, fumos, sanguinem, & singula quæ sacrificiis adhibebantur adcuratè rimabantur, & explorabant: ex quibus futuros eventus, pro ut à Diis demonstrabantur, pronunciabant. *Aruspices.*

Erant & alii Sacerdotes Romæ, qui ad peregrinas religiones pertinebant: quæ Senatus auctoritate ex Græcia in Latium invectæ, & retentæ sunt. Inter hos fuerunt *Galli* Sacerdotes Cybeles, castrati omnes, raso capite, longâ synthesi lineâ amicti. Hoc sacerdotio Mithriaco nulli Romanorum ingenuo fungi licebat: sed ut plurimùm Phryges erant. *Galli.*

Bona Dea dicta *Fatua*, Fauni prisci uxor sacerdotes habuit tantùm feminas: in ejus Sacrarium ingredi nulli viro permissum erat. Sacra illi fiebant nocturna à Matronis. *Bona Dea.*

Cereri quoq; sacra instituta abstemia more Græco, quæ per feminas tantùm procurabantur. Horum principium antiquissimum fuisse perhibent historiæ, quod ad Faunum Aborigenum regem referatur: Et is Arcadibus Palatinum montem incolentibus templum permisit, in quo Deæ sacra celebrarentur. *Sacra abstemia.*

De Isi, Api, Anubi, reliquisq; Diis Ægyptiis non est quod hoc in loco multa inferam; cùm eorum sacra sub Imperatoribus introducta in Urbem diversas superstitiones, & multifariam religionem inter Romanos invexerunt. *NB.*

(*De his omnibus Sacerdotiorum ordinibus, numero, muniis, & functionibus plura scripsi in libro de Genealogia & imaginibus Deorum, qui dicatus est illustrissimo Principi Joanni Palatino Comiti, Duci Bipontino: quæ hic repetere esset superfluum*) Sacerdotes omnes licet diverso ritu, & ceremoniis uterentur, vestibusq; sacris, & insignibus ornati essent, omnes tamen Deorum sacrificiis perficiendis incumbebant, secundùm suos ordines, & ritus præscriptos, hoc modo.

Dum sacrum faciendum erat, Sacerdos jubebat per Victimarios & Popas animal aris destinatum promovere, & perducere ad altare. Ipse verò stans, aram manu prehensam tenebat preces fundens. Precationis principium à Jano & Vesta fiebat, quòd per eos aditus ad reliquos Deos pateret. Precibus absolutis fiebat immolatio: deinde simpuvio vinum infundebatur, quod Sacerdos libabat, & sacrificaturis libandum porrigebat: & hæc erat *libatio*. His & aliis suo ordine absolutis, victimarii cultros supponebant setis inter cornua avulsis, & in rogum conjectis, & ex apertis jugulis emanantem cruorem pateris excipiebant Popæ. Tum cultrarii ministri accedentes corium à victima detrahebant, & dolabris in partes dividebāt: Intestina & omnia viscera tepidis aquis probè lota, & expurgata ab omnibus sordibus pelvibus imponebant, & collocabant in Enclabri mensa sacra: ad quam Aruspex accedens rimabatur, & explorabat attentè, an esset perlitatum. His peractis sacrorum ministri partes victimæ separabant, seorsim reponentes ea, quæ ad Sacerdotem, & epulas sacrificantium pertinebant: quæ verò igni destinatæ erant, farina farris aspergebant & oleo, calathisq; impositas aræ admovebant, in qua ignis structus erat: has Sacerdos invocato Numine extollebat in altum versus cœlum, quasi Deis illas offerens, rogansq;, ut Sacrificantibus essent propitii: tum demum impositas flammis curabat, ut consumerentur. Ubi conflagrassent omnia, sacrificantes ad epulum veniebant: dúmq; vescerentur stantes, ex iis alii hymnos Diis cantabant, alii circa aram tripudiantes & ad numeros cymbalorum & fistularum complosis pedibus choreas ducebant, adcuratè caventes ne quid omitteretur, aut negligentia præteriretur.

Sacrificandi mos.

In contemplatione viscerum diversi observabantur modi, & differentiæ. Aruspex primùm considerabat diligentissimè victimas, antequam mactarentur, an essent puræ, integræ, & immaculatæ: Cæsæ victimæ viscera per Popas in Enclabri collocata cultro ferreo oblongo, cui capulus erat eburneus, aheneis clavis distinctus, contemplabatur sedulò: & rimabatur jecur, cor, pulmones, membranas viscera complectentes, fellis receptaculum, lienem: deniq; omnia minutissima. An fibræ omnes, vel earum pars aliqua marceret, contraheretur, aut sese subduceret. An singulæ partes sine labe, sine pustulis, duricie, corrugatione, aut malo colore vigerent. An exta ex Sacrificantium manibus excidissent: an viscera fœdo aliquo colore aspersa: an peritonæum alicubi ruptum hiaret: Si pulmones solidi, & integri, neq; divisi subsisterent: si cruor è jugulo victimæ cum impetu, & stridore copiosiùs emanasset: an inter jugulandum triste aliquid oculis, vel auribus Sacerdotis occurrisset. Mali erat ominis, si victima per vim traheretur ad aras, neque volens subsequeretur Popas. Si elapsa profugisset: si ictum mallei fefellisset: si percussa exilivisset altiùs, aut duriùs exclamasset, neque placidè corruisset: vel si semianimis humi fusa calcitrasset, difficulterq; expirasset, cum pedum complosione, & voce horridiore: Quin & flammas sacrificii summâ curâ observabant, si placidæ, lucidæ, neq; obscura caligine essent perfusæ: si sine ulla favillarum ejaculatione, nullo turbine, nullo vento interrumperentur, vel pluviâ deorsùm cogerentur. Si fumi sine vertigine in altum recti tollerentur, neq; ad dextram, vel sinistram flecterentur: de qua re *Statius Papinius in Thebaïde*:

Mos contemplandi viscera.

Vincatur pietas: Pone, eia, altaria virgo:
Quæramus Superos: facit illa: aciéq; sagaci,
Sanguineos flammarum apices, geminúmq; per atras
Ignem, & clara tamen mediæ vestigia lucis
Orta docet. Tunc in speciem serpentis inanem
Ancipiti gyro volvi, frangiq; rubore
Demonstrat dubio, patriasq; illuminat aras.

Divinabant etiam Aruspices ex tædarum pice in ignem conjectâ: & ex thure sacro, si hoc statim igne correptum dissolveretur in fumum odoriferum, & suavi

thymia-

thymiamate nares sacrificantium perstrinxisset. Item ex vino, quod adhibebatur libaminibus, an dum capiti victimæ infunderetur, effusum lapsum esset. Et ex aquis, quibus eluebantur, & excoquebantur victimarum carnes, an turbidæ, feculentæ, aut ingrati saporis redderent juscula: Molas quoq; sal, farinas, oleum, hordeum cæteráq; expendebant, quæ ad sacrificia adplicabantur, quæ omnia oportebat esse integra, nulla carie, vel putredine corrupta. Neq; pars erat ulla tam exigua, quam Aruspices, & Extispices hi non explorarent quã diligentissimè: quæ omnia nisi cõgrua essent, alienati numinis signa portendebant. Si verò essent integra & convenientia, benevolos Deos promittebant: Maximè circa *hepar* curiosi erant, quòd in eo vaticiniorum sedem propriã putabant. Et hanc considerationem ἡπατοσκοπίαν vocabant. Ἡπατοσκοπία. licèt & alias viscerum partes non minore sedulitate contemplarentur, an omnia convenirent: an essent sine abscessibus præter naturam. Ideò explorabantur sedulò victimæ, & seligebantur antequam ducerentur ad aras. Græci tauros farinâ, capros cineribus, capras aquâ frigidâ probabant. Si jecur igitur, in quo fons est sanguinis, purpura, nativoq; colore ruberet, si nulla pollutum labe, si caput ejus auctum esset, vel duplicatum, si extremæ fibræ versus interiora replicatæ, & convolutæ viderentur, felicitatis signa certissima præbebant. quod *Lucanus* testatur iis versibus, quibus Cæsari contra Pompejum pugnaturo victoriam promittit:

Quòdq; nefas nullis impunè apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increscere molem.
Alterius capitis pars ægra & marcida pendet:
Pars micat, & celeri venas movet improba pulsu.

Quòd si hepar pustulas haberet, aut ulcera, corrugatúmq; & contractum duricie, & abscessibus, si à præcordiis subsedisset, aut in lienis locum devolutum esset, si in anteriora procidisset, si caput defuisset, si inter coquendum saniem purulentam emisisset, vel colliquatum dissolveretur in pultem, funesta omnia portendebat.

Cor. *Cor* si palpitaret aut exsiliret, si flaccesceret, aut esset nimis exile, carerétq; omni pinguedine, si ruptum appareret, neq; sedem suam retinuisset inter exta, exitiale signum dabat. Sin autem esset grande, spissum, glabrũ, & adipe multa in summa basi tectum, nec rugatum: vel si ab aquila prætervolante abriperetur, Deorum favorem promittebat.

Explorato hepate, & corde, Sacerdos ad reliqua viscera convertebat oculos. *Folliculus fellis.* Si *folliculus fellis* distentus felle turgeret, acria denotabat futura prælia.

Lien. Si *Lien* suo loco situs esset: si sine pustulis, sine rugis, duricie, sanie, aut alieno colore conspiceretur, felicia omnia dabat omina: sed si ad dextrũ latus sese inclinaret, si penderet deorsũ, notásq; præter naturã inhærentes ostenderet, infaustũ erat.

Pulmo. Si *Pulmones* incisi, & in partes divisi essent ejus lobi, vel color lividus, notis & maculis plenus, cõtractúsq; callis asperis, aut rugis inordinatis, illa omnia moras rebus incœptis perniciosas impendere arguebant.

Exta. Si *Exta* excidissent è manibus sacrificantis: si fœdiùs cruore conspersa essent, si livida, maculisq; marcidis fœdata, si intestina rupta, fœtida, putria, draconibusq; ulcerata, illa omnia tristis erant ominis.

Hæc omnia tanti æstimabantur apud Romanos, ut de his libros integros conscriptos servarent Pontifices, & Sacerdotes, ad quorum normam, & doctrinam oportebat omnia agi. Prædictionésq; futurorum inde colligebant, quæ instar oraculorum apud eos habebantur: neq; quicquam aggrediebantur, aut tentabant, quin priùs sacrificiorum hos ritus diligenti, & accurata indagatione perlustrassent, & examinassent: Credebant enim victimas notis monitricibus afficiã Diis, quibus immolabantur. Licèt non defuerint inter Ethnicos etiam viri judicio valentes, qui has *Vanitas Aruspicin..* auguriorum, & auspiciorum vanitates irriserint, & contempserint: tanquam frivolas, & à cultu divino prorsùs alienas. Quod *M. Terentius Varro* testatur, Deos non solùm otiosos, sed sordidos esse pronuncians, si in jecorum, & viscerum sterquilinio

excrementisq; sua occultarent consilia, quæ ab insanis Sacerdotibus manifestanda sint hominibus. Et *Lucanus* de iis ita scribit:

At fibris sit nulla fides: Sed conditor artis
Finxerit ista Tages.

Nam aruspicinæ auctorem, ut superiùs ostendimus, Hetrusci prodiderunt fuisse *Tagen*, quem ex terræ sulco aratri vomere diducto emersisse ferunt, juvenili facie, sed prudentia senili: & eum dicunt in præsentia multorum hominum, qui ad illum audiendum confluxerant, multa disseruisse de iis, quæ ad hanc aruspicinæ artem pertinebant: Lege quæ supra *in Tage* diximus.

Aruspicina prohibita à Deo. Sed hæc omnia prohibita sunt in sacris literis tanquam impia, & cultui divino contraria: nempe quæ inventa sunt diabolica, quibus Dæmones avertunt homines à Deo, & sibi honores, Deo soli debitos, tribuunt. De his dicitur *Levit.* 19. *Non augurabimini, neq; observabitis somnia. Non declinabitis ad Magos, nec ab Ariolis sciscitemini, ut polluamini per eos.* item: *Anima, quæ declinaverit ad Magos, & Ariolos, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi mei.* Et 2. *Paral.* 33. improbatur Manasses rex propter has superstitiones: *Observabat somnia, sciscitabatur auguria, maleficis artibus inserviebat: habebat secum Magos & incantatores: multáq; mala operatus est coram Domino, ut irritaret eum.* Certum est Auguriorum, & Auspiciorum traditiones, & vaticinia proreferri debere ad Magiam superstitiosam, & à Deo prohibitam. Nempe quæ procedant ab instinctu Dæmonum: quorum proprium est, homines falsis & impiis his ceremoniis corrumpere, & illos in exitium præcipitare: de quibus ita loquitur *Cyprian. lib. de Idol. vanit. Nequissimi*, inquit, *Spiritus sub statuis & imaginibus consecratis delitescunt. Hi afflatu suo Vatum pectora inspirant; extorum fibras animant: avium volatus gubernant: sortes regunt: oracula efficiunt: falsa veris semper involvunt: nam falluntur, & fallunt: vitam turbant, somnos inquietant, irrepunt in corpora, mentes terrent, membra distorquent, valetudinem frangunt, morbos lacessunt, ut ad cultum sui cogant: & nidore altarium, pecorumq́; rogis saginati, remissis quæ construxerant, curasse videantur. Hæc est de illis medela, cum illorum cessat injuria: nec aliud illis studium est, quàm à Deo homines alienare, avocare, & ad superstitionem sui, ab intellectu veræ religionis avertere: cùm sint ipsi pœnales, quærunt sibi ad pœnam comites, quos ad crimen suum fecerint errore participes.*

Euseb. lib. 5. *de præparat. Evang. c.* 7. *Magicæ artis*, inquit, *Dii Gentilium & inventores, & doctores fuerunt. Unde namq; homines, quibus rebus Dæmones colantur & cogantur, quàm ab ipsis Dæmonibus discere potuissent: Neque putes id à nobis tantùm dici:* Porphyrius *testis citetur, qui in lib. de respons. sic ait: Non solùm felicem conversationem suam, verum etiam quibus rebus gaudeant, & quibus alligentur Dii hominibus significaverunt.* Adhæc quibus rebus cogantur, & quæ sibi offerenda sint, & quos dies vitare oporteat, figuras quoque simulacrorum quales esse debeant, & in quibus locis ipsi versentur: & omnino nihil est, quod ab ipsis Diis homines non didicerint.

Quicunque fuerit ille *Tages* Aruspicinæ auctor, sive natus ex sulco terræ, quod Hetrusci libri asserunt, Dæmonem fuisse certum est, sive fuerit is, quem *Berosus* describit, credibile est illum corruptâ jam doctrinâ de vero Deo, instinctu Dæmonis in medium publicasse ritus istos superstitiosos de observandis victimarum immolatarum præcordiis, & intestinis: qui longè lateque per omnes populos divulgati sunt & observati. Ea enim omnia Magiæ mantices sunt partes, & ab uno auctore Dæmone proveniunt: de his *Deuteron.* 18. dicitur: *Non inveniatur in te, qui sciscitetur Ariolos, & observet somnia, & auguria: nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones consulat, aut quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus: & propter ejusmodi scelera delebit has gentes in introitu tuo.*

OLENUS

OLENVS CALENVS.

Quod caput effossum Tarpeio in monte videtis
Summi illi fasces denotat Imperij.

OLENUM inter præcipuos Hetruriæ vates, & Aruspices numerant historiæ. Is enim dicitur prædixisse, qualis futurus esset Romani Imperii status. Cùm enim *Tarquinius Superbus* Lucumonis filius, Romanorum rex septimus, & Pater *Sexti*, qui Lucretiæ vim intulit, Capitolinam arcem conderet, in fundamentis inventum est *caput* humanum, vel ut alii malunt, equinum: Qua de re Aruspices ex Hetruria convocati, & consulti sunt. *Olenus Calenus*, inter cæteros vir singulari prudentia & eruditione præditus, vates excellens, & in Aruspicinæ scientia optimè versatus, asseveravit, *caput* hoc, quod inventum erat, portendere summam Monarchiam, & Imperium Urbi, cui totus terrarum orbis subjiceretur, idque propagatum iri, & incrementa sumpturum bello. Est enim equus animal generosum, & militare, pugnis, & conflictibus gaudens. Auguris responsum Romani faustum felixq; sumpserunt: Arcemque *Capitolinam* vocaverunt, quæ mundi *caput* futura esset. Neque hæc prædictio falsa fuit, & vana. Nam exitus postea comprobavit Monarchias tres, quæ præ-

cesserant, exiguas fuisse, si cum Romana conferantur: nam quicquid Assyrica, Persica, & Græca acquisivit, Romana id omne complexa est, longè lateque dominium suum extendens ab oriente in occidentem.

De *Oleno Caleno* in hæc verba scribit *Plinius lib.* 28. *cap.* 2. *Cùm in Tarpejo fodientes delubro fundamenta, caput humanum invenissent, missis ob id à Senatu Legatis, Hetruriæ celeberrimus Vates Olenus Calenus, præclarum id fortunatumque cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentavit, scipione priùs determinatâ templi imagine. Hoc ergo dicitis Romani: Hic templum Jovis Optimi Maximi futurum est? hîc caput invenimus? Constantissimâ Annalium affirmatione, transiturum fuisse fatum in Hetruriam, ni præmoniti à filio Vatis Legati Romani respondissent, Non planè hic, sed Romæ inventum caput dicimus.*

De Romani Imperii potentia, atque opibus multa leguntur apud auctores: cujus summum incrementum fuisse tempore Julii Cæsaris, & Cn. Pompeji fama est. Romani enim, *Appiano* teste, possidebant in Africa quicquid est inter columnas Herculis, & Gaditanum Oceanum, usque ad Æthiopiam orientalem. In Asia, ab Euphrate, & Caucaso monte principium majoris Armeniæ & Colchos circa Euxinum pontum; ut quicquid terrarum est inter Euphratem & Phasin, id Romani esset Imperii. In Europa verò usque ad Rhenum & Danubium. Plus nempe à dimidia parte possederunt Romani, quàm tres primæ Monarchiæ simul. De Romanorum opibus idem *Appianus* tractat *in proœmio libri bellorum civilium: Nostro*, inquit, *tempore* (nempe sub Adriano Imperatore) *mirabiles sunt Romanorum vires, quæ tam pace, quàm bello stipendiis publicis retinentur. Ducenta enim habent peditum millia, & quadraginta millia equitum: trecentos Elephantos, & duo millia curruum armatorum. præter armamentarium publicum instructissimum: in quo omnis generis arma reservantur, ad armanda trecenta millia militum. Classis maritima continet duo millia navium onerariarum* (quas hodie Caravellas vocamus) *minorumque navigiorum. Mille & quingentas triremes & quinqueremes, cum reliquo apparatu, quo instrui duplo plura navigia possunt: octoginta naves majores* (Galeassæ, & Carracones nostris nautis hodie dicuntur) *quarum proræ rostratæ sunt ex orichalco deaurato; puppésque auleis distinctæ purpureis, ad pompam & magnificentiam nostrorum Imperatorum. Præter hæc in ærariis publicis servantur septuaginta quatuor talentorum Ægyptiorum millia* (quæ hodie efficiunt octoginta milliones, & octies centena millia coronatorum. Nam talentum Ægyptium, vel Alexandrinum, teste *Festo*, & Polluce pendebat duo talenta Attica, hoc est mille & ducentos coronatos.)

Vires Imperii Romani.

Opes Romani Imperii. Et bellicus apparatus.

Caleni igitur Auguris vaticinium verum conjectabatur de futura Romanorum potentia: neque mirum est, si Vates Hetruscus omen hoc faustum in suos populares transferre conatus est: Et *capitulo lib.* 8. citato *Plinius* quæstionem facit, *An valeant aliquid verba, & incantamenta ad res humanas promovendas?* ubi plurima exempla adducit incantamentorum, quę mirificos habuerunt effectus, propter pronuntiationem verborum, quæ ad rem facerent. ut de Vestalibus, quæ fugitiva mancipia, nondum urbe egressa, carmine efficiebant, ne extra mœnia possent egredi. ibique probat ostentorum vires in Auguris esse potestate, rerumque magnarum fata sæpè mutari verbis: Et iis (ut *Verrius Flaccus* ostendit) in oppugnationibus urbium à Romanis Sacerdotibus evocari Deos in quorum tutela esset oppidum, promittique illis eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultúmve: quod sacrum durabat adhuc *Plinii* tempore in Pontificum disciplina: & ideò occultatum fuisse nomen Dei, in cujus tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent: neque solùm ad res magnas valent verba, & vaticinia ex his captata: sed ad sanandos multos morbos, ad quos auxiliare carmen Catonis profuit. Ulysses profluvium sanguinis vulnerato femine inhibuit carmine. Magna apud antiquos fuit horum omnium auctoritas, sed potissimùm Augurioum, & Auspiciorum: sine quibus nihil domi forisque, pace vel militiæ gesserunt. licèt eorum vim & energiam multi contempserint, & ludibrio habuerint. *Livius* tamen *lib.* 4. ea probare videtur. *Quid est*, inquit, *si pulli non pascantur, si tardiùs exiverint, si hoc recinerit avis: Parva sunt hæc: sed parva isthæc non contemnendo, Majores nostri maximas res fecerunt.*

In verbis magna vis est.

Dicæar-

Dicæarchus & *Cratippus* Auguriorum obſervationem rejecerunt: retinuerunt tamen divinationem, quæ ex furore mentis, & ſignis ſumitur. *Auſpiciorum neglectores.*

Panætius & *Carneades* ea ſubſannantes rogabant cum riſu, an Juppiter juſſiſſet cornicem à ſiniſtra, & corvum à dextra cantare, & ſi contrarium feciſſent, iis adverſari.

Moſolamus quidam Judæus ſagittarius præſtantiſſimus, (quem *Euſebius Miſonium* vocat) in expeditione ad mare rubrum profectus, cùm Vates, qui in exercitu erant, oſtenderent avem, ex qua augurium eſſet ſumendum, eam adacto ictu ſagitta volantem transfodit: & ſubridens inquit, *Quomodo avis ſuam neſciens ſalutem, nobis de noſtra certum aliquid ſignificare potuit:* J*oſephus in Hecatæo contra Appionem.*

Sed ut Diabolus miræ eſt efficaciæ, & fallaciæ Deo permittente aliquando effecit, ut multi auguriorum contemptores graviſſima damna receperint: quod eveniſſe veriſimile eſt, non quod vanitatem vaticiniorum irriſerint, ſed quod profani Deorum, & omnis religionis eſſent ſubſannatores: in quos efficax eſt Dæmonum potentia.

Appius Claudius Pulcher primo bello Punico, navale bellum in Sicilia aggreſſurus, cùm à Pullario auſpicia petiviſſet, reſpondiſſetque Sacerdos pullos egredi nolle, eos in mare projici juſſit. *Cùm hi*, inquit, *eſſe nolint, bibant largiùs.* Inito itaque paulò poſt prælio, fuſus fugatusque eſt, magno claſſis damno. *Cicero lib.2. de nat. Deor. Val. Max. lib.1. c.4.*

L. Junius Claudii collega, neglectis auſpiciis, tempeſtate claſſem amiſit: damnationisque ignominiam voluntariâ morte prævenit. *Cicero 2. de nat. Deor. & Val. Max. loco priùs citato.*

Servilius Maluginenſis, & *Q. Sulpicius Longus* Tribuni militum, Conſulari poteſtate contra Gallos Senonas miſſi, cùm neque auſpicato, neque litato inſtruxiſſent aciem, turpiter cum toto exercitu ad Alliam profligati ſunt, Brenno duce victore. qui dies inter nefaſtos adſcriptus eſt, ut *Vergilius Æneid.7. teſtatur.*

Non erat in Faſtis, cui dat gravis Allia nomen. Et *Lucanus:*

Et damnata diu Romanis Allia faſtis.

Quintus Flaminius, quòd neglectis ſacris inauſpicatò ad exercitum profectus eſſet, cum Hannibale ad Thraſimenum lacum Peruſinum conflicturus, quindecim Romanorum millia amiſit, viginti fugata, & ſex millia capta.

Valer. Maxim. lib.1. de prodigiis. Et *Cicero lib.1. de divinatione.*

SPURINA.

Martis Idus adſunt, Iuli: tu averte cavendo
Fata: futura tibi eſt ſanguinolenta dies.

SPURINA *Julij Cæſaris* tempore vixit Romæ, celebris Aruſpicinæ diſciplinâ, interpretatione portentorum, & ſomniorum: potiſſimùm augurandi ſcientia, & vaticiniis quæ ex ſacrificiis ſumuntur. Inter cæteras prædictiones, quæ illi tribuuntur, memorabilis eſt illa ad Julium Cæſarem exhortatio, ut circumſpectè caveret triginta dies ſequentes, maximè *Idus Martias*, quæ illi ſummum vitæ periculum portendebant. At Cæſar occupato Imperio, proſperoq; rerum ſucceſſu elatus, dum minùs, quàm expediret, ſibi metueret, Idibus Martiis Senatum convenire juſſit, ut communi omnium ſententia de rebus magnis, & ad utilitatem Reipublicæ pertinentibus ageretur. Quò antequàm veniret, monitus eſt Calpurniæ uxoris ſomnio, ut eam diem caveret. Ea enim viſa ſibi erat in ſomniis, ſe Julii Mariti trucidati corpus complecti. Huic accedebat admonitio Spurinæ Aruſpicis, quæ Cæſaris animum reddebat anxium. Nam cùm Senatum ingreſſurus Imperator, ad domum Domitii Calvini Spurinæ occur-

occurrisset, ad eum conversus, inquit, *Idus Martiæ venerunt, ô Spurina. Venerunt quidem*, respondit Ariolus, *sed nondum præterierunt.* Comitabatur Cæsarem Decius Brutus Albinus, qui illi metum conceptum imminuebat, irridens Aruspicem, & mulierculæ somnium, tanquam rem vanam: persuasitque Imperatori Patres Senatûsconsulto procuraturos, ut ipse Rex omnium, quæ extra Italiam sunt, Provinciarum diceretur, & terra marique, nisi cùm in Italia esset, regium diadema gestaret. Quod si domum Senatores re infectâ redire cogerentur, & in curiam reverti, ad meliora Calpurniæ somnia, futurum esse, ut tanquam tyrannus haberetur, amicorumque animos non mediocriter alienaret. His motus Cæsar Curiam ingressus est non lecto libello, quem illi obtulerat Artemidorus Gnidius, in quo Cassiana conjuratio continebatur. Stabat ante Curiam Antonius, qui fidus erat Cæsari: quemque præ foribus Decius Brutus colloquio detinebat. In tribunali consedit Cæsar. Conjurati M. Brutus, & Cassius, tanquam adfuturi Tullio Cimbro pro fratre exule deprecaturo, à Casca primùm juxta cervicem ictus est. Illum secuti sunt reliqui conjurati, qui strictis gladiis Imperatorem ad statuam Pompeji humi jacentem vulneribus viginti tribus confossum trucidaverunt: M. Bruto illi lethalem ictum infligente in inguine. *Volaterranus lib.* 8. Ejus mortem gravissima bella subsecuta sunt, M. Antonio, & Octavio Augusto de proditoribus ultionem sumente. Nam cum utrinque summo apparatu bellum instrueretur, & ad Philippos exercitus convenissent, constat Cassium & Brutum secum habuisse octoginta millia peditum, & decem millia equitum. M. Antonius & Octavius non minores copias habuisse perhibentur: in quo apparet, quantæ fuerint eo tempore Romani Imperii vires, quæ tunc ad summum culmen & florem pervenerant.

Mors Julii Cæsaris.

Apparatus Cassii & M. Antonii ad Philippos.

Octavius, qui filius erat sororis Julii Cæsaris, dum avunculus interfectus est, Apolloniæ literis operam dabat: Sed ejus auditâ nece, festinanter Romam properavit. Brutus autem ex Italia discedens, primò secessit Athenas, deinde ad Carystum occurrit navibus Romanis, quæ pecuniâ onustæ ex Asia in Italiam navigabant, duce Antistio. Is Bruto vicies sestertiûm dedit & quingentos equites à Dolobella accepit. pauloque post ad Demetriadem ad bellum Parthicum arma parata occupavit: reliquiasque exercitus Pompejani in Thessalia, & quibuscunque in locis potuit, copias legit. Uterque exercitus simul ad Philippos urbem Pharsaliæ convenit, ubi collatis viribus, summaque animositate habito conflictu, Cassius & Brutus superati sunt à Triumviris Octavio, Antonio, & Lepido. Aliquamdiu postea dissensione factâ inter Octavium & Antonium, ad Actium Epiri oppidum maritimum, acri prælio congressi sunt. M. Antonius habuit in suo exercitu centum millia equitum, quingentasque naves. Octavius verò octoginta peditum millia, totidemque equitum, sed naves tantum mille.

Apparatus Antonii & Augusti ad Actium.

Hæc tam admiranda hominum multitudo, non potuit sine infinitis sumptitus colligi, alique, militibus stipendia solvi, illisq; de reliquis ad militiam rebus pertinentibus provideri. In quo apparet, quanta potentia, quantæ opes tunc fuerint illius Imperii: quod tributa cogebat ex majore totius orbis parte. Tantæ namque erant Romanorum exactiones, ut ex Africa sola quotidie septuaginta quinque millia minorum mensurarum frumenti colligerentur. Quòd si mensura quinque tantùm solidis Gallicis venderetur, summa efficeret singulis diebus septem millia coronatorum. Ita Africa pendebat quotannis quatuor decies centena millia coronatorum: Et Alexandria Ægypti hujus summæ dimidiam partem: Nam Ægyptus frumenti ferax est.

Reditus Africæ.

Suetonius in vita Julii *Cæsaris: Ex viginti*, inquit, *trecentísque millibus accipientium frumentum è publico, ad centum & quinquaginta retraxit.* Sed *Augustus* postea hunc numerum auxit: ut testis est idem *Suetonius cap.* 41. ubi ait: *Ac ne minores quidem pueros præteriit: quamvis non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consuessent. Frumentum*

quoq;

quoq; levissimo, interdum nullo precio viritim admensus est. Et *Capitolinus in vita M. Antonii: ob hanc conjunctionem pueros, & puellas novorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt.*

Reditus Ægypti. Eo tempore, teste *Strabone*, Ægyptus continebat septuaginta quinque milliones hominum: quorum singuli, si quotannis ex tributo penderent solidos quinque, summa superius præscripta compleretur. Unde colligi potest, quantùm pecuniæ ex reliquis Provinciis contrahi poterat, cùm sola Ægyptus sex milliones solveret: & eandem summam à suis paulò antea exigebat *Ptolomeus Auletes* Cleopatræ pater.

Sed id faciliùs intelligetur, si conferamus Principum, ac regum hodiernorum proventus cum antiquis. Quapropter non videbor facere præter rem, si quæ ex diversis nostri sæculi auctoribus excepi, hic breviter adscribam. Verisimile enim est hodiernos reditus non esse multò minores antiquis. Licèt Provinciæ illæ Asiæ, & Græciæ, post servitutem miserabilem (quâ sub jugo Turcico premuntur) multum remiserint de priore industria colendorum agrorum, & de splendore politico, quo omnes illæ florentissimæ civitates luxuriabant. Cùm potissimùm nemo sub illo Orientis Imperio agros, domos, vel prædia propria possideat; sed tantùm supellectilem, pecuniam, & vestimenta: quæ in fundo sunt, ea post mortem possidentis ad summum Principem revertuntur, vel aliis elocantur: ut omnes tantùm coloni sint agrorum, non possessores hæreditarii. Ideò dùm vivunt, pro necessitate colunt suos agros, ut alantur, & inde colligant, quæ ad tributum annuum pertinent, de auctione proventuum parùm soliciti.

ROMANI IMPERII PROVENTUS
quales hodie colliguntur in utroque Imperio tam orientali, quàm occidentali.

Pontifex Romanus (secundùm *Viginarium in commentariis* quæ scripsit *in T. Livii historiam*) recipit ex dominatibus Politicis, quos possidet *in Italia*, quotannis millionem auri: qui efficit decies centena millia ducatorum. Nam de bonis Ecclesiasticis, quæ ad illum redeunt ex Italia, Hispania, Gallia, & Germania, non fit mentio, quæ tamen longè excedunt proventus politicos. *Lanouvius* in suis narrationibus, *tractatu octavo*, illi tribuit quindecies centena millia coronatorum. *Simon Hieræus Metensis* 900000. Δ.

Regnum Neapolitanum pendit quotannis, secundùm *Viginarium*, duodecies centena millia ducatorum, secundùm *Hieræum* 1646000. Δ

Sicilia ex *Viginario*, quinquies centena millia ducatorum.

Ducatus Mediolanensis, ex *Vig.* duodecies centena millia.

Ducatus Hetruriæ, ex *Viginario*, pendit Duci Florentino quindecies centena millia. Ex *Hieræo* 1110000. Δ.

Ducatus Mantuanus & *Marquionatus Montis Ferrati* pendit tercentena millia, ut ait *Vig. Hieræus* ait 849000.

Ducatus Parmensis, ex *Vig.* octoginta millia.

Ducatus Urbinatum, ex *Viginario*, quinquaginta millia. *Hieræus* addit 10000.

Respublica Lucensis triginta millia.

Respublica Genuensis centum millia.

Ducatus Ferrariensis 327000.

Subductis rationibus ex *Viginario*, Italia redderet annuatim circiter novem auri milliones: nam præcedentibus addit etiam *Venetorum Rempublicam* colligere ex omnibus Urbibus suo dominio subditis quindecies centena millia.

Sed

Sed *Simon Hieræus* qui Venetorum reditus exactissimè consideravit, ex particularibus hanc summam colligit, nempe quatuor milliones centum sexaginta quinque millia ducatorum. ut ærarii quæstores subductis rationibus invenerunt Anno Domini *millesimo quingentesimo octuagesimo tertio*. Quæ summa collecta est ex venditione salis, ex reditibus vinorum, mercium diversi generis, quæ importantur & exportantur, ex pistrinis, macellis, ex mensuris, ponderibus, privilegiis & diplomatibus, decimis, daciis, monetariis officinis, contributionibus magistratuum, officiorum, artium mechanicarum, ex sylvis, fluviis, mari, pascuis, & reliquis rebus, ex quibus infinitam summam pecuniæ corradunt Veneti.

Nam ex solo sale, quod per omnes urbes ditionis Venetorum distribuitur, colligunt quotannis septingenta duo millia ducatorum & sedecim. ut fuit anno supradicto 1583. animadversum.

Tributa omnium artium mechanicarum ejusdem Urbis effecerunt centum quinquaginta sex millia, sexenta nonaginta octo.

Ex piscatione redierunt ad ærarium	5752. ducati.
Ex lignis ædificiorum	5754.
Ex pistrinis & molis	1997.
Ex naulis maris & fluminum	6591.
Ex venditione vinorum	2361.
Ex officinis monetariis	33081.

Et hæc ex sola *urbe Veneta*.

Subsidia præter reditus ordinarios, soluta sunt ab urbibus terræ firmæ, (quæ sunt *Patavium, Trevisium, Verona, Cologna, Bergamum, Bassanum, Civitalle, Feltre, Rovigum, Crema, Bressa, Vincentia*, cum earum statu & locis pertinentibus ad eorum ditiones) & ea subsidia æquarunt centum sexaginta millia ducatorum, septingentos & nonaginta. *Subsidia urbium continentis.*

Eædem urbes solvunt annuatim ad stipendia Centurionum, Equitum, & peditum, octingenta millia. Δ. 80000.

Sed conducet videre particularia, summatim tamen, quantum singulis annis pendit una quæque urbs.

Primò ex Ducatu, qui antiquitùs continebat *oppida Lacunarum sinus Adriatici*, quæ circum urbem sunt, & dicuntur vulgò *Portæ urbis:* suntque *Muranum, Malamocum, Torcellum, Buranum, Mazorbum, Chiozza*, & loca littoralia, quæ separant Adriam à lacunis.

Ex Murano collecta sunt 862

Ex Torcello, Mazorbo, Burano, aliisque locis pertinentibus ad ditionem Torcelli 1187.

Ex Malamoco 94.

Ex Chiozza 3538.

Sequuntur alia oppida, & Urbes status Veneti, quæ annuum pendunt tributum pro facultatibus.

Adri 1010.
Loreo 1460.
Gambarara 400.
Cavargere 1095.
Patavium 48504.
Preve di Sacco 920.
Novale 950.
Campo S. Piero 914.
Montagnana 2346.
Este 934.
Azolo 1782.
Castel Franco 1700.
Castel Citadella 1522.
Mestre 2914.
Vincentia 47337.
Castella Vincentina 1064.
Longino 1628.
Verona 75170.
Castella Veronensia 11106.
Cologna 6240.

Castelbaldo 248.
Mons Celisi 932.
Bassano 4976.
Trevigi 25265.
Castel Trivisana 982.
Uderzo 1261.
Porto Buffale 793.
Sacile 1490.
Caneva 718.
Conigliano 6421.
Saravalle 1136.
Cadore 2551.
Rovigo 8547.
Lendonara 1446.
Abbatia 7525.
Utina 5726.
Civitalle 2838.
Porto Gruaro 1476.
Lignago 5630.
Peschiera 1190.
Sorve 1212.
Brescia 89958.
Salo & Riviera 12427.
Romano 1168.
Martinengo 1466.
Lona 1471.
Azolo 2136.
Orzi 1336.
Bergamum 34697.
Crema 77610.
Monfalcon 1122.
Chiusa 750.
Perdonone 4577.
Feltre 4620.
Civital di Belluno 5398.

Reditus qui colligitur ex *Istria*, & urbibus Istriacis.

Capo d' Istria 2612.
Piran 1021.
Rovigno 633.
Parenzo 1116.
Cita nuova 881.
Pola 200.
Dignam 1384.
Albona & Fianona 1143.
Valle 878.
Montona 1820.
Grittiguana 1584.
S. Lorenzo 1456.
Pinguente 2956.
Humago 590.
Sulvia 752.
Buie 342.
Portole 270.

Dalmatia, & ejus urbes: hîc notandum est ejus confiscationes, & mulctas omnes condemnationum peculiari privilegio communitati Dalmatarum attribui, non Venetorum fisco adplicari.

Cherso & Osero 6101.
Veglia 4735.
Arbe 2780.
Zara 2387.
Nona 640.
Sebenico 6246.
Trau 4980.
Limissa 8720.
Spalato 15567.
Curzola 3070.
Pago 600.
Cattaro 8507.
Budua 1240.
Piazza 6000.
Novegradi: immunes sunt ab omni tributo: sed obligati sunt cives quotidie numerare viginti quinque solidos singulis militibus præsidiariis, qui arcem illam tuentur.

Insulæ quæ ad *Græciam* vergunt.

Corcyra 8059.
Zacynthos 17184.
Cephalenia 13877.
Cerigo 2340.
Creta & ejus urbes: quæ sunt
Candia 16810.
Retimo 4510.
Canea 4107.
Scithia 2930.
Leve & Micesi 2706.

Summa omnium summarum proventuum Reipublicę Venetæ redit ad quatuor milliones, centum sexaginta quinque millia ducatorum & quadraginta octo 4165048. ducatos. Si quis velit videre peculiaria omnia, ex quibus singulæ urbes pendunt

pendunt has summas, consulat observationes *Simonis Hieræi*, qui ea omnia collegit, & notavit exactissimè ex rationibus ærarii, quæ redditæ sunt per Quæstores Provinciarum, & singularum urbium Anno 1583.

Cùm collegerimus ea omnia, quæ Itali suis Principibus pendunt quotannis, restat, ut progrediamur ad alia Regna & Provincias, quæ olim Romano Imperio subjectæ fuerunt.

GALLIA, ut ait *Viginarius*, quotannis pendit suo Regi quatuor auri milliones, licet Italiâ sit duplo major. Sed proventus Gallici communicantur etiam Principibus regni, & nobilibus: qui simul à suis subditis colligunt non minus quàm tres milliones. Adde & ordinem Ecclesiasticum recipere totidem: quamvis aliqui dicant reditus Ecclesiarum Gallicarum accedere ad viginti milliones librarum, qui sunt circiter septem milliones coronatorum aureorum. *Galliæ proventus.*

Lanouvius in suis narrationibus ait, in Gallia esse duodecim Archiepiscopatus, nonaginta sex Episcopatus, sexcentas Abbatias egregiè dotatas, duo millia Prioratuum: Et omnes hos ordines possidere in annuo reditu decies centena millia librarum: Sed alii, ut superiùs dixi, asserunt multò plura, nempe viginti milliones librarum, quod est verisimilius: Constat enim omnes Episcopatus, sacerdotia, & cœnobia Italica, vix tantùm recipere proventuum quotannis ex beneficiis Ecclesiasticis, quantùm quarta pars Ecclesiæ Gallicanæ.

Bodinus lib. de Republica ait anno 1444. sub Carolo sexto Galliarum Rege totum regnum solvisse quotannis tantùm tredecies centena millia librarum. Sub Carolo nono eo anno, quo mortuus est 1574. reditus regni superasse quatuordecim milliones librarum. Hodie sub Henrico quarto pendit quinque milliones auri, & quingenta millia coronatorum.

Historiæ tradunt Augustum Cæsarem, dum esset in Gallia, recensuisse omnes Galliæ Provincias, quæ complectebantur *Narbonenses, Aquitanos, Celtas*, & *Belgas*: factaque enumeratione agrorum, mancipiorum, universarumque facultatum imposuisse illis annuum tributum ad decem milliones aureorum.

Et *Johannes Botterus* scribit Henricum tertium collegisse ex sua Gallia decem quoque coronatorum milliones: quamvis id quotannis neque fieri solitum, neque hactenùs factum fuisse constet: licèt omnium regnorum sit opulentissimum: tam propter regionis ubertatem, quàm propter populi industriam, & ingenia ad omnem inventionem promptissima.

Auctor illius tractatus, qui inscribitur CONCLAVE REGIS FRANCIÆ, exactissimus rerum Gallicarum scrutator; scribit regnum Galliæ formam habere Rhomboidem; & continere à Bononia Belgica usque Massiliam ducentas Leucas. ac totidem ab Alpibus S. Bernardi usq; ad oppidum S. Johannis de Luz, quod est situm ad montes Pyrenæos. Hac ratione regnum Galliæ, vel potiùs Gallicanæ Ecclesiæ subjectæ provinciæ habebunt in sua quadratura quadraginta millia leucarum: Et singulæ leucæ quinque millia jugerûm terræ, quæ simul efficient ducentos jugerûm soli milliones. *Conclave Regis Franciæ.* *Galliæ amplitudo.*

Nam leuca continet quinquaginta mensuras, quas Galli vocant *portees*. singula mensura duodecim cordas. Corda duodecim ulnas. Ulna duodecim pedes semis: pedes duodecim pollices. Ita Leuca habebit in sua longitudine octodecim millia pedum: & in sua quadratura quinque millia jugerum. Jugerum terræ cultæ continet trecentas sexaginta perticas: pertica novem pedes semis: Jugerum vineti eodem modo quis metiri potest, & jugerum prati. sed jugerum sylvæ habet quadringentas & quadraginta perticas. *Leucæ dimensio.*

Idem auctor describit tres ordines regni Gallici, Ecclesiæ, Nobilium, & plebis. Politici ordinis (hoc est Regis & nobilium, qui plebem subjectam habent) reditus ait accedere ad triginta novem milliones & quingenta millia librarum Turonensium; quæ superant tredecim milliones coronatorum. *Proventus politicus Galliæ.*

Ordinis Ecclesiastici reditus longè ampliores describit, quod mihi non fit verisimile: ideò ab enumeratione pecuniæ volens supersedebo: ut lector curiosus remittatur ad lectionem illius auctoris, qui cum Gallus sit, & de sua Gallia loquatur, opúsque Regi Gallo dedicet, impudens meritò judicaretur, si mendacii sese obligaret.

Gallicanæ Ecclesiæ amplitudo. Constat Ecclesiam Gallicanam suos limites extendere non solùm per totum regnum Gallicũ, sed per oras Angliæ, Hispaniæ, Provinciæ, Pedemontii, Sabaudiæ, Helvetiæ, Burgundiæ, Lotharingiæ Luxemburgi, per omnes regiones, quæ usq; ad Rhenum protẽduntur, & per totum Belgicum: Quæ omnia simul composita complectũtur viginti & unum Archiepiscopatus, centum & sexaginta Episcopatus, sive Diœceses, ex quibus in regno Galliæ duodecim tantùm Archiepiscopatus numerantur. *Lugdunensis, Remensis, Senonensis Rotomagensis, Bellovacensis, Turonensis, Bituricensis, Burdegalensis, Tolosensis, Narbonensis, Arelatensis, & Viennensis.* & hi sub se continent nonaginta sex Episcopatus, sive Diœceses: centum & triginta duas Parrochias, quæ habent quingentos & quadraginta Archiprioratus: inter quos numerantur sexcentæ Abbatiæ luculenter dotatæ, Ducenti & quinquaginta Prioratus ordinis Equitum Melitensium, & centum quinquaginta millia sacellorum.

Ecclesiæ Gallicanæ possessiones. Tota Ecclesia Gallicana possidet octoginta millia castellorum, vel dominatuum, in quibus summum jus justiciæ politicæ habent. Præter hæc ducenta & quadraginta millia villularum rusticanarum: in quibus innumera pecudum multitudo alitur armentorum & gregum.

Possidet & septemdecim millia jugerum vinearum, quas per suos colunt villicos: præter quadraginta millia jugerum aliorum vinetorum, ex quibus annuatim decimas percipiunt: & sexcenta millia jugerum terræ cultæ: quæ vel ipsi per suos villicos arant, vel aliis cultoribus colenda committunt, accepto ab iis annuo proventu.

Secundùm eundem auctorem possident & centum triginta quinque millia lacuum, stagnorum tam majorum quàm minorum, & receptacula piscium, quæ vivaria dicuntur. Quibus addenda nongenta millia jugerum pratorum; quadraginta millia jugerum soli inculti & pascuorum: quadraginta quinque millia rotarum versatilium, quæ molendinis, pistrinis, armis cudendis, & chartæ conficiendæ inserviunt. Quibus accedunt infinita emolumenta ex fodinis metallorum, minericiorumque aliorum, ex Salinis, ex fornacibus vitriariis, & aliis rebus fossilibus.

Sed hæc omnia pertinent ad totam Gallicanam Ecclesiam: qui autem Ecclesiastici ordines intra regni Gallici fines continentur: ii quoque pro rata parte ex superioribus reditibus accipiunt suas portiones.

Sed hic addendi erunt non incommodè proventus, qui ad Ecclesiam redeunt, ad victum pertinentes, qui ab auctore hoc ordine recitantur.

Annuatim ad ordinem Ecclesiasticum redeunt:

Ecclesiæ Gallicanæ proventus culinarii. *Frumenti puri* quatuor milliones, & quingenta millia septariorum. Septarius verò continet sexentas libras pondere Marcico.

Farris duo milliones, & trecenta millia septariorum

Avenæ nongenta millia.

Hordei octingenta millia.

Leguminum octingenta sexaginta millia.

Caponum centum octoginta millia.

Gallinarum quingenta sexaginta millia.

Perdicum sexcenta millia.

Meleagridum quadringenta quinquaginta millia.

Boum saginatorum duodecim millia, & quingenti.

Vervecum saginatorum duodecim millia.

Ovorum septem milliones.

Butyri ducenta & triginta millia quintariorum: Quintarius autem continet centum libras.

Olei olivi duodecim millia utrium: utris habet quinquaginta libras.

Casei quingenta millia quintariorum.

Porcorum saginatorum centum triginta sex millia.

Porcellorum lactantium, & hœdorum, trecenta quadraginta millia.

Sevi & *axungiæ* sexaginta millia quintariorum.

Vini tria millia, ducentæ & quinquaginta cupæ. Cupa verò continet quinque cados, cadus quadringentas mensuras: mensura autem sex cyathos, vel culullos mensarios.

Carbonum ad culinam, duo milliones & quingenta millia majorum corbium (quas Galli vocant *Benes,* quarum singulæ curru quadrijugo trahuntur.)

Ligni fissilis ad culinam & cubicula necessarii, duo milliones curruum.

Fœnii ad jumenta, equos, & armenta nutrienda, sexcenta millia curruum.

Straminis octingenta millia curruum.

Lanæ ad pannos conficiendos mille millia pondo.

Cannabis & lini ad telas texendas mille millia & sexentæ libræ.

Præter hæc infinita alia numerari possunt ad gulam pertinentia, quæ à diversis devotioni deditis conferuntur per totam Galliam: ut sunt *pernæ, petasones, casei, telæ:* & ea, quæ in oblationibus sacris altari proponuntur à viduis, lessum ducentibus, aliique voto peculiari obligatis.

Hæc dum exactè perpendet Lector, mirabitur non sine causa profusam liberalitatem Regum & Principum Galliæ, qui prioribus sæculis tantopere locupletarunt Ecclesiasticum ordinem, ducti nimirum ardenti religionis zelo, & singulari benevolentia erga pios Ecclesiæ Antistites & doctores, qui fideliter & assiduè occupantur docendo & instituendo populos, intenti sacris & meditationibus religiosis: Hos ideò amarunt, coluerunt, & venerati sunt tanquam summi Dei Legatos, per quos salutis doctrinam discebant, & modum bene vivendi: in quorum alimoniam certatim, & libenter erogabant patrimonia, & facultates omnes, quò literato illorum ocio provideretur, possentq; postpositis omnibus mundanis curis, & domesticis solicitudinibus, sacris tantùm vacare, & pietatis exercitiis. Et quia reditus multò ampliores possiderent, quàm ad victum, & amictum requirerentur, summo studio contendebant liberalissimè providere necessitatibus pauperum, viduarum, pupillorum & peregrinorum, maximè eorum, qui literis operam dabant, & propter egestatem in studiis promoveri non poterant. Hinc illæ piæ contentiones, & decertationes sæpiùs ortæ inter Reges Franciæ, & priscos illos Antistites, qui conquerebantur sibi ab Episcopis injuriam fieri, quòd illi annonæ penuria famelicæ plebi sua horrea & granaria exponebant, prævertentes Regum in adjuvandis indigis curam: quòd illorum esset officium tempestivè, & liberaliter providere necessitatibus subditorum. Atque utinam hic ardor pietatis ad nostra usque sæcula continuatus " esset: neque tanti proventus luxu, crapula, ludis, & rebus frivolis absumerentur! "

Liberalitas Regum erga Ecclesiam.

Ex his Ecclesiasticis opibus, Pontifex Romanus quotannis hodierno quoque tempore colligit plusquam millionem unum auri, ex collatione Episcopatuum, confirmatione Abbatum, Canonicorum, & aliorum Sacerdotiorum: Et certum est ante mutationem religionis ad illum longè locupletiora provenisse emolumenta, & uberiores fructus.

HISPANIA, ut *Viginarius* tradit, duos tantùm auri milliones quotannis pendit suo Regi: præter ingẽtem auri summam, quæ illi adfertur ex *India,* & *America. Abrahamus Ortelius* scribit ex novem Hispaniæ regnis colligi quinque milliones ducatorum. Habet Hispania Archiepiscopatus 8. & 48. Episcopatus: quorum proventus annui accedunt ad centum & quadraginta millia ducatorum: qui efficiunt circiter quadringenta viginti septem millia librarum Gallicarum: summa exigua si conferatur cum Gallicis proventibus.

Proventus Hispaniæ.

Belgicum. BELGICUM teste *Viginar.* solvit sedecies centena millia coronatorum. *Bodinus* tradit *Caroli V.* tempore Belgas tantùm solvisse tredecies centena millia librarum.

Johannes Botterus ait *Portugalliæ regnum* pendere singulis annis duos ducatorum milliones.

Arragoniam ducenta millia

Navarram centum millia.

Sardiniam centum millia.

Germania. *Botterus* scribit *Imperium Germanicum* possidere septem milliones: Domum Austriacam duos milliones & quinquaginta millia: Sed secundùm *Viginarium* Germania, quæ cis Rhenum est, duos tantùm solvit milliones. Rheni tractus à Basilea usque, pendit suis Principibus octies centena millia coronatorum.

Rheni tractus.

Polonia. *Botterus Poloniam* ait pendere centum millia coronatorum.

Lotharingia. *Viginarius Lotharingiam* dicit solvere sexies centena millia librarum. sed *Botterus* non ultra quàm quingenta millia, quod verum est.

Helvetia. *Helvetia* & *Rhetia* centum millia coronatorum.

Anglia. *Anglia* secundùm *Viginarium*, quindecies centena millia.

Bodinus ait tredecies centena millia librarum: & ante mutationem religionis pendisse tantùm quingenta millia Δ. nunc vero decies centena millia.

Scotia. Ex *Bottero Scotiæ regnum*, centum millia solvit: nam ut ait *Viginarius*, ejus regni proventus magis consistit hominum numero, quàm pecuniâ.

Turcici reditus. *Turcici Imperatoris* proventus à diversis auctoribus diverso modo tractatur: neque in uno consentiunt omnes: cum tempora mutentur pro diversitate Principum, quorum avaritia expleri non potest: ideò alii aliis duplo exigunt.

Ex Spandugino. *Theodorus Spanduginus Patricius Constantinopolitanus* ait Solymani tempore totum illius Imperium solvisse quotannis decem milliones, nongenta quadraginta octo millia ducatorum, & quingentos. Et hęc particulatim explicat hoc modo.

Ex tributo Carazzi, quod à Christianis penditur quotannis, recipit millionem unum, & quingenta millia Seraphorum.

Ex Minericiis metallicis, salis, aluminis, colorum, boli Armeni, terræ sigillatæ & ejusmodi 900. millia.

Ex Datiis, & Gabellis ut vulgò loquuntur 700. millia.

Ex privilegiis & diplomatibus 100. millia.

Ex bonis caducis, quæ Galli *Aubennas* vocant 500. millia.

Ex Salinis 500. millia.

Ex bonis defunctorum sine herede vel patrono 100. millia.

Ex naulis, quæ penduntur pro egressu regnorum 50. millia.

Ex monetariis officinis 100. millia.

Ex piscationibus 50. millia.

Ex muneribus gratuitis 300. millia.

Ex reditibus mortuorum Bassarum, & aliorum, quibus stipendia quotannis ab Imperatore solvuntur, post quorum mortem redeunt ad ærarium quotannis plusquam 600. millia.

Cyprus hodie pendit 8. millia.

Moldavia 6. millia. *Valachia* 12. millia.

Ragusium 12. millia 500. *Chios* 10. millia.

Chairus, quę est *Memphis*, & tota *Ægyptus* decies centena millia Sultaninorum.

Ex decimis omnium Urbium sui Imperii legit quatuor milliones.

Ex decimis aliorum regnorum septem milliones 3948. 5.

Summa totius, decem milliones nongenta quadraginta octo millia, & quingenti ducati.

Ex Bottero. Johannes *Botterus* Turcico Imperatori tantùm tribuit octo auri milliones, præter Timariolos. Dicitque Ægyptum olim solvisse septem milliones.

Franciscus Sansovinus in suis relationibus, dicit illum possidere annuatim quindecim milliones auri. Ex quibus quinque tantùm reconduntur in ærario (quod *Chasna* vocatur) decem reliqui milliones impenduntur ad stipendia militum, qui aluntur per totum Imperium. Ex Sansovino.

Paulus Jovius in vita Solymani ait: Connumeratis cum prioribus suis etiam Sultanici regni reditibus sexagies centena millia aureorum singulis annis habet: ex quibus quinquies & quadragesies centena millia expendit. Ex Jovio.

Bernardus Navagerius Legatus Venetorum apud Constantinopolitanum Imperatorem Anno Domini 1549. in suis relationibus in hæc verba scribit: Difficillimum est scire, quantum redituum Turcicus Imperator annuatim recipit ex omnibus provinciis suo Dominatui subditis: cum diversæ sint multorum de hac re opiniones. Quidam illi tribuunt quindecim milliones auri: alii triginta millia Sultaninorum quotidie illum recipere affirmant. quæ efficiunt quotannis tantum decem milliones nonaginta quinque millia ducatorum. At ego dico me animadvertisse ex rationibus ærarii, quod Chasna dicitur, recipi annuatim octo milliones 272000. ducatorum. quæ summa ex his particularibus colligitur. Ex Navagerio.

Tributum illud Carazzi dictum, quod exigitur à Christianis Græciæ, & Anatoliæ (hoc est *Asiæ minoris*) superat decies centena millia ducatorum.

Ex daciis, diplomatibus, & privilegiis colliguntur quotannis centum millia ducatorum.

Ex bonis defunctorum sine herede trecenta millia.

Incolæ Ducatus Arrago (qui à tributo Carazzi immunes sunt) solvunt annuatim per singulas domos ducatum unum. quod efficit summam ducentorum millium.

Ægyptus, Memphis, & Arabia solvunt unum millionem & octingenta Seraphorum aureorum millia: ex quibus in ærarium Principis importantur nongẽta millia.

Syria tota pendit sexcenta millia: ex quibus ad ærarium redeunt trecenta millia. reliquum ad tuitionem Provinciarum impenditur.

Mesopotamia ducenta millia: ex quibus ad ærarium redeunt centum, & quinquaginta millia.

Ex fodinis metallicis, salis, & aluminis, quindecies centena millia.

Ex daciis, & commerciis, duodecies centena millia.

Ex decimis frumenti, & aliorum fructuum, octingenta millia.

Ex tributo Moldaviæ, sedecim millia.

Ex Valachia, duodecim millia.

Ex Transilvania, decem millia.

Ex Ragusino tributo, decem millia.

Ex Insulis Archipelagi, sex millia.

Ex Chio, decem millia.

Ex Cypro, octo millia.

Hæc omnia efficiunt octo milliones 272000. ducatorum.

Viginarius ita Turcicum reditum annuum describit. Sub Solymano Othomanno Turcarum Imperatore ejus proventus annuus æstimabatur. Ex Viginario.

Tributum illud annuum, quod vocatur *Carazzi*, penditurque quotannis à Christianis Orientalis Græciæ, & Asiæ, nempe ducatus cum dimidio pro singulis capitibus, efficit quindecies centena millia Seraphorum.

Tributa ex portoriis, naulis, diplomatibus, privilegiis & reliquis expeditionibus Curiæ, accedunt ad centum millia.

Ex bonis caducis, quæ ἀπόφυλα dicuntur, trecenta millia.

Ducatus Arrego, qui immunis est à tributo Carazzi, solvit ducenta millia.

Ægyptus & Arabia, octies decies centena millia.

Syria, sexies centena millia.

Mesopotamia, ducenta millia.

Ex fodinis auri, argenti, æris, stanni, plumbi, salis, aluminis, sulphuris, terræ sigillatæ, boli Armenii, colorum, & aliarum fossilium materiarum, quindecies centena millia.

Ex tributis rerum venalium, quæ importantur & exportantur, duodecies centena millia.

Ex decimis frumentorum, & aliorum fructuum, octies centena millia.

Moldaviæ Despota pendit annuatim sedecim millia.

Rhodos, Chios, & reliquæ insulæ Archipelagi quinquaginta millia.

Cyprus recenter Christianis adempta sexies centena millia.

Turcicus hic provetus æstimatur hodie ad duodecim milliones auri, qui quotannis ingrediuntur ærarium Sulthani, quod *Chasna* dicitur. Præter hæc accedunt & alii reditus, qui *Thymar* dicuntur: ex agris, sylvis, fluviis, hortis, & pascuis totius Imperii Turcici, qui ad maximam summam redeunt. Ex iis impensæ suppeditantur ad alenda trecenta millia equorum militarium: quos Imperator suis Equitibus distribuit, quoties expeditio suscipienda est in hostem. Ad bellum enim omnes coguntur, quotiescunque Principi libet, stipendiis, armis, equisque, & annona ex ærario acceptis.

Ex superioribus diversorum auctorum scriptis colligit Lector, quantum olim fuerit Romani Imperii robur & potentia: quantis facultatibus, & divitiis abundaverit. Nam quòd ex Syria & Mesopotamia colligantur hodie octies centena millia ducatorum, mirum videri non debet: *Herodotus* scribit Darium Hystaspis filium, primis suæ Monarchiæ annis ex his duabus Provinciis contraxisse quotannis quatuordecim talentorum millia & quingenta. quæ efficiunt octo milliones, & septies centena millia aureorum.

Summa redditaum totius Imperii. Quod si Turcici Imperatoris reditibus annuis, qui efficiunt viginti milliones auri, addas alios viginti milliones, qui possidentur à Regibus & Principibus Christianis, summa totius erit quadraginta milliones, qui colliguntur quotannis ex Provinciis, quæ olim Romano Imperio subjectæ erant.

Certum est Romanos longè majorem summam corrasisse ex subditis populis: cum omni occasione oblata, vel violentia, exactionibus, donariisve, vel testamentis, quæcunque potuerunt, corraserint in unum: ut quo jure, quaque injuria dimentari possent: sed hoc contigit postquam Romani Principes luxu & libidine diffluere cœperunt.

Reditus Imperii anno urbis DCIX. Romani *Imperii* reditus, teste *Plutarcho in vita Pompeji*, anno Urbis DCXC. non excedebat quinque auri milliones. Sed Pompejus victo Mithridate, alios addidit tres milliones, & quingenta millia coronatorum: ac simul retulit in ærarium duodecim milliones auri: impenditque in donativis & muneribus militum novem milliones, & sexcenta millia.

Sub *Julio Cæsare* debellatæ sunt Galliæ, Ægyptusque, & Syria in Provincias redactæ. pauloque post Imperium sub Augusto possedit quindecim milliones in annuo reditu.

Julii Cæsaris liberalitas. *Appianus lib. 2. bellorum civilium* scribit, Cæsarem post debellatos Pompejanos in triumphis portasse sexaginta quinque talentorum millia: quæ æstimantur ad triginta novem milliones auri. Præterea duo millia coronarum aurearum, & octingentas, quæ marcas auri ponderabant ad tria millia. hoc est, duo auri milliones.

Ex his quadraginta & uno millionibus, unicuique civium contulit quadringentos nummos vel minora sestertia, quæ efficiunt decem coronatos: ita ut hoc congiarium accederet ad duos auri milliones: nam *Appianus* scribit, post bella civilia fuisse Romæ ducenta & triginta millia civium. in convivia quæ Cæsar celebravit in suis triumphis, his impendit millionem unum. Donavit præterea Veteranis militibus unicuique quingentos coronatos: qui accedebant ad decem milliones: cum eo tempore plusquam viginti millia veteranorum numerarentur. Item ducibus, tribunis, & centurionibus, qui ejus partes fuerant secuti, erogavit duos milliones,

nes, ut tradit *Suetonius in ejus vita, cap.* 38. In sumptus quinque triumphorum, Ludis, Tragœdiis, Mimis, Athletis, Venationibus Leonum, & Ursorum, & donis quæ contulit in privatos amicos, illa omnia æstimata sunt ad quinque auri milliones: Hinc colligimus summam hanc æquasse viginti milliones.

Augustus Cæsar, qui Romam auxit & ornavit infinitis ædificiis publicis, & privatis, ideo solitus est dicere, *Latericiam accepi, marmoream relinquo:* obtulit templo Jovis Capitolini auri non cusi decies sexies centena millia coronatorum: Et duodecies centena millia in margaritis, & smaragdis, & aliis gemmis: nihilominus testamento reliquit Populo Romano millionem unum: & unicuique tribuum duo millia coronatorum & quingentos: Erant enim triginta quinque tribus. Summa donativi erat octingenta septem millia & quingenti coronati. Cohortibus Prætorianis militibus singulis 25. ∆. & equitibus triplum: quæ efficiunt trecenta & octoginta millia. Cohortibus vigilū urbis viginti millia. Item quadraginta quatuor Legionibus, quæ fines Imperii servabant, unicuique militum 7. ∆. cum dimidio: Centurionibus duplum, equitibus triplum. Legiones continebant singulæ quinque hominum millia. omnes simul ducenta & viginti millia hominum: donativum hoc ex testamento continebat millionem unum sexcenta & quinquaginta millia ∆. unaquæque Legio habebat cohortes decem: cohors quingentos homines: ita erant in singulis Legionibus 50. Centuriones. Et in 44. Legionibus duo centurionum millia, & ducenti. quibus singulis legati fuerant 15. ∆. summa erat trecenta & triginta millia. Equitibus singulis dati sunt viginti duo coronati cum dimidio. (erant enim in alis singularum legionum sexcenti equites) summa igitur donativi complectebatur circiter sexenta millia ∆. Præter hæc innumeram pecuniam legavit amicis, & suis domesticis. Et pro suo funere curando millionem auri. Hæredibusque reliquit tres milliones septingenta & quinquaginta millia ∆. Et hæc omnia ex propriis & privatis facultatibus. Summa hujus testamenti accedit ad octo milliones sexcenta & septemdecim millia coronatorum & quingentos. *Summa ex testamento Augusti relicta.*

Plinius libro 36. *capite* 15. tradit in aquæductum fontium Curtii & Cœrulei erogata fuisse sestertia quingenta quinquaginta quinque millia. hoc est, tredecim milliones octingenta & septuaginta quinque millia coronatorum. Et ab eodem Claudio montem perfossum ad emittendum lacum Furinum (qui prope Albenses Marsorum populos est.) in qua re *Suetonio* teste *capite* 20. per annos undecim sine intermissione occupata sunt triginta hominum millia. cum mons effodiendus esset, & exscindendus per spatium trium millium pedum: impensæ superarunt decem milliones auri. Neque desiit Claudius alia plura conficere: ac donativa ingentia largiri amicis. inter quos fuit Pallas præfectus domus imperatoriæ, cui donavit septem milliones, & quinquaginta millia coronatorum, ut scribit *Tacitus libro* 12. Narcissum quoque ab epistolis auxit multo pluribus opibus. Sed Calistum maximè omnium, quem *Plinius libro* 36. *capite* 7. dicit libertorum Claudii potentissimum. *Claudii impensæ.*

Neque mirum videri debet tantos sumptus fuisse factos à Principibus illis Romanis, cum ex unaquaque re facerent quæstum. *Dion* tradit Julium Cæsarem Senatus consulto cavisse, ne cujus testamentum efficax esset, nisi relictâ bonorum parte Principi & ejus fisco. *Nero* postea sanxit ingratorum in Principem testamenta ad fiscum referri. ingratos vocabat, qui nihil Principi legassent, ut testatur *Suetonius cap.* 32. Et idem *Suetonius* ait *in vita Augusti.* Quamvis viginti proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset: hoc est centum milliones auri. Sed ut est apud *Capitolinum*, Pertinax hanc severitatem leniit: legemque tulit, ut testamenta priora non priùs essent irrita, quàm alia perfecta essent: neve ob hæc fiscus aliquando succederet: ipseque professus est, nullius se aditurum hæreditatem, quæ aut adulatione alicujus delata esset, aut lite perplexâ, vel legitimi here- *Ærarii auctio ex testamento.*

des & necessarii privarentur. Et *in vita Domitiani*: Confiscabantur alienissimæ hereditates, vel existente uno, qui diceret audiisse se ex defuncto, dum viveret, heredem sibi Cæsarem esse.

Ex mulctis. Augebatur & ærarium Principibus ex rebellibus, & damnatis propter aliqua crimina. *Plutarchus in vita M. Antonii* scribit, Post interfectum Julium Cæsarem debellatosque in Pharsalia Brutum & Cassium, Antonium in Asiam trajecisse, ut pecuniam colligeret ab iis, qui hostium partes fuerant secuti. corrasisseque uno anno ducenta talentorum millia, hoc est centum & viginti milliones auri. Quam enormem summam aliquantulum moderatur *Appianus libro* 5. *bellorum civilium*. Dicit enim Antonium mulctasse populos, qui Cassii & Bruti factionem fuerant secuti, ut tributum decennale solverent, quod efficiebat ducenta talentorum millia. Præter infinitam pecuniæ summam, quam undique exegit à Regibus, Principibus, & privatis hominibus, quos comperire potuit favisse hostibus, vel suis facultatibus suppetias tulisse, vel etiam opibus abundare. Nam tyranni suarum rapinarum modum nullum faciunt, levissima quaque occasione, aut prætextu oblato.

Nam *Gabinius Syriæ* Præfectus à Memmio accusatus est, quòd ut Ptolomæum in regnum Ægypti reduceret, ab eo exegit sex auri milliones. ut testatur *Cicero, in oratione pro Rabirio Posthumo*.

Et *Verres* triennio corrasit è Sicilia decies octies centena millia coronatorum.

Ex fodinis. De fodinis auri, & argenti, reliquisque rebus metallicis, quæ diversis in locis erant, constat Romanos collegisse quotannis admirabilem pecuniæ summam. *Strabo libro* 3. tradit tempore Scipionis auri fodinas fuisse in Hispania prope Carthaginem novam (quę est hodie *Andelosia*) ex quibus ad Romanos quotidie redibat auri puri summa ad æstimationem duorum millium & quingentorum coronatorum: Et *Plinius libro* 33. *capite* 4. de auri fodinis Hispanicis, inquit. Vicena millia pondo ad hunc modum annis singulis Asturiam atque Galleciam & Lusitaniam præstare quidam tradiderunt: quæ summa æquat duos auri milliones: Et hic proventus ex una sola Hispania: non est dubium in aliis Provinciis multò plus lucri factum fuisse: Nam idem *Plinius capite citato*: ait, Italiæ parcitum est vetere interdicto Patrum: alioqui nulla fœcundior metallorum quoque erat tellus. Extat Lex Censoria Ictimulorum aurifodinæ, quæ in Vercellensi agro cavabatur, ne plus quinque millia hominum in opere publicani haberent. Ut erant Romani præter omnes totius orbis populos auri sitientissimi, omnem moverunt lapidem, ut undique opes accumularent, quibus suo luxui, & deliciis possent satisfacere.

Romanorum avaritia.

Legimus enim à Romanis Antiocho venditam fuisse pacem novem auri millionibus. Et Clodius procuravit, ut Cyprus adimeretur Ptolemæo, quod exiguo tempore distulisset ad eum mittere aliquam pecuniæ summam, quam pyratis, à quibus captus erat, solvere debebat.

Privatorum opes. Sed consideranda est hominum privatorum, quanta fuerit apud Romanos, opulentia. Cùm omnium Quiritum opulentissimus judicatus sit *Crassus*, ut inquit *Cicero, paradox. ultimo*: *Cæcilius Isidorus*, ut scribit *Plinius libro* 33. *capite* 10. *C. Asinio Gallo & M. Censorino Coss. ad VI. Kalend. Febr. testamento suo edixit, quamvis multa civili bello perdidisset, tamen relinquere servorum quatuor millia, centum & sedecim. Juga boum tria millia & sexenta. reliqui pecoris CC. quinquaginta septem millia. In numerato H-S DC.* hoc est sexenta millia pondo. *Funerari se jussit H-S. XI.* hoc est ad ejus funus, ut impederentur ducenta sexaginta quinque millia coronatorum. Ubi *Viginarius* expendens precium singulorum, colligit summam facultatum hujus Cæcilii æstimari posse ad sex milliones: Nam si singula capita mancipiorum vendita fuissent viginti coronatis, summa accederet ad octoginta millia. Boum

C. Cæcilius Claudius Isidorus. Anno Romæ 746.

juga

juga singula etiam 20. Δ. summa esset septuaginta millium. alia pecora singula uno coronato (ut *Festus* ait, Proportio boum cum ovibus erat decupla: boves centenis, oves denis assibus æstimantur) efficerent centum & viginti millia: reliqua consisterent in majoribus pecudibus, quæ si singulæ 3. vel 4. coronatis vendita essent, efficerent circiter quadringenta millia Δ. Adde sexenta millia pondo argenti, quæ efficiunt nongenta millia marcarum: libra æstimata decem coronatis: summa harum summarum esset sex auri millionum. opes ingentes in homine privato qui etiam teste *Plinio* Marco Crasso fuit opulentior. licet Crassus eum divitem esse negaret, nisi qui suo reditu annuo Legionem tueri posset.

Luculli facultates etiamsi ad amussim non exprimantur ab auctoribus: quales tamen fuerint hinc colligi potest. Pompejus & Cicero illi sub vesperam occurrentes, rogarunt, ut illi convivæ essent in cœna, eâ tamen conditione, ne quid illis proponeretur, nisi quod Lucullus sibi jam præparasset. Annuit ille lubens: concedetis hoc tamen mihi, ut œconomo dicam me in cœnaculo Apollinis cœnare velle. Quod postquam factum esset, convivium præparatum est precio quinque millium aureorum. ut testis est *Plutarchus in ejus vita.* εἰωθεὶ ᾗ δειπνεῖν ἐν τῷ Ἀπόλλωνι πέντε μυριάδων. Ita enim constitutum erat in ejus ædibus, ut singulis cœnaculis precium impensarum præscriptum esset. *Cœna Luculli.*

Et in ejusdem Luculli repositoriis, dum Comœdi quidam ab eo vestimenta mutuo caperent, inventa sunt quinque millia togarum purpurearum. *Toga Luculli V. M.*

Seneca lib. benefactorum cap. 27. scribit Cn. Lentulum Augusti liberalitate posse disse decem milliones auri. Et hæc omnia illi ademisse Tiberium cum vita. ut ne quo nisi ipso herede moreretur, inquit *Suetonius cap.* 46. hominem ita vexavit, ut manus sibi inferre coactus sit. *Cn. Lentulus.*

Lolliam Paulinam, inquit *Plin. lib.* 9. *cap.* 35. quæ fuit Caji Principis matrona, mediocrium sponsalium cœna, Vidi margaritis, smaragdisque opertam, quæ summa quadringenties H-S. colligebat. Nec dona prodigi Principis fuerant, sed avitæ opes provinciarum scilicet spoliis partæ. ornatus capitis sumptuosus, qui precium decies centenorum millium aureorum æquabat. *Lollia Paulinæ ornatus.*

Seneca libro de consolatione ad Albinam matrem cap. 9. ait Caligulam uno convivio impendisse ducenta & quinquaginta millia coronatorum. *Caligula.*

Plinius lib. 8. *cap.* 48. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertiûm octingentis millibus vænisse jam tunc posuit in Capitonis criminibus: quæ Neroni Principi quadragies sestertio nuper stetère: peristroma unum millione auri venditum quis non miretur? *Nero.*

L. Tatius Ruffus infima natalium humilitate inquit *Plinius lib.* 18. *cap.* 6. consulatum militari industria meritus, antiquæ aliàs parsimoniæ, circiter millies H-S. liberalitate divi Augusti congestum usque ad detractionem hæredis exhausit, quę summa æstimatur ad duos milliones, & quingenta auri millia. *L. Tatius Ruffus.*

Nero invitatus à quodam amico est ad cœnam. cui bellaria sola adposita sunt precio centum millium coronatorum: *Suetonius in Nerone cap.* 27. *Nero.*

C. Julius Cæsar adhuc privatus erat in ære alieno ad septingēta & octoginta millia coronatorum. quæ non solùm persolvit post acceptas Gallias, sed stipendia sui exercitus ex majori parte solvit. Et Paulo consuli, ne illi contrarius esset, nongenta millia aureorum donavit. Curioni Tribuno plebis: ut illius partes sequeretur, quingenta millia: Unionem emit centum & quinquaginta millibus coronatorum, quem donavit Serviliæ matri Bruti, quam amabat. *Julius Cæsar.*

Publius Clodius, quem Milo occidit, sestertiū centies & quadragies octies domo emptâ habitavit: hoc est trecentis septuaginta millib. coronatorum. *Plin. lib.* 36. *c.* 15. *P. Clodius.*

Idem *Plinius lib.* 10. *cap.* 51. Maximè insignis est in hac memoria Clodii Æsopi Tragici histrionis patina, sexcentis H-S. taxata: in qua posuit aves cantu aliquo, aut humano sermone vocales nummis sex singulas coëmptas. hæc summa efficit quin-

decies centena millia coronatorum. Et Clodius hujus Æsopi filius, cum pater reliquerat patrimonium quingentorum millium, in quodam convivio adponi jussit uniones summi precii: ut etiam cum Antonio & Cleopatra conferretur: quæ (ut ait *Plinius lib.9. cap.35.*) sponsione factâ cœnaturam se esse centies H-S. asseverabat: alterum ab aure detraxit unionem, quem aceto maceratum in tabem resolvit, & ebibit. Pondus hujus unionis erat dimidiæ unciæ, hoc est 80. ceratiorum (ut loquuntur hodierni gemmarii) cujus precium erat ducentorũ & quinquaginta millium coronatorum: injecit alteri manum L. Plancus judex sponsionis ejus, eum quoq; paranti simili modo absumere: ut dissectus unio relictus in duas partes adplicaretur utrisq; Veneris auribus Romæ in Pantheo. Atqui duo illi uniones singulare opus Naturæ per omne ævum Cleopatræ obvenerant à regibus Orientis: quorum unum luxuriosa mulier absorpsit admirante, & irascente Antonio.

Unio Cleopatræ.

Pythius Bithynus

Xerxis exercitum alere voluit per quinque menses.

Pythii illius *Bithyni* opes quales fuerint hinc colligi potest, qui Platanum auream, vitemque nobilem illam Dario regi donavit: & Xerxis copias, hoc est septies centena LXXXVIII. millia hominum excepit epulis: stipendium quinque mensium frumentumque pollicitus, ut è quinque liberis senectuti suæ in delectu unus saltem concederetur. *Plinius lib.33. cap.10.*

M. Aurelius & L. Verus.

De donativis Principum Romanorum mira referunt auctores. *M. Aurelius, & L. Verus* post electionem singulis Prætorianis donarunt vicena millia nummûm. Horum Prætorianorum militum numerus erat circiter septem & octo millia. qui efficerent plusquam quatuor milliones. Cæteris militibus Legionariis sex coronatos: erant autem eodem tempore triginta legiones. Donativum hoc totum superaret quindecim milliones. Et *L. Verus* è Syria reversus Romam, celebravit cœnam, ad quam duodecim tantùm convivæ admissi sunt: in eam impensa sunt centum & quinquaginta millia coronatorũ. Donavit enim convivis omnes famulos cœnæ inservientes, vasa aurea, & argẽtea, lectos, peristromata, & reliquũ convivii apparatũ.

L. Veri cœna.

Adrianus.

Sed & *Adrianus* ante hos eadem liberalitate usus erat erga populum, dum adoptatus esset Commodus ad Imperium. *Spartianus in vita illius.* Datum, inquit, populo congiarium ejus adoptionis causa, collatumq; militibus H-S. ter millies. Hanc summam nempe impendit in adoptione Ælii Veri: sed in Commodi solvit decem milliones. Præter donativum quod prius populo contulerat in sua electione, cùm adhuc esset in Asia, unicuique civium elargitus est coronatos tres. Et paulò post alia donativa fecit populo, & Legionibus. reliquos omnes totius mundi Principes & Reges liberalitate superans.

Cõmodus.

Commodus M. Aurelii filius (ut scribit *Capitolinus in vita ejus*) congiarium dedit populo, singulis denarios septingenos vicenos quinos. denarius valebat asses decem: & centum asses coronatum Gallicum. ita septingenti & viginti quinque denarii efficiunt septuaginta duos coronatos: & cùm essent Romæ quadraginta millia civium, summa donativi accederet ad triginta milliones auri.

Pertinax.

Pertinax qui post Commodum regnavit tres tantùm menses: cùm Imperio potitus esset, Prætorianis militibus unicuique donavit centum & quinquaginta coronatos, & populo decem. quæ summa redit ad quatuor milliones.

Septimius Severus.

Septimius Severus, ait *Spartianus*, militibus tantum stipendium, quantum nemo Principum dedit. Populo donativa sæpiùs ingẽtia largitus est. Urbi providit de frumẽto, oleo & vino ad annos 7. Liberis suis thesauros majores reliquit, quã ante eum Princeps quispiam: licèt Suetonius scribat Tiberium reliquisse 67. milliones auri.

Heliogabalus.

Heliogabalus monstrum illud luxuriosum nunquam minoris cœnavit, quàm 2050. coronatis: & sæpiùs 75000. quod *Lampridius in ejus vita* tractat.

Longũ esset describere quales & quantos sumptus fecerint tam Romani Principes, quàm privati: tam in largitionibus quàm in conviviis, ædificiis publicis, & privatis, quæ omnia ostendunt opulentiã illius Imperii, longè superantem divitias Persarum, Macedonum, & aliorum regum Orientis: de quibus Lector infinita testimonia inveniet apud antiquos auctores.

APOL-

APOLLONIUS TYANÆUS.

Inspexi secreta Deûm: & concessa facultas Naturæ exacta cognitione frui.

APOLLONIUS Tyana urbe Cappadociæ natus fuit, patre Apollonio viro nobili: dum ejus mater uterum gereret, in somnis umbram Protei vidit, quem imperterrita rogavit, quid esset paritura. Cui Proteus, *me*, inquit, *paries*. Cumque paulò post somnio monita ad colligendos flores in pratum venisset, obdormivit. circumsteterant cygni, qui alarum motu, & clangore dulci dormientē excitarunt, statimq; puerū sine obstetricis auxilio, & dolore enixa est. Adultus puer summa facilitate literas didicit, Attica semper usus lingua, quam ab infantia præceptoris institutione hauserat. Annos natus quatuordecim, Tarsum à patre ablegatus est, ut illic institueretur ab Eutymo Phœnice Rhetore. Unde ad Ægas urbem vicinam paulò post se contulit, quòd is locus ad philosophandum videretur accommodatior: nam ab ipsa pueritia vitæ generi austero, & ab aliis secreto semper deditus fuit: nescio quid severitatis in vultu, & verbis præferens, nihil vulgare, aut puerile loquens vel faciens. Ægis Platonicos, Chrysippicos, Peripateticos summa diligentia audivit. Et inter alios Eudoxum Heracleo-

Apollonii nativitas.

Institutio & Præceptores.

Victus & amictus. tem, qui magis Epicurum, quàm Pythagoram vitâ sequebatur. Atqui Apollonius ad Pythagoricam doctrinam naturali instinctu magis inclinabat: abstinens ab esu carnium, & omnibus ciborum, vestiúmque deliciis: oleribus tantùm, & fructibus terræ usus: maximè usum vini refugiebat, quòd ejus potu mentis aciem retundi, & offuscari crederet. Amictum non ex lana, sed ex lino tantùm gerebat: comam nutriebat, & ut plurimùm in templis assiduus versabatur. Fertúrq; aliquando Æsculapium dixisse Sacerdoti sui delubri, se Apollonii præsentiâ multùm delectari: cujus testimonium magnam Apollonio apud omnes auctoritatem conciliavit. Assyrio cuidam molli & delicato aqua intercute laboranti, quærentíque remedium respondit Apollonius, *Ex pluvia siccitatem procurandam esse.* Hominem prædivitem, sed sceleratum è templo exegit, quòd Deum vitiis offendi diceret. Principem Cilicem pæderastam à se repulit, illíq; mortem post tertium diem imminere prædixit, quod evenit. At cùm ejus pater vita functus esset, Apollonius Tyanam reversus est, eúmque sepulchro mandavit, & ejus Manibus religiosè parentavit. Fratri natu majori, sed depravatis moribus homini, dimidiam patrimonii relicti partem ultrò largitus est: & salubribus admonitionibus ad meliorem frugem reduxit. Reliquas facultates amicis & cognatis erogavit. Neque solùm in adolescentia, sed reliquo vitæ tempore à re Venerea constantissimè abstinuit. Cumque illum Euxenus admiraretur, propter vitæ continentiam, & doctrinam, illumque hortaretur ad scribendum, respondit: *Nondum tacere didici.* Itaque silentium per quinquennium exactissimè servavit: neque tamen injucundum se, & morosum in convictu, & conversatione sociis præstitit: omnia nutibus, & signis aptè, & convenienter denotans. Silentii tempus in Pamphilia, & Cilicia exegit. Aspendum Pamphiliæ urbem cùm venisset, populum in civitatis Principem conjuratum offendit, quod magna anni sterilitate, & annonæ penuria frumentum retineret, civibus fame gravi laborantibus. Quos auctoritate sua cõpescuit, & fruges famelicę plebi distribui præcepit. Quatuor habuit Philosophiæ socios, cum quib. de studiis suis conferebat, & cum iis arcana quædam sacra, quæ oriente sole facere cõsueverat, cõmunicabat. Aurora orta cũ Diis loqui, & jam orto sole de Diis loqui oportere dicebat. Reliquũ diẽ humanis occupationibus impẽdere, & sub vesperam balneis tantùm frigidis uti: nã calida lavacra corpus enervare, & senectã homini præmaturã inducere asseverabat. Adolescens adhuc cũ esset, & virib. corporis valeret, in Indiam profectionẽ suscepit: ut illic Brachmanas & Hircanos audiret: quorum prudentia & sapientia toto terrarum orbe celeberrima existebat. Maximè sperabat se à Magis Babylonicis multa arcana discere posse. Audiverat Nini tempore, Zoroastrem Bactrianorum regem multa de Magia docuisse, & scripsisse, quæ apud Babylonios servabantur: Is autem Zoroastres Magiæ artem, & septem alias liberales artes quatuordecim columnis inscripsit, septem æneis & septem latericiis, contra duplex orbis excidium quod præviderat, unum per aquas, alterum per ignem: Sed Ninus ejus libros combussit ex majori parte (ut tradit *auctor Scholasticæ historiæ*) constat tamen illum scripsisse vicies centum millia versuum, in quos *Hermippus* commentatus est. Et Magicas artes ante diluvium viguisse *Serenus Abbas apud Cassianum* asserit *collat.* 8. *cap.* 22. ubi dicit doctrinam à Deo traditam de cœlestibus, & sublunaribus rebus Adamum communicasse filio suo Seth, qui eam conservavit incorruptam, donec filii Dei (ut ait Scriptura) mixti sunt cum filiabus hominum, hoc est cum posteris Cain. Tunc ex iis orta propago sacrilega, quæ jam à Deo defecerat, instinctu Dæmonum salubrem hanc doctrinam in superstitiones Magicas, & artes noxias convertit: successúq; temporis usque adeò accrevit in pejus, ut omnis scopus hujus artis remotissimus esset à cultu divino. Cham autem (hoc est Zoroastres) qui cum patre & fratribus diluvio servatus est, diversorum metallorum laminis, quæ aqua non corrumperentur, & durissimis lapidibus eas insculpsit: ac post diluvium ea perquirens, seminium nequissimarum artium transmisit ad posteros.

Silentium. (margin, beside "respondit: Nondum tacere didici")

Pietas. (margin, beside "auctoritate sua cõpescuit")

Profectio in Indiam. (margin, beside "Adolescens adhuc cũ esset")

Zoroastres. (margin, beside "docuisse, & scripsisse")

Hæ

Hæ artes multùm viguerunt in Oriente, India, Persia, Hyrcania, Assyria, atque etiam Ægypto, Æthiopiaque: non solùm artes illæ nefariæ, quarum auctor est Dæmon, sed etiam Magia illa naturalis, qua excelluerunt Babylonii, & Chaldæi. Magi teste *Aristotele lib.* 1. *de Philosophia*, antiquiores fuerunt Ægyptiis Sapientibus. *Magi.* duo principia ponebant bonum & malum Dæmonem. Bonus, qui ἀγαθοδαίμων dicitur, est Juppiter Græcis, Oromasdes Persis: κακοδαίμων vocatur Pluto vel Arimanius: quod etiam asserunt *Hermippus*, *Eudoxus*, & *Theopompus*, qui & revicturos homines crediderunt, secundùm opinionem Magorum.

Horum studiorum cupiditate allectus Apollonius longam, difficilem, & periculosam profectionem in Assyriam & Indiam suscepit, dissuadentibus illi frustra sociis & amicis. Quem cum pertinaciter in sua opinione hærere sentirent, ab eo defecerunt. Nihilo tamen minùs Antiochiâ discedens, duobus tantùm famulis comitatus Ninam urbem petivit: ubi dum Isin Deam contemplaretur, Damis Assyrius juvenis illum adiit, ejusque Philosophia allectus, & verborum comitate ductus, se illi in posterum fidelem constantemque peregrinationum socium, & comitem præstitit: & commodè quidem: nam Assyriorum urbes, linguamque Medorum, Persarum, Armeniorum, Candusiorum, aliorumque barbarorum exactissimè callebat. *Nina urbs.* *Damis.* Videbaturq; ejus societas singulari aliquo Deorum beneficio, & providentia contigisse: cùm sine ejus auxilio difficilimum fuisset tam remotas adire regiones, locorum intervallis, linguarum, morumque diversitate tantopere differentes. Cum hoc igitur Damide Mesopotamiam peragravit Apollonius, & Ctesiphontem adiit. Cumque à Satrapa quodam, qui limitibus regni custodiendis erat præfectus, transitu prohiberetur, hominem primò objurgationibus perterruit, postea blandis verbis pellexit ut ad Bardanem regem Assyriorum introduceretur. Illi cùm pecuniam, *Bardanes rex.* vestes, ac victum delicatiorem liberaliter offerret Satrapa, omnia recusavit: panem tantùm, & olera agrestia secum ad viaticum sumens. In itinere leænam ingentis *Prædictio ex leæna.* magnitudinis à venatoribus interfectam invenit, ex cujus contemplatione collegit profectionem in Indiam duraturam anno integro, & octo mensibus: idque Damidi prædixit: cum quo Babyloniam postquam pervenisset, ad Magos divertit, & *Babylone cum Magis.* cum iis quotidie de rebus abstrusis, & arcanis seriò conferebat meridie, & media nocte. Interim à rege Bardane familiariter exceptus est, & honorificè habitus: eumque cupidissimè attentum de Philosophia Græcorum instruxit. Postquam ali- *Bardanis liberalitas.* quandiu cum illo moratus esset, atq; in Indiam proficisci cuperet, Rex illi de omnibus necessariis, & viæ commoditatibus providere voluit. Sed Apollonius comiter gratias agens, omnia recusavit, præter camelos aliquot, & itinerum duces, qui illum per incognitas, barbarasque regiones comitarentur.

Profecti Babylone per Caucasum montem facere iter coacti sunt: ubi homi- *Caucasus mons.* nes altos quatuor & quinque cubitorum subnigros invenerunt: illisque occurrit in via Lamiæ, sive Empusæ spectrum, quod imprecationibus, & contumeliosis aver- *Empusa.* tit verbis. Superato Caucaso, trajectoque Cophino flumine, ad Nisam montem *Nisa mons.* pervenerunt; ubi est Bacchi templum antiqua religione venerandum. transmisso postea Indo fluvio, ad regionem illam Indiæ venerunt, cui præerat Alexandri tempore Porus rex. Phraates tunc regnum moderabatur, Indos Principes potentia ac *Phraates rex* ac divitiis longè superans. Is de adventu Apollonii certior factus, illum ad se accersiri jussit, sibique hospitem ad triduum legit. Ejus regia nulla satellitum turma custodiebatur, ut fit in cæterorum regum palatiis: Ejus aula nullo apparatu, nulla pompa spectabilis. Sed templum Solis, quod erat vicinum insigni architectura stru- *Templum Solis.* ctum, preciosis marmoribus incrustatum, pavimentum ex margaritis factum, donariis augustum. Hæc omnia postquam diligenter perlustrasset, summopere delectatus est Apollonius, his argumentis facilè conjectans Regem illum Philosophia adprimè esse instructum & excultum.

Postquam triduum elapsum esset, neque liceret peregrino diutiùs in eo loco moram

trahere, acceptâ veniâ à Rege, susceptum iter prosequi statuit. Taxillis igitur urbe Regia Phraatis excedens, post biduum appulit in eum locum, ubi Porus rex olim cum Alexandro magno pugnaverat: superatoque Idraote amne, & peragratis plurimis gentibus, venit ad Hypasin fluvium, ubi invenit hanc inscriptionem, marmori ab Alexandro insculptam. PATRI HAMMONI, HERCULI FRATRI, MINERVÆ PALLADIÆ, JOVI OLYMPIO, ET CABIRIS SAMOTHRACIBUS, INDICO SOLI, APOLLINI DELPHICO SACRUM.

Urbs Sapientum. Inde peractâ quatridui viâ, pervenerunt ad regionem amœnam, patentem, & omnis generis fructuum fertilem: in ea erat urbs Sapientum, & domicilium. Quò postquam adpropinquassent, ad eos Caduceator juvenis dextra anchoram tenens missus est, qui Apollonium nominatim Græcè salutavit nomine Sapientum. *Iarchas.* Eumque solum sine comitibus venire jussit in tumulum eminentiorem non longè dissitum, in quo Sapientes habitabant octodecim numero. His præsidebat Iarchas canicie, gravitate vultûs, majestatem decoram præ se ferens. Eò cùm ascendisset *Puteus sacramenti.* Apollonius, puteum animadvertit latitudine passuum quatuor, per cujus numen inviolabili sacramento jurare solent Indi. Juxta puteum crater amplæ capacitatis *Crater ignis.* igne plenus erectus erat: cujus flamma plumbei coloris sine fumo non excedebat *Dolia imbrium & ventorum.* oras crateris. Utrinque duo attollebantur dolia, unum ventorum, aliud imbrium. Ex primo, quoties siccitas regioni sterilitatem inducebat, dum aperiebatur, emanabant nebulæ, quæ aërem humectantes, pluvias movebant ad irrigandam tellurem. Clauso verò dolio serenitas cœlo restituebatur. Quòd si lues aliqua, vel mala temperies aërem infectasset, si aliud dolium aperiretur, efflabant venti magno impetu, qui loca circumquaque replentes, omne noxium avertebant, & expurgabant: iidemq; flatus clauso dolio continebantur, ne spirarent. Postquam in tumulũ *Brachmanorum chorus.* ascendisset Apollonius, perductus est ad Hiarcham sedentem alto in solio ex ære confecto: & circa eum octodecim illi Sapientes, pari metallo factis subselliis insidentes. Hiarchas nominatim salutatum Apollonium manu apprehensum sibi assidere præcepit: illique verbis ordine explicuit itineris suscepti causam, quibus esset parentibus ortus, quid in via gessisset, quæcunque illi evenerant, non secus ac si illi semper itineris comes extitisset. Et inter cætera illi dixit se fuisse olim gubernatorem Ægyptiæ, & habitasse tuguriolum in Pharo. Postea renatum factum fuisse Apollonium. Dum hæc inter se colloquerentur, ac de metapsychosi dissererent, rumor magnus ante fores exauditus est. Advenerat enim Medorum rex gemmis auroque exornatus, & magna clientum aulicorumque turba stipatus. Is cum Iarcha de regni administratione multa contulit, Apolloniumque postquam cognovisset, rogavit ut secum diverteret, & uteretur commodiore victus ratione, quod Apollonius recusavit. Post Medi regis discessum plurima cum Sapientibus Brachmanis disseruit Apollonius: inprimis de mundi generatione, quem Sapientes asserebant *Mundi generatio.* constare ex elementis quinque, æthere, igne, aëre, aqua, & terra. Ex quatuor postremis generatas esse corruptibiles creaturas: ex æthere divina Numina, & Genios cœlestes. Mundum esse animal tam marem quàm feminam: quod sibi ipsi mixtum omnia gignat, & producat. Multa quoque miracula Sapientes ediderunt Apollo- *Brachmanarum miracula.* nio præsente. ut de abacto Dæmone, qui adolescentem occupaverat: de sanato claudo, lusco, & muliere abortiente. Ab Iarcha quoque multa edoctus est Apollonius de astrologia, de sacrificiorum ritibus, de invocatione Dæmonum: & ab eodem septem annulos recepit septem stellarum notis insignitos: quorum characteres admirandarum rerum effectus docebant. Constat enim teste *Porphyrio lib. de responsis*, Dæmones cum Magis conversari, & illos docere quæ facienda sint. *Non so-* *Dæmonum cum hominibus conversatio.* *lùm, inquit, felicem conversationem, verùm etiam quibus rebus gaudeant, & quibus alligentur, Dii hominibus significarunt. Adhæc quibus rebus cogantur, & quæ sibi offerenda sint, & quos dies vitare oporteat: figuras quoque ipsas simulachrorum, quales esse debeant, & in quibus locis ipsi versentur: & omnino nihil est, quod ab ipsis Diis homines non didicerint.*

Prædictiones

Prædictiones dæmonum ad Astronomicam divinationem pertinere semper creditum est: ut testatur *Eusebius lib.6. de præparatione Euangelica.cap.1. Quæcunque*, ait, *Dii ceu fatis definita prædicunt, ea ipsos stellarum motu ita futura significare: quod ipse Apollo multis responsis docuit, teste* Porphyrio lib. de Oraculis. *Qui inquit, Apollinem ideò sæpè mentiri, quia exquisita futurorum cognitio non modò hominibus, sed multis etiam deorum incomprehensibilis sit. Unde interrogati mentiuntur nonnunquam, licèt non sponte: quia solent præmonere se tunc vera respondere non posse. Sed pertinacitate importunorum hominum se cogi ut respondeant. Ideo Apollo dum cœli, & continentis affectio talis esset, ut verum prævidere nequiret, exclamavit per Vatem, Retine, retine vim istam, quam mihi facis, & potentia verba, quibus premor, ne ultra proferas. Si cogar & adigar, falsa eloquar. Et alio in responso: Nihil hodie, inquit Apollo, stellarum via mihi dicendum præstat: Et addit Porphyrius: Manifestum jam fecimus, unde falsitas ad Deorum oracula subrepat.* Hæc Porphyrii verba citantur ab *Eusebio. lib. de præp. Euang. 6. cap. 4.*

Dæmones ex astris divinant.

Apollo suã fatetur ignorantiam.

De his dæmonibus *Cyprianus lib. de Idolorum vanitate* ita scribit: *Nequissimi Spiritus, sub statuis & imaginibus consecratis delitescunt. Hi afflatu suo vatum pectora inspirant, extorum fibras animant, avium volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt, falsa veris semper involvunt: nam falluntur & fallũt, vitã turbant, somnos inquietant, irrepunt in corpora, mentes terrent, membra distorquent, valetudinem frangunt, morbos lacessunt, ut ad cultum sui cogant, & nidore altarium rogisq; pecorũ saginati, remissis quæ constrinxerant, curasse videantur. Hæc est de illis medela, cùm illorum cessat injuria. Nec aliud illis studium est, quàm à Deo homines avocare, & ad superstitionem sui ab intellectu veræ religionis avertere. Cùm sint ipsi pœnales, quærunt sibi ad pœnam comites, quos ad crimen suũ fecerint errore participes. Hi tamen adjurati per Deum unum à nobis, statim cedunt, & fatẽtur, & de obsessis corporibus exire coguntur. videas illos nostra voce, & operatione quasi flagris cædi, igne torreri, ejulare, gemere, deprecari, unde veniant, aut quando discedant, ipsis etiam qui se colant audientibus confiteri. Et vel exiliunt statim, vel evanescũt gradatim: pro ut fides patientis adjuvat, aut gratia curantis adspirat.*

Dæmonum efficacia.

His & similibus Brachmanas illos Sapientes addictos fuisse non dubium est, postquã corrupta est purior illa doctrina, quã eorũ doctores primi acceperãt à Majoribus, nempe à filiis Abrahæ, quos susceperat ex concubinis, & multis muneribus ditatos ad quærẽdas sedes in Orientẽ dimiserat: Et hi fuerunt Brachmanæ: ex quorũ numero tres illi Magi ad adorandũ Christũ recẽter natũ venerũt Hierosolymas.

Brachmanæ Christũ adorarunt.

Ii igitur cum Apollonio de multis contulerunt, tam Magicis arcanis, & sacrificiis, quàm de quadam Menticosa belua, quæ capite erat humano, reliquo corpore Leonino. de aqua auri, de lapide, qui magnetem imitatur, vocaturq; Pantaurea, de Pigmæis: de Sciopodibus: de gryffis aurum effodientibus, de Phœnice, de Mantia, de Medicina, Physica, mathematica, aliisque Naturæ arcanis.

Postquam per quadrimestre integrum cum Sapientibus illis Indiæ familiariter conversatus esset, & ab iis in omni Sapientia, & doctrina, de occultis Magiæ & Naturæ secretis fuisset institutus, veniã abeundi ab invitis licèt impetravit. itinereque suscepto inter Gangẽ & Hipasin, occurrentibus Strutionibus crebris, Leonibus, Pantheris, tigribus, simiis, & aliis feris, longis terrarũ circuitibus emensis, tandẽ pervenit ad mare rubrũ. Unde ad Bardanem regem Assyriorũ Babylone degentem reversus est: quo salutato in Phœniciam, & Cyprum, demũ in Joniam patriam suã rediit, exceptus summo applausũ à suis popularibus, maximè ab Ephesiis. Ad eũ vicinæ omnes civitates certatim Legatos miserunt, qui illi felicem reditum gratularentur, illumque vitæ suæ consiliarium poscerent.

Apollonius redit ad Bardanem.

Dum Ephesi esset, urbis misertus suspiravit, prædixitq; brevi tempore pestem civium bonam partem absumpturam: cumq; jam lues grassaretur, rogatu amicorũ

Pestis Ephesi sedata.

illam avertit, hoc modo. *Ephesiis amicis ostendit senem quendam mendicum sordidum, & vestibus pannosis amictum, vultuq; horrido: hunc inquit, lapidibus obruite: idq; statim factum est, pestisq; contagium sedatum. Paulò autem post detracta lapidum congerie caninũ corpus inventum est: quod Apollonius Dæmonem esse affirmabat, procuratorem ejus luis: factisq; sacrificiis Ephesios expiavit, & summo Numini reconciliavit.* Smyrnæ, Mileto, Chio, & Samo maximas calamitates imminere prædixit. Pergamũ postea contendit, inde in Græciam, lustrato tamẽ Achillis sepulchro, quod in Sigæo positũ erat. Methymnã navigio adiit, & ad tumulos Palamedis sacra fecit. Unde in Lesbũ, demum Athenas venit. Ubi cùm à Philosophis humaniter exceptus esset, summoq; honore ab omni civitate affectus, ab Hierophanta Sacerdote, qui Epidauria sacra celebrabat, tanquã incantator, & Dæmoniacus prohibitus est sacris initiari: hac repulsa non est graviùs offensus: tantũ Sacerdoti post quadriennium mortẽ prædixit, cui succederet alter, à quo admitteretur ultrò ut initiaretur. Postquam autẽ de mundo, de astris, mysteriisq; sacrorũ cum Atheniensibus longis sermonibus disseruisset, Dæmonẽ ab adolescẽte molli & effeminato ejecit. Atheniensesq; Bacchanalia mense decembri inordinatè celebrantes severè reprehendit, & gladiatorũ spectacula inhumaniter sese mutuis vulneribus conficientiũ sustulit. Tandẽ urbe excedens venit in Thessaliã, peragratisq; totius Græciæ templis, & oraculis, Dodonæi Jovis fanum, & Pythicũ, & Amphiarai, & Trophonii, Musarũq; in Helicone oracula invisit. Per Legatos ab Eliensibus ad Olympicos ludos invitatus est. Corinthi sectatorẽ habuit Demetriũ Cynicũ Philosophũ. Eo tempore Menippus quidã adolescens forma singulari à Lamia sive Empusa Phantasmate amatus est. Solent enim Stryges istæ, seu Genii mali amore formosorũ æstuare, & cũ iis impudico coitu copulari, & coinquinari, ut postea turpibus pollutionibus fœdatos illos pelliciant, & devorent. Lamiæ hoc spectrũ formã puellæ venustissimæ assumens adolescentẽ in ædes sumptuosas, & supellectile preciosissima ornatas convivio exceperat, omnibus eduliis delicatissimis instructo. Eiq; jam nubere cùm vellet, adveniens Apollonius, Dæmonis agnovit technas, adolescentisq; misertus exorcismo phantasma repulit, & omnẽ illũ apparatũ oculos spectantium fallentem in nihilum redegit: hocq; modo miserum juvenẽ ab imminenti periculo liberavit. Cumq; venisset ad Olympia, Lacedæmonios molles contra Majorũ consuetudinẽ, qui fortes & magnanimi fuerant, acriter reprehẽdit.

Apollonius ab Hierophanta repulsus Athenis.

Lamiæ spectrum Menippo nubere vult.

Ineunte veris tempore ad Maleã navigans somnio monitus in Cretã trajecit: ubi Idã montẽ, Levineumq; templũ Æsculapio dicatũ adiit. Ex Creta navigio vectus in Italiã transfretavit, & Romã venit. Cumq; ad Ariciam adpulisset, illic Philolaũ Cynthiæũ invenit, qui Româ fugerat propter Neronis tyrãnidẽ: à quo monitus est, ne Romanis mœnib. fideret: Neronẽ infestissimũ Philosophis, multa inhumaniter, & crudeliter in omnes homines quotidie patrare. Nihilo tamẽ minùs iter susceptũ prosecutus est cũ Damide illo Assyrio, Dioscoride Ægyptio, & Menippo paulò antè à Lamia liberato. Cumq; urbẽ esset ingressus, à Telesino Consule accersitus, multa cùm eo de religione, & ritibus sacrorum disseruit. Dumque tonitru post Solis Eclipsin auditum esset, consulem monuit magnum aliquod facinus brevi futurum. Nerone enim epulante, & pateram ori admovente fulgur vibratum desuper pateram ex ejus dextra excussit, cui Apollonius exitium portendere prædixit. Puellam nuptiarum die mortuam, invocatione Numinis ad vitam revocavit: Cum Musonio Philosopho compedibus in carcere detento per literas communicavit. Româ tandem excedens, in Hispaniã profectus, Gades, & Herculeas columnas Calpen & Abylam invisit: ubi cum Præfecto Bæticæ contulit per triduum integrum de conspiratione Vindicis contra Neronem. In Africam tandem trajiciens, demum in Siciliam appulit, ubi Neronẽ profligatum, & Vindicem mortuũ audivit. Dumq; Syracusis moraretur, natus est illic puer triceps. Quo ostento Apollonius Syracusanis prædixit Romæ brevi tres Imperatores Imperium occupaturos: quorum potentia statim corrueret de Galba, Othone, & Vitellio intelligebat: qui omnes unius anni spatio interierunt. At Apollonius Syracusas solvens ad Leucadem transiit, ubi

Apollonius Romnm venit.

Prædictio de morte Neronis.

Puella ad vitam reducta.

Puer triceps

vbi navim mutavit, prædicens eam qua vectus erat, paulò post naufragio perituram. Eanamque ad Chrysæum sinum postera die submersa est. Sed Apollonius ad Lecheum Corinthi portũ alia navi salvus venit. Inde Athenas profectus est, ubi sacris est initiatus, mortuo illo Hierophanta, qui illum prius sacrificio repulerat, & alio in defuncti locum substituto. Athenis Rhodum petivit, ex qua in Ægyptum se contulit. Alexandriæ summo omnium applausu exceptus est: dúmque aliquot sontes ad supplicium traherentur, unum ex his, qui tormentorum metu flagitium non à se admissum confessus erat, innocentem pronunciavit. Superstitionem sacrorum nimiam in Ægypto reprehẽdit, & correxit. Dum illic moraretur, docerétque, media populi turba Leo mansuetus ad ejus pedes tanquã supplex se demisit. Tunc Apollonius *Hic*, inquit, *leo me rogat, ut vos doceã illum animã hominis habere. Fuit enim olim Amasis rex, cujus tumulus est una majorum Pyramidum, quíque sincerè ac justè vixit, legémque tulit, ut quisque quotannis apud præsidem rationem vitæ redderet, demonstraretque unde viveret, & quo quæstu sustentaretur, Sed illum censeo Leontopolim mittendũ, & in templo alendũ: Regem in regiam beluam conversum, mendicare tanquam egenum indignum est. Vix ea locutus fuerat, cum leo in lacrymas profusas versus, lamentabilem edidit rugitum, tanquam adprobans quod Apollonius dixisset.*

Apollonius in Ægyptũ.

Leo supplex Apollonio.

Ad illum Vespasianus, Dionis & Eufratis Philosophorum suasu, convenit, & ab eo multa ex colloquiis mutuis didicit, cui prædixit incendium Capitolii, & ejusdem restaurationem. Cumque Principes Apollonio multum tribuerent, invidia duorum istorum Philosophorum illi conflata est, qui ejus auctoritatem, & gloriam æquo animo ferre non poterant.

Ex Ægypto profectus est ad Memnonis regionem duce quodam Timasione, qui novercæ insidias fugiens in Ægyptum secesserat. Perlustrato igitur Memnonis templo camelis vectus ad Gymnosophistas in Æthiopiam penetravit. In via illi occurrit vir quidam Memphites, qui Filiscum à Thamo Ægyptio genus trahentem occiderat, & ideò patriâ extorris vagabatur, donec ab Apollonio expiatus domum esset remissus. Euphrates interim Philosophus mala invidia cruciatus, Thrasybulum Naucratiadem in Æthiopiam celeri cursu transmisit ad Gymnosophistas, qui illis Apollonium venturum nunciaret impostorem, & ambitiosum hominem: qui eorum dogma reprehensurus esset, & eorum Sapientiam ludibrio habiturus. Quare ab eo alienati, cum eò venisset, colloquia simul conferre recusarunt. Erat inter Gymnosophistas Nilus quidã vir gravis, & prudens, cujus consilio atq; hortatu reliqui Sapientes Apollonium admiserunt. Venit igitur in eminentiorem collem, ubi Thespion Gymnosophistarum natu senior pręsidebat, sedens sub ulmo arbore, quæ voce tenui & articulata salutavit Apollonium proprio nomine. Tum communicatis inter se per aliquot dies collocutionibus, Euphratis calumnias qua potuit dexteritate diluit. Multa interim disputantes utrinq; de rerum natura, de sacris, & Magia, Nilus in Apollonii sententiam desivit, relictóque Gymnosophistarum collegio illum postea secutus est. Erat enim Apollonius dicendi peritissimus, blandus, & comis in sermone, & compositus ad persuadendum, simulque omni scientia instructissimus, & inexplebili discendi cupiditate præditus, ut non immeritò dictus sit *bibisse ex Tantali phiala* apud Brachmanas Indiæ sapientes: in quorum collegio statua Tantali erecta erat cubitorum quatuor alta, annum præ se ferens quinquagesimum, ornata more Argolico, chlamide demissa, sicut Thessali: eaque est tanquam propinanti phialam similis, quæ usque ad oram plena sitienti potum abundè sufficit. Ex ea humor incorruptibilis potionis perennis distillat, quæ tamen phialæ mensuram nunquam excedit. Tantalum dicendi facultate eximia claruisse fama est, quam quia hominibus communicasset, nectar cœleste mortalibus propinasse dictus est: & ideò perpetua siti damnatum à Jove illum scripserunt Poëtæ apud Inferos detineri.

Apollonius ad Gymnosophistas.

Thespion.

Arbor vocalis.

Tantali phiala.

Cur Tantalus siti cruciatus dicitur.

Postquã igitur Apollonius apud Gymnosophistas Æthiopas aliquãdiu mora-

tus fuisset, dictâ acceptaque salute, ab iis amicè dimissus ad Catadupas cum sociis venit, ubi sunt Nili fluminis cataractæ: transiensque per quendam Æthiopiæ vicum Satyrum mulieribus infestum vini potu sopitum vinxit, & ne in posterum vim inferret illi regioni, cavit.

Satyrus mulieribus infestus.

Eo tempore captæ sunt à Tito Vespasiano Hierosolymæ: cujus victoriæ causa coronari recusavit: Et hâc modestiam Principis epistolâ laudavit Apollonius. Titus autem illum rogavit, ut Argis illum conveniret, ubi illum amantissimè complexus est. Hunc cum de fato suæ vitæ interrogaret, respondit, fatum Ulyssis illi impendere: qui à Filio Telegono spina Trigonis piscis occisus est. Et Titus à fratre Domitiano ad Epulas vocatus, leporis marini pulpâ oblatâ, quæ mortifera est, vitam finivit. Postquam igitur Titum Argis salutasset, illumque Demetrio Philosopho commendasset, in Asiam trajecit: Antiochenosque civilibus simultatibus divisos, orto repentè terræmotu ad concordiam reduxit, & Diis pro salute omnium sacra fecit.

Mors Titi prædicta.

Cumque consuleretur à quodam, qua ratione thesaurum, quo ditesceret, invenire posset: is duobus drachmarum millibus emit agellum in suburbano, quem consultanti dono dedit, monuitque, ut diligenter eum coleret. At is inter fodiendum amphoram invenit tribus millibus Daricorum aureorum plenam. His opibus locupletatus Apollonio tanquam Deo alicui venerabundus gratias egit, illumque omnibus honoribus prosequutus est. Vir quidam Gnidius simulachrum Veneris impotenti deperibat amore. Is Apollonium consulens, quo pacto Deâ potiri posset, seria reprehensione hominem à furore divertit: ostendens Deos omnem impuritatem aversari, & gravissimis pœnis ulcisci homines, qui eos libidinibus indulgere, & iis favere arbitrarentur.

Thesaurus inventus.

Hellespontiacas urbes à terræmotuum concussione sacris institutis liberavit. Apud Tharsum juvenem à cane rabioso morsum cane accito sanavit. Multaque alia edidit miracula, quæ illi incredibilem auctoritatem, & opinionem divinitatis apud omnes populos conciliaverunt.

Eo tempore Domitianus Vespasiani filius Imperium solus tenebat: multaque segniter, multa stolidè, & crudeliter gerebat; odiumq; populorū sibi concitabat. In ejus tyrannidem cùm Apollonius quædam liberiùs dixisset, Euphratis accusatione motus Princeps, illum ad se venire jussit. Apollonius nulla mora interposita cum Damide socio iter ingressus est per Achajam, Corinthum, Siciliam in Italiam usque. Dicæarchiæ invenit Demetrium Philosophum Româ exulem, cum eo quædam de Philosophia, & contemptu mortis disseruit, quam illi Demetrius imminere prædicebat, si Romam veniret. Domitiano illi infenso, quòd Nervæ partes sequeretur, quem Imperium affectare fama ferebat. Spretis tamen Demetrii monitionibus Romam ingressus est cum Damide; quem jussit comam scindere, & habitum Pythagoricum commutare, ne illi amictus sectæ obesset. Apollonium olim in Ægypto cognitum amabat Ælianus, tunc judex criminalium causarum sub Domitiano. Ille qua poterat ratione innocentiam Apollonii apud Imperatorem defendebat & tutabatur, leniebatque illius iram, & diluebat criminationes Euphratis, qui illum acerrimo prosequebatur odio. Accusabatur enim Apollonius, quod habitu diverso ab aliis, & ratione vivendi se separaret. Quòd Ephesi de peste responsa dedisset: quòd se Deum æstimari pateretur: quòd eventus rerum prædiceret: quòd multa in Imperatorem palàm, & secretò fuisset locutus: quódque puerum Arcadem immolasset in sacro Magico: quòd cum Nerva conspirasset in Domitianum: quódq; incantator, impostor, præstigiator, & Dæmonum evocator coargueretur. Ad hæc crimina respondere jussus est: porrectis Tigillini tabellis, in quibus accusatio continebatur, effecit, ut nulla parte scriptum appareret. Sed ab Æliano judice, qui ejus amicitiam dissimulabat, ut illum à periculo faciliùs posset eximere, ad hæc crimina, quæ illi imputabantur respondere jussus est. Dúmque carcere clausus, & compedibus vinctus detineretur, multa ad captivos locutus est, ad consolationem, &

Apollonius apud Domitianum accusatus.

Crimina objecta Apollonio.

Apollonius in compedibus.

& mortis contemptum. Jussus tandem per Scriptorem epistolarum, & regiarum causarum ad Imperatorem perductus est: Princeps in eum conjiciens oculos, & ad ejus conspectum horrens, exclamavit. Quid, ô Æliane, Dæmonium hoc ad me adduxisti? Cui Apollonius: Age, inquit, ô Rex: putabam Palladem, cui paulò antè sacrificasti, te expurgasse: Sed postquam ad objecta crimina respondisset, ostendissetque se Dei cultorem esse, Magiam malam non sectari, incantationes & præstigias aversari, se in templis assiduum precibus vacare, Deósque magos non admittere: sacra impia nunquam fecisse: se favere Nervæ sicut cæteris bonis: se innocentia vitę fretum Romam venisse: postquam omnes criminationes à se rejecisset, iterùm in carcerem retrusus est. Ad quem Damis cum venisset, de ejus vita multùm solicitus, Apollonius, frustra te angit, ait, mea calamitas: scio Deum mei curam gerere: tum moto crure compedes excussit, ac rursum recepit: ut ostenderet se voluntariè Romam venisse, & non invitum vinculis detineri, à quibus, dum volet, se poterat eximere. Sed hinc te effer ociùs, inquit, & subito cursu Dicæarchiam pete: meque illic cum Demetrio statim tibi adfuturum expecta. Paruit Damis, & Româ excedens Dicæarchiam contendit. Sed aliquanto post rursum à Domitiano accersitus crimina objecta diluit, suasuque Æliani liberatus, & innocens ab Imperatore pronuntiatus est. Jussus tamen est aliquamdiu in Palatio morari, ut cum Principe de quibusdam rebus scitu necessariis colloqueretur. Sed dum in Prætorio esset, multa hominum caterva stipatus, qui in eum intentos fixerant oculos, ex omnium adstantium aspectu sublatus disparuit: paulóque post Damidi & Demetrio sedentibus in templo Nympharum ad mare prope Dicæarchiam, & de periculo, in quo Romæ detinebatur, colloquentibus cum lacrymis, subitò non expectatus adfuit. Ad ejus subitum conspectum uterque stupuit, quod tam paucis horis Româ eò venisset. Constabat enim illum bonam diei illius partem Romæ in Prætorio, cum judicibus causam dicendo, consumpsisse: & post absolutionem cum iisdem fuisse conversatum: brevique momento ad longè remotum locum fuisse translatum. At postquam Demetrium salutasset, illique suæ historiæ seriem ordine retexuisset, illi valedixit: & cum suo Damide in Siciliam navigavit, ac sub autumni principio transiit Peloponnesum. Dumque ad Olympia divertisset, crebra hominum multitudo ad eum visendum confluxit ex Elide, Sparta, Corintho, & ab Isthmi montibus: præcipuè Athenis multi ad eum se contulerunt, ardenti illius videndi cupiditate ducti: neque multum abfuit, quin per totam Græciam pro Deo haberetur.

Apollonius è prætorio sublatus disparuit.

Apollonius in Olympiis.

In Arcadiam aliquot diebus interjectis secessit; in angustiis Lebadiis Trophonii antrũ ingressus est, & cum Deo collocutus est, à quo plurima arcana didicit: Colloquia verò, quæ cum loci Genio habuit, libro integro complexus est: quem post ejus mortem amici cum aliquot ejus Epistolis ad Adrianum Imperatorem attulerunt. Librum hunc cum reliquis Apollonii scriptis Imperator Antii in bibliotheca Regia servari jussit. Fuit enim astronomus insignis: at inter cætera ejus opera, numeratur liber nobilis de conicis figuris: Quem *Raphael Maffeus Volaterranus lib.* 13. *cap.* 3. *Anthrop.* scribit adhuc servari Romæ in Bibliotheca Vaticana. *Philostratus* quoque testatur illum scripsisse libros quatuor de Astrologica divinatione.

Apollonius cum Trophonio.

Opera Apollonii.

Cùm Apollonius Bizantium Româ discedens venisset, rogatus est à civibus, ut ferocitatem equorum tumultuantium in principum convẽtu sedaret, quos nemo compescere poterat. Tum ille verbis quibusdam obmurmuratis, equorum intemperiem ita coercuit, ut nunquam mitiores apparuissent. hoc scribit *Cedrenus*.

Equorum furor sedatus.

Constantinopoli quoque Stichioses aliquot posuit & consecravit rogatu Civium, quæ adhuc in hodiernum diem perdurant ad averruncandos morbos, & noxiorum animalium infestationem: vna enim fuit statua erecta contra luem, quæ sæpè in ea Urbe grassabatur. Quam cum Mahometes Amurathis filius occupatâ Constantinopoli 29. Maji anno salutis 1453. evertisset, tam sæva pestis urbem eo anno invasit, ut multa hominum millia eâ consumpta sint. Columna quoque hodie erecta

Stichioses Constantinopoli positæ.

ejusdem urbis Hippodromo, quod Atminda vocatur, cui impositi serpentes triplices ex ære conflati, & inter se nodis cohærētes. Hanc columnam Mahometes Turcarum Rex deturbare voluit: Pusdiganóque (clavam ferream hoc nomine appellant Turcæ) unius serpentis os attrivit. Tunc subitò ingens serpentum numerus per urbem obrepere visus est, magno omnium terrore, & metu. Tum quidam ex senioribus Principem monuerunt, ut à reliquorum Serpentum æneorum, qui in columna erecti erant, cō fractione abstineret, ne urbs incursione colubrorum infestaretur. Hoc motus consilio Princeps nihil ulterius molitus est, consecratione non penitus violata. Ita Serpentes innoxii paulatim ex urbe proruperunt, & evanuerunt sine damno civium. Quidam hanc Stichiosim non Apollonio tribuunt, sed eo antiquiorem esse asseverant: dicuntque Constantinum magnum Bizantii restauratorem eversis Delphis tripodem Apolloni sacrum adportatum Constantinopolim, & ab Imperatore capitibus horum Serpentum fuisse impositum.

Serpentum incursio.

Culices & scorpiones sedati.

Antiochenses à culicibus & scorpionibus pessimè infestabantur. Ad eos cum venisset Apollonius, calamitatem eorum miseratus, æneum scorpium conflavit, & terræ defodi jussit; columnulámque illi imposuit consecratam. Præcepitque Antiochensem populum calamos gestare, & urbem circumire movendo calamos, & exclamando, *Vacet urbs culicibus vacet urbs scorpiis:* quo facto subitò evanuerunt scorpiique, culicésque.

Crocodili innoxii redditi consecratione.

In Aegypto ad Nilum erecta fuit Stichiosis ab eodem Apollonio, quâ Crocodilorum delabentium ex Aethiopia sęvitia & impetus prohibebatur: & si qui irrepsissent secundi fluminis inundatione propulsi, innoxii tamen reddebantur. Hanc *Selymus* debellatis Sulthanis Campsone & Tomombæo, occupatáque Ægypto tollere voluit, sed Sapientum consilio monitus, intactam reliquit.

Plumbea Crocodili statua sacra.

Cardanus lib. 8. subtilitatum scribit Crocodilos noxios esse supra Memphin, quæ Cairus hodie vocatur, infra verò esse mitiores. Causam adducit hanc. Ante annos septingentos Mahometi cultores Ægyptum occuparunt: & in eversione templi cujusdam invenerunt Crocodili statuam plumbeam, loco sacro arcanóq; absconditam, quam postquam eruissent, & confregissent, Crocodili, qui in Nilo erant, & reliquis Ægypti paludibus, noxii & infesti cœperunt esse hominibus. Neque dubium est hanc consecrationem ab Apollonio factam fuisse, sicuti & aliæ fuerunt.

Prædictio de eversione Antiochia.

Cedrenus in historiæ compendio scribit Antiochenos assiduis terræmotibus fuisse afflictos: & Apollonium rogasse ut tot tantáque mala ab eorum finibus averteret. Sed ille ingemiscens in tabulis hæc verba scripsit: *Væ tibi urbs misera, quoniam terræmotibus multis, incendiísque prosterneris: téque Orontes ad ripas suas deflebit.*

Corona circa solem.

Dum Apollonius in Græcia esset, visa est circa solem corona in cœlo Iridi similis quæ radiorum solis splendorem non mediocriter offuscabat: accersitus in Bœotiam à præfecto Græciæ, interrogatúsq; quid eventurum putaret, ille respondit, sequenti nocte lumen aliquod magnum proditurum. Demum in Joniam profectus, aliquandiu Smyrnæ & Ephesi philosophatus est. Et in omnibus Joniæ civitatibus communi omnium applausu, & lætitia excipiebatur. Multúmque honoris iis urbibus conferri putabant omnes, ad quas ipse divertere dignabatur. Dum Ephesi esset, & in Xysti luco meridie disputaret Apollonius, subito quasi, & repētino pavore perculssus vocem demisit: deinde concisè magis, quàm consueverat verba proferre cœpit, postea tanquam oblitus quæ diceret, obticuit. Paulóque progressus, exclamavit: *percute tyrannum, percute. Dion in vita Domitiani* de hac re ita scribit: *Apollonius ascendens in lapidem elatiorem, convocánsque populum exclamavit* καλῶς Στέφανε, εὖγε Στέφανε, παῖε τὸν μιαίφονον: ἔπληξας, ἔτρωσας, ἀπέκτεινας. *Benè Stephane, euge Stephane: percute homicidam & Tyrannum. Tu percussisti, vulnerasti, occidisti.* Ad ejus verba cum stuperent Ephesii: confidite, inquit, Tyrannus occisus est hoc momēto, quo me conticentem vidistis. Illum dum insanire putarent omnes: non mirum, ait, si mihi non adhibetis fidem, cum ii, qui Romæ sunt, ubi res gesta est, non omnes norunt, sed jam nosse incipiunt

Mors Domitiani visa Ephesi.

cipiunt

cipiunt, concurruntque undique cives, & morte tyranni gaudium publicum in Urbe videtur. Domitianus enim eodem momento à quodam Stephano trucidatus erat: & hæc fuit causa: Domitianus Clementem virum Consularem, cui Sororem desponderat, interfecit, palamque minatus erat suæ Sorori mortem post tertium diem. *Eusebius lib. 3. cap. 13. tradit*, Flaviam Domicillam Domitiani Imperatoris sororem desponsatam fuisse Flavio Clementi viro Consulari, quem ille trucidari jussit, sororemque propter religionem Christianam in insulam fuisse relegatam, cui mortem parabat. Stephanus mulieris Libertus, ut periculum à Patrona averteret, civitatemque ab immani tyrannide liberaret, obligata fasciis dextera brevi gladio, quē sinistra occultabat, Imperatorem è foro redeuntem sub specie colloquii incautum invasit, ejusque femur gravi vulnere sauciavit, quo subitò mortuus est. Et id erat, quod corona circa solem fusa significabat: Στέφανος enim Græcis corona dicitur. *Causa necis Domitiani.*

Triginta post Domitiani mortem diebus *Coccejus Nerva* omnium consensu Imperator dictus est. Is per epistolam ad se accersivit Apollonium, ut illum assessorem haberet, & consiliarium. Cui ipse respondit: *Nos quidem, ô Rex, & quidem diu simul erimus, ubi neq; nos aliis, neq; alii nobis imperabunt.* His verbis subobscurè prædicens se & Nervam brevi moriturum. Post annum enim unum, & menses quatuor Nerva vivere desiit: ad illum tamen epistolam misit per Damidem, qua continebantur omnia quæ in Imperio gerenda putabat, ab eo qui se Imperio dignum præstaret. Data opera Damidem longè ablegavit, ne suæ mortis illum haberet testem. Cōsueverat hanc sententiam in ore semper habere: *Late dum vixeris, sin minùs id potes, late cùm è vita sis discessurus.* Neque solùm Apollonius Domitiani mortem prævidit, diem, horam, & momentum longè absens indicavit. Ejus quoque tempore vixit Ascletarion Mathematicus insignis. Is Imperatori fatum cruentū imminere dixit quibusdam amicis. Res ad Domitianum delata, vatem ad se accersi, & adduci jussit: qui cùm prædictionem non inficiaretur, ira accensus Imperator, fare, inquit, quis te manet exitus? Tum ille, interficiar brevi, & à canibus devorabor. Tyrannus ut sciētiæ prædictionis fidem irritam redderet, Ascletarionem necari præcepit, ejusque corpus cremari, & in cineres redactum sepeliri. Sed cùm in rogum esset conjectum cadaver, subitò imbre violenter exorto bustuarii se receperunt, relicto corpore semiustulato, in quod canes irruentes discerptum, & lacerum vorarunt. *Sab. lib. 4. Ennead. 7.* *Mors Nervæ prædicta.* *Ascletarionis mors.*

Absente Damide mortuus est Apollonius annum agens octuagesimum. De loco ubi decessit ambigunt auctores. Et ipse *Polistratus* Juliæ Augustæ Septimii Severi uxoris ab Epistolis, qui Apollonii vitam scripsit, quadraginta circiter annos post ejus obitum, non definit locum ubi mortuus sit. *Quidam*, inquit, *asserunt illum Ephesi vita migrasse anno centesimo, corpore adhuc valido, rectoq; & ad omnes vitæ actiones idoneo. Alij referunt (cùm in Lyndo Rhodi urbe esset, ingressus templum Palladis.) subitò ex hominum aspectu sublatum disparuisse. Quidam illum in Cretam navigasse dicunt: cumq; intempestis horis Dictææ Matris templum donariis opulentum, ad preces faciendas Deo, media nocte ut solitus erat ingrederetur, templiq; fores aheneæ ultro patentes illi introitum liberum præbebant, canesq; qui ad Sacrarii custodiam alebantur feri, & robusti, ad illius adventum sine latratu illi blandiebantur. Id æditui animadvertentes hominem tanquam Magicis artibus utentem ad Antistitem pertraxerunt, cujus jussu in carcerem detrusus, inter arctissimos compedes servatus est. Sed ille cùm hora precandi postera die venisset, excussis compedibus, & aperto carcere, ad templum venit, sponteq; patentibus foribus introiit locum sacrum, tacentibus, & quietis canibus, custodibusq; æditiis spectantibus. & attonitis: Illo ingresso portæ firmiter clausæ aliis aditum prohibuerunt: qui ad ostii commissuras applicantes aures, audiverunt & viderunt medio lumine cantum tanquam virginū suaviter modulantium: Tum vox emissa est:* Veni de terra, veni: ascende in cœlum, sicuti desuper in terram venisti. *Hæc postquam pronunciata essent, patuere subitò fores, & Apollonius repentè ex oculis spectantiū abreptus disparuit. Magnus Antistitem metus invasit quod Deis charum Prophetam duriùs tractasset, habitusq; est ab* *Philostratus* *Mors Apollonii.*

est ab omnibus tanquam ad Deos relatus, & divinitatis particeps factus. Illiq; sacra instituta, & honores divini decreti: potissimùm à Tyanæis suis popularibus, qui illum in posterum pro Deo patrio venerati sunt, existimantes ejus beneficio summum Numen cœleste bona multa conferre mortalibus intercessione Indigetis Prophetæ.

Apollonius post mortem apparuit Philosopho juveni. Paulò post ejus obitum apparuisse fertur cuidam juveni Philosophiæ studioso; cui hoc oraculum reddidit: *Immortalis est anima, nec humana res est, sed à Divina providentia profecta. Ipsa igitur post corruptum corpus, tanquam velox equus vinclis solutus facile huc & illuc discurrens, miscetur leni aëri, gravem & molestam servitutem exuta.*

Nullum illi Tyanæi sepulchrum constituerunt, cùm ejus corpus nusquam postea visum, aut inventum sit, sed statuis sacrisque ceremoniis venerati sunt.

Apollonius visus ab Aureliano. Aliquot annis interjectis *Aurelianus Imperator* Asianas civitates luxu, & libidine Galieni rebelles, armis subjugavit: & inter cæteras Tyanam obsessam vi cepit, quam evertere funditùs constituerat, propterea quod cives bellicosi, & fortes multum negotii Romanis obsidentibus facesserant. Sed cùm princeps lectulo decumbens quiesceret, adstitit illi Apollonius forma horrida, & austera, eumque dextra apprehensum excitavit, & dixit: *Aureliane, si cupis vincere, nihil est quod de civium meorum nece cogites. Aureliane si vis imperare, à cruore innocentium abstinere te necesse est. Aureliane, clementer te geras oportet, si velis vicisse. Cœlius lib. 17. cap. 13.*

Caracalla & Heliogabalus Apollonii coluerunt. *Antoninus Caracalla* Severi filius Rom. Imp. Apollonium religiosè coluit: cui mortuo Heroum templum statuit, ubi oracula ab ejus umbra sciscitaretur. Et *Heliogabalus* eidem Cenotaphium splendidissimum erexit, ut testatur *Dion*: nam uterq; Imperator Magiæ ad insaniam usque studiosus fuit. Constat enim Heliogabalum Magicis artibus evocasse animas Commodi & Severi, ut ab iis futura disceret.

Apollonius tot & tanta, dum vixit, edidit miracula, ut pro divino Propheta ab omnibus Principibus & populis tanquam Genius coelestis in humanum corpus infusus creditus sit. Diabolo hanc opinionem in animis mortalium inserente, & cõfirmante: ut CHRISTI Servatoris (qui paucis annis illum præcesserat) auctoritatem minueret. Nam propagatà per totum orbem terrarum ab Apostolis Euangelii doctrinà, multi falsi Prophetæ, & Hæresiarchæ, magique, & impostores ubiq; turbarunt Ecclesias: *Hierocles cum Christo contulit Apolloniū.* Neque defuerunt olim qui hunc Apollonium cum Christo conferrent, & præferrent etiam propter miraculorum multitudinem, quæ vivens edidit, magno mortalium omnium stupore & admiratione: adde quòd homo esset incorruptæ vitæ, abstinens tota vita ab esu omnium animalium, ab usu vini & Veneris: omnibus commodus, & utilis, nulli bono noxius: Hæc admiranda vitæ ratio, & supernaturales, quæ in eo viguerunt, Virtutes in causa fuerunt, cur *Hierocles* illum ausus sit cum Christo conferre. *Magia usus est Apollonius.* Cujus opinionem, ut impiam, & erroneam, integro libro refutavit *Eusebius*. Longè enim differunt miracula Christi, quæ virtute Divinitatis suæ perfecta sunt, à miraculis Magicis per Apollonium editis; in quibus non solùm Naturalibus proprietatibus, quas exactè callebat, usus est, sed Dæmonū quoque opera. Nam Dæmones naturali solertià, & rerum omnium Naturalium scientià, quam perfectissimè norunt, longáque temporū experientia animadverterunt, rerum facultates virtutesque didicerunt, & earum inter se sympathiam & antipathiam perspiciunt, ita ut ex earum temperatione, & applicatione, tempore & loco multos effectus mirabiles inde eliciant, & ob oculos ponant. Huic cognitioni accessit insignis eloquentia, & morum comitas ad persuadendum accommodata: ut non immeritò dicatur cum Hiarcha, & reliquis Brachmanis Indis Sapientibus firmandæ amicitiæ causa *bibisse de Phiala Tantali*: hoc est eloquentiæ vim acquisivisse, & imbibisse perpetuam sitim, & inexplebilem appetitum Scientiarum, & Philosophiæ: cujus desiderium magis magisque accrescit, quantum rerum arduarum, & proprietatum Naturæ cognitio animis Philosophorum communicatur.

Anastasii de Apollonio judicium. De Apollonii miraculis *Anastasius Theopolis Episcopus* ita scriptum reliquit: *Quibusdā in locis ad hunc usq; diem Apollonii Tyanæi stant opera, & suam habent efficaciam: Alia quadru-*

quadrupedibus, & volucribus damnosis avertendis: alia ad inordinatos animorum excursus inhibendos: alia aliis rebus, quæ hominibus detrimentum afferrent arcendis. Neque eo tantùm vivo Dæmones per ipsum tot & talia egerunt, sed ipso etiam mortuo, ad monumentum ejus perseverarunt. Atq; ipsius nomine miracula quædam ediderunt, ad decipiendum miseros homines, qui facilè hujusmodi rebus se à diabolo in fraudem adduci patiuntur. Quid dicam de Manethonis Magicis operibus? qui tantus fuit istarum imposturarum artifex, ut semper palàm Apollonium irriserit, ut non perfecta ejus doctrinæ peritia instructum. Oportebat enim, ajebat, eum sicuti ego soleo, solis verbis perficere quæ vellet, non operum effectionibus ad ea uti. **Manethon Magus.**

Justinus de eo hoc modo loquitur, *in Quæstionibus ad Orthodoxos quæstione 24. Apollonius, ut vir naturaliũ potentiarũ, & dissensionum atq; consensionũ earũ peritus, ex hac scientia mira faciebat, non auctoritate divina. Hanc ob rẽ indiguit assumptione materiarũ idonearũ, quæ eũ adjuvarent ad id perficiendũ, quod efficiebatur. Et Apollonii quidẽ opera, quoniã facta sunt ex scientia rerũ naturaliũ, ad corporalẽ actionẽ hominũ, propterea ea non evertit Deus.* **Justinus de Apollonio.**

Suidas cùm Magiæ species declarat, ait: *Magia est invocatio Dæmonum beneficorum, ad aliquod bonum conficiendum: cujusmodi Apollonii Tyanæi prædictiones fuerunt.* **Suidas de eodem.**

De Magia Naturali, quæ rebus Naturalibus utitur, ex quarum virtute, compositione, & temperatura mirifici effectus proficiscuntur, tractat *Aristoteles libro de admirandis auditionibus. Plinius lib. 30. cap. 1. 2. 3. Proclus lib. de sacrificio & Magia. Augustinus lib. 2. de civ. Dei cap. 4. & 5. Albertus Magnus lib. 2. Mineralium. cap. 1. 2. & 17. Fracastorius lib. de Sympathia. Ficinus lib. 4. Theologiæ Platonis cap. 1. Cardanus libro de Subtilitate. Baptista Porta*, & alii.

In hac Magia Naturali perfectissimum fuisse *Salomonem* fama refert. de quo 3. *Regum* 2. scribitur, illum exactissimè rerum Naturalium scientia fuisse instructum. De eo *Josephus lib.* Judaicar: antiq: 8: *Incantationes*, inquit, *Salomon composuit, quibus morbi pelluntur: conjurationum modos scriptos reliquit, quibus ita fugantur Dæmones, ut deinceps nunquam reverti audeant.* Atque id sanationis genus etiam suo tempore apud Judæos in usu fuisse testatur *Josephus: Vidisse se* dicit *Eleazarum quendam præsente Vespasiano, aliisq; Principibus, multos à Dæmonibus vexatos hac ratione liberasse.* Modus curationis erat hic: *Admotonaribus dæmoniaci annulo, sub cujus sigillo inclusa erat species cujusdam radicis à Salomone indicatæ. Ad ejus olfactum per nasum contrahebatur dæmonium: & collapso mox homine adjurabatur dæmonium, ne ampliùs rediret, Salomonis mentione facta & incantationibus ejus recitatis. Discessus autem dæmonis ab homine illud erat indicium, quod jussu Eleazari egrediens, vas plenum aqua ibi positum invisibiliter evertebat.* **Salomon naturalem Magiam novit.** **Eleazarus exorcista.**

In hac quoque Magiæ scientia excelluit *Boëtius*: qui effecit ut metalla mugirent: anguis aheneus sibilaret, aves simulatæ canerent dulcissimè: & homines ærei in aëre buccinarentur. quæ omnia illum in Magiæ Dæmoniacæ suspicionem adduxerunt, qua accusatus, convictus, & damnatus est. **Boëtius existimatus Magus.**

Ad hanc Naturalem Magiam referuntur *Mathematica scientia, Physica, & Medicina. Hugo S. Victoris lib. 6.* ubi Magiæ species exponit, ait: Mathematica dividitur in tres species, in Aruspicinam, Augurium, & Horoscopiam. Aruspices dicti sunt, quasi aras inspicientes, qui in extis, & fibris sacrificiorum futura considerant. vel Haruspices vocantur horarum inspectores, qui tempora, & momenta rebus gerendis, apta considerant. Auspicium aliquando ad oculos pertinet, quasi dicas avispiciũ: quia in motu, & volatu avium attenditur: aliquando ad aures, & dicitur augurium, quasi garritus aurium, quia aure percipitur. Horoscopia vocatur, quando in stellis facta hominum quæruntur, temporaque conceptûs, & nativitatis scrutantur, ut secundùm influxum siderum sub quibus fœtus editur, judicium feratur de omnibus quæ evẽtura sunt puero recèns nato. Sed Astrologia judiciaria rejicitur à Christianis, tanquam vanitatis, & falsitatis plena. Physica & Medicina laudandæ sunt, quia Naturalium rerum arcana docent, & ex iis eliciunt infinita remedia ad conservationem vitæ mortalium pertinentia, quæ Dei munera sunt non contemnenda. Parsque hæc Magiæ naturalis non omnibus magnis viris, & piis improbaretur, **Species Magiæ Naturalis.**

si esset sine abusu: Sed quia raro accidit, ut hæc secreta Naturæ tractetur sine communicatione cum Dæmonibus, & Geniis aëriis, qui ea docent homines: quia ii ut mali sunt, & saluti nostræ insidiantur, hacque curiosa & inutili rerum abstrusarum indagatione, quasi per gradus adducunt deceptos homines ad inquisitionem rerũ malarum: ad vaticinia, & responsa danda de futuris: ad curationem morborum per incantationes, per ligaturas, characteres, & verba monstrosa à Dæmonibus indicata. Et quia hæc Magia non est necessaria, neque ad societatem humani generis conservandam utilis, quia etiam palàm, & secretò multa mala fieri possunt, ideò tolerandanon est, sed penitùs ab animis hominum rejicienda. Ad eam enim Præstigiatrix Magia refertur, quæ sensus humanos ita eludit, ut multa geri videantur, quæ revera non sunt, & ea non videre, quæ sunt. Et hæc est vel optica, vel Pharmatica. Optica manuum agilitate, aliarumque partium corporis celeri mobilitate, spectantium obtutum frustratur. Pharmacia collyriis, suffumigationibus, alligationibus, potionibusque sensus interiores, & exteriores ita perturbat, ut secus quàm res ipsa se habeat, judicent de sensibilibus exterioribus: Nam utitur imaginibus, speculis, luminibus, annulis, & aliis rebus accommodatis ad id quod perficiendum suscipit. Quæ omnia non dubium est Apollonium perfectissimè calluisse: cùm Præceptores habuerit Indos illos, & Æthiopas Sapientes, Magos Chaldæos, & Sacerdotes Ægyptios: quos nihil fugiebat eorum omnium arcanorum, quæ in Natura occultantur: Et ea discebant instinctu Dæmonum, quos tam excellentium scientiarum doctores habebant. Hinc Apollonius affirmabat se vidisse in Æthiopia Gymnosophistas, qui efficerent ut arbores sese inclinarent, & loquerentur, ut testis est *Polystratus*, & *Fulgosius lib.* 8. *cap.* 11. Et Thespion præcepit arbori, ut Apollonium salutaret: quod inclinato præstitit cacumine, voce distincta, sed gracili & fœminea, *Volaterran. lib.* 13. *cap.* 8.

Præstigiatrix Magia.

Philippus Beroaldus, de Apollonio loquens, ita ait: *Apollonius peregrinatione multivia non parùm multa percepit, ad animum formandum, vitamq́, instruendam mirè congruentia. Caucasum transcendit, Indiam penitissimam penetravit: Brachmanas Philosophiæ cõsultissimos adiit, & unà cum illis ex Tantali phiala potavit. Memphiticos vates accessit. Æthiopum Gymnosophistas exploravit, & mensam Solis vidit in sabulo. Instar Herculis, lustrator orbis, purgator animorum, domitor vitiorum, sititor scientiæ, spretor pecuniæ, amicus Deorum. Tanta sanctitate præpollens fuisse memoratur, ut pro deo coleretur. Hic est ille Tyanæus, quem mortuis vitam reddidisse, quem in Domitiani consistorio nusquam comparuisse, quem non minora quàm Deum miracula fecisse prodiderunt:* Et paulò post: *Quem inter temulentos abstemium, inter purpuratos linteatum inter unguentatos horridum, inter luxuriosos frugalissimum, inter tiaratos, coccinatos, pumicatos venerabili squalore fuisse credidit antiquitas.*

Beroaldus de Apollonio.

JAMBLI-

JAMBLICHUS.

Iamblichus Chalcidensis.

Vtilius fuerat nobis nescire futura
Cogor enim irato fata Valente pati.

IAMBLICHUS Patriam habuit *Chalcidem* Celosyrię Urbem celebrem, à Monico Arabe conditam. Primarum literarum Magistrum habuit Anatolium virum eruditum: Postea institutioni Porphyrii Tyrii Philosophi nobilis commissus est, qui priùs vocabatur *Malchus*: sed *propter vestem purpuream*, quam Romæ gerebat (propter nobile genus ex quo ortũ ducebat) *Porphyrius* suis vocatus est. Fuit enim vir omni eruditione, & doctrina excultissimus. Is Romæ Plotinum audivit: ubi floruit Aureliani Cæsaris temporibus, usq; ad Tacitum & Probum. Multa scripsit dum viveret: ut librum de divinis nominibus: duos de principiis. sex de materia. quinque de anima: quatuor de abstinentia animalium: quatuor de cognoscendo seipsum. septem quibus probat unam fuisse sectam Platonis & Aristotelis: quatuor in historiam Juliani Chaldæi Philosophi: quindecim contra Christianos. Et Isagogen in Dialecticam. Cui responderunt *Methodius, Eusebius, & Apollinaris*. Hoc igitur Præceptore usus Jamblichus plurimum in bonarũ literarum studio profecit. Adultior tandẽ factus sectę Pythagoricæ se addixit, Magicámque

camq; artẽ exercuit sũma felicitate, solâ eloquẽtiâ Porphyrio inferior, cùm nõ sacrificasset Mercurialibus Musis: ideò de eo dicebatur, illum Venere loquendi carere. Is contracta amicitia cum Libanio Antiocheno Philosopho, & Maximo, ad Julianum Imperatorem, qui Christianam doctrinam abjecerat, introductus est: cujus, & aliorum opera, multa nefanda patravit impius Imperator, artis Magicæ studiosissimus. Et ab iis persuasus est in suum corpus migrasse Alexandri Magni animam. Nam Palingenesin & Metapsychiam Pythagoræ credebat. Atque hic Apostata Magorum impiâ doctrinâ seductus, multa sacra humano cruore operatus est; & post ejus mortem Antiochiæ, & Carris Mesopotamiæ capita & calvaria mortuorum plurima in arce reperta sunt: maximè Christianarum mulierum gravidarum: quas vivas dissecabat, ut in earum extis, & visceribus rimaretur rerum futurarum eventus. Carris mulier suspensa capillis recenter exanimata, extensis manibus inventa est in quodam templo, ex cujus jecinore cum suis magis quæsiverat, quis esset futurus belli Parthici eventus, quod susceperat. Hæc immanis crudelitas effecit, ut vulgò nomen *Victimarii* illi inderetur: ut *Theodoretus lib. 3. cap. 26.* testatur: *Paulus Diaconus in* Juliano *lib. 2. & Nicephorus lib. 10. cap. 35.*

Genii duo thermarum Gadarensiũ.

De Jamblicho hoc narratur: Illum ad Gadara Urbem Syriæ cũ aliquot discipulis venisse, ubi thermæ sunt saluberrimæ. Dumque illic lavaret, ortâ de balneis disceptatione, jussit discipulos sciscitari ab indigenis loci, quibus nominibus vocarentur duo rivuli aquæ calidæ, cæteris elegantiores: Gadarenses responderunt, unũ rivulorum appellari Erotem, alterum Anterotem, sed causam harum denominationum se ignorare. At ille ad orificium rivuli sedens, aquam manu contigit, obmurmuratisque aliquibus verbis arcanis, fremere leni murmure tellus cœpit, & aqua uberiore fluctu inundare: tum pusio ex imo fontis emergens candido corpore, cõmoda corporis statura, coma fulva, dorsi cute nitida, qui lavanti similis erat, apparuit. Ad ejus conspectum reliqui comites subitò attoniti steterunt, admirabundi quid illud esset Genii. Tunc Iamblichus ad alterum fonticulum transiit, illíque sicut priùs, magicum carmen obmurmurando, alterum Amorem evocavit, priori in omnibus similem, præterquam quòd comas rutilo colore in fuscum desinentes, & per colla deciduas gereret. Ambo hi pueri simul convenientes arctisque complexibus sibi invicem cohærentes, mutuò colludebant, & jocabantur, Jamblichũ tanquam naturalem patrem intuebantur, hilarique, & ridenti vultu amicè salutabant: quos ille molliter excipiens demulsit atque unumquemque in proprias sedes remeare præcepit, dicens adstantibus eos esse loci genios, promotores aquarum tepentium, quæ ad lavacra erant necessariæ: Ejus potentiam omnes admirabantur, & suspiciebant: ut cui Dei obtemperarent: Lotus hoc modo cum discipulis abiit.

Dỹ

Jamblichus in aerem sublatus.

Quoties autem in templa Deorum convenisset, inter fundendum preces, vultus illius mutabatur, & miraculosè in omnium conspectu ab humo plusquam decem cubitis in sublime attollebatur, nullo fulciente, sed tanquam in aëre pendens, corpore & vestimentis in auri speciem refulgentibus: acclamabant tanquam Deo alicui præsenti mirabundi adstantes, numineque cœlesti afflatum demissis capitibus venerabantur: donec absolutis precibus in formam pristinam rediret, & in terram modico motu illæsus descenderet.

Cadaveris mortui occursum devitat.

At cùm sacris peractis è templo in Urbem redivisset confabulando cum discipulis, fixis de repente in terram oculis: agite, inquit, aliâ viâ ingrediamur: non enim procul hinc cadaver effertur, cui nos occurrere non licet, ne polluamur. Itaque alio itinere progressum secuti sunt comites: sed Ædesius cum aliquot aliis cœptum iter prosecuti incurrerunt in Vespilones, qui cadaver defuncti tumulo mandaverant.

Apollo evocatus.

Ægyptius quidam Magus media populi turba exorcismis & conjurationibus profitebatur, se evocaturum Apollinem: qui postquam comparuisset forma vegeta, & corpulenta, spectantesq; omnes attoniti adstarent, Jamblichus, qui eò venerat, ad suos conversus, desinite, inquit, mirari o Sodales: Non enim hic est Apollo, sed

sed gladiatoris cujusdam, qui singulari certamine vicit, spectrum: utque id probaret, effecit ut umbra illa subitò disparuerit, & evanuerit.

Eunapius Jamblichi vitã descripsit: in qua multa fidem superantia recitat: qui eum summa victûs frugalitate, & abstinentia usum dicit, & humanitate comitateque laudanda in congressibus hominum. Ad summam pervenit senectutem, nempe qui vixerit usque Valentis Imperatoris tempus, cùm jam adultus esset sub Constantino magno. Valente Imperium tenente, dum inter Magos, & Philosophos inquisitio facta esset, quisnam illi in administratione rerum succederet, & ad Imperium præpararetur à Fatis, *Libanius*, *Jamblichus*, & alii viginti quatuor simul convenerunt, effusoque in pavimentum pulvere, radio in eo signarunt omnes alphabeti literas, & unicuique literæ granum hordei imposuerunt: sortibusque datis, & recitatis quibusdam Magicis carminibus, gallum gallinaceum admiserunt, ut ex quibus literis granum sumeret, animadverterent quis successor à Diis destinaretur Imperatori. Gallus autem grana omnia rostro excepit quæ in literis fuerant adplicata: sola ea reliquit intacta, quæ literas has signabant Θεοδ. Cúmque res Valenti innotuisset, accensus ira, Magos, & Philosophos plusquam centum trucidari jussit. Jamblichus extrema senectute pressus, ne ad ignominiosum supplicium traheretur, hausto veneno sibi mortem conscivit. Imperator successoris metu, ne quis illi vitã demeret, ut rerũ potiretur, omnes *Theodoros*, *Theodulos*, *Theodotos*, *&* *Theodoritos*, si modò illustri essent genere, vel potentia vel opibus præstarent de medio tolli præcepit: hac ratione securitatem sibi partam esse ratus, dum cavisset ne qua conspiratio in eum strueretur cupiditate Principatûs. Sed *Theodosii* Hispani principis filiolum, qui Patris interfecti nomen referebat imprudens reliquit: qui illi postea successit. Hoc metu consternati plurimi, nomina mutaverunt, ne ab Imperatore suspecti occiderentur. ut tradunt *Sozomenus lib. 6. cap. 35. Zonaras tomo 3. Paulus Diaconus lib. 12.* Et alii. De hac re ita scribit *Sozomenus libro 6. capite 35*: *Nonnulli eorum, qui aliis in Philosophia præstare putabantur, incrementum religionis Christianæ ægrè ferentes, iniere consilium de prænoscendo quis esset Valenti in Imperio successurus. Qua de re cùm omnia omnis generis divinandi genera experti fuissent, ad extremum tripodem ligneum è lauro fabricati, invocationes Dæmonum, & verba execrabilia pro more suo usurparunt, adeò ut ex conjectione singularum literarum per tripodis machinam, & divinationem significatarum futuri nomẽ extaret Imperatoris. Cùm igitur Theodorum virum inter satellites Imperatorios insignem illum quidem & illustrem sed gentilem, Imperatorem fieri avidè expeterent; utq; ordo literarum usque ad* Δ *hujus nominis conveniret, in fraudẽ inducti sunt hac conjectura nixi, ut Theodorum Imperio potiturum expectarent. Quo illorum conatu indicato, ,,extra modum ira exardescens Princeps quasi saluti suæ insidias comparassent, in omnes sæviit. Ob quam causam tum Theodorus, tum tripodis opifices comprehensi sunt, mandatumq; ut illi igne, hic autem gladio necaretur. Pari ratione omnes illustriores in toto Imperio Philosophi eadem ipsa de causa extincti. Quin etiam cùm Imperatoris iram nemo comprimere posset in eos qui Philosophi non erant, sed illorum duntaxat Vestitu utebantur, invidiæ flamma pervasit. Sicut qui alias artes profitebantur, neq; crocotis, neq; pallius Philosophorum se induere vellent: ne viderentur ex eorum numero esse, qui vaticinia illa, & ritus ad tripodem peregissent.*

Multa scripsit Jamblichus, quorũ pars adhuc hodie extat: Græcè edidit librũ de mysteriis Ægyptiorum, Chaldæorum, & Assyriorum, qui Venetiis servatur in cœnobio S. Salvatoris: hunc excusit Aldus interprete Marsilio Ficino. Basileæ quoque excusus est à Bebelio. In eo multa de Deo, de Dæmonibus, de vaticiniis, inspiratione divina, sacrificiis, vaticiniis, Geniis uniuscujusque, de invocatione Spirituum, de anima separata à corpore, & de somniis. Nam ut erat mirum in modum addictus Ægyptiorum superstitionibus, de somniorum interpretatione multa tractavit. inter quæ alia vana, & frivola censuit, alia divinitùs immissa, quæ primo, & extremo somni tempore contingunt: quia tunc animus, aut nondum est oppressus nimiis cibi potusque vaporibus, aut jam evanescente somno, vaporumque discussa cali-

Magorum consultatio de successore Imperii,

ἀλεκτρυομαντεία.

Jamblichi mors.

Tripes Magicus è lauro factus.

Jamblichi opera.

De somniis. sa caligine, ex illis sordibus emersus animus purior assurgit, & alacrior redditur, ad divinas illustrationes recipiendas. ideò rejiciebat somnia, quæ profundo somno cōtingebant: quia rarò accidebant animo ad suas functiones benè disposito. Sed discussis illis vaporibus, qui animi facultates perturbant, somnia contingentia interpretanda sumebat. Pythagorici omnes somnis multa arrogant. Et Stoici quoque iis vim significandi, & denotandi aliquid inesse rati sunt. Quidam existimaverunt Spiritus, qui phantasiæ inserviunt, in quibus insident & inhærent rerum in vigilia perceptarum species, & reliquiæ, dum, inquam, hi Spiritus Phantastici in somno agitantur cibi potusque vaporibus, caput dormientis agitant, jactatique huc & illuc somnia reddunt diversa. sed propter inordinatam eorum jactationem, valde incomposita, turbulenta, distorta, & monstrosa efficiuntur, propterea Epicurei omnia derident somnia: quòd in illis nullus sit ordo, neque constantia; ideò contra naturam fieri credendum est, quæ amica est ordinis.

Reliqua Jamblichi opera sunt libri tres de Pythagoræorū sectâ: qui asservantur Romæ in Bibliotheca Vaticana cum commentariis Simplicii. ut testis est *Volaterranus*. Scripsit & Protrepticas orationes, quas se habere scripsit *Ioan: Alexander Brassicanus*. Præter alia multa fragmenta, quæ citantur in collectaneis *Io. Stobæi*, desumpta ex epistolis ad Sopatrum & Dexippum.

Pythagoræi omnes Magi. Jamblichus, ut Pythagoræi omnes, Magiæ peritissimus fuit, non solùm illius Naturalis, quæ per virtutes, & facultates rerum Naturalium operatur, sed etiam ejus, quæ per Dæmonum invocationem multa perficit miracula: Is enim libro de mysteriis Ægyptiorum, sicut & *Proclus lib. de Magia & Sacrificio*, & *Porphyrius lib. de sacrificiis* duplicem facit Magiam, *Theurgiam*, & *Goëtiam*. *Theurgia*, secundùm illorum

Theurgia opinionem, laudabilis est, & bona, fitque sacrificiis, & hostiis quibusdam, mundicia corporis, & animi, & sacris ceremoniis, evocando Dæmones, quorum afflatu, & auxilio occulta manifestantur, & futura ipsi pronunciant, miraque edunt opera, &

Goëtia miracula: *Goëtia*, quam illi improbant, & *Necromantia*, excitat mortuorum animas, & per eas de rebus occultis & futuris responsa captat.

Malorum animæ in Dæmones vertuntur. *Porphyrius lib. 2. de abstinentia animalium*, cùm de pravis, & fallacibus Dæmonibus locutus esset, addit talia de animabus mortuorum: *Tales*, inquit, *sunt animæ mortuorum, quæ vitiis oppletæ è corpore migraverunt. Conflictantur enim ira, & concupiscentiæ perturbationibus, & in naturam conversæ Dæmonum, similes eorum redduntur noxiæ, & turbulentæ. In varias se vertunt formas: modò se conspicuas oculis præbent, modò se recondunt tenebris: & ita eludunt aciem tum intuentium, tum etiam cogitantium:* & alio in loco: *Prava*, inquit *anima, quæ corpus suum violenter reliquit expoliata, ad hoc ipsum deinde se admovet, ibiq; moras trahit: unde nonnunquam visæ sunt animæ lamentari. Nam animæ carentium sepultura, circa corpora immorantur: quibus malefici sæpius abutuntur, ad ministerium suum explendum; compellentes animas à positione corporis, vel partis cujusdam assumptione. Quocircà qui vaticinantium animalium insinuari sibi animas optant, præcipua eorum membra deglutientes, veluti corvorum, vel talparum, vel aliorum ejusmodi accipiunt: Et ita præsentem sibi faciunt animam ritu Dei vaticinantem. Talis enim anima unà cum sui corporis integra sumptione in corpus humanum se penitùs ingerit.*

Et de hac vaticinatione per animas defunctorum *Tertullianus libro de anima* ait: *Publica jam literatura est, quæ animas etiam justa ætate sopitas, etiam proba morte disjunctas, & prompta humatione dispunctas evocaturam se ab inferorum incolatu pollicetur. Ci-*

Scriptura Cham. *cus Æsculanus* in commentariis, quos edidit in Sphæram, nominat librum, qui olim extabat, cujus erat hic titulus SCRIPTURA CHAM, opus Magicæ, & maleficæ impietatis plenum, continens elementa, & praxin Necromantiæ.

Magia à Dæmone. Dæmonem auctorem Magiæ superiùs ostendimus, qui doctrinam de cœlestibus à Deo traditam bonam, & salutarem mutavit in superstitiosos & impios ritus. Quod etiam asserit *Philo lib. 2.* ubi ait: *Depravata est, & adulterata vera Magia: &*

ex ejus

ex ejus corruptione descenderunt, quas proprio vocabulo malas artes dicimus, Circulatorum, Ariolorumque studia, mulierum nequissimorumque mancipiorum expiationes & lustrationes, profitentium mutationes amoris in odium, aut ex diverso odii in amorem, per quasdam passiones amatorias & incantamenta idonea. Atque his dolis circunveniunt homines & ingentium malorum, atque ruinarum sunt causæ, non privatis modò hominibus, aut familiis, sed civitatibus, regnis, & provinciis. Quamobrem hujusmodi artes meritò lege Mosaica gravissimis propositis pœnis prohibentur.

Lactantius lib. 3. divin. Inst. ait: *Dæmonum inventa sunt Astrologia, & Aruspicina, & Auguratio, & ea quæ dicuntur Oracula, & Necromantia, arsque Magica: & quicquid præterea malorum exercent homines, vel palàm vel occultè. Quæ omnia per se falsa sunt, ut testatur Erythræa Sibylla.*

Plinius lib. 30. cap. 1. Magiam primùm à medicina fuisse natam affirmat: ac specie salutari irrepsisse, velut altiorem sanctiorémque quàm medicinam: ita blandissimis desideratissimísque promissis addidisse vires religionis, ad quas maximè etiãnum caligat humanum genus. Atque ut hoc quoque suggesserit, miscuisse artes mathematicas, nullo non avido futura de se se sciendi, atque ea è cœlo verissimè peti credente. Ita possessis hominum sensibus, triplici vinculo, in tantum fastigii adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat, & in oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in Perside à Zoroastre, ut inter auctores convenit: Sed *Plinius* ex auctoritate *Aristotelis*, & *Hermippi*, *Zoroastrem* quinque millibus annorum ante bellum Trojanum fuisse dicit, & sex millibus ante Platonem: habuisseque præceptorem Azonacem: Secutos ipsum Apuscorum, & Zaratum Medos, Babyloniumque Marmaridium, & Arabem Hippocũ, Assyrium verò Zarmocenidam. *Hermippus* scribit Zoroastrem viginti annis caseo in sylvâ victitasse, ubi studio Magiæ vacabat. Et eum *Xanthus Lydius* asserit sexcentis tantùm annis fuisse, ante Xerxis descensum in Græciam. Sed tempore Nini vixisse constat, à quo Bactrianorum regno pulsus est: quo tempore natus est Abraham, qui præcessit primam Olympiadem mille quadringentis & nonaginta quatuor annis. Bellum Trojanum gestum est ante Olympiadas quadringentis & septem annis. Et Moses post Zoroastrem paulò amplius sexcentis vixit annis.

Plinius de Magia.

Ostendimus alio loco *Zoroastrem* eundem fuisse cum *Chamo* Noæ filio, qui ante cataclysmum Magicam artem didicerat, & postea exercuit, & alios docuit. statimque à diluvio patris ebrii virilia contrectans, fascino illum incantavit, ne posset in posterum gignere. Quidam Zoroastrem fuisse eum, qui in sacris literis vocatur Misraim, vel ejus filium Chami nepotem: qui artem Magicam mirabili efficacia exercuit. Astrorum enim peritiam noverat perfectissimè, & ex iis omnia humana, & inferiora corpora regi, & foveri censebat. Ex astris scintillas quasdam carmine Magico elicere studens, à Dæmone suscensus est, & interfectus. Vnde *Zoroastres* à superstitiosis hominibus est vocatus, quasi Ζῶον ἄστρον, hoc est *Vivens astrum*, cùm priùs *Zarades* diceretur. Cúmque hac violenta morte à Dæmone sublatus esset, nihilominus ejus discipuli illius disciplinæ pertinaciter adhæserunt, illumque Deorum amicum crediderunt: & asseruerunt vehiculo fulminis in cœlum fuisse sublatum. Corpus illius in Assyria conditum est. Prædixerat enim Assyriis tandiu se toti terrarum orbi cum summa potentia imperaturos, quamdiu illi suos cineres, & reliquias integras & inviolatas conservarent.

Cham.

Misraim cur dictus sit Zoroastres.

Zarades.

Ζῶον ἄστρον.

Zoroastres alter fuit *Proconnesius*, recentior, qui circa Xerxis tempora floruit. Nam hæc doctrina Magica semper postea viguit apud Persas, potissimùm apud Assyrios, qui Chaldæi dicuntur: ii astrorum peritiâ valentes, nunc auguriis, nunc carminibus sacris ab hominibus mala avertere, in somnia, prodigiaque fida interpretatione explanare solebant. Deinde hæc ars longè latéque sese extendit per totam Asiam, Ægyptumque, & per Græciam.

Atracius sive *Athrax* Dosithoæ pater, Penei & Buræ filius primus hanc artem in

Athrax Magiam docuit in Thessalia Thracia publicavit, & dum Magica quædam sacra celebraret, ictus fulmine periit: quamvis illum de cœlo tactum fuisse dicant poëtæ, quod Dosithoën filiam à Jove violatam prodidisset: unde *Ovidius in Ibin.*

Aut Jovis infesto telo feriare trisulco,
Ut satus Hippomene, Dosithoësq́ Pater.

Is condidisse in Thessalia urbem *Atraciam*, ubi Magiam exercuit dicitur, unde *Statius Thebaidos* 1. artem Atraciam vocat *Magiam*, quæ plurimum in Thessalia vigeret.

Qualis per nubila Phœbes
Atracia rubet arte color.

Thessalæ enim mulieres per totam Græciam veneficiis & arte Magica fuerunt infames. *Aristrphanes in nebulis.*

Γυναῖκα φαρμακίδ᾽ εἰ πριάμενος Θετταλὴν
Καθέλοιμι νύκτωρ τὴν σελήνην.
Veneficam si fœminam ipse Thessalam
Coëmero, captabo lunam noctibus.

Magia apud Persas. Tanta, certè, fuit hujus Magiæ cōmendatio apud antiquos, ut teste *Cicerone lib. de divinat.* nemo apud Persas ad regni moderamē admitteretur, qui artem Magicā non didicisset. Et *Possidonius ex Strabone* refert, apud Parthos consiliū esse duplex, unum Nobilium, alterum Magorum. Et ex utroque Reges eligi solitos. *Cœlius Rhod. lib. 9. cap. 23.*

Plinius lib. 30. vult Osthanem, qui Xerxem ad bellum contra Græcos comitatus est, primum in Græciam attulisse Magiæ cognitionem; ubi ait: *Osthanes ad rabiem non aviditatem modò scientiæ ejus Græcorum populos egit. Certè Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato, ad hanc discendam navigavêre, exiliis veriùs quàm peregrinationibus susceptis: Hanc reversi prædicavêre, hanc in arcanis habuêre.* Et paulò post: *Non levem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthanes comitatu ejus exornatus.*

Druydes apud Gallos. Apud Gallos *Druydes* magi maximo in honore habiti sunt, ita dicti quasi *Dryades*, quod in sylvis sub quercubus, ut plurimùm, habitarent. Hi solebant sacrificia publica, privataque procurare, religionis mysteria interpretari, rerum naturalium causas abstrusas scrutari, & docere: de cædibus, de furtis, de finibus agrorum, cæterisque controversiis, tanquam æqui judices, cognoscere. Et si quis decreto non stetisset, eidem sacrificiis, congressuque hominum, & colloquiis interdicere. testis *Julius Cæsar comment. lib.* 9. Hoc inter cætera conabantur persuadere, mundum esse æternum, neque genitum: animas immortales non interire, sed post mortem corporum, transire in alios. Eorum religionem sub Augusto Cæsare interdictam refert *Suetonius*. Theutati suo Deo sacrificia humanis peragebant victimis. Hæc à Tiberio interdicta fuisse refert *Plinius*. Claudius Imperator eos penitùs abolevit. de iis *Cicero lib. de divinatione.* Eandem opinionem sequebantur Pythagoræi, Brachmanæ, Gymnosophistæ, & alii, usque ad Apollonium Tyanæum, & Jamblichum.

Telchines magi & fascinatores. Telchines Saturni & Aliopes, vel vt alii malunt, Solis & Minervæ filii sive Martis, qui & Curetes vocati sunt, Et Idæi Dactyli, veneficiis, fascinis, & Magia semper infames antiquitùs fuerunt. Solo aspectu omnia effascinabant. *Ovid. 7. Metam*: aquam Stygiam credebantur inspergere hominibus, brutis, frugibus, & stirpibus in eorum perniciem. Cretam à principio incoluerunt: contra quos Phoroneus Argivorum rex, & Parrhasii prælio ancipiti dimicaverunt. Tandem ab iis victi Cretâ expulsi in Rhodum secesserunt: à quibus Telchinis, vel Telchinia vocata est, cùm priùs Ophiussa diceretur. *Orosius* & *Strabo lib.* 10. Ab iis cognomentum accepit *Apollo Telchinius* apud Lydos: quòd quoties esset irritatus, ad Telchinum imitationem immissa peste homines, & pecora interimeret, & perderet. *Palæphatus lib.* 1.

Orpheus Magiæ cultor. Magiam *Orpheus* coluisse dicitur: ideò ad Inferos prope Thesprotium lacum descendisse ad repetendam uxorem Eurydicem: lyræ cantu, & harmonia ita aures

Plutonis

Plutonis demulsisse, ut illi petitionem ultrò concesserit. *Lyram* hanc cognitionem Magiæ, (quam verbis aptis, & ad persuasionem accommodatis docebat) fuisse: eamque à Mercurio, vel ab Apolline, cujus filius & Calliopes dicebatur, accepisse: Et uterque Deus vaticiniis clarus. Mercurius cum infernis Manibus versabatur: unde Ψυχαγωγὸς dictus: ideò ab iis multa dictata suggerebat sectatoribus.

Orpheum patrem vel Præceptorem secutus est Musæus: sed cum ea indignus judicaretur, lyra in cœlum translata, & astris inserta. *Arati interpres*. Magicam tamen semper tractavit Musæus: qui Sphæram primus invenit: Theogoniam scripsit. vitæ præcepta quatuor millibus versuū ad Eumolphum filium persecutus est, ut testatur *Suidas*: qui illum Eleusinium fuisse tradit, Antipheni filium. Scripsit etiam amores Leandri, & Herûs Hexametris, quæ extant. Mortuus est Faleriis oppido Faliscorum in Hetruria: quod testatur epitaphium. *Musæus Orphei successor.*

Eumolphi exanimem Musæum terra Falerum
Continet hoc tumulo pignora chara patris.

Musæus cum Orpheo Præceptore, Amphiarao, Mopso, Idmone, & aliis cum Argonautis expeditioni Colchicæ interfuit: Chiron enim prædixerat Argonautas non posse Syrenum transire scopulos, nisi comite Orpheo.

Magi ferè omnes scelestissima peragebant sacrificia, sanguinem humanum ad aras Dæmonum infundentes: quòd Deos alio modo placari, & propitios reddi non posse crederent. *Divus Hieronymus in sermone de Lazaro* dicit, multos suo tempore in hac opinione fuisse, animas violenta morte interfectorum Dæmonas fieri. Ideò persuasum fuisse superstitiosis, ut multos adolescentes trucidarent: quò eorum animæ in Dæmonum naturam transeuntes illis inservirent, & ab iis responsa captarent.

Miracula plurima à Magis edi Dæmonum opera mirum non est: Hæc enim ideò procurabant, ut sibi divinitatem adstruerent, & in Deorum societatem referrentur: nomenque immortale sibi apud posteritatem conciliarent. Alii malis Geniis hortantibus post Christi passionem, quando salus per Euangelium, & fidem in Christum Servatorem per totum orbem terrarum ab Apostolis annunciabatur, & sancti illi viri primitivæ Ecclesiæ doctrinam Christianam confirmabant, Satan suos habuit asseclas Sacerdotes Gentium, Prophetas, & doctores, qui Magicis miraculis populos avertebant à doctrina salutis. *Miracula Magorum ad quid.*

Abdias in sua historia refert Cynopem Magorum Principem, in Phara oppido Patmi insulæ (in quam relegatus fuerat Joannes Apostolus à Domitiano, & in ea suam *Apocalypsin* scripsit, teste *Eusebio lib.3. Ecclesiast. Hist. cap.18.*) multa contra Joannē machinatum esse, qui accusabatur ex criminatione sacerdotum Apollinis, quòd novum dogma, & novum inauditumque Deum introduceret, explosis omnibus diis, quos omnes populi, & omnis antiquitas semper adoraverat. Hic Cynops, qui magicis miraculis animos populi sibi conciliaverat, Joannem adiit: *Veni*, inquit, *ad portum ut meam potentiā agnoscas*. Quò cùm venisset cum innumera hominū multitudine, Cynops tres dæmones (qui sub imagine hominū videbantur, quos Magus è mortuis suscitasse se jactabat) jussit sibi adstare. Ille verò concussis manibus, & terribili maris sonitu excitato, se demisit in profundū, ut ex oculis spectantiū evanueret. Populus universus elata voce acclamabat, magnus magnus est Cynops, & nemo ejus Virtutē assequi potest. Joannes elevatis in cœlū manibus Deū supplex rogabat, ne impius ille Magus inter Vivos amplius conspiceretur, & suis imposturis miseram plebeculam à Deo vero averteret. Tum subitū ex imo pelagi fundo murmur exauditū, effervescentibusq; undis, & procellis horribili sonitu, & fluctuatione intumescentibus, suffocatū impostorē æstus in littus evomuit. Apostolus autē ad tres illos Dæmonas cōversus *In nomine Jesu Crucifixi*, ait, *præcipio vobis, ut ex hac Insula subitò discedatis, neq. postea in eam revertamini*: quod dicto citiùs factum est, omnibus attonitis spectantibus, & frustra Cynopem expectantibus ad se rediturum. *Cynops adversarius Joanni Apostolo.*

Accidit etiam ut *Joannes Apostolus* Euangelium prædicaret Ephesi, frequenti hominum conventu: Et cùm doctrina de *Christo* Dei filio nova multis videretur, difficulterque eam admitterent rejecta majorum religione, Primores civium petiverunt, ut novum & hactenus inauditum dogma, quod proponebat, probaret à Deo vero datum esse, aliquo signo, quo Dei illius potentia, & auctoritas innotesceret. Tum Joannes elatis in cœlum oculis invocavit Numen Christi Jesu. *Tu* inquiens *sanctissime mundi Servator, ostende populo huic qualis sis, quantumque præcellas Dæmonia, quæ ubique pro Diis adorantur.* Tum horribili fragore concussum Dianæ templũ, quod magnificentia, sumptibus, & donariis superabat omnia totius Asiæ delubra, nutare cœpit, confringi, concidere, & in ruinam labi: hacque ratione Ephesii confessi sunt Deam suam, cui maximè fidebant, nihil esse, dum conferretur cum *Christo* æterno Dei æterni filio, quem *Joannes* annunciabat mundi esse servatorem. *Aristodemus* templi Antistes, inter cæteros attonitus, ac dolens tantum ædificium sacrum corruisse, quod miraculo erat omnibus Asiæ populis: aliud experimentũ experiri cupivit in Joãne, ut crederet illũ id egisse virtute Divina, venenũ præsentissimum, quod reis morti adjudicatis dari erat assuetum, calici infusum Joanni bibendum tradidit: *assume hunc potum*, inquit, *quòd si Deus tuus te salvum custodiat, fatebimur Christum Dei filium.* Joannes intrepidus calicem manu suscepit, invocatoque Christi nomine, venenum sine ulla læsione exhausit. neque id satis ad confirmationem suffecit, eodem veneno homines paulò antea interemptos ad vitam reduxit. Tunc Aristodemus & Proconsul, in cujus præsentia hæc gerebantur, Divinã potentiã admirati, relicto idolorum cultũ, CHRISTO se dediderunt, & baptismum receperunt, *Joanne* illos docente, CHRISTUM JESUM è cœlo demissum, ut hominum genus ad pœnitentiam adduceret, & à cultu malorum, & impostorum Dæmonum diverteret, ad cognitionem unius veri æterni & omnipotentis Dei: qui peccatores ad se reciperet, in nomine CHRISTI JESU mediatoris. Res hæc publicata per totam Asiam, magnum metum omnibus incussit: multique se Ecclesiæ adjunxerunt, eversis certatim Deorum simulachris, & succisis lucis, rejectisque sacrificiis superstitiosis, signũ crucis publicè erexerunt: quod *stultitia impiis erat pereuntibus, electis verò virtutem Dei declarabat. Marullus lib. 2. cap. 8. Et Sabellicus lib. 5. cap. 4.*

Templum Dianæ ruit.

Aristodemus antistes Ephesini templi.

Joannes venenum sine læsione ebibit.

Philetes eo tempore Magus insignis fuit, Hermogenis discipulus, qui miraculis clarus habebatur. Is *Jacobum majorem* CHRISTI discipulum convenit, cum eo certamen initurus: Illum *Jacobus* comiter exceptum conatus est divertere ab instituto, & ad cognitionem CHRISTI adducere: sed cùm res non succederet verbis, ad signa deventũ est, in quibus non solùm Apostolus superior fuit, sed invocato CHRISTI numine effecit, ut Magus præstare nihil posset dæmoniorum suorum operâ: cujus potentiã perculsus, CHRISTUM verè Dei filium acclamavit, ejusque fidem recepit: idololatriamque cum arte Magica detestatus, ad præceptorem rediit, cui dixit: *à te discesseram Magus, ecce ad te Christianus revertor. Christus potens, Christus Deus, Christus Servator, Vana Dæmoniorũ virtus, impostura, & impietas. Hermogenes* indignatus, Philetẽ eo loco ubi stabat, incantatione, & fascino ita fixit, ut inde moveri, vel abstrahi nulla vi posset. *Jacobus* verò Spiritu divino monitus, per unũ discipulorũ suorũ misit sudariolũ ad Philetẽ, quod postquã manu cõtigisset, subitò incantatione liberatus est. Hermogenes irã percitus, imperavit dæmonibus, quos sibi perpetuò adstantes circumducebat, ut utrumq; vinctũ ad se adducerent. Dæmones autẽ ad Apostolũ venientes, eũ neq; Philetẽ attingere potuerunt: sed in aëre sursum sublati cum horribili rugitu vociferabantur se catenis ignitis ligatos detineri, neque posse servis Dei altissimi damnũ ullũ inferre. Apostolus ad Dæmonas conversus præcepit, ut Hermogenẽ catenis arctatũ ad se captivũ adducerent. Quod subitò præstiterunt: Magus lethali formidine trepidans, ac pavens, procidit ad pedes Apostoli, summam divinæ potentiæ vim illi tributam confessus: neque ab ejus latere audebat

Philetes Magus.

Hermogenes,

bat discedere, ne ab infestis Dæmonibus discerperetur, donec *Jacobus* porrecto baculo illum dimisit, jubens ut CHRISTO JESU fideret, cujus virtute fultus, nihil à dæmonibus damni acciperet Ille igitur artem & præstigias diabolicas detestatus, libros omnes Magicos, quos habebat cremavit, ac in posterum Christi doctrinam amplexus, omnibus admirantibus eam annunciabat: in qua spes salutis continere-tur, & peccatorũ omnium remissio. *Marullus lib.2.cap.9.* & *Sabellicus lib.3.cap.4.* Ex infinito Magorum, & falsorum Prophetarum numero, paucis contigit ad CHRISTUM conversio: quod Dei clementia accidit Aristodemo, Phileti, & Hermogeni. Nam Libanius, Porphyrius, Ædesius, & Jamblichus, viri alioqui docti & graves, in suis erroribus usque ad mortem perseveraverunt, & in eo perierunt.

Sopater Apamensis.

Jamblichus plurimos suæ sectæ admiratores, & discipulos habuit: inter quos *Sopater Apamensis* Sophista primum locum obtinuit, propter insignem rerum omnium cognitionẽ, quam habebat, & singularem dicendi facultatem. Is Constãtinopolim ex Asia navigavit, ut Constantinum Magnum à Christiana religione diverteret: à quo statim in numerum Consiliariorum receptus est, & multis honoribus auctus, facultatibusque amplissimis locupletatus. Quibus tamen diu potiri nõ potuit: Ab æmulis enim accusatus est apud Imperatorem, quòd incantationibus Magicis ventos vinxisset, ut impediret naves ex Ægypto frumentum Constantinopolim advehentes: populo interim fame propter annonæ penuriam ad rebellionem inclinante. Hoc crimine convictus Adlabii, Præfecti Prætorio, operà est occisus: relicto libello, quem conscripsit de Providentia: ut testantur *Suidas & Eunapius.*

Ædesius.

Alter fuit Jamblichi discipulus rerum cognitione, & Magicis artibus magistro non inferior *Ædesius*, Chrysanthi Sardiani Philosophi filius, nobili genere natus. Is Pergami scholam habuit auditorum frequentia celebrem: inter quos fuit Maximus Philosophus. Ædesius populari fuit ingenio, facundus, facilis inter amicos, & familiares, & singulari fide in docendo, corpore adeò mobili, ut facilè in sublime tolleretur. Tanta illi fuit cum Numine affinitas, ut solem tantùm inspectans, oracula verissima reddiderit carminibus, licèt versuum legem nesciverit, & grammatices esset ignarus, ut testatur *Eunapius in Chrysantho.* In arte Magica ita versatus est, ut cum Geniis & Dæmonibus familiariter versaretur, eosque ad quodlibet opus perficiendum haberet obsequentissimos: à quibus infinita Naturæ secreta didicit, & rationem quâ adplicari ea oportet rebus gerendis, quod illi famam, & auctoritatem incomparabilem conciliavit apud omnes Asiæ populos, illi arti præ cæteris addictissimos.

Plinius tamen omnem fidem abrogat arti Magicæ, neque putat eâ præstari quicquam posse, præter præstigias, & imposturas. *lib.30.cap.2.* ubi de Osthane Persa Mago loquitur, qui Magiam ex aqua, Sphæris, aëre, stellis, lucernis, pelvibus, securibusque, & multis aliis modis docebat, colloquiaque cum umbris & inferis, ait ea omnia à Nerone falsa fuisse comperta. Licèt ad eum Tyridates cum expertissimis Magis ex Asia venerit Romam, ut illum doceret: sed cùm omnem movissent lapidem, & tentassent quidlibet, eam artem non potuerunt docere Principem flagitiosum, qui ad omne nefas paratus erat: donavit tamen Tyridati regnum Armeniæ, licèt ab eo doctior non fuerit redditus. *Proinde*, inquit Plinius, *ita persuasum sit intestabilem, irritam, inanem esse eam artem, habentem tamen quasdam veritatis umbras, sed in his veneficas artes pollere, non Magicas; &* subjicit: *Quærat aliquis quæ sint mentiti veteres Magi, cùm adolescentibus nobis visus Apion Grammaticæ artis, prodiderit Cynocephaliam herbam, quæ in Ægypto vocaretur Osirites, divinam, & contra omnia veneficia, sed si ea erueretur, statim eum qui venisset mori. Seq; evocasse umbras ad percontandum Homerum, qua patria, quibusq; parentibus genitus esset, nõ tamen est ausus profiteri, quid, sibi respondisse diceret:* & *capite* 3. addit. *Peculiare vanitatis sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maximè mirantur, tot modis à rerum natura damnatas, cæcitate perpetuâ, tenebris etiamnum*

Tyridates ad Neronem.

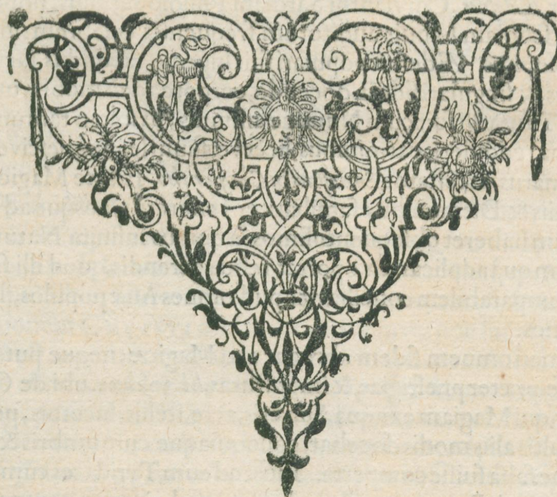
Talpa ad Magiam apta.

aliis

aliis defossas, sepultisq́ similes. Nullis æquè credunt extis, nullum religionis capacius judicant animal: ut si quis cor ejus recens palpitansq́ devorarit, divinationis, & rerum efficiendarum eventus promittant.

Herba Magica. *Asclepiades Prusiensis.* Magorum stoliditatem salse ridet *libro 26. cap. 4.* ubi ait: *Æthiopide herba amnes, & stagna siccari conjectu, tactu clausa omnia aperiri. Achimenide conjecta in aciem hostium trepidare agmina, ac terga vertere. Latacem dari solitam à Persarum rege Legatis, ut quocunque venissent, omnium rerum copia abundarent, ac multa* similia: Ridet enim Asclepiadis vanitatem, qui cùm in arte Rhetorica facultates decoxisset, Medicinam novam auspicatus cum Magia conjunctam, Pompeji magni tempore summam auctoritatem Romæ sibi conciliavit. Et de eodem *libro 7. cap. 37. Summa autem Asclepiadi Prusiensi, condita nova secta, spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis Regis, repertâ ratione, qua Vinum ægris medetur, relato è funere homine, & servato: sed maximè sponsione factâ, cum Fortuna, ne medicus crederetur, si unquam invalidus ullo modo fuisset ipse: Et victor suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est.*

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

Fons

I.

L.

Luper-

Q.

R.

S.

T.

Telphossus

V.

X.

Z.

ERRATA.

Pag. 8. lin. 23 duo, *lege*, quinque. p 14. l. 31. ξενισμώδες. 19. l 49. sacrilegos, *l* sortilegos. p 24. l. 7. consecratos. 34. l. 34 ψυχαὶ. 49. 40. riderem. 75. 3 πεζεγτῶδες. 76. 9. Sagarum. 85 51. eminentiore. p. 90. *in marg.* Principes. 108. 45. faces. 122. 38. partim. 135. 22. & *in marg.* decaclinos. 137. 26. *l.* μεθ' ἀτειρὴς.

FINIS.